Krystyna Chałas • ks. Adam Maj

NAUCZANIE JANA PAWŁA II W PROCESIE WYCHOWAWCZO-DYDAKTYCZNYM SZKOŁY

Tom I
Edukacja przez projekty
drogą zgłębiania nauczania Jana Pawła II

Kraków 2020

© Copyright by Krystyna Chałas, ks. Adam Maj, 2020
© Copyright by Wydawnictwo «scriptum», 2020

Recenzja wydawnicza
ks. dr hab. Grzegorz Godawa
(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)
dr hab. Alina Rynio
(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie)

Redakcja
dr Tomasz Ożóg

Koncepcja okładki
Emil Stefanowicz

Zdjęcie na okładce
PAP/APA

Opracowanie graficzne, dtp
Tomasz Sekunda

Publikacja współfinansowana przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydanie I

ISBN 978-83-66084-83-4

Wydawnictwo «scriptum»
Tomasz Sekunda
tel. 604 532 898
e-mail: scriptum@wydawnictwoscriptum.pl

www.wydawnictwoscriptum.pl

Spis treści

WSTĘP 9

CZĘŚĆ I
TEORETYCZNE PODSTAWY EDUKACJI PRZEZ PROJEKTY
W ŚWIETLE NAUCZANIA JANA PAWŁA II

I. EDUKACJA PRZEZ PROJEKTY – GENEZA I CHARAKTERYSTYKA 17

1. Definicyjne ujęcie metody projektów i jej rys historyczny 17
2. Rodzaje projektów 20
3. Metodyka realizacji projektów 24
4. Walory wychowawczo-dydaktyczne edukacji przez projekty 33

II. OBIEKTYWNA WARTOŚĆ PEDAGOGII JANA PAWŁA II 37

1. Struktura treści nauczania Jana Pawła II inspiracją dla edukacji przez projekty 38
2. Cele, wyzwania i zadania wychowawczo-dydaktyczne stawiane młodzieży w aspekcie stosowania metody projektów 58
3. Oczekiwane osiągnięcia wychowawczo-dydaktyczne 72
4. Szanse zgłębiania nauczania Jana Pawła II przez projekty edukacyjne 83

III. EDUKACJA PRZEZ PROJEKTY W ŚWIETLE NAUCZANIA JANA PAWŁA II 89

1. Pedagogiczne podstawy edukacji przez projekty 89
2. Dydaktyczny wymiar projektów edukacyjnych 113
3. Struktura projektów w świetle nauczania Jana Pawła II 119

CZĘŚĆ II
PROJEKTY EDUKACYJNE

WPROWADZENIE 127

I. JA WOBEC BOGA I POWOŁANIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO 129

1. Moją drogą jest Chrystus – naśladowanie Chrystusa najwyższą wartością 131
2. Ujrzenie Jezusa i poszukiwanie sensu życia – priorytetowe zadanie nas młodych 135
3. Szukamy w Twojej swojej drogi Panie 138
4. Mówię tak Chrystusowi 140
5. Z Maryją spotykamy Jezusa, kochamy Go, sprawiamy, by był kochany 144
6. *Totus tuus* – jesteśmy Twoi Maryjo 147
7. Angażujemy rozum i wiarę – wchodzimy na drogę prawdy 150
8. Człowiek nie może żyć bez Miłości 154
9. Jesteśmy młodymi ludźmi, którzy czerpią ze źródeł prawdy 158
10. Nie ulegamy pokusom i duchowi świata – zwracamy się ku prawdziwym wartościom 160
11. Stawajmy się wiarygodnymi świadkami Ojca 163
12. Zdajemy egzamin z nadziei, która jest w nas 166
13. Na skrzydłach wiary i rozumu unosi się duch naszej młodości 170
14. Jesteśmy żywą latoroślą w Kościele – winnicy 174
15. Miłosierdzie z pokolenia na pokolenie – urzeczywistniamy tę prawdę 178
16. Wnikamy naszym projektem życia w Boży projekt 184
17. Szanujemy Boży dar w każdym stworzeniu, a szczególnie w ludzkim życiu 187

II. JA WOBEC SIEBIE 191

1. Budujemy wewnętrzną prawdę o sobie 193
2. Jesteśmy powołani do pełni życia 196
3. Temat: Jesteśmy powołani do doskonałości i świętości 199

4. Świętość jest darem i zadaniem 203
5. Wymagamy od siebie mimo, że inni od nas nie wymagają 207
6. Wyposażamy naszą młodość w mocne wartości i zasady 210
7. Bierzemy w ręce samowychowanie 213
8. Bądźmy miłośnikami kontemplacji i modlitwy 216
9. Młodość jest bogactwem – powiększajmy je 219
10. „Bardziej być" – podstawowym zadaniem naszej młodości 222
11. Projekt życia to powołanie, powołanie to projekt życia – uczyńmy projekt życia naszym powołaniem 225
12. Pomnażamy w sobie dary 228
13. Czystość serca – naszym zadaniem 231
14. Wchodzimy w głąb naszych serc 234
15. Realizujemy swoje powołanie do miłości 237
16. Zwycięstwo przez miłość – naszym zwycięstwem 240
17. Nasze życie wypełniamy prawdą i miłością 244
18. Budujemy młodzieńczą miłość na fundamencie odpowiedzialności 247
19. Budujemy drogi do wolności 252
20. Naszą wolność budujemy w duchu i prawdzie 255
21. Życie jest talentem – pomnażajmy go 258
22. Wzrastamy w latach, mądrości i łasce – nasza młodość ciągłym wzrastaniem 262
23. Gotowi i mocni do walki ze złem 266
24. Młodość to czas rozpoznawania i rozwijania talentów 270
25. Przez sumienie odkrywamy prawdę i czynimy dobro 273
26. Budujemy moralną jakość naszych czynów 277
27. Pokój i my młodzi idziemy razem 282
28. Żyjemy i potwierdzamy się w kulturze – budujemy kulturę w nas i wokół nas 287
29. Budujemy kulturę życia 290
30. Dbamy i szanujemy nasze zdrowie 295
31. Doskonalimy się i rozwijamy poprzez pracę 298
32. Nasza aktywność w sieci zorientowana na prawdziwe wartości 303
33. Poszukujemy prawdy, głosimy prawdę, jesteśmy świadkami prawdy 307
34.Budujemy nasze Westerplatte 311
35. Ojczyzna podstawowym naszym obowiązkiem 314
36. Przyroda źródłem poznawczej i duchowej inspiracji 318
37. Wzory osobowe godne naśladowania – idziemy w ich ślady 321

III. JA WOBEC DRUGIEGO CZŁOWIEKA 325

1. Bądźmy stróżami poranka 327
2. Rozpoznajemy otrzymany dar i obdarzamy nim innych 330
3. Dzielimy się z innymi darem wiary 333
4. Jesteśmy z drugimi i dla drugich 335
5. Stajemy się twórcami dialogu i współpracy 338
6. Budujemy wspólnotę klasy i szkoły 341
7. Budujemy społeczność naszej szkoły bardziej przyjazną, sprawiedliwą, solidarną 343
8. Solidarność i gotowość dzielenia się dobrami z najuboższymi to zadanie nas młodych 345
9. Włączamy się w odnowę życia społecznego 348
10. Budujemy wspólnotę na wartości prawdy 353
11. Wielkość człowieka kryje się w postawie służby – podejmujemy służbę na wzór Jezusa 356
12. Budujemy prawdziwą i trwałą jedność na fundamencie wspólnego dziedzictwa 359
13. Zachować od zapomnienia wartości i tradycje rodzinne 361
14. Spłacamy dług wobec naszych rodziców 364
15. Nasza odpowiedzialność za dziedzictwo, któremu na imię Polska 368
16. Ubogacamy innych naszą godnością osobowościową 371
17. Pomnażamy nasze dziedzictwo kultury 374
18. Godność osoby w centrum młodzieńczej miłości 377
19. Moja i twoja godność – zadania dla nas młodych 381
20. Szanujemy godność rolnika i jego pracę 385
21. Budujemy apostolat młodych 388
22. Dar dla świętego Jana Pawła II 390

IV. JA WOBEC ŚWIATA 393

1. Człowieczeństwo darem dla wszystkich – darem dla nas młodych 395
2. Bądźmy solą ziemi 399
3. Bądźmy światłością świata 402
4. Bądźmy prorokami radości 405
5. Zachować i pomnożyć duchowe dziedzictwo 407
6. Uczestnictwo, postęp, pokój – dziełem nas młodych 411
7. Budujemy cywilizację miłości 415

8. Zabezpieczamy w społeczeństwie ważne wartości, warunkujące godne bytowanie człowieka na ziemi ... 419
9. Prawa człowieka prawdą moralnej mocy ... 422
10. Zgodność prawa stanowionego z prawem naturalnym jako zadanie dla nas młodych ... 424
11. Budujemy odwagę czynienia dobra ... 427
12. Budujemy w sobie i w innych nadzieję ... 429
13. Nauka w służbie człowiekowi – podejmujemy zadanie ... 433
14. Włączamy się czynnie w budowanie pokoju, sprawiedliwości i braterstwa ... 436
15. Bierzemy odpowiedzialność za… i przed… ... 439
16. Budujemy wspólnotę ludzi wielkiego serca ... 442
17. Budujemy podstawę aksjologiczną nowej epoki historycznej ... 445
18. Budujemy europejską wspólnotę ducha ... 448
19. Budujemy zaporę demoralizacji ... 451
20. Jesteśmy przyszłością i nadzieją świata ... 454
21. W naszych rękach złożoną jest przyszłość ... 458
22. Apostolstwo naszym zadaniem ... 461
23. Stajemy się misjonarzami Nowej Ewangelizacji ... 464
24. Jesteśmy apostołami jedności chrześcijan ... 468

ZAKOŃCZENIE ... 473

BIBLIOGRAFIA ... 475

INDEKS OSÓB ... 483

WSTĘP

Rok 2020 będzie pamiętany z różnych względów. W perspektywie jubileuszy wspominane będzie 100-lecie *Cudu nad Wisłą* – Bitwy Warszawskiej, w której Polacy obronili swoją Ojczyznę i Europę przed bolszewicką nawałą, 100-lecie urodzin św. Jana Pawła II, a także 40-lecie powstania NSZZ „Solidarność". Z pewnością pandemia *Covid-19* zapisze się w biografii wielu osób i rodzin bólem utraty życia czy zdrowia, wspomnieniem społecznych ograniczeń w relacjach międzyludzkich, a także w aktywności religijnej i działalności gospodarczej. Jeszcze nie wiemy, jakie skutki przyniesie to niezwykłe, zaskakujące wyzwanie dla całej rodziny ludzkiej. Jednak w każdych okolicznościach człowiek może rozpoznać swoje miejsce w świecie, dostosować się do realnych okoliczności, żyjąc pełnią swoich możliwości osobowych, nie tracąc nadziei oraz nadając najgłębszy sens swojemu życiu.

W okresie swoistej kwarantanny i zdalnego, elektronicznego kształcenia w letnim semestrze roku akademickiego 2019/2020, w środowisku pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Dydaktyki, Edukacji Szkolnej i Pedeutologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, kierowanej przez prof. Krystynę Chałas, zrodziła się inicjatywa *wypłynięcia na głębię* nauczania Jana Pawła II, aby nie tylko ocalić od zapomnienia twórczość i nauczanie Papieża, lecz także wydobyć z tej bogatej spuścizny treści trwale aktualne w pracy dydaktyczno-wychowawczej i inspirujące w formacji młodego pokolenia. Chciano tym samym twórczo uhono-

rować Jubileusz 100-lecia urodzin Jana Pawła II – Wielkiego, ze względu na Jego działalność duszpasterską, naukową, literacką, a zwłaszcza z racji Jego świętości.

W rezultacie intensywnej i mozolnej pracy powstała seria wydawnicza pod wspólnym tytułem: *Nauczanie Jana Pawła II w procesie wychowawczo-dydaktycznym szkoły*. Składa się ona z dwóch tomów: pierwszego, poświęconego edukacji przez projekty, których podstawą jest nauczanie Jana Pawła II oraz drugiego, mającego za przedmiot proces lekcyjny z zastosowaniem nauczania Papieża.

Głównym celem, pierwszego tomu, jest odpowiedź na pytanie: „W jaki sposób możliwe jest zgłębianie nauczania Jana Pawła II w procesie edukacji z zastosowaniem metody projektów?". Realizacja powyższego celu sprowadza się do ukazania: istoty metody projektów, obiektywnej wartości pedagogii Jana Pawła II wyrażającej się strukturze treści, celach i zadaniach wychowawczo-dydaktycznych stawianych młodzieży, oczekiwanych osiągnięciach, pedagogicznych szansach oraz szczegółowej egzemplifikacji edukacji przez projekty w świetle nauczania Jana Pawła II.

W poszukiwaniu rozwiązania postawionego problemu zastosowano metodę analizy i syntezy literatury oraz projektowania dydaktycznego.

Analizie poddano literaturę dotyczącą metody projektów. Wynikiem tej analizy jest syntetyczne ujęcie edukacji przez projekty. Przedmiotem analiz było również nauczanie Jana Pawła II, zwłaszcza zawarte w encyklikach, adhortacjach, orędziach, listach, homiliach skierowanych do młodzieży. W wyniku tej analizy dokonano strukturalizacji treści nauczania, celów i osiągnięć wychowawczo-dydaktycznych oraz szans zgłębiania nauczania Jana Pawła II przez projekty edukacyjne.

Synteza wyników analiz tych dwóch obszarów zagadnień stała się podstawą do opracowania i ukazania szczegółowej egzemplifikacji edukacji przez projekty, jako drogi poznania i przyswojenia nauczania Jana Pawła II.

Podjęcie zagadnienia zawartego w temacie opracowania uzasadnione jest wieloma względami. Po pierwsze, bogactwem wartości zawartych w nauczaniu Jana Pawła II, które może (powinno) odegrać znaczącą rolę w budowaniu współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej. Po drugie, potrzebą zachowania papieskiego dziedzictwa i przekazywania go następnym pokoleniom. Po trzecie, przemianami zachodzącymi w polskiej szkole, zorientowanymi na autonomiczne działania w zakresie programów wychowawczo-dydaktycznych.

Nauczanie Jana Pawła II zawiera szeroki zbiór wartości obejmujący wartości religijne, społeczne, kulturowe, życia codziennego; wartości stałe, nieprzemijające, ponadczasowe. W jego centrum znajduje się wartość osoby z jej godnością oso-

bową i osobowościową. Na szczególną uwagę zasługuje nauczanie skierowane do młodzieży. Posiada ono czytelną podstawę aksjologiczną zawartą w strukturze: „ja wobec siebie", „ja wobec Boga", „ja wobec drugiego człowieka", „ja wobec świata". Ale też, co bardzo ważne z pedagogicznego punktu widzenia, nauczanie papieskie jest zorientowane praktycznie i zawiera również czytelną metodykę. Jest ona ściśle związana z przyswajaniem i odkrywaniem wartości, ich interioryzacją i introcepcją, a nade wszystko ich urzeczywistnianiem poprzez uczestnictwo w wymiarze jednostkowym i społecznym oraz animacją innych do odkrywania i realizacji wartości. Dlatego też powinno stać się ono ważnym ogniwem struktury treści wychowania i nauczania.

Jednym ze szczegółowych celów przedstawianego opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie postawiane przez ks. prof. Krzysztofa Pawlinę, które brzmi: „Co zrobić, aby św. Jan Paweł II pozostawał w naszej świadomości?"[1]. W tym kontekście należy zapytać: „Co zrobić by to nauczanie stało się podstawą życia człowieka, grup i wspólnot, społeczeństwa, narodu; by znalazło należne miejsce w środowisku wychowawczym rodziny, szkoły, organizacji młodzieżowych, a także w przestrzeni gospodarczej, społecznej, kulturowej oraz politycznej; Ten sam autor słusznie zauważa, że „dla zachowania pamięci o Janie Pawle II uczyniliśmy więcej niż dla pamięci o którymkolwiek z naszych rodaków. Trudno znaleźć na mapie Polski miasto, które nie miało by ulicy nazwanej jego imieniem. Liczne place ozdabiano pomnikami, a wiele kościołów skrywa relikwie świętego. Doczekaliśmy się Zakonu Rycerzy Jana Pawła II, Instytutu Jana Pawła II, Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia. Wiele szlaków turystycznych i domów rekolekcyjnych nazwano jego imieniem. W naszych domach na półkach znajdują się książki i albumy o nim, na ścianach wiszą obrazki z jego podobizną. A jednak zdajemy sobie sprawę, że za kilkadziesiąt lat jakiś młody człowiek przysiądzie na ławce w parku, popatrzy na pomnik Jana Pawła II, a potem z trudem zacznie sobie przypominać, kim on właściwie był i dlaczego jego wizerunki ustawiano obok posągów Mickiewicza, Piłsudskiego czy Matejki"[2].

W kontekście ukazanych zjawisk i obaw o ocalenie pamięci i nauki Jana Pawła II pojawia się zadanie podjęcia działań pedagogicznych zmierzających do ich zachowania, poprzez przekaz kolejnym pokoleniom. Obejmuje on charyzmatyczną osobowość Jana Pawła II, realizowany projekt życia, przejawiane postawy oraz treści nauczania. Może się to dokonać na dwa sposoby: przez włączenie treści naucza-

1 K. Pawlina. Remanent pokolenia JPII. „Niedziela" 2020, nr 13. 29 III 2020, s. 20.
2 Tamże.

nia Jana Pawła II do programów wychowawczo-dydaktycznych poszczególnych przedmiotów nauczania oraz programu wychowawczego szkoły, a także rozszerzone i pogłębione poznanie papieskiego nauczania poprzez projekty edukacyjne o różnym rodzaju i charakterze.

Na szczególną uwagę zasługuje edukacja przez projekty. Należy przy tym podkreślić, że Jan Paweł II wzywał wychowawców, nauczycieli do edukacji przez projekty. W encyklice *Evangelium vitae,* w kontekście zagrożeń dla życia czytamy: „wszystko to stwarza konieczność podjęcia cierpliwej i odważnej pracy wychowawczej, która zachęci wszystkich i każdego do wzięcia na własne barki brzemion innych (por. Ga 6,2); wymaga nieustannej troski o powołanie do służby, zwłaszcza wśród młodzieży; nakazuje realizację konkretnych projektów i inicjatyw, trwałych i ożywianych ewangelicznym dziełem”[3].

Edukacja przez projekty stwarza szansę wielostronnego pogłębiania znajomości nauczania przez przyswajanie i odkrywanie jego treści, przeżywanie i działanie zmierzające do urzeczywistniania zawartych w nich wartości obecnie i w przyszłości. Pozwala więc holistycznie ująć nauczanie i spowodować aby stało się ono czynnikiem budowania orientacji aksjologicznej i postępowania według trwałych zasad i wartości. Proponując edukację przez projekty, chodzi nam o to, by nauczanie Jana Pawła II było obecne w słowach (mowie) młodzieży, myślach i postępowaniu. Celem staje się prawdziwe zaangażowanie młodych ludzi w poznawanie nauczania Papieża i wypełnianie go przez urzeczywistnianie zawartych w nim wartości.

Edukacja przez projekty, której treścią jest nauczanie Jana Pawła II pozwala młodzieży budować autorytet. U jego podstaw będą znajdować się trwałe wartości, własna lecz właściwa hierarchia wartości, trwanie przy prawdach Ewangelii, zasadach Dekalogu, przejawianie postaw odpowiedzialności za własne życie i życie drugiego człowieka. W ten sposób zachowamy dziedzictwo Jana Pawła II, tak istotne w kontekście wzrastania osobowościowego, rozumienia teraźniejszości i możliwej przyszłości, w której realizowany będzie projekt życia następnych pokoleń.

Należy również podkreślić, że w reformowanej szkole metoda projektów (edukacja przez projekty), odgrywa ważną rolę. Wskazane jest, by jej treścią stało się nauczanie Jana Pawła II. Współczesna szkoła wbrew pozorom posiada wiele autonomii, zwłaszcza w zakresie budowania programu wychowawczo-profilaktycznego oraz programów nauczania. Nie ma więc formalnych barier dla wprowadzenia do procesu wychowawczo-dydaktycznego treści zawartych w nauczaniu

[3] Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae*. 25 III 1995, nr 87.

Jana Pawła II. Podjęcie tego zadania może być czynnikiem wyzwalania twórczej aktywności wszystkich podmiotów edukacji szkolnej i może się stać płaszczyzną dla edukacji podmiotowej, zorientowanej na urzeczywistnianie wartości zawartych w papieskim nauczaniu.

Przedstawione opracowanie składa się z dwóch części. Przedmiotem analiz w pierwszym rozdziale części pierwszej jest edukacja przez projekty. Ukazano definicyjne ujęcie metody projektów i jej historyczny rys, rodzaje projektów, ich metodykę i organizację oraz walory wychowawczo-dydaktyczne edukacji przez projekty.

W drugim rozdziale została przedstawiona obiektywna wartość pedagogii Jana Pawła II zawierająca się w strukturze treści nauczania i jej inspirującym dla edukacji charakterze, w celach, wyzwaniach, zagadnieniach, szczegółowych osiągnięciach wychowawczo-dydaktycznych oraz szansach pogłębiania rozumienia nauczania Jana Pawła II przez projekty edukacyjne.

Rozdział trzeci zawiera szczegółową egzemplifikację metodyki edukacji przez projekty w świetle treści zawartych w nauczaniu Jana Pawła II. Punktem wyjścia uczyniono próbę zbudowania pedagogicznych podstaw projektów edukacyjnych. Ukazano dydaktyczny wymiar projektów edukacyjnych oraz ich strukturę w świetle nauczania Jana Pawła II.

Część druga zawiera szczegółową egzemplifikację 100 projektów edukacyjnych w świetle nauczania Jana Pawła II. Liczba projektów symbolicznie nawiązuje do 100-lecia urodzin Papieża. Struktura projektów skoncentrowana jest na zagadnieniach mieszczących się w relacjach ucznia do Boga, samego siebie, drugiego człowieka i świata.

Podstawowe pojęcia używane w pracy to: metoda projektów; edukacja przez projekty; nauczanie Jana Pawła II.

W prezentowanej publikacji zastosowano metodę analityczno-syntetyczną, hermeneutycznej analizy tekstu i projektowania edukacyjnego. Źródłem pracy w zakresie metody projektów w świetle nauczania Jana Pawła II jest egzemplifikacyjna literatura, w tym publikacje autorów, natomiast treść nauczania Jana Pawła II zaczerpnięto z oficjalnych publikacji dokumentów papieskich na stronach internetowych (np. Stolicy Apostolskiej – www.va; Portalu Katolickiego Opoka – opoka.org.pl) oraz ze zbiorów przemówień Jana Pawła II, między innymi, takich jak: *Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005). Listy, orędzia, przemówienia, homilie.* Poznań 2005; Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia. Homilie*. Kraków 1999.

Przedstawione opracowanie nie powstałoby bez życzliwości i pomocy wielu osób. Wdzięczność należy się dr Tomaszowi Ożogowi za redakcję i korektę, księżom z parafii św. Józefa w Puławach: Marcinowi Kubiakowi i Andrzejowi Aleksandrowskiemu oraz Emilowi Stefanowiczowi za opracowanie techniczne i edytorskie.

Autorzy mają nadzieję, że publikacja będzie wspierała wychowawczą i dydaktyczną aktywność nauczycieli i wychowawców, a młodzieży pomoże na wzór Jezusa Chrystusa wzrastać w mądrości, „w łasce u Boga i u ludzi" (Łk 2,52), stając się żywym pomnikiem ku czci naszego Wielkiego Rodaka – Świętego Jan Pawła II.

Autorzy

Lublin, lipiec 2020 r.

CZĘŚĆ I
TEORETYCZNE PODSTAWY EDUKACJI PRZEZ PROJEKTY W ŚWIETLE NAUCZANIA JANA PAWŁA II

I.
EDUKACJA PRZEZ PROJEKTY – GENEZA I CHARAKTERYSTYKA

Edukacja przez projekty (metoda projektów) w ostatnich dwudziestu latach cieszy się w polskim szkolnictwie dużą popularnością. W poniższym rozdziale przedstawiono definicyjne ujęcie metody projektów i edukacji przez projekty, ich historyczny rys, rodzaje oraz charakterystykę projektów, a także organizację pracy nauczyciela i ucznia. Przedmiotem analiz są również walory stosowania tej metody w praktyce edukacyjnej.

1. Definicyjne ujęcie metody projektów i jej rys historyczny

Metodę projektów można najogólniej określić jako system dydaktyczny, który polega na zastąpieniu systemu klasowo-lekcyjnego projektami stanowiącymi ośrodki nauki i pracy. W bardziej szczegółowym określeniu jest to cykl zaplanowanych działań podejmowanych w związku z wykonywaniem przez uczniów, pod kierunkiem nauczyciela, zadania (przedsięwzięcia) opartego na przyjętych wcześniej założeniach[4].

Według T. Nowackiego: „pod nauczaniem zorientowanym na metodę projektów należy rozumieć takie organizacyjne formy szkolnego uczenia, przy których

[4] Zob. K. Chałas. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce. Warszawa 2000, s. 8–16.

uczniowie uczestniczą w wyborze tematów i treści nauczania, określają wspólne cele swojej pracy, wybierają metody do realizacji, opracowują problemy i wyniki, oceniają wykonywaną pracę. Nauczyciel informuje, doradza, pobudza, współpracuje i koordynuje, gdy grupa uczniowska pracuje samodzielnie"[5].

Powyższe określenie zawiera kategorię „czynności uczniów i nauczyciela". Głównymi czynnościami uczniów są: wybór tematu, określenie celów i problemów, wybór metody realizacji, rozwiązanie problemu, opracowanie wyników, wartościowanie działania oraz efektów. Natomiast do czynności nauczyciela należą: zainspirowanie uczniów do podjęcia zadania, wspomaganie w wyborze tematu, metod realizacji, organizacji pracy, rozwiązaniu zadania, opracowaniu wyników, wartościowaniu.

Podstawową cechą metody projektów jest samodzielne podejmowanie i realizowanie przez uczniów określonych dużych przedsięwzięć na podstawie przyjętych wcześniej zasad, reguł i procedur postępowania. Według współczesnych jej promotorów istota tej metody polega na tym, że uczniowie realizują określone „duże" zadanie (przedsięwzięcie) w oparciu o przyjęte wcześniej założenia (zadanie to jest obszerniejsze niż zwykła praca domowa)[6].

W dużym uproszczeniu projekty można określić jako cykl zaplanowanych działań, które: mają wyznaczone cele (jakie zmiany nastąpią w danej dziedzinie w wyniku realizacji projektu?); posiadają określone sposoby realizacji (w wyniku jakich działań zostaną osiągnięte cele?); mają ustalone terminy ukończenia całości przedsięwzięcia oraz kolejnych etapów; wykorzystują pewne zasoby (pieniądze zawarte w budżecie, osoby czy instytucje wspierające projekt, sprzęt, bazy danych itp.); adresowane są do określonych odbiorców (osoby lub instytucje); realizowane są przez określone osoby (koordynatorzy projektu); dysponują sposobami pomiaru efektów (ewaluacja)[7].

Metoda projektów ma długą historię. Według M. Szymańskiego początki metody projektów sięgają końca XVI stulecia. Zastosowano ją po raz pierwszy w kształceniu architektów we Włoszech w Academia di San Luca.

---

5 T. Nowacki. O metodzie projektów. Warszawa 1995, s.19.

6 Zob. E. Goźlińska. Metoda projektów. W: Reforma kształcenia zawodowego. Kształcenie w zawodach wg klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego z 1993 r. Taż (red.). Warszawa 1997, s. 112.

7 Zob. tamże, s. 19–20; zob. także K. Brząkalik, K. Kowalski i in. Kształcenie obywatelskie. A. Pacewicz (red.). Warszawa 1995.

Pod koniec XVIII w. metoda ta była stosowana w wyższych szkołach technicznych we Francji oraz w innych krajach Europy, zwłaszcza niemieckojęzycznych. Od połowy XIX w. metodę projektów wprowadzono w Stanach Zjednoczonych, gdzie jej propagatorem w wyższych szkołach technicznych był S.H. Robinson, który widział w niej czynnik demokratycznego wychowania.

Metoda projektów zyskiwała coraz większą popularność w szkołach różnego szczebla. W amerykańskim szkolnictwie rolniczym była propagowana przez R.W. Stimson. Stosowana była również w szkołach alternatywnych. Pod pojęciem projektu rozumiano uczniowską działalność natury praktycznej nastawioną na wykonanie produktu. Projekty były więc nastawione na wytwarzanie. Stosowano je w szkolnictwie ogólnokształcącym w nauczaniu prac ręcznych, później zaś w kształceniu rolniczym. Wówczas jeszcze myśl pedagogiczna, która nadaje szczególne znaczenie inicjatywie ucznia, planowaniu przez niego zajęć, uwzględnianiu indywidualnych zainteresowań, nie znalazła należnego uznania.[8]

Nowy wymiar kategorii „projekty" nadał J. Dewey. Wówczas zrodził się postulat przebudowy szkoły na zasadzie „metody projektów" Głównymi rzecznikami metody projektów byli W.H. Kilpatrick, Ch.A. McMurray, J.A. Stevenson.

W Polsce metoda projektów stała się przedmiotem zainteresowania: M. Siudaka w szkole w Turkowiczach, P. Szczypińskiego w szkole w Hołobach, w szkole w Kosinie pod Poznaniem, w Państwowym Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Warszawie, w Gimnazjum im. Sułkowskich w Rydzynie – słynnej szkole T. Łopuszańskiego. Po roku 1990, w okresie reformowania polskiej szkoły, powrócono do tej metody głównie za sprawą Centralnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli (E. Goźlińska, J. Królikowski, K. Kowalski, K. Brząkalik i inni). Jest ona stosowana również w ruchach i wspólnotach religijnych.

W szerokim zakresie była stosowana w gimnazjach zrzeszonych w Towarzystwie Gimnazjów Poszukujących z Małych Miast i Wsi. Upatrywano w niej istotnego czynnika generującego szanse edukacyjne dla młodzieży wiejskiej. Słuszność jej zastosowania w tym zakresie, potwierdziły wyniki badań wyrażające się w średnich ocenach oraz egzaminów gimnazjalnych[9].

---

8 Zob. M.S. Szymański. O metodzie projektów. Warszawa 2000, s. 19nn; zob. także. K. Chałas. Metoda projektów. W: Encyklopedia pedagogiczna XXI w. T. Pilch (red.). T. 3. Warszawa 2004 s. 191–194 (wykorzystano fragmenty).

9 Zob. K. Chałas. Optymalizacja szans edukacyjnych młodzieży gimnazjalnej – perspektywa aksjologiczna. Badania w działaniu. Warszawa 2012 s. 193–211 (wykorzystano fragmenty).

2. Rodzaje projektów

Wśród projektów realizowanych w praktyce szkolnej można wyróżnić kilka rodzajów. Kryteriami podziału mogą być: charakter działania, teren działania, liczba uczestników, przedmioty szkolnego nauczania, warstwy życia i działania człowieka, struktury wartości, czas realizacji. Biorąc pod uwagę cechy działania, projekty dzielimy na cztery grupy: zorientowane na działalność poznawczą, aktywność społeczną, funkcjonowanie praktyczne oraz twórczość artystyczno-medialną.

Wśród projektów poznawczych, których celem jest poznawanie rzeczywistości, można wyróżnić dwa rodzaje: projekty badawcze typu „opisać" i projekty badawcze typu „sprawdzić – odkryć". Projekty typu „opisać" można też uznać w pewnym sensie za badawcze w aspekcie badań socjologicznych. Mogą one sprowadzać się do opisu rzeczywistości (przyrodniczej, społecznej, technicznej, gospodarczej, kulturalnej). Poprzez realizację tych projektów odpowiadamy na pytanie: jak przedstawiają się fakty, zjawiska, procesy etc. w wybranej dziedzinie rzeczywistości.

Podstawowymi źródłami danych są: obserwacja, sondaż diagnostyczny przy pomocy kwestionariusza, wywiadu i ankiety oraz analiza dokumentów. Oto przykłady tego typu projektów realizowanych w ramach wybranych przedmiotów nauczania: życie i działalności ludzi naszej miejscowości (miasta) zasługujących na miano bohaterów (wychowanie obywatelskie); historia naszej miejscowości (historia); osoby potrzebujące pomocy w naszej miejscowości (dzielnicy, mieście) (wychowanie obywatelskie); turystyczne walory naszego regionu (wychowanie obywatelskie, geografia); rośliny i ptaki chronione, żyjące na terenie naszego regionu (biologia); polskie ssaki chronione (biologia); wartości preferowane przez uczniów naszej klasy (szkoły) (wychowanie obywatelskie); tradycje ludowe naszego regionu (wychowanie obywatelskie).

Projekty badawcze typu „odkryć" (sprawdzić – potwierdzić – odkryć) polegają na rozwiązaniu problemu na drodze postępowania badawczego, w wyniku czego następuje zebranie i usystematyzowanie wiedzy lub odkrycie nowej wiedzy. Podejmowanie działalności badawczej wymaga odpowiedzi na pytania: jakimi metodami badawczymi zgromadzimy pożądaną wiedzę. Podstawowymi metodami badawczymi są: eksperyment, krytyczna analiza literatury lub sondaż diagnostyczny za pomocą ankiety, wywiadu.

Rezultatem projektu są różnego rodzaju opracowania prezentowane przez uczniów.

Projekty, u których podstaw znajduje się eksperyment, to projekty typu „sprawdzić" i typu „odkryć". Sprowadzają się do doświadczalnego uzyskiwania lub potwierdzania wiadomości o właściwościach obiektów lub procesów[10]. Oto przykłady projektów typu badawczego: wpływ sposobów nawożenia na rozwój roślin (biologia); wiedza ekologiczna mieszkańców a ich zachowania na rzecz ochrony środowiska (biologia, wychowanie obywatelskie); stan zanieczyszczenia powietrza, gleby, wody – zdrowie mieszkańców naszej miejscowości (biologia, wychowanie obywatelskie).

Poprzez realizację projektów badawczych uczeń rozwija ciekawość badawczą, motywację poznawania, chęć odkrycia czegoś nowego oraz po raz pierwszy styka się z pracą badawczą (naukową).

Projekty zorientowane na działalność społeczną można określić jako projekty służby społecznej. Ich głównym celem jest ukazanie i rozwiązanie problemów tkwiących w najbliższym otoczeniu. Najczęściej łączą w sobie aktywność poznawczą i praktyczną w służbie będącemu w potrzebie drugiemu człowiekowi. Przedmiotem ich jest więc głównie działalność pomocowa np. osobom starszym, chorym, dzieciom w trudnej sytuacji materialnej, rodzinnej, mającym trudności w nauce itp. Mogą mieć one zasięg szkolny, terytorialny, krajowy, a nawet międzynarodowy. Ze względu na okres trwania mogą być krótko- lub długoterminowe. Należy podkreślić, że projekty „służby społecznej", podejmowane ze względu na innych, stwarzają szanse rozwijanie kultury dawania, ofiarności i miłości bliźniego, otwartej postawy na rzecz potrzebującego.

Szansę kształtowania postaw obywatelskich stwarzają projekty działania lokalnego. Postrzeganie wartości środowiska zamieszkania, jego problemów, podejmowanie działań na rzecz ich rozwiązywania angażuje poznawczo i emocjonalnie, tworzy więzi i w konsekwencji powoduje gotowość do działań perspektywicznych na rzecz budowania lepszej rzeczywistości „tu i teraz" oraz w przyszłości. Oto przykłady projektów działania lokalnego: założenie Klubu Opieki Pozalekcyjnej; sprzątanie najbliższego otoczenia (Dni Ziemi); najpiękniejszy balkon (najpiękniejszy ogród przydomowy); akcja pomocy „podaj rękę swemu bratu"; urządzanie terenów rekreacyjnych w naszej miejscowości.

U podstaw projektów praktycznych znajduje się aktywność technologiczno-praktyczna. Może mieć ona charakter służebny dla społeczności lokalnej, działania na rzecz spraw i osób (np. uprzątnąć park, założyć ogród szkolny) lub roz-

[10] Zob. A. Grodzka-Borowska. Rodzaje i ocena projektów. Warszawa 1996, s.6.

wiązań technicznych (np. typu „usprawnić", „wykonać", wynaleźć"). Usprawnienie może dotyczyć wytworów lub ich elementów, a także sposobów wykonania. Projekty wykonawcze obejmują sporządzenie pełnej dokumentacji konstrukcyjnej, technologicznej, organizacyjnej oraz wyrobu[11]. Mogą mieć charakter pojedynczego przedmiotu lub produkcji małej serii. Wykonanie projektów natury praktycznej, typu „wykonać", stwarza szansę doskonalenia cech charakteru, takich jak: dokładność, precyzja, cierpliwość, upór w pokonywaniu trudności.

Projekty artystyczno-medialne stwarzają szansę rozwijania aktywności artystycznej; animacji innych do rozwijania różnorodnych uzdolnień w tym zakresie, tworzenia mikrośrodowiska młodych artystów. Przy powszechnie dostępnym internecie istnieje szansa podejmowania i upowszechniania działalności artystycznej i konstruowania w niej przestrzeni aksjologicznej. Na uwagę w tym względzie zasługuje nagrywanie filmów, prezentowanie prac plastycznych, muzycznych, teatralnych oraz literackich.

Projekty nie muszą występować w czystej postaci. Np. projekty poznawcze mogą się łączyć z projektami praktycznymi – pierwsze są warunkiem realizacji drugich. W praktyce mogą występować zintegrowane działania poznawcze typu „opisać", „zbadać" oraz działania praktyczne. Ich integracja i komplementarne funkcjonowanie stanowi pełny projekt.

Oto przykłady tego typu projektów: promocja miejscowości, w której mieszkamy (wychowanie obywatelskie); folder miasta (wychowanie obywatelskie); zakładamy ekologiczne uprawy warzyw (biologia); wykonujemy proste zestawy ogrodnicze.

Podział za względu na liczbę uczestników realizujących projekt przedstawia się następująco: projekt międzyklasowy realizowany przez kilka klas, a nawet całą społeczność szkolną; projekt klasowy – realizowany przez całą klasę; projekt grupowy – wykonywany przez grupę uczniów; projekt indywidualny – przeprowadzany przez każdego ucznia[12].

Na uwagę zasługują projekty wykonywane zespołowo. Ich cechą charakterystyczną jest udział ucznia lub grupy uczniów w realizacji całości zadania. Ważną sprawą jest dobór uczniów w oparciu o wspólne zainteresowania, przyjaźń oraz potrzebę bycia sobą.

---

11 Tamże, s. 6–7.

12 Zob. K. Brząkalik, K. Kowalski i inni. Kształcenie obywatelskie, s. 493.

Przed grupą uczniów podejmujących realizację projektu pojawia się podstawowe pytanie: w jaki sposób zorganizować pracę, by zrealizowane zadanie przyniosło pożądane efekty? Odpowiedź na nie można uzyskać metodą metaplanu. Sytuacja ta pobudza do dyskusji, narad, zespołowego podejmowania decyzji, budowania wspólnoty. Realizacja projektu zespołowego wymaga powołania kierownika zespołu, akceptowanego przez większość członków grupy, który będzie pełnił funkcje koordynatora prac, łącznika między grupą a gospodarzem klasy oraz nauczycielem.

Ze względu na teren działania projekty możemy podzielić na: szkolne – podejmowane na terenie szkoły; działania lokalne – podejmowane w pozaszkolnym środowisku społecznym; ponadlokalne.

Biorąc pod uwagę warstwy życia i funkcjonowania człowieka, projekty można podzielić na odnoszące się do warstwy: biologicznej; społecznej; kulturowej; światopoglądowej. W tym kontekście będą więc odnosić się do: zdrowia i rozwoju fizycznego; zdolności poznawczych człowieka, jego wiedzy i mądrości; aktywnej obecności w przestrzeni społecznej; funkcjonowania w kulturze i wyrażania się przez kulturę; życia religijnego.

Projekty można podzielić ze względu na przedmioty nauki szkolnej. Będą to projekty z zakresu języka ojczystego, języka obcego, wychowania obywatelskiego, biologii, chemii, historii, etc.

Na szczególną uwagę zasługują projekty aksjologiczne, których celem jest urzeczywistnianie określonej wartości lub grupy wartości. Podstawowym zagadnieniem jest struktura wartości, która stanowić będzie aksjologiczną podstawę projektowej działalności. Chodzi o strukturę wartości, która zapewni integralny rozwój i wychowanie. Podstawową strukturę w tym względzie stanowią: przymioty osoby ludzkiej (godność, rozumność- mądrość, wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości, twórczości, transcendencji); wartości, których urzeczywistnianie stanowi czynnik rozwoju poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka: (biologicznej: wartości hedonistyczne, witalne, materialne; społecznej: wartości społeczne, wartości podstawowe i życia codziennego; kulturalnej: wartości kulturowe; światopoglądowej: wartości religijne, wartości ostateczne); wartości kultury lokalnej. Celem projektów aksjologicznych jest poznanie wartości, ich urzeczywistnianie przez osobę oraz animacja innych do wprowadzania w życie tych wartości. Oto przykładowe tematy projektów aksjologicznych: wolność „nie jedno ma imię"; miłość i odpowiedzialność podstawą piękna młodości; wymagamy od siebie mimo,

że inni od nas nie wymagają; ocalamy od zapomnienia wartości naszej kultury lokalnej (regionalnej).

Biorąc pod uwagę kryterium czasowe, projekty dzielimy na: kilkuletnie; kilkutygodniowe; semestralne oraz roczne[13].

3. Metodyka realizacji projektów

Metoda projektów, jak każda metoda nauczania, posiada swoją specyficzną strukturę organizacyjną wyznaczoną przez określone etapy postępowania (ogniwa). Układ ogniw (faz) w metodzie projektów przedstawia się następująco: etap wstępny – planowanie projektów przez nauczyciela; zainicjowanie projektów oraz etap właściwy, który zawiera: wybór i sformułowanie tematów, określenie celów; analiza warunków realizacji projektu; planowanie i organizacja działań; przygotowanie do realizacji, spisanie kontraktu; realizacja projektu; prezentacja; ocena projektu.

Każde z powyższych ogniw zawiera zestaw celów, zadań, problemów, czynności i działań. Charakterystyka poszczególnych ogniw przedstawia się następująco:

a. planowanie projektów przez nauczyciela

W opracowaniu planu wdrażania metody projektów ważną sprawą jest analiza treści programowych, zagadnień i problemów w najbliższym otoczeniu, środowisku o szerszym zasięgu, nawet globalnym, w aspekcie możliwości ich realizacji. Wiąże się to ze wstępnym określeniem charakteru projektów: ich tematyki i rodzaju. Istotne znaczenia ma odpowiedź na następujące pytania: czy dane zagadnienie może zainteresować uczniów, wzbudzić ich zapał do pracy?; czy istnieje dostęp do źródeł informacji?; czy istnieją alternatywne do metody projektów sposoby opracowania wyróżnionych zagadnień?

Bardzo ważnym zadaniem jest integracja treści przedmiotów wybranych do realizacji metodą projektów. Wiąże się to z ustaleniem zasad współpracy z nauczycielami tych przedmiotów w każdym ogniwie realizacji projektu.

Należy też określić ramy czasowe dla metody projektów w stosunku do innych metod nauczania. Orientacja w stosunkach czasowych pomoże nauczycielowi racjonalnie zaplanować proces dydaktyczny.

[13] Zob. K. Chałas: Metoda projektów i jej egzemplifikacja…, s. 17–18 (wykorzystano fragmenty); Optymalizacja szans edukacyjnych…, s. 193–211 (wykorzystano fragmenty).

b. zainicjowanie projektów

Istotnym czynnikiem decydującym o powodzeniu projektu jest umiejętne jego zainicjowanie. Należy przekazać uczniom podstawowe informacje na temat istoty projektu i charakteru nauczania tą metodą oraz zainspirować uczniów do realizacji projektów.

W myśl powiedzenia: „Słowa uczą, przykłady pociągają" wskazane jest by nauczyciel przedstawił przykłady zrealizowanych projektów, ukazał ich treści, sposób realizacji oraz uzyskane wyniki. Od umiejętności zainteresowania uczniów projektami, wzbudzenia w nich motywacji i zaangażowania, zależą w dużej mierze efekty końcowe. Stąd powstaje pytanie: W jaki sposób zainicjować projekt? Poszukiwania odpowiedzi powinny iść w trzech kierunkach: rozpoznania zainteresowań uczniów; poszukiwania w najbliższym środowisku problemów, które mogą być rozwiązane za pomocą projektów; integrowanie problematyki środowiska lokalnego i ponadlokalnego z programem przedmiotu, bądź ich grupy.

Integracja działań na tych trzech drogach stanowi czynnik inspiracji uczniów do podjęcia projektów. Ogniwem integrującym może okazać się „mapa zainteresowań uczniów" zestawiona z „mapą problemów środowiska" sporządzona metodą „burzy mózgów" oraz z rejestrem zagadnień programowych możliwych do zrealizowania metodą projektów.

Należy przy tym podkreślić, że inicjatorami projektu mogą być uczniowie. Wówczas zadaniem nauczyciela jest wartościowanie pomysłu w aspekcie obiektywnego dobra i realnych szans jego realizacji oraz wspierające towarzyszenie podczas realizacji.

c. wybór i sformułowanie tematów, określanie celów

Z zainicjowaniem projektów integralnie łączy się wybór tematów, który może przyjąć różne formy. Nauczyciel wraz z uczniami w trakcie „burzy mózgów" może szukać tematów projektów. W innej sytuacji uczniowie samodzielnie wybierają projekty do realizacji. W odmiennym wariancie „nauczyciel określa w sposób ogólny merytoryczne ramy projektu (np. określając jakiś obszar tematyczny – może to być dział programu lub ogólny charakter planowanego przedsięwzięcia), a uczniowie sami w obrębie tych ram wybierają szczegółowe tematy – problemy do rozwiązania. Aby wybór ten był świadomy, nauczyciel może przeprowadzić zajęcia wprowadzające i rozdać uczniom materiały dostarczające ogólnej wiedzy o danym obszarze tematycznym. Nauczyciel sam określa pewną pulę tematów, natomiast uczniowie

podzieleni na grupy wybierają sobie jeden spośród nich. Wadą szczegółowego określania tematów przez nauczyciela jest to, że swoboda działania uczniów na tym etapie jest znacznie ograniczona. Wszystkie grupy realizują ten sam temat określony przez nauczyciela. Oznacza to, że uczniowie w ogóle nie uczestniczą w jego sformułowaniu – od nich natomiast zależy forma realizacji"[14].

Sytuacja powyżej opisana stawia ucznia przed koniecznością podjęcia decyzji wyboru tematu projektu. Umiejętność podejmowania decyzji jest jedną z kluczowych sprawności potrzebnych w młodzieńczym i dorosłym życiu. Wpływa na słuszność lub niesłuszność wyborów. Wybór tematu projektu rozumiany jest jako decyzja co do charakteru projektu, nadania mu wstępnej wersji. Kolejnym krokiem jest sformułowanie tematu i jeśli zachodzi taka potrzeba, tematów szczegółowych oraz sprecyzowanie celów projektu. Stworzona zostaje więc sytuacja, w której uczeń zdobywa umiejętność formułowania problemów i celów. Te dwie umiejętności nadają jego życiu wymiar perspektywiczny, uczą patrzeć w przyszłość i są czynnikiem motywującym do działania.

d. analiza warunków realizacji projektu

W ramach realizacji tego ogniwa należy poszukać odpowiedzi na podstawowe pytania: Czy jesteśmy w stanie wykonać projekt? Jakie warunki merytoryczne i materialne muszą być spełnione? W jak sposób wykonać projekt? Gdzie będzie realizowany projekt?

Jeżeli projekt wykonywany jest indywidualnie, pytania te adresowane są do ucznia. W przypadku projektu grupowego odpowiedzi na powyższe pytania poszukuje w trakcie dyskusji zespół uczniów podejmujący realizację projektu.

Analiza realizacji projektu prowadzi do opracowania planu pracy – opisu projektu, inaczej zwanego konspektem. Konspekt powinien zawierać parametry projektu. Do nich zalicza się: szczegółowy temat projektu; cele projektu; ograniczenia czasu: terminy rozpoczęcia i ukończenia projektu, przedstawienia sprawozdania, prezentacji, termin i sposób sprawdzenia opanowania zagadnień nie objętych projektem; wymagania wstępne; zakres projektu; sposób realizacji i przewidywana forma prezentacji (model, wytwór, odczyt, wystawa, film, audycja, inscenizacja itp.); plan pracy grupy – zakres zadań dla każdego z uczestników; kryteria i sposób oceny projektów[15].

---

14 E. Goźlińska. Metoda projektów, s. 115–116.

15 Tamże, s. 116–117; zob. także G. Uhman. Metoda projektów w średniej szkole zawodowej. Warszawa 1996, s.11.

Opracowany według powyższych wskazówek konspekt uczniowie przedstawiają nauczycielowi do wspólnego przeanalizowania, zaakceptowania bądź zmodyfikowania opracowanych propozycji. W ten sposób uczeń staje w sytuacji kształtującej wizję pierwszego pomysłu rozwiązania oraz wymagającej umiejętności analizy aktualnej rzeczywistości, syntezy danych, a także umiejętności wartościowania sytuacji z punktu widzenia sposobu rozwiązania. Wiąże się to z umiejętnością opracowania potrzebnych informacji, by ostatecznie odpowiedzieć na pytanie: czy jesteśmy w stanie kontynuować projekt?

W wyniku analizy uczniowie podejmują decyzję sposobu realizacji projektu i opracowania planu. Sytuacja ta wymaga od nich inwencji twórczej. W wyniku poszukiwania sposobu rozwiązania rozwijana jest pomysłowość, wyobraźnia i myślenie twórcze, umiejętność projektowania i planowania , w tym sporządzania harmonogramu prac.

e. przygotowanie do realizacji, spisanie kontraktu

Bardzo ważnym zadaniem jest uzupełnienie potrzebnej wiedzy, zgromadzenie aparatury technicznej, badawczej, itp. W celu nadania rangi wybranemu tematowi spisuje się kontrakt. Stanowi on zobowiązanie ucznia lub grupy uczniów do wykonania projektu zgodnie z opracowanym wcześniej konspektem, a nauczyciela do wielostronnej pomocy, konsultacji i oceny. Przygotowanie kontraktu należy do zadań nauczyciela. Każdy kontrakt powinien zawierać następujące elementy: temat projektu i jego cele (opis projektu); formę wykonania projektu (rozwiązania problemu); zadania dla poszczególnych członków grupy; źródła, które powinni wykorzystać; termin prezentacji oraz terminy konsultacji z nauczycielem; ustalenie co powinien zawierać raport; możliwe sposoby prezentacji projektu i jej czas; kryteria oceny projektu[16].

Sytuacja ta wymaga umiejętności uzupełnienia potrzebnych informacji, często przygotowania stanowiska pracy. O sprawnym przygotowaniu do realizacji decydują umiejętności wartościowania sytuacji, sprawności organizacyjne i menadżerskie. Dobre przygotowanie ma istotny wpływ na poprawną i sprawną realizację projektu.

Po przygotowaniu merytorycznym (rzeczowym) oraz spisaniu kontraktu można przystąpić do realizacji projektu.

---

[16] Zob. R. Goźlińska. Metoda projektów, s. 117.

f. realizacja projektu

Uczniowie wykonują projekt samodzielnie. Zadaniem nauczyciela jest stworzenie im warunków do wykazania się inicjatywą, twórczą inwencją oraz udzielenie konsultacji.

W trakcie realizacji uczniowie zdobywają umiejętności szczegółowe zależne od jego rodzaju.

W projektach typu poznawczego uczniowie zdobywają umiejętność doboru źródeł informacji, ich selekcji i klasyfikacji z punktu widzenia celów projektu oraz oceny ich wiarygodności. Kluczową umiejętność jest przetwarzanie informacji. nadawanie zdobytym informacjom nowej formy.

W projektach typu praktycznego uczeń zdobywa umiejętności praktyczne. Mogą to być różnego rodzaju sprawności techniczne (technologiczne, montażowe, eksploatacyjno-konserwacyjne, graficzne), muzyczne, plastyczne lub organizacyjne. Ich rodzaj i specyfika uzależnione są od dziedziny, której dotyczy projekt.

Projekt może być realizowany indywidualnie lub grupowo. Praca w zespole stwarza szansę nabywania umiejętności komunikacji oraz współpracy. Do szczególnych umiejętności należą: przekazywanie i odbiór informacji, a więc formułowanie i wyrażanie swoich opinii oraz słuchanie opinii wyrażanych przez innych członków grupy, podejmowanie decyzji, inspirowanie innych do pracy, rozwiązywanie konfliktów.

Zakończona praca zespołu stawia uczniów w sytuacji wymagającej samooceny postępów w pracy. Nabywanie umiejętności wartościowania swojej pracy jest czynnikiem poznawania samego siebie, swoich predyspozycji, postaw i zachowań innych.

g. prezentacja

Końcowym efektem projektu powinno być opracowanie oraz prezentacja.

Opracowanie projektu polega na opisie zgodnym z ustalonym schematem faktycznych działań, które były podejmowane podczas realizacji projektu. W trakcie sporządzania opracowania uczeń zdobywa umiejętność strukturalnego przedstawiania informacji, wartościowania swojego działania podjętego w trakcie realizacji projektu oraz formułowania wniosków. Opracowanie może przyjmować różną formę zależnie od jego rodzaju. Najczęściej proponuje się ująć je w następujący schemat: 1. Strona tytułowa. Zawiera tytuł, imię i nazwisko autora, datę złożenia projektu, nazwę szkoły (instytucji), w której projekt zrealizowano, miejscowość, rok reali-

zacji projektu. 2. Spis treści. Zawiera rozdziały i podrozdziały ze wskazaniem stron. 3. Streszczenie. Stanowi kompendium treści zawartych w projekcie. Powinno być skomponowane tak, by uwypuklić najważniejsze jego osiągnięcia. Celem streszczenia jest zainteresowanie treścią projektu – rozwiązaniem problemu (wyrobem, nowym rozwiązaniem, pomysłem itp.). W końcowej części streszczenia umieszcza się podziękowania. Wymienia się osoby, instytucje czy konsultantów, którzy pomogli w realizacji projektu. Podkreśla się przy tym rangę owych współpracowników, ich pozycję oraz osiągnięcia. Pomoc ta jednak powinna ograniczać się do udostępnienia źródła informacji, sprzętu, laboratorium, itp. Nie powinna polegać na wyręczaniu uczniów. 4. Wstęp. We wstępie uzasadnia się wybór tematu, określa się cele, uwarunkowania i główne problemy projektu. 5. Część główna. Liczba materiałów, ich tytuły i zawartość zależą od rodzaju i tematu projektu. Część ta może zawierać analizę literatury, przedstawienie istniejących rozwiązań, propozycję rozwiązania w ramach projektu, analizę wyników pomiarów badań. Powinien znaleźć tu swoje miejsce opis sposobów dojścia do rozwiązań, wykaz przedsięwzięć, które doprowadziły do określonych efektów w projekcie. 6. Wnioski. Tu powinny znaleźć się konkluzje wynikające z analiz, uzasadnienie wyboru rozwiązania, jego wady i zalety. Tu jest także miejsce na wnioski z analizy ekonomicznej. 7. Rekomendacje. Powinny zawierać propozycje działań wynikających z wniosków, zalecenia i postulaty dotyczące wdrożeń. Można opisać propozycje innych zastosowań lub nowych obszarów, w których można wykorzystać zdobycze projektu. 8. Załączniki. W rozdziale tym umieszcza się wzory ankiet, zestawy wyników badań czy pomiaru, kalkulacje ekonomiczne itp., czyli wszystkie dowody będące podstawą wyboru rozwiązania i wyciągniętych wniosków[17].

Zrealizowany i opracowany projekt powinien być zaprezentowany na forum klasy, szkoły, a nawet lokalnego środowiska społecznego. Forma prezentacji jest uzależniona od realizacji projektu. Często stosuje się kilka komplementarnych form – inscenizację, wykład, odczytanie pracy pisemnej, pokaz filmu wideo, prezentację wywiadów, pokaz wytworów, modeli, książki, broszury, ulotki; przedstawienie w sieci.

W trakcie prezentacji uczniowie stają przed zadaniem publicznego zaprezentowania tematu projektu we własnej interpretacji. Wymaga to wielu umiejętności, a zwłaszcza wyboru i syntezy informacji; nawiązania kontaktu ze słuchaczami; zainteresowania tematem; właściwego doboru środków przekazu; efektywnego wy-

[17] Zob. G Uhman. Metoda projektów…, s. 14–15.

korzystanie czasu. Ważnym zadaniem staje się przygotowanie prezentacji. Według G. Uhman dobrze jest odpowiedzieć na następujące pytania: dlaczego to mówimy – cel (przekazać informacje, wysunąć propozycję, zainspirować, sprzedać); do kogo mówimy – słuchacze (kim są słuchacze, jak duża jest grupa, jaką ma wiedzę o przedstawionym problemie); co mamy zamiar powiedzieć – forma (zaplanuj strukturę, zrób notatki, przygotuj pomoce, rozważ zastosowanie anegdot i dowcipów). W przypadku projektów grupowych wskazany jest udział w prezentacji wszystkich członków zespołu.

h. ocena projektu

Kryteria oceny i jej forma powinny być zawarte w kontrakcie. Ich znajomość przez uczniów jest czynnikiem wpływającym na jakość pracy. Ocena projektu może być dokonana przez nauczyciela, ale warto też zadbać o samoocenę uczniów oraz ocenę przez uczniowski zespół oceniający. Oto propozycje kryteriów oceny projektów: sformułowanie tematu i jego ujęcie, realizacja zamierzonych celów, dobór dodatkowych źródeł informacji, pomysłowość, przedsiębiorczość, dodatkowe badanie; przebieg pracy grupy (terminowość, podział prac w grupie, zaangażowanie, wymagana opieka); raport (układ opracowania, wykorzystanie komputera, ilustracje, brak błędów, poprawność stylistyczna); prezentacja (struktura prezentacji, komunikatywność, wizualizacja, pomysłowość). Ocena projektu powinna przebiegać etapowo: po 1/3 czasu trwania projektu, po 2/3 oraz po zrealizowaniu. Ocena sprzyja doskonaleniu umiejętności wartościowania efektów w aspekcie założonych celów, sporządzania wniosków, rejestru problemów oraz poszukiwania rozwiązań na przyszłość. Doskonalenie samooceny siebie oraz własnych działań staje się zasadniczą umiejętnością w projekcie życia[18].

Warto zadbać by zrealizowane projekty miały ciąg dalszy w wymiarze społecznym o różnym zasięgu. Wyniki ich realizacji upowszechnione w sieci mogą stanowić czynnik animujący do tej samej lub podobnej działalności. Budują one platformę wymiany myśli i doświadczeń oraz tworzą mikrośrodowisko twórczej pracy wokół zagadnienia będącego przedmiotem realizowanego projektu.

Rozpatrując metodyczny aspekt edukacji przez projekty, uzasadnione jest zwrócenie uwagi na czynności i zadania podejmowane przez nauczyciela i uczniów.

---

[18] Zob. K. Chałas. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce…, s. 19–27 (wykorzystano fragmenty).

Ich syntetyczne ujęcie przedstawia M. Kotarba-Kańczugowska. Szczegółowe dane zawiera poniższa tabela.

Tabela działania nauczyciela i ucznia w poszczególnych fazach realizacji projektu [19]:

Faza	Działania nauczyciela	Działania uczniów
1. Zainicjowanie projektu	• przygotowanie uczniów do pracy metodą projektu • zapoznanie z metodą • wzbudzenie zainteresowania • opracowanie instrukcji realizacji projektu • omówienie możliwych sposobów realizacji projektu • zaprezentowanie kryteriów oceny itp.	• zapoznanie się z istniejącymi przykładami projektu • oglądanie wzorcowych gotowych projektów • poszerzenie wiedzy na temat pracy metodą projektu
2. Spisanie kontraktu	• przygotowanie kontraktu • zapoznanie uczniów z zasadami pracy metodą projektu – ze szczególnym zwróceniem uwagi na odpowiedzialność uczniów za proces kształcenia • omówienie zasad pracy w grupie • ustalenie zasad pracy pomiędzy nauczycielem a uczniami	• Zapoznanie się z kontraktem • dyskusja nad zapisami • wyrażenie zgody na zapisy w kontrakcie • podpisanie kontraktu
3. Wybór tematu	• pomoc w wyborze tematu • wskazanie zakresu tematycznego • opisanie sytuacji problemowej • wzbudzenie zainteresowania w uczniach	• wstępne studiowanie informacji • określenie zakresu tematycznego • formułowanie problemów badawczych
4. Podział na grupy	• pomoc w doborze uczestników do grup projektowych **Uwaga:** warto tak zorganizować pracę grupową, żeby ostateczny rezultat zależał od efektów pracy każdego z uczniów	• organizowanie grup projektowych • wstępny podział zadań

[19] M. Kotarba-Kańczugowska. Praca metodą projektu. Warszawa 2015, s. 9–11.

5. Określenie ogólnych i szczegółowych celów projektu	• pomoc w określeniu celów ogólnych i szczegółowych • zwrócenie uwagi na kluczowe elementy projektu • nadanie celom formy operacyjnej	• podział materiału na jednostki zadaniowe • operacjonalizacja ogólnych celów kształcenia – wyrażenie celów w precyzyjny sposób, aby stanowiły opis planowanych działań
6. Przygotowanie harmonogramu pracy, podział zadań	• ustalenie terminów konsultacji • pomoc w podziale zadań	• opracowanie harmonogramu pracy • określenie poszczególnych zadań i zaplanowanie terminu ich realizacji • przygotowanie wstępnego opisu projektu: temat, cele, zadania • wskazanie osób odpowiedzialnych za poszczególne zadania
7. Dobór literatury i poszukiwanie źródeł wiedzy.	• pomoc w dostępie do literatury oraz innych materiałów czy źródeł informacji • pomoc w prawidłowym korzystaniu z różnych materiałów (instrukcja korzystania z encyklopedii, słowników, klasyfikacji itp.)	• poszukiwanie informacji • studiowanie danych • dobór literatury oraz innych źródeł wiedzy
8. Realizacja projektu	• doradztwo • zapewnienie możliwości konsultacji eksperckich (opcjonalnie) • konsultowanie realizacji projektu • obserwacja pracy poszczególnych grup oraz każdego ucznia indywidualnie • pośrednie kierowanie realizacją projektu w sytuacji, gdy uczniowie zgłaszają trudności, wskazanie możliwych form prezentacji wyników projektu	• opracowywanie poszczególnych problemów badawczych • analiza materiału • konfrontowanie różnych punktów widzenia • dyskusje w grupie • opracowanie wyników projektu • przygotowanie raportu/ sprawozdania z realizacji projektu • przygotowanie planu prezentacji wyników projektu

9. Prezentacja wyników projektu	• słuchanie, zadawanie pytań • zapoznanie się z raportem/ sprawozdaniem z realizacji projektu	• każdy uczestnik danej grupy indywidualnie prezentuje wyniki poszczególnych części • projektu • dyskusje w grupie
10. Ewaluacja projektu	• przeprowadzenie indywidualnej ewaluacji pracy każdego uczestnika grupy ze szczególnym zwróceniem uwagi na jego zaangażowanie, wysiłek, cały proces rozwiązywania problemy • dokonanie oceny pracy grupy jako całości według wcześniej przyjętych kryteriów • wskazanie możliwości dalszej pracy • korekta uchybień • docenienie kreatywności członków grupy	• dokonanie samooceny • dyskusja nad wkładem każdego uczestnika grupy w pracę • ocena pracy grupy jako całości

Różnorodność działania nauczyciela i uczniów wskazuje na ich synchronizację, z możliwością autonomicznych, podmiotowych działań zorientowanych na innowacyjne, twórcze podejście do rozwiązywanych problemów.

Metoda projektów posługuje się różnymi metodami szczegółowymi zależnie od rodzaju, celu i treści projektu. Najczęściej wykorzystywane są: metoda zajęć laboratoryjnych, praktycznych, praca z książką, sondaż diagnostyczny, metoda historyczno-porównawcza i praca z tekstem.

4. Walory wychowawczo-dydaktyczne edukacji przez projekty

Powstaje zasadnicze pytanie: jakie szanse natury dydaktycznej i wychowawczej stwarza realizacja projektów (edukacja przez projekty)?

Analiza literatury, wyniki obserwacji uczestniczącej we wdrażaniu tej metody poprzez dyrektorów szkół – słuchaczy studiów podyplomowych z zakresu zarządzania szkołą w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim w latach 1998–2000 oraz wdrażanie tej metody w gimnazjach zrzeszonych w Towarzystwie Gimnazjów Po-

szukujących z Małych Miast i Wsi, upoważniają do zestawienia szans edukacyjnych. Należy do nich: 1. Szansa integracji aktywności poznawczej, emocjonalnej i praktycznej – żadna metoda w tak wysokim stopniu nie dynamizuje tych rodzajów aktywności i nie scala w spójną całość. Stanowi to rdzeń wielostronnego i integralnego rozwijania osobowości. 2. Możliwość kształtowania zespołu umiejętności zintegrowanych ze sobą. Płaszczyzną kształtowania tych kompetencji są etapy (ogniwa) realizacji projektów: wybór i sformułowanie tematów, określenie celów (umiejętność formułowania celów, problemów, hipotez, sprawność pracy w grupie, podejmowania decyzji grupowych, motywacja do działania); analiza warunków merytorycznych i materialnych (zdolność analizy aktualnej rzeczywistości, syntezy danych); sprawność wartościowania sytuacji z punktu widzenia sposobu rozwiązania oraz urzeczywistnianego dobra; opracowania potrzebnych informacji; wybór sposobu realizacji i opracowanie planu (kompetencje projektowania i planowania, pomysłowości, myślenia twórczego, wyobraźni); umiejętność poszukiwania sposobów (metod) rozwiązania; przygotowanie konspektu: doskonalenie sprawności projektowania i planowania; przygotowanie merytoryczne i rzeczowe (umiejętność korzystania z różnych źródeł); zdolność klasyfikacji informacji i budowania struktur wiedzy; umiejętność integracji wiedzy różnych przedmiotów nauczania, dziedzin i dyscyplin; krytyczne ocenianie informacji (wiedzy), jej selekcjonowanie według kryterium dobra i prawdy; zdolność uzupełniania potrzebnych informacji, kompetencje samokształceniowe; zaangażowanie w pracę samokształceniową; sprawność wartościowania sytuacji; umiejętności organizacyjne i menadżerskie; realizacja projektu (typu poznawczego – umiejętność doboru źródeł informacji, ich selekcji, klasyfikacji; zdolność nadawania zdobytym informacjom nowej formy, przetwarzania informacji, a także typu praktycznego (kompetencje – techniczne, muzyczne, plastyczne, organizacyjne – zależnie od dziedziny, której projekt dotyczy); sprawności komunikacyjne (przekazywanie i odbiór informacji, słuchanie opinii, inspirowanie innych do pracy, rozwiązywanie konfliktów, współpraca); zdolność wartościowania swojej pracy; opracowanie projektu i prezentacja (umiejętności słuchania współpracowników, dokumentowania i prezentowania materiałów, strukturalnego przedstawiania informacji, formułowania wniosków, doboru środków prezentacji i przedstawiania własnych osiągnięć; ocena: sprawności – oceniania i wyrażania opinii, wartościowania efektów w aspekcie założonych celów, sporządzania wniosków, rejestru problemów oraz poszukiwania rozwiązań na przyszłość. 3. Sposobność wdrażania uczniów do pracy naukowo-badawczej

i odkrywania wiedzy, wzbudzanie zaciekawienia; umiejętności – formułowania celów badań, określania problemów badawczych i hipotez, doboru metod i technik badań, opracowania wyników, wyciągania wniosków, inspirowanie do podjęcia działania, zaangażowanie się w rozwiązywanie problemu. sprawności praktyczne związane z badanym problemem. 4. Szanse natury wychowawczej: samodzielność podejmowania decyzji i odpowiedzialność; doskonalenie cech charakteru zależnie od rodzaju projektu: typu „wykonać" – dokładność, precyzja, cierpliwość, upór w pokonywaniu trudności; typu „służby społecznej" – rozwijanie kultury dawania, ofiarność, miłość bliźniego; projekty badawcze – ciekawość poznawcza, motywacja poznawania chęć odkrycia czegoś nowego; projekty na rzecz środowiska lokalnego – zaangażowanie poznawcze i emocjonalne, nawiązanie więzi ze środowiskiem, gotowość działania na rzecz budowania lepszej rzeczywistości.

Działania podejmowane w ramach projektu uczą także organizacji, koordynacji, sprawnego i skutecznego zarządzania, zintegrowanego działania[20]. Realizacja projektów stanowi szansę potwierdzenia osoby i jej człowieczeństwa. Wyraża się to w poszanowaniu siebie, swej godności i godności drugiego człowieka; przejawianiu mądrości, autonomicznych mądrych wyborów, odpowiedzialności za siebie, własne działania oraz odpowiedzialności przed grupą i podmiotami, na rzecz których podejmowany jest projekt. Nadto – w przejawianiu troski, przyjaźni i miłości bliźniego. Działania w ramach projektu są z natury działaniami twórczymi, moralnie wartościowymi, bowiem ich celem jest realizacja dobra, mają charakter czynu, w którym osoba dokonuje transgresji pionowej i poziomej przekraczając siebie samą.

W aspekcie wychowawczym na szczególną uwagę zasługują projekty aksjologiczne. Ich realizacja stwarza możliwość edukacji aksjologicznej i wychowanie ku wartościom, a w szczególności jest szansą na: zdobycie wiedzy o wartościach, zrozumienie ich funkcji w życiu człowieka, grup i wspólnot społecznych, urzeczywistnianie wartości i związanych z tym kompetencji aksjologicznych oraz animacji innych do realizacji wartości.

Podsumowując należy podkreślić wielowymiarowość walorów edukacji przez projekty: 1. Samodzielne podejmowanie i wypełnianie zadań w ramach projektu sprzyja nauczaniu aktywizującemu, w którym nie tylko gromadzone są wiadomo-

[20] Zob. szerzej na ten temat – K. Chałas: Metoda projektów i jej szczegółowa egzemplifikacja…, s. 28–42 (wykorzystano fragmenty); Optymalizacja szans edukacyjnych…, s. 45–47 (wykorzystano fragmenty) oraz Pedagogia gimnazjum. Dzierżoniów 2001.

ści, ale również pobudzana jest ciekawość, rozwijana wyobraźnia, uwaga, inwencja, ekspresja, krytycyzm. 2. Realizacja celów przedmiotowych metodą projektów pozwala ująć treści w sposób integralny, rozszerzyć je i pogłębić, co prowadzi do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie. 3. Stanowi czynnik stymulujący rozwój poznawczy, emocjonalny, społeczny, moralny, duchowy i integruje sfery rozwoju. 4. Wychodzi naprzeciw indywidualnym potrzebom, zainteresowaniom i uzdolnieniom. 5. Rozwija poczucie własnej wartości, samodzielności, umiejętności współpracy i funkcjonowania w grupie uczniowskiej. 6. Stanowi czynnik integracji społecznej grupy: normatywnej, komunikatywnej, kulturowej, funkcjonalnej. 7. Wzmacnia i dynamizuje motywację poznawczą i działaniową. 8. Jest czynnikiem integrującym wiedzę z różnych przedmiotów nauczania, rozszerza ją, pogłębia i buduje struktury wiedzy interdyscyplinarnej. 9. Sprzyja budowaniu orientacji aksjologicznej, przyjmowaniu systemu wartości, w którym najwyższe wartości znajdują swe znaczące miejsce. Warunkiem jest odpowiednio dobrana tematyka projektu, w której znajdują się treści opisujące, jak również wyjaśniające i wartościujące. 10. Wprowadza w świat wartości, motywuje do ich realizacji w wymiarze jednostkowym i społecznym oraz stwarza szansę ich urzeczywistniania.

Z punktu widzenia wychowawczego metoda projektów jest „mikroszkołą" wychowania przez zadania, których wykonanie wymaga konkretnych umiejętności, samodzielności i odpowiedzialności. Każde natomiast wykonane zadanie stwarza szansę wartościowania swoich predyspozycji, sprawności, zdolności.

II.
OBIEKTYWNA WARTOŚĆ PEDAGOGII JANA PAWŁA II

Obiektywną wartość pedagogii Jana Pawła II podkreśla wielu autorów analizujących papieskie nauczanie (m.in. A. Rynio, A. Maj, J. Mastalski, T. Styczeń, A. Szostek, J. Kupczak, S. Chrobak). Nabiera ona ważnego znaczenia w edukacji przez projekty i pozwala ukazać szczegółową egzemplifikację obiektywnej wartości papieskiego nauczania. Przedmiotem analiz w poniższym rozdziale jest: struktura treści nauczania Jana Pawła II w kontekście projektów edukacyjnych, cele, wyzwania i zadania wychowawczo-dydaktyczne stawiane młodzieży.

Wyniki analiz tych dwóch strukturalnych elementów dydaktycznych stanowią podstawę do wyróżnienia rejestru oczekiwanych osiągnięć wychowawczo-dydaktycznych. Zakres treści, celów, wyzwań, zadań; osiągnięć wychowawczo-dydaktycznych przedstawiono w strukturze: „ja wobec Boga i powołania chrześcijańskiego", „ja wobec samego siebie", „ja wobec drugiego człowieka oraz grup i wspólnot", „ja wobec świata". Końcowym efektem analiz jest ukazanie szans poznawania nauczania Jana Pawła II przez realizację projektów uczniowskich.

1. Struktura treści nauczania Jana Pawła II inspiracją dla edukacji przez projekty

Życie i działalność świętego Jana Pawła II (1920–2005) są imponujące i bogate we wszystkich wymiarach. Nie dziwi indywidualne i społeczne zainteresowanie historią jego życia, zwłaszcza długim pontyfikatem (1978–2005), różnorodnymi osiągnięciami, nauczaniem i jego inspiracją, siłą oddziaływania społecznego i wpływem na bieg współczesnych dziejów. W centrum uwagi wciąż pozostaje osobowość Papieża, której poświęcono wiele biografii, opracowań, świadectw i filmów. Kościół katolicki, kanonizując Jana Pawła II w 2014 r. orzekł, że heroizm jego cnót i styl świętego życia jest na miarę doskonałości osobowej, godnej naśladowania jako wzoru osobowego[21]. Z tych racji wielu nadaje Janowi Pawłowi II przydomek „Wielki"[22].

Koncentrując uwagę na długim pontyfikacie, trzeba podkreślić ogromną aktywność Jana Pawła II, która przekraczała bieżące sprawy Stolicy Apostolskiej i pełnienie najwyższego urzędu w Kościele katolickim. Przemierzając wszystkie kontynenty świata, Papież okazał się niestrudzonym pielgrzymem, Odbył 104 zagraniczne pielgrzymki, 145 pielgrzymek na terenie Włoch, jako Biskup Rzymu odwiedził ponad 300 rzymskich parafii, był w 130 krajach i ok. 900 miejscowościach[23]. Podczas swoich pielgrzymek wygłosił niezliczone przemówienia i homilie. W ramach zwyczajnej posługi papieskiej w każdą niedzielę wygłaszał krótkie przemówienie z okazji modlitwy Anioł Pański, a w każdą środę dłuższą katechezę podczas audiencji generalnej. Sprawując obowiązki duszpasterskie systematycznie celebrował Mszę św. i nabożeństwa okresowe, zawsze głosząc homilię. Gdy weźmie się pod uwagę audiencje watykańskie dla przedstawicieli różnych państw, organizacji, zrzeszeń, wspólnot Kościoła, biskupów i episkopatów, instytucji kościelnych i innych grup, to wystąpień i przemówień Papieża, mniej czy bardziej oficjalnych, były dziesiątki tysięcy. Oprócz tego Jan Paweł II pisał oficjalne dokumenty kościelne: encykliki, adhortacje, listy apostolskie, konstytucje, orędzia, przesłania, specjal-

---

21 Zob. A. Maj. Jan Paweł II wzorem osobowym wychowania ku wartościom. W: Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. K. Chałas (red.). T. 3. Lublin–Kielce 2006, s. 65–85.

22 Por. Cz. Ryszka. Jan Paweł II Wielki. Częstochowa 2002, s. 5–13; Papież Franciszek, L. M. Epicoco. Święty Jan Paweł II Wielki. A. Gogolin (tłum.). Kraków 2020, s. 131; M. Jędraszewski. Jan Paweł II Wielki na drodze Chrystusa. Kraków 2020.

23 Zob. K. Wilczek (opr.). [dostęp: 03.08.2020].

ne dokumenty kościelne (motu proprio, bulle, breve) itp. W tym także czasie pisał poezje (np. *Tryptyk Rzymski*), udzielał wywiadów (np. A. Frossard, *„Nie lękajcie się!" Rozmowy z Janem Pawłem II*) i zajmował się publicystyką (*Przekroczyć próg nadziei*; *Dar i tajemnica*; *Wstańcie, chodźmy!*; *Pamięć i tożsamość*).

Dorobek piśmienniczy Jana Pawła II jest ogromny, wielowątkowy i zróżnicowany w zakresie problematyki, rangi naukowej i formy. Stanowi przedmiot badań, które wydobywają z jego spuścizny co raz to nowe elementy, rekonstruują myśl naukową w różnych dziedzinach wiedzy, rozwijając też jego ujęcia problemowe, czyniąc aktualnymi przedstawione koncepcje i propozycje.

Biorąc pod uwagę rangę, Jan Paweł II ogłosił poza przemówień i homilii następujące dokumenty, które są podstawą jego oficjalnego nauczania:

Encykliki – 14 – *Redemptor hominis* (o Chrystusie Odkupicielu, 4 III 1979), *Dives in misericordia* (o Bogu Ojcu bogatym w miłosierdzie, 30 XI 1980), *Laborem exercens* (o pracy ludzkiej, 14 IX 1981), *Slavorum apostoli* (o św. Cyrylu i św. Metodym, 2 VI 1985), *Dominum et Vivificantem* (o Duchu Świętym, 18 V 1986), *Redemptoris Mater* (o Maryi Matce Odkupiciela, 25 III 1987), *Sollicitudo rei socialis* (o sprawach społecznych, 30 XII 1987), *Redemptoris missio* (o misjach, 7 XII 1990), *Centesimus annus* (o kwestiach społecznych, 1 V 1991), *Veritatis splendor* (o moralności chrześcijańskiej, 6 VIII 1993), *Evangelium Vitae* (o świętości życia ludzkiego, 25 III 1995), *Ut unum sint* (o ekumenizmie, 25 V 1995), *Fides et ratio* (o relacji wiary i rozumu, 14 IX 1998), *Ecclesia de Eucharistia* (o Eucharystii w życiu Kościoła, 17 IV 2003);

Adhortacje apostolskie – 14 – *Catechesi Tradendae* (o katechizacji, 16 X 1979), *Familiaris consortio* (o rodzinie chrześcijańskiej, 22 XI 1981), *Redemptionis donum* (o konsekracji zakonnej, 25 III 1984), *Reconciliatio et paenitentia* (o pojednaniu i pokucie, 2 XII 1984), *Christifideles laici* (o wiernych świeckich, 30 XII 1988), *Redemptoris custos* (o św. Józefie, 15 VIII 1989), *Pastores dabo vobis* (o kapłaństwie, 25 III 1992), *Ecclesia in Africa* (o Kosciele w Afryce, 14 IX 1995), *Vita consecrata* (o życiu konsekrowanym, 25 III 1996), *Ecclesia in America* (o Kościele w Ameryce, 22 I 1999), *Ecclesia in Asia* (o Kościele w Azji, 6 XI 1999), *Ecclesia in Oceania* (o Kościele w Oceanii, 22 XII 2001), *Ecclesia in Europa* (o Kościele w Europie, 28 VI 2003), *Pastores Gregis* (o posłudze biskupiej, 16 X 2003);

Konstytucje apostolskie – 12 – *Sapientia Christiana* (o uniwersytetach i wydziałach kościelnych, 15 IV 1979), *Magnum Matrimonii Sacramentum* (ustanawiającą Papieski Instytut Studiów nad Małżeństwem i Rodziną, 17 X 1982), *Ut sit*

(o powołaniu Prałatury Personalnej „Świętego Krzyża i Opus Dei", 28 XI 1982), *Sacrae disciplinae leges* (o wprowadzeniu nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, 25 I 1983), *Divinus perfectionis Magister* (o zasadach postępowania kanonizacyjnego, 25 I 1983), *Spirituali Militum Curae* (nadającą ordynariatom polowym status Kościołów partykularnych, 21 IV 1986), *Pastor Bonus* (reformującą Kurię Rzymską, 28 VI 1988), *Ex corde Ecclesiae* (o uniwersytetach katolickich, 15 VIII 1990), *Sacri canones* (nadającą kodeks kanonów Kościołów wschodnich,18 X 1990), *Fidei depositum* (o publikacji Katechizmu Kościoła Katolickiego 11 X 1992), *Universi Dominici Gregis* (o wakacie Stolicy Apostolskiej i wyborze biskupa rzymskiego, 22 II 1996), *Ecclesia in Urbe* (o reorganizacji Wikariatu Miasta Rzymu, 1 I 1998);

Listy apostolskie – 42 – m.in. *Salvifici Doloris* (o cierpieniu, 11 II 1984), *Dilecti Amici* (do młodzieży, 31 III 1985), *Mulieris Dignitatem* (o godności i powołaniu kobiety – 15 VIII 1988), *Ordinatio Sacerdotalis* (o kapłaństwie kobiet, 22 V 1994), *Tertio Millennio Adveniente* (o przygotowaniu do Jubileuszu 2000 Roku, 10 XI 1994), *Dies Domini* (o świętowaniu niedzieli, 31 V 1998), *Novo millennio ineunte* (na zakończenie Jubileuszu 2000 Roku, 6 I 2001);

Listy – 34 – *Dominicae Cenae* (o tajemnicy i kulcie Eucharystii, 24 II 1980), *List do osób konsekrowanych z okazji Roku Maryjnego* (22 V 1988), *List do Rodzin* (2 II 1994), *List do dzieci* (13 XII 1994), *List do kobiet* (29 VI 1995), *List do artystów* (4 IV 1999), *List do osób w podeszłym wieku* (1 X 1999), *Listy do kapłanów z okazji Wielkiego Czwartku* (1979-2005).

Orędzia – cykliczne z okazji dnia modlitw o pokój, dnia modlitw o powołania, światowych dni młodzieży, dnia środków społecznego przekazu, Wielkiego Postu, Świąt Wielkanocnych, dnia migranta i uchodźcy, dnia chorego, dnia misyjnego.

Powyższe dokumenty wraz z przemówieniami i homiliami, w których treści encyklik, adhortacji, listów i orędzi znajdowała swoje pogłębienie, ukazując wielką różnorodność problematyki podejmowanej przez Jana Pawła II. Tę bogatą spuściznę nie jest łatwo usystematyzować i zamknąć w określonych kategoriach, tym bardziej że wiele zagadnień jest powiązanych ze sobą na różne sposoby. Wydaje się, że treści nauczania Jana Pawła II można ująć w klasyfikacji przedmiotowej w następujących kategoriach tematycznych: problematyka trynitarna, eklezjalna, moralno-społeczna oraz kultura i wiara. Kluczowy dla nauczania Jana Pawła II jest antropologiczny chrystocentryzm, którego podsumowująca analiza stanowi zarazem punkt wyjścia w dalszej procedurze zastosowania nauczania Papieża w metodzie projektów.

a. problematyka trynitarna

Pierwsza kategoria tematyczna, nazwana trynitarną, dotyczy fundamentalnej prawdy wiary chrześcijańskiej o Bogu – Jedynym w Trzech Osobach: Ojca, Syna i Ducha Świętego (Trójca Przenajświętsza). Jest to prawda o tym, że „Bóg ma jedną naturę (istotę) w Trzech Osobach"[24]. W nauczaniu Jana Pawła II wyróżnia się tzw. cykl trynitarny, który obejmuje trzy encykliki: *Redemptor hominis* o Synu Bożym Jezusie Chrystusie, *Dives in Misericordia* o Bogu Ojcu, *Dominum et Vivificantem* o Duchu Świętym.

Encyklika *Redemptor hominis* (Odkupiciel człowieka) jest pierwszą i bardzo znaczącą dla całego pontyfikatu Jana Pawła II. Papież wielokrotnie będzie do niej powracał w swoim nauczaniu, kontynuując i rozwijając myśli w niej zawarte. Encyklika jest medytacją o Jezusie Chrystusie oraz Jego Boskiego i ludzkiego wymiaru Odkupienia każdego człowieka, tym samym jest refleksją o człowieku umiłowanym przez Boga, przez Chrystusa, więzi między Chrystusem a człowiekiem, godności człowieka, ale też o sytuacji odkupionego człowieka w świecie współczesnym i roli Kościoła wobec człowieka, bo „człowiek jest drogą Kościoła"[25]. Chrystologia i eklezjologia stanowią podstawę encykliki i zarysowanej w niej chrześcijańskiej wizji człowieka.

Encyklika *Dives in misericordia* (Bogaty w miłosierdziu) podejmuje temat miłosierdzia Boga Ojca objawionego w Jezusie Chrystusie i znaczenia miłosierdzia w życiu chrześcijańskim, w Kościele i świecie. Refleksja nad miłosierdziem osadzona jest w perspektywie biblijnej, teologicznej, aksjologicznej i egzystencjalnej, ukazując istotę miłosierdzia, więź miłosierdzia ze sprawiedliwością, współczesne potrzeby świadczenia miłosierdzia oraz znaczenie przebaczenia jako wyrazu miłości miłosiernej – „Przebaczenie świadczy o tym, że w świecie jest obecna miłość potężniejsza niż grzech"[26].

Dominum et Vivificantem (Pana i Ożywiciela) to trzecia encyklika z cyklu trynitarnego, poświęcona Duchowi Świętemu w życiu Kościoła i świata. Dotyczy trzeciej Osoby Trójcy Świętej – Ducha Świętego. Papież skupia się na Jego zasadniczej roli w życiu zarówno wspólnoty ludzi wierzących, jak i całego świata. Rozważając rolę Ducha Świętego w historii zbawienia od stworzenia do zbawienia, Papież podkreśla jej nowy początek w Krzyżu Chrystusa, gdy od Pięćdziesiątnicy Duch Święty

24 Cz. Bartnik. Dogmatyka katolicka. T 1. Lublin 2000, s. 163.
25 Jan Paweł II. Encyklika *Redemptor hominis*, nr 15.
26 Tenże. Encyklika *Dives in misericordia*, nr 14.

udzielony jest Kościołowi, a przez Kościół światu. Rolą Ducha Świętego jest przekonywać świat o grzechu, o sprawiedliwości i sądzie. W kontekście zbliżającego się jubileuszu dwóch tysięcy lat od narodzin Chrystusa, który począł się z Ducha Świętego, Jan Paweł II analizuje działanie Ducha Świętego jako dawcy życia nadprzyrodzonego, na które trzeba odpowiedzieć posłuszeństwem wiary, pomimo różnorodnych przeciwności tkwiących w samym człowieku, jak również trudności zewnętrznych, zwłaszcza materialistycznego sposobu interpretacji świata i człowieka, jakby Bóg nie istniał, gdzie śmierć postrzegana jest jako ostateczny kres ludzkiego bytowania. Tymczasem Duch Święty pozostaje stróżem nadziei w sercu człowieka, a Jego działanie światłem w rozpoznaniu przez człowieka swojego człowieczeństwa, „by doznał pełnego urzeczywistnienia ów obraz i podobieństwo Boże, jakim człowiek jest od początku”[27].

Trynitarny cykl został napisany językiem komunikatywnym jako rozważanie nad najważniejszymi prawdami wiary – o Bogu i Osobach Trójcy Świętej, ujętymi w aspekcie chrystologicznym i antropologicznym. Przedmiotem refleksji jest prawda o Synu Bożym i Synu Człowieczym, Jezusie Chrystusie, Jego nauczaniu i dziele zbawczym, a zarazem o człowieku, zbawionym przez Chrystusa, obdarowanym miłosierdziem Boga Ojca, napełnionym Duchem Świętym, żyjącym w konkretnej rzeczywistości historycznej, który zaproszony jest do poznania siebie w świetle prawdy o Bogu i życia ewangelicznego, mimo różnorodnych przeciwności wewnętrznych i zewnętrznych. Fundamentem trynitarnego przesłania Papieża jest Objawienie biblijne, Tradycja Kościoła i treść dokumentów II Soboru Watykańskiego, przywołana, zinterpretowana i pogłębiona.

b. problematyka eklezjalna

Ważnym działem nauczania Jana Pawła II jest eklezjologia, czyli nauka o Kościele jako rzeczywistości bosko-ludzkiej, ściśle związanej z tajemnicą Wcielenia Syna Bożego (Kościół Chrystusowy) i z Misterium Trójcy Świętej[28]. Chociaż Papież nie napisał odrębnej encykliki o Kościele, to jednak problematyka eklezjalna obecna jest we wszystkich jego dokumentach i przemówieniach. Niektórym zagadnieniem eklezjalnym poświęcił szczególną uwagę, przeznaczając im encykliki, adhortacje czy listy. Należy do nich problematyka stanów i form życia w Kościele, miejsce

---

27 Tenże. Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 59.

28 Zob. Cz. Bartnik. Dogmatyka katolicka. T. 2. Lublin 2003, s. 7–8.

i rola Maryi – Matki Bożej, sakramenty święte, zwłaszcza pokuty i pojednania oraz Eucharystii, misje i ekumenizm.

Zagadnienie dotyczące stanów i form życia w Kościele wiąże się ze strukturą Kościoła, odpowiadającą na pytanie, kto tworzy Kościół? Prosta odpowiedź: wszystkie ochrzczone osoby, komplikuje się wraz z pytaniem: kto ma władzę w Kościele, na jakiej podstawie i jak ma ją pełnić, w konsekwencji jaka jest miara odpowiedzialności za Kościół złożony z tych, co mają władzę i jej nie posiadają? Problem stanów w Kościele okazał się niezwykle aktualny na II Soborze Watykańskim. Jan Paweł II tej problematyce poświecił obrady synodów biskupów, których efektem są trzy adhortacje o podstawowych stanach i formach życia w Kościele: osobach świeckich (*Christifideles laici,* 1988), kapłanach (*Pastores dabo vobis,* 1992) oraz osobach konsekrowanych (*Vita consecrata*, 1996).

Pierwszy z tego tryptyku dotyczy osób świeckich. Papież w adhortacji *Christifideles laici* (Wierni świeccy) podkreśla, że świeccy są „pełnoprawnymi członkami Kościoła objętymi jego tajemnicą i obdarzonymi specyficznym powołaniem”[29]. Przynależność świeckich wiąże się z przyjętym chrztem i jego skutkami – zjednoczeniem z Chrystusem i Jego Ciałem, którym jest Kościół oraz namaszczeniem Duchem Świętym. Dzięki temu wierni świeccy uczestniczą w potrójnej misji Chrystusa: kapłańskiej (ofiarowanie siebie i swoich czynów łączą z ofiarą Chrystusa), prorockiej (głoszą orędzie zbawienia dokonanego przez Chrystusa), królewskiej (dają w świecie świadectwo życia Ewangelią, służąc bliźnim z miłością). Papież podkreśla odpowiedzialność wiernych świeckich za Kościół i ewangelizację, wynikające nie z nadania, lecz z natury przynależności do Kościoła.

Kapłaństwu poświęcona jest adhortacja *Pastores dabo vobis* (Pasterzy dam wam), w której Papież podkreśla tożsamość kapłańską, zakorzenioną w tajemnicy Trójcy Świętej, woli Bożej (powołanie), jedności z Chrystusem oraz posłannictwo kapłańskie w Kościele i dla Kościoła, którym jest sakramentalne uobecnianie Chrystusa, ofiarne „głoszenie Ewangelii światu i budowanie Kościoła w imieniu i w zastępstwie Chrystusa (*in persona Christi*), Głowy i Pasterza”[30]. Jan Paweł II prowadzi refleksję nad istotą i posłannictwem kapłanów w kontekście realistycznej oceny współczesnego świata i Kościoła, akcentując służebny, ofiarny i przejrzysty w świadectwie życia charakter posługi kapłańskiej. Wskazuje również kierunki stałej formacji kapłanów. Wyraża także troskę o nowe powołania, którą powinien podziałać

[29] Jan Paweł II. Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, nr 9.
[30] Tenże. Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, nr 15.

cały Kościół. Problematykę kapłaństwa dopełnia ostatnia adhortacja Jana Pawła II *Pastores Gregis* (2003) poświęcona posłudze biskupów w Kościele.

W adhortacji *Vita consecrata* (Życie konsekrowane) Jana Paweł II podejmuje tematykę życia konsekrowanego, które nie jest pośrednim stanem między duchownym i świeckim, ale należy organicznie do istoty świętości Kościoła. Papież analizuje istotę życia konsekrowanego, wskazując na jego elementy (powołanie, naśladowanie i upodobnienie się do Chrystusa, przyjęcie rad ewangelicznych czystości, posłuszeństwa i ubóstwa, ofiarne poświęcenie całego życia Chrystusowi i Kościołowi). Adhortacja zawiera refleksję nad znaczeniem życia konsekrowanego oraz jego aktualnością w Kościele i świecie. Zawiera także rozbudowane wskazania do formacji stałej. Na koniec Jan Paweł II apeluje do całego Kościoła o odpowiedzialność za rozwój życia konsekrowanego i troskę za nowe powołania, bo „Kościół pod żadnym pozorem nie może wyrzec się życia konsekrowanego”[31].

Powyższe adhortacje obejmują wszystkie podmioty Kościoła, wszystkie stany i formy życia, są świadectwem twórczej troski Jana Pawła II o Kościół. Respektując oficjalną naukę Kościoła zawierają nowe aspekty, do których z pewnością należą kierunki i zasady formacji stałej wszystkich członków Kościoła, szczególnie kapłanów i osób konsekrowanych.

Z problematyką eklezjologiczną wiąże się mariologia, nauka o Maryi, Matce Jezusa Chrystusa. Papież w encyklice *Redemptoris Mater* (Matka Odkupiciela) nadaje współczesny rys mariologii i pobożności maryjnej, charakteryzując miejsce i rolę Maryi Dziewicy w życiu Kościoła. Przede wszystkim Jan Paweł II wskazuje na nierozerwalny związek Maryi jako Matki z Chrystusem Jej Synem dla którego jest także wierną uczennicą i towarzyszką w Jego dziele zbawczym. Ukazując wyjątkowe miejsce i rolę Maryi w Kościele uznaje Ją za wzór i przewodniczkę wiary, podkreśla jej wstawiennictwo i macierzyńskie pośrednictwo. Papież dostrzegając znaczącą rolę kobiety w Kościele, stwierdza: „Kobiecość istotnie stanowi szczególną więź z Matką Odkupiciela”[32].

Ważną częścią problematyki eklezjologicznej jest sakramentologia, czyli nauka o sakramentach. Sakrament kapłaństwa już przedstawiono, małżeństwo zostanie zaprezentowane w dalszej części, natomiast sakrament chrztu, bierzmowania i namaszczenia chorych analizowany jest przez Papieża w innych kontekstach. W tym miejscu przedmiotem analizy są dwa dokumenty dotyczące sakramentów

---

31 Tenże. Adhortacja apostolska *Vita consecrata*, nr 105.

32 Tenże. Encyklika *Redemptoris Mater*, nr 46.

ściśle związanych z rozwojem moralno-duchowym: Eucharystią (*Ecclesia de Eucharistia*) oraz pokutą i pojednaniem (*Reconciliatio et paenitentia).*

Pierwszy ze wspomnianych dokumentów, *Ecclesia de Eucharistia* (Kościół z Eucharystii), jest ostatnią encykliką Jan Pawła II. Papież stwierdza, że Kościół żyje dzięki Eucharystii, która jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego, skarbem Kościoła, sercem świata, zadatkiem celu ostatecznego, pokarmem i napojem dla chrześcijan, światłem, objawieniem Chrystusowej miłości aż do końca, ponieważ uobecnia mękę, śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa. Z Eucharystii Kościół czerpie siłę do wypełniania misji ewangelizacji. Warunkiem przyjęcia Komunii św. jest życie w łasce i praktykowanie cnót wiary, nadziei i miłości. Osoby świadome ciężkiego grzechu powinny przed Komunią św. odbyć spowiedź sakramentalną. W Komunii św. Chrystus udziela samego siebie i zobowiązuje, aby ofiarnie wraz z Nim żyć miłością w braterskiej jedności z innymi. Jan Paweł II stwierdza: „Tajemnica eucharystyczna – ofiara, obecność, uczta – nie dopuszcza ograniczeń ani instrumentalizacji; powinna być przeżywana w swej integralności, czy to w wydarzeniu liturgicznym, czy w osobistym dialogu z Jezusem tuż po przyjęciu Komunii św., czy też podczas modlitwy na adoracji eucharystycznej poza Mszą św."[33] Dzięki temu chrześcijanin i Kościół potwierdza swoją tożsamości, umacnia się i wzrasta duchowo.

Adhortację *Reconciliatio et paenitentia* (Pojednanie i pokuta) Jan Paweł II poświęca pojednaniu i pokucie w posłannictwie Kościoła. Podkreśla obowiązek nawrócenia i pojednania, którego źródłem jest Chrystus. Kościół jest sakramentem pojednania. Powodem potrzeby pojednania i pokuty jest grzech osobisty czy społeczny, śmiertelny czy powszedni. Problemem jest utrata poczucia grzechu, cechująca wielu współczesnych ludzi. Jak zaznacza Papież, miłość miłosierna Boga jest większa niż ludzkie rozdarcie, rozpacz czy grzech, „nie zatrzymuje się przed naszym grzechem, nie cofa się przed naszymi przewinieniami, ale staje się jeszcze bardziej troskliwa i wielkoduszna (…) to miłość aż do męki i śmierci Słowa, które stało się ciałem i zgodziło się odkupić nas za cenę własnej Krwi[34]. Kościół tę miłość uobecnia przez różnorodne środki, szczególnie w sakramencie pojednania i pokuty, którego zasady i formy przypomina Jan Paweł II w końcowej części adhortacji.

Istotnymi zagadnieniami współczesnego Kościoła są ewangelizacja misyjna i ekumenizm, stanowiące przedmiot treści dwóch encyklik Jana Pawła II: *Redemptoris missio* i *Ut unum sint*.

---

33 Tenże. Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*, nr 61.

34 Tenże. Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 22.

Encyklika *Redemptoris missio* (Misja Zbawiciela) rozwija i aktualizuje soborową prawdę, że Kościół ze swojej natury jest misyjny. Nawiązując do współczesnej sytuacji Jan Paweł II stwierdza, że „liczba ludzi, którzy nie znają Chrystusa, od zakończenia Soboru podwoiła się"[35]. Pomimo trudności wewnętrznych i zewnętrznych potrzebny jest nowy zapał ewangelizacyjny, respektujący wolność człowieka. W realizacji działalności misyjnej konieczny jest dialog międzyreligijny, który nie zwalnia z ewangelizacji. Istotą ewangelizacji misyjnej jest głoszenie orędzia zbawczego Jezusa Chrystusa w różnych formach w zróżnicowanych środowiskach. Potrzebna jest nowa ewangelizacja w społeczeństwach zdechrystianizowanych i nowy zapał w misji *ad gentes*. Wielowątkowa encyklika obejmuje całość zagadnień Kościoła, który jest świadomy obowiązku misyjnego i w perspektywie wiary oraz realnej oceny sytuacji współczesnych społeczeństw pragnie z nowym zaangażowaniem podejmować ewangelizacyjną misję.

Działalność ekumeniczna jest przedmiotem treści encykliki *Ut unum sint* (Aby byli jedno), w której Jan Paweł II podejmuje w sposób systematyczny problematykę jedności chrześcijan, charakteryzując dotychczasowy stan dialogu ekumenicznego i kierunki jego dalszego rozwoju w perspektywie Jubileuszu 2000 Roku. Uzasadniając działalność ekumeniczną, Papież odwołuje się do biblijnych przesłanek, zwłaszcza do modlitwy Chrystusa: *ut unum sint* („aby byli jedno"; por. J 17,21). Jan Paweł II podkreśla: „Kościół nie jest rzeczywistością zamkniętą w sobie, ale ciągle otwartą na rozwój misyjny i ekumeniczny, ponieważ jest posłany do świata, aby głosić misterium komunii, które go konstytuuje, świadczyć o nim, aktualizować je i szerzyć: by gromadzić wszystkich i wszystko w Chrystusie; by być dla wszystkich *nierozłącznym sakramentem jedności*"[36]. Dlatego Kościół katolicki podejmuje dzieło ekumeniczne jako powinność wiary i miłości, której towarzyszyć musi wierność Objawieniu, modlitwa, rachunek sumienia i dialog. Papież dostrzega wiele owoców dialogu z różnymi Kościołami chrześcijańskimi i wspólnotami religijnymi. Opisuje również rolę prymatu papieskiego, pełniącego funkcję jednoczącą, przewodniczenia w prawdzie i miłości.

Eklezjologiczne nauczanie Jana Pawła II pogłębia współczesną teologię Kościoła, porządkuje wiele tematów np. w odniesieniu do pozycji i posłannictwa świeckich, do życia konsekrowanego, mariologii, misji czy ekumenizmu, a w innych dziedzinach np. w zakresie Eucharystii oraz sakramentu pojednania i pokuty

---

35 Tenże. Encyklika *Redemptoris missio*, nr 3.

36 Tenże. Encyklika *Ut unum sint*, nr 5.

w nowy sposób uświadamia odwieczną wiarę. Podobnie jak w przypadku problematyki trynitarnej, Papież uwzględnia współczesną sytuację człowieka i społeczeństwa.

c. problematyka moralno-społeczna

Charakterystycznym segmentem nauczania Jana Pawła II jest problematyka moralno-społeczna. Dotyczy problemów i dylematów moralnych, niezwykle aktualnych nie tylko w okresie jego pontyfikatu, lecz także współcześnie. Podobnie jest z kwestiami społecznymi i przeobrażeniami społeczno-politycznymi, których świadkiem, nawet inspiratorem niektórych wydarzeń był Papież. Problematyka moralno-społeczna w nauczaniu Jana Pawła II obejmuje zagadnienia moralności osoby ludzkiej w kontekście współczesnych teorii moralnych (encyklika *Veritatis splendor*) oraz kwestii ludzkiej pracy i systemów społeczno-politycznych (encykliki *Laborem exercens, Sollicitudo rei socialis, Centesimus annus*). Wyjątkowy charakter ma encyklika *Evangelium vitae* o godności życia ludzkiego, która ma znaczenie zarówno moralne, jak społeczno-polityczne, bowiem dotyczy ochrony ludzkiego życia w perspektywie moralnych decyzji człowieka i prawa stanowionego we współczesnych społecznościach. Szczególną kwestią społeczną jest małżeństwo i rodzina, eksponowane w nauczaniu Jana Pawła II, którym Papież poświęcił adhortację apostolską *Familiaris consortio* (1981) i *List do rodzin* (1994).

W encyklice *Veritatis splendor* (Blask prawdy) Jan Paweł II omawia podstawy moralności chrześcijańskiej, odwołując się do przesłanek biblijnych, filozoficznych i teologicznych, do Tradycji Kościoła, nie unikając polemiki z różnymi tendencjami etyczno-moralnymi (proporcjonalizm, konsekwencjalizm). Przedstawia zarazem pozytywny zarys źródeł chrześcijańskiej moralności i kryteriów wartościowania ludzkich czynów. Jednym z głównych zagadnień jest relacja między wolnością i prawdą. Wolność „wezwana" jest do wyboru prawdy. Uwikłanie człowieka w niewolę nieprawdy spowodowało interwencję Boga i Odkupienie człowieka dokonane w Krzyżu Chrystusa. Jan Paweł II komplementarnie traktuje etykę deontologiczną (podstawą czynu – normy, przykazania) i teleologiczną (podstawą czynu cel), „odwołując się jednocześnie do uzasadnienia o naturze teleologicznej – Papież podtrzymuje jednoznacznie aktualność stałych przykazań i norm etycznych, charakterystycznych dla deontologii"[37]. Jan Paweł II stwierdza: „Tylko Bóg, najwyższe Dobro, stanowi niewzruszoną podstawę i niezastąpiony warunek moralności,

[37] M. Mrozek. Teologia encykliki *Veritatis splendor* św. Jana Pawła II w świetle *Summy Teologii* św. Tomasza z Akwinu (I–II, q. 18, a. 6). „Studia Philosophiae Christianae", 2015, 51/3, s. 47.

to znaczy przykazań, zwłaszcza przykazań negatywnych, które zabraniają, zawsze i w każdym przypadku, postępowania i czynów sprzecznych z osobową godnością każdego człowieka. Tak więc najwyższe Dobro i dobro moralne spotykają się w prawdzie: w prawdzie Boga Stwórcy i Odkupiciela oraz w prawdzie człowieka przez Niego stworzonego i odkupionego"[38].

W encyklice *Evangelium vitae* (Ewangelia życia) Jan Paweł II podejmuje problem wartości i nienaruszalności życia ludzkiego, również charakterystyczny dla jego nauczania i pontyfikatu. Encyklika jest kompendium nauki Kościoła o życiu ludzkim. Papież głosi i uzasadnia absolutną wartość i świętość życia człowieka od poczęcia do naturalnej śmierci, bez względu na jakiekolwiek okoliczności, stan zdrowia czy komfort życia. Prawo do życia wynika z natury ludzkiej i z woli Bożej, bowiem „człowiek jest powołany do pełni życia, która przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga"[39]. Charakteryzując przyczyny i przejawy współczesnych, różnorodnych agresji na ludzkie życie (m.in. aborcja i eutanazja), przedstawia nauczanie wiary o ludzkim życiu, analizując teksty biblijne i piąte przykazanie: nie zabijaj, wyprowadzając konkretne imperatywy moralne, społeczne i polityczne. Jan Paweł II podkreśla, że troska o życie i służba życiu jest wiernością Ewangelii i podstawą kształtowania *kultury życia* przeciw *kulturze śmierci*. W trosce o życie Papież apeluje o wrażliwość sumienia wszystkich ludzi: „obrona i promocja życia nie są niczyim monopolem, ale zadaniem i odpowiedzialnością wszystkich. Wyzwanie, przed którym stajemy u progu trzeciego tysiąclecia, jest trudne, tylko zgodna współpraca wszystkich, którzy wierzą w wartość życia, pozwoli uniknąć klęski cywilizacji i jej nieobliczalnych konsekwencji"[40]. Ten apel skierowany jest do członków Kościoła, do wyznawców innych religii i osób niewierzących, aby wspólnie budować *kulturę życia*. Przedmiotem wspólnej troski powinno być prawo cywilne. Tam, gdzie prawo dopuszcza aborcję i eutanazję konieczny jest sprzeciw sumienia i czynne dążenie do ograniczenia i zniesienia szkodliwości ustaw godzących w nienaruszalność ludzkiego życia. Potrzeba też szerokich działań promujących życie w środowiskach intelektualnych, kulturotwórczych, w szkołach, uniwersytetach, w różnych ośrodkach naukowych i technicznych, w całym społeczeństwie.

---

38 Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis splendor*, nr 99.

39 Tenże. Encyklika *Evangelium vitae*, nr 2.

40 Tamże, nr 91.

Problematyka społeczna jest przedmiotem trzech encyklik: *Laborem exercens, Sollicitudo rei socialis, Centesimus annus*, wydanych odpowiednio w 1981, 1987 i 1991 roku.

W encyklice *Laborem exercens* (Z pracy) Jan Paweł II przeprowadza analizę problematyki pracy ludzkiej w kontekście współczesnych uwarunkowań. Papież wskazując na prymat osoby ludzkiej wobec pracy, rozwija duchowy wymiar pracy ludzkiej. Praca jest obowiązkiem, bo człowiek powinien pracować, ze względu na nakaz Stwórcy oraz potrzebę rozwoju własnego człowieczeństwa i odpowiedniego utrzymania. Przez pracę, podkreśla Papież, „człowiek urzeczywistnia samego siebie i w ten sposób bardziej staje się człowiekiem"[41], kształtując siebie na obraz Boży i uczestnicząc w dziele Stwórcy. Praca jest też współdziałaniem ludzi i służbą dla bliźnich, społeczeństwa i rodziny, która jest szkołą pracy. Trud pracy wiąże człowieka z Chrystusem ukrzyżowanym i Jego dziełem odkupieńczym, jest uwielbieniem Boga. W świetle chrześcijańskiego sensu pracy, encyklika przedstawia uwarunkowania pracy, takie jak umowa o pracę, prawo pracy, ubezpieczenia społeczne, płaca. Istotną kwestią jest brak pracy, bezrobocie, zwłaszcza dla młodych osób. Problemem jest też relacja kapitału i pracy. Krytyce poddano *kapitalizm pierwotny* i *kolektywizm marksistowski*.

Kolejna encyklika społeczna Jana Pawła II *Sollicitudo rei socialis* (Troska społeczna), nawiązując do encykliki papieża Pawła VI *Populorum progressio* (1967) oraz soborowej nauki, poświęcona jest trosce Kościoła o autentyczny rozwój człowieka i społeczeństwa. Papież pisze o patologiach współczesnego życia społecznego, które mają także wymiar kulturowy i moralny, gdy ekspansja „mieć" przeważa nad „być". W analizach teologicznych Papież charakteryzuje struktury grzechu, ukazując jako przyczynę dążenie do zysku i władzy jako wartości absolutnych. W odniesieniu do relacji postępu i królestwa niebieskiego Jan Paweł II stwierdza, że chociaż doczesne działania i rozwój „nie utożsamiają się z królestwem Bożym, i że wszystkie dokonania nie są niczym innym, aniżeli *odblaskiem* i poniekąd *antycypacji* chwały królestwa, którego oczekujemy na końcu dziejów, *gdy Pan wróci*"[42], to jednak nie zwalnia to kogokolwiek z aktywności i zaangażowania na rzecz wspólnej, solidarnej budowy lepszego świata. Papież zatrzymuje swoją uwagę nad ubogimi materialnie i duchowo. Domaga się preferencyjnej miłości wobec ubogich. Podkreśla wiarę

41 Tenże. Encyklika *Laborem exercens*. nr 9.
42 Tenże. Encyklika *Sollicitudo rei socialis*, nr 48.

w możliwość przezwyciężenia przeszkód w rozwoju społecznym, bowiem Kościół ma świadomość, że historia jest przestrzenią działania Bożej Opatrzności.

Trzecią encyklikę społeczną *Centesimus annus* (Setna rocznica) Jan Paweł II ogłosił w 100-lecie encykliki *Rerum novarum* Leona XIII (1891). W kontekście upadku systemu komunistycznego i załamania się ideologii marksistowskiej Papież rozwija zasady katolickiej nauki społecznej. Doceniając osiągnięcia gospodarcze kapitalizmu, Jan Paweł II zwraca uwagę na zagrożenie wartości etycznych, wynikające z absolutyzacji zasad liberalizmu. System gospodarki rynkowej wymaga stałej humanizacji, rozwoju kulturowego i duchowo-religijnego w życiu państw i narodów. System demokratyczny nie może być jedynie większościową procedurą, ale powinien mieć wymiar aksjologiczny, kształtowany w konsensusie rozpoznanych i szanowanych wartości. Papież, odwołując się encykliki *Veritatis splendor* stwierdza, że demokracja bez wartości nieuchronnie zmienia się w *zakamuflowany totalitaryzm.* Akcentując antyideologiczne, antyutopijne i antyholistyczne stanowisko, Papież rozważa funkcjonowanie gospodarki rynkowej i wskazuje na pierwszeństwo logiki daru przed logiką interesu. Jan Paweł II występuje jako krytyk państwa opiekuńczego i równocześnie obrońca słabszych, o których winno się troszczyć państwo i całe społeczeństwo. Bowiem moralność jest prawdziwą miarą wartości życia politycznego. Zatem w polityce powinna obowiązywać prawda oraz wolność od relatywizmu. Jan Paweł II podkreśla zasadę równowagi między regułami rynku i konkurencji a wymogami godności ludzkiej. To elementy społecznej gospodarki rynkowej, bez przerostów państwa opiekuńczego, ale z uwzględnieniem zasady solidarności i pomocniczości oraz ochrony rodziny, jej szczególnych potrzeb i praw jako podstawowej instytucji życia społecznego. Jest to wizja państwa i ładu gospodarczego zorientowana personalistycznie. Papież stwierdza: „nauka społeczna interesuje się dziś szczególnie *człowiekiem* w jego powiązaniu ze złożoną siecią relacji (…) Tylko wiara jednak objawia mu w pełni jego prawdziwą tożsamość i właśnie z niej wyrasta nauka społeczna Kościoła” [43].

W powyższych dokumentach społecznych Jana Pawła II, jak w wielu innych, przewija się troska o małżeństwo i rodzinę. Ze względu na charakter społeczny małżeństwa i rodziny ,jako podstawowej instytucji społeczeństwa, problematykę tę umieszcza się w dziedzinie społecznej, chociaż małżeństwo jest sakramentem. Zasadniczymi dokumentami poświęconymi wyłącznie tym zagadnieniom są: adhortacja apostolska *Familiaris consortio* i *List do rodzin.*

[43] Tenże. Encyklika *Centesimus annus*, nr 54.

W kontekście stylu życia, zagrożeń i potrzeb współczesnej rodziny Jan Paweł II przedstawia w adhortacji *Familiaris consortio* (Rodzinna wspólnota) naturę i posłannictwo rodziny. Przede wszystkim podkreśla istotę małżeństwa jako podstawy chrześcijańskiej rodziny. Cechą charakterystyczną małżeństwa jest jego wspólnotowość życia i miłości. Małżeństwo jest z ustanowienia Bożego. Jako rzeczywistość naturalna najpełniej realizuje się w małżeństwie sakramentalnym. Małżeństwo jest związkiem trwałym, nierozerwalnym na podstawie prawa naturalnego i Bożego. Miłość małżeńska jest płodna. Małżonkowie stają się współpracownikami Boga, przekazując dar życia nowej osobie. Zycie ludzkie trzeba chronić. Naturalnym i podstawowym zadaniem rodziny jest wychowanie dzieci. „Prawo – obowiązek rodziców do wychowywania jest czymś istotnym i jako taki związany jest z samym przekazywaniem życia ludzkiego; jest on pierwotny i mający pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób, z racji wyjątkowości, stosunku miłości łączącej rodziców i dzieci; wyklucza zastępstwo i jest niezbywalny, dlatego nie może być całkowicie przekazany innym ani przez innych zawłaszczony”[44]. Rodzina jako narzędzie humanizacji i personalizacji społeczeństwa ma liczne zadania społeczne i polityczne. Rodzina chrześcijańska jest Kościołem domowym, buduje Kościół, uczestniczy w ewangelizacji. Adhortacja zajmuje się takimi znakami czasu, jak małżeństwa na próbę, wolne związki, małżeństwa cywilne, osoby rozwiedzione.

Z okazji Roku Rodziny Jan Paweł II skierował *List do rodzin*. Papież nakreśla wizję wspólnoty życia małżeńskiego konstytuującej rodzinę. Początkiem i podstawą rodziny jest małżeństwo jako przymierze mężczyzny i kobiety, komunia małżonków odzwierciedla ich relacje międzyosobowe i daje początek wspólnocie rodzinnej. Jedność małżonków ukazuje ich osobową naturę, rozumną i wolną, zdolną do świadomego, wolnego wyboru i miłości na obraz i podobieństwo Boże. Jedność małżonków trwa w dzieciach. Genealogia człowieka ma początek w rodzinie i zarazem w Bogu, ma wymiar wieczny, który odsłania Chrystus. Papież zwraca uwagę na wartość i znaczenie rodziny wielopokoleniowej. „Rodzina jest centrum i sercem cywilizacji miłości”[45]. Z małżonkami i rodziną jest Chrystus i Maryja, Matka pięknej miłości, doświadczająca w swoim życiu radości macierzyństwa i zarazem różnorodnych zagrożeń. .Jan Paweł II podkreśla, że „poprzez rodzinę toczą się dzieje człowieka, dzieje zbawienia ludzkości”[46].

---

44 Tenże. Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 36; zob. J.M. Dyduch. Wiodące idee adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*. „Polonia Sacra”, 2016, nr 1 (42), s. 127–140.

45 Jan Paweł II. List do rodzin, nr 13.

46 Tamże, nr 23.

Problematykę małżeństwa i rodziny, jak inne zagadnienia moralno-społeczne, Jan Paweł II podejmuje w duchu wierności doktrynie chrześcijańskiej, zwłaszcza nauczaniu II Soboru Watykańskiego, ale pogłębia ją własną, oryginalną myślą filozoficzną, szczególnie personalistyczną, zawsze z realistycznym rozeznaniem współczesnej rzeczywistości człowieka i świata.

d. kultura i wiara

Relacje kultury i wiary są niezwykle istotne dla funkcjonowania człowieka i społeczeństwa, dla osób wierzących i Kościoła. Kultura rozumiana szeroko i ogólnie oznacza całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Na kulturę duchową składa się wiele elementów, spośród których szczególną rolę pełni nauka. Jej charakterystyczną cechą jest wymiar racjonalny. W tym kontekście odniesienie do wiary i nauczania Kościoła stanowi istotny problem, różnorodnie określany, jako relacja kultury i wiary, kultury i Ewangelii, nauki i wiary, rozumu i wiary, filozofii i wiary (teologii). Historia obfituje w napięcia tych relacji z podkreśleniem rozłączności czy sprzeczności oraz próby harmonijnej interpretacji. Tę problematykę porusza Jan Paweł II, wielokrotnie odnosząc się do niej w różnych dokumentach i wystąpieniach. W zbiorze dokumentów, przemówień i homilii papieskich wydanym w 1988 r. znajduje się ponad 50 wystąpień na ten temat[47]. Było ich jeszcze więcej w kolejnych latach pontyfikatu. Biorąc pod uwagę rangę dokumentu i charakterystyczne dla problematyki zagadnienia, trzeba zwrócić uwagę na przemówienie Jana Pawła II w UNESCO w 1980 r., przemówienie do Papieskiej Akademii Nauk w 1979 r. (sprawa Galileusza), encyklikę *Fides et ratio* z 1998 r. oraz na Konstytucję apostolską *Ex corde Ecclesiae* z 1990 r. i *List do artystów* z 1999 r.

Podczas sesji Rady Wykonawczej UNESCO w Paryżu w dniu 2 VI 1980 r. Jan Paweł II wygłosił znamienne przemówienie na temat kultury pt. *W imię przyszłości kultury,* w którym określił sens kultury, jej podstawy i kierunki na przyszłość. Odwołując się do św. Tomasza z Akwinu Papież stwierdza, że kultura jest „właściwym kształtem życia człowieka (…) Człowiek żyje prawdziwie ludzkim życiem dzięki kulturze"[48]. Jest to uniwersalne określenie kultury. Podstawą, sensem i celem kultury jest człowiek. W kulturze człowiek wyraża i potwierdza siebie w całości, w pełni,

---

47 Jan Paweł II. Wiara i kultura. Dokumenty, przemówienia, homilie. M. Radwan, S. Wyleżek, T. Gorzkula (red.). Rzym–Lublin 1988.

48 Tenże. W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO. Paryż, 2 VI 1980 r. W: Jan Paweł II. Wiara i kultura…, nr 6, s. 54.

„w integralnym całokształcie swojej materialno-duchowej podmiotowości”[49]. Człowieka żyje kulturą i tworzy kulturę. Jako jedyny twórca kultury jest jej podmiotem, sprawcą i zarazem celem. Warunkiem tworzenia prawdziwej, autentycznie ludzkiej kultury jest właściwa, integralna wizja człowieka. Jan Paweł II formułuje ją w słynnym stwierdzeniu: „Ażeby tworzyć kulturę, trzeba do końca i integralnie widzieć człowieka jako szczególną, samoistną wartość, jako podmiot związany z osobową transcendencją. Trzeba tego człowieka afirmować dla niego samego, nie dla jakichkolwiek innych racji czy względów – jedynie dla niego samego! Trzeba tego człowieka po prostu miłować dlatego, że jest człowiekiem – trzeba wymagać dla niego miłości ze względu na szczególną godność, jaką posiada”[50]. Przedstawiona wizja człowieka, kultury i wychowania jest uniwersalna, a zarazem „należy do samej istoty ewangelicznego orędzia Chrystusa i posłannictwa Kościoła”[51]. Antropologiczny wymiar kultury ma wychowawcze i moralne implikacje. Jan Paweł II stwierdza: „pierwszym i zasadniczym zadaniem kultury w ogóle i każdej zarazem kultury jest wychowanie. W wychowaniu bowiem chodzi właśnie o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem o to, ażeby bardziej »był«, a nie tylko więcej »miał«”[52].

Istotne i symboliczne znaczenie dla relacji nauki i wiary miało przemówienie Jana Pawła II skierowane w stulecie urodzin Alberta Einsteina do Papieskiej Akademii Nauk w dniu 31 III 1979 r.[53] W kontekście sprawy Galileusza Papież podkreśla niesprzeczność prawd wiary i prawd nauki, która wymaga respektowania hermeneutycznej interpretacji Pisma św. (rodzaje literackie) oraz słusznej autonomii nauk i ich własnej metodologii. Tym samym Jan Paweł II potwierdza racje Galileusza, zapowiadając powołanie specjalnej komisji do zbadania jego sprawy. Na podstawie prac Komisji Papież dokonuje pełnej rehabilitacji Galileusza w 1992 r.

Problematykę relacji kultury i wiary w aspekcie filozoficznym podejmuje Jan Paweł II w encyklice *Fides et ratio* (Wiara i rozum). Już pierwsze słowa encykliki syntetycznie określają jej istotę: „Wiara i rozum są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy”[54]. Negując wcześniejszą harmonię wiary i nauki (rozumu), w ostatnich stuleciach podważono wartość poznawczą

[49] Tamże, nr 8, s. 56.
[50] Tamże, nr 10, s. 57–58.
[51] Tamże.
[52] Tamże, nr 11, s. 58.
[53] Tenże. Głęboka harmonia prawd nauki z prawdami wiary (w stulecie urodzin Alberta Einsteina). Przemówienie do Papieskiej Akademii Nauk. 10 XI 1979. W: Jan Paweł II. Wiara i kultura…, s. 28–35.
[54] Tenże. Encyklika *Fides et ratio*, wstęp.

wiary, a także zdolność rozumu do poznania prawdy, kwestionując nawet jej istnienie i obiektywne punkty odniesienia i wartości. Nadzieją na wyjście z kryzysowej sytuacji jest powrót do harmonii wiary i rozumu w dążeniu do prawdy, która jest dostępna ludzkiemu poznaniu. Papież podkreśla, że prawda ukazywana przez chrześcijaństwo nie jest abstrakcyjna, posiada ona konkretny osobowy charakter, dzięki Chrystusowi, który jest „drogą, prawdą i życiem" Dzieło ewangelizacji jest obroną prawdy o człowieku odkupionym przez Chrystusa. Encyklika ukazuje procesy zachodzące między prawdą rozumu i prawdą wiary. Papież stwierdza, że wierze potrzebna jest racjonalna refleksja. Wiara szukająca zrozumienia znajduje wtedy swoje dopełnienie w rozumieniu otwartym na tajemnicę Boga. Jeśli zaś rozum programowo zamknie się na Objawienie, to może usunąć te prawdy, które mają fundamentalne znaczenie dla ludzkiego życia. Dając przykłady doktryn, które deprecjonują rozum lub wiarę, albo wprowadzają w irracjonalizm, Jan Paweł II postuluje wierność i wzajemne dopełnienie drogi wiary i drogi nauki (rozumu). Z tej racji wzrasta odpowiedzialność Kościoła, który nie głosi żadnej własnej filozofii, ale ma obowiązek interweniowania, gdy naruszane jest właściwe rozumienie prawd wiary. Papież podkreśla wartość filozofii św. Tomasza z Akwinu w racjonalnej refleksji nad treściami wiary i nad rzeczywistością świata, postulując właściwie osadzony filozoficznie rozwój teologii. Jan Paweł II akcentując, że wiara i rozum są dwoma różnymi sposobami docierania do prawdy, podkreśla znaczenie harmonijnej relacji między wiarą a rozumem, dzięki której człowiek może rozpoznać prawdę o świecie i o sobie, a Kościół skutecznie pełnić misję głoszenia słowa Bożego wszystkim ludziom.

Środowiskami promującymi harmonijną relację między wiarą i rozumem, Ewangelią i nauką są instytucje edukacji katolickiej, zwłaszcza uniwersytet katolicki, który jest przedmiotem Konstytucji apostolskiej *Ex corde Ecclesiae* (Z serca Kościoła). Analizując naturę katolickiego uniwersytetu Jan Paweł II stwierdza, że jest on rzeczywistym uniwersytetem, a o jego specyfice decydują cztery filary: chrześcijańska tożsamość całej wspólnoty akademickiej, namysł nad ludzką wiedzą w świetle katolickiej doktryny, wierność katolickiemu przesłaniu, instytucjonalna powinność służenia ludowi Bożemu i ludzkiej rodzinie w ich dążeniu do poznania transcendentnych źródeł ludzkiego życia. Zadaniem uniwersyteckich badań jest dążenie do integracji nauk, dialog wiary i rozumu, naświetlanie etycznych aspektów naukowych badań, ukazywanie teologicznej perspektywy podejmowanych badań. Dzięki temu, proces kształcenia i wychowania, respektujący własną meto-

dologię badań poszczególnych nauk, stwarza studentom szansę integralnego rozwoju w świetle wiedzy naukowej i prawd Ewangelii oraz osobowego wzrostu, który nadaje „życiu ludzkiemu bogatszy sens i nową godność”[55].

Proces integralnej formacji wychowanków prowadzą także szkoły katolickie, którym Jan Paweł II nie poświęcił odrębnego dokumentu. Jednak systematycznie spotykał się ze środowiskami szkół katolickich, wygłaszając bardzo wiele przemówień i homilii. Podkreślał znaczenie szkoły katolickiej jako uprzywilejowanego miejsca i środowiska integralnego rozwoju i wychowania ucznia przez syntezę kultury (nauki), wiary i życia. Bowiem w dydaktyce szkoła katolicka „materiał nauczania, jak i osobę ucznia stawia w szerszych ramach planu Bożego w odniesieniu do człowieka, zrealizowanego i przedstawionego w Jezusie Chrystusie”[56]. Harmonia rozumu i wiary w procesie nauczania ukierunkowana jest na służenie „jedynie prawdzie”[57]. Ale szkoła katolicka nie może na tym poprzestać, bowiem „kształtowaniu umysłu musi koniecznie towarzyszyć formacja sumienia i rozwój życia moralnego poprzez praktykę cnót, a także wdrażanie do życia społecznego i otwieranie się na sprawy całego świata”[58]; jest to proces wychowania integralnego, obejmującego również sferę duchowo-religijną, zmierzający „do dojrzałości wiary”[59].

Swoiste podsumowanie nauczania Jana Pawła II o kulturze stanowi *List do artystów* (4 IV 1999 r.). U progu nowego tysiąclecia chrześcijaństwa Papież włącza się w dialog Kościoła z artystami. Dialog ten zakorzeniony jest w doświadczeniu religijnym i artystycznej twórczości. Papież stwierdza, że w twórczości artystycznej człowiek odzwierciedla wizerunek Stwórcy, a artysta ujawnia się bardziej niż w jakikolwiek inny sposób jako *obraz Boży*. Bóg – Boski Artysta – użycza artyście iskry natchnienia i swej transcendentnej mądrości, powołując go do udziału

55 Tenże. Konstytucja apostolska *Ex corde Ecclesiae*, nr 20; zob. K. Chałas. Dydaktyka akademicka w uniwersytecie katolickim. T. 1. Dydaktyka zaangażowana – z doświadczeń Katedry Dydaktyki i Edukacji Szkolnej KUL. Lublin 2019, s. 36-41; T. Ślipko. Konstytucja apostolska *Ex corde Ecclesiae* a aktualny status uniwersytetu katolickiego. „Studia Philosophiae Christianae”, 2000, 36/2, s. 283–298.

56 Jan Paweł II. Świadomość specyfiki szkoły katolickiej. Audiencja dla nauczycieli i uczniów instytutów prowadzonych przez zakonnice. Watykan 27 XI 1982. W: Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978-1999). A. Wieczorek (red.). Warszawa 2000, s. 218–219.

57 Tamże, s. 219; zob. A. Maj. Szkoła katolicka w nauczaniu Jana Pawła II. W: Wybrane zagadnienia wychowania chrześcijańskiego. A. Maj (red.). Lublin 2009, s. 149–166.

58 Jan Paweł II, Wychowanie człowieka do wartości moralnych. Audiencja dla uczestników XIV Światowego Kongresu Szkół Katolickich, Watykan 5 III 1994. W: Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II…, s. 361.

59 Tenże. Żywotność szkoły katolickiej. Do środowiska wspólnot szkolnych Collegium Massimo i Santa Maria. Rzym, 9 II 1980. W: tamże, s. 111.

w swej stwórczej mocy. Udział ten nie zmniejsza nieskończonego dystansu między Stwórcą a stworzeniem. Tworząc, artysta w pewien sposób objawia siebie i powołanie zadane przez Stwórcę do służby pięknu. Każda inspiracja artystyczna przekracza świat zmysłowy i ma swoje źródło w głębi ludzkiej duszy. Człowiek wierzący blask natchnienia utożsamia z Bogiem. Zresztą każda autentyczna forma sztuki jest swoistą drogą do rzeczywistości głębszej niż świat dostępny ludzkiemu poznaniu. Jest to droga prowadząca też ku perspektywie wiary. Papież jednak dostrzega takie nurty humanizmu w czasach nowożytnych, które są powodem rozchodzenia się dróg sztuki i wiary. Mimo to Kościół żywi uznanie dla sztuki autentycznej, nawet jeśli nie jest ściśle religijna. Jan Paweł II podkreśla, że Kościół potrzebuje sztuki, aby wiernie głosić orędzie powierzone mu przez Chrystusa. Kościół zaprasza więc sztukę do dialogu. Jednocześnie trzeba dodać, że sztuka potrzebuje także przestrzeni Kościoła, gdy artysta poszukuje sensu rzeczy i stara się wyrażać rzeczywistość niewysłowioną. Jan Paweł II życzy wszystkim artystom, aby doznawali twórczych natchnień, aby piękno ich dzieł wzbudzało zachwyt w przyszłych pokoleniach, aby sami odkryli głęboki wymiar duchowy i religijny sztuki. Papież z nadzieją stwierdza: „Obcując z dziełami sztuki, ludzkość wszystkich epok – także współczesna – spodziewa się, że dzięki nim pozna lepiej swoją drogę i przeznaczenie”[60].

Przedstawione zagadnienia są wyrazem bogactwa i złożoności problematyki kultury oraz relacji między wiarą i kulturą, które podejmował Jan Paweł II, nadając nową dynamikę uniwersalnemu i chrześcijańskiemu pojęciu kultury, skoncentrowanej na osobie człowieka – przedmiotu, podmiotu i celu kultury[61].

e. podsumowanie – ku antropologii chrystocentrycznej

Prezentowane kategorie problemowe nauczania Jana Pawła II: cykl trynitarny, problematyka eklezjalna, problematyka moralno-społeczna, kultura i wiara nie wyczerpują aktywności papieskiej, jedynie eksponują najbardziej znaczące obszary jego nauczania.

Ze względu na problematykę przyjętą w pracy, która koncentruje uwagę na młodym pokoleniu i jego rozwoju w procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoły, zwłaszcza dzięki metodzie projektów, można zaproponować nieco inny układ klasyfikacji treści nauczania Jana Pawła II, czyniąc punktem wyjścia osobę wychowanka. Takie ujęcie bliskie jest metodzie naukowej Karola Wojtyły – Jana Paw-

60 Tenże. List do artystów, nr 14.

61 Zob. A. Rynio. Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II. Lublin 2004, s. 72.

ła II sprzed jego okresu papieskiego[62]. Korzystając z dorobku klasycznej filozofii, zwłaszcza tomizmu, Karol Wojtyła umiejętnie dołączył do swoich poszukiwań filozoficznych metodę fenomenologiczną, dzięki której konstruował nowatorską antropologię, personalistyczną, adekwatną wobec ludzkiego doświadczenia: siebie, własnej świadomości, wolności, przeżyć, podejmowanych czynów, transcendencji ku bliźnim, światu i Bogu. W podstawowej publikacji naukowej pt. *Osoba i czyn*[63] Karol Wojtyła przedstawił zwartą koncepcję antropologiczną, która wraz z innymi rozprawami filozoficzno-teologicznymi stała się podstawą jego myśli duszpasterskiej i nauczania papieskiego.

W tym kontekście zrozumiała jest geneza i treść pierwszej encykliki Jana Pawła II *Redemptor hominis* (Odkupiciel człowieka; 15 III 1979), która ukazała centrum jego refleksji – człowieka odkupionego przez Chrystusa. Jak zaznacza L.M. Epicoco, rozmówca papieża Franciszka o Janie Pawle II, w tej encyklice „pojawiły się wszystkie elementy, które miały ustawicznie powracać w ciągu dwudziestu siedmiu lat papieskiej posługi"[64]. Jak cała działalność naukowa Karola Wojtyły obracała się wokół tajemnicy człowieka, tak jego nauczanie papieskie pozostało wierne przekonaniu, że tajemnicę człowieka odkrywa tajemnica Chrystusa – Odkupiciela człowieka. Dlatego tę podstawę nauczania Jana Pawła II określa kard. S. Dziwisz antropologicznym chrystocentryzmem[65].

Idąc w ślad za tym sposobem myślenia papieskiego, można przyjąć kryterium antropologiczne i sformułować klasyfikację struktury nauczania Jana Pawła II czyniąc osobę ucznia – jego Ja – punktem wyjścia. W tej perspektywie proponuje się następującą klasyfikację problemową nauczania papieskiego: osoba ucznia wobec Boga (Ja – Bóg i powołanie chrześcijańskie), siebie samego (Ja – Ja), bliźniego (Ja – Drugi Człowiek), świata (Ja – Świat). Ten układ staje się bliższy doświadczeniu uczniów i ich odkrywaniu nie tylko siebie, ale też rzeczywistości wokół siebie, osobowej i przedmiotowej, a także rzeczywistości transcendencji – Boga.

Proponowana klasyfikacja zawiera konkretne treści nauczania papieża Jana Pawła II wyróżnione w ujęciu przedmiotowym: 1. Ja – Bóg i powołanie chrześci-

---

62 Zob. M. Nowak. Teorie i koncepcje wychowania. Warszawa 2008, s. 50–52.

63 Zob. K. Wojtyła. Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne. T. Styczeń, W. Chudy i in. (red.). Lublin Lublin 1994.

64 Papież Franciszek, L. M. Epicoco. Święty Jan Paweł II Wielki, s. 88.

65 Zob. ekai.pl/jan-pawel-ii-glowne-watki-nauczania/ [dostęp: 27.07.2020]; zob. także J. Troska. „Człowiek", czyli ten kto „zna samego siebie". Człowiek w nauczaniu Jana Pawła II. „Poznańskie Studia Teologiczne", 2006, t. 20, s. 117–132.

jańskie: problematyka zawarta w całym cyklu trynitarnym, dokumenty mariologiczne i dotyczące Eucharystii. 2. Ja – wobec siebie: problematyka moralna, dokumenty o pokucie i pojednaniu, o stanach i formach życia w Kościele – w kontekście odczytanego, własnego powołania, o integralnym wychowaniu (katolicki uniwersytet i szkoła katolicka), dodatkowo *List do młodych* Jana Pawła II (31 III 1985). 3. Ja – drugi człowiek: problematyka moralna i dokumenty nauczania społecznego. 4. Ja – świat: dokumenty dotyczące nauczania społecznego, o wartości i świętości życia ludzkiego, o małżeństwie i rodzinie, dotyczące misji i ekumenizmu, relacji nauki (filozofii) i wiary.

Powyższy podział szczegółowych zagadnień nie jest rozłączny. Wiele tematów może, a nawet powinno znaleźć się równocześnie w rożnych kategoriach. Każdą z nich należy dopełnić stosownymi przemówieniami i homiliami Jana Pawła II, w których zawarta jest konkretyzacja zagadnień podejmowanych w zasadniczych dokumentach.

Rozpatrywana problematyka nauczania Jana Pawła II w powyższych, czterech odniesieniach ucznia jako osoby może stanowić podstawę do formułowania adekwatnego programu wychowawczego i wzbogacać program nauczania szkolnego, umożliwiając praktyczne wdrażanie do systemu edukacji integralną formację ucznia przez realizację zajęć metodą projektów.

2. Cele, wyzwania i zadania wychowawczo-dydaktyczne stawiane młodzieży w aspekcie stosowania metody projektów[66]

Określenie celów, wyzwań i zadań jest kolejnym etapem dochodzenia do istoty edukacji przez projekty, ukazania jej walorów, specyfiki i zakresu. To one znajdują swoją szczegółową egzemplifikację w poszczególnych rodzajach projektów edukacyjnych. Powstaje zasadnicze pytanie: jak przedstawia się struktura celów, wyzwań i zadań skierowanych do młodzieży przez Jana Pawła II.

Analiza treści papieskiego nauczania wskazuje, że centralnym celem jest urzeczywistnienie wartości młodości. Tę wartość i zarazem cel Jan Paweł II włą-

[66] Wykorzystano myśli przewodnie i fragm. – K. Chałas. Wychowanie ku wartościom w nauczaniu Jana Pawła II – wymiar programowo-metodyczny. Na podstawie listów, orędzi, homilii, przemówień skierowanych do młodzieży w latach 1987–2005 (materiał złożony do druku w wydawnictwie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie).

cza w podstawy antropologiczne człowieka, który jest osobą, stworzoną na obraz i podobieństwo Boże. Antropologia chrześcijańska stanowi podstawę i źródło celów, wyzwań i zadań szczegółowych. Odwołując się do przyjętego wyżej schematu i przyporządkowanych mu dokumentów papieskich, tak można przedstawić zawartość czterech podstawowych odniesień młodzieży:

a. Ja wobec Boga i powołania chrześcijańskiego

Na tę strukturę celów, wyzwań i zadań składają się odniesienia młodego człowieka do Boga, jego postawy wobec Boga, prawd ewangelicznych, a także życie i postępowanie zgodnie z Dekalogiem i nauczaniem Kościoła.

Jan Paweł II wskazuje na podstawowe zadanie młodych ludzi: wierzyć w Boga i oddać życie Bogu. Wyjaśnia, że „wierzyć znaczy widzieć rzeczy tak, jak widzi je Bóg, mieć udział w Bożej wizji świata i człowieka”[67]. Wzywa do konsekwencji w budowaniu wiary. „Bądźcie konsekwentni w swojej wierze! Bądźcie wierni Matce Pięknej Miłości. Zaufajcie Jej, kształtując waszą własną miłość, tworząc wasze młode rodziny. Niech Chrystus pozostanie dla was *droga, prawdą i życiem*”[68]. Oddanie życia Bogu konstytuowane jest przez realizację stawianych przez Papieża następujących zadań: z odwagą wierzyć w Dobrą Nowinę o Życiu, którą głosi Jezus w Ewangelii; otworzyć umysł i serca na wszystko co Bóg uczynił, a zwłaszcza na miłość do każdego z nas; usłyszeć Jego głos i pójść za Nim.

To jest droga wiodąca do pełni prawdy o życiu[69]. Papież wzywa do dawania w swoim życiu świadectwa prawdzie: Bóg jest miłością. W tym kontekście Jan Paweł II wskazuje zadanie trwania w Bogu głoszenia Jego miłości i wzywa do kierowania się „wiernością Jego planowi zbawienia i wielkodusznością w pełnieniu tej służby, pogodą ducha i siłą, szczerą modlitwą i gotowością do wyrzeczeń, uczciwością i radością, jaka płynie z dawania”[70]. Jan Paweł II podkreśla, że „fundamentem wiary Kościoła jest Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata: wczoraj, dziś i na wieki (por. Hbr 13,8) oraz uzasadnia, że „wiara kieruje nas do Chrystusa, ponieważ

---

67 Jan Paweł II. Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 119.

68 Tenże. Przemówienie przygotowane na spotkanie z młodzieżą (nie wygłoszone). Kraków – Skałka, 8 VI 1979. W: tamże, s. 396.

69 Zob. tenże. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Denver – Cherry Creek State Park, 14 VIII 1993. W: tamże, s. 266.

70 Tenże. Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży. Buenos Aires, 11 IV 1987. W: tamże, s. 190.

do Niego zwracają się pytania wypływające z ludzkiego serca w obliczu tajemnicy życia i śmierci. Od Niego tylko możemy bowiem otrzymać odpowiedzi, które nie łudzą i nie rozczarowują"[71]. Wzywa młodych do pójścia za Jezusem i przyjęcia „nowego życia" ofiarowanego przez Niego, wzywa do odrzucenia powierzchowności i lęków, na rzecz doświadczania radości i odkrywania prawdy[72]. Wyjaśnia czym jest pójście za Chrystusem i wyraźnie stwierdza, że to „znaczy realizować w praktyce orędzie Ewangelii, to zaś pociąga za sobą między innymi zachowanie czystości, obronę życia, uznanie nierozerwalności małżeństwa, które będąc czymś więcej aniżeli zwykły kontrakt, nie może być arbitralnie unieważnione"[73].

Podkreśla, że wiara w Chrystusa pozwala odkryć wielkość człowieka w postawie służby dla drugich. Do zadań stawianych przez Papieża należy zgłębianie prawd Ewangelii i życie Ewangelią (naśladowanie Chrystusa). Ewangelię nazywa wielkim skarbem i wzywa do wnikliwego jej studiowania, przyjmowania prawd w niej zawartych, odnajdywania w niej źródła siły do codziennego życia oraz uzasadnień dla trudu budowania cywilizacji miłości[74].

Wzywa młodych do naśladowania Chrystusa, wyjaśniając przy tym, że „kto idzie za Chrystusem, odrzuca tę postawę skupienia na sobie i nie ocenia wszystkiego z punktu widzenia własnej korzyści. Ocenia swoje życie w kategoriach bezinteresownego daru, a nie zysku i posiadania. Prawdziwe życie bowiem wyraża się przez dar z siebie, owoc łaski Chrystusa; jest życiem wolnym, w Komunii z Bogiem i braćmi"[75].

Z naśladowaniem Chrystusa łączy się krzyż. Pojawia się, podkreślane przez Jezusa Chrystusa, zadanie przyjęcia go jako znaku miłości i daru w jedności z Nim i Jego dziełem zbawienia. Papież wzywa młodych by wyzbyli się leku przed pójściem drogą Chrystusa i wskazuje na szansę uczynienia świata lepszym, poprzez realizację szczegółowych celów.

Priorytetowym celem staje się wierność Chrystusowi poprzez: Jego poznanie; obcowanie z Nim, jako Mistrzem i Przyjacielem; lekturę Pisma Świętego, zwłaszcza Ewangelii; studiowanie nauczania Kościoła; przystępowanie do sakramentów; codzienną modlitwę[76].

---

71 Tenże. Orędzie na XII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1996. W: tamże, s. 112.

72 Zob. tamże, s. 113.

73 Tenże. Spotkanie z młodzieżą. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 19 VIII 1989. W: tamże, s. 215.

74 Zob. tenże. Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży. 29 VI 1999. W: tamże, s. 139 (całość 134–140).

75 Tamże, s. 143.

76 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. na Niedzielę Palmową. Rzym – plac św. Piotra, 31 III

Podstawowym zatem warunkiem i zadaniem staje się odkrycie Jezusa Chrystusa, który jest Drogą, Prawdą i Życiem. Jan Paweł II wskazuje, że Chrystus i Jego Ewangelia stanowią trajektorię wiodącą do pełnego i trwałego szczęścia. Nie chodzi o jednorazowe odkrycie, lecz permanentne odkrywanie „przez modlitwę, sakramenty, rozważanie Jego Słowa, katechezę, wsłuchiwanie się w naukę Kościoła”[77]. Tak wierzący w Jezusa Chrystusa realizują swoje chrześcijański powołanie. Jan Paweł II wyjaśnia, że „Chrześcijaństwo to Chrystus, Chrześcijaństwo to Osoba, to On żywy”[78]. Z tej prawdy jak ze źródła wypływają szczegółowe zadania: pójść by spotkać Jezusa – iść na spotkanie z Nim; kochać Go i sprawić by był kochany[79].

W realizacji tych zadań i osiąganiu efektów, Jan Paweł II podkreśla obecność Ducha Świętego. W szczególny sposób podkreśla on rolę Ducha Świętego jako tej Osoby Trójcy św., która jest obecna w codziennym życiu człowieka. Jego obecność i działanie przejawia się w: realizacji chrześcijańskiego powołania; duchowej dojrzałości; darze wewnętrznego posłuszeństwa, wolności i wierności; nakazie (wezwaniu) do kontemplacji chwały Boga w codziennym życiu i pracy; wspomaganiu w dokonywaniu codziennych wyborów i decyzji. Jan Paweł II podkreśla zadanie posłuszeństwa i oddania się Duchowi Świętemu[80].

W teologicznych podstawach wychowania ważną rolę pełni Maryja. Jan Paweł II wskazywał Maryję jako wzór osobowy postawy wewnętrznej gotowości do słuchania, pokory i ofiarności oraz współpracy z Bogiem w dziele zbawienia. Poprzez modlitwę, zwłaszcza różańcową, łączy nas Ona z Chrystusem. Jej postawa staje się źródłem odpowiedzi na stawiane przez młodych pytania: jak przeżyć życie, aby go nie zmarnować?; na jakim fundamencie je budować by było ono szczęśliwe?; jak postępować w trudnych sytuacjach w społecznościach mniejszych i większych?[81]. Naśladowanie Maryi staje się jednym z bardzo ważnych zadań.

Jan Paweł II stawia młodym zadanie by byli solą ziemi i światłością świata. W tym zadaniu umieszcza i wskazuje zadania szczegółowe: zachowanie wiary i przekazywanie jej innym; odkrywanie swoich chrześcijańskich korzeni; uczenie się historii Kościoła; pogłębianie znajomości duchowego dziedzictwa; naśladowa-

1985. W: tamże, s. 187.

77 Tenże. Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży. 27 XI 1988. W: tamże, s. 71.

78 Zob. tamże, s.73.

79 Tenże. Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1995. W: tamże, s. 107.

80 Tenże. Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży…, s. 121.

81 Zob. tenże. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Młodzieży. 8 III 2003. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 152.

nie świadków i mistrzów – wzorów osobowych; pragnienie prawdy i osiągnięcie pełni jej poznania; dążenie do świętości[82]. Uzasadnia, że „jedynie dochowując wierności Bożym przykazaniom i przymierzu, które Chrystus przypieczętował własną Krwią przelaną na Krzyżu"[83], będą mogli młodzi ludzie „być apostołami i świadkami nowego tysiąclecia"[84]. Podstawowymi wartościami wskazywanymi młodym w relacjach „ja – Bóg" są: Bóg w Trójcy Jedyny i Maryja; wiara, miłość Boga i wierność Bogu, sakramenty, zbawienie, modlitwa oraz świętość. Głównym i podstawowym celem celem jest osiągnięcie zbawienia.

Bardzo ważnym zadaniem, które stawia Papież przed młodzieżą, jest zaangażowanie apostolskie – niesienie Chrystusa innym, w celu budowania nowej cywilizacji miłości, sprawiedliwości i pokoju[85]. Droga do tego celu wiedzie przez projektowanie i przeżywanie swojego życia w świetle Ewangelii, poprzez podejmowanie działań moralnie wartościowych według wskazań Pisma Świętego, nauczania Kościoła, modlitwę, naśladowanie Maryi i innych wielkich wzorów osobowych Kościoła; budowanie własnej drogi życiowej prowadzącej do świętości.

b. Ja – wobec samego siebie

Punktem wyjścia drogi wiodącej w „przestrzeń" celów „ja wobec siebie" jest osoba młodego człowieka. W tym kontekście Papież wzywa do szukania odpowiedzi na podstawowe pytanie: Kim jest człowiek? Wskazuje, że jest ono integralnie związane z pytaniem: Kim jest Bóg? Powyższe pytania pociągają za sobą następne, które z kolei są źródłem celów, wyzwań i zadań: jakim chce być młody człowiek?; jakimi chce widzieć swoich rówieśników?; jaki typ kultury chce budować?; jakim człowiekiem warto być?[86]

W centrum struktury „ja wobec siebie", znajduje się wartość osoby i wartość Boga. Te dwie wartości stanowią centrum rozszerzającej się przestrzeni aksjologicznej i ukazują jej horyzont. Punktem wyjścia w budowaniu struktury wartości-celów „ja wobec siebie" jest prawda o Bogu, człowieku, życiu i świecie.

Podstawową kwestią jest zrozumienie, że godność człowieka, godność osobowa jest dana. Jest ona zawarta w samym dziele stworzenia i wywyższona do wielkiej

---

82 Tenże. Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: tamże, s. 146–147.
83 Tamże, s. 147.
84 Tamże.
85 Zob. tenże. Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży. 13 XII 1987. W: tamże, s. 68–69.
86 Zob. tenże. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1985. W: tamże, s. 55.

wartości w tajemnicy Wcielenia Syna Bożego. Pragnienie prawdy jest najgłębszą potrzebą ludzkiego ducha. W tym względzie Jan Paweł II stawia wyraźne zadania: przyjąć prawdę o Jezusie Chrystusie; kochać prawdę; żyć prawdą; być świadkami prawdy; nieść prawdę światu[87].

W strukturze celów „ja wobec siebie" centralne miejsce zajmuje miłość. W kontekście tej wartości Jan Paweł II stawia podstawowe zadania, którymi są: odkrycie własnego, osobowego „ja" w aspekcie antropologicznym i wielorakiej potencjalności; odkrycie wartości miłości, doświadczanie tej wartości i połączenie jej projektem życia; odkrywanie bogactwa, piękna miłości i „stanie na jego straży"; odpowiadanie swoim życiem na wezwanie Boga do budowania czystej miłości; pójście za Chrystusem – dawanie siebie według miary wielkiej wartości jaką jest godność osoby, godność osobowa.

Wskazane zadania sprowadzają się do włączenia miłości w projekt własnego życia[88]. Jan Paweł II ukazuje jednocześnie wiele niebezpieczeństw zagrażających zasadom chrześcijańskiej moralności małżeńskiej. Do nich zalicza: przedmiotowe traktowanie kobiety; postawę egoistyczną; dominację postawy „więcej mieć" (materializm, konsumpcjonizm); przyjmowanie liberalnych zasad moralnych (wolna miłość, rozwody); indywidualizm, zerwanie tradycyjnych więzi rodzinnych i społecznych; traktowanie dziecka jako „uciążliwego dodatku"; wyłączenie z treści miłości małżeńskiej miłości Bożej[89].

Papież wzywa młodych ludzi do sprzeciwu i apeluje: „Drodzy moi Przyjaciele! Nie pozwólcie sobie odebrać tego bogactwa! Nie wpisujcie w projekt waszego życia treści zniekształconej, zubożałej i zafałszowanej. Miłość »współweseli się z prawdą«. Szukajcie tej prawdy tam, gdzie ona się rzeczywiście znajduje! Jeśli trzeba, bądźcie zdecydowani iść pod prąd obiegowych poglądów i rozpropagowanych haseł! Nie lękajcie się Miłości, która stawia człowiekowi wymagania"[90]. Wzywa do uczynienia miłości po ludzku i chrześcijańsku piękną, wielką, dojrzałą i odpowiedzialną[91].

Ze względu na tę doniosłą funkcję wartości miłości, Papież kieruje do młodzieży wezwania do: wzrastania w człowieczeństwie; stawiania wartości duchowych na szczycie własnej hierarchii; budowania w sobie „nowego człowieka" w re-

87 Zob. tamże.
88 Zob. tamże, s. 32–33.
89 Zob. tamże, s. 33.
90 Zob. tamże, s. 33–34.
91 Zob. tamże, s. 37.

lacji z Bogiem na gruncie pojednania, zjednoczenia i miłości; przyjęcia daru Bożej miłości[92].

Przedmiotem uwagi Jana Pawła II są cele natury poznawczej, samokształceniowe, samowychowawcze. Stawia przed młodymi zadanie ich urzeczywistniania poprzez odkrywanie swoich możliwości, talentów, zainteresowań, pilności i entuzjazmu. Podkreśla przy tym, że jest to twórcza praca połączona z trudem, która stanowi istotny czynnik rozwoju człowieka.

Cele poznawcze integralnie łączą się z poszukiwaniem prawdy. W tym zakresie wskazuje na pragnienie prawdy, poznawanie rzeczywistości w różnych wymiarach, posiadanie prawdy, życie prawdą i służbą prawdzie[93].

Jan Paweł II wzywa młodego człowieka do odpowiedzialności za własny rozwój i rozwój społeczności. Chodzi o odpowiedzialność za wartości, ich odkrywanie, urzeczywistnianie i dawanie świadectwa swoim życiem. Przedmiotem szczególnej uwagi są „wartości sprzyjające życiu, które odzwierciedlają godność i powołanie osoby ludzkiej, które budują świat pokoju i sprawiedliwości"[94].

Budowanie i realizowanie projektu życia oraz integrowanie go z powołaniem, stanowi kolejne ważne zadanie stawiane młodym ludziom. Osiąganie pełni człowieczeństwa jest podstawowym warunkiem konstrukcji projektu życia jako powołania, a powołania jako projektu życia. W powyższym kontekście Jan Paweł II określa następujące zadania: rozpoznawanie życiowego powołania wobec Boga; podjęcie trudu wewnętrznego rozwoju, wewnętrznej dojrzałości; zdążanie do pełni człowieczeństwa, która jest osiągana w Chrystusie i przez Chrystusa; budzenie w sobie świadomości powszechnego powołania do świętości; naśladowanie Chrystusa i podjęcie roli związanej z apostolstwem świeckich (np. działań animacyjnych na rzecz urzeczywistniania wartości ewangelicznych i chrześcijańskich)[95].

Papież podkreśla, że powołaniem człowieka jest zdążanie i osiąganie świętości. Być mocnym w wierze i osiągnąć świętość to główny cel i zadanie stawiane przez Papieża człowiekowi żyjącemu na tej ziemi. Wskazuje przy tym na wiele zadań w stosunku do samego siebie: pozbycie się lęku przed świętością; umiłowanie kontemplacji i modlitwy; postępowanie zgodne z wyznawaną wiarą; ofiarna służba ludziom; uczestniczenie w życiu Kościoła, ofiarne włączanie się w budo-

92 Zob. Jan Paweł II. Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1986. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 63.

93 Tenże. List apostolski do młodych…, s. 33–34.

94 Tenże. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju…, s. 59.

95 Tenże. List apostolski do młodych…, s. 29–30.

wanie nowego świata[96]. Przed młodymi ludźmi wyznacza drogę budowania sensu życia i osiągania ostatecznego celu. Jest to droga poszukiwania i nawrócenia; pracy, służby drugiemu człowiekowi, dialogu, szacunku dla innych, zaufania Bogu[97]. Realizacja swojego chrześcijańskiego powołania jest podstawowym zadaniem skierowanym do młodego człowieka, a to oznacza służbę braciom, społeczeństwu, szanowanie godności każdego człowieka, poszanowanie i obrona praw osoby, budowanie autentycznego pokoju[98].

W procesie integralnego rozwoju, realizacji swojego powołania, ostatecznego celu życia – świętości, istotnym czynnikiem warunkującym ten proces wzrastania jest samowychowanie. Zawarte zostało w powszechnie znanym zdaniu, które Papież postawił młodym ludziom – „musicie od siebie wymagać, nawet gdyby inni od was nie wymagali"[99]. Przez samowychowanie rozumie on budowanie wewnętrznej struktury w której prawda czyni człowieka wolnym[100]. Samowychowaniu, zdaniem Papieża, towarzyszy „wzrastanie w mądrości i łasce". Jan Paweł II wskazuje młodym tę strukturę zadań, których realizacja prowadzi do integralnego rozwoju. Są to: żywy kontakt z przyrodą – źródłem wiedzy, przedmiotem podziwu, kontemplacji i zwierciadłem świata; obcowanie z dziełami człowieka, i za ich pośrednictwem z prawdą, dobrem i pięknem; bycie z ludźmi – czerpanie mądrości z ich doświadczeń, naśladowanie wzorów osobowych; poznawanie prawdy o człowieku; obcowanie z Bogiem – poprzez modlitwę, wnikanie w Słowo Boga Żywego, czytanie i rozważanie Pisma Świętego[101]. Samowychowanie w pełni podejmowane i realizowane opiera się na obecności Chrystusa w sercu młodego człowieka. Jego obecność stanowi czynnik warunkujący zrozumienie samego siebie i panowanie nad sobą, umacnianie w cnotach, urzeczywistnianie wartości miłości, osiąganie doskonałości[102]. Papież stawia zadanie rozeznania dobra i zła, czynienie dobra, kierowanie się dobrem w wyborach moralnych, miłowanie dobra i unikanie zła, prawidłowe

---

96 Zob. tenże. Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży…, s. 134–139.

97 Zob. tamże.

98 Zob. tenże. Spotkanie z młodzieżą, Santiago de Compostela…W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 216.

99 Tenże. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: tamże, s. 412.Jan Paweł II.

100 Zob. tenże. List apostolski do młodych…, s. 39.

101 Zob. tamże, s. 42–44.

102 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie IV Światowego Dnia Młodzieży. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 20 VIII 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 220.

kształtowanie i uwrażliwianie sumienia[103]. W pracy nad sobą istotną rolę odgrywa sumienie. Papież, nie tylko osobom młodym, jasno wskazuje cel: być człowiekiem sumienia. Wyjaśnia, że oznacza to nazywanie po imieniu dobra i zła, wypracowanie w sobie dobra, przezwyciężanie w sobie zła, doskonalenie siebie i budowa postawy stałego czuwania[104]. Źródłem światła i siły na każdy dzień jest wiara, która łączy człowieka z Chrystusem i pomaga w podejmowaniu wysiłków by to światło jaśniało w życiu[105]. Droga samowychowania jest drogą wiodącą do Chrystusa[106]. W procesie samowychowania miłość Boga jest czynnikiem doskonalącym. Ta miłość warunkuje szlachetność serca, wewnętrzną wolność od różnego rodzaju zniewoleń, poczucie szczęścia, ukazanie sensu życia[107]. W powyższym kontekście Jan Paweł II wzywał młodzież do kontemplacji chwały i miłości Boga, trwania w przebaczeniu i pojednaniu, wierności łasce chrztu, dawania świadectwa Ewangelii, bycia odpowiedzialnymi i aktywnymi członkami Kościoła, trwania w jedności Ducha, rozwijania życia duchownego, budowania cywilizacji miłości i dążenia do świętości[108].

Młody człowiek zmierza do dojrzałości – duchowej, sumienia, wiary, swego stosunku do Boga i drugiego człowieka, bliźniego – oto szczegółowe cele samowychowania, jego efekty[109].

c. Ja wobec drugiego człowieka, wspólnot, społeczeństwa

Najważnieszym celem w tej strukturze jest kształtowanie osobowości moralnej, którą cechuje wrażliwość, dojrzałość i przejrzystość sumienia. Istotną rolę spełnia tutaj wzór osoby, który konstytuowany jest przez bycie „człowiekiem sumienia", „człowiekiem zasad", kimś wiarygodnym i budzącym zaufanie. Ten wzór osobowy skupia cele i zadania skierowane do młodego człowieka. Priorytetowym celem jest urzeczywistnianie wartości moralnych. W tym kontekście rodzą się szczegółowe

---

103 Zob. tenże. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Denver…, s. 269.

104 Tenże. Rozważanie podczas czuwania z młodzieżą. Jasna Góra, 14 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 235.

105 Zob. tenże. Przemówienie podczas czuwania modlitewnego. Toronto – Downsview Park, 27 VII 2002. W: tamże, s. 372.

106 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XV Światowego Dnia Młodzieży. Tor Vergata – błonia, 20 VIII 2000. W: tamże, s. 357.

107 Zob. tenże. Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży…, s. 191.

108 Tenże. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XII Światowego Dnia Młodzieży. Longchamp – hipodrom, 24 VIII 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 336–337.

109 Tenże. Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży…, s. 124.

zadania kształtowania w sobie wrażliwego i dojrzałego sumienia, postępowania według zasad moralnych, urzeczywistniania wartości prawdy i budzenia zaufania.

Drugim ważnym celem jest osiąganie pełni człowieczeństwa. Stanowi ono dar dla drugiego człowieka, źródło, płaszczyznę i zarazem czynnik więzi społecznej w rodzinie, klasie szkolnej, innych grupach i wspólnotach szkolnych, pozaszkolnych oraz w środowiskach lokalnych i wspólnocie Kościoła. W odniesieniu do rodziny, Jan Paweł II podkreśla zadanie przyjęcia duchowego dziedzictwa, potwierdzenia go, utrzymania i pomnożenia. Powyższe zadanie odnosi również do Ojczyzny, do odpowiedzialności za dobro wspólne budowane w Ojczyźnie, do miłości Ojczyzny[110].

Przedmiotem uwagi Papieża jest miejsce i funkcja młodego człowieka we wspólnocie Kościoła. Jan Paweł II zachęca nie tylko młodych, aby być „żywą latoroślą w Kościele – winnicy, co oznacza przede wszystkim pozostawać w żywej komunii z Chrystusem – krzewem winnym"[111]. W tym kontekście stawia szczegółowe zadania: żyć rzeczywistością chrztu; każdego dnia pogłębiać komunię z Chrystusem poprzez słuchanie Jego słowa i postępowanie zgodnie z nim, przez uczestnictwo w Eucharystii i przez sakrament pojednania, oraz rozmowę z Chrystusem na modlitwie; przyjąć bogactwo tkwiące w hierarchiczności Kościoła; podejmować obowiązki we wspólnocie Kościoła i w społeczeństwie; ubogacać Kościół „skarbem" młodości, młodzieńczą energią, autentycznością, entuzjazmem, wolą wzrastania, świeżością wiary[112]. Ważnym zadaniem jest apostolat (dzielenie się z innymi wiarą) – bycie apostołem we własnym środowisku: rodzinie, szkole, wspólnocie lokalnej i w świecie.

Drugim zadaniem jest czynna obecność w świecie – nie przez bierną i obojętną obserwację, lecz poczucie odpowiedzialności za przemianę rzeczywistości społecznej, politycznej, ekonomicznej, kulturowej i religijnej. Trzecim zadaniem jest edukacja religijna w różnych środowiskach społecznych, w których młody człowiek żyje i funkcjonuje. Jako czwarte zadanie, Papież podkreśla wagę niesienia przez młodych ludzi Chrystusa, tym którzy Go nie znają, z zachowaniem poszanowania wolności sumienia każdego człowieka[113]. Na tej apostolskiej drodze środkiem do jej celu jest naśladowanie apostołów i misjonarzy, czerpanie z ich zapału, odwagi,

110 Tenże. List apostolski do młodych…, s. 35.

111 Tenże. Orędzie na V Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 77.

112 Zob. tamże. s. 77–78.

113 Zob. tenże. Orędzie na VII Światowy Dzień Młodzieży. 24 XI 1991. W: tamże, s. 90–91.

siły i mądrości[114]. Trzy szczegółowe zadania konstytuują apostolat młodych: pomoc członkom tej samej parafii, wspólnotom diecezjalnym, stowarzyszeniom i ruchom w otwarciu na osobiste, społeczne i duchowe potrzeby; poszukiwanie sposobów angażowania rówieśników w programy i działalność o charakterze formacyjnym oraz służby drugiemu; podejmowanie odpowiedzialności za podmioty formacji i służby; łączenie apostolatu ze wspólnotą Kościoła[115].

W wychowaniu społecznym, Jan Paweł II stawia w centrum wartość miłości. Głównym zadaniem jest budowanie „cywilizacji miłości" jako podstawowego warunku otwierania horyzontów prawdziwego pokoju i trwałej sprawiedliwości, opartej na poszanowaniu prawa i na solidarności[116]. Mówiąc inaczej, chodzi tutaj o stawanie się wiarygodnym świadkiem miłości Ojca, w różnych środowiskach: w rodzinie, grupie rówieśniczej, szkole, środowisku lokalnym. Papież podkreśla, że świat potrzebuje wielkiego znaku miłości braterskiej poprzez świadectwo własnego życia[117]. Przedmiotem jego szczególnej uwagi jest służba drugiemu człowiekowi, zwłaszcza ubogiemu. Jan Paweł II wzywa do okazywania solidarności i gotowości dzielenia się dobrami z potrzebującymi, podejmowania konkretnych inicjatyw na rzecz najuboższych i we współpracy z nimi[118]. Wzywa do stawania się wiarygodnym świadkiem miłości Ojca w różnych środowiskach.

Dla budowania jedności społecznej istotne są wartości powszechnie przyjęte i stanowiące wspólne dziedzictwo. One to zdaniem Papieża stanowią fundament jedności. Do nich zalicza: szacunek dla godności osoby ludzkiej, gotowość na przyjęcie życia, obronę praw człowieka, otwarcie na transcendentalny i duchowy wymiar ludzkiej egzystencji[119].

Papież wskazuje na cechy osobowościowe i postawy w służbie drugiemu człowiekowi – wrażliwość serca na potrzeby drugiego człowieka, uważność (spostrzegawczość), zaangażowanie, postawę bezinteresowności[120]. Wyjść w mocy Ducha Świętego do ludzi bliskich i dalekich, niosąc miłość, solidarność, prawdziwą wolność, a nade wszystko dar swojej młodości, świadcząc o Chrystusie, niosąc go każ-

---

114 Tamże, s.91.

115 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. dla uczestników Międzynarodowego Forum Młodzieży. Denver, 14 VIII 1993. W: tamże, s. 260.

116 Zob. tenże. Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży…, s. 107.

117 Zob. tenże. Orędzie na XIX Światowy Dzień Młodzieży. 22 II 2004. W: tamże…, s. 158–159.

118 Zob. tenże. Orędzie na XIV Światowy Dzień Młodzieży. W: tamże, s. 133.

119 Zob. tenże. Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży. W: tamże, s. 95.

120 Zob. tenże. Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży…, s. 190.

demu człowiekowi i budując wspólnotę na prawdach zawartych w Ewangelii – oto istotne zadanie dla młodych[121].

d. Ja wobec świata

Podstawą celów, wyzwań i zadań są wartości pokoju, sprawiedliwości oraz miłości. Eksponowaną wartością o charakterze globalnym jest pokój. Jan Paweł II naświetla istotę pokoju, jako wartości ponadczasowej, przekraczającej kontynenty i zawsze aktualnej. Wskazuje młodymi określone zadania. Do nich należą: rozpoznanie przyczyn konfliktów; prawdziwe zaangażowanie w sprawę pokoju; nawrócenie i odnowienie sposobu myślenia[122].

W kontekście powyższych zadań Papież przypisuje młodym ludziom rolę zaangażowanego budowniczego drogi wiodącej do pokoju. Ta droga wiedzie poprzez realizację zadań: budowanie w sobie wewnętrznego pokoju; dokonywanie podstawowych wyborów moralnych; wnoszenie swojego twórczego wkładu w społeczeństwo; dostarczanie nowych rozwiązań starych problemów; budowanie nowej cywilizacji opartej na braterskiej solidarności[123]. Podkreśla, że przyszłość pokoju znajduje się w sercach ludzi młodych i zobowiązuje do jego budowania. Wskazuje jednocześnie czynniki warunkujące budowanie tej wielkiej wartości. Są nimi: wyprowadzanie wniosków z błędów popełnionych w historii; głębokie zaufanie człowiekowi; zaufanie ludzkiemu powołaniu i jego wielkości; wypełnianie powołania w duchu poszanowania prawdy, godności osobowej i nienaruszalnych praw osoby ludzkiej[124]. Fundamentem w budowaniu pokoju jest odpowiedź na pytania „kim jest człowiek" i „kim jest Bóg". Decyduje ona o sposobie budowania pokoju i sprawiedliwości. Przed młodymi ludźmi, według Jana Pawła II pojawiają się następujące zadania: wypracowanie w sobie żywej świadomości wartości życia, by z ufnością je realizować; podejmowanie apelu o nawrócenie serca; prowadzenie i umacnianie dialogu w duchu szacunku i realistycznej oceny słusznych racji i uprawnionych interesów wszystkich uczestniczących stron; traktowanie pokoju jako własnej sprawy, ale ogarniającej cały świat; wnoszenie własnego wkładu w budowanie pokoju w swoim sercu oraz wspólnotach i grupach, w których młody człowiek żyje i działa,

---

121 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VIII Światowego Dnia Młodzieży. Denver – Cherry Creek State Park, 15 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 278.

122 Tenże. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju…, s. 51.

123 Zob. tamże, s. 52.

124 Zob. tamże, s. 53–54.

a w przyszłości w szerszych kręgach społecznych[125]. Punktem wyjścia dla wartości pokoju jest dar pokoju pochodzący od Boga i udzielany nam przez Chrystusa – Księcia Pokoju. Stoi On na straży umysłów i serc młodych ludzi. Pokój staje się wielkim skarbem tylko wówczas, gdy jest dzielony z innymi, gdy jest realizowany, gdy młody człowiek angażuje się w dzieło pokoju i sprawiedliwości[126].

Papież wzywa, by młodzi umocnieni wiarą w Zmartwychwstałego Chrystusa słyszeli wezwania, by bez lęku i wahania otworzyli drzwi swojego życia na przyjęcie Słowa i odważnie je głosili poprzez codzienne świadectwo. W ten sposób Jan Paweł II przypisuje młodym rolę uczestników Nowej Ewangelizacji i wzywa do jej wypełniania. W przyjęciu roli głosicieli Słowa Bożego widzi czynnik budujący pokój na świecie. „Jeśli staniecie się żarliwymi głosicielami Słowa które zbawia i świadkami paschalnej radości, będziecie także budowniczymi pokoju w świecie"[127].

Jan Paweł II wzywa do ofiarowania Panu skarbca młodości poprzez pójście za Nim w miłości i odpowiadając na Jego wezwanie poprzez modlitwę, wdzięczną miłość do Niego, wyznaczanie Mu pierwszego miejsca w życiu i adorację. W ten sposób ukazuje fundamenty przyszłego własnego indywidualnego życia i budowania bardziej sprawiedliwego i solidarnego świata[128]. Papież wzywa młodych by z wiarą w Chrystusa osobiście angażowali się w budowanie narodu, braci, dzieci jednego Ojca, który jest w niebie, ażeby w ten sposób urzeczywistniać owo dążenie do pojednania narodowego[129]. Zadania te mają charakter globalny. Odnoszą się do „tu i teraz", przyszłości, przestrzeni lokalnej, regionalnej, narodowej, międzynarodowej oraz światowej.

Jan Paweł II wzywa młodych do wchodzenia na wielkie drogi historii nie tylko tu, w Europie, ale na wszystkich kontynentach i wszędzie, by stawać się świadkami Chrystusowych błogosławieństw[130]. Co do zadań w wymiarze globalnym, Papież umieszcza w centrum miłość Boga i dawanie świadectwa tej Miłości, którym jest braterska komunia. W tym względzie wzywa do podjęcia zadania budowania w sobie gotowości oddawania swego życia, aby zmienić bieg dziejów i tworzenia nowego społeczeństwa. Jego cechami będzie sprawiedliwość, braterstwo, wierność

---

125 Zob. tamże, s. 57–58.

126 Zob. tamże, s. 59–60.

127 Zob. tenże. Orędzie na IX i X Światowy Dzień Młodzieży. 21 XI 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży…, s. 104.

128 Zob. tenże. Orędzie na XX Światowy Dzień Młodzieży. 6 VIII 2002. W: tamże, s. 163.

129 Zob. tenże. Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży, s. 186.

130 Zob. tenże. Przemówienie powitalne. Jasna Góra, 14 VIII 1991. W: tamże, s.227.

dziedzictwu i wartościom chrześcijańskim. Będzie to społeczeństwo „z ludzką twarzą" przejaw cywilizacji miłości[131]. Papież stawia zadanie obrony ideałów braterstwa i miłości, które sprawiają, że „nasz świat stanie się bardziej ludzki, bardziej sprawiedliwy solidarny"[132].

Papież wzywa młodych do świadectwa miłości do życia, jako daru Bożego, jego obrony i sprzeciwu wobec jego niszczenia. Podkreśla, że „życie jest talentem powierzanym nam abyśmy go przemieniali, pomnażali, czyniąc z niego dar dla innych"[133]. W tym procesie budowania lepszego świata ważnym zadaniem jest otwarcie się na Ducha Świętego i Jego dary – mądrości i rozumu, rady i męstwa, wiedzy, pobożności i bojaźni Pańskiej[134].

Społeczeństwo przyszłości budowane przez młodych ludzi ma być społeczeństwem poszukującym sposobów budowania sprawiedliwości, zgody, solidarności i pokoju. Wiąże się to z urzeczywistnianiem takich wartości jak „pełna wolność religijna, poszanowanie osobowego wymiaru rozwoju, ochrona praw człowieka do życia począwszy od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci, troska o rozwój i umacnianie rodziny, dowartościowanie kulturowych odrębności dla wzajemnego ubogacania się wszystkich ludzi, ochrona równowagi naturalnego środowiska, które coraz bardziej bywa zagrożone"[135].

Jan Paweł II widział w młodych ludziach nadzieję Kościoła i mówił o ich misji i posłannictwie. Wyjaśnia, że podstawa tej nadziei znajduje się w pragnieniu prawdziwego braterstwa wszystkich ludzi, bez podziałów i dyskryminacji; mocy modlitwy „Ojcze nasz", która jest dla chrześcijanina siłą ludzkiego braterstwa; mocy do walki ze złem, w jego różnorodnych rozmiarach; trwaniem w młodych nauki Bożej[136]. Podstawowymi zadaniami młodych w tym względzie są: niesienie światu Ewangelii; bycie zwiastunami życia, miłości, radości; ukazywanie piękna spotkania z Bogiem; czynienie Ziemi bardziej gościnną dla wszystkich, objętej pokojem, sprawiedliwością i braterstwem.

Podsumowując: cele, wyzwania i zadania stawiane młodzieży mają podstawę teologiczną, antropologiczną i aksjologiczną. Są one nierozerwalnie związane.

131 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową. Buenos Aires – Avenida 9 de Julio, 12 IV 1987. W: tamże, s. 192.

132 Zob. tenże. Przemówienie powitalne. Jasna Góra. W: tamże, s. 229.

133 Zob. tenże. Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży, s. 107.

134 Zob. tenże. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VI Światowego Dnia Młodzieży. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: tamże, s. 240.

135 Tamże.

136 Tamże, s. 242.

Posiadają wymiar indywidualny i społeczny. Mają charakter integralny. Odnoszą się do wszystkich warstw życia i funkcjonowania człowieka: warstwy biologicznej, psychicznej, społecznej, kulturowej i religijnej. Rdzeniem ich są wyzwania (zadania) skoncentrowane na strukturze „ja – Bóg". Na uwagę zasługuje wysoki stopień ich operacjonalizacji, co pozwala łączyć nauczanie z wychowaniem i formacją; samowychowanie z autoformacją.

3. Oczekiwane osiągnięcia wychowawczo-dydaktyczne

W kontekście celów, wyzwań i zadań, pożądane staje się ukazanie oczekiwanych osiągnięć wychowawczo-dydaktycznych, zoperacjonalizowanych i szczegółowych celów wychowania, formacji, a pośrednio także celów dydaktycznych.

Analiza nauczania Jana Pawła II pozwala na wyodrębnienie pewnej struktury osiągnięć nadrzędnych i podporządkowanych. Podstawowymi osiągnięciami, przenikającymi wszystkie inne i nadającymi im szczególny wyraz w wymiarze zewnętrznym i wewnętrznym są: pogłębianie wiary w Boga; żywe uczestnictwo; dążenie do świętości. Należy przy tym podkreślić, że tej triadzie towarzyszy zaangażowanie. Ono stanowi podstawowy warunek osiągnięć w każdej dziedzinie życia i działania człowieka. Chodzi o zaangażowanie wyrażające się w zdyscyplinowaniu, wierności prawdziwym wartościom i urzeczywistnianiu własnej lecz właściwej hierarchii; animacji innych do wprowadzania w życie wymienionej triady; identyfikowaniu się z Kościołem; podejmowaniu działań podmiotowych na rzecz rozwoju w aspekcie aksjologicznym. Istotne jest również zaangażowanie związane z przeciwdziałaniem zagrożeniom, podejmowaniem nowych wyzwań i zadań w perspektywie nadrzędnego celu człowieka – osiągnięcie pełni człowieczeństwa. Podmiotem zaangażowania jest osoba i jej przymioty: godność, rozumność (mądrość), wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości, zdolność do twórczości i przekraczania siebie (transcendencji). Osobowe istnienie, na miarę godności danej i zadanej stanowi o zaangażowaniu, a także jego poziomie i zakresach.

W kontekście zakresów celów edukacyjnych przedstawionych wyżej, można analogicznie wyróżnić strukturę osiągnięć edukacyjnych. Będzie obejmowała ona osiągnięcia istniejące w relacjach: „Ja wobec Boga i powołania chrześcijańskiego"; „Ja wobec samego siebie"; „Ja wobec drugiego człowieka"; „Ja wobec świata".

Wszystkie one mając charakter poznawczy, kształcący i wychowawczy. Odnoszą się więc do wiedzy, umiejętności, postaw i zachowań. Przyporządkowane są one do określonych wartości w kontekście własnej lecz właściwej ich hierarchii wartości prowadzących do pełni człowieczeństwa. Osiągnięcia mają aspekt antropologiczny, filozoficzny, teologiczny i pedagogiczny. Te perspektywy wzajemnie się warunkują i przenikają.

Podstawą wyróżnienia jest analiza nauczania Jana Pawła II zawarta w dokumentach papieskich oraz przemówieniach skierowanych do młodzieży.

Osiągnięcia wychowawczo-dydaktyczne:
Ja wobec Boga i powołania chrześcijańskiego

W zakresie wiedzy:

- Uzasadni, że prawda, którą Bóg powierzył człowiekowi, objawiając mu samego siebie i swoje Życie, znajduje się w centrum czasu i historii.
- Wyjaśni na czym polega objawiona prawda i opisze jej rolę w życiu człowieka.
- Uzasadni, że prawda chrześcijańskiego Objawienia, którą znajdujemy w Jezusie z Nazaretu, pozwala każdemu przyjąć tajemnicę własnego życia.
- Wyjaśni na czym polega miłość Boga do człowieka wyrażona przez Syna.
- Wyjaśni słowa „ku wolności oswobodził nas Chrystus".
- Uzasadni, że otwarcie na miłość Chrystusa jest prawdziwym wyzwoleniem.
- Uzasadni, że Duch Święty jest Osobą Boską, która przychodzi do serca ludzkiego wraz modlitwą.
- Uzasadni, że „chodzić w światłości" jest podstawowym zadaniem człowieka.
- Opisze proces nawrócenia w Duchu Świętym.
- Wyjaśni na czym polega grzech przeciwko Duchowi Świętemu.
- Uzasadni, że Eucharystia jest czymś najcenniejszym co posiada Kościół.
- Wyjaśni w czym wyraża się wartość Eucharystii.
- Uzasadni, że w Eucharystii Kościół łączy się w pełni z Chrystusem i z Jego ofiarą.
- Uzasadni, że Ewangelia jest wyrazem miłości Boga do człowieka, Ewangelia godności osoby i Ewangelia życia stanowią jedną i niepodzielną Ewangelię.
- Uzasadni, że wiara chrześcijańska stwarza ścisłą więź między miłością a życiem.
- Wyjaśni co znaczy wierzyć i „być stróżem poranka".
- Wyjaśni rolę modlitwy w życiu człowieka.

- Uzasadni, że człowiek, który nauczy się obcować z Bogiem na gruncie wewnętrznej prawdy swego sumienia jest człowiekiem mocnym – może stawić czoło przeróżnym sytuacjom, nawet bardzo trudnym.
- Uzasadni, że przykazania stanowią podstawowy warunek miłości bliźniego a jednocześnie jej sprawdzian.
- Uzasadni, że przez życie moralne otwiera się przed wszystkimi droga do zbawienia.
- Uzasadni, że Maryja jest matką Kościoła i wyjaśni na czym polega związek Maryi z Kościołem.
- Wyjaśni na czym polega podwójne pozdrowienie Maryi.
- Opisze postawy Maryi w różnych sytuacjach życiowych.
- Opisze obecność Maryi w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina.
- Wymieni główne sanktuaria Maryjne w Polsce, Europie, świecie.
- Wyjaśni co znaczą słowa: Jestem, Pamiętam, Czuwam.
- Uzasadni, że w Maryi zawiera się synteza całej tajemnicy Kościoła.
- Potrafi uzasadnić, że powołaniem chrześcijanina jest służba braciom i społeczeństwu, umacnianie i ochrona godności każdej ludzkiej istoty, szacunek dla praw osoby i ich obrona, budowanie trwałego i autentycznego pokoju opartego na braterstwie, wolności, sprawiedliwości i prawdzie.

W zakresie przekonań, postaw, zachowań, działań

Uczeń:

- Wierzy w Boga Ojca Wszechmogącego.
- Jest przekonany, że Duch Boży kieruje biegiem czasu i odnawia oblicze ziemi.
- Jest przekonany, że Bóg jest miłością i potrafi to uzasadnić.
- Przejawia postawę kontemplacji w rozważaniu prawdy o Bogu.
- Jest przekonany, że Chrystus jest jedyną drogą, która prowadzi do Ojca.
- Stara się przeżywać swoje życie w świetle Ewangelii.
- Jest posłuszny przykazaniom Bożym.
- Daje świadectwo postępowania według wskazań Dekalogu.
- Pozwala się ogarnąć Tajemnicy Paschalnej.
- Jest otwarty na Ducha Świętego.
- Z zaangażowaniem buduje wewnętrzne obcowanie z Bogiem w Duchu Świętym.
- Z zaangażowaniem modli się do Ducha Świętego.
- Przejawia postawę dziękczynną za otrzymane łaski.

- Stara się zachować prawość życia i wierność Bogu.
- Wsłuchuje się w głos Pana, wzmacnia swoją wiarę i staje się świadkiem wiary.
- Podejmuje walkę z grzechem i permanentne nawracanie.
- Jest zaangażowany w głoszenie i dawanie świadectwa o Chrystusie.
- Potrafi ofiarować Bogu treść swojej młodości.
- Oddaje cześć Jedynemu prawdziwemu Bogu, przyznając mu pierwsze miejsce w swoim życiu.
- Przejawia postawę miłości wobec życia jako daru Bożego i sprzeciwia się wszelkim próbom uczynienia człowieka władcą życia bliźnich.
- Angażuje się w dzieło Nowej Ewangelizacji.
- Angażuje się w apostolat młodzieży.
- Angażuje się w działalność ruchów i stowarzyszeń kościelnych.
- Przejawia postawę zawierzenia Maryi.
- Angażuje się w poszukiwania Chrystusa, poznawanie Go przez modlitwę, sakramenty, rozważania Jego słowa, katechezę, wsłuchiwanie się w naukę Kościoła.
- Stawia sobie zadanie: być solą ziemi i światłem świata i z zaangażowaniem podejmuje jego realizację.
- Podejmuje obowiązki bycia latoroślą w Kościele-winnicy.
- Często przystępuje do sakramentu Pokuty i Pojednania.
- Przejawia postawę otwarcia serca na miłość Chrystusa.
- Daje świadectwo „zaparciu się samego siebie".
- Stara się postępować według wskazań Ewangelii i nauczania Kościoła.
- Odpowiada Chrystusowi bezwarunkowo tak.
- Z odwagą idzie drogą, która Chrystus przeszedł jako pierwszy; naśladuje Chrystusa.
- Odrzuca powierzchowność i lęk, prowadzi rozmowy z Jezusem.
- Stara się rozpoznać obecność Pana w swoim życiu.
- Z zaangażowaniem głosi treści zawarte w orędziu Chrystusa służące prawdziwemu wyzwoleniu i autentycznemu postępowi ludzkości.
- Wyraża gotowość uczestnictwa w posłannictwie Chrystusa.
- Wzbudza w sobie permanentne pragnienie spotkania z Chrystusem.

Osiągnięcia wychowawczo-dydaktyczne:
Ja wobec siebie

W zakresie wiedzy:

- Poszerza wiedzę o sobie na drodze poznawania rzeczywistości w różnych zakresach
- Trafnie odpowiada na pytania: kim jestem? skąd pochodzę?, dokąd zmierzam?, co czeka mnie po tym życiu?
- Pogłębia i angażuje się w poznawanie prawdy o człowieku.
- Uzasadni, że osoba ludzka jest ważniejsza od rzeczy, a dusza ważniejsza od ciała.
- Zdefiniuje pojęcie godności osobowej i osobowościowej, poda ich źródła i uzasadni wielką wartość ludzkiego życia.
- Wymieni i opisze zagrożenia dla godności człowieka i jego życia, wskaże obszary tych zagrożeń i potrafi zaprojektować, podjąć działania zmierzające do likwidacji tych zagrożeń.
- Wymieni przymioty osoby ludzkiej, opisze ich funkcje w życiu człowieka w aspekcie osiągania pełni człowieczeństwa.
- Uzasadni, że zawsze na pierwszym miejscu trzeba stawiać integralne dobro człowieka, stworzonego na obraz Boży i powołanego do życia wiecznego.
- Uzasadni, że człowiek nie jest absolutnym panem samego siebie, że nie może samodzielnie decydować o swoim losie i przyszłości, polegając wyłącznie na sobie i na własnych siłach.
- Uzasadni, że wielkość człowieka urzeczywistni się wówczas gdy człowiek zakorzeni się w prawdzie i będzie budować swój dom w cieni Mądrości.
- Wyjaśni na czym polega więź między poznawaniem wiary a poznaniem rozumowym.
- Wyjaśni co znaczy być człowiekiem zasad, człowiekiem sumienia.
- Opisze drogi prawdziwego rozwoju człowieka.
- Opisze postawy „mieć" i „być" w perspektywie aksjologicznej.
- Uzasadni, że człowiek jest sobą poprzez dojrzałość swego ducha, sumienia potwierdzonego w czynach, swego stosunku do Boga i do bliźnich.
- Uzasadni, że sens życiu nadaje miłość; człowiek nie może żyć bez miłości.
- Uzasadni, że miłość i służba nadają sens naszemu życiu i czynią je pięknym.
- Wyjaśni w czym wyraża się zło moralne.

- Uzasadni, że moc ducha, moc sumień i serc, moc łaski i charakterów jest nieodzowna w życiu młodego człowieka.
- Rozpoznaje swoje zdolności i angażuje się w ich rozwój.
- Uzasadni, że młodość jest kluczowym etapem życia każdego człowieka, jest szczególnym dobrem dla wszystkich – dobrem człowieczeństwa.
- Uzasadni, że młodość jest wzrastaniem i dokonuje wartościującego oceniania własnego wzrastania w mądrości i łasce.
- Wyjaśni na czym polega dramat rozdziału między wiarą i rozumem.
- Wyjaśni, co znaczy: „pokój" i „młodzi idą razem".
- Uzasadni, że w młodzieży jest nadzieja i wyjaśni na czym ona polega.
- Identyfikuje zagrożenia dla młodości i angażuje się w ich usuwanie.
- Wyjaśni związki i zależności między projektem życia a powołaniem chrześcijańskim.
- Potrafi poprawnie zdefiniować wartość wolności, wymienić i opisać jej kategorie.
- Wyjaśni czym jest kultura i jaką funkcję pełni w życiu człowieka.
- Opisze kulturę polską i uzasadni, że w kulturze polskiej odzwierciedla się dusza narodu.
- Zdefiniuje pojęcie pracy i wyjaśni na czym polega ponadczasowa wartość pracy i jej funkcja w życiu człowieka.
- Wyjaśni na czym polega praca w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym.
- Wyjaśni, że prawa człowieka są warunkiem spełniania przez człowieka zadań i powinności.

W zakresie umiejętności:

- Potrafi opisać różne oblicza ludzkiej prawdy.
- Potrafi opisać człowieka, który szuka prawdy.
- Potrafi uzasadnić, że rzetelny stosunek do prawdy jest warunkiem prawdziwej wolności.
- Potrafi wartościować swoje działania według kryterium obiektywnego dobra.
- Potrafi w swoich wyborach i decyzjach kierować się prawdziwymi wartościami.
- Potrafi prowadzić zaangażowany dialog z samym sobą i z Bogiem.
- Potrafi znaleźć rozwiązanie w trudnych sytuacjach.

W zakresie przekonań, postaw, zachowań, działań:

- Systematycznie stawia sobie pytanie: co mam czynić aby osiągnąć życie wieczne?, co mam czynić, aby życie moje posiadało pełną wartość i sens?
- Jest przekonany, o potrzebie budowania własnej i właściwej hierarchii wartości, i z zaangażowaniem i odpowiedzialnością podejmuje to zadanie.
- Angażuje się w poszukiwanie odpowiedzi: Co powinienem czynić? Jak odróżniać dobro od zła?
- Angażuje się w rozeznawanie dobra i zła – wybiera dobro.
- Jest przekonany, że młodość jest szczególnym bogactwem, potrafi to uzasadnić i angażuje się na rzecz budowania bogactwa młodości, tworząc projekt życia.
- Podejmuje z zaangażowaniem trud samowychowania i autoformacji by być „człowiekiem zasad", „człowiekiem sumienia".
- Angażuje się w poznawanie prawdy.
- Jest przekonany, że wiara i rozum okazują sobie wzajemną pomoc.
- Przejawia poczucie odpowiedzialności przed…(Bogiem, samym sobą, drugim człowiekiem) i odpowiedzialność za…(siebie, swoje wybory, działania i drugiego człowieka).
- Oddaje się na służbę wartości moralnych, szczególnie na służbę pokoju i sprawiedliwości.
- Mężnie nie daje się zniewalać pseudowartościom, półprawdom i urokiem miraży.
- Nie pozwala sobie narzucać treści zniekształconych, zubożałych i zafałszowanych; chroni projekt własnego życia, w tym w młodzieńczą miłość.
- Podejmuje pracę nad wzmacnianiem mocnych storn osobowości; buduje w sobie zdrowe ambicje.
- Nie cofa się przed przeszkodami, trudnościami.
- Wyraża gotowość oddania swojej inteligencji, talentów, entuzjazmu, zdolności współodczuwania i męstwa na służbę życia.
- Przejawia postawę pokory.
- Angażuje się w budowanie życia duchowego.
- Jest przekonany o potrzebie budowania cywilizacji miłości i z zaangażowaniem podejmuje działania w tym zakresie.
- Jest świadkiem prawdy o miłości.
- Urzeczywistnia wartość sprawiedliwości i solidarności.
- Z troską dba o własny pokój wewnętrzny.

- Angażuje się w działania pokoju budowanego na prawdzie i sprawiedliwości.
- Jest przekonany i potrafi uzasadnić, że człowiek jest stworzony do szczęścia.
- Kieruje się w życiu zdrowym rozsądkiem i rzeczowością.
- Rozwija w sobie wrażliwość i prawość sumienia, kontemplując prawdę i dobro oraz podejmując działania moralnie wartościowe.
- Przejawia wierność dziedzictwu polskiej kultury i pomnaża to dziedzictwo.
- Właściwie używa wolności.
- Buduje w sobie zdrowe ambicje.
- Czyni starania by nie zawieść pokładanej w nim nadziei.
- Jest wierny powołaniu chrześcijańskiemu.
- Pomnaża w sobie dar mądrości, rozumu, umiejętności (wiedzy), rady, męstwa, pobożności, świętości, bojaźni Bożej.
- Daje świadectwo wiary, nadziei, miłości.
- Animuje innych do formacji sumienia.
- Z zaangażowaniem buduje nową kulturę na prymacie „być" nad „mieć" i osoby nad rzeczą.
- Przejawia postawę radości i dzieli się nią z innymi.
- Z zaangażowaniem podejmuje działania autoformacyjne by być „człowiekiem zasad", „człowiekiem sumienia".

Ja wobec drugiego człowieka, grup i wspólnot społecznych

W zakresie wiedzy:

- Uzasadni, że być wielkim to znaczy służyć.
- Uzasadni, że życie jest darem dla drugich.
- Potrafi wyjaśnić co znaczy uczestniczyć i realizuje to zadanie.
- Uzasadni, że dążenie każdej chrześcijańskiej wspólnoty do jedności idzie w parze z jej wiernością wobec Ewangelii.
- Wyjaśni, że solidarność z drugim człowiekiem, grupami i wspólnotami jest cnotą chrześcijańską.
- Uzasadni, że nikomu nie wolno dążyć do dóbr materialnych z pogwałceniem prawa moralnego i praw drugiego człowieka.
- Uzasadni, że zadanie opieki nad życiem i służenie mu spoczywa na wszystkich, zwłaszcza w sytuacji, gdy życie jest szczególnie słabe, bezbronne, zagrożone.

- Uzasadni, że życie osiąga swój szczyt, swój sens i swoją pełnię kiedy zostaje złożone w darze.
- Uzasadni, że świadoma i dobrowolna decyzja pozbawienia życia niewinnej istoty ludzkiej jest zawsze złem z moralnego punktu widzenia i nigdy nie może być dozwolona ani jako cel, ani jako środek do celu.
- Wymieni i opisze aktualne zagrożenia życia ludzkiego.
- Uzasadni, że pokój jest wielką wartością i stanowi wyzwanie zawsze aktualne.
- Wyjaśni w czym zawiera się istota miłosierdzia jako czynnej miłości.
- Wymieni zakresy i obszary czynienia miłosierdzia.
- Uzasadni, że miłość staje się miłosierdziem wówczas, gdy przekracza ścisłą miarę sprawiedliwości.
- Wyjaśni w czym zawiera się miłosierdzie objawiane w krzyżu i zmartwychwstaniu Chrystusa.
- Uzasadni, że Maryja jest Matką Bożego Miłosierdzia.
- Wymieni prawa człowieka i wyjaśni na czym one polegają.
- Wymieni zagrożenia dla praw człowieka i opisze ich naturę.
- Wyjaśni na czym polega wewnętrzny związek pomiędzy prawdziwym rozwojem i poszanowaniem praw człowieka.
- Wymieni i opisze przyczyny wielostronnego niedorozwoju w różnych sferach życia (materialnej, ekonomicznej, społecznej, gospodarczej, kulturowej) w aspekcie praw człowieka.
- Uzasadni, że prawdziwa autonomia moralna człowieka nie oznacza odrzucenia, ale przyjęcia prawa moralnego.
- Uzasadni, że najwyższą miarą ludzkiego życia jest prawo Boże.
- Ukaże i wyjaśni związki i zależności między prawem naturalnym a prawem stanowionym.
- Uzasadni, że więź między wolnością człowieka a prawem Bożym ma swą żywą siedzibę w „sercu" osoby, czyli jej sumieniu.
- Uzasadni, że praca jest dla człowieka, a nie człowiek dla pracy i ukaże zgubne skutki nie przestrzegania tej zasady.
- Wyjaśni w czym wyraża się związek godności osoby i godności pracy.
- Wymieni uprawnienia ludzkiej pracy.
- Uzasadni, że praca jest uczestnictwem w dziele Stwórcy.
- Wymieni i opisze walory społeczeństwa w którym istnieją: wolność pracy, przedsiębiorczość i uczestnictwo.

- Wyjaśni na czym polega błąd antropologiczny w aspekcie kwestii aksjologicznej.
- Uzasadni, że rodzina jest wielką wartością i pierwszą społecznością „ekologii ludzkiej".
- Wymieni i opisze zasady katolickiej nauki społecznej i wyjaśni w czym wyraża się ich uniwersalny charakter.
- Wyjaśni co znaczy, że człowiek jest drogą Kościoła, że tajemnica Chrystusa stanowi podstawę misji Kościoła i chrześcijaństwa.
- Uzasadni, że Kościół w imię swej Bożej misji staje się stróżem wolności.
- Uzasadni, że wszystkie drogi Kościoła prowadzą do człowieka; człowiek jest drogą Kościoła.
- Uzasadni potrzebę Kościoła Chrystusowego, jego posłannictwa i służby. Wyjaśni w czym zawiera się prymat modlitwy w ekumenizmie.

W zakresie umiejętności:

- Potrafi przedstawić antropologiczne racje uzasadniające i umacniające szacunek dla każdego człowieka i życia ludzkiego.
- Potrafi ukazać strukturę wartości związanych z pracą oraz budowaniem grup i wspólnot społecznych.
- Potrafi prowadzić dialog i współpracować z innymi osobami, grupami, wspólnotami.
- Potrafi budować wspólnotę na mocnej podstawie aksjologicznej.

W zakresie przekonań, postaw, zachowań, działań:

- Wyraża pragnienie braterstwa między ludźmi, narodami.
- Przejawia postawę troski o drugiego człowieka.
- Angażuje się w służbę drugiemu człowiekowi.
- Angażuje się na rzecz budowania solidarności w grupach i wspólnotach w których uczestniczy.
- Wyraża szacunek wobec rodziców, kultywuje wartości i tradycje rodzinne.
- Przejawia postawę solidarności z ludźmi pracy.
- Angażuje się w budowanie pokoju, sprawiedliwości, wolności i miłości.
- Wyraża gotowość podejmowania aktów miłosierdzia i zaangażowania w dzieła miłosierdzia.
- Z zaangażowaniem włącza się w dzieła miłosierdzia realizowane przez Kościół.

- Wzywa do czynów miłosierdzia, tworząc wspólnoty miłosierdzia i angażuje się w dzieła miłosierdzia.
- Wyraża gotowość dialogu z członkami innych wyznań religijnych. Angażuje się w działania na rzecz jedności chrześcijan.
- Podejmuje działania animacyjne dodając odwagi innym by szli za głosem Chrystusa.
- Czuwa w grupach i wspólnotach w których przebywa nad poprawnością chrześcijańskiego powołania.
- Niesie nadzieję innym.

Ja wobec świata

W zakresie wiedzy:

- Uzasadni, że jedność świata – jedność rodzaju ludzkiego – jest poważnie zagrożona.
- Wymieni i opisze przyczyny, uwarunkowań moralnego nieładu w świecie.
- Uzasadni, że światu potrzebny jest Ten, który zachował posłuszeństwo aż do śmierci krzyżowej.
- Zinterpretuje wezwanie „Narody wszystkie, otwórzcie drzwi Chrystusowi".
- Uzasadni, że Ewangelia nie odbiera wolności człowieka, nie narusza poszanowania kultur, ani tego co dobre w każdej religii.
- Uzasadni, że sumienie, poprzez wartości moralne wyciska najbardziej wyraziste pieczęć na życiu pokoleń, historii i kulturze ludzkich środowisk, społeczności, narodów i całej ludzkości.
- Uzasadni dlaczego chrześcijanie są zobowiązani do służby braciom jako należnej odpowiedzi Bogu.
- Uzasadni, że nie może istnieć prawdziwy pokój, jeśli nie bierze się w obronę i nie popiera życia.
- Uzasadni, że uczestnictwo jest podstawowym warunkiem budowania pokoju.
- Uzasadni, że przyszły los ludzkości leży w rękach tych, którzy potrafią podać następnym pokoleniom motywy życia i nadziei.
- Uzasadni, że Duch Święty czyni misyjnym cały Kościół.
- Wyjaśni na czym polega wartość misji.

W zakresie przekonań, postaw, zachowań, działań

- Jest przekonany o potrzebie Nowej Ewangelizacji i z zaangażowaniem podejmuje zadania w tym zakresie.
- Angażuje się w wykorzystanie potencjału internetu do upowszechniania wartości humanistycznych.
- Jest przekonany, że pokój jest konieczny, bowiem stanowi potencjał siły dla dobra wszystkich ludzi.
- Podejmuje działania o charakterze misyjnym w internecie.
- Podejmuje dialog z braćmi innych wyznań i przejawia postawę ekumeniczną.
- Przejawia postawę solidarności i wyraża gotowość urzeczywistniania jej między jednostkami i narodami.

Powyżej wskazane cele w formie operacyjnej stanowią podstawę i jednocześnie pomoc w wartościowaniu siebie w kontekście zadań i oczekiwań Jana Pawła II w stosunku do młodzieży. Stają się tez aksjologiczną podstawą pracy nad sobą by „bardziej być" z drugimi.

4. Szanse zgłębiania nauczania Jana Pawła II przez projekty edukacyjne

Powstaje zasadnicze pytanie: jakie są szanse pogłębiania poznania nauki Jana Pawła II przez realizację projektów edukacyjnych (edukację przez projekty) i w czym te szanse się wyrażają?

Analiza literatury dotyczącej nauczania Jana Pawła II oraz edukacji przez projekty wskazuje, że realizacja projektów stwarza szanse rozwijania zainteresowań nauczaniem Jana Pawła II; ujęcia aksjologicznej struktury treści papieskiego nauczania i czynnego uczestnictwa w rozwiązywaniu problemów w nim zawartych w wymiarze indywidualnym, społecznym; lokalnym, ponadlokalnym i globalnym; wielostronnego uczenia się treści (wartości) zawartych w nauczaniu Jana Pawła II przez przyswajanie, odkrywanie, przeżywanie, działanie[137] – skierowane na samowychowanie, autoformację grup, wspólnot społecznych celem urzeczywistniania wartości; integracji wiedzy, przekonań, postaw, zachowań, praktycznych działań;

[137] Zob. W. Okoń. Podstawy wykształcenia ogólnego. Warszawa 1976[3].

personalistycznego podejścia do własnej osoby i innych w działaniach zawartych w projektach; integralnego rozwoju i wychowania.

Pierwszym punktem realizacji projektów jest ich zainicjowanie. Ważnym zadaniem osób inicjujących projekt – nauczycieli (uczniów) jest zainteresowanie celem i tematyką projektu. Postawa nauczyciela, jego inwencja twórcza (lub uczniów jeśli to oni są inicjatorami projektu) warunkują zainteresowanie tematyką nauczania Jana Pawła II. Ważnym czynnikiem jest cel projektu, sposób jego realizacji, przewidywane efekty, które powinny zachęcać do pogłębionego poznawania papieskiego nauczania. Ważnym zadaniem, które może stanowić czynnik rozwijania zainteresowań tym nauczaniem jest przybliżenie uczniom biografii Jana Pawła II – jego życia, piękna osobowości oraz jego dzieł o ponadczasowym charakterze.

Wzbudzanie zainteresowania nauczaniem Jana Pawła II otwiera kolejną szansę – ujęcia aksjologicznej struktury treści i urzeczywistnienia wartości w nim zawartych poprzez rozwiązywanie problemów wskazanych w tym nauczaniu – w wymiarze indywidualnym, społecznym; lokalnym, ponadlokalnym, globalnym. Jak już zostało podkreślone, w centrum papieskiego nauczania stoi osoba zdążająca do pełni człowieczeństwa poprzez działanie moralnie wartościowe.

Realizacja projektów zorientowanych na urzeczywistnianie wartości: „ja wobec samego siebie" pozwala uświadomić sobie kim się jest i potwierdzić tę prawdę w czynach tkwiących w projektach stanowiących płaszczyznę samopoznania, doświadczania swych przymiotów, doświadczania i przeżywania sprawstwa, swojej podmiotowości, ale też wstydu, winy i grzechu.

Jan Paweł II w swym nauczaniu eksponuje wartości religijne. Mówi o Bogu żywym objawiającym się w Jezusie Chrystusie, wskazuje na wartości przynależności do Boga i wierności Bogu. Realizacja projektów natury religijnej pozwala poznać wielkie działa Boże, nawiązać i pogłębić relacje z Bogiem, z tym wszystkim co od Niego pochodzi. Pozwala poznać orędzie wiary, nadziei i miłości i głosić je innym.

Przedmiotem nauczania Jana Pawła II są wartości społeczne oraz kwestie natury społeczno-moralnej i kulturowej. Urzeczywistnianiu wartości społecznych, moralnych, kulturowych oraz rozwiązywaniu problemów społecznych służy edukacja przez projekty, które można określić jako społeczno-kulturowe. Pozwalają one rozwiązywać problemy w skali lokalnej i ponadlokalnej. Stanowią „mikroszkołę" cnót społecznych w perspektywie personalistycznej.

Nauczanie Jana Pawła podnosi problemy globalne, które są wygenerowane poprzez deprecjonowanie, odrzucanie prawdziwych wartości. Za pośrednictwem

projektów edukacyjnych istnieje szansa poznania tych problemów, oceny ich znaczenia w wymiarze ogólnoludzkim oraz podjęcia próby ich rozwiązywania poprzez podejmowanie konkretnych zadań oraz działalność animacyjną w sieci, ukazującą funkcje wartości w rozwiązywaniu tych problemów.

Nauczanie Jana Pawła II posiada swoje głębokie odniesienia do szerokiego kontekstu antropologicznego i etycznego, a przez to stwarza szanse ukazania szerokiej gamy prawdziwych wartości prowadzących do pełni człowieczeństwa. Edukacja przez projekty (realizacja projektów) poprzez swą wewnętrzną strukturę stwarza szansę poznania tych wartości, ich interioryzacji, urzeczywistniania i animacji innych do urzeczywistniania wartości.

Szansa pogłębionego rozumienia nauczania Jana Pawła II poprzez realizację projektów tkwi w wielostronnym angażowaniu się w poznanie tego nauczania na drodze przyswajania, odkrywania, przeżywania i działania. Wyraża się też w całościowym postrzeganiu człowieka, rozwijaniu w sobie umiejętności, a także zdolności budowania z nim (dla niego) cywilizacji miłości. Pozwala również dochować wierności chrześcijańskim wartościom zawartym w papieskim nauczaniu.

Projekty ze swej natury są działaniami wartościowymi moralnie. Stąd stanowią pewien swoisty mechanizm przekształcający treści teoretyczne zawarte w nauczaniu w ich praktyczne zastosowanie w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Realizacja projektów ze względu na jej holistyczny charakter integruje wychowanie osobowe, społeczno-moralne, kulturowe i religijne. W ten sposób umożliwia całościowe ujęcie aksjologii zawartej w nauczaniu Jana Pawła II, co wiąże się z integracją wiedzy, przekonań, postaw, zachowań i praktycznych działań.

Edukacja przez projekty stanowi płaszczyznę realizacji wskazania Jana Pawła II „ażeby człowiek stawał się bardziej człowiekiem, ażeby bardziej „był" a nie tylko więcej „miał" – aby (…) poprzez wszystko co „ma", co posiada, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, ażeby również umiał być, nie tylko z drugim ale i dla drugich"[138].

Projekty edukacyjne, zwłaszcza podejmujące rozwiązanie problemów natury społecznej, poprzez ich grupowy (zespołowy) charakter, stanowią „mikroszkołę" współpracy i służby społecznej oraz personalistycznej postawy wobec drugiej osoby, wyrażającej się w poszanowaniu własnej godności i godności drugiego człowieka.

Treści zawarte w nauczaniu Jana Pawła II dotyczą wszystkich dziedzin życia i funkcjonowania człowieka: warstwy biologicznej, psychicznej, społeczno-moral-

[138] Jan Paweł II. W imię przyszłości kultury…, s. 58–59.

nej, kulturowej, religijnej. Realizacja tych treści poprzez projekty edukacyjne warunkuje integralny rozwój podmiotów realizujących projekty.

Nauczanie Jana Pawła II ma charakter wychowawczy i formacyjny. Posiada wymiar indywidualny i społeczny. Zawiera treści antropologiczne, moralne, religijne, społeczne, kulturowe, obywatelskie, seksualne, chrześcijańskie, katolickie i ewangelizacyjne. Prowadzi do dojrzałości w wierze i miłości.

Edukacja przez projekty może mieć charakter wychowawczy i formacyjny. Obejmuje wyżej wskazane sfery życia, otwierając je na prawdę obiektywną w tym prawdę o Chrystusie[139]. Poprzez realizację projektów istnieje więc szansa integralnego wychowania postulowanego w nauczaniu Jana Pawła II.

Podsumowując, należy podkreślić, że edukacja z wykorzystaniem projektów poprzez myśl twórczą i działania indywidualne oraz zespołowe pozwala: 1. Odkrywać: prawdziwy obraz Boga, Trójcy Świętej – Ojca, Syna i Ducha Św., Jej przymioty; Tajemnicę Jezusa Chrystusa Boga–Człowieka – jedynego Zbawiciela człowieka; Kościół – wspólnotę zbawczą, komplementarną i kompletną (w centrum z Jezusem Chrystusem, złożoną z każdego stanu i formy życia: kapłaństwa, życia konsekrowanego, świeckich); Sakramenty – ich rolę w rozwoju ludzkim i religijnym, zwłaszcza Eucharystii; wielkość człowieka – osoby ludzkiej, jej godność, zdolność do poznania prawdy, zdolność do czynu na miarę człowieczeństwa, wolność do wyboru dobra, odpowiedzialność, sens moralności ludzkich czynów, zdolność do budowania więzi miłości z innymi, miłości małżeńskiej; życie ludzkie – jego bezwzględną wartość, odpowiedzialność za własne życie, jego projekt; życie jako zadanie do wypełnienia i spełnienia w wieczności; integralną wizję człowieka i wychowania; kulturę budującą człowieka i człowieka tworzącego kulturę; wymiary odpowiedzialnego życia społecznego, politycznego, gospodarczego – budowane na prawdzie o człowieku i jego posłannictwie. 2. Podziwiać i kontemplować: rzeczywistość, zwłaszcza świat nadprzyrodzony, Boga, piękno dzieła stworzenia – świata przyrody, człowieka, jego naturę i posłannictwo; świat wartości, bogaty w różnorodności, ale i uporządkowany w perspektywie nadprzyrodzonej; dzieje historyczne człowieka, narodów, ojczyzny, Polski, pamięć i tożsamość ojczyzny, jej kultury; tożsamość Europy; wartość kultury, nauki, sztuki, 3. Asymilować, uwewnętrznić, uzdolnić do działania: bogatą w treść, oryginalną myśl antropologiczną (prawdę o człowieku) – filozoficzną i teo-

[139] Zob. A. Rynio. Obiektywna wartość pedagogicznego przesłania Jana Pawła II. W: Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. K. Chałas (red.). Lublin–Kielce, 2006, s. 21–39.

logiczną (zintegrowaną adekwatną antropologię), ujawniającą wyjątkową wartość życia ludzkiego i osoby ludzkiej, w perspektywie integracji natury i łaski w osobie; integralność kultury i sztuki w tym, co ludzkie i nadprzyrodzone; świat wartości ludzkich i religijnych, stanowiących oblicze moralno-duchowe człowieka, miłość jako sposób rozumienia człowieka: motyw, źródło i cel rozwoju i wychowania oraz wyrażania własnego człowieczeństwa: małżeństwo jako sakramentalny związek miłości trwałej i odpowiedzialnej; integrację wiary i rozumu na „skrzydłach ducha ludzkiego", integracja tego, co nowoczesne w myśli ludzkiej (nauce), technice, cywilizacji i kulturze z bogactwem tradycji, historii, sprawdzonych wartości; wiarę rozumną, dojrzałą, radosną, apostolską, aktualność wiary i więzi z Chrystusem, jej atrakcyjność; aktualność Ewangelii we współczesności, jej zdolność do inspirujących odpowiedzi na dylematy współczesnego człowieka; wartość modlitwy, sens życia w perspektywie Ewangelii Jezusa Chrystusa; sens pracy jako czynu budującego człowieczeństwo w służbie dla innych; szkołę jako miejsce integralnego rozwoju, budowania więzi z rówieśnikami; sens cierpienia i wolontariatu. 4. Uczyć się działania i działać – animować do działania – działać z innymi: dla Boga: promować wiarę, żyć wiarą, celebrować modlitwę i liturgię, chwalić Boga, podziwiać Jego piękno, miłość itp., odważnie głosić Boga, żyć Ewangelią, dawać świadectwo; działać dla Kościoła: budować Kościół lokalny, brać odpowiedzialność za Kościół, promować Kościół, poznawać dzieje Kościoła powszechnego i lokalnego, służyć Kościołowi i przez Kościół; działać dla bliźniego: budować więzi miłości, wrażliwie odpowiadać na potrzeby innych, zwłaszcza cierpiących, poszukujących sensu i prawdy, świadczyć miłosierdzie, znać innych, włączać we wspólnotę, budować więzi koleżeństwa i przyjaźni, wspólnie odkrywać świat wartości i porządek *logosu* w wartościach; działać dla wspólnoty społecznej i kulturowej: kształtować w sobie znajomość historii, wiedzy o społeczności lokalnej, narodowej, Ojczyźnie, Europie i świecie; znać kulturę, pielęgnować ją i rozwijać, odkrywać sztukę i ją tworzyć, budować w sobie i innych odpowiedzialność społeczną, ekonomiczną i polityczną za państwo, kształtować sprawiedliwość społeczną, szacunek dla pracy, służyć prawdzie w świecie społecznym i wirtualnym, mieć odwagę głoszenia własnych poglądów publicznie; myśleć i działać ekologicznie, w poczuciu troski o świat przyrody – w duchu ekologii personalistycznej; umieć bronić prawdy o seksualności osoby ludzkiej w kontekście integralnej wizji człowieka, posiadać argumenty do obrony prawdy o człowieku zagrożonej w kulturze masowej i poprzez różne działania ideologiczne; odkrywać dla siebie samego: odkrywać kim jestem, jakie jest moje

miejsce w świecie, Kościele, społeczeństwie, w rodzinie; jakie jest moje powołanie, jaka jest moja koncepcja życia, kim jest dla mnie Bóg, kim Jezus Chrystus, Kościół, jaka jest moja wiara; co uczynić, żeby życie nabrało większego sensu i wartości, jak się rozwijać, z jakimi wadami walczyć, a jakie zalety rozwijać, jaką wiedzę zdobywać i jakie kwalifikacje; rozpoznać swoje powołanie, jaki projekt życia zbudować, jak zachować wierność własnemu sumieniu; kim jest dla mnie drugi człowiek, jakie działania podejmować dla bliźnich przezwyciężając obojętność i lenistwo; jak podjąć współdziałania z innymi dla Boga, Kościoła, społeczności lokalnej, dla konkretnego człowieka; jak dzielić się z innymi wiarą, zachęcać do odkrywania ważnych wartości, wartości religijnych, itp.[140]

[140] Zob. Taż. Integralne wychowanie…; zob. także: A. Maj. Jan Paweł II wzorem osobowy…, s. 65–84.

III.
EDUKACJA PRZEZ PROJEKTY W ŚWIETLE NAUCZANIA JANA PAWŁA II

W poniższym rozdziale dokonano egzemplifikacji edukacji przez projekty w świetle nauczania Jana Pawła II. Ukazano teoretyczną podstawę edukacji przez projekty, którą stanowi pedagogika personalistyczna i związana z nią teoria integralnego rozwoju i wychowania oraz teoria społecznego uczenia się.

Przedmiotem kolejnych analiz uczyniono cele wychowawczo-dydaktyczne, metody i formy realizacji projektów edukacyjnych. Końcowym etapem poszukiwań jest struktura projektów i ich uszczegółowienie.

1. Pedagogiczne podstawy edukacji przez projekty

Analiza nauczania Jana Pawła II w kontekście pedagogii, w tym edukacji przez projekty wskazuje na pewne teorie pedagogiczne, które jak w soczewce skupiają się w Jego nauczaniu. Są to następujące teorie: teoria personalizmu pedagogicznego (pedagogiki personalistycznej), teoria integralnego rozwoju i wychowania oraz teoria społecznego uczenia się.

1.1. Edukacja przez projekty w świetle pedagogiki personalistycznej

Celem edukacji przez projekty jest rozwiązanie określonego problemu o różnych charakterze i zakresie, przez człowieka za względu na człowieka i dla człowieka. Wiąże się to z podjęciem szeregu zadań szczegółowych. Należy przy tym podkreślić, że w centrum edukacji przez projekty stoi człowiek. By zbudować teoretyczną podstawę tej edukacji należy za punkt wyjścia przyjąć koncepcję człowieka. Odpowiedź na pytanie: kim jest człowiek? jest kluczowym zadaniem, bowiem warunkuje dobór i układ celów edukacji przez projekty, treści, metod, zasad, środków oraz rzutuje na zbiór szczegółowych działań. W kontekście celu opracowania, edukacja przez projekty mieści się w pedagogice personalistycznej, w myśl której odpowiedź na pytanie: kim jest człowiek?, brzmi: „człowiek jest osobą".

Termin „osoba" w swym ontologicznym znaczeniu po raz pierwszy pojawił się w VI w. Osobę określano jako samodzielne istnienie substancji natury rozumnej. Jako podstawowe jej cechy wskazywano: substancjalność, rozumność, samodzielność w istnieniu[141]. F. Adamski podkreśla, że „w tym rozumieniu osobą jest przede wszystkim substancja, to znaczy byt, którego istocie przysługuje istnienie w sobie – w przeciwieństwie do przypadłości, której przysługuje byt nie w sobie, ale w jakimś przedmiocie. Osoba oznacza tu byt konkretny, samoistny z natury, realnie istniejący, a nie jakąś abstrakcję"[142].

W tym miejscu celowe jest ukazanie za M. Nowakiem analizy pojęcia „osoba" dokonanej przez R. Guardiniego.

W pierwszym ujęciu osoba została określona jako pewna „kategoria ontologiczna" – jest tu ona „widziana jako istota niezależna, istniejąca w sobie samej w sensie substancjalnym. Pozostaje ona względnie niezależna od wpływów zewnętrznych. (…) Takie rozumienie «osoby», zdaniem Guardiniego, daje nam pierwsze rozumienie «wychowania», które charakteryzuje tendencja do zwracania uwagi jedynie na przekaz wiedzy w sensie ogólnym (wykształcenie ogólne). Podkreśla się tutaj aspekt intelektualny wychowania. (…) W pracy pedagogicznej należałoby więc dążyć do formowania człowieka mądrego, do indywidualnej, silnej osobowości"[143]. Przyjęcie takiego stanowiska w wychowaniu nie jest wolne od pew-

---

141 Za: F. Adamski. Wprowadzenie. Personalizm – filozoficzny nurt myślenia o człowieku i wychowaniu. W: Wychowanie personalistyczne. Tenże (red.). Kraków 2005, s. 10.

142 Tamże.

143 R. Guardini. Grundlegung der Bildungslehre. Versuh einer Bestimmung des Pädagogisch – Eigentlichen. Würzburg 1995, s. 21–25 (fragment tego traktatu w polskim tłumaczeniu: Pod-

nego niebezpieczeństwa określanego mianem „błędu intelektualizmu", który może występować w dwóch postaciach: a) jako sprawność dialektyczna lub retoryczna; b) jako specjalizacja wyłącznie praktyczna oraz techniczna [144].

Druga koncepcja poddana analizie przez Guardiniego, to rozumienie osoby jako „bytu relacyjnego". Takie rozumienie osoby prowadzi zarazem do poszukiwania istoty ludzkiej egzystencji, którego to dokonali m.in. M Scheler (na gruncie fenomenologii) oraz M. Heidegger, K. Jaspers, E. Gilson (w filozofii egzystencjalnej i neotomizmie). W ich myśli występuje krytyka substancjalnego rozumienia osoby, a także akcentuje się charakter dialogiczny w relacji między jednostką i społecznością. Przyjęcie tej koncepcji w procesie wychowania – co podkreśla M. Nowak – może prowadzić do wychowania kolektywnego i grupowego, a tym samym do zaniku wartości osoby[145].

W trzecim rozumieniu osoba ujęta została w kategoriach etyczno-moralnych, a zatem stanowi ona najwyższe dobro, jest wyjątkowa i niepowtarzalna. „Podkreśla się tu także indywidualny charakter wartości, który przejawia się zwłaszcza przez wolne i odpowiedzialne decyzje jednostki. (…) Wskazuje się tam na charakter indywidualny, na to, co w danym człowieku szczególne, na harmonijnie ukształtowaną osobowość, która ma wpisany w samą siebie cel, w którym podstawowym kryterium działania jest tzw. „dobra wola"[146]. W tej koncepcji osoby, człowiekiem wychowanym określa się tego, który „nabył pewnej wrażliwości, jest bogato rozwiniętą osobowością, zdobył pewność siebie, potrafi działać etycznie"[147].

Ostatnie rozumienie pojęcia osoby w analizie przeprowadzonej przez R. Guardiniego odnosi się do aspektu psychologicznego i socjo-psychologicznego. Został zaakcentowany przede wszystkim „indywidualny charakter aktów psychicznych, będących znakiem rozpoznawczym dla człowieka jako osoby, a jednocześnie uwzględnia się społeczny charakter osoby, która ma do spełnienia ważne zadania, role i funkcje społeczne. Również tutaj ujmuje się pojęcie «osoby» jako synonimu pojęcia «osobowość». (…) Podkreśla się także problem rozwoju i «stawania się»

stawy pedagogiki, W: R. Guardini, Bóg daleki – Bóg bliski. J. Koźbiał [tłum.]. Poznań 1991, s. 270–278; za: M. Nowak, Podstawy pedagogiki otwartej. Lublin 1999, s. 313–314).

144 Zob. J. Maritain. Pour une philosophie de l'éducation. Paris 1959, s. 35–37 (fragment w polskim tłumaczeniu: Od filozofii człowieka do filozofii wychowania. W: Człowiek – wychowanie – kultura. Wybór tekstów. F. Adamski [red.]. Kraków 1993, s.72–73)..

145 Zob. M. Nowak, Podstawy pedagogiki…, s. 314.

146 R. Eisler. Kant – Lexikon. Berlin 1930, s. 409–410; za: M. Nowak. Podstawy pedagogiki…, s. 315.

147 Tamże.

osoby. Wyprowadzona od tej koncepcji osoby koncepcja wychowania podkreśla, że cel działalności wychowawczej jest związany ze stanem zdrowia i prawidłowym rozwojem, chodzi tu o uwypuklenie jakiegoś «egzemplarza wzorcowego»"[148].

M. Nowak podkreśla, że przytoczone wyżej koncepcje rozumienia pojęcia „osoba" nie są wolne od błędów; sam Guardini oceniał je jako jednostronne i jednoaspektowe.

M. Nowak – poszukując realistycznej i integralnej koncepcji człowieka – odwołuje się do refleksji H. Rohda i R. Guardiniego, którzy akcentowali konieczność uwzględniania tak w koncepcji człowieka, jak i w koncepcji wychowania przesłanek religijnych. R Guardini podkreśla ten fakt słowami: „Jest to zaiste groteskowa zabawa: uznawać, że Bóg istnieje, lecz w sferze pedagogicznego działania zachowywać się tak, jakby Go nie było. On jest; natomiast koncepcja wychowania, która stroni od Niego, kończy w mniej lub bardziej mętnym bankructwie. Bóg włączył się w historię; Jezus Chrystus jest Synem Bożym; wychodzi od Niego nowa hierarchia wartości i nowy porządek rzeczywistości łaski, a zatem to wszystko ma znaczenie również dla świata wychowania"[149].

Realistyczna koncepcja człowieka i wychowania to ta, która wychodzi od Boga, zaś człowiek jawi się jako osoba. „Dlatego «chrześcijański obraz człowieka» nie jest tożsamy z jakimś «ogólnym» lub «czysto humanistycznym obrazem człowieka», ale może aspirować do ogólnej ważności, gdyż jedynie on jest realistyczny. (…) Jest to zarazem ujęcie, które ukazuje nam podstawowy sens działalności wychowawczej w rozumieniu chrześcijańskim: osoba ludzka podległa skażeniu, dzięki wychowaniu otwiera się na dobro, prawdę i piękno, zaczyna uczestniczyć w wartościach i urzeczywistniać je. Dążąc do wartości, i to począwszy od najniższych przez duchowe aż do absolutnych, człowiek oczyszcza się. Wsparty władzami i naturalnymi relacjami osobowymi zmierza ostatecznie do Boga w Chrystusie"[150].

Ta realistyczna koncepcja człowieka–osoby jest szczególnie istotna w edukacji przez projekty w świetle nauczania Jana Pawła II. Ta myśl rozwinięta zostanie w dalszej części opracowania.

W sensie ontologicznym osobę określa się jako byt substancjalny, realny, autonomiczny. Natomiast „w znaczeniu psychologicznym i moralnym osoba jest bytem dynamicznym – potencjalnym, to znaczy znamionującą się skłonnością do dosko-

148 Tamże, s. 316.

149 R Guardini. Grundlegung der Bildungslehre…, s. 20; za M. Nowak. Podstawy pedagogiki…., s. 318.

150 M. Nowak. Podstawy pedagogiki otwartej…, s. 318–319.

nałości, czyli swej pełni”[151]. Osoba jest najwyższą wartością wśród innych bytów. Tę nadrzędność warunkują: godność, rozumność, substancjonalność, samodzielność, gotowość do doskonalenia. Godność dana człowiekowi jest pierwszym przymiotem osoby ludzkiej regulującym stosunki z drugim człowiekiem, społecznościami mniejszymi i większymi. Jest jednocześnie granicą bezpieczeństwa człowieka. Z niej, jak ze źródła, wypływa autonomia osoby, zdolność do samostanowienia, kierowania sobą oraz odpowiedzialność za siebie, swoje wybory, decyzje, działania oraz odpowiedzialność za drugiego człowieka[152]. Cechą osoby jest również godność osobowościowa – zadana, określana jako doskonałość, która zrodziła się w działaniach moralnych i utrwaliła w osobowości[153].

Droga do doskonałości wiedzie przez urzeczywistnianie dobra, przekraczanie siebie, poznawanie prawdy i życie prawdą. F. Adamski podkreśla, że skierowanie na poznawanie prawdy „należy odczytywać jako szczególne wyzwanie dla osoby; wyzwanie do ciągłego samodoskonalenia się, upodabniania się do pełni dobra. Owo dążenie do doskonalenia jawi się jako obowiązek moralny wynikający z istoty osoby – z jej wnętrza. Jest ono wynikiem świadomej potrzeby dążenia do ustawicznej zmiany siebie zarówno w sferze charakteru, umysłu, jak i woli porządkującej działanie: podporządkowującej je moralnemu prawu zapisanemu i odzywającemu się poprzez głos sumienia”[154]. Osoba ludzka ma wymiar integralny. Nie można jej traktować przedmiotowo jako środek do celu, ponieważ to ona zawsze jest celem. W strukturach społeczno-politycznych lub prawnych nie można jej instrumentalizować. Posiada swoją niepowtarzalność, prawo do wyboru własnej drogi rozwoju i doskonalenia osobowego. Przymiotami osoby są godność, rozumność (mądrość), wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości, twórczości, transcendencji. Odpowiedź na pytanie: kim jest człowiek, stanowi źródło celu, istoty i przebiegu procesów wychowawczych.

F. Adamski zwraca uwagę, że „personalistyczna odpowiedź podkreśla dwuwymiarowość egzystencji człowieka–osoby posiadającej wartość *Per Se*, to znaczy wartość ontologiczną. Zgodnie z tym stanowiskiem każdy człowiek: jest osobą – także zanim jest w stanie uzyskać pełnię swej autonomii (tę wartość posiada od momentu poczęcia); posiada swą godność i wartość przysługującą mu z natury; jest wartością najwyższą, bezwzględną – w świecie bytów stworzonych jest jedyną

151 F. Adamski. Wprowadzenie …, s. 11.
152 Zob. tamże, s. 10.
153 Zob. F.J. Mazurek. Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka. Lublin 2001, s. 19.
154 F. Adamski, Wprowadzenie…, s. 11.

rzeczywistością posiadającą wartość *per se*; będąc wartością *per se* osoba ma własny cel, jakim jest doskonalenie się w swym istnieniu – nie może być traktowana jako środek do celu innego człowieka lub społeczeństwa. Jej doskonalenie oznacza zwrócenie się ku dobru i osiąganie coraz wyższego stopnia uczestniczenia w nim. To skierowanie ku dobru stanowi szczególne wyzwanie dla osoby: przez samodoskonalenie się, upodabnianie się do pełni Dobra, Prawdy i Piękna. Dążenie do doskonałości jest obowiązkiem moralnym osoby, wynikającym z istoty jej wnętrza. Jest też wynikiem świadomości potrzeby dążenia do doskonałego trwania, przekraczającego barierę czasu i przestrzeni"[155].

W kontekście edukacji przez projekty szczególne miejsce i funkcję pełnią przymioty osoby. Stanowią one cele w tej edukacji, a zarazem warunkują jej przebieg. Stanowić mogą również treści projektów edukacyjnych oraz ukierunkowywać podejmowane zadania szczegółowe.

Z drugiej zaś strony edukacja przez projekty stanowi płaszczyznę urzeczywistniania przymiotów osoby, ich potwierdzania i rozwijania.

Godność osobowa „zobowiązuje" do poszerzania wiedzy o niej. Może stać się tematem projektu edukacyjnego o charakterze poznawczym. Zobowiązuje podmioty realizujące projekt do wzajemnego poszanowania, poważania własnej godności, respektowania godności drugiego człowieka i wzajemnego poszanowania siebie. Staje się zatem celem projektu edukacyjnego, który może posiadać cechy projektu o charakterze społecznym, mającym uszczegółowienie w praktyce. Z kształtu projektu: poznawczego, społecznego, etc. wypływają zadania szczegółowe.

Należy w tym miejscu podkreślić kwestię godności osobowościowej, jako doskonałości, która się „rodzi" w działaniach moralnie wartościowych. Za takie działania należy przyjąć realizację projektów edukacyjnych. Godność osobowościowa z jednej strony warunkuje jakość i poziom realizacji projektów, z drugiej strony realizacja projektów stanowi czynnik rozwijania godności osobowościowej.

Rozumność (mądrość) warunkuje poznawanie i wybór prawdy oraz życie prawdą. Najpierw prawdy o sobie, drugim człowieku, rzeczywistości społeczno-kulturowej, politycznej, przyrodniczej. Rozumność (mądrość) ukierunkowuje podmioty edukacji przez projekty na wartość wiedzy w kategoriach dobra. Zobowiązuje do pracy nad własnym rozwojem. Warunkuje przez to wybór tematyki projektu oraz mądrą i rzetelną jego realizację. Można śmiało powiedzieć, że decyduje o wadze rozwiązywanych problemów (zadań) oraz o koncepcji realizacji projektu,

[155] Tamże, s.14.

gwarantując integralność edukacji przez projekty. Nakazuje by w centrum tej edukacji stawiać osobę, jej integralny rozwój, ostateczny cel życia człowieka i ukazywać drogi wiodące do tego celu. Zaś z drugiej strony, edukacja przez projekty stanowi czynnik rozwijania wyobraźni i myślenia, pozwala identyfikować dobro i zło, motywuje do wyboru dobra i jego pomnażania. Stwarza więc realne szanse rozwijania rozumności (mądrości).

Wolność warunkuje autonomię w wyborze tematyki, charakteru i sposobów realizacji projektów. Przejawia się w autonomicznych działaniach podmiotów aranżujących i realizujących projekt, wyzwalaniu się z „utartych schematów", postępowania w niezgodzie na aktualny stan rzeczy i zjawisk, orientuje ku innowacyjnym, nowatorskim sposobom rozwiązywania problemów będących przedmiotem projektu w perspektywie dobra rozwojowego. Poprzez projekty rozwijana jest zdolność do wyboru dobra.

Odpowiedzialność zobowiązuje podmioty edukacji przez projekty, w tym podmioty realizujące projekt do pracy nad sobą, nad własnym rozwojem, ale zobowiązuje również do rozwiązywania problemów tkwiących w środowisku społeczno-kulturowym, o różnej skali i zasięgu. Poprzez to dwuwymiarowe zobowiązanie odpowiedzialność warunkuje cele, charakter, tematykę projektów. Trzecim aspektem tych uwarunkowań jest odpowiedzialność za sposób realizacji projektu i jego efekty. W ten sposób edukacja przez projekty stanowi płaszczyznę urzeczywistniania wartości jaką jest odpowiedzialność.

Zdolność do miłości ukierunkowuje na projekty o charakterze społecznym, rozwiązujące trudne problemy egzystencjalne drugiego człowieka, grup i wspólnot. Zwłaszcza dotyczy to człowieka wielorako ubogiego, będącego w potrzebie. Zdolność do miłości generuje miłosierdzie wyrażające się w udzielaniu mu wielostronnej pomocy, która stanowić może cel projektów. Wartość miłości stanowi czynnik budowania relacji między podmiotami realizującymi projekt, w których to relacjach następuje poszanowanie godności. Wyrażają się one w okazywaniu szacunku, troski, przyjaźni, zaufania, wzajemnej pomocy, etc. co stanowi wskaźniki rozwijania miłości.

Istotną funkcję w realizacji projektów odgrywa zdolność do twórczości. Warunkuje ona ciekawe, innowacyjne sposoby realizacji projektu. Stanowi czynnik budowania kultury edukacji przez projekty, a przez to czynnik rozwijania kultury podmiotów realizujących projekt. Edukacja przez projekty stanowi szansę rozwijania twórczości.

Zdolność do transcendencji jest czynnikiem wzrastania duchownego podmiotów projektu edukacyjnego. Z drugiej zaś strony edukacja przez projekt stanowi pole, na którym pojawia się i rozwija przekraczanie siebie – bowiem jej „rdzeniem" są działania moralnie wartościowe – czyn człowieka. Następuje więc transcendencja w tych działaniach i przejawia się w pokonywaniu barier, zdobywaniu nowych kompetencji. Osoba transcenduje siebie w czynie.

Pedagogika personalistyczna powinna być tematyczną podstawą edukacji przez projekty, ze względu na adekwatność aktywności obecnej w projektach wobec istoty osoby ludzkiej.

Ksiądz S. Dziekoński zauważa, że prezentowana przez pedagogikę personalistyczną „koncepcja sensu, wartości istnienia, życia i powołania ludzkiego prowadzi do stwierdzenia, że kwestią zawsze aktualną w wychowaniu jest doskonalenie się człowieka jako osoby ukierunkowanej na najwyższą wartość, jaką jest Bóg i pełne z Nim zjednoczenie. Zasady tej pedagogiki wskazują też na konieczność uwzględniania w określonym celu wychowania najnowszych odkryć w dziedzinie pedagogiki światowej i dziedzin pozostających z nią we współpracy. Poza tym zobowiązuje do tego, by formułowany cel wychowania wynikał z potrzeb społeczno-politycznych i kulturowych danego miejsca i czasu"[156]. Analizując dokumenty Kościoła w zakresie wychowania, podkreśla, że „dzisiejsza pedagogika personalistyczna, która popierając we wszystkich wymiarach: teologicznych, metodologicznych, programowych i instytucjonalnych – wychowanie humanistyczne, łączy elementy naturalizmu i socjologizmu. Ale tę integrację aspektów wychowania naturalistycznego i społecznego podporządkowuje celowi nadrzędnemu, czyli kształtowaniu człowieka według godności osoby ludzkiej. Stąd też w pedagogice personalistycznej celem wychowania nie jest tylko wiedza, czy samowychowanie, albo też dobro społeczne, ale człowiek jako osoba ludzka"[157].

Edukacja przez projekty stwarza szansę dla jej podmiotów osiągania pełni człowieczeństwa. By należycie tę szansę wykorzystać należy uwzględnić kontekst społeczno-kulturowy i etyczno-moralny, w którym funkcjonuje szkoła, społeczność lokalna, społeczeństwo, a także różnorodne problemy w aspekcie wartości w relacjach: „ja – wobec Boga"; „ja – wobec siebie samego"; „ja – wobec drugiego człowieka, grup, wspólnot, społeczeństwa"; „ja – wobec świata".

---

156 S. Dziekoński. Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków. Warszawa 2004, s. 11.

157 Tamże, s. 103.

Tak zbudowana podstawa aksjologiczna edukacji przez projekty zapewnia holistyczne ujęcie tematyki projektów, a przez to ich celów, treści, a pośrednio zadań szczegółowych i sposobów realizacji. Stawia w centrum osobę i jej integralny rozwój[158].

1.2. Teoretyczne podstawy integralnego rozwoju i wychowania osoby

Kluczowymi zagadnieniami które stanowić będą przedmiot analiz w poniższym podrozdziale jest rozwój, integralny rozwój, integralne wychowanie. Dwa ostatnie zagadnienia ukazane zostaną w świetle teorii K. Wojtyły – Jana Pawła II i S. Kunowskiego.

Na użytek przedstawionego opracowania przyjmijmy, że rozwój jest to „ciąg progresywnych zmian, które są względnie długotrwałe, ukierunkowane w sposób otwarty (czyli diametralnie różne od zmian w powtarzającym się zamkniętym cyklu), dotyczą wewnętrznej struktury, są związane ze wzrastającą integracją i uporządkowaniem, czynniki sprawcze zmian są inicjowane aktywnością rozwijającego się podmiotu, natomiast czynniki zewnętrzne mogą tę zmianę przyśpieszać i podtrzymywać lub opóźniać”[159].

W pedagogice personalistycznej, zwłaszcza pedagogice chrześcijańskiej, rozwój człowieka odnoszony jest do holistycznego ujęcia człowieka – osoby. Ujmuje się go jako ciąg zmian zachodzących w sferze biologicznej, psychicznej, społeczno-moralnej i duchowej, zgodnie z prawidłowościami charakterystycznymi dla każdej z tych warstw życia i funkcjonowania człowieka[160]. Tak ujęty rozwój człowieka bliski jest integralnemu rozwojowi, który A. Rynio definiuje jako „pełny, wszechstronny, zrównoważony ciąg strukturalnych i funkcjonalnych zmian, zależnych od przyczyn wewnętrznych i zewnętrznych zamierzających ku wyższym, pełniejszym, doskonalszym stanom osoby oraz społeczeństwa”[161]. Integralny rozwój można określić jako „całościowy, zewnętrzny i wewnętrzny rozwój człowieka i przystosowanie go do życia według przyjętego wzoru”[162]. Sprowadza się on do koordynacji i harmonii (wzajemnej integracji i przenikania) sfery fizycznej, psychicznej, spo-

158 Zob. K. Chałas. Dydaktyka akademicka…, s. 6–81 (wykorzystano fragmenty).

159 A. Rynio. Integralny rozwój człowieka, W: Encyklopedia aksjologii pedagogicznej. K. Chałas, A. Maj (red.). Radom 2016, s. 449; zob. także A. Brzezińska, Społeczna psychologia rozwoju, Warszawa 2000, s. 41–42.

160 A. Rynio. Integralny rozwój człowieka…, s. 449.

161 Tamże, s.448.

162 A. Rynio, Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II…, s. 17.

łecznej, duchowej i religijnej w projekcie życia, zdążającym do pełni człowieczeństwa[163]. Z tak rozumianym rozwojem łączy się „doświadczenie uczestnictwa, jak i autonomii, harmonii i konfliktów, opieka i pomoc ze strony dorosłych, jak i samowychowanie (udział własny), doskonalenie charakteru, występowanie przemiany, konwersji, nawrócenia i systematyczna praca nad sobą"[164].

Drugim pojęciem będącym przedmiotem analiz w poniższym podrozdziale jest „integralne wychowanie". Najogólniej określane jest jako: „wspomaganie wychowanka w drodze do osiągania pełni człowieczeństwa – w harmonijnym rozwoju swych potencjalności tkwiących w poszczególnych sferach fizycznej, psychicznej, społecznej, kulturowej, duchowej, religijnej oraz ich integrowaniu ze sobą"[165]. Według A. Rynio „integralny charakter wychowania wyraża się w tym, że obejmuje ono całego człowieka z jego niepowtarzalnym życiem fizycznym, psychicznym, społecznym, duchowym, religijnym i chroni go przed różnego rodzaju modnymi dziś, a zarazem zgubnymi redukcjonizmami, mającymi swoje zakorzenienie w błędnym rozumieniu osoby ludzkiej"[166].

Integralny rozwój i wychowanie są ze sobą związane przez funkcję wychowania w rozwoju człowieka. Wychowanie stanowi istotny czynnik zmian rozwojowych, przejawiających się w uzyskaniu wyższej „jakości", osiągnięciu dojrzałości, która wyraża się w pozytywnej postawie wobec Boga, ludzi, świata, samego siebie, ostatecznie w osiąganiu świętości[167]. Dlatego też te dwa zagadnienia będą naświetlane w połączeniu ze sobą.

Pojęcia „integralny rozwój" i „wychowanie" najpełniej, od strony teoretycznej w ujęciu pedagogicznym, przedstawione są w pracach S. Kunowskiego, kard. K. Wojtyły – Jana Pawła II i A. Rynio, która dokonuje ich szerokiego przeniesienia na grunt pedagogiki chrześcijańskiej. W ujęciu K. Wojtyły u podstaw integralnego rozwoju i wychowania znajduje się świat działań człowieka, czyn człowieka.

W kontekście edukacji przez projekty ujęcie to stanowi bardzo ważny punkt odniesienia, bowiem realizacja projektów może (powinna) mieć charakter czynu, a więc działania moralnie wartościowego.

---

163 Zob. K. Chałas, Wychowanie ku wartościom wiejskim jako szansa integralnego rozwoju wychowanka. Lublin 2007, s. 11.

164 A. Rynio. Integralny rozwój człowieka…, s. 449.

165 Zob. K. Chałas, Wychowanie ku wartościom wiejskim…, s.11.

166 A. Rynio. Integralne wychowanie…, s. 17.

167 Taż. Integralny rozwój człowieka…, s. 449.

A. Rynio dokonując szczegółowej analizy koncepcji integralnego rozwoju i wychowania K. Wojtyły podejmuje próbę jej syntetycznego ujęcia w aspekcie integralności. Określa ją jako koncepcję jedności cielesno-duchowej; syntezy osoby i czynu; zróżnicowań i jedność; integracji dynamizmów; integracji wolności prawdy i miłości; integracji struktur samoposiadania, samoopanowania, samostanowienia, transformacji, podmiotowości metafizycznej *(suppositum*) w podmiotowości osobowej, spełniania człowieczeństwa[168].

Integralny rozwój człowieka, w koncepcji Jana Pawła II, zakorzeniony został w jedności antropologii filozoficznej i teologicznej. Koncepcja rozwoju budowana jest na następującej prawdzie: człowiek jest osobą stworzoną przez Boga na obraz i podobieństwo Boże. Jest bytem cielesno-duchowym, charakteryzującym się jednością. Integralny jego rozwój polega na nieustannym (permanentnym) stawaniu się w sferze przyrodzonej i nadprzyrodzonej na kanwie ich syntezy (integracji). Ogniwem integrującym jest czyn człowieka, rozumiany jako świadome, rozumne, wolne, odpowiedzialne jego działanie zmierzające do urzeczywistniania dobra[169]. Takim właśnie działaniem powinny być projekty edukacyjne.

Punktem wyjścia integralnego rozwoju jest doświadczenie świata i siebie w świecie. Doświadczenie jest tu rozumiane jako kontakt poznawczy ze światem zewnętrznym, z samym sobą jako podmiotem i przedmiotem. Są one wypadkową wielu doznań i przeżyć. Należą do nich doświadczenia wewnętrzne (doświadczenie siebie) i zewnętrzne. Stanowią one jednak całość, nakładając się na siebie, przenikając i integrując. Kontakt poznawczy z samym sobą i z otaczającym światem stanowi istotny, wyjściowy warunek integralnego rozwoju. Doświadczenie jest nierozerwalnie złączone z całokształtem działania człowieka, a u jego podstaw znajduje się bezpośredni kontakt poznawczy z przedmiotem. Szczególną rolę w rozwoju człowieka kard. K. Wojtyła[170] przypisuje czynowi, a więc faktowi „człowiek działa". Chodzi tu o świadome, rozumne, wolne, odpowiedzialne działanie zmierzające do urzeczywistniania dobra, tylko bowiem takie działanie można nazwać czynem.

W działaniu człowiek poznaje siebie, zdobywa prawdę o sobie. Poznaje też prawdę o człowieku w sobie oraz prawdę o drugim człowieku z którym podejmuje działania. Przyjmując tę prawdę o sobie, jako o osobie, przekracza siebie w działa-

168 Tamże, s. 31–47.

169 Zob. T. Styczeń. Być sobą to przekraczać siebie – O antropologii Karola Wojtyły. Posłowie. W: K. Wojtyła. Osoba i czyn…, s. 500.

170 Zob. K. Wojtyła, Osoba i czyn…, s. 56–58.

niu – transcenduje. Wybór tej prawdy musi być dziełem wolnego wyboru, oddania się na służbę prawdzie.

Jedynie taka wolność wyzwala człowieka w człowieku. Istotą wolności jest więc autotranscendencja w prawdzie, „jako moc określania prawdy o samym sobie, a więc jako moc konstytuowania swej własnej istoty, swej natury, jako moc (s)twórczego projektowania swego własnego obrazu”[171] i urzeczywistniania go w osobowej podmiotowości oraz odpowiedzialności za siebie.

Odkrycie siebie jako kogoś kto dokonuje transcendencji w prawdzie, staje się pierwszym i podstawowym ogniwem łączącym samopoznający podmiot z drugim człowiekiem, odkryciem go w sobie i związaniem się z nim relacją „ja – ty”, u podstaw której znajduje się norma personalistyczna. Prawda o sobie, wolność działania i odpowiedzialność stanowią warunek i miejsce kształtowania człowieka jako podmiotu. To one czynią go twórcą własnego losu, odpowiedzialnego za siebie i świat.

Efektem rozwoju jest transformacja podmiotowości metafizycznej w podmiotowość osobową. Wyrazem złożoności człowieka jest transcendencja oraz integracja. Przez integrację kard. K. Wojtyła rozumie „ujawnianie się i zarazem urzeczywistnianie jedności na podłożu różnorodnej złożoności człowieka”[172]. Stanowi ona aspekt dynamizmu osoby komplementarny do transcendencji. Osoba i czyn to odpowiadające sobie, wzajemnie się uwydatniające, tłumaczące i integrujące dwa człony. W czynie człowieka integruje się proces o charakterze zewnętrznym – „człowiek działa” – oraz proces o charakterze wewnętrznym – „coś dzieje się w człowieku”. W ich kontekście wyróżniona została podmiotowość metafizyczna i osobowa.

W osobie tkwi bogactwo dynamizmów na poziomie somatyki (ciała) i psychiki. Rola integracji sprowadza się do czynienia ich osobowymi (nadania im charakteru osobowego) i przyporządkowania ich transcendencji osoby w czynie. W tym zawiera się rola integracji w integralnym rozwoju człowieka. Dzięki tej roli dynamizmy umiejscawiają się w integralnej strukturze samoposiadania i samopanowania właściwej osobie. Struktury te są podstawą samostanowienia, przez które konstytuuje się osobowa podmiotowość człowieka. Czyn jako *actus humanus* uruchamia właściwe osobie struktury samoposiadania i samopanowania. Czyn staje się więc nośnikiem dynamizmów, jest siłą uruchamiającą je i nadaje im osobowy wymiar. Podstawą integralnego rozwoju jest całość dynamizmu napięcia, jakie zachodzi

171 T. Styczeń, Być sobą to przekraczać siebie…, s. 500.
172 Zob. K. Wojtyła, Osoba i czyn…, s. 296.

między działaniem człowieka jako faktem, a autentycznie osobową powinnością w jego działaniu.

Integracja osoby w czynach rozciąga się na całe życie człowieka. Występuje w niej zjawisko scalania sprowadzające się do „urzeczywistniania i zarazem ujawniania jedności na gruncie swoistej złożoności podmiotu osobowego”[173], zwróconego przez relacje osobowe ku sobie, drugiemu człowiekowi, wspólnotom, w których żyje i funkcjonuje, i ku Bogu w procesie uczestnictwa.

Z powyższej koncepcji wynikają wskazania konstytuujące edukację przez projekty w świetle nauczania Jana Pawła II.

Po pierwsze, nauczyciel inicjujący realizację projektów i towarzyszący uczniom w ich wykonaniu powinien postrzegać uczniów jako osoby i ukierunkowywać ich działania na wymiar personalistyczny. Przedmiotem szczególnej uwagi są przymioty osoby ludzkiej: godność, rozumność (mądrość), wolność, odpowiedzialność, zdolność do miłości, twórczości, transcendencji.

Ważnym zadaniem nauczyciela jest dbałość o integracyjny charakter projektu. Chodzi głównie o to, by projekt miał charakter działania moralnie wartościowego (czynu), by szczegółowe zadania podejmowane w jego ramach stanowiły szansę rozwoju wszystkich warstw życia człowieka, łączyły poznanie z odkrywaniem, przeżywaniem i praktycznym działaniem, a także oddziaływały na sferę poznawczą i integrowały ją ze sferą duchową. Projektowanie szczegółowych zadań realizujących projekt powinno stwarzać szansę potwierdzenia i rozwijania przymiotów osoby, a także dawać możliwości podmiotowych działań – świadomych, rozumnych, mądrych, wolnych, odpowiedzialnych, zmierzających do urzeczywistniania dobra.

Rozwijanie własnej podmiotowości w ramach edukacji przez projekty stwarzać będzie szansę odkrywania siebie – swoich mocnych i słabych stron, co powinno stymulować progresywne zmiany rozwojowe, umacniać samoposiadanie, samopanowanie, samostanowienie, spełnianie siebie, a także osiągnięcie pełni człowieczeństwa na drodze naśladowania Chrystusa, z Chrystusem i w Chrystusie.

Drugą koncepcją integralnego rozwoju i wychowania, zasługującą na uwagę w edukacji przez projekty jest koncepcja S. Kunowskiego. Nosi ona nazwę warstwicowej koncepcji rozwoju człowieka. Przyjmując określoną antropologię człowieka, autor podkreśla, że punktem wyjścia i dojścia integralnego rozwoju jest człowiek

[173] Tamże.

jako byt natury cielesno-duchowej, a więc charakteryzujący się ontyczną złożonością duszy i ciała, zawierający pierwiastki zmysłowo-zwierzęce i duchowo-boskie[174].

U podstaw integralnego rozwoju człowieka w ujęciu S. Kunowskiego znajduje się trójczynnikowa teoria osobowości. Są to czynniki: wewnętrzne (geniczne), zewnętrzne (środowiskowe) i osobowościowe (duchowe), zintegrowane z losem ingerującym we wszystkie składniki układu rozwojowego. W rozwoju człowieka autor wyróżnił 5 odrębnych warstw: biologiczną, tworzącą nasz organizm; psychologiczną, rozwijającą całokształt psychiki; socjologiczną, formującą osobę społeczną wychowanka; kulturologiczną, wyrabiającą w człowieku kulturalnego twórcę; czysto duchową lub światopoglądową, kształtującą w pełni duchowość i jej stronę duchowo-moralną[175]. Wskazane warstwy to: organizm (*bios*), psychika (*logos*), osoba społeczna (*etos*), twórca kultury (*agos*) i istota duchowa, zdolna zmierzyć się z losem. Stanowią one podłoże, na którym dokonuje się wychowanie[176].

W każdej z tych warstw istnieją określone dynamizmy warunkujące wpływy wychowawcze. Warstwie biologicznej przypisany jest dynamizm *bios*, warstwie psychologicznej – *logos*, warstwie socjologicznej – *etos*, warstwie kulturotwórczej – *agos*, warstwie duchowej – *los*. Jak pisał S. Kunowski: „Każda warstwa ma swój czas rozwoju, wymaga odpowiednich czynników zewnętrznych, jako wpływów wychowawczych, i dochodzi do dojrzałości w procesie scalania się, czyli integracji"[177]. Wpływy te autor określa jako funkcje, czyli zadania edukacyjne, których efektem są osiągnięcia wychowawcze – elementy składowe osobowości[178].

O integralnym rozwoju człowieka decydują składniki wychowania, rozumiane jako dynamiczne siły mające istotny wpływ na rozwój człowieka. S. Kunowski zalicza do nich: społeczne działanie wychowawcze; naturalny rozwój bazujący na zadatkach wrodzonych; własną aktywność zogniskowaną na zbliżanie się do ideału nowego człowieka; wzorce osobowe. Należy podkreślić, że podstawowymi warunkami integralnego rozwoju jednostki i społeczeństwa są: „zdrowy *bios* jednostki, bez żadnych obarczeń dziedzicznych, przy bogatych zadatkach genicznych, przekazywanych przez rodziców i wcześniejsze pokolenia; obyczajowy *etos* społecznego

174 Zob. S. Kunowski, Podstawy współczesnej pedagogiki. Warszawa 1996; zob. także T. Kukołowicz. Stefana Kunowskiego koncepcja wychowania integralnego. W: Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania. F. Adamski (red.). Kraków 1999, s. 220.

175 Zob. S. Kunowski. Podstawy współczesnej…, s. 197.

176 Zob. tamże, s. 172–181.

177 Tamże, s. 197.

178 Zob. tamże, s. 194–195.

otoczenia i narodowej kultury bez większej dysharmonii i konfliktów, przekazujący ogólnoludzkie zasady moralne, prawa naturalnego, zgodnie z sumieniem jednostki urabiający jej doświadczenie, postawy i cechy nabyte bez nałogów, szczególnie alkoholizmu i narkomanii niszczących siłę *biosu* jednostki; ideowy *agos* współpracujących ze sobą wychowawców, rodziców, nauczycieli, duszpasterzy, majstrów, oficerów itp., zaspokajających umiejętnie, a zgodnie z postępem wiedzy naukowej odpowiednimi środkami zewnętrznymi potrzeby rozwojowe wychowanka; korzystny układ sytuacji losowych, nie w znaczeniu trwałego, szczęśliwego *losu*, lecz dających się – z dobrem dla jednostki – przecierpieć czasowych nieszczęść lub przezwyciężyć przez pracę i wysiłek wychowanka"[179].

Najogólniej można stwierdzić, że podstawowe warunki integralnego rozwoju sprowadzają się do poprawności i prawidłowości zachodzących w naturalnym rozwoju biologicznym i psychicznym, w procesie socjalizacji, oddziaływaniach wychowawczych oraz własnej aktywności w rozwiązywaniu różnorodnych problemów w urzeczywistnianym projekcie życia. W każdej warstwie dochodzą do głosu określone formy aktywności własnej, warunkujące rozwój wyższych warstw. Tymi rozwojowymi formami życia są: zabawa – warstwa biologiczna, aktywność poznawcza (dociekanie) – warstwa psychiczna, praca – warstwa socjologiczna, twórczość – warstwa kulturowa, modlitewna kontemplacja – warstwa światopoglądowa. Poszczególne formy aktywności własnej tworzą rozwojową formę życiową określonych warstw, przez które wychowanek musi przejść, by rozwijać pełnię swego człowieczeństwa[180]. W procesie rozwoju człowieka każda warstwa wytwarza własną strukturę rozwojową, w której skład wchodzą: temperament, indywidualność, charakter, osobowość, światopogląd[181]. „Rozwój coraz wyższych struktur integruje, włącza w całość działania struktur wcześniejszych, na skutek czego postępowanie człowieka w sposób naturalny doskonali się i szlachetnieje, staje się coraz bardziej ludzkie"[182].

Autor zwraca uwagę, że „teoria warstwicowa kładzie nacisk w progresji wychowawczej na pełnię struktur, począwszy od temperamentu i indywidualności, a na charakterze, osobowości i strukturze światopoglądowej kończąc"[183]. Podkreśla, że wewnętrznej integracji towarzyszą: rozwój świadomości wychowanka, dążenie

179 Zob. tamże, s. 201–202.
180 Zob. tamże, s. 203–215.
181 Zob. tamże, s. 216.
182 Tamże.
183 Tamże, s. 17.

do samowychowania, wartościowanie samego siebie, czyli waloryzacja osoby, poczucie godności osobistej i honoru, utożsamianie się z idealną strukturą wartości i normalny plan życiowy[184]. Według S. Kunowskiego najbardziej podstawową siłą działającą w wychowaniu jest *bios*, a więc pęd życiowy do rozwoju organizmu somatycznego, jak i psychicznego. Jego podstawę stanowią dziedziczone: 1. zadatki biologiczne – odziedziczona konstytucja budowy ciała, systemu nerwowego i hormonalnego; 2. dyspozycje psychiczne – talenty, zdolności, upośledzenia, zwyrodnienia moralne. *Bios* integruje więc potencjalność fizjologiczną i psychiczną, zdrowie fizjologiczne i psychiczne[185].

Zdaniem S. Kunowskiego *bios* „jako naturalny psychoorganiczny rozwój każdej jednostki, odbywający się niezależnie od naszej woli, stanowi fundamentalną siłę dynamiczną, napędową całego procesu wychowawczego"[186]. Potencjalność *biosu*, choć stanowi istotną siłę rozwojową, musi być ukierunkowana, zorientowana na cele. Tylko wówczas jest wychowawczo znacząca. Jej rola wychowawcza zależy od siły oddziaływania społecznego, pomocy wychowawców – stawianych przez nich celów, oferowanych treści, stosowanych procedur wychowawczych. Na kształt *biosu* ma również wpływ kultura, w niej zawarte wartości, normy, zasady, zwyczaje, życie moralne i etyczne danej społeczności, w której wychowanek żyje, rozwija się, funkcjonuje. Najogólniej można powiedzieć, że na kształt *biosu* wpływa potencjał społeczno-kulturowy wspólnot i grup społecznych, z którymi wychowanek znajduje się w określonych relacjach, a więc *etos* – siła społeczna obyczajowości i moralności zbiorowej. Jej źródło tkwi w stworzonych sytuacjach wychowawczych, rodzinie, szkole, formalnych i nieformalnych grupach rówieśniczych i społeczności lokalnej. Należy również podkreślić, że środowisko pełni funkcję stymulującą, natomiast mózg rolę samomodyfikacyjną, dokonującą się w granicach wyznaczonych przez cechy endogenne. Na uwagę zasługują mieszczące się w warstwie *biosu* podstawowe popędy: samowychowawczy i gatunkowy. One to bowiem mogą się stać podstawą wynaturzeń stanowiących zagrożenie dla osoby ludzkiej[187].

W warstwie psychologicznej dominuje *logos*, wielki dynamizm obejmujący myślenie i inteligencję człowieka. Warunkuje on proces wzrostu osobowego, postawy „bardziej być": wolnym, mądrym, roztropnym, odpowiedzialnym, kochającym, rozwijającym się, dążącym do transcendencji, do pełni człowieczeństwa. Tej

184 Zob. tamże, s. 223.
185 Zob. tamże, s. 172.
186 Tamże.
187 Zob. tamże, s. 172–173.

warstwie S. Kunowski przypisuje funkcję *edocere*, tzn. nauczania i kształtowania postawy refleksyjnej, budowanej na krytycznym myśleniu i przesłankach życiowej mądrości[188]. Szczegółowymi zadaniami edukacyjnymi są: rozwijanie krytycznego myślenia i koncentracji uwagi jako podstawowego warunku rozwoju w pionie – wyzwalanie się od uzależnień, zwalnianie się od wyniesionych z dzieciństwa uprzedzeń, lęków, zahamowań, a także od nieprzystosowania się, bezradności, zagubienia; pobudzanie ciekawości poznawczej, w tym ciekawości badawczej; wzmacnianie pierwotnych emocji; wspomaganie w weryfikacji nagromadzonych doświadczeń; wspomaganie w poznawaniu i wartościowaniu swoich możliwości; rozwijanie samodzielności i odpowiedzialności przed samym sobą, drugim człowiekiem i Bogiem; rozwijanie predyspozycji do pracy nad sobą oraz kompetencji interpersonalnych; kształtowanie przekonań i postaw religijnych[189].

W warstwie socjologicznej istnieje siła społeczna *etosu*. Efektem jego działania jest tzw. dziedziczenie społeczne lub kulturalne, zdaniem S. Kunowskiego, „o wiele ważniejsze dla rozwoju człowieka aniżeli biologiczne"[190]. Dziedziczenie społeczne jest drogą zdobywania wykształcenia, na które składają się: „wiedza naukowa, postawy religijne, moralne i estetyczne, gesty i sposoby odżywiania się, ubierania, odnoszenia do innych, zachowania się i postępowania"[191]. Jak podkreśla S. Kunowski pod wpływem siły *etosu* następuje „przyswojenie przez rozwijającą się jednostkę całego dorobku kultury, realizuje się wejście wychowanka do wspólnoty grupowej tradycji, historii, języka, obyczaju, narodowości, dalej zaś dokonuje się przystosowanie społeczne jednostki i przysposobienie jej na pełnoprawnego członka społeczności"[192].

Etos tworzy podstawę do naturalnego rozwoju jednostki, do jej uspołecznienia, pod jednym warunkiem, że zawarte w nim treści, normy, zasady i stosowane procedury mają zdrową moralnie moc wychowawczą, a więc jeśli u podstaw *etosu* znajduje się mocna podstawa aksjologiczna. Tej warstwie autor przypisuje funkcję *educere* – prowadzić skądś, wyciągnąć, wydobyć, wywołać. Pod wpływem tych oddziaływań wychowanek jest prowadzony ze stanu mniej dojrzałego do bardziej

188 Zob. tamże, s. 248–250.

189 Zob. tamże, s. 249; zob. także M. Rusiecki. Religijność a dojrzałość osobowa człowieka (wyzwania dla polskiego nauczyciela na III tysiąclecie). W: Kształcenie kandydatów na nauczycieli. Teoria – praktyka. T. Gumuła, T. Dyrda (red.). Kielce 2006, s. 75–76.

190 Zob. S. Kunowski, Podstawy współczesnej pedagogiki, s. 173.

191 Tamże, s. 174.

192 Tamże.

dojrzałego, od zabawy do pracy i ról społecznych, od poznania wartości do ich odpowiedzialnego urzeczywistniania, od wychowania do samowychowania, od naśladowania wzorów do ich kreowania oraz od poszukiwania powołania do jego odkrywania i wypełniania ostatecznego przeznaczenia człowieka. Efektami edukacyjnymi i religijnymi funkcji *educere* są: role społeczne, postawy moralne, zwyczaje, obyczaje, wiara w siebie, uspołecznienie, sumienie, sprawności moralne, postawa dialogu, interioryzacja norm i zasad, charakter, odpowiedzialność oraz otwarcie na tajemnicę Stworzenia, Wcielenia i Odkupienia (zbawienia), pogłębiana wiedza i przekonania religijne, bojaźń Boża, zawierzenie siebie Chrystusowi[193].

W warstwie kulturotwórczej działa siła dynamiczna *agosu*, która wspomaga rozwój uzdolnień, talentów, transcendencji, samookreślania się i samorealizacji. Warstwie tej przypisana jest funkcja *educare* – wychowywać, karmić, hodować, opiekować się młodą istotą, wyprowadzać[194]. Dzięki oddziaływaniom sił *agosu*, tj. działaniu rodziców, nauczycieli i wychowawców, rozwijana jest pełniejsza aktywność własna wychowanka skierowana na urzeczywistnianie wartości oraz kreowana własna koncepcja życia. W tym procesie ważna jest integracja aktywności zewnętrznej i wewnętrznej, u podstaw której znajduje się autorefleksja. Chodzi głównie o to, by młody człowiek poznał, oraz w drodze wolnego wyboru zaakceptował, wybrał i urzeczywistniał uniwersalne wartości: prawdę, dobro, piękno, miłość, sprawiedliwość, tolerancję, pokój, dialog, solidarność, braterstwo międzyludzkie. Przez funkcję *educare* osiągane są efekty edukacyjne i religijne. Są nimi: wrażliwość na wartości, wyższe uczucia i zainteresowania, twórczość własna, dojrzałość osobowa, idealizm młodzieńczy, wymyślana koncepcja życia zmierzająca ku pełni człowieczeństwa (*humanitas*), umiejętności; dojrzałość religijna (harmonijne zespolenie wiary, praktyk, moralności religijnej oraz postawy świadectwa), łączenie modlitwy z pracą, życie z perspektywą eschatologiczną, życie w wymiarze daru, *sanctitas*[195].

Siła oddziaływania wychowawczego wychowawców, a więc *agos*, stanowi trzecią siłę wychowawczą, która ma wspomóc wychowanka w samowychowaniu, autokreacji, prowadzącej do dojrzałej osobowości w procesie personalizacji. Dojrzała osobowość ma się zmierzyć z perspektywą życia i wszystkimi zdarzeniami, jakie w niej się znajdą. Pojawia się więc zadanie przygotowania wychowanków do

193 Zob. M Rusiecki. Religijność a dojrzałość osobowa…, s. 76–77.
194 Zob. tamże.
195 Zob. tamże, s. 79.

przyszłego życia. Wiąże się to przede wszystkim z kształtowaniem postaw wobec przyszłości, która jest nieznana i trudna do przewidzenia. Szczególnie w dobie rozwijającej się techniki, konfliktów społecznych, narodowych, dysproporcji ekonomicznych, rozwiązywanie problemów wymaga wielkiej siły ducha. Ta nieokreśloność przyszłego życia wprowadza składnik wychowania – *los*, integralnie związany z warstwą duchową człowieka.

S. Kunowski wyróżnia dwie formy *losu*: absolutystyczną oraz łączącą czynniki przeznaczeniowe i powołaniowe. *Los-Absolut* może być traktowany: fatalistycznie – nieubłagany, przeznaczony nam *los*, wobec którego jesteśmy bezradni; deterministycznie – występuje zależność od przyczynowego porządku świata i od praw rządzących rzeczywistością; człowiek wpływa na swój *los* przez posłuszeństwo prawom natury; indeterministycznie – związane z działaniem czystego przypadku; człowiek postawiony jest w sytuacji permanentnego wyboru wobec sposobów działania, tworzenia wartości i kształtowania swego *losu*[196].

Autor podkreśla, że integracja czynników przeznaczeniowych i powołaniowych jest cechą charakterystyczną chrześcijaństwa. Los człowieka jest w ręku Boga i Jego miłości, dobroci, wszechmocy. Nie przypadek rządzi światem, lecz wola i Opatrzność Boża. Drogę chrześcijanina w ramach Opatrzności Bożej wyznaczają: wolność człowieka, łaska i *los*. „Los w praktyce życiowej – jak pisze S. Kunowski – nie jest raz na zawsze ustabilizowany, lecz bywa zmienny (…). Zmienność ta może być nieoczekiwana i nawet cudowna, ale najczęściej spowodowana jest udziałem ludzi, zdziałana przez człowieka (…), gdy roztropnie przewidując przyszłość, gromadzi sobie kapitał życiowy nauki, moralnych uczynków i ludzkości wobec innych"[197].

Na uwagę w tym względzie zasługuje stanowisko chrześcijańskie, które łączy w sobie postawę modlitewny o odwrócenie zła z poznawczą: „Przez naukowe poznawanie we wszystkich działaniach natury, życia, wychowania, historii istniejących praw, ładu, porządku ustanowionego, mądrości Bożej i chwały, czyli tego wszystkiego, co nosi nazwę *Logosu*, jako powszechna prawidłowość i rozum świata"[198]. Przedmiotem poznania chrześcijanina jest stwórcze działanie *Logosu*, mądrości Bożej uosobionej w drugiej osobie Trójcy Świętej. Zadaniem jego jest zaś otwarcie się na światłość prawdziwą, oświecającą każdego człowieka. „Logos więc

196 Zob. S. Kunowski. Podstawy współczesnej pedagogiki, s. 176.
197 Tamże, s. 177.
198 Tamże.

swą łaską Zbawiciela wplata się w losy ludzi, narodów i dzieje ludzkości, a wychowanie chrześcijańskie (…) stara się o wzrost łaski uświęcającej w wychowanku przez poddanie całego człowieka i jego warunków bytowo-losowych działaniu Logosu i o doprowadzenie do współpracy chrześcijanina z łaską"[199]. W pedagogice *losu*, jak podkreśla S. Kunowski, istotnego znaczenia wychowawczego nabiera spotkanie z: człowiekiem – wzorem osobowym, który wskaże cel życia, zdynamizuje działania, wciągnie na drogę wysiłków, ukaże sens pracy nad sobą; dziełami traktującymi o człowieku; Bogiem i Chrystusem, w którym to spotkaniu nastąpi dialog i świadectwo wiary[200].

Z powyższego aspektu wynikają określone zadania dla pedagogiki, mieszczące się w funkcji *initiare*. Należą do nich: wtajemniczyć w istotę *losu* czekającego człowieka jako mężczyznę lub kobietę; przygotować wychowanka na spotkanie z losem szczęśliwym i nieszczęśliwym; przygotować wychowanka do spotkania z Bogiem[201].

Te cztery składniki wychowania integrują się ze sobą i wzajemnie przenikają. „Stąd zapoczątkowany proces wychowawczego rozwoju jednostki tworzy się jako »wypadkowa« ścierania się i »gry« olbrzymich sił określonego *biosu*, *etosu* i *agosu*, zawsze jednak w ramach danej sytuacji losowej i jej zmienności"[202]. „Przez funkcję *initiare* (*christianisare*) uzyskiwane są efekty edukacyjne i religijne, do których należą: biografia obiektywna, synteza światopoglądowa, miłość Prawdy, Dobra, Piękna, otwarcie na Absolut, nawrócenie do religijności, pełna zgoda na los aż do heroizmu, hierarchia wartości, integracja osobowa oraz światopogląd religijny, absolutny wymiar Prawdy, Dobra, Piękna, samoidentyfikacja religijna aż do «pełni Chrystusa», kontemplacja Boga – pokój, radość, uświęcenie codzienności, religijność objawiona jako centralny dynamizm w strukturze osobowości, wytrwanie w dobrym do końca"[203].

Droga do osiągania celu wychowawczego, jakim jest ideał nowego człowieka, wiedzie przez zderzenie się dwóch nurtów życia: „drugiego" i „pierwszego", przy zwycięskim rezultacie „nurtu pierwszego"[204]. W „drugim nurcie życia", tzw. żywiołowym nurcie dolnym, „działają instynkty: samozachowawczy i gatunkowy; popędy: pożądania i bojowości z ich formami agresji, złości, gniewu, buntu, niena-

199 Tamże.
200 Zob. tamże, s. 177–178.
201 Zob. tamże, s. 178.
202 Tamże.
203 Zob. M. Rusiecki. Religijność a dojrzałość osobowa…, s. 79–80.
204 Zob. S. Kunowski. Podstawy współczesnej pedagogiki, s. 178–179.

wiści, zazdrości i wszelkich innych »grzechów« oraz objawów patologii (…). Wiąże się on ze sferą intymną, płcią, seksem, z prywatnym życiem, egoistycznymi poglądami i odruchowymi reakcjami (…). Wyraża elementy pierwotnej natury człowieka, elementy zwierzęcości i barbarzyństwa, które w mniejszym lub większym stopniu znajdują się w każdym człowieku”[205]. Te negatywne „potencjalności” mogą w sprzyjających warunkach pociągnąć jednostkę „w dół” i stać się źródłem regresji rozwoju osobowego oraz przyczyną trudności wychowawczych i zachowań patologicznych – drogą wiodącą w świat przestępczy.

Według S. Kunowskiego „nurt pierwszy stanowią nabyte postawy światopoglądowe, religijne, moralne, społeczne, czyli wszystko to, co składa się na dobre wychowanie, wysoką kulturę, ogładę towarzyską, wszystko, co ułatwia życie w społeczeństwie i polega na doskonaleniu oraz twórczym realizowaniu określonych ideałów (…). Pierwszy, kulturalny nurt życia zawiera w sobie powściąga, hamulce i otamowania w stosunku do żywiołowego nurtu dolnego”[206]. O zbliżaniu się do ideału wychowawczego w permanentnym projektowaniu życia, w kreacji projektu życia, można mówić wówczas, kiedy w sposób zdecydowany zwycięży pierwszy nurt.

Autor wyróżnia trzy zasadnicze możliwości rozwoju wychowawczego człowieka. Są to: rozwój wzwyż, do ideału nowego człowieka; rozwój utrzymujący się na pewnym osiągniętym poziomie swoich zadatków; rozwój w dół, czyli proces wykolejenia, prowadzący do alienacji rozwojowej, a więc do wynaturzenia człowieka i jego bestialstwa[207].

Celem działalności wychowawczej jest progresja wychowawcza, a więc proces doskonalenia się człowieka, którego rezultatem, postulowanym i pożądanym stanem, jest pełnia człowieczeństwa. Wskaźnikiem zaś tej progresji jest postępowanie moralne godne istoty ludzkiej[208]. Drugą możliwością jest degresja wychowawcza, charakteryzująca się zahamowanym rozwojem, którego skutkiem jest zastój w procesie wychowania, utrzymywanie się kompetencji na jednym poziomie. „Ujawnia się niemożność postępowania naprzód i doskonalenia się w pełni”[209]. Trzecią możliwość stanowi regresja wychowawcza, charakteryzująca się degradacją normalnego poziomu. Młody człowiek, zdrowy i normalny pod względem fizycznym i psychicznym, zaczyna się cofać intelektualnie, moralnie, społecznie.

---

205 Tamże, s. 180.
206 Tamże.
207 Zob. tamże, s. 181–182.
208 Zob. tamże, s. 182.
209 Tamże.

„Rozwój normalny w progresji wychowawczej polega na przeplataniu się okresów dyferencjacji z okresami integracji na coraz wyższym poziomie”[210]. Natomiast w dygresji „pojawia się zatrzymanie rozwoju na poziomie osiągniętej integracji (…). Nie następuje tu dalsza dyferencja i nie ma możliwości wyższej integracji (…). W rozkładowej regresji wychowawczej zachodzi wciąż rozwijająca się dyferencjacja bez integracji (…). Polega na dezintegracji, na negatywnym rozprzęganiu się całości na jej części składowe”[211]. Do zadań wychowawczych należy mądra i odpowiedzialna integracja funkcji *sanare*, *edocere*, *educare* oraz *initiare* (*christianisare*).

Czyniąc powyższą koncepcję podstawą edukacji przez projekty należy podkreślić, że stanowi ona źródło struktury treści, tematyki projektów. Tę strukturę stanowią zagadnienia odnoszące się do poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka: warstwy biologicznej, psychicznej, społecznej (socjologicznej), kulturowej, światopoglądowej. Niezwykle ważnym zadaniem jest dobór szczegółowych działań w ramach projektu, tak by stanowiły ogniwo integrujące te warstwy, przenikały je. W ten sposób edukacja przez projekty stanowić będzie szansę integralnego rozwoju. Należy przy tym podkreślić, że człowiek o integralnym rozwoju umożliwia tworzenie przestrzeni rozwojowej dla innych.

Zadaniem nauczyciela inicjującego edukację przez projekty i towarzyszącego uczniom w realizacji projektów jest wspomaganie uczniów w doborze treści, sytuacji dydaktycznych warunkujących rozwój poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka[212].

1.3. Teoria społecznego uczenia podstawą nabywania doświadczenia poznawczego i kompetencji społecznych

Każdy uczeń funkcjonuje w kilku środowiskach społecznych: rodzinnym, lokalnym; grupie rówieśniczej, koleżeńskiej, przyjacielskiej, różnego rodzaju wspólnotach. Każde z tych środowisk w określonym stopniu warunkuje życiowe realia, powstawanie praktycznych problemów, postępowanie, działanie i stanowi także źródło poznania. Na bazie wzajemnej interakcji czynników osobowych i środowiskowych rodzą się pierwsze doświadczenia, motywy, decyzje, wybory, działania. Ta wzajemna interakcja znajduje się u podstaw teorii społecznego uczenia się A. Ban-

210 Tamże, s. 184.
211 Tamże.
212 Zob. K. Chałas. Dydaktyka akademicka…, s. 81–94 (wykorzystano obszerne fragmenty).

dury. Jak pisze autor: „Teoria społecznego uczenia się wyjaśnia ludzkie zachowanie w kategoriach wzajemnych interakcji między determinantami poznawczymi, behawioralnymi i środowiskowymi. Ten proces wzajemnego determinizmu kryje w sobie możliwości wpływania przez ludzi na swój los, ale także zakreśla granice samokierowania”[213]. Szczególną rolę autor przypisuje procesom symbolicznym, zastępczemu uczeniu się oraz procesom samorealizacji[214].

Według A. Bandury „prawie wszystkie przejawy uczenia się wynikającego z bezpośredniego doświadczenia dochodzą do skutku w sposób zastępczy, dzięki obserwowaniu zachowań innych ludzi oraz konsekwencji, jakie mają one dla nich. Zdolność uczenia się przez obserwację umożliwia ludziom nabywanie dużych zintegrowanych wzorców zachowania, bez konieczności kształtowania ich stopniowo, drogą nużących prób i błędów”[215]. Istotną funkcję w tym względzie pełni modelowanie, nie tylko jako wierne kopiowanie, ale proces angażujący wielostronną aktywność uczącego się, mającą znamiona aktywności twórczej.

Drugim źródłem uczenia się jest zdolność posługiwania się symbolami. Stanowi ona istotny czynnik warunkujący refleksyjne myślenie. Trzecią cechą teorii społecznego uczenia się jest przypisywanie ważnej roli zdolnościom samoregulacyjnym. Zdaniem A. Bandury „ludzie są w stanie w pewnym stopniu kontrolować własne zachowanie dzięki aranżowaniu bodźców środowiskowych, dostarczaniu sobie wsparcia poznawczego i wywoływaniu pożądanych skutków przez własne zachowania. Zdolność samoregulacji niewątpliwie powstaje pod wpływem czynników zewnętrznych i czasami jest przez nie podtrzymywana. Chociaż samoregulacja ma zewnętrzne źródła nie wyklucza to jednak faktu, że kiedy jest już ustalona, częściowo determinuje ona, jakie działania podejmie jednostka”[216]. W myśl teorii społecznego uczenia się A. Bandury, zachowań można nauczyć się na bazie zadatków wrodzonych oraz przez bezpośrednie doświadczenie lub obserwację. Autor podkreśla, że „następstwa naszych reakcji pełnią wiele funkcji. Po pierwsze, przekazują informacje. Po drugie, służą jako motywatory, ponieważ są źródłem zachęt. Trzecia, najbardziej kontrowersyjna funkcja, dotyczy ich zdolności do automatycznego wzmacniania reakcji”[217].

---

213 A. Bandura. Teoria społecznego uczenia się. J. Kowalczewska, J. Radzicki (tłum.). M. Kofta (red.). Warszawa 2007, s. 29.

214 Zob. tamże.

215 Tamże.

216 Tamże, s. 30–31.

217 Tamże, s. 33.

W aspekcie edukacji przez projekty na uwagę zasługuje uczenie się przez naśladowanie. Zgodnie z teorią A. Badury „poprzez obserwowanie innych człowiek wyrabia sobie pogląd, w jaki sposób wykonuje się nowe zachowania, a później te zakodowane w umyśle informacje służą za wskazówki działania. Dzięki temu, że ludzie – zanim sami wykonają jakieś zachowanie – potrafią na podstawie przykładu nauczyć się, co w przybliżeniu należy robić, mogą zaoszczędzić sobie niepotrzebnych błędów”[218]. Czynnikami warunkującymi obserwacyjne uczenie się modelowych czynności służących jako wskaźniki właściwego wykonywania czynności są procesy: uwagi, przechowywania (zapamiętywania), odtwarzania motorycznego i motywacyjne[219].

Na uwagę zasługuje modelowanie twórcze, ponieważ może ono sprzyjać nabywaniu zachowań innowacyjnych. Modelowanie twórcze sprowadza się do sięgania w początkowej fazie do twórczości innych, by na bazie ich doświadczeń tworzyć coś innego, nowego. Modelowanie to nie tylko wierne naśladowanie, ale proces angażujący zdolności poznawcze, aktywność własną podmiotu, aż do aktywności twórczej[220]. Odgrywa ono istotną rolę w upowszechnianiu nowych, innowacyjnych rozwiązań. Za główne wyznaczniki przyjmowania nowych zachowań A. Bandura uznaje: „bodźce zachęcające, oczekiwane satysfakcje, zaobserwowane korzyści, doświadczenie ich funkcjonalnej wartości, ryzyko towarzyszące ich podjęciu, samoocenę takich zachowań oraz rozmaite bariery społeczne i ograniczenia społeczne”[221].

W modelowaniu zachowań w perspektywie twórczych zmian szczególną rolę autor przypisuje procesom samoregulacji, w których człowiek dokonuje selekcji docierających do niego bodźców, organizuje je i przekształca. Dzięki samomotywacji, samodzielności, autonomii człowiek wywołuje następstwa własnych działań, może wywierać wpływ na własne zachowania. Procesy składowe samoregulacji zachowania obejmują: 1. wykonywanie – wymiary oceny, jakość, tempo, ilość, oryginalność, autentyczność, ważność, etyczność; 2. procesy oceniania – standardy osobiste, źródła modelowania i wzmocnienia, dokonania porównawcze, normy standardowe, porównanie społeczne, osobiste i zbiorowe, wartościowanie czynności, oceniane wysoko, neutralne, nisko, atrybucja wykonania, umiejscowienie osobiste i zewnętrzne; 3. reakcje na samego siebie – reakcje samooceniające, pozytywne,

218 Tamże, s. 38.
219 Zob. tamże, s. 39.
220 Zob. tamże, s. 62.
221 Tamże, s. 65.

negatywne, konkretne konsekwencje stosowane wobec samego siebie, nagradzanie, karanie, brak reakcji na samego siebie[222].

Istotne jest podkreślenie za A. Bandurą, że „wybitne osiągnięcia, i to niezależnie od dziedziny, wymagają ogromnej samodyscypliny. Kiedy jednostka przyjmie już ambitne standardy oceny, spędza z własnej i nieprzymuszonej woli mnóstwo czasu na szlifowaniu swych dokonań, tak długo, jak długo nie okażą się w pełni satysfakcjonujące. Na tym poziomie funkcjonowania wytrwałość usiłowań pozostaje w decydującej mierze pod kontrolą samowzmacniania. Umiejętności doskonali się nie tylko po to, by zadowolić publiczność, lecz w równej mierze, by zadowolić samego siebie. Bez wpływów generowanych przez samego siebie trudno byłoby podtrzymywać większość działań innych"[223].

Edukację przez projekty można umieścić w wymiarze społecznym. Zadaniem nauczyciela inicjującego ten rodzaj edukacji jest stawanie się osobą znaczącą, posiadającą szeroką wiedzę, potrafiącą zmotywować uczniów do pracy samokształceniowej. Ważną cechą nauczyciela jest orientacja aksjologiczna i dawanie jej świadectwa swoim życiem. Stanowi ona znaczący czynnik aksjotropicznych działań uczniów w ramach realizacji projektów, już we wstępnej decyzji co do ich celu i sposobów realizowania. Przed nauczycielem stoi zadanie stawania się osobą godną naśladowania, ukazywanie uczniom drogi budowania wzoru osobowego, jak również ukazywania w przestrzeni społecznej osób które stają się takim wzorami[224].

Teorię społecznego uczenia się można odnieść do nauczania Jana Pawła II. Po pierwsze, Jan Paweł II był wielką osobowością i pozostaje wzorem osobowym. Jego biografia i dzieła są skarbnicą wiedzy, drogowskazów życiowych, postaw i zachowań. To jego nauczanie ukazuje treściową panoramę edukacji przez projekty. Stawiane cele, wyzwania, zadania i oczekiwania, stanowią swego rodzaju metodykę realizacji projektów, w której centrum znajduje się twórcze modelowanie.

2. Dydaktyczny wymiar projektów edukacyjnych

Ukazując dydaktyczne elementy projektów edukacyjnych należy podkreślić, że Jan Paweł II był wzorem urzeczywistniania własnej i właściwej hierarchii warto-

222 Zob. tamże, s. 129.
223 Tamże, s.193.
224 Zob. K. Chałas. Dydaktyka akademicka…, s. 100-103 (wykorzystano obszerne fragmenty).

ści oraz uczestnictwa w zmienianiu rzeczywistości społeczno-kulturowej i religijnej „tu i teraz" ukazując jednoznacznie perspektywę przeszłości.

Drugą ważną sprawą są metody jakimi posługuje się w swoim nauczaniu, zwłaszcza skierowanym do młodzieży. Jan Paweł II posługuje się metodami, podającymi, objaśnienia i wyjaśnienia, wzbogacając je opisami sytuacji, opowiadaniem, anegdotą. Stosuje również metody problemowe, zwłaszcza wykład problemowy i elementy wykładu konwersatoryjnego.

Wśród metod aktywizujących stosuje metodę przypadków, metodę sytuacyjną. Odwołuje się przy tym do warstwy duchowej młodych ludzi, do ich głębi serca do ich potencjału intelektualnego, do wielkiego potencjału młodości – jej mocy i siły.

Jako podstawową metodę wychowania stosuje dialog z młodymi, dialog pełen zrozumienia młodych ludzi, podstawą którego jest przekonanie Jana Pawła II, że młodzi potrafią włączyć swój projekt życia w „Boży Projekt".

Na uwagę zasługują stosowane przez Jana Pawła II metody wychowania. Są to metody wpływu osobistego: modelowania, metoda zadaniowa, perswazji.

W metodzie modelowania centralną pozycję zajmuje naśladowanie Chrystusa jako wzoru osobowego do naśladowania dla każdego chrześcijanina i włączanie Jego doświadczenia życiowego – Jego historii życia – we własne życie w wymiarze indywidualnym i społecznym. Można też mówić o modelowaniu „wtórnym" poprzez dawanie przez młodzież świadectwa swojego życia prawdziwego chrześcijanina i bycie wzorem do naśladowania dla innych. Stosując tę metodę Papież okazywał młodzieży zrozumienie dla problemów z jakimi się spotykają młodzi, zaufanie, serdeczność, pokładaną nadzieję, że będą budować projekt życia prawdziwego chrześcijanina.

Stosując metodę perswazyjną Jan Paweł II przede wszystkim nakłaniał młodzież do rozwoju moralnego i duchownego poprzez podejmowanie zadań moralnie wartościowych – czynów. Uświadamiał młodzieży zakres obowiązków w wymiarze integralnego rozwoju – we wszystkich strefach ich życia: biologicznej, psychologicznej, społecznej, kulturowej, światopoglądowej. Należy podkreślić, że w stosowaniu metody perswazji okazywał on młodym wielką troskę, braterstwo, przyjaźń, solidarność, a nade wszystko miłość[225].

[225] K. Konarzewski. Podstawy oddziaływań wychowawczych. Warszawa 19872, s. 121; zob. także M. Łobocki. Teoria wychowania w zarysie. Kraków 20085; K. Chałas. Wychowanie ku wartościom w nauczaniu Jana Pawła II – wymiar programowo-metodyczny. Na podstawie listów, orędzi, homilii, przemówień skierowanych do młodzieży w latach 1987–2005 (materiał złożony do druku, wykorzystano fragment.

Szczególne miejsce zajmuje metoda zadaniowa. Zestaw głównych zadań obejmuje zadania poznawcze, społeczne, religijne, samowychowawcze, formacyjne. Realizację tych zadań stawiał Jan Paweł II przed problemami egzystencjalnymi i inspirował młodzież do samodzielnego ich rozwiązywania, poprzez uczestnictwo i wysiłek. Metoda zadaniowa sprowadzała się do powierzenia zadań prowadzących do konstruktywnych zmian w rozwoju, w świetle integralnego rozwoju, urzeczywistniania własnej lecz właściwej hierarchii wartości, samowychowania, autoformacji, uczestnictwa w przestrzeni społecznej. Metoda zadaniowa stanowi centrum projektów edukacyjnych.

Zadaniem nauczycieli i uczniów jest stosowanie powyższych metod w realizacji projektów edukacyjnych oraz integrowanie ich ze sobą w różnych odmianach organizacyjno-dydaktycznych form zadaniowych.

Wśród tych form stanowiących czynnik motywacyjny do uczestnictwa na uwagę zasługują: zadania poznawcze oraz teoretyczne i projektowe; sesje popularnonaukowe; debaty uczniowskie; konkursy na pracę pisemną (świadectwo); konkursy aktywności (twórczości artystycznej); warsztaty; sesje plakatowe; spotkania; różne formy aktywności w sieci.

Realizacja projektów edukacyjnych mających charakter zintegrowanej działalności wymaga wykonania zadań poznawczych, które sprowadzają się do opracowania kompendium wiedzy z zakresu nauczania Jana Pawła II. Wykonanie tego zadania często warunkuje dalsze działania przewidziane w projekcie edukacyjnym. Kompendium to powinno mieć sformułowany temat zagadnienia, sugerujący analizowany problem oraz czytelną strukturę treści. Wskazane jest by obejmowała ona sformułowanie celu opracowania, zdefiniowanie pojęć (zagadnień) ukazanie kategorii (rodzajów) oraz ich charakterystykę. Ważnym elementem są wskazania Jana Pawła II dotyczące tego zagadnienia, stawiane cele i zadania.

Podjęcie tego zadania przez uczniów wymaga wsparcia merytorycznego i metodologicznego ze strony nauczycieli. Ich funkcja sprowadza się do roli troskliwego opiekuna naukowego, opracowywanego problemu (zagadnienia).

Drugą ważną kategorią zadań są zadania projektowe. Ich treść uwarunkowana jest rodzajem tematu projektu. Stwarzają one szansę rozwijania myślenia i wyobraźni, twórczej inwencji. Ich wartościujące ocenianie przez społeczność szkolną (klasową) dostarcza zwrotnej wiedzy o walorach wytworu projektowego, a wysokie oceny budzą w uczniach poczucie wartości, utwierdzając w słuszności działań, motywując do uczestnictwa w projektowaniu zmian.

Edukacja przez projekty stwarza szansę inspirowania uczniów do działalności naukowej o charakterze poznawczym. Służą temu sesje popularnonaukowe. Ich celem jest głębsze poznawanie zagadnienia będącego przedmiotem nauczania Jana Pawła II i tematem realizowanego projektu. Należy zadbać o logiczną strukturę zagadnień, stosując zasadę: od ogólnych zagadnień do szczegółowych, bliskim uczniom, ze wskazaniem uwzględnienia ich w codziennym życiu; codziennych sytuacjach, zdarzeniach, podejmowanych zadaniach. Realizacja tej formy dydaktyczno-organizacyjnej wymaga zintegrowanego działania uczniów, nauczycieli, innych osób, uznanych autorytetów w danym zagadnieniu, ze środowiska szkolnego i pozaszkolnego. To zintegrowanie podmiotów stwarza szansę społecznego zaangażowania na rzecz zgłębiania nauczania Jana Pawła II, a przez to wzmacniania aksjologicznej podstawy wychowawczo-dydaktycznej szkoły.

Zdobyta podczas sesji wiedza i wyniesione doświadczenia stanowią podstawę debat klasowych. Odgrywają one istotną funkcję w integracji społecznej klasy, wyrażającej się w procesie tworzenia i doskonalenia jej spoistości przy zachowaniu i utrzymywaniu dynamicznej równowagi jedności w różnorodności. Debaty uczniowskie, stanowią płaszczyznę na której ma szansę wystąpić integracja kulturowa, normatywna, komunikatywna, funkcjonalna. Rozpatrując integrację kulturową w aspekcie treści nauczania Jana Pawła II należy podkreślić, że podczas debat występuje różny stopień spójności wartości, norm, wzorów bytujących w nauczaniu Papieża. Prowadzą one do integracji wokół struktury i hierarchii aksjologicznej, do przyswajania i przestrzegania wartości i norm, co wskazuje na integrację normatywną.

W debatach występuje integracja komunikatywna. W procesie komunikacji następuje budowanie struktur treści i zawartych w nich wartości, podejmowanie decyzji co do ich upowszechniania i realizowania w swoim życiu oraz postępowania według wartości, wskazań, wyzwań zawartych w papieskim nauczaniu. Debaty uczniowskie sprzyjają integracji funkcjonalnej, która dotyczy realizacji wartości poprzez podejmowanie różnorodnych działań moralnie wartościowych do których inspiruje nauczanie Jana Pawła II[226]. Wzajemne przenikanie tych kategorii integracji warunkuje skuteczność osiągania celów debat klasowych. Nadrzędnym celem jest szczegółowa egzemplifikacja zagadnień nauczania Jana Pawła II odnoszących się do postępowania uczniów według wskazań zawartych w tym nauczaniu.

---

[226] Zob. F.J. Lis, R. Lis. Integracja społeczna. W: Encyklopedia aksjologii pedagogicznej, s. 435.

Nauczanie Jana Pawła II zorientowane jest na określone wartości i ich struktury. Ale też ukazuje różne problemy natury społeczno-kulturowej, etyczno-moralnej, religijnej stawiając w centrum osobę ludzką i jej godność. Sięga do podstaw antropologicznych człowieka i ukazuje jednocześnie konsekwencje przekreślania godności ludzkiej w różnych płaszczyznach życia społeczno-gospodarczego i politycznego; w różnych środowiskach oraz różnych społecznościach. W sposób czytelny przedstawia przestrzeń aktywności, w ramach rozwiązania problemów egzystencjalnych i społecznych. Ukazaniu dysfunkcji w życiu człowieka, złudnych dróg wyboru, zaangażowanie się w struktury zła służą mapy problemów. Wskazane jest przedstawienie ich w formie graficznej z opisem. Mapy powinny mieć czytelną strukturę która stanowić będzie odpowiedź na pytania: jak jest? jaki jest rozmiar zjawiska? Dla pełnego obrazu zagadnienia warto zamieścić dane ilościowe i jakościowe danego zjawiska (faktu). Mogą stanowić one graficzną interpretację lub szczegółowe uzupełnienie treści stanowiących przedmiot analiz podczas sesji popularnonaukowych lub debat klasowych.

Jak już zostało wielokrotnie podkreślone celem pogłębiania poznania nauczania Jana Pawła II jest inspirowanie uczniów do uczestnictwa w rozwiązywaniu zawartych w nim problemów, podejmowanie stawianych celów oraz realizacja wskazanych zadań. Na uwagę w tym względzie zasługują konkursy na pracę pisemną o charakterze świadectwa. Jest to ważna forma wychowawcza, dydaktyczna i zarazem organizacyjna ze względu na jej wielostronne walory. Po pierwsze, poprzez tego rodzaju konkursy powstaje szansa promowania wzorów osobowych uczniów godnych naśladowania. Opublikowanie świadectw w formie zwartej lub elektronicznej stanowi pod względem wychowawczym wartościową lekturę dla młodzieży. Powiększa również zbiory biblioteczne o charakterze biografistycznym, które ubogacą historię szkoły.

Rozpatrując integralny charakter nauczania Jana Pawła II, na uwagę zasługuje dynamizowanie rozwoju warstwy emocjonalno-uczuciowej, warstwy kulturowej uczniów. Służą temu konkursy twórczości artystycznej (aktywności twórczej).

Celem integracja edukacji i sztuki jest zdynamizowanie rozwoju duchowego uczniów tak, by bronić ich przed różnego rodzaju zgubnymi redukcjonizmami. Ta forma jest ofertą integrującą doświadczenie i rozumienie, mających swe źródło w zdynamizowaniu myślenia, wyobraźni, emocji i uczuć. Jest formą łączącą integralny rozwój i wychowanie. Ten fakt podkreśla J. Wojnar: „dzięki syntezie percepcji myślenia i odczuwania dokonuje się pobudzanie i wzbogacanie całej ludzkiej osobo-

wości, a jego następstwem jest samowiedza i samokierowanie. Samowiedza w ujęciu estetycznym dotyczy człowieka w jego istocie historycznej i zbiorowej, a także istnienia indywidualnego, które jest jedyne i niepowtarzalne. Samokształtowanie, tworzenie samego siebie – to droga do samospełnienia, synteza istoty człowieczeństwa i egzystencjalnych odmian jej konkretyzacji. Do człowieka należy stwarzanie dzieła swojego życia, do człowieka będącego egzystencjalną możliwością"[227].

Forma ta sprzyja osiągnięciu samowiedzy i samorealizacji, integracji aspektów intelektualnych, emocjonalnych, poznawczych i moralnych. Pełni funkcję głębszego zrozumienia zagadnień i wartości zawartych w nauczaniu Jana Pawła II, ich interioryzacji przez odbiorców.

Z drugiej zaś strony wyrażenie treści zawartych w nauczaniu Jana Pawła II poprzez aktywność artystyczną jest sposobem działania, kreatywnością, ekspresją, która integruje wspólnoty uczniowskie odbierające treści zawarte w twórczych działach. To przenikanie aktywności intelektualnej i twórczej, artystycznej jest bazą dla aktywności społeczno-moralnej i aktywności mieszającej się w sferze światopoglądowej.

Realizacja niektórych projektów szczególnie zorientowanych na samowychowanie, autoformację oraz projektów społecznych podejmowanych dla drugiego człowieka i ze względu na niego wymaga warsztatów (treningów kompetencji miękkich). Na uwagę w tym względzie zasługują: umiejętność radzenia sobie ze stresem; sprawność motywowania innych do pracy; dbałość o dobrą atmosferę w zespole; zdolność rozwiązywania konfliktów; kreatywność i innowacyjność; zdolności perswazyjne; życzliwość i pozytywne nastawienie do ludzi; łatwość nawiązywania relacji; duża motywacja do pracy; komunikatywność i umiejętność pracy w grupie. Rozwój kompetencji miękkich na wyższym poziomie warunkuje zrealizowanie celów projektu. Ważne w tym względzie jest prowadzenie warsztatów przez profesjonalistów.

Elementem końcowym projektu są spotkania, na których prezentowane są efekty projektu. Wskazane jest by miały one charakter ważnego wydarzenia w szkole. Część efektów można zobrazować w formie sesji plakatowej, która ukaże proces realizacji projektu. Ważnym elementem spotkania jest ukazanie efektów cząstkowych realizowanych zadań, które składają się na całość edukacji przez dany projekt. Program spotkania powinien być dokumentowany w dowolnej formie, a efekty

227 J. Wojnar. Humanistyczne intencje edukacji. Warszawa 2000, s. 149.

projektu upowszechniane. Warto by realizacja poszczególnych elementów cząstkowych odbyła się w formie elektronicznej, podejmując konkretną aktywność w sieci.

Podsumowując: dydaktyczny wymiar edukacji przez projekty uwzględnia metody dydaktyczne, wychowawcze, formacyjne stosowane przez Jana Pawła II w swoim nauczaniu.

Uwzględnia również różnorodność form sprzyjających rozwijaniu wielostronnej aktywności uczniów: intelektualnej, emocjonalnej, praktycznej. Odnoszą się one do sfery biologicznej, psychicznej, społecznej, kulturowej, światopoglądowej. Edukacja przez projekty łączy w sobie cząstkowe zadania uwarunkowane treścią projektu, tworząc spójna całość.

3. Struktura projektów w świetle nauczania Jana Pawła II

Rozpatrując projekty w świetle nauczania Jana Pawła II można wyróżnić kilka kryteriów ich podziału. Biorąc pod uwagę charakter wychowawczy papieskiego nauczania projekty można podzielić na projekty zorientowane na: wychowanie; formację; samowychowanie i autoformację.

Ogólnym celem projektów zorientowanych na wychowanie jest wspomaganie uczniów w urzeczywistnianiu wartości zawartych w papieskim nauczaniu i budowaniu własnej lecz właściwej hierarchii wartości, w której te wartości znajdą swe należne miejsce. Zbudowanie katalogu wartości zawartych w nauczaniu Jana Pawła II staje się więc priorytetowym zadaniem – punktem wyjścia w realizacji tych projektów.

Projekty zorientowane na wychowanie są związane z projektami zorientowanymi na formację, u jej podstaw znajduje się akt stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boże. Centrum treści stanowią wartości duchowe, religijne, kulturowe oraz poznawcze. Projekty zorientowane na formację zawierać będą aspekty intelektualne, kulturalne i duchowe[228].

U podstaw projektów zorientowanych na samowychowanie i autoformację znajduje się powszechnie znane zadanie postawione młodzieży przez Jana Pawła II, które brzmi: „Wymagajcie od siebie choćby inni od was nie wymagali". Wiążą się one ze stawianiem sobie zadań by „bardziej być".

---

228 Zob. M. Nowak. Podstawy pedagogiki otwartej, s. 286–287.

Przyjmując za kryterium warstwy rozwojowe człowieka odmianami projektów są: projekty o tematyce dotyczącej warstwy biologicznej; projekty odnoszące się do warstwy psychicznej; kolejno te projekty, które dotyczą warstwy społeczno-moralnej; warstwy kulturowej oraz światopoglądowej.

Podstawowym warunkiem rozwoju każdej z warstw jest urzeczywistnianie wartości, które są w naturalny sposób do nich przypisane. Celem projektów o tematyce dotyczącej warstwy biologicznej będzie urzeczywistnianie wartości: hedonistycznych, witalnych, materialnych; warstwy psychicznej – wartości poznawczych, warstwy socjologicznej: wartości moralnych, społecznych, życia codziennego; warstwy kulturologicznej – wartości kulturowych; warstwy światopoglądowej: szczęście człowieka, wartości religijne: wiara w Boga, religia, nadzieja, miłość, modlitwa, świętość; zbawienie. Celem tej kategorii projektów jest urzeczywistnienie powyższych struktur aksjologicznych

Uwzględniając charakter (rodzaj) źródeł nauczania, jako kryterium podziału projektów, można wyróżnić: projekty zorientowane na realizację celów i treści zawartych w encyklikach Jana Pawła II oraz te, które odwołują się celów i treści zawartych w nauczaniu skierowanym do młodzieży.

W każdej z tych dwóch kategorii projektów występują projekty szczegółowe.

W projektach zorientowanych na realizację celów i treści zawartych w encyklikach, projektami szczegółowymi będą te, których tematyka znajduje się w takich dokumentach jak: *Centesimus annus, Dives in misericordia, Dominum et Vivificantem, Ecclesia de Eucharistia, Evangelium vitae, Fides et ratio, Laborem exercens, Redemptor hominis, Redemptoris Mater, Redemptoris missio, Slavorum apostoli, Sollicitudo rei socialis, Ut umun sint, Veritatis splendor.*

Treści projektów o tematyce zawartej w encyklice *Centesimus annus* koncentrują się między innymi na kwestiach robotniczych, gospodarczych; prawach człowieka zasadach katolickiej nauki społecznej: zdolności pracy, zdolności do inicjatywy, przedsiębiorczości, uczestnictwa, prawidłowych wyborach moralnych i kulturowych; wzajemnym zrozumieniu, poznaniu, uwrażliwieniu sumienia; światowej współpracy na rzecz integralnego rozwoju.

Projekty o tematyce zawartej w encyklice *Dives in misericordia* odnoszą się do urzeczywistniania wartości miłosierdzia czynionego „z pokolenia na pokolenie". Centrum zagadnień stanowi miłość czynna, ogarniająca człowieczeństwo człowieka, zwłaszcza cierpiącego, ubogiego, krzywdzonego.

W wychowaniu religijnym, formacji i autoformacji ważną podstawę stanowią zagadnienia zawarte w encyklice *Dominum et vivificantem*. W aspekcie edukacji przez projekty na uwagę zasługują zagadnienia: grzechu przeciw Duchowi Świętemu, Duch jako źródło życia, wewnętrzne obcowanie z Bogiem w Duchu Świętym – przyjdź Duchu Święty. Uwzględniając wychowanie oraz formację i autoformację, podstawę treści mogą także stanowić wątki zawarte w encyklice *Ecclesia de Eucharistia*. Wśród nich przedmiotem szczególnej uwagi są: tajemnica wiary, Eucharystia jako czynnik budowania Kościoła, apostolski charakter Eucharystii i Kościoła, piękno Eucharystii.

Projekty o tematyce zawartej w encyklice *Evangelium Vitae* zasługują na szczególną uwagę bowiem odnoszą się do wielkiej wartości – wartości życia ludzkiego. Zakres zagadnień szczegółowych obejmuje między innymi: nieporównywalną wartość ludzkiej osoby oraz wielkość i ogromną wartość życia ludzkiego, cześć i miłość wobec każdego ludzkiego życia, zagrożenia życia ludzkiego, święte prawo Boże – nie zabijaj, a także nową kulturę życia ludzkiego.

Przedmiotem edukacji przez projekty poznawcze są zagadnienia zawarte w encyklice *Fides et ratio*. Mogą stanowić one również cel projektów zorientowanych na rozwijanie warstwy psychicznej człowieka. Do nich należy zaliczyć: mądrość Bożą i mądrość człowieka – nasz rozum w obliczu Tajemnicy, prawdę i drogi jej poszukiwania; różne oblicza ludzkiej prawdy, relację między wiarą i rozumem oraz dramat rozdziału między wiarą i rozumem.

Projekty o tematyce zawartej w Encyklice *Laborem exercens* dotyczą wartości pracy ludzkiej. Przedmiotem uwagi są następujące kwestie szczegółowe: wartość człowieka i wartość jego pracy; praca w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym; godność osoby i godność pracy; praca w relacjach do społeczeństwa; uprawnienia ludzkiej pracy; duchowość pracy.

Projekty, których celem jest zgłębianie wiary w Boga mogą opierać się na encyklice *Redemptor hominis*. Strukturę treści stanowią: Jezus Chrystus odkupiciel człowieka jako centrum wszechświata i historii; zawierzenie Duchowi Prawdy i Miłości; tajemnica Odkupienia; sytuacja człowieka odkupionego we współczesnym świecie; człowiek powołany w Chrystusie, powołanie chrześcijańskie.

Obecność Maryi w tajemnicy Chrystusa pozwalają poznać projekty o tematyce zawartej w encyklice *Redemptoris Mater*. Wśród treści szczegółowych na uwagę zasługują następujące zagadnienia: posłuszeństwo i pokora Maryi; miejsce Maryi

w pielgrzymującym Kościele; miejsce Maryi w życiu każdego chrześcijanina; postawy młodego człowieka wobec Maryi.

Projekty, których tematyka odnosi się do encykliki *Redemptoris missio* łączą w sobie wychowanie społeczne i religijne. Szczegółowe zagadnienia dotyczą: potrzeby ewangelizacji misyjnej, odpowiedzi na wezwanie: „narody wszystkie, otwórzcie drzwi Chrystusowi"; wiary w Chrystusa i wolności człowieka; miejsca i roli Ducha Świętego w działalności misyjnej; niezmierzonych horyzontów misji wśród narodów świata, wartości misji; misyjnych dróg i form; duchowości misyjnej; działalności misjonarzy.

Celem projektów, których tematyka odnosi się do treści zawartych w encyklice *Slavorum apostoli* jest poznanie działalności świętych Cyryla i Metodego i ich wkładu w dzieło ewangelizacji Europy. Na uwagę zasługują następujące treści szczegółowe: biografie Cyryla i Metodego, ich działalność, osiągnięcia.

Społeczna troska Kościoła o integralny rozwój człowieka i społeczeństwa stanowi przedmiot uwagi projektów, których tematyka zawarta jest w encyklice *Sollicitudo rei socialis*. Zakres treści szczegółowych obejmuje między innymi: dysproporcje gospodarcze i kulturowe między obszarem rozwiniętej Północy i Południa; integralny rozwój człowieka i całej ludzkości; teologię jako punkt odniesienia w odczytywaniu aktualnych problemów we wszystkich obszarach życia i funkcjonowania człowieka w wymiarze indywidualnym i społecznym; zadania narodów w świetle integralnego rozwoju.

Celem projektów o tematyce zawartej w encyklice *Ut unum sint* jest zainteresowanie uczniów działalnością ekumeniczną. Do szczegółowych zagadnień należą między innymi: wezwanie Chrystusa do jedności; zaangażowanie ekumeniczne Kościoła; budowanie lokalnych struktur dialogu; efekty dialogu ekumenicznego; program na rzecz jedności chrześcijan.

Nauczanie moralne Kościoła stanowi przedmiot treści i działań projektów, których tematyka zawiera się w encyklice *Veritatis splendor*. Na uwagę zasługują zagadnienia szczegółowe: Chrystus źródłem odpowiedzi na pytania moralne, drogi wiodące do doskonałości; prawo stanowione i prawo naturalne; prawe i wrażliwe sumienie; wybory i postępowanie moralne; powszechne i niezmienne normy moralne w służbie osoby i społeczeństwa.

Biorąc pod uwagę wypowiedzi Papieża skierowane do młodzieży, projekty można podzielić na związane z: poznawaniem piękna i wartości młodości; przeży-

waniem młodości; poszanowaniem i urzeczywistnianiem wartości młodości w aktualnej przestrzeni życia i perspektywie przyszłości.

Wśród projektów zgłębiających nauczania Jana Pawła II według kryterium liczby osób realizujących projekt można wyróżnić: indywidualne, zespołowe (grupowe), zbiorowe (klasowe, szkolne).

Według kryterium aksjologicznego (wartości zawartych w nauczaniu) można wyróżnić projekty zorientowane na struktury wartości zawarte w relacjach: „ja wobec Boga"; „ja wobec samego siebie"; „ja wobec drugiego człowieka"; „ja wobec świata". Struktura ta jest podstawą wyróżnienia projektów w drugiej części przedstawionego opracowania.

Strukturze projektów w świetle nauczania Jana Pawła II odpowiada uniwersalny podział projektów, który wyróżnia literatura oraz ich specyficzne rodzaje uwarunkowane celami, treścią, holistycznym charakterem papieskiego nauczania.

CZĘŚĆ II
PROJEKTY EDUKACYJNE

WPROWADZENIE

Głównym celem przedstawionego poniżej materiału jest ukazanie szczegółowej egzemplifikacji projektów edukacyjnych w świetle nauczania Jana Pawła II. Podstawą wyróżnienia zakresu ich tematyki są głównie zagadnienia zawarte w nauczaniu Papieża skierowanym do młodzieży. Struktura projektów obejmuje tematykę skoncentrowaną na takich zagadnieniach, jak: „Ja wobec Boga i powołania chrześcijańskiego"; „Ja wobec siebie"; „Ja wobec drugiego człowieka"; „Ja wobec świata".

Projekty mają charakter aksjologiczny i koncentrują się głównie na wartościach: osobowych, społecznych, kulturalnych, moralnych, religijnych. Ich podstawową cechą jest wielostronna aktywność uczniów obejmująca poznanie, przeżywanie i praktyczne działania w kontekście wiary w Boga. Szczegółowa struktura każdego projektu obejmuje: fragmenty nauczania Jana Pawła II; cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne odnoszące się do uczniów i nauczyciela; rejestr działań w ramach projektu; uwagi i komentarze. Zakres tematów, jak również działań w ramach każdego projektu jest otwarty. Można je uzupełniać dostosowując do programu szkoły i środowiska, w którym szkoła funkcjonuje.

I.
JA WOBEC BOGA I POWOŁANIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO

1.
Moją drogą jest Chrystus – naśladowanie Chrystusa najwyższą wartością

Z nauczania Jana Pawła II:

„Pragnę was zachęcić was do refleksji nad warunkami, jakie Jezus proponuje temu, kto decyduje się być Jego uczniem: *Jeśli ktoś chce iść za Mną – mówi – niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój i niech Mnie naśladuje* (Łk 9,23). Jezus nie jest Mesjaszem tryumfu i siły. Rzeczywiście, nie wyzwolił On Izraela spod panowania rzymskiego i nie zapewnił mu chwały politycznej. Jako prawdziwy Sługa Pański, wypełnił swoją mesjańską misję w solidarności, w posłudze i uniżeniu aż do śmierci. Jest On Mesjaszem przekraczającym wszelkie schematy i wszelki rozgłos, którego nie da się zrozumieć przy pomocy logiki sukcesu i władzy, często używanych w świecie jako kryteria skuteczności własnych projektów i działań. Przyszedłszy, aby pełnić wolę Ojca, Jezus pozostaje jej wierny aż do końca i w ten właśnie sposób wypełnia swoją zbawczą misję wobec tych, którzy w Niego wierzą i kochają Go nie tyle słowami, co w praktyce. Jeśli miłość jest warunkiem naśladowania Chrystusa, to sprawdzianem prawdziwości tejże miłości jest ofiara (por. List Apostolski *Salvifici doloris*, 17–18).

Jeśli kto chce iść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój i niech Mnie naśladuje (Łk 9,23). Słowa te wyrażają pewien radykalizm wyboru, który nie dopuszcza zwłoki i odwrotów. To twardy wymóg, który zrobił wrażenie nawet na samych uczniach, a w ciągu stuleci powstrzymał wielu mężczyzn i kobiet od naśladowania Chrystusa. Lecz właśnie ten radykalizm przyniósł również cudowne owoce świętości i męczeństwa, które umacniają na przestrzeni

czasu drogę Kościoła. I dzisiaj słowa te wydają się być jeszcze skandalem i szaleństwem (por. 1 Kor 1,22–25). A jednak to z nimi należy się skonfrontować, skoro droga, którą wyznaczył Bóg dla swojego Syna, jest tą samą, którą winien przebyć uczeń decydujący się Go naśladować. Nie ma dwóch dróg, ale tylko jedna: ta przebyta przez Mistrza. Uczniowi nie wolno wyszukiwać innej.

Jezus kroczy na czele i żąda od każdego, aby czynił dokładnie to, czego On dokonał. Mówi: ja nie przyszedłem, aby mi służono, lecz aby służyć; tak więc kto chce być taki jak ja, niech się stanie sługą wszystkich. Ja przyszedłem do was nie posiadając niczego; tak więc mogę żądać od was pozostawienia wszelkiego typu bogactwa, które utrudnia wejście do Królestwa niebieskiego. Ja przyjmuję niezrozumienie, odrzucenie przez większość mego ludu; mogę więc żądać i od was, abyście przyjmowali niezrozumienia i odrzucenia, z którejkolwiek strony by przychodziły.

W innych słowach, Jezus domaga się odważnego wyboru Jego własnej drogi, wyboru dokonanego przede wszystkim *w sercu*, gdyż znalezienie się w takiej czy innej sytuacji zewnętrznej nie zależy od nas. Od nas zależy wola bycia, na ile to możliwe, posłusznymi jak On Ojcu, i gotowymi zaakceptować aż do końca Jego plan, który ma dla każdego.

Niech się zaprze samego siebie. Zaprzeć się samego siebie oznacza wyrzec się swoich planów, często ograniczonych i małostkowych, aby przyjąć ten Boży: to droga nawrócenia, nieodzowna dla życia chrześcijańskiego, która apostoła Pawła doprowadziła do stwierdzenia: *Już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus* (Ga 2,20).

Jezus nie żąda wyrzeczenia się życia, ale przyjęcia go w takiej nowości i pełni, którą tylko On dać może. Człowiek w głębi swojego jestestwa zakorzenił tendencję do „myślenia o sobie samym", umieszczania własnej osoby w centrum spraw jako miary wszystkiego. Kto naśladuje Chrystusa odrzuca jednak to koncentrowanie się na sobie samym i nie ocenia rzeczy w oparciu o własne korzyści. Przeżywa swoje życie w kategoriach daru i bezinteresowności, a nie zdobyczy i posiadania. Życie prawdziwe wyraża się bowiem w darze z siebie, co jest owocem łaski Chrystusa: życie wolne, we wspólnocie z Bogiem i z braćmi (por. Gaudium et spes, 24).

Jeśli życie w gronie uczniów Chrystusa staje się najwyższą wartością, wówczas wszystkie inne sprawy znajdują w zależności od tego swoje należne miejsce i znaczenie. Kto zaś opiera się jedynie na dobrach ziemskich, okaże się przegranym, pomimo pozorów sukcesu: śmierć porwie go z całym stosem rzeczy, ale z życiem zupełnie nieudanym (por. Łk 12,13–21). Wybór jest więc pomiędzy być i mieć, pomiędzy życiem w pełni i istnieniem pustym, pomiędzy prawdą i kłamstwem.

Niech co dnia bierze krzyż swój i niech Mnie naśladuje. Tak jak krzyż może być zredukowany do ozdobnego przedmiotu, tak również sformułowanie „wziąć krzyż" może być rozumiane w sposób dosłowny. W nauczaniu Jezusa wyrażenie to nie kładzie jednak w pierwszym znaczeniu nacisku na umartwienie i wyrzeczenie. Nie odnosi się głównie do obowiązku znoszenia z cierpliwością małych czy większych trosk codziennych, ani tym bardziej, nie oznacza wychwalania bólu jako sposobu podobania się Bogu. Chrześcijanin nie poszukuje cierpienia dla cierpienia, ale miłości. Przyjęcie krzyża jest znakiem miłości i całkowitego oddania. Niesienie go za Chrystusem oznacza zjednoczenie się z Nim w ofiarowaniu największego dowodu miłości.

Nie można, mówiąc o krzyżu, nie uwzględniać miłości Boga do nas, skoro Bóg chce nas napełnić swoimi dobrami. Razem z zaproszeniem: naśladuj Mnie – Jezus nie mówi swoim uczniom wyłącznie: weź Mnie jako wzorzec, ale również: uczestnicz w moim życiu i moich wyborach, poświęć razem ze Mną swoje życie dla miłości Boga i braci. W ten sposób Chrystus otwiera przed nami drogę życia, która niestety nieustannie jest zagrożona przez drogę śmierci. Grzechem jest ta droga, która oddziela człowieka od Boga i od bliźniego, stwarzając podziały i osłabiając społeczeństwo od wewnątrz.

Droga życia, która podejmuje i odnawia postawy Jezusa, staje się drogą wiary i nawrócenia; drogą krzyża – właśnie. Jest to droga, która prowadzi do zaufania Chrystusowi i Jego zbawczemu planowi, do uwierzenia, że On umarł, aby objawić miłość Boga do każdego człowieka; to droga, która nie lęka się niepowodzeń, trudności, wyobcowania i samotności, gdyż wypełnia serce człowieka obecnością Jezusa; to droga pokoju, panowania nad sobą, głębokiej radości serca".

Jan Paweł II. Orędzie na XVI Światowy Dzień Młodzieży. 14 II 2001 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 141–145.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że naśladowanie Chrystusa jest najwyższą wartością.
- Zrozumienie w czym wyraża się „droga życia" – naśladowania Chrystusa.
- Zbudowanie programu naśladowania Chrystusa i zaangażowanie się w Jego realizację.
- Animacja innych do naśladowania Chrystusa.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat naśladowania Chrystusa.
- Wyjaśnienie uczniom, że jest to droga wiary, nawrócenia – czyli krzyża; zawierzenia się Jemu i Jego zbawczemu zamysłowi, droga wiodąca do zbawienia i szczęścia, droga odwagi, pokoju, pracy nad sobą, głębokiej radości serca.
- Towarzyszące wspomaganie uczniów w projektowaniu realizacji indywidualnej drogi naśladowania Chrystusa.
- Inspirowanie uczniów do animacji innych w budowaniu dróg naśladowania Chrystusa.

Działania w ramach projektu

- Konferencja połączona z czuwaniem modlitewnym, sakramentem Pokuty i Pojednania pt.: „Jeśli kto chce iść za Mną – niech się zaprze samego siebie, niech co dnia bierze krzyż swój i niech mnie naśladuje".
- Indywidualne programy naśladowania Chrystusa.
- Konkursy: poetycki, plastyczny pt. „Naśladowanie Chrystusa największą wartością".
- Dzień świadectw młodzieży o naśladowaniu Chrystusa.
- Utworzenie zakładki „Naśladujemy Chrystusa".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zdobycie przez uczniów wiedzy: w czym wyraża się naśladowanie Chrystusa? Zdobyta wiedza powinna stać się czynnikiem motywującym do opracowania i realizacji indywidualnych dróg naśladowania Chrystusa. Wskazane są konsultacje indywidualne i kierownictwo duchowe. Tę rolę może (powinien) pełnić katecheta lub osoby znaczące, autorytety społeczne, które dają swoim życiem świadectwo naśladowania Chrystusa.

Wskazane jest by realizację projektu ubogacić działalnością artystyczną. Będzie ona stanowić drogę nauczania – uczenia się przez przeżywanie, a co się z tym wiąże, wzmocni interioryzację wartości naśladowania Chrystusa.

Ważnym punktem programu jest Dzień Świadectw. Stwarza on szansę społecznego uczenia się, przyjmowania wartości od wzorów osobowych. Świadectwa te powinny zostać opublikowane, np. w specjalnej zakładce.

2.
Ujrzenie Jezusa i poszukiwanie sensu życia – priorytetowe zadanie nas młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Drodzy młodzi, również was zapraszam, abyście naśladowali tych *Greków*, którzy zwrócili się do Filipa, pobudzeni pragnieniem *ujrzenia Jezusa*. Wasze poszukiwania niech nie będą kierowane prostą ciekawością intelektualną, choć i ta sama w sobie jest już wartością, lecz niech będą pobudzone przede wszystkim wewnętrzną koniecznością znalezienia odpowiedzi na pytanie o sens waszego życia (…)

Pozwólcie, by z głębi serca wypłynęło to gorące pragnienie ujrzenia Boga, pragnienie tak często tłumione przez zgiełk świata i uroki przyjemności. Pozwólcie wypłynąć temu pragnieniu a doświadczycie cudownego spotkania z Jezusem. Chrześcijaństwo nie jest jedynie doktryną; jest spotkaniem w wierze z Bogiem, który stał się obecny w naszej historii przez wcielenie Jezusa".

Jan Paweł II. Orędzie na XIX Światowy Dzień Młodzieży. 22 II 2004 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 156–157.

„Sens życiu nadaje – miłość. Tylko ten, kto umie kochać aż do zapomnienia o sobie, by oddać się bratu, realizuje w pełni swoje życie i daje najwyższy wyraz wartości swego ziemskiego istnienia. Ewangelicznym paradoksem jest to, że tracąc życie, zyskuje się je (por. J 12,25), paradoksem, na który pełne światło rzuca tajemnica Chrystusa, umarłego i zmartwychwstałego".

Jan Paweł II. Spotkanie z młodzieżą. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 19 VIII 1989 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–205)…, s. 212.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Potrzeba ujrzenia Jezusa.
- Wewnętrzne spotkanie z Jezusem.
- Kontemplowanie piękna oblicza Jezusa.
- Zrozumienie, że Jezus jest źródłem i drogą poszukiwania, budowania (nadawania) sensu życia.
- Zaangażowanie w poszukiwaniu sensu życia i czynne podejmowanie zadań nadających życiu sens.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poszukiwaniu sensu życia.
- Wspierające towarzyszenie i stawianie celów podejmowanych zadań.
- Oceniające i dialogiczne wartościowanie efektów.

Działania w ramach projektu

- Dzień spotkania z Jezusem pt.: „Szukam, o Panie, Twojego oblicza; swego oblicza nie zakrywaj przede mną" (Ps 27[26],8).
- Konkurs na pracę plastyczną, utwór muzyczny, wiersz, modlitwę na temat: „Kontempluję oblicze Chrystusa; sens życiu nadaje miłość".
- Konkurs na pracę pisemną – świadectwo: „Wybieram Tego, przez którego zostałem stworzony i akceptuję Jego panowanie w moim życiu".
- Dzień pt. „Trwamy przy Jezusie – On jest sensem naszego życia"

Uwagi komentarze

Punktem wyjścia jest zorganizowanie dnia spotkania z Jezusem i zrozumienie, że to spotkanie jest podstawowym warunkiem poszukiwaniu sensu życia. W tym dniu należy zadbać o pełne uczestnictwo uczniów we Mszy świętej, kontemplację piękna oblicza Jezusa, czas modlitwy uwielbienia i adorację Najświętszego Sakramentu. Te elementy mogą stanowić punkt programu rekolekcji szkolnych. Dzień ten może też mieć formę wyjazdową do pobliskiego sanktuarium.

Zorganizowanie konkursu, którego podstawą jest twórcza aktywność uczniów stanie się swego rodzaju szkołą refleksji, wrażliwości, poszukiwania celów życia.

Podstawowym filarem projektu jest świadectwo budowania sensu życia na Jezusie, Jego nauce. Wyniki tego konkursu w postaci prac pisemnych powinny być uroczyście ogłoszone, a treści prac przedstawione podczas ostatniego elementu projektu – Dniu: „Trwanie przy Jezusie – On jest sensem naszego życia". Warto włączyć do programu tego dnia świadectwa osób znaczących, wzorów osobowych godnych naśladowania. Pożądane też jest włączenie w program oprawy artystycznej oraz pogłębionej modlitwy.

3.
Szukamy w Twojej swojej drogi Panie

Z nauczania Jana Pawła II:

„W tych dniach szczególnie będę prosił Boga, aby mocą swego Ducha nieustannie budził w was pragnienie spotkania z Chrystusem; abyście mieli odwagę postawić Chrystusowi pytanie: *gdzie mieszkasz*?; żebyście usłyszeli Jego odpowiedź i nie wahali się iść za Nim tam, gdzie was poprowadzi (…)

Droga młodzieży, Chrystus jest naszą nadzieją, On jest naszą radością. W ciągu najbliższych dni starajcie się otworzyć serca i umysły na Chrystusa. Jesteście częścią Kościoła, który chce wam ukazać drogę zbawienia i drogę szczęścia. Wzywam was, byście pozwolili się prowadzić Chrystusowi i szli jedną drogą z Nim. W ciągu tego tygodnia życzę wam dni pełnych łaski i pokoju".

Tekst przemówienia papieskiego przekazany młodzieży do refleksji Paryż – Pola Marsowe, 21 VIII 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 267.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że Chrystus jest nadzieją i radością.
- Otwarcie się na Chrystusa i pragnienie spotkania z Chrystusem.
- Pragnienie pójścia jedną drogą z Chrystusem.
- Dawanie świadectwa ugruntowanej wiary, ofiarnej miłości i niezachwianej nadziei – budowania swojej drogi w łączności z Chrystusem.
- Animacja innych do otwarcia drzwi Chrystusowi.

Nauczyciele

- Inspirowanie uczniów do budowania swojej drogi życia na Chrystusie.
- Wspomaganie w otwarciu się na Chrystusa.
- Inspirowanie do dawania świadectwa wiary i pójścia a drogą prowadzącą do Chrystusa.
- Towarzyszące wspomaganie w podejmowaniu i realizowaniu zadań.

Działania w ramach projektu

- Spotkanie (konferencja) pt. „Pójdę tą samą drogą co Ty Panie".
- Konkurs twórczości artystycznej: „Chrystus naszym panem, nadzieją i radością".
- Konkurs na pracę pisemną pt. „Z wiarą i ufnością idę Twoją drogą Panie".
- Sesja plakatowa i konferencja na temat: „Ci którzy poszli drogą Chrystusa".
- Dzień spotkania i modlitwy „Otwieramy drzwi Chrystusowi".
- Apel w sieci „Otwórzmy drzwi Chrystusowi i pójdźmy jego drogą.

Uwagi i komentarze

Projekt powinien (może) być zrealizowany w ramach rekolekcji szkolnych, ale jego program młodzież powinna znać dużo wcześniej, by się przygotować i czynnie uczestniczyć. Punktem wyjścia jest konferencja, której celem jest ukazanie drogi życia Jezusa Chrystusa, jako drogi każdego człowieka wierzącego. Efektem tego spotkania powinno być przekonanie, że nie ma innej drogi prowadzącej do zbawienia, wzbudzenie w sobie pragnienia złączenia własnej drogi życia z drogą Chrystusa. Świadectwo tego pragnienia wyrażone zostanie przez twórczość artystyczną (plastyczną, muzyczną, literacką, teatralną) oraz dane świadectwo w pracy konkursowej. Zorganizowanie sesji plakatowej spełnia funkcję edukacyjną, a jednocześnie poglądową wędrówki drogą Chrystusa przez osoby, które zawierzyły swoje życie Chrystusowi.

Koniecznym etapem jest dzień spotkania i modlitwy: „Otwieramy drzwi Chrystusowi" i udział we Mszy świętej. Należy zadbać o oprawę artystyczno-modlitewną. W tym dniu powinna odbyć się prezentacja wytworów uczniowskiej pracy i ich ocena.

Efektem końcowym jest apel w sieci: „Otwórzmy drzwi Chrystusowi". Podjęcie działalności w sieci może zaowocować dalszymi projektami o tej tematyce.

4.
Mówię tak Chrystusowi

Z nauczania Jana Pawła II:

„Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie… – znaczy: słuchajcie Jezusa, mojego Syna, idźcie za Jego słowem i zaufajcie Mu, Uczcie się mówić *tak* Chrystusowi w każdej okoliczności waszego życia. Jest to przesłanie bardzo krzepiące na duchu, którego wszyscy potrzebujemy. *Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie….* W słowach tych Maryja wyraziła przede wszystkim najgłębszy sekret swego życia. Za tymi słowami stoi Ona cała. Całe Jej życie bowiem było jednym wielkim *tak* Chrystusowi, wielkim *tak* pełnym radości i zaufania. Maryja pełna łaski, Dziewica Niepokalana, przez całe życie pozostawała całkowicie otwarta na Boga, w doskonałej zgodzie z Jego wolą – także w momentach trudnych, z których najtrudniejsze były te, które przeżyła na Kalwarii, u stóp krzyża. Nigdy nie wycofała swego *tak*, ponieważ całe swoje życie złożyła w ręce Boga: *Oto ja służebnica Pańska, niech mi się stanie według słowa Twego* (Łk 1,38). W encyklice *Redemptoris Mater* napisałem na ten temat: *Przy zwiastowaniu bowiem Maryja, okazując „posłuszeństwo wiary" Temu, który przemawiał do Niej słowami swego zwiastuna, poprzez „pełną uległość rozumu i woli wobec Boga objawiającego" – w pełni powierzyła się Bogu. Odpowiedziała więc całym swoim ludzkim, niewieścim „ja". Zawierało się w tej odpowiedzi wiary doskonałe współdziałanie z „łaską Bożą uprzedzającą i wspomagającą" oraz doskonała wrażliwość na działanie Ducha Świętego* (nr 13).

Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie…. W tym krótkim zdaniu zawiera się cały życiowy program, który Maryja – Mistrzyni zrealizowała jako pierwsza spo-

śród uczniów Chrystusa, i którego dzisiaj uczy również nas. Jest to program życia oparty na mocnym i pewnym fundamencie, jakim jest Jezus Chrystus.

Światem, w którym żyjemy, wstrząsają rozmaite kryzysy, a wśród nich jednym z najbardziej niebezpiecznych jest zagubienie sensu życia. Wielu współczesnych nam ludzi utraciło prawdziwy sens życia i szuka jego namiastek w niepohamowanym konsumizmie, w narkotykach, w alkoholu lub w erotyzmie. Szukają szczęścia, a znajdują smutek, pustkę w sercu, a nierzadko rozpacz. W takiej sytuacji wielu młodych stawia sobie zasadnicze pytania: jak powinienem przeżyć swoje życie, aby go nie zmarnować? Na jakim fundamencie powinienem je budować, aby było ono naprawdę szczęśliwe? Co mam czynić, aby swojemu życiu nadać sens? Jak mam postępować w trudnych i skomplikowanych sytuacjach życiowych – w rodzinie, w szkole, na uniwersytecie, w pracy, w kręgu przyjaciół? Są to pytania, niekiedy dramatyczne, które dzisiaj z pewnością stawia sobie wielu z was.

Jestem przekonany, że wszyscy chcecie budować swoje życie na mocnych podstawach, pozwalających przetrwać próby, których nie brak nigdy, że chcecie budować je na fundamencie ze skały. I oto staje przed wami Maryja, Dziewica z Nazaretu, pokorna Służebnica Pańska, która wskazując na swego Syna mówi: *Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*…, to znaczy słuchajcie Jezusa, idźcie za Nim, bądźcie Mu posłuszni, bądźcie posłuszni Jego przykazaniom, zaufajcie Mu. Jest to jedyny program życia prawdziwie udanego i szczęśliwego. Jest to także jedyne źródło najgłębszego sensu życia (…)

Wierzyć w Boga i kochać Go znaczy konsekwentnie przeżywać swoje życie w świetle Ewangelii. Wierzyć w Boga i kochać Go znaczy starać się zawsze czynić to, co Chrystus nam mówi zarówno w Piśmie Świętym, jak poprzez nauczanie Kościoła. Nie jest to łatwe. Często trzeba wiele odwagi, aby postępować wbrew prądom obowiązujących mód lub opinii tego świata. Lecz – powtórzę to jeszcze raz – taki jest właśnie program życia prawdziwie udanego i szczęśliwego (…)

Rozważajcie życie Maryi! Rozważajcie je przede wszystkim wy, dziewczęta. Dla was Dziewica Niepokalana stanowi wzniosły wzór niewiasty świadomej własnej godności i wielkiego powołania. Rozważajcie życie Maryi również wy, chłopcy. Słuchając słów wypowiedzianych przez Maryję w Kanie Galilejskiej: *Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie*…, starajcie się budować swoje życie od samego początku na mocnym fundamencie, którym jest Chrystus. Życzę, aby rozważanie tajemnicy Maryi doprowadziło was do naśladowania Jej życia: uczcie się od Niej

słuchać słowa Bożego i wypełniać je (por. J 2,5); uczcie się od Niej być zawsze blisko Chrystusa, nawet wówczas, jeśli to będzie wiele kosztowało (por. J 19,25)".

Jan Paweł II. Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży. 13 XII 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 68–70.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie przez uczniów, że wierzyć w Boga i kochać Go znaczy żyć według wskazań Ewangelii.
- Przejawianie postawy zasłuchania w słowa Chrystusa i zaufania Chrystusowi.
- Gotowość naśladowania Chrystusa, posłuszeństwa i pokory na wzór Maryi.
- Postępowanie według wskazań Chrystusa.
- Animacja innych do życia według wskazań Chrystusa

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu postawy Maryi.
- Stwarzanie szans rozwiązywania problemów i budowania codziennego życia na Chrystusie – na Ewangelii i nauczaniu Kościoła.
- Otaczanie uczniów miłością wychowawczą, wskazywanie źródeł wiedzy religijnej.

Działania w ramach projektu

- Dzień skupienia: „Otwieram swoje serce i umysł Chrystusowi".
- Indywidualny program: „Odpowiadam tak Chrystusowi – buduję swoje życie według wskazań Ewangelii i nauczania Kościoła"
- Festiwal artystyczny pt. „Mówię tak Chrystusowi".

Uwagi i komentarze

Projekt może być formą wspierającą rekolekcje szkolne i zwrotnie rekolekcje szkolne mogą stanowić czynnik wspierający realizację projektu. Stąd ważnym punktem jest dzień skupienia, w którym oprócz Mszy świętej, odbędzie się pogłębiona modlitwa, kontemplacja, świadectwo, konferencja. Stanowić to będzie pod budowę dla konstruowania indywidualnych programów pójścia za głosem Chrystusa w codziennym życiu.

Festiwal artystyczny obejmujący aktywność muzyczną, plastyczną, literacką, teatralną stworzy szansę głębszych przeżyć, refleksji doda odwagi i stanie się płaszczyzną swobodnej komunikacji. Powinien stanowić ważny punkt podsumowania projektu. Nie może w nim zabraknąć prezentacji indywidualnych programów, dawania świadectwa.

5.
Z Maryją spotykamy Jezusa, kochamy Go, sprawiamy, by był kochany

Z nauczania Jana Pawła II:

„Drodzy młodzi, wy wiecie: chrześcijaństwo nie jest opinią i nie polega na próżnych słowach. Chrześcijaństwo to Chrystus! To Osoba, to Żyjący! Spotkać Jezusa, kochać Go i sprawić, by był kochany – oto chrześcijańskie powołanie. Maryja jest wam dana, by pomóc wam wejść w bardziej szczery i osobisty kontakt z Jezusem. Swoim przykładem Maryja uczy was utkwienia spojrzenia miłości w Nim, który ukochał nas jako pierwszy. Swoim wstawiennictwem formuje w was serce uczniów zdolnych słuchać Syna, który objawia autentyczne oblicze Ojca i prawdziwą godność człowieka.

16 października 2002 roku ogłosiłem *Rok Różańca* i wezwałem wszystkie dzieci Kościoła, aby uczyniły z tej prastarej modlitwy maryjnej proste i głębokie ćwiczenie kontemplacji oblicza Chrystusa. Odmawiać Różaniec oznacza bowiem uczyć się patrzeć na Jezusa oczyma Jego Matki, kochać Jezusa sercem Jego Matki. Wam również, drodzy młodzi, przekazuję dzisiaj symbolicznie koronkę Różańca. Niech przez modlitwę i rozważanie tajemnic Maryja prowadzi was bezpiecznie do swego Syna! Nie wstydźcie się odmawiać Różańca sami, kiedy idziecie do szkoły, na uczelnię czy do pracy, na ulicy i w środkach komunikacji publicznej; przyzwyczajacie się odmawiać go ze sobą, w waszych grupach, ruchach i stowarzyszeniach; nie wahajcie się proponować go w domu waszym rodzicom i rodzeństwu gdyż on ożywia i umacnia więzy pomiędzy członkami rodziny. Ta modlitwa pomoże wam być mocnymi w wierze, stałymi w miłości i radosnymi i wytrwałymi w nadziei.

Z Maryją, służebnicą Pańską, odkryjecie radość i płodność życia ukrytego. Z Nią, uczennicą Mistrza, pójdziecie za Jezusem drogami Palestyny stając się świadkami Jego nauczania i Jego cudów. Z Nią, Matką bolesną, będziecie towarzyszyć Jezusowi w męce i śmierci. Z Nią, Oblubienicą nadziei, przyjmiecie radosne przesłanie Paschy i nieoceniony dar Ducha Świętego.

Drodzy młodzi, tylko Jezus zna wasze serce, wasze najgłębsze pragnienia. Tylko On, który umiłował was aż do śmierci (por. J 13,1) jest zdolny wypełnić wasze pragnienia. On ma słowa życia wiecznego; słowa, które nadają sens życiu. Nikt poza Chrystusem nie może dać wam prawdziwego szczęścia. Naśladując przykład Maryi umiejcie powiedzieć Mu wasze bezwarunkowe *tak*".

Jan Paweł II. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Młodzieży. 8 III 2003. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 153–154.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że chrześcijaństwo to Chrystus.
- Zaangażowanie w realizację swego chrześcijańskiego powołania.
- Wychodzenie na spotkanie z Chrystusem i wędrówka z Chrystusem.
- Wędrowanie za Jezusem z Maryją.

Nauczyciele

- Stwarzanie szans realizacji chrześcijańskiego powołania.
- Towarzyszenie uczniom w spotkaniach z Jezusem, okazywanie Mu miłości; towarzyszenie im w inspirowaniu przez nich kręgów społecznych do wyrażania miłości do Jezusa.
- Dawanie świadectwa swego chrześcijańskiego powołania.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Chrześcijaństwo to Chrystus".
- Zorganizowanie wspólnoty różańcowej.
- Indywidualne programy realizacji chrześcijańskiego powołania.
- Dzień: „Z Maryją podążamy za Jezusem".

Uwagi i komentarze

Filarem realizacji projektu są indywidualne programy realizacji chrześcijańskiego powołania. Proponowana sesja popularnonaukowa „Chrześcijaństwo to Chrystus" ma ukazać podstawy chrześcijańskiego powołania, zmotywować uczniów do zaangażowanego uczestnictwa w realizacji swojego powołania i podjęcia działań animacyjnych w środowisku społecznym o charakterze edukacyjno-formacyjnym. Warto na tę sesję zaprosić znane autorytety celem dawania przez nich świadectwa życia, w centrum którego są spotkania z Jezusem, miłość do niego i działalność ewangelizacyjna o charakterze animacyjnym.

Ważnym osiągnięciem jest podążanie za Jezusem z Maryją. Motywem do jego podjęcia jest Dzień „Z Maryją podążamy za Jezusem". Wydarzenie to powinno być wypełnione modlitwą różańcową, świadectwami członków wspólnoty różańcowej. Warto ten dzień ubogacić aktywnością artystyczną młodzieży: śpiewem, recytacją wierszy, muzyką, rozważaniami.

6.
Totus tuus – jesteśmy Twoi Maryjo

Z nauczania Jana Pawła II:

„Tobie oddaję wszystkie owoce mego życia i posługi; Tobie zawierzam losy Kościoła; Tobie polecam mój naród; Tobie ufam i Tobie raz jeszcze wyznaję: *Totus Tuus, Maria! Totus Tuus*. Amen".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy świętej z okazji 400-lecia sanktuarium. Kalwaria Zebrzydowska 19 VIII 2002 r. www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/podroze/pl2002-08-19-jp2-kalwaria.html [dostęp: 18 VIII 2020].

„W czasie tego czuwania, czuwania modlitewnego, pragnę zwrócić waszą uwagę na trzy słowa, które są naszymi przewodnikami: Jestem – Pamiętam – Czuwam (…)

Jestem: Imię Boga (…) Człowiek został stworzony na obraz i podobieństwo Boga, ażeby istnieć i mówić do swego Stwórcy: *jestem*. W tym ludzkim *jestem* jest cała prawda istnienia i sumienia. *Jestem* wobec Ciebie, który *Jesteś* (…)

Pamiętam. Jestem przy Tobie – pamiętam (…) Człowiek jest wobec Boga, trwa przy Bogu poprzez to, że pamięta. Poprzez to, że zachowuje słowa Boże i wielkie sprawy Boże, rozważając w sercu swoim, tak jak Maryja z Nazaretu. Wcześniej niż natchnieni autorzy zapisali prawdę żywota wiecznego objawioną w Jezusie Chrystusie, zapisało tę prawdę Serce Jego Matki (por. Łk 2,51). I zapisało głębiej. Stało się żywym zapisem Bożych tajemnic (…) Przybyliśmy tutaj, drodzy przyjaciele, ażeby uczestniczyć w maryjnej pamięci wielkich spraw Bożych. Ażeby uczestniczyć w pa-

mięci Kościoła, której służą Pisma natchnione. Uczyńmy Pismo Święte źródłem natchnienia dla nas samych. Uczyńmy je źródłem naszego wewnętrznego życia. Odkrywajmy w nim wciąż na nowo i coraz pełniej wspaniałą i niezgłębioną tajemnicę Boskiego *Jestem* (…).

Trzy słowa Jasnogórskiego Apelu, który stąd w czasie wielkich duchowych zmagań docierał na całą ziemię zamieszkałą przez Polaków. Jestem – pamiętam – czuwam (…) Tu, na Jasnej Górze, słowo *czuwam* ma treść maryjną, ściśle odpowiada ikonie Bogarodzicy. *Czuwam* oznacza postawę matki. Jej życie, jej powołanie wyraża się w czuwaniu. Jest to czuwanie nad człowiekiem od pierwszych chwil zaistnienia. Czuwanie to łączy się ze smutkiem i z radością (…) *Czuwajcie i módlcie się, abyście nie ulegli pokusie* (Mk 14,38). Wśród wszystkich uczniów Chrystusa Maryja jest pierwszą *czuwającą*. Trzeba nam uczyć się Jej czuwania. Czuwać z Nią (…) Co to znaczy: «czuwam»? To znaczy, że staram się być człowiekiem sumienia. Że tego sumienia nie zagłuszam i nie zniekształcam. Nazywam po imieniu dobro i zło, a nie zamazuję. Wypracowuję w sobie dobro, a ze zła staram się poprawiać, przezwyciężać je w sobie".

Jan Paweł II. Apel Jasnogórski. Częstochowa 14 VIII 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 799–803.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie słów: „Jestem przy Tobie pamiętam czuwam".
- Potrzeba kontemplacji życia i postawy Maryi.
- Zaangażowanie w stawanie się człowiekiem sumienia.
- Przejawianie postawy miłości bliźniego i międzyludzkiej solidarności.
- Wiara w obecność miłości Maryi.
- Zawierzenie swojego życia Maryi.
- Trwanie w łączności z Maryją i Jej Synem poprzez praktykowanie modlitwy różańcowej.

Nauczyciele

- Inspirowanie uczniów do powierzania swojego życia Maryi, a przez nią Jej Synowi.
- Dawanie świadectwa oddawania wszystkich spraw i problemów Maryi.
- Pełnienie roli kierownika duchowego młodzieży.

Działania w ramach projektu

- Konferencja pt. „Jestem – pamiętam – czuwam".
- Debaty klasowe na temat: Czuwam – wypełniamy treścią swojego życia.
- Dzień modlitwy różańcowej – czuwanie modlitewne.
- Konkurs na pracę pisemną „Jestem przy Tobie, pamiętam, czuwam".
- Konkurs aktywności twórczej: Maryja moją matką.
- Powołanie różańcowej grupy modlitewnej i wspólnoty zawierzenia Maryi.
- Spotkanie: „Jesteśmy Twoi Maryjo".

Uwagi i komentarze

Projekt jest adresowany do całej wspólnoty szkolnej, a zwłaszcza do maturzystów, którzy odbywają pielgrzymkę na Jasną Górę. Punktem wyjścia jest zrozumienie słów: jestem – pamiętam – czuwam. Służą temu sesje i debaty klasowe. Należy w tym względzie zwrócić uwagę na znaczenie poszczególnych słów, zwłaszcza słowa czuwam (być człowiekiem sumienia, dostrzegać drugiego, miłować bliźniego, solidaryzować się z drugim człowiekiem). W projekcie ważnym elementem strukturalnym jest dzień modlitwy różańcowej – czuwanie modlitewne. Należy zadbać o głębokie, pełne treści rozważania tajemnic. Wyrazem deklaracji zawartej w tytule projektu jest aktywność twórcza młodzieży: plastyczna, muzyczna, poetycka, modlitewna. Stanie się ona czynnikiem budzącym refleksje, wyobraźnię twórczą czynnikiem interioryzacji życia i posłannictwa Maryi, jej wartości w życiu człowieka i narodu polskiego.

Ważnym elementem projektu jest konkurs na świadectwo łączności z Maryją. Świadectwa młodzieży powinny być opublikowane w dowolnej formie. W ten sposób wypromowane zostaną wzory osobowe godne naśladowania. Finalnym efektem projektu jest powołanie grupy i wspólnoty modlitewnej tworzących młodzieżowe środowisko maryjne. Warto jego działalność promować w środowisku międzyszkolnym oraz w sieci. Efekty projektu powinny być zaprezentowane podczas końcowego spotkania: „Jesteśmy twoimi Maryjo". Spotkaniu temu może towarzyszyć wystawa obrazująca działalność w ramach projektu.

7.
Angażujemy rozum i wiarę – wchodzimy na drogę prawdy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wiara i rozum (*Fides et ratio*) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy. Sam Bóg zaszczepił w ludzkim sercu pragnienie poznania prawdy, którego ostatecznym celem jest poznanie Jego samego, aby człowiek – poznając Go i miłując – mógł dotrzeć także do pełnej prawdy o sobie (por. Wj 33,18; Ps 27)" (wprowadzenie).

„Wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich *filozofia*, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości. Termin filozofia – wedle źródłosłowu greckiego – oznacza «umiłowanie mądrości». Istotnie, filozofia narodziła się i rozwinęła w epoce, gdy człowiek zaczął sobie stawiać pytania o przyczynę i cel rzeczy. Na różne sposoby i w wielu formach ukazuje ona, że pragnienie prawdy stanowi nieodłączny element ludzkiej natury" (nr 3)

„Przynaglany pragnieniem odkrycia ostatecznej prawdy swojego istnienia, człowiek stara się zdobyć pewne elementy uniwersalnej wiedzy, które pozwalają mu lepiej rozumieć samego siebie i coraz pełniej się realizować" (nr 4).

„Kościół ze swej strony wysoko ceni to dążenie rozumu do osiągnięcia celów, które czynią osobowe istnienie coraz bardziej godnym tego miana. Widzi bowiem w filozofii drogę wiodącą do poznania podstawowych prawd o życiu człowieka.

Zarazem uznaje filozofię za nieodzowne narzędzie, pomagające głębiej rozumieć wiarę i przekazywać prawdę Ewangelii tym, którzy jeszcze jej nie znają" (nr 5).

„Potrzeba znalezienia fundamentu, na którym można zbudować życie osobiste i społeczne, daje się szczególnie mocno odczuć zwłaszcza wówczas, gdy człowiek przekonuje się, jak niepełne są propozycje, które rzeczywistość doraźną i przemijającą wynoszą do rangi wartości, budząc fałszywe nadzieje na odkrycie prawdziwego sensu istnienia. Pod ich wpływem wielu ludzi doprowadza swoje życie na krawędź przepaści, nie zdając sobie sprawy, co ich czeka. Przyczyną tego jest także fakt, że niejednokrotnie ci, którzy zostali powołani, aby w różnych formach kultury ukazywać owoce swoich przemyśleń, odwrócili spojrzenie od prawdy, przedkładając doraźny sukces nad trud cierpliwego poszukiwania tego, co naprawdę warto uczynić treścią życia. Filozofia, która ze względu na swą wielką odpowiedzialność za kształtowanie myśli i kultury winna nieustannie wzywać do szukania prawdy, musi stanowczo powrócić do swego pierwotnego powołania" (nr 6).

„Widzimy zatem, jak omawiany problem stopniowo ukazuje się nam we wszystkich swoich aspektach. Człowiek ze swej natury szuka prawdy. Celem tego poszukiwania nie jest tylko poznanie prawd cząstkowych, dotyczących faktów lub zagadnień naukowych; człowiek dąży nie tylko do tego, aby w każdej ze swych decyzji wybrać prawdziwe dobro. Jego poszukiwanie zmierza ku głębszej prawdzie, która może mu ukazać sens życia; poszukiwanie to zatem może osiągnąć cel jedynie w absolucie. Dzięki przyrodzonej zdolności myślenia człowiek może znaleźć i rozpoznać taką prawdę" (nr 33).

„Ta prawda, którą Bóg objawia nam w Jezusie Chrystusie, nie jest sprzeczna z prawdami, do jakich można dojść drogą refleksji filozoficznej. Przeciwnie, te dwa porządki poznania prowadzą do pełni prawdy. Jedność prawdy jest podstawowym postulatem ludzkiego rozumu, wyrażonym już w zasadzie niesprzeczności. Objawienie daje pewność tej jedności, ukazując, że Bóg Stwórca jest także Bogiem historii zbawienia. Ten sam jedyny Bóg jest fundamentem oraz rękojmią poznawalności i racjonalności naturalnego porządku rzeczy, na którym z ufnością opierają się ludzie nauki[29], oraz objawia się jako Ojciec naszego Pana Jezusa Chrystusa. Ta jedność prawdy naturalnej i objawionej znajduje żywe i osobowe wcielenie w Chrystusie, jak przypomina Apostoł: *Prawda jest w Jezusie* (por. Ef 4,21; por. Kol 1,15–20)" (nr 34).

„Potwierdzenie tego przekonania znajdujemy także w nauce Ojców: «Sama wiara nie jest niczym innym jak przyzwoleniem myśli. (…) Każdy kto wierzy, my-

śli – wierząc myśli i myśląc wierzy. (…) Wiara, jeśli nie jest myśleniem, nie istnieje» (św. Augustyn). A w innym miejscu: «Jeśli usuwamy przyzwolenie rozumu, usuwamy wiarę, ponieważ bez przyzwolenia rozumu nie można wierzyć» (św. Augustyn)" (nr 79).

„Nie ma więc powodu do jakiejkolwiek rywalizacji między rozumem a wiarą: rzeczywistości te wzajemnie się przenikają, każda zaś ma własną przestrzeń, w której się realizuje" (nr 17).

„Wszystkich proszę, aby starali się dostrzec wnętrze człowieka, którego Chrystus zbawił przez tajemnicę swojej miłości, oraz głębię jego nieustannego poszukiwania prawdy i sensu. Różne systemy filozoficzne wpoiły mu złudne przekonanie, że jest absolutnym panem samego siebie, że może samodzielnie decydować o swoim losie i przyszłości, polegając wyłącznie na sobie i na własnych siłach. Wielkość człowieka nigdy nie urzeczywistni się w ten sposób. Stanie się to możliwe tylko wówczas, gdy człowiek postanowi zakorzenić się w prawdzie, budując swój dom w cieniu Mądrości i w nim zamieszkując. Tylko w tym horyzoncie prawdy będzie mógł w pełni zrozumieć sens swojej wolności oraz swoje powołanie do miłowania i poznania Boga jako najdoskonalsze urzeczywistnienie samego siebie" (nr 107).

Jan Paweł II. Encyklika *Fides et ratio.*14 IX 1998.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Przekonanie, że podstawowym warunkiem dochodzenia do prawdy jest integralne powiązanie zdolności poznawczych, zwłaszcza myślenia, z wiarą chrześcijańską.
- Zrozumienie, że w badaniach naukowych należy czynić odniesienia do osoby ludzkiej i całości jej życia.
- Zaangażowanie poznawcze, emocjonalne, uczuciowe, religijne w poznawaniu prawdy.
- Dawanie świadectwa integracji rozumu i wiary.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznaniu związku między rozumem i wiarą.
- Inspirowanie w poszukiwaniu prawdy, odkrywaniu jej i życiu prawdą.
- Dawanie świadectwa integracji rozumu i wiary na drodze prawdy.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Integracja rozumu i wiary drogą do prawdy".
- Sesja plakatowa: „Wiara w życiu wybitnych naukowców (m.in.: L. Pasteur, G.F. Haendel, A. Fleming, G. Cori)".
- Projekcja filmu o św. Edycie Stein „Siódmy pokój" .
- Konkurs na pracę pisemną – świadectwo: „Poszukiwanie prawdy i urzeczywistnianie mądrości na drodze wiary – codziennym dla mnie wyzwaniem".
- Konferencja na temat: „Między nadmiarem prawdy a półprawdą – deformacje wartości prawdy w mass mediach".
- Spotkanie: „Wchodzimy na drogę prawdy".

Uwagi i komentarze

Celem projektu jest zgłębienie zagadnień zawartych w encyklice *Fides et ratio*. Są to trudne zagadnienia stąd kierownicza rola nauczycieli, wychowawców i katechetów jest bardzo ważnym warunkiem realizacji projektu.

Projekt posiada w przeważającej części charakter projektu poznawczego, zilustrowanego sesją plakatową, projekcją filmu i świadectwami młodzieży. Mimo trudnego zagadnienia powinien być podjęty, zwłaszcza przez starszą młodzież szkół średnich.

Etap podsumowujący stanowi spotkanie, na którym powinny zostać zaprezentowane prace pisemne mające charakter świadectwa oraz wskazania dla młodzieży opracowane przez młodzież.

8.
Człowiek nie może żyć bez Miłości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Temat i treść najbliższego Dnia Młodzieży stawiają przed nami świadectwo świętego Jana Apostoła, który woła: *Myśmy poznali i uwierzyli miłości, jaką Bóg ma ku nam* (1 J 4,16).W związku z tym pragnę przypomnieć wam myśl, którą wyraziłem w mojej pierwszej encyklice: *Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa* (*Redemptor hominis*, 10). Jakże wielką wagę posiada owa rzeczywistość dla młodych, przeżywających okres szczególnej odpowiedzialności i nadziei, kształtowania osobowości, precyzowania tego, co najważniejsze, ideałów i projektów życiowych, okres poszukiwania prawdy, a także dążenia do prawdziwego szczęścia. Jest to czas, w którym człowiek odczuwa największą potrzebę akceptacji i wsparcia, kiedy najbardziej pragnie być wysłuchany i kochany. Dobrze wiecie w głębi waszych serc, że zadowolenie, jakie niesie powierzchowny hedonizm, jest przelotne i pozostawia w duszy tylko pustkę; że zamykanie się w twierdzy własnego egoizmu to wielka iluzja; że obojętność i sceptycyzm sprzeciwiają się wzniosłym dążeniom do bezgranicznej miłości; że pokusy przemocy i ideologie negujące Boga prowadzą tylko w ślepe zaułki.

Pamiętając o tym, że człowiek nie może żyć i nie może być zrozumiany bez miłości, wzywam was wszystkich, byście wzrastali w człowieczeństwie, byście przyznawali absolutne pierwszeństwo wartościom duchowym, byście przeobrażali się

w *nowych ludzi*, coraz pełniej uznając i przyjmując w waszym życiu obecność Boga, który jest Miłością; Ojca, który odwiecznie miłuje każdego z nas, który stworzył nas dla miłości, który tak bardzo nas umiłował, że wydał swego Syna Jednorodzonego na odpuszczenie naszych grzechów, abyśmy mogli się z Nim pojednać, abyśmy żyli zjednoczeni z Nim w miłości, która nie ma końca. Światowy Dzień Młodzieży ma więc przygotować nas wszystkich na przyjęcie daru Bożej miłości, która nas kształtuje i zbawia. Świat z niecierpliwością oczekuje naszego świadectwa miłości, świadectwa, które płynie z głębokiego osobistego przekonania i ze szczerego aktu miłości i wiary w Zmartwychwstałego Chrystusa. Takie jest właśnie znaczenie poznania miłości i wzrastania w miłości (…)

Miłość nie idzie wprawdzie na kompromis z błędem, ale zawsze wychodzi na spotkanie wszystkim, ażeby wskazać drogę nawrócenia. W jakże pięknych i pełnych blasku słowach mówi o tym święty Paweł w swoim *Hymnie o miłości* (por. 1 Kor 13). Niech staną się one ideałem waszego życia i konkretnym zobowiązaniem zarówno w chwili obecnej jak i w przyszłości!

Miłość Boża, którą Duch Święty rozlał w naszych sercach (por. Rz 5,5), winna uczulić nas w najwyższym stopniu na pobudzające do działania groźby głodu i wojny, na gorszące dysproporcje pomiędzy bogactwem niewielu i ubóstwem bardzo wielu ludzi, na działania wymierzone przeciwko prawom człowieka i przysługującej mu wolności, włącznie z wolnością religijną, na istniejące i potencjalne manipulowanie jego godnością (…)

W Chrystusie została nam w pełni objawiona miłość Boga i najwyższa godność człowieka. Niech Jezus będzie *kamieniem węgielnym* (por. Ef 2,20) waszego życia oraz nowej cywilizacji, którą winniście budować w duchu wspaniałomyślnej i otwartej solidarności. Prawdziwy wzrost człowieka w pokoju i sprawiedliwości, w prawdzie i wolności może dokonywać się tylko wtedy, gdy jest w nim obecny Chrystus ze swą zbawczą mocą".

Jan Paweł II. Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1986. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 63–65.

„Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa. I dlatego właśnie Chrystus-Odkupiciel, jak to już zostało powiedziane, *objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi*. To

jest ów – jeśli tak wolno się wyrazić – ludzki wymiar Tajemnicy Odkupienia. Człowiek odnajduje w nim swoją właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa. Człowiek zostaje w Tajemnicy Odkupienia na nowo potwierdzony, niejako wypowiedziany na nowo. Stworzony na nowo! *Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie* (Ga 3, 28). Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca — nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty – musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa. Musi niejako w Niego wejść z sobą samym, musi sobie „przyswoić", zasymilować całą rzeczywistość Wcielenia i Odkupienia, aby siebie odnaleźć. Jeśli dokona się w człowieku ów dogłębny proces, wówczas owocuje on nie tylko uwielbieniem Boga, ale także głębokim zdumieniem nad sobą samym. Jakąż wartość musi mieć w oczach Stwórcy człowiek, skoro zasłużył na takiego i tak potężnego Odkupiciela (por. hymn *Exsultet* z Wigilii Wielkanocnej), skoro Bóg *Syna swego Jednorodzonego dał*, ażeby on, człowiek *nie zginął, ale miał życie wieczne* (por. J 3,16). Właśnie owo głębokie zdumienie wobec wartości. i godności człowieka nazywa się Ewangelią, czyli Dobrą Nowiną. Nazywa się też chrześcijaństwem"

Jan Paweł II. Encyklika *Redemptor hominis.* nr 10.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie przez uczniów funkcji miłości w życiu człowieka, której źródło tkwi w Jezusie Chrystusie.
- Przyjęcie daru Bożej miłości.
- Kontemplacja miłości Bożej.
- Budowanie projektu życia w perspektywie uczestnictwa w Bożej miłości.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu swojego człowieczeństwa w kontekście miłości.
- Stworzenie szans spotkania uczniów z Miłością.
- Ukazanie uczniom znaczenia w ich życiu wartości duchowych.

- Wspierające towarzyszenie w kształtowaniu osobowości, ideałów, budowaniu projektu życia, w dążeniu do prawdy i szczęścia.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat „Człowiek nie może żyć bez miłości".
- Dni Skupienia: „Bóg jest miłością".
- Konkurs na pracę pisemną „Moje spotkania z miłością".
- Sztuka teatralna: „Moje życie buduję na miłości Bożej".
- Indywidualne programy rozwoju duchowego.

Uwagi komentarze

Głównym celem projektu jest zrozumienie tematu i uczestnictwo w miłości Bożej. Punktem wyjścia jest zdobycie pogłębionej wiedzy dotyczącej wartości miłości w tym miłości Bożej. Opracowanie przez uczniów jej kompendium stanie się podstawą dalszych działań prowadzących do czynnego uczestnictwa w miłości Bożej.

Dni Skupienia – „Bóg jest miłością" powinny stać się czynnikiem pobudzającym do zrozumienia potrzeby budowania życia na wartościach duchowych, pogłębionej modlitwy, trwania na spotkaniu z miłością i odpowiadania na miłość. W programie powinien się znaleźć czas na modlitwę, kontemplację, świadectwo, rozmowę dyskusję.

Konkurs na pracę pisemną „Moje spotkania z miłością" pozwoli na promowanie uczniów, którzy prowadzą życie duchowe i dają świadectwo poprzez realizację swojego życia. Warto te prace opublikować w dowolnej formie (drukowanej, internetowej) i wykorzystywać w pracy wychowawczo-dydaktycznej. Będą stanowić wzory osobowe pociągające innych.

Drogą zrozumienia głębi miłości Bożej może stanowić sztuka teatralna. Stać się powinna czynnikiem przeżywania wartości Bożej miłości. Może stanowić również formę edukacji w tym zakresie dla szerszej społeczności (społeczności pozaszkolnej).

Ważnym punktem o charakterze finalnym są indywidualne programy rozwoju duchowego z miłością i przez miłość. Ważnym zadaniem nauczyciela jest wspomaganie uczniów w ich powstawaniu, realizacji i wartościowaniu. Niezbędne są konsultacje, rozmowy, wsparcie duchowe, rady, okazywanie miłości wychowawczej.

9.
Jesteśmy młodymi ludźmi, którzy czerpią ze źródeł prawdy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Świat potrzebuje ludzi młodych, którzy czerpią obficie ze źródeł prawdy. Musicie słuchać prawdy i dlatego potrzebna Wam jest czystość serca; powinniście ją zrozumieć i dlatego potrzebna jest Wam głęboka pokora. Musicie się jej poddać i dzielić się nią z innymi, dlatego potrzebujecie siły, by oprzeć się pokusie pychy, egoizmu i manipulacji. Musicie w sobie kształcić głębokie poczucie odpowiedzialności".

Jan Paweł II. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 59.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Odkrycie prawdy o Bogu: „Ja jestem Drogą, Prawdą i Życiem".
- Odkrycie prawdy o człowieku.
- Zrozumienie, że człowiek jest osobą.
- Zrozumienie zobowiązań i praw wynikających z istoty osoby ludzkiej.
- Urzeczywistnianie w swoim życiu wartości prawdy o Bogu i człowieku.

Nauczyciele

- Towarzyszące wspieranie w zdobywaniu prawdy o Bogu i człowieku.
- Wspieranie w realizacji podjętych zadań.

- Dawanie świadectwa wiary w Boga i urzeczywistnianie jego przykazań.
- Przyjmowanie postawy personalistycznej.

Działania w ramach projektu

- Zorganizowanie sesji popularnonaukowej pt. „Ja jestem Drogą, Prawdą i Życiem".
- Debaty klasowe: „Człowiek jest osobą".
- Konkurs na pracę pisemną „Jestem osobą, a to mnie zobowiązuje".
- Konkurs na personalistyczną koncepcję życia klasy pt. „W naszej klasie osoba stoi w centrum".
- Konkurs artystyczny „Prawda o Bogu i człowieku".
- Święto szkoły „Prawda w centrum naszego życia".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest pogłębienie wiedzy o Bogu i człowieku. Służy temu zorganizowanie sesji popularnonaukowej i debat klasowych. W programie sesji koncentrujemy się na prawdzie o Bogu, natomiast podczas debat klasowych na prawdzie o człowieku, których zadaniem jest zdobycie przez uczniów wiedzy na temat istoty osoby ludzkiej, jej podstaw antropologicznych, zobowiązań i praw. W powyższym kontekście organizowane są dwa konkursy: Konkurs na pracę pisemną: „Jestem osobą, a to mnie zobowiązuje" oraz „Konkurs na personalistyczną koncepcję pracy klasy szkolnej", odzwierciedlającą programy wychowawczo-dydaktyczne, regulamin klasy, jako społecznej umowy, ważne wydarzenie w klasie, itp.

Finalnym punktem projektu jest święto szkoły „Prawda w centrum naszego życia". Celem jest ugruntowanie wiedzy na temat prawdy o Bogu i człowieku, ogłoszenie i prezentowanie wyników, promowanie efektów projektu zawartych w wytworach uczniowskich. Upowszechnienie w sieci przebiegu święta stanie się źródłem wiedzy na temat prawdy o Bogu i prawdy o człowieku.

10.
Nie ulegamy pokusom i duchowi świata – zwracamy się ku prawdziwym wartościom

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Młodość… jest rzeźbiarką, co wykuwa żywot cały* (Krasiński), a kształt, jaki nadaje ona konkretnemu człowieczeństwu każdego i każdej z Was, utrwala się w całym życiu. Jeśli ma to doniosłe znaczenie pozytywne – to może mieć niestety również doniosłe znaczenie negatywne. Nie możecie zakrywać oczu przed zagrożeniami, jakie czyhają na Was w młodości. I one również mogą wycisnąć swoje piętno na całym życiu.

Pragnę tu wspomnieć na przykład o pokusie przesadnego krytycyzmu, który chciałby wszystko poddawać dyskusji i wszystko na nowo zobaczyć; czy o pokusie sceptycyzmu wobec tradycyjnych wartości, który łatwo przeradza się w pewien rodzaj nie oglądającego się na nic cynizmu wobec problemów pracy, kariery czy samego małżeństwa. A dalej, jakże przemilczeć pokusę wywołaną przez rozpowszechniający się, zwłaszcza w krajach bogatszych, handel rozrywką, który odciąga od poważnego zaangażowania się w życie i sprzyja wyrobieniu postawy bierności, egoizmu i izolacji? Zagraża Wam, drodzy młodzi Przyjaciele, zły wpływ technik reklamy, które podsycają naturalną skłonność do unikania wysiłku, obiecując natychmiastowe zaspokojenie wszelkich pragnień, podczas gdy konsumizm z tym związany dyktuje, by człowiek szukał urzeczywistnienia samego siebie przede wszystkim w wykorzystaniu dóbr materialnych. Ilu młodych, podbitych urokiem kuszących miraży, popada w moc niekontrolowanych instynktów i szuka szczęścia na drogach dużo obiecujących, ale w rzeczywistości pozbawionych autentycznych

ludzkich perspektyw! Odczuwam potrzebę powtórzenia tu słów, które napisałem w Orędziu, Wam poświęconym, na Światowy Dzień Pokoju: *niektórzy z Was mogą odczuwać pokusę ucieczki od odpowiedzialności: ucieczki w złudny świat alkoholizmu i narkotyków, przelotne związki nie prowadzące do małżeństwa i założenia rodziny, w obojętność, cynizm, a nawet w gwałt. Strzeżcie się zasadzek świata, który dąży do wyzyskania lub wypaczania Waszych zdecydowanych i usilnych poszukiwań szczęścia i sensu życia*".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata. 31 III 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 40.

„W ludzkim wnętrzu wolność otwiera się lub zamyka na miłość. Na tym polega nieustanny dramat człowieka, który często wybiera zniewolenie, ulegając własnym lękom, zachciankom, złym przyzwyczajeniom, tworząc sobie fałszywe bóstwa, które przejmują panowanie nad nim, i ideologie, które poniżają jego człowieczeństwo. W Ewangelii św. Jana czytamy: *Każdy, kto popełnia grzech, jest niewolnikiem grzechu* (8,34)".

Jan Paweł II. Orędzie na XIV Światowy Dzień Młodzieży. 6 I 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 129–130.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Odróżnianie pseudowartości i antywartości od wartości prawdziwych.
- Zrozumienie skutków dla rozwoju człowieka przez urzeczywistnianie wartości i antywartości.
- Nabycie pogłębionej orientacji aksjologicznej.
- Interioryzacja prawdziwych wartości.
- Przejawianie zaangażowania w urzeczywistnianie prawdziwych wartości.
- Animacja innych do odwrotu od antywartości i ukierunkowanie na urzeczywistnianie prawdziwych wartości.

Nauczyciele

- Podjęcie działań profilaktycznych.
- Wspomaganie uczniów w urzeczywistnianiu prawdziwych wartości i w odwrocie od antywartości.

- Wspomaganie w budowaniu programu pracy nad sobą w aspekcie budowania własnej lecz właściwej hierarchii wartości.
- Wspierające towarzyszenie w animacji społecznej ma rzecz właściwych wyborów aksjologicznych.

Działania w ramach projektu

- Zbudowanie mapy pt. „Pokusy i ułudy tego świata".
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Człowiek: między poznanymi a prawdziwymi wartościami".
- Indywidualne (grupowe) programy urzeczywistnienia własnej lecz właściwej hierarchii wartości.
- Apel w sieci do młodych „Nie ulegajmy pokusom i ułudom świata".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zainicjowany przez wychowawców klasowych, samorząd szkolny, katechetów. Punktem wyjścia jest uświadomienie sobie struktur poznanych wartości i skutków ich urzeczywistniania. Zbudowanie mapy „Pokusy i ułudy tego świata" będzie stanowić graficzną ilustrację zagadnień programowych sesji. Jej celem jest też ukazanie głównych efektów urzeczywistniania wartości oraz funkcji rozwojowej poprzez wprowadzanie w życie właściwych wartości. Uczeń powinien wyjść z przekonaniem, że budowanie i urzeczywistnianie własnej lecz właściwej hierarchii wartości stanowi trajektorię osiągania pełni człowieczeństwa i być mocno zmotywowany do budowania tych struktur aksjologicznych. Podjęciu tego zadania służą indywidualne i grupowe programy urzeczywistniania właściwej hierarchii wartości. Zadaniem nauczyciela jest udzielenie pomocy, rad, konsultacji i otaczanie uczniów troskliwą opieką. Doświadczenia aksjologiczne wyniesione z sesji i realizacja indywidualnych programów powinny znaleźć swój wyraz w treści apelu skierowanego do młodych w sieci. Powinien on zawierać wskazania, zadania, przestrogi w kontekście aksjologicznym.

11.
Stawajmy się wiarygodnymi świadkami Ojca

Z nauczania Jana Pawła II:

„Zachęcam was zatem, abyście wraz z całym Kościołem zwrócili się ku Bogu Ojcu, przyjmując z wdzięcznością i zachwytem niezwykłą prawdę objawioną przez Jezusa: *Ojciec miłuje was!* (por. J 16,27). Te słowa przekazuję wam jako temat XIV Światowego Dnia Młodzieży. Droga młodzieży, przyjmijcie miłość, jaką Bóg pierwszy was obdarza (por. 1 J 4,19). Trzymajcie się mocno tej niezawodnej prawdy, która jedynie zdolna jest napełnić życie sensem, mocą i radością: «Jego miłość nie odstąpi od was i nie zachwieje się Jego przymierze pokoju z wami» (por. Iz 54,10). On wyrył wasze imiona na swoich dłoniach (por. Iz 49,16).

Choć nie zawsze człowiek uświadamia to sobie wyraźnie, odczuwa w sercu głęboką tęsknotę za Bogiem, którą św. Ignacy Antiocheński trafnie wyraża w słowach: *Strumień żywej wody szemrze we mnie i przemawia do mnie w moim wnętrzu: Przyjdź do Ojc*a (Ad Rom. 7). *Spraw, Panie, abym ujrzał Twoją chwałę» – modli się Mojżesz na Synaju* (por. Wj 33,18) (…)

Tak bowiem Bóg umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne (J 3,16). Bóg kocha świat! I chociaż świat jest zdolny Boga odrzucić, będzie kochany przez Niego aż do końca. *Ojciec miłuje was* od zawsze i na zawsze: oto prawda najbardziej zdumiewająca, *proste, a jakże przejmujące orędzie, które Kościół jest winien człowiekowi* (*Christifideles laici*, 34). Gdyby Chrystus pozostawił nam tylko to jedno słowo, ono samo by wystarczyło. *Popatrzcie, jaką miłością obdarzył nas Ojciec: zostaliśmy nazwani*

dziećmi Bożymi: i rzeczywiście nimi jesteśmy (por. 1 J 3,1). Nie jesteśmy sierotami, miłość jest możliwa. Bo wiecie przecież, że człowiek nie potrafi kochać, jeśli nie jest kochany (…).

W naszej epoce Kościół i świat bardziej niż kiedykolwiek potrzebują *misjonarzy*, umiejących głosić słowem i przykładem tę fundamentalną i niezawodną prawdę, która jest dla nas źródłem pociechy. Świadomi tego, pozwólcie się «kształtować» w szkole Jezusa – wy, którzy dzisiaj jesteście młodzi, a będziecie dorośli w nowym tysiącleciu. W Kościele i w różnych środowiskach codziennego życia stawajcie się wiarygodnymi świadkami miłości Ojca! Postępujcie tak, aby można ją było dostrzec w waszych wyborach i postawach, w waszym stosunku do innych ludzi oraz w gotowości służenia im zgodnie z wolą Boga i Jego przykazaniami (…).

Ojciec miłuje was! Świadomość tego szczególnego wybrania przez Ojca musi przynaglać wierzących, «w jedności z Chrystusem Odkupicielem człowieka, do prawdziwego nawrócenia (…). Stanowi to właściwy kontekst dla ponownego odkrycia i głębokiego przeżycia sakramentu Pokuty w jego najgłębszym sensie» (*Tertio millennio adveniente*, 50)".

Jan Paweł II. Orędzie na XIV Światowy Dzień Młodzieży. 6 I 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 126–129.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Otwarcie na miłość Boga Ojca.
- Przejawianie postawy miłości wobec Boga Ojca.
- Przestrzeganie przykazań Dekalogu.
- Dawanie świadectwa miłości Boga.
- Kult Boga Ojca.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty miłości Ojca.
- Wspieranie w otwieraniu się na miłość Boga Ojca.
- Towarzyszenie w aktach miłości jako podstawy świadectwa Bogu Ojcu.
- Inspirowanie do budowania kultu Boga Ojca .

Działania w ramach projektu

- Konferencja (debaty szkolne) pt. „Tak Bóg umiłował świat, że Syna swego jednorodzonego dał, aby każdy, kto w Niego wierzy, nie zginął, ale miał życie wieczne" (J 3,16).
- Konkurs na modlitwę do Boga Ojca.
- Indywidualne programy „Jestem w szkole Jezusa – jestem świadkiem miłości Ojca".
- Powołanie wspólnoty modlitewnej kultu Boga Ojca.

Uwagi i komentarze

Filarem projektu są indywidualne programy dawania świadectwa miłości Ojca oraz powołanie wspólnoty modlitewnej. Warunkiem realizacji tych dwóch punktów projektu jest pogłębienie wiedzy na temat miłości Boga Ojca; miłości bezgranicznej, miłości w której znajduje się ofiara Syna. Uczniowie powinni odczuć zobowiązanie wyrażone swoim życiem, jako odpowiedź na miłość Boga.

Ważnym punktem jest konkurs na modlitwę do Boga Ojca. Należy przy tym podkreślić, że kult Boga Ojca dynamicznie rozszerza się w ostatnich latach w Polsce i na świecie.

12.
Zdajemy egzamin z nadziei, która jest w nas

Z nauczania Jana Pawła II:

„Stając na przełomie tysiącleci, kierujemy nasze myśli na przemian w przeszłość i w przyszłość. Szukamy w przeszłości nauk i wskazówek dla naszej przyszłości. Chcemy w ten sposób lepiej określić i podbudować naszą nadzieję. Świat potrzebuje dzisiaj nadziei i szuka nadziei!"

Jan Paweł II. Przemówienie do rektorów wyższych uczelni. Toruń, 7 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1046.

„Dzięki wierze w Boże Miłosierdzie trwała w nas nadzieja. Nie odnosiła się ona jedynie do społecznego odrodzenia i przywrócenia godności człowiekowi w wymiarach doczesności. Nasza nadzieja sięga o wiele głębiej, kieruje się bowiem ku Bożym obietnicom, które wykraczają daleko poza doczesność. Jej ostatecznym przedmiotem jest udział w owocach zbawczego dzieła Chrystusa. Może nam być poczytana za sprawiedliwość, *jeżeli wierzymy w Tego, co wskrzesił z martwych Jezusa, Pana naszego* (Rz 4,24). Tylko bowiem nadzieja płynąca z wiary w zmartwychwstanie może nas pobudzić do dawania w codziennym życiu godnej odpowiedzi na zamierzoną miłość Boga. Jedynie z tą nadzieją możemy iść do tych *którzy się źle mają* (Mt 9,12) i być apostołami Bożej, uzdrawiającej miłości".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Edmunda mwskiego, Matki Reginy Protmann i 108 Męczenników. 13 VI 1999 r. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1125.

„Wiara i nadzieja razem z miłością stanowią fundament życia chrześcijańskiego, którego kamieniem węgielnym jest Jezus Chrystus (…) Jako chrześcijanie jesteście wezwani do świadczenia o wierze i nadziei, aby ludzie – jak napisał św. Paweł – *nie byli bez nadziei ani Boga na tym świecie*, ale *uczyli się Chrystusa* – naszej nadziei (por. Ef 2,12; 4,20)".

Jan Paweł II. Homilia do młodzieży. Poznań 3 czerwca 1997. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 918–919.

„W was jest nadzieja, ponieważ wy należycie do przyszłości, a zarazem przyszłość do was należy. Nadzieja zaś jest zawsze związana z przyszłością, jest oczekiwaniem d*óbr przyszłych*. Jako cnota *chrześcijańska* jest ona związana z oczekiwaniem, tych dóbr wiecznych, które Bóg przyobiecał człowiekowi w Jezusie Chrystusie (por. Rz 8,19,21; Ef 4,4; Flp 3,10n; Tt 3,7; Mdr 7,19; 1 P 1,13). Równocześnie zaś ta nadzieja, jako cnota *chrześcijańska* i *ludzka* zarazem, jest oczekiwaniem dóbr, które człowiek wypracowuje, korzystając z talentów danych mu przez Opatrzność.

W tym znaczeniu – do was, młodych, należy przyszłość, tak jak należała ona niegdyś do pokolenia dorosłych – a z kolei wraz z nimi stała się teraźniejszością. Za tę teraźniejszość, za jej wieloraki kształt i profil, dorośli przede wszystkim są odpowiedzialni. Do was należy odpowiedzialność za to, co kiedyś stanie się teraźniejszością wraz z wami, a obecnie jest jeszcze przyszłością.

Kiedy mówimy: do was należy przyszłość, myślimy w kategoriach etycznych, wedle wymogów odpowiedzialności moralnej, która każe nam przypisać człowiekowi, jako osobie – oraz wspólnotom i społeczeństwom złożonym z osób – podstawową wartość ludzkich czynów, zamierzeń, inicjatyw i intencji.

Ten wymiar jest także właściwym wymiarem chrześcijańskiej i ludzkiej nadziei. I w tym właśnie wymiarze pierwszym i zasadniczym życzeniem, jakie składa wam, młodym, Kościół moimi ustami w tym Roku poświęconym Młodzieży, jest: *abyście umieli zdać sprawę z nadziei, która jest w Was* (por. 1 P 3,15)".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 12.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie złożonej natury nadziei.
- Gotowość odpowiadania na pokładaną nadzieję w każdym młodym człowieku.

- Zaangażowanie w stawianiu sobie zadań i ich realizowaniu w kontekście pokładanej nadziei.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości nadziei.
- Stwarzanie szans w zdawaniu egzaminu w pokładanej nadziei.
- Towarzyszące wspieranie w kontekście pokładanej w młodych nadziei.
- Rodzaj projektu: indywidualny, klasowy, szkolny

Działania w ramach projektu

- Godzina do dyspozycji wychowawcy klasowego, sesja popularnonaukowa na temat: „Nadzieja wielką wartością w życiu człowieka".
- Spotkanie „historyczne" – Nadzieja podstawą przetrwania w trudnych chwilach dla Polaków i narodu polskiego".
- Projekt indywidualnego programu: „Zdaję egzamin z pokładanej nadziei".
- Festiwal twórczości artystycznej: literackiej, plastycznej, muzycznej: „Nadzieja wartość nieprzemijająca".
- Konkurs na pracę pisemną: „Zdaję egzamin z nadziei, która jest we mnie".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest analiza fenomenu wartości nadziei na godzinie wychowawczej i lekcji religii, a następnie na podstawie zdobytej wiedzy zorganizowanie przez młodzież sesji popularnonaukowej. Chodzi głównie, by uczniowie zrozumieli wieloaspektowość tej wartości jako cnoty ludzkiej i chrześcijańskiej oraz funkcję nadziei w życiu człowieka.

Pogłębieniu zrozumienia funkcji nadziei w życiu człowieka, grup, wspólnot, narodu, państwa może służyć „spotkanie historyczne", w którym ukazana jest funkcja tej wartości w trudnych chwilach w życiu człowieka, społeczności mniejszych i większych. Wskazane jest przy okazji tego spotkania zorganizowanie wystawy historycznej zawierającej fotografie, wspomnienia, dokumenty. W programie warto uwzględnić wykłady, referaty, doniesienia, a nade wszystko świadectwa osób, którym nadzieja pozwoliła przetrwać najtrudniejsze chwile.

Urzeczywistnianiu wartości nadziei służy program indywidualny zdawania egzaminu z nadziei pokładanej przez rodziców, nauczycieli, klasę szkolną, grupę przyjacielską, najbliższe otoczenie społeczne, Polskę.

Grupę wsparcia w opracowywaniu i realizacji programu powinni stanowić: wychowawca klasy, rodzice, przyjaciele ucznia. Podstawowym pytaniem, na które uczeń odpowiada jest: kto pokłada we mnie nadzieję? Drugie pytanie brzmi: jakie działania mogę (powinienem) podjąć, by nie zawieść pokładanej nadziei. Trzecie dotyczy planu podejmowania konkretnych zadań.

Festiwal twórczości artystycznej stanie się okazją do interioryzacji wartości nadziei i zwrotnie wartość ta stanie się czynnikiem rozwijania aktywności twórczej uczniów. Dopełnieniem rozwijania sfery emocjonalnej ucznia jest konkurs na pracę pisemną „Zdaję egzamin z nadziei, która jest we mnie". Dawane przez uczniów świadectwa powinny stanowić cenne zasady szkolne, które można wykorzystać w budowaniu procesu wychowawczego, a w przyszłości mogą stanowić ważne dokumenty. Wskazane jest opublikowanie wyników konkursu w formie zwartej publikacji wydanej drukiem w wersji papierowej lub elektronicznej. W ten sposób szkoła ma szansę powiększenia zasobów bibliotecznych.

13.
Na skrzydłach wiary i rozumu unosi się duch naszej młodości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wiara i rozum (*Fides et ratio*) są jak dwa skrzydła, na których duch ludzki unosi się ku kontemplacji prawdy. Sam Bóg zaszczepił w ludzkim sercu pragnienie poznania prawdy, którego ostatecznym celem jest poznanie Jego samego, aby człowiek – poznając Go i miłując – mógł dotrzeć także do pełnej prawdy o sobie (por. Wj 33,18; Ps 27)" (wprowadzenie).

„Wiele jest dróg, którymi człowiek może zmierzać do lepszego poznania prawdy, a przez to czynić swoje życie coraz bardziej ludzkim. Wyróżnia się wśród nich *filozofia*, która ma bezpośredni udział w formułowaniu pytania o sens życia i w poszukiwaniu odpowiedzi na nie: jawi się ona zatem jako jedno z najwznioślejszych zadań ludzkości. Termin filozofia – wedle źródłosłowu greckiego – oznacza «umiłowanie mądrości». Istotnie, filozofia narodziła się i rozwinęła w epoce, gdy człowiek zaczął sobie stawiać pytania o przyczynę i cel rzeczy. Na różne sposoby i w wielu formach ukazuje ona, że pragnienie prawdy stanowi nieodłączny element ludzkiej natury" (nr 3).

„Przynaglany pragnieniem odkrycia ostatecznej prawdy swojego istnienia, człowiek stara się zdobyć pewne elementy uniwersalnej wiedzy, które pozwalają mu lepiej rozumieć samego siebie i coraz pełniej się realizować" (nr 4).

„Kościół ze swej strony wysoko ceni to dążenie rozumu do osiągnięcia celów, które czynią osobowe istnienie coraz bardziej godnym tego miana. Widzi bowiem w filozofii drogę wiodącą do poznania podstawowych prawd o życiu człowieka.

Zarazem uznaje filozofię za nieodzowne narzędzie, pomagające głębiej rozumieć wiarę i przekazywać prawdę Ewangelii tym, którzy jeszcze jej nie znają" (nr 5).

„Nie sposób bowiem zaprzeczyć, że przede wszystkim młode pokolenia, do których należy i od których zależy przyszłość, w obecnym okresie szybkich i złożonych przemian mogą czuć się pozbawione autentycznych punktów odniesienia. Potrzeba znalezienia fundamentu, na którym można zbudować życie osobiste i społeczne, daje się szczególnie mocno odczuć zwłaszcza wówczas, gdy człowiek przekonuje się, jak niepełne są propozycje, które rzeczywistość doraźną i przemijającą wynoszą do rangi wartości, budząc fałszywe nadzieje na odkrycie prawdziwego sensu istnienia. Pod ich wpływem wielu ludzi doprowadza swoje życie na krawędź przepaści, nie zdając sobie sprawy, co ich czeka. Przyczyną tego jest także fakt, że niejednokrotnie ci, którzy zostali powołani, aby w różnych formach kultury ukazywać owoce swoich przemyśleń, odwrócili spojrzenie od prawdy, przedkładając doraźny sukces nad trud cierpliwego poszukiwania tego, co naprawdę warto uczynić treścią życia. Filozofia, która ze względu na swą wielką odpowiedzialność za kształtowanie myśli i kultury winna nieustannie wzywać do szukania prawdy, musi stanowczo powrócić do swego pierwotnego powołania" (nr 6).

„Widzimy zatem, jak omawiany problem stopniowo ukazuje się nam we wszystkich swoich aspektach. Człowiek ze swej natury szuka prawdy. Celem tego poszukiwania nie jest tylko poznanie prawd cząstkowych, dotyczących faktów lub zagadnień naukowych; człowiek dąży nie tylko do tego, aby w każdej ze swych decyzji wybrać prawdziwe dobro. Jego poszukiwanie zmierza ku głębszej prawdzie, która może mu ukazać sens życia; poszukiwanie to zatem może osiągnąć cel jedynie w absolucie. Dzięki przyrodzonej zdolności myślenia człowiek może znaleźć i rozpoznać taką prawdę" (nr 33).

„Ta prawda, którą Bóg objawia nam w Jezusie Chrystusie, nie jest sprzeczna z prawdami, do jakich można dojść drogą refleksji filozoficznej. Przeciwnie, te dwa porządki poznania prowadzą do pełni prawdy. Jedność prawdy jest podstawowym postulatem ludzkiego rozumu, wyrażonym już w zasadzie niesprzeczności. Objawienie daje pewność tej jedności, ukazując, że Bóg Stwórca jest także Bogiem historii zbawienia. Ten sam jedyny Bóg jest fundamentem oraz rękojmią poznawalności i racjonalności naturalnego porządku rzeczy, na którym z ufnością opierają się ludzie nauki, oraz objawia się jako Ojciec naszego Pana Jezusa Chrystusa. Ta jedność prawdy naturalnej i objawionej znajduje żywe i osobowe wcielenie w Chrystusie, jak przypomina Apostoł: «Prawda jest w Jezusie» (por. Ef 4,21; por. Kol 1,15–20)" (nr 34).

„Potwierdzenie tego przekonania znajdujemy także w nauce Ojców: «Sama wiara nie jest niczym innym jak przyzwoleniem myśli. (…) Każdy kto wierzy, myśli – wierząc myśli i myśląc wierzy. (…) Wiara, jeśli nie jest myśleniem, nie istnieje» (św. Augustyn). A w innym miejscu: «Jeśli usuwamy przyzwolenie rozumu, usuwamy wiarę, ponieważ bez przyzwolenia rozumu nie można wierzyć» (św. Augustyn)" (nr 79).

„Nie ma więc powodu do jakiejkolwiek rywalizacji między rozumem a wiarą: rzeczywistości te wzajemnie się przenikają, każda zaś ma własną przestrzeń, w której się realizuje" (nr 17).

„Wszystkich proszę, aby starali się dostrzec wnętrze człowieka, którego Chrystus zbawił przez tajemnicę swojej miłości, oraz głębię jego nieustannego poszukiwania prawdy i sensu. Różne systemy filozoficzne wpoiły mu złudne przekonanie, że jest absolutnym panem samego siebie, że może samodzielnie decydować o swoim losie i przyszłości, polegając wyłącznie na sobie i na własnych siłach. Wielkość człowieka nigdy nie urzeczywistni się w ten sposób. Stanie się to możliwe tylko wówczas, gdy człowiek postanowi zakorzenić się w prawdzie, budując swój dom w cieniu Mądrości i w nim zamieszkując. Tylko w tym horyzoncie prawdy będzie mógł w pełni zrozumieć sens swojej wolności oraz swoje powołanie do miłowania i poznania Boga jako najdoskonalsze urzeczywistnienie samego siebie" (nr 107).

Jan Paweł II. Encyklika *Fides et ratio.* 14 IX 1998.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Przekonanie o znaczeniu integracji wiary i rozumu w budowaniu swojego życia, swojej młodości.
- Zaangażowanie w doskonalenie siebie w aspekcie Mądrości Bożej.
- Zrozumienie dramatu rozdziału między wiarą i rozumem.
- Dostrzeganie zagrożeń ze strony pragmatyzmu.
- Budowanie w sobie potrzeby przekraczania siebie (transcendencji) i jej podejmowanie .

Nauczyciele

- Stworzenie szansy doskonalenia siebie w aspekcie Mądrości Bożej.
- Wspomaganie uczniów w budowaniu swojej młodości na integracji wiary i rozumu oraz czerpaniu z Bożej Mądrości.

- Dawanie świadectwa swojego życia w kontekście budowania go w cieniu Bożej Mądrości.

Działania w ramach projektu

- Dzień – Spotkanie – Świadectwo: „Uczę się Ciebie człowieku: świadectwa osób ze wspólnot religijnych".
- Sesja popularnonaukowa pt. „Drogi poznania prawdy".
- Wystawa poświęcona współczesnym młodym świętym: bł. Chiara Luce Badano, Carlo Acutis.
- Konkurs na pracę pisemną – świadectwo: „Na skrzydłach wiary i rozumu unosi się duch mojej młodości".
- Konkurs aktywności artystycznej: „Moja młodość złączona z Mądrością Bożą".
- Spotkanie: „Budujemy swój dom w cieniu Mądrości Bożej i w nim zamieszkujemy".

Uwagi i komentarze

U podstaw tego projektu znajduje się teoria społecznego uczenia się od wzorów osobowych. Stąd punktem wyjściowym jest zorganizowanie dnia świadectw. Należy zadbać, by wzięły w nim udział autentyczne, uznane autorytety. Świadectwa powinny być dopełniane wystawą poświęconą współczesnym świętym .

Źródłem wiedzy może być sesja: „Drogi poznania prawdy". Należy zwrócić uwagę na zagrożenia dla prawdy ze strony pragmatyzmu i wyłączenie prawdy o osobie ludzkiej, źródeł jej godności osobowej.

Filarem w warstwie praktycznej projektu jest konkurs na świadectwo. Wyniki tego konkursu w postaci prac pisemnych powinny zostać opublikowane i przekazane szkolnej bibliotece.

Etapem podsumowującym jest spotkanie, na którym zaprezentowane zostaną świadectwa młodzieńczego życia oraz wytwory działalności artystycznej: wiersze, utwory muzyczne, prace plastyczne. Spotkanie to powinno prowadzić do przekonania, że jedyną drogą do prawdy jest integracja wiary i rozumu, innej drogi nie ma.

14.
Jesteśmy żywą latoroślą w Kościele – winnicy

Z nauczania Jana Pawła II:

„W Piśmie Świętym wśród licznych obrazów, wyrażających tajemnicę Kościoła, znajdujemy także obraz winnicy (por. Jr 2,21; Iz 5,1–7). Kościół jest winnicą założoną przez Pana, winnicą szczególnie przezeń umiłowaną. W Ewangelii świętego Jana Chrystus wyjaśnia podstawową zasadę życia owej winnicy, mówiąc: *Ja jestem krzewem winnym, wy – latoroślami* (J 15,5). I te właśnie słowa wybrałem jako temat najbliższego Światowego Dnia Młodzieży. Zwracam się więc do was wszystkich z apelem: Młodzi ludzie, bądźcie żywymi latoroślami w Kościele, latoroślami, które przynoszą obfity owoc!

Być żywą latoroślą w Kościele – winnicy oznacza przede wszystkim pozostawać w żywej komunii z Chrystusem krzewem winnym. Latorośle nie są samowystarczalne, lecz we wszystkim zależą od krzewu winnego, w nim znajdują źródło swego życia. Przez chrzest święty każdy z nas został wszczepiony w Chrystusa i darmo otrzymał dar nowego życia. Ażeby być latoroślami żywymi, musicie żyć rzeczywistością chrztu, każdego dnia pogłębiając komunię z Chrystusem poprzez słuchanie Jego słowa i postępowanie zgodnie z nim, przez uczestnictwo w Eucharystii i przez sakrament pojednania, a także przez osobistą rozmowę z Nim na modlitwie. Jezus mówi: *Kto trwa we Mnie, a Ja w nim, ten przynosi owoc obfity, ponieważ beze Mnie nic nie możecie uczynić* (J 15,5).

Być żywą latoroślą w Kościele – winnicy oznacza także podejmować obowiązki we wspólnocie Kościoła i w społeczeństwie. Jasno ujmuje to Sobór Waty-

kański II: „Podobnie jak w organizmie żywym żaden członek nie zachowuje się całkiem biernie, ale uczestnicząc w życiu ciała, bierze równocześnie udział w jego działaniu, tak i w ciele Chrystusa, którym jest Kościół, całe ciało „według zakresu działania właściwego każdemu członkowi przyczynia sobie wzrostu" (Ef 4,16; *Apostolicam actuositatem*, 2). Wszyscy – każdy wedle szczególnego powołania, jakie otrzymał – uczestniczymy w misji Chrystusa i Jego Kościoła. Komunia Kościoła jest komunią misyjną. Kościół potrzebuje wielu robotników. W V Światowym Dniu Chrystus kieruje do was, ludzi młodych wielkie zaproszenie: Idźcie i wy do mojej winnicy" (Mt 20,4).

Kościół jest komunią organiczną, w której każdy ma własne miejsce i własne zadanie. Macie je także i wy, ludzie młodzi. Wasze miejsce jest bardzo ważne. Kościół, który w przededniu roku 2000 czuje się wezwany przez Pana do coraz większego wysiłku ewangelizacyjnego, potrzebuje was w sposób szczególny, potrzebuje waszej energii, waszej autentyczności, waszej pełnej entuzjazmu woli wzrastania, świeżości waszej wiary. Z hojnością właściwą młodości i bez zastrzeżeń oddajcie w służbę Kościołowi wasze młode talenty. Zajmijcie w nim własne miejsce – tych, którzy są nie tylko przedmiotem troski duszpasterskiej, ale nade wszystko aktywnymi uczestnikami jego misji (por. *Christifideles laici*, 46). Kościół należy do was, więcej – wy jesteście Kościołem!

Kościół ze swej strony ma wam, młodym, wiele do ofiarowania. Jesteśmy dziś świadkami znamiennego zjawiska: oto po okresie nieufności i oddalenia od Kościoła wielu młodych ludzi odkrywa w nim na nowo pewnego i wiernego przewodnika, przestrzeń nieodzowną do komunii z Bogiem i braćmi, środowisko wzrastania i zaangażowania duchowego. Wielu z was już nie zadowala się samą tylko formalną przynależnością do Kościoła – szukacie czegoś więcej. Uprzywilejowanym miejscem nowego odkrycia Kościoła i kościelnego zaangażowania są stowarzyszenia, ruchy i różne młodzieżowe wspólnoty kościelne. Mówi się dziś o *nowej epoce zrzeszeń* w Kościele (por. *Christifideles laici*, 29). Jest to ogromne bogactwo i cenny dar Ducha Świętego, który należy przyjąć z wdzięcznością".

Jan Paweł II. Orędzie na V Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 77–79.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Odkrycie wartości Kościoła, zrozumienie, że Kościół Chrystusowy jest rzeczywistością fascynującą i wspaniałą.
- Zrozumienie, że Kościół jest winnicą założoną przez Pana i przez Niego umiłowaną.
- Zrozumienie istoty krzewu winnego.
- Zrozumienie co znaczy być żywą latoroślą w Kościele – winnicy.
- Gotowość pracy w winnicy Pana.
- Zaangażowanie w stawanie się „żywą latoroślą w Kościele – winnicy".
- Inspirowanie innych, by stawali się „żywą latoroślą w Kościele – winnicy".

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu „Ja jestem krzewem winnym – wy latoroślami".
- Stwarzanie szans uczniowi stawania się żywymi latoroślami.
- Pełnienie funkcji opiekuna, konsultanta, doradcy, przewodnika.
- Inspirowanie do stawiania sobie ambitnych zadań.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt.: „Być żywą latoroślą w Kościele, która przynosi obfity owoc".
- Utworzenie wspólnoty „Żywych latorośli".
- Program indywidualny (klasowy) trwania w Chrystusie.
- Program działań we wspólnocie Kościoła.
- Program działań w społeczności szkolnej (lokalnej): Być żywą latoroślą w Kościele.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia realizacji projektu jest sesja popularnonaukowa. Jej celem jest dostarczenie wiedzy z zakresu tematu projektu. Chodzi głównie, by uczniom wielostronnie przedstawić co znaczy być żywą latoroślą w Kościele, która przynosi obfity owoc. Należy wyakcentować pozostawanie w żywej komunii z Chrystusem – krzewem winnym; otrzymany na chrzcie świętym dar nowego życia; słuchanie Sło-

wa Bożego, postępowanie zgodnie z nim przez uczestnictwo w Eucharystii, sakrament pojednania i modlitwę, podejmowanie obowiązków we wspólnocie Kościoła i w społeczeństwie.

Zdobyta wiedza jest podstawą do realizacji przez młodzież kolejnych punktów projektu.

Ważnym ogniwem strukturalnym projektu jest powołanie wspólnoty młodzieżowej „Żywych latorośli", która z jednej strony będzie miała charakter modlitewny, z drugiej będzie to grupa animatorów do prowadzenia życia modlitewnego oraz zaangażowanego życia we wspólnocie Kościoła i społeczeństwie. Może pełnić również funkcję opiekuńczą, formacyjną i konsultacyjną nad uczniami pracującymi według indywidualnego programu we wspólnocie Kościoła (dla wspólnoty Kościoła) oraz innych społeczności w tym społeczności klasowej, szkolnej, lokalnej, i szerzej – dla społeczeństwa.

Realizacja indywidualnych programów pozwoli na kształtowanie tożsamości chrześcijańskiej, oddania swojego talentu młodości na służbę Kościołowi i ludziom.

15.
Miłosierdzie z pokolenia na pokolenie – urzeczywistniamy tę prawdę

Z nauczania Jana Pawła II:

„Kościół odczytuje na nowo orędzie miłosierdzia, aby skutecznie nieść pokoleniu końca drugiego tysiąclecia i przyszłym generacjom światło nadziei. Nieprzerwanie też prosi Boga o miłosierdzie dla wszystkich ludzi. *W żadnym czasie, w żadnym okresie dziejów – a zwłaszcza w okresie tak przełomowym jak nasz – Kościół nie może zapomnieć o modlitwie, która jest wołaniem o miłosierdzie Boga wobec wielorakiego zła, jakie ciąży nad ludzkością i jakie jej zagraża. (…) Im bardziej świadomość ludzka, ulegając sekularyzacji, traci poczucie sensu samego słowa „miłosierdzie" – im bardziej, oddalając się od Boga, oddala się od tajemnicy miłosierdzia – tym bardziej Kościół ma prawo i obowiązek odwoływać się do Boga miłosierdzia wołaniem wielkim* (*Dives in misericordia*, 15). Właśnie dlatego na trasie mojej pielgrzymki znalazło się to sanktuarium. Przychodzę tu, aby zawierzyć wszystkie troski Kościoła i ludzkości miłosiernemu Chrystusowi. Na progu trzeciego tysiąclecia, przychodzę, by raz jeszcze zawierzyć Mu moje Piotrowe posługiwanie – *Jezu, ufam Tobie!*

Orędzie miłosierdzia Bożego zawsze było mi bliskie i drogie. Historia jakby wpisała je w tragiczne doświadczenie II wojny światowej. W tych trudnych latach było ono szczególnym oparciem i niewyczerpanym źródłem nadziei nie tylko dla krakowian, ale dla całego narodu. Było to i moje osobiste doświadczenie, które zabrałem ze sobą na Stolicę Piotrową i które niejako kształtuje obraz tego pontyfikatu. Dziękuję Opatrzności Bożej, że dane mi było osobiście przyczynić się do wypełnienia woli Chrystusa, przez ustanowienie Święta Miłosierdzia Bożego. Tu, przy

relikwiach bł. Faustyny Kowalskiej, dziękuję też za dar jej beatyfikacji. Nieustannie proszę Boga o *miłosierdzie dla nas i świata całego* (Koronka).

„*Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5,7). Drogie Siostry! Spoczywa na was niezwykłe powołanie. Wybierając spośród was błogosławioną Faustynę, Chrystus uczynił wasze zgromadzenie stróżem tego miejsca, a równocześnie wezwał do szczególnego apostolstwa Jego Miłosierdzia. Proszę was, podejmujcie to dzieło. Dzisiejszy człowiek potrzebuje waszego głoszenia miłosierdzia; potrzebuje waszych dzieł miłosierdzia i potrzebuje waszej modlitwy o miłosierdzie. Nie zaniedbujcie żadnego z tych wymiarów apostolstwa. Czyńcie to w jedności z arcybiskupem krakowskim, któremu tak bardzo leży na sercu sprawa czci dla miłosierdzia Bożego, i z całą wspólnotą Kościoła, której przewodzi. Niech to wspólne dzieło owocuje. Niech miłosierdzie Boże przemienia serca ludzkie. Niech to Sanktuarium, znane już w wielu częściach świata, stanie się promieniującym na cały Kościół ośrodkiem kultu Bożego Miłosierdzia".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 966–967.

„Wobec swoich ziomków, mieszkańców tego samego Nazaretu, Chrystus powołuje się na słowa proroka Izajasza: *Duch Pański spoczywa na Mnie, ponieważ Mnie namaścił i posłał Mnie, abym ubogim niósł dobrą nowinę, więźniom głosił wolność, a niewidomym przejrzenie, abym uciśnionych odsyłał wolnych, abym obwoływał rok łaski od Pana* (Łk 4,18 n.). Zdania te zapisane u św. Łukasza są *pierwszą mesjańską Jego deklaracją*, w ślad za którą idą czyny i słowa znane z Ewangelii. Poprzez te czyny i słowa Chrystus uobecnia Ojca wśród ludzi. Znamienne, że tymi ludźmi są nade wszystko ubodzy, nie mający środków do życia, są ludzie, których pozbawiono wolności, są ślepi, którzy nie widzą całego piękna stworzenia, są ci, którzy żyją w ucisku serca lub też doznają społecznej niesprawiedliwości, są wreszcie grzesznicy. Wobec tych nade wszystko ludzi Mesjasz staje się szczególnie przejrzystym znakiem Boga, który jest miłością, staje się znakiem Ojca. W tym widzialnym znaku ludzie ówcześni – ale także ludzie naszych czasów – mogą *zobaczyć* Ojca.

Rzecz znamienna, że gdy od Jana Chrzciciela przybyli do Chrystusa wysłannicy, aby postawić Mu pytanie: *Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?* (Łk 7,19), Jezus odpowiedział im, powołując się na to samo świadectwo, od którego zaczął swoje nauczanie w Nazarecie*: Idźcie i donieście Janowi to, coście widzieli i słyszeli: niewidomi wzrok odzyskują, chromi chodzą, trędowaci*

doznają oczyszczenia i głusi słyszą; umarli zmartwychwstają, ubogim głosi się Ewangelię, i zakończył: *A błogosławiony jest ten, kto we Mnie nie zwątpi* (Łk 7,22 n.).

Jezus nade wszystko swoim postępowaniem, całą swoją działalnością objawiał, że *w świecie*, w którym żyjemy, *obecna jest miłość*. Jest to miłość czynna, miłość, która zwraca się do człowieka, ogarnia wszystko, co składa się na jego człowieczeństwo. Miłość ta w sposób szczególny daje o sobie znać w zetknięciu z cierpieniem, krzywdą, ubóstwem, w zetknięciu z całą historyczną *ludzką kondycją*, która na różne, sposoby ujawnia ograniczoność i słabość człowieka, zarówno fizyczną, jak i moralną. Właśnie ten sposób i zakres przejawiania się miłości nazywa się w języku biblijnym „miłosierdziem".

Chrystus więc objawia Boga, który jest Ojcem, jest *miłością*, jak to wyrazi w swoim liście św. Jan (1 J 4,16), objawia Boga, który jest *bogaty w miłosierdzie*, jak czytamy u św. Pawła (Ef 2,4). Ta prawda, bardziej jeszcze niż tematem nauczania, jest rzeczywistością uobecnianą przez Chrystusa. To *uobecnianie Ojca: miłości i miłosierdzia*, jest w świadomości samego Chrystusa podstawowym dowodem Jego mesjańskiego posłannictwa. Wskazują na to słowa wypowiedziane na początku w synagodze nazaretańskiej, a później do uczniów i wysłanników Jana Chrzciciela.

W oparciu o takie uobecnianie Boga, który jest Ojcem: miłością i miłosierdziem, Jezus czyni miłosierdzie jednym z głównych tematów swojego nauczania. Jak zwykle, i tutaj naucza nade wszystko *przez przypowieści*, one bowiem najlepiej unaoczniają istotę rzeczy. Wystarczy przypomnieć przypowieść o synu marnotrawnym (Łk 15,11–32), czy o miłosiernym Samarytaninie (Łk 10,30–37), czy też – dla kontrastu – przypowieść o niemiłosiernym słudze (Mt 18,23–35). Jednakże owych miejsc w nauczaniu Chrystusa, które ukazują miłość-miłosierdzie w nowym zawsze aspekcie, jest ogromnie wiele. Wystarczy mieć przed oczyma dobrego pasterza, który szuka zgubionej owcy (Mt 18,12–14; Łk 15,3–7), czy choćby nawet tę niewiastę, która wymiata całe mieszkanie w poszukiwaniu zagubionej drachmy (Łk 15,8–10). Ewangelistą, który szczególnie wiele miejsca poświęcił tym tematom w nauczaniu Chrystusa, jest św. Łukasz; jego Ewangelia zasłużyła sobie na nazwę *Ewangelii miłosierdzia*.

Z tą chwilą, gdy mowa o nauczaniu, otwiera się bardzo doniosły problem znaczenia odnośnych *wyrazów* i treści pojęć, a nade wszystko *treści pojęcia „miłosierdzie" (w stosunku do pojęcia „miłość")*. Zrozumienie tych treści stanowi klucz do zrozumienia samej rzeczywistości miłosierdzia, co dla nas jest najważniejsze. Zanim jednakże tej sprawie, to znaczy ustaleniu znaczenia wyrazów i właściwej treści

pojęcia „miłosierdzie", poświęcimy dalszą część naszych rozważań, trzeba jeszcze stwierdzić, że Chrystus, objawiając: miłość-miłosierdzie Boga, równocześnie stawiał *ludziom wymaganie*, aby w życiu swoim kierowali się miłością i miłosierdziem. Wymaganie to stanowi sam rdzeń orędzia mesjańskiego, sam rdzeń etosu Ewangelii. Mistrz daje temu wyraz zarówno w postaci przykazania, o którym mówi, że jest *największe* (Mt 22,38), jak też w postaci błogosławieństwa, kiedy w kazaniu na górze głosi: *Błogosławieni miłosierni, albowiem oni miłosierdzia dostąpią* (Mt 5,7).

W ten sposób mesjańskie orędzie, o miłosierdziu zachowuje ów znamienny Bosko-ludzki wymiar. Chrystus, stając się – jako spełnienie proroctw mesjańskich – wcieleniem owej miłości, która wyraża się ze szczególną siłą wobec cierpiących, pokrzywdzonych i grzesznych, uobecnia i w ten sposób najpełniej objawia Ojca, który jest Bogiem „bogatym w miłosierdzie". Równocześnie zaś, stając się dla ludzi wzorem miłosiernej miłości wobec drugich, Chrystus wypowiada, bardziej jeszcze niż słowami samym swoim postępowaniem, owo wezwanie do miłosierdzia, które jest jednym z najistotniejszych członów etosu Ewangelii. Chodzi zaś w tym wypadku nie tylko o przykazanie czy wymaganie natury etycznej, chodzi równocześnie o spełnienie bardzo ważnego warunku, ażeby Bóg mógł się objawiać w swym miłosierdziu w stosunku do człowieka: miłosierni… dostępują miłosierdzia (…)

Tajemnica paschalna – to Chrystus u szczytu objawienia niezgłębionej tajemnicy Boga. Właśnie wtedy wypełniają się do końca owe wypowiedziane w Wieczerniku słowa: *Kto Mnie zobaczył, zobaczył także i Ojca* (J 14,9). Chrystus bowiem, którego Ojciec *nie oszczędził* (Rz 8,32) ze względu na człowieka, Chrystus, który w swojej męce i krzyżu nie doznał miłosierdzia ludzkiego – w swym zmartwychwstaniu objawił całą pełnię tej miłości, którą Ojciec ma dla Niego, a w Nim dla wszystkich ludzi. *Nie jest On bowiem Bogiem umarłych, lecz żywych* (Mk 12,27). W swoim zmartwychwstaniu Chrystus objawił Boga miłości miłosiernej właśnie przez to, że jako drogę do zmartwychwstania przyjął krzyż. I dlatego – kiedy pamiętamy o krzyżu Chrystusa, o Jego męce i śmierci – wiara i nadzieja nasza koncentruje się na Zmartwychwstałym. Wiara i nadzieja nasza koncentruje się na tym Chrystusie, który wieczorem pierwszego dnia po szabacie stanął pośrodku Wieczernika, gdzie Apostołowie byli zgromadzeni, tchnął na nich i rzekł: *Weźmijcie Ducha Świętego! Którym odpuścicie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane* (por. J 20,19–23).

Oto Syn Człowieczy, który w swoim zmartwychwstaniu w sposób radykalny doznał na sobie miłosierdzia: owej miłości Ojca, która jest *potężniejsza niż śmierć*.

I zarazem ten sam Chrystus, Syn Boży, który u kresu – a poniekąd już poza kresem – swego mesjańskiego posłannictwa okazuje siebie jako źródło niewyczerpalne miłosierdzia: tej samej miłości, która w dalszej perspektywie dziejów zbawienia w Kościele ma się potwierdzać stale jako *potężniejsza niż grzech*. Chrystus paschalny: definitywne wcielenie miłosierdzia. Jego żywy znak: historiozbawczy i eschatologiczny zarazem. W tym też duchu liturgia okresu wielkanocnego wkłada w usta nasze słowa psalmu „*Misericordias Domini in aeternum cantabo*" (por. Ps 89 [88], 2)".

Jan Paweł II. Encyklika *Dives in misericordia.* 30 XI 1980, nr 3, 8 (fragmenty).

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty miłosierdzia Bożego objawionego w Krzyżu i Zmartwychwstaniu.
- Otwarcie na miłosierdzie Boże.
- Określenie potrzeb świata w aspekcie miłosierdzia, osób i miejsc potrzebujących miłosierdzia.
- Przejawianie postawy kultu wobec Miłosierdzia Bożego.
- Zaangażowanie w czynienie aktów miłosierdzia.
- Animacja innych do dzieł miłosierdzia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w pogłębieniu wiedzy o miłosierdziu Bożym.
- Stworzenie szans podejmowania aktów miłosierdzia i wspierające towarzyszenie.
- Kształtowanie postawy kultu wobec Miłosierdzia Bożego.
- Dawanie świadectwa miłosierdzia.
- Wspomaganie uczniów w działalności animacyjnej na rzecz dzieł miłosierdzia.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat miłosierdzia Bożego i zadań z niego wypływających dla młodego człowieka.
- Mapa: „Potrzeby świata w aspekcie miłosierdzia".
- Debaty klasowe pt. „Miejsca potrzebujące miłosierdzia".

- Indywidualne, grupowe, klasowe, programy aktów miłosierdzia.
- Sesja plakatowa: „Oni czynili miłosierdzie".
- Dzień skupienia „Otwieram się Panie na Twoje Miłosierdzie".
- Powołanie wspólnoty Kultu Bożego Miłosierdzia.
- Spotkanie „Jesteśmy świadkami Miłosierdzia".

Uwagi i komentarze

Wskazane jest by podsumowanie projektu odbyło się Tygodniu Miłosierdzia, w dzień skupienia i spotkania: „Jesteśmy świadkami Miłosierdzia".

Podstawowym wyjściowym warunkiem realizacji projektu jest opracowanie przez uczniów kompendium wiedzy na temat Miłosierdzia Bożego. Odpowiedzią na pytanie dotyczące urzeczywistnienia miłosierdzia w skali globalnej jest wykonanie mapy: „Potrzeby świata w aspekcie miłosierdzia" oraz debaty klasowe na temat „Miejsc potrzebujących miłosierdzia". Zebranie wyników w tym zakresie stanie się podstawą realizacji programu.

Filarem projektu w aspekcie praktycznym są indywidualne, grupowe, klasowe programy aktów miłosierdzia. Bardzo ważną kwestią jest uwzględnienie rozszerzającego się horyzontu przestrzennego działania. Podejmujemy zadania na rzecz osób z najbliższego, rozszerzając działania w skali regionu, kraju aż po działania międzynarodowe.

Czynnikiem motywującym do tych działań jest poznanie biografii osób czyniących miłosierdzie. Służy temu sesja plakatowa. Bardzo ważnym efektem w aspekcie religijnym jest powołanie wspólnoty modlitewnej kultu Bożego Miłosierdzia.

Ostatnim punktem projektu jest spotkanie: Jesteśmy świadkami Bożego Miłosierdzia. W programie tego spotkania powinny zostać zaprezentowane programy aktów miłosierdzia, ich efekty. Ważną częścią jest modlitwa do Bożego Miłosierdzia, której nie może zabraknąć.

16.
Wnikamy naszym projektem życia w Boży projekt

Z nauczania Jana Pawła II:

„Tak więc – liturgia Niedzieli Palmowej w Roku Odkupienia odsłania wam, Młodym Pielgrzymom, tę prawdę o człowieku, której nikt inny nie był zdolny odsłonić i nie jest, i nie będzie zdolny odsłonić. Tylko Jezus Chrystus.

Ta prawda jest zarazem, wezwaniem: jesteśmy odkupieni przez Chrystusa – jesteśmy w Jezusie Chrystusie wezwani do zbawienia – czyli do życia w łasce Boga – czyli do przezwyciężenia zła w miłości i prawdzie – czyli do prawdziwej wolności synów Bożych – i jesteśmy w Jezusie Chrystusie wezwani do chwały. Taka jest Boża prawda o człowieku. Taki jest Boży zamiar względem każdego z nas: Boży „Projekt", przedstawiony człowiekowi do końca w Jezusie Chrystusie. Czego więc oczekuje od nas Chrystus?

Oczekuje, że w ten „Boży Projekt" będziemy starali się wniknąć naszym własnym „projektem" życia, naszym własnym rozwiązaniem sensu człowieczeństwa. Chrystus chce nam w tym pomagać mocami Prawdy i Miłości, które z nieskończonych zasobów Jego Odkupienia zaszczepia i utwierdza w nas Duch Święty – Pocieszyciel".

Jan Paweł II. Homilia w Niedzielę Palmową. Rzym – Plac św. Piotra, 15 IV 1984. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 173.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty Bożego Projektu.
- Potrzeba budowania projektu życia w kontekście osiągania pełni człowieczeństwa.
- Autoformacja.
- Zaangażowanie w budowanie projektu swojego życia w integracji z Bożym Projektem.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w budowaniu projektów życia w integracji z Bożym Projektem.
- Wartościowanie projektów uczniowskich.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji projektów.
- Promowanie wzorów osobowych uczniów.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa (debaty klasowe): „Odkupienie przez Chrystusa – Wezwanie do zbawienia – wezwanie do chwały".
- Indywidualne projekty integracji swojego życia z Bożym Projektem.
- Dzień skupienia: „Prawda o Jezusie Chrystusie i prawda o człowieku".
- Dzień świadectw integracji projektów uczniowskich z Bożym Projektem.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zrozumienie, że Boży Projekt odsłania prawdę o człowieku, która jest jednocześnie wezwaniem do życia w łasce Boga, czyli do prawdziwej wolności synów Bożych i do chwały w Jezusie Chrystusie. Osiągnięciu celu tego projektu służy sesja popularnonaukowa. Może być ona zrealizowana podczas rekolekcji szkolnych. Podstawowym filarem jest integracja własnych projektów życia z Bożym projektem. Należy zwrócić uczniom uwagę na uwzględnienie w nich permanentnego trwania w łasce Boga, przezwyciężania zła w miłości i prawdzie, dar miłości bliźniego, ofiarności, służby.

Elementem wzmacniającym integrację tych dwóch projektów jest dzień skupienia. Należy zadbać by w programie tego dnia znalazła się modlitwa, adoracja

Najświętszego Sakramentu, otwarcie na Ducha Świętego, Sakrament Pokuty i Pojednania.

Końcowym etapem projektu jest dzień świadectw. Warto ubogacić świadectwa uczniów, świadectwami osób znaczących. Będzie to swego rodzaju szkoła formacji. Dokumentacja tego dnia powinna zostać upowszechniona w dowolnej, dostępnej formie.

17.
Szanujemy Boży dar w każdym stworzeniu, a szczególnie w ludzkim życiu

Z nauczania Jana Pawła II:

„Słowo «nie zabijaj» zostało wypisane na tablicach Przymierza – na kamiennych tablicach Prawa. Ale już wcześniej to prawo wyryte było w ludzkim sercu, w sanktuarium sumienia każdego człowieka. Według Biblii pierwszym, który doświadczył mocy tego prawa, był Kain, morderca swego brata Abla. Po dokonaniu tej straszliwej zbrodni natychmiast przygniotła go świadomość, że złamał przykazanie «nie zabijaj». Chociaż usiłował uciec przed prawdą, mówiąc: *Czyż jestem stróżem brata mego?* (Rdz 4,9), głos wewnętrzny powtarzał: «jesteś zabójcą». Tym głosem było jego sumienie i nic nie mogło go zagłuszyć.

Z upływem czasu zagrożenia, na jakie wystawione jest życie, bynajmniej nie zanikają. Przybierają ogromne rozmiary. I nie są to tylko zagrożenia zewnętrzne, ze strony żywiołów przyrody albo *Kainów*, którzy zabijają *Ablów*; nie – są to zagrożenia zaprogramowane w sposób naukowy i systematyczny. Wiek XX zapisze się jako epoka masowych ataków na życie, jako niekończąca się seria wojen i nieustanna masakra niewinnych istot ludzkich. Fałszywi prorocy i fałszywi nauczyciele odnieśli w tym stuleciu największe sukcesy.

Co więcej, błędne modele rozwoju doprowadziły do zachwiana równowagi ekologicznej na ziemi. Człowiek, uczyniony na obraz i podobieństwo Stwórcy, miał być dobrym pasterzem przyrody, środowiska swojego życia. Tę misję otrzymał dawno temu, a rodzina ludzka wypełniała ja pomyślnie w ciągu całych swoich dziejów, aż do czasów bardzo niedawnych, kiedy to człowiek sam stał się niszczy-

cielem środowiska naturalnego. Proces zniszczenia w niektórych regionach już się dokonał, gdzie indziej trwa.

Ale nie koniec na tym. Jesteśmy też świadkami szerzenia się mentalności wrogiej życiu – postawy walki z życiem ukrytym w łonie matki i z życiem bliskim naturalnego końca. Właśnie teraz, gdy dzięki postępowi nauki i medycyny możliwa jest coraz skuteczniejsza ochrona zdrowia i życia, coraz poważniejsze niebezpieczeństwa zagrażają życiu. Żąda się uznania aborcji i eutanazji – a więc rzeczywistego zabójstwa prawdziwej ludzkiej istoty – za «prawa» i za dopuszczalne rozwiązania «problemów» – problemów osobistych i społecznych. Mordowanie niewinnych istot nie staje się aktem mniej grzesznym ani mniej niszczycielskim przez to, że dokonywane jest w sposób legalny i naukowy. We współczesnych metropoliach życie ludzkie – największy dar Boży i podstawowe prawo każdej osoby, fundament wszystkich innych praw – często traktowane jest co najwyżej jako towar, którym można swobodnie rozporządzać, handlować i manipulować.

To wszystko dzieje się, chociaż Chrystus, Dobry Pasterz, chce, abyśmy mieli życie. On wie, co zagraża życiu; umie rozpoznać wilka, który wkrada się, by porywać owce i rozpraszać je. Widzi wszystkich, którzy usiłują się wedrzeć do owczarni, a są złodziejami i rozbójnikami (por. J 10,1–13). Wie, jak wielu młodych marnotrawi swoje życie, wybierając nieodpowiedzialność i fałsz. Narkomania, alkoholizm, pornografia i rozwiązłość, przemoc: oto kilka wielkich problemów, wymagających poważnej reakcji całego społeczeństwa, w każdym kraju i na płaszczyźnie międzynarodowej. Ale są to też osobiste tragedie, na które trzeba reagować przez konkretne akty międzyludzkiej miłości i solidarności, przez głębokie uświadomienie sobie własnej odpowiedzialności wobec Boga, wobec bliźnich i wobec swojego sumienia. Jesteśmy stróżami naszych braci! (por. Rdz 4,9) (…).

W kulturze technologicznej, w której ludzie są przyzwyczajeni do panowania nad materią, do odkrywania jej praw i mechanizmów oraz przekształcania jej według swej woli, powstaje niebezpieczeństwo, że zechcą oni także manipulować sumieniem i jego wymogami. W kulturze, która utrzymuje, że nie mogą istnieć żadne uniwersalne prawdy, nie ma wartości absolutnych. Ostatecznie zatem dochodzi się do konkluzji, że obiektywne dobro i zło nie mają już znaczenia. Dobro zaczyna oznaczać to, co w danej chwili przyjemne i użyteczne. Złem nazywa się wszystko, co przeszkadza w zaspokojeniu subiektywnych pragnień. Każdy może sobie zbudować prywatny system wartości (…).

Młodzi są szczególnie wrażliwi na piękno przyrody, a jej kontemplacja jest dla nich źródłem duchowej inspiracji. Musi to jednak być kontemplacja autentyczna. Nie wystarcza kontemplacja, która nie objawia oblicza Ojca jako Osoby, rozumnej, wolnej i kochającej, ale zwraca się jedynie ku jakiemuś nieokreślonemu, bezosobowemu bóstwu lub sile kosmicznej. Nie można utożsamiać Stwórcy ze stworzeniem.

Stworzenie nie czerpie życia z siebie samego, ale z Boga. Odkrywając wielkość Boga, człowiek odkrywa zarazem, jak wyjątkowe miejsce sam zajmuje w widzialnym świecie: *Uczyniłeś go niewiele mniejszym od istot niebieskich, chwałą i czcią go uwieńczyłeś. Obdarzyłeś go władzą nad dziełami rąk Twoich; złożyłeś wszystko pod jego stopy* (Ps 8,6–7). Tak, kontemplacja przyrody objawia nie tylko Stwórcę, ale także rolę człowieka w świecie, który On stworzył. Przez wiarę Bóg ukazuje naszą wielką godność jako istot stworzonych na Jego obraz.

Aby mieć życie i mieć je w obfitości, aby przywrócić pierwotną harmonię stworzenia, musimy szanować Boży obraz w każdym stworzeniu, a w sposób szczególny w ludzkim życiu".

Jan Paweł II. Rozważanie podczas Czuwania Modlitewnego. Denver – Cherry Creek State Park, 14 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 267.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Rozwijanie w sobie wrażliwości sumienia i odrodzenie sumienia.
- Głęboka świadomość, że życie jest darem Bożym.
- Poznanie zagrożeń dla życia.
- Zrozumienie znaczenia obiektywnej prawdy.
- Negatywna postawa wobec niszczenia życia.
- Zaangażowanie w działania mające na celu obronę i poszanowanie życia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat życia jako daru Bożego.
- Kształtowanie wrażliwego, prawego sumienia uczniów.
- Inspirowanie uczniów do działań praktycznych na rzecz poszanowania życia.
- Towarzyszące wspieranie uczniów w podejmowaniu zadań na rzecz obrony i poszanowania życia.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Każde życie jest darem Bożym".
- Debaty klasowe: „Sumienie jest sanktuarium człowieka w którym przebywa on sam z Bogiem".
- Indywidualne (grupowe) programy adopcji dzieci poczętych.
- Programy wspierania matek w trudnej sytuacji – pomocna dłoń.
- Programy grupowe poszanowania i pomnażania zasobów przyrody.
- Programy grupowe wspierania ochrony zwierząt.
- Dzień: „Stop dla niszczenia życia".
- Apel w sieci: „Kształtujemy prawe sumienie – szanujemy Boży dar w każdym stworzeniu, a szczególnie w ludzkim życiu".

Uwagi i komentarze

Pierwszym podstawowym zadaniem jest poszerzanie poznania wartości życia jako daru Bożego. Służy temu sesja popularnonaukowa. Należy zadbać by wśród osób występujących znalazły się uznane autorytety (osoby świeckie, duchowne). Jednym z ważnych zagadnień jest wskazanie na wrażliwe prawe sumienie jako warunek poszanowania życia, jego obrony stwarzania godnych warunków. To zagadnienie powinno być rozważane podczas debat klasowych na godzinach do dyspozycji wychowawców klasowych i lekcjach religii, a w sytuacji potrzeby głębszego rozważania problemu, na specjalnie zorganizowanych spotkaniach klasowych.

Filarem o charakterze czynnego uczestnictwa w ochronie poszanowaniu życia są indywidualne i grupowe programy odnoszące się do życia ludzkiego, przyrody i zwierząt. Ich formy realizacji, szczegółowe zadania uwarunkowane są inwencją uczniów. Rola nauczyciela sprowadza się do konsultanta, doradcy, ale też animatora działań.

Końcowym punktem realizacji projektu jest zorganizowanie dnia: „Stop dla niszczenia życia". Program tego dnia powinien mieć charakter edukacyjno-wychowawczy. Oprócz wystąpień dostarczających pogłębionej wiedzy powinna nastąpić prezentacja zrealizowanych programów, dawanie świadectwa swoich przekonań i postaw. Efektem tego dnia powinien być apel w sieci, prezentacja czynnego uczestnictwa uczniów w rozwiązaniu problemu zawartego w tytule projektu.

II.
JA WOBEC SIEBIE

1.
Budujemy wewnętrzną prawdę o sobie

Z nauczania Jana Pawła II:

„Przykazania Boże. Dekalog. Znamy je dobrze. Umiemy na pamięć – i często powtarzamy. Przemawiają one do każdego człowieka bezpośrednią oczywistością prawdy w nich zawartej. Przykazania te nadał Bóg ludowi Starego Przymierza za pośrednictwem Mojżesza, ale równocześnie nawet i bez tego nadania są one wypisane „w sercu" człowieka. Nadanie tych przykazań ze strony Boga jest poniekąd potwierdzeniem ich obecności w świadomości moralnej człowieka. Zarazem wzmocnieniem mocy ich zobowiązywania w sumieniu każdego.

W ten sposób znajdujemy się w samym centrum sprawy, której na imię: człowiek. Człowiek: każdy i każda z was.

Człowiek jest sobą poprzez wewnętrzną prawdę. Jest to prawda sumienia, odbita w czynach. W tej prawdzie każdy człowiek jest zadany samemu sobie. Każde z tych przykazań, które wymienia z przekonaniem młody rozmówca Chrystusa, każda zasada moralności, jest szczególnym punktem, od którego rozchodzą się drogi ludzkiego postępowania, a przede wszystkim drogi sumień. Człowiek idzie za prawdą tutaj wyrażoną, którą równocześnie dyktuje mu sumienie, albo też postępuje wbrew tej prawdzie. W tym miejscu zaczyna się istotny dramat, tak dawny jak człowiek. W punkcie, który ukazuje Boże przykazanie, człowiek wybiera pomiędzy dobrem a złem. W pierwszym wypadku – rośnie jako człowiek, staje się bardziej tym, kim ma być. W drugim wypadku – człowiek się degraduje. Grzech pomniejsza człowieka".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 408–409.

„Człowiek jest sobą poprzez dojrzałość swego ducha, swego sumienia, swego stosunku do Boga i do bliźnich"

Jan Paweł II. Przemówienie przygotowane na spotkanie z młodzieżą. Kraków – Skałka, 8 VI 1979. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 394.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że człowiek jest sobą poprzez wewnętrzną prawdę sumienia potwierdzoną w czynach.
- Zrozumienie istoty Dekalogu jako przestrzeni do działań moralnie wartościowych.
- Postępowanie według przykazań zawartych w Dekalogu.
- Uwrażliwianie sumienia.
- Zaangażowanie w animację innych do przestrzegania przykazań zawartych w Dekalogu.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości i powinności zawartych w Dekalogu.
- Inspirowanie uczniów do postępowania według przykazań zawartych w Dekalogu.
- Wspieranie działań animacyjnych o charakterze społecznym do postępowania według przykazań zawartych w Dekalogu.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Dekalog źródłem wewnętrznej prawdy o sobie".
- Klasowe programy urzeczywistniania przykazań Dekalogu.
- Konkurs twórczości artystycznej: plastycznej, muzycznej, teatralnej, literackiej pt. „Dekalog źródłem prawdy o człowieku i jego czynach".
- Konferencja: „Dekalog mocą zobowiązującą sumienie każdego człowieka".

Uwagi i komentarze

Projekt powinien być realizowany w ramach katechezy i programu wychowawczego szkoły i programów wychowawczych klas, pod kierunkiem nauczycieli katechetów i wychowawców klas. Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat funkcji przykazań Dekalogu w życiu człowieka, jego wymiarze indywidualnym społecznym, i ugruntowanie przekonania, że Dekalog jest źródłem prawdy wewnętrznej o sobie, jest swoistym lustrem, w którym każdy ogląda swoje oblicze. Służy temu sesja popularnonaukowa, podczas której analizowane są poszczególne przykazania w powyższym kontekście. Filarem projektu są programy klasowe wprowadzania w życie przykazań Dekalogu. Stanowić mogą one istotne czynniki kształtowania tożsamości klasy.

Końcowym etapem projektu powinna być konferencja gruntująca zdobytą wiedzę, ukształtowane postawy. Podczas jej trwania Powinna nastąpić prezentacja realizacji programów klasowych, świadectw uczniów oraz wytworów twórczości artystycznej. Nagranie przebiegu konferencji i umieszczenie go w sieci połączone z apelem urzeczywistniania przykazań Dekalogu stanie się szkołą edukacji i animacji budowania wewnętrznej prawdy o sobie.

2.
Jesteśmy powołani do pełni życia

Z nauczania Jana Pawła II:

„Człowiek jest powołany do pełni życia, która przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga.

Wzniosłość tego nadprzyrodzonego powołania ukazuje *wielkość i ogromną wartość* ludzkiego życia także w jego fazie doczesnej. Życie w czasie jest bowiem podstawowym warunkiem, początkowym etapem i integralną częścią całego i niepodzielnego procesu ludzkiej egzystencji. Proces ten – nieoczekiwanie i bez żadnej zasługi człowieka – zostaje opromieniony obietnicą i odnowiony przez dar życia Bożego, które urzeczywistni się w pełni w wieczności (por. 1 J 3,1–2). Równocześnie to nadprzyrodzone powołanie uwydatnia *względność* ziemskiego życia mężczyzny i kobiety. Nie jest ono jednak *rzeczywistością ostateczną*, ale *przedostateczną*; jest więc *rzeczywistością, świętą*, która zostaje nam powierzona, abyśmy jej strzegli z poczuciem odpowiedzialności i doskonalili ją przez miłość i dar z siebie ofiarowany Bogu i braciom.

Kościół jest świadom, że *Ewangelia życia*, przekazana mu przez Chrystusa, wzbudza żywy i poważny odzew w sercu każdego człowieka, tak wierzącego jak i niewierzącego, ponieważ przerastając nieskończenie jego oczekiwania, zarazem w zadziwiający sposób współbrzmi z nimi. Mimo wszelkich trudności i niepewności każdy człowiek szczerze otwarty na prawdę i dobro może dzięki światłu rozumu i pod wpływem tajemniczego działania łaski rozpoznać w prawie naturalnym

wypisanym w sercu (por. Rz 2,14–15) świętość ludzkiego życia od poczęcia aż do kresu oraz dojść do przekonania, że każda ludzka istota ma prawo oczekiwać absolutnego poszanowania tego swojego podstawowego dobra. Uznanie tego prawa stanowi fundament współżycia między ludźmi oraz istnienia wspólnoty politycznej.

Obrońcami i rzecznikami tego prawa powinni być w sposób szczególny wierzący w Chrystusa, świadomi wspaniałej prawdy przypomnianej przez Sobór Watykański II*: Syn Boży przez wcielenie swoje zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem. W tym zbawczym wydarzeniu objawia się bowiem ludzkości nie tylko bezgraniczna miłość Boga, który „tak (…) umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał* (J 3,16), ale także *nieporównywalna wartość każdej osoby*.

Kościół zaś, rozważając wnikliwie tajemnicę Odkupienia, uświadamia sobie tę wartość zawsze z tym samym zdumieniem i czuje się powołany, by głosić ludziom wszystkich czasów tę *ewangelię* – źródło niezłomnej nadziei i prawdziwej radości dla każdej epoki dziejów. *Ewangelia miłości Boga do człowieka, Ewangelia godności osoby i Ewangelia życia stanowią jedną i niepodzielną Ewangelię.* To dlatego właśnie człowiek, człowiek żyjący, stanowi pierwszą i podstawową drogę Kościoła".

Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae.* 25 III 1995, nr 2.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że człowiek jest powołany do pełni życia, która przekracza ziemskie bytowanie.
- Zrozumienie wartości życia.
- Zrozumienie, że życie człowieka na tej ziemi polega na uczestnictwie w życiu samego Boga.
- Zrozumienie, że życie jest rzeczywistością świętą.
- Gotowość obrony życia i jego poszanowania.
- Przejawianie podstawy odpowiedzialności za swoje życie i życie innych ludzi.
- Zaangażowanie w podjęcie zadania doskonalenia samego siebie, a przez to swojego życia przez miłość i dar z siebie ofiarowany Bogu i braciom.
- Otwartość na prawdę i dobro.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości życia i ukazywanie dróg wiodących do pełni życia.

- Dawanie świadectwa dążenia do pełni życia.
- Towarzyszące wspomaganie w realizacji podejmowanych przez uczniów zadań.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Życie jest rzeczywistością świętą – strzeżmy jej i doskonalmy".
- Debaty klasowe: „Ewangelia ogniskową miłości Boga do człowieka, Ewangelii godności osoby, Ewangelii życia".
- Mapa zagrożeń dla życia ludzkiego.
- Konkurs na pracę pisemną: „Moje drogi do pełni życia".
- Spotkanie: „Szanujemy życie nasze podstawowe dobro".
- Opel w sieci: „Żyjmy pełnią życia według wskazań Ewangelii".

Uwagi i komentarze

Istotnym celem projektu jest zrozumienie przez uczniów, że życie człowieka jest rzeczywistością świętą, a powołaniem człowieka jest osiągnięcie pełni życia, którą ostatecznie osiąga się w Jezusie Chrystusie. Stąd wyrastają podstawowe zadania: poszanowanie, ochrona i obrona życia jako daru. Osiągnięciu tego celu służy sesja popularnonaukowa. Pogłębienie i szczegółowa egzemplifikacja tego zagadnienia odbywa się w trakcie debat klasowych.

Wykonanie mapy zagrożeń życia ludzkiego i analiza jej treść i stanie się czynnikiem motywującym do podjęcia działań i dania świadectwa dążenia do osiągania pełni życia. Wśród zagrożeń należy uwzględnić: nędzę, głód choroby, przemoc, wojny, zabójstwa, niszczenie poczętego życia, wywieranie przymusu psychicznego, uzależnienia, nieposzanowanie godności człowieka pracy, niska kultura, deprecjonowanie wartości moralnych i religijnych.

Ważnym filarem projektu są pisemne świadectwa młodzieży ukazujące drogi do osiągania pełni życia. Ich prezentacja powinna mieć miejsce podczas ogólnego spotkania. Należy zadbać o opublikowanie tych świadectw. W ten sposób wypromowane zostaną wzory osobowe godne naśladowania. Efektem końcowym jest apel w sieci skierowany do szerokich kręgów młodzieży.

3.
Temat: Jesteśmy powołani do doskonałości i świętości

Z nauczania Jana Pawła II:

„W świadomości moralnej człowieka, i to właśnie człowieka młodego, który kształtuje projekt całego swojego życia, ukryte jest dążenie do *czegoś więcej*. To dążenie daje o sobie znać na różne sposoby. Stwierdzamy je również wśród ludzi, którzy zdają się stać daleko od naszej religii.

Wśród wyznawców religii niechrześcijańskich, przede wszystkim buddyzmu, hinduizmu i islamu, spotykamy od tysięcy lat rzesze ludzi „duchowych", którzy często już od młodości opuszczają wszystko, aby obrać stan ubóstwa i czystości w poszukiwaniu Absolutu, stojącego poza światem widzialnym; trudzą się, by osiągnąć stan doskonałego wyzwolenia; uciekają się do Boga z miłością i ufnością; starają się podporządkować całym sercem Jego zakrytym postanowieniom. Są oni niejako przynagleni tajemniczym głosem wewnętrznym, który rozbrzmiewa w ich duszy jakby echo słów świętego Pawła: *Przemija… postać tego świata*, i wiedzie ich ku poszukiwaniu rzeczy większych i trwałych: *szukajcie tego, co w górze*. Dążą oni ze wszystkich sił do celu, pracując usilnie nad oczyszczeniem ducha, tak że stają się nieraz zdolni do złożenia Bogu własnego życia jako daru miłości. Postępując w ten sposób stają się żywym przykładem dla współczesnych sobie ludzi i wskazują im swym postępowaniem na prymat wartości wiecznych nad przemijającymi, a niekiedy zwodniczymi, jakie ofiaruje im społeczeństwo, w którym żyją.

W Ewangelii jednakże dążenie do doskonałości, do *czegoś więcej* znajduje swój wyraźny punkt odniesienia. Chrystus w Kazaniu na Górze potwierdza całe Prawo

moralne, w którego centrum znajdują się Mojżeszowe tablice dziesięciu przykazań – równocześnie jednak nadaje tym przykazaniom nowe ewangeliczne znaczenie. Wszystko zaś zostaje skoncentrowane, jak już powiedziano, wokół miłości, nie tylko jako przykazania, ale także jako daru: *miłość Boża rozlana jest w sercach naszych przez Ducha Świętego, który został nam dany*. W nowym kontekście staje się też zrozumiały program Ośmiu Błogosławieństw, który otwiera całe Kazanie na Górze w Ewangelii według świętego Mateusza.

W tym kontekście także zakres przykazań, stanowiący podstawowy kodeks moralności chrześcijańskiej, zostaje uzupełniony zakresem rad ewangelicznych, w których w sposób szczególny wyraża się i konkretyzuje Chrystusowe wezwanie do doskonałości: wezwanie do świętości.

Kiedy młodzieniec pyta o *więcej: czego jeszcze mi nie dostaje*?, Jezus patrzy na niego z miłością – a ta miłość znajduje teraz nowe jeszcze znaczenie. Człowiek zostaje wewnętrznie przeprowadzony ręką Ducha Świętego od życia wedle przykazań do życia w świadomości daru – a pełne miłości spojrzenie Chrystusa wyraża to wewnętrzne *przejście*.

I Jezus mówi: *Jeśli chcesz być doskonały, idź, sprzedaj, co posiadasz i rozdaj ubogim, a będziesz miał skarb w niebie. Potem przyjdź i chodź za Mną!*

Tak, moi umiłowani młodzi Przyjaciele! Człowiek, chrześcijanin, jest zdolny do życia w wymiarze daru. Co więcej, ten wymiar jest nie tylko *wyższy* od wymiaru samych powinności moralnych zrodzonych z przykazań, ale jest też od niego „głębszy" i bardziej podstawowy. Świadczy o pełniejszym wyrazie tego projektu życia, jaki budujemy w młodości. Wymiar daru stwarza też dojrzały profil wszelkiego ludzkiego i chrześcijańskiego powołania, jak o tym będzie jeszcze mowa".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 25–26.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że dążenie do doskonałości i świętości jest związane z codziennym życiem, a także z sensem, celem i powołaniem człowieka.
- Zrozumienie istoty dróg wiodących do doskonałości.
- Wartościowanie swojego dotychczasowego postępowania według zasad zawartych w Dekalogu i Ośmiu Błogosławieństwach.
- Urzeczywistnianie wartości zawartych w Dekalogu.

- Kierowanie się zasadami zawartymi w Ośmiu Błogosławieństwach.
- Zaangażowanie w budowanie i realizowanie własnego programu dążenia do doskonałości i świętości.
- Animacja innych do doskonałości i świętości poprzez „przychodzenie do nich w darze".

Nauczyciel

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty Dekalogu i Ośmiu Błogosławieństw w kontekście uwarunkowań dążenia do doskonałości i świętości.
- Inspirowanie uczniów do budowania własnych programów dążenia do doskonałości i świętości, towarzyszące wspomaganie w ich budowaniu.
- Oceniające wartościowanie indywidualnych programów.

Działania w ramach projektu

- Debata klasowa na lekcjach religii i godzin do dyspozycji wychowawcy klasowego na temat „Dekalog i Osiem Błogosławieństw – przestrzeń osiągania doskonałości i świętości młodego człowieka".
- Debata szkolna na temat drogi do doskonałości i świętości młodych błogosławionych i świętych.
- Indywidualne programy budowania doskonałości i świętości.
- Konkurs na pracę pisemną o charakterze świadectwa pod tytułem „Czynię dar z siebie w miłości"
- Tablo – „Nasi przyszli błogosławieni i święci są wśród nas".

Uwagi i komentarze

Koncepcja powyższego projektu adresowana jest do katechetów i wychowawców klas. To oni powinni być dyskretnymi kreatorami przedsięwzięcia. Punktem wyjścia jest zgłębianie prawd, wartości, zasad zawartych w Dekalogu i Ośmiu Błogosławieństwach. Ważne w tym względzie jest, by formą zdobywania tej wiedzy była debata klasowa, a następnie szkolna, w której znajdzie swoje miejsce dyskusja, świadectwo, rozwiązywanie problemów współczesnego człowieka w wymiarze jednostkowym, społecznym w globalnym.

Ta zdobyta wiedza wielostronnie ujęta, stanie się podstawą do budowania indywidualnych programów dążenia do doskonałości i świętości. Warto by każdy

uczeń taki program opracował na piśmie, wyróżniając zadania, czas realizacji, samoocenę uzyskiwanych efektów. Realizacja tego planu i jego efekty powinny znaleźć swoje miejsce w indywidualnych bądź grupowych rozmowach, na przykład podczas rekolekcji szkolnych.

Realizacja programów i efekty powinna stać się inspiracją do udziału w konkursie klasowym lub szkolnym na pracę pisemną pod tytułem „Czynię dar z siebie w miłości".

Najlepsze prace powinny być opublikowane w dowolnej formie: drukowanej bądź elektronicznej na stronie szkoły. Ważne jest, ze względów wychowawczych promowanie sylwetek uczniów – wzorów osobowych godnych naśladowania. To one w myśl teorii społecznego uczenia się są źródłem wiedzy, postaw, zachowań dla innych. Wykonanie tabla szkolnego z opisem sylwetek uczniów ma szansę stać się cennym elementem historii szkoły. Tablo może przyjąć formę materialną – tablicy z fotografiami i charakterystyką lub w formie elektronicznej stanowić wraz z wybranymi programami indywidualnymi pracami konkursowymi i element podsumowania projektu.

4.
Świętość jest darem i zadaniem

Z nauczania Jana Pawła II:

„Dar Ducha Świętego sprawia, że aktualne i dla wszystkich realne staje się odwieczne przykazanie, jakie Bóg dał swojemu ludowi: *Bądźcie świętymi, bo Ja jestem święty, Pan, Bóg wasz!* (Kpł 19,2). Świętość wydaje się celem trudnym, osiągalnym tylko dla ludzi zupełnie wyjątkowych albo dla tych, którzy odrywają się całkowicie od życia i kultury swojej epoki. W rzeczywistości świętość jest darem i zadaniem zakorzenionym w chrzcie i bierzmowaniu, powierzonym wszystkim członkom Kościoła w każdej epoce. Jest darem i zadaniem dla świeckich tak samo jak dla zakonników i kapłanów, w sferze prywatnej tak jak w działalności publicznej, w życiu zarówno jednostek, jak rodzin i wspólnot.

Jednakże w ramach tego wspólnego powołania, które wszystkim nakazuje *nie brać wzoru z tego świata», lecz spełniać wolę Bożą* (por. Rz 12,2), istnieją różne stany życia, rozmaite powołania i misje.

Dar Ducha Świętego jest podstawą każdego indywidualnego powołania. Leży u podstaw konsekrowanej posługi biskupa, kapłana i diakona, którzy służą życiu Kościoła. To Duch Święty kształtuje osobowość ludzi powołanych, uzdatniając ich do szczególnej konsekracji i upodobniając do Chrystusa czystego, ubogiego i posłusznego. W tymże Duchu, który w sakramencie małżeństwa utrwala i uświęca związek małżonków, znajduje moc i oparcie misja rodziców, powołanych, aby czynić z rodziny pierwszą i podstawową rzeczywistość Kościoła. Z daru Ducha Świętego czerpie też pokarm wiele innych posług – chrześcijańskie szkolnictwo i ka-

techeza, opieka nad chorymi i ubogimi, troska o postęp cywilizacyjny człowieka i działalność charytatywna – których celem jest budowanie wspólnoty i kierowanie jej życiem. Wiemy bowiem, że *wszystkim objawia się Duch dla [wspólnego] dobra* (por. 1 Kor 12,7)".

Jan Paweł II. Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 123.

„Kontemplujcie i rozważajcie tę prawdę! Bóg stworzył nas, byśmy mieli udział w Jego własnym życiu; powołuje nas, byśmy byli Jego dziećmi, żywymi członkami mistycznego Ciała Chrystusa, świetlanymi świątyniami Ducha miłości. Wzywa nas, byśmy *należeli* do Niego: pragnie, aby wszyscy byli święci. Młodzi przyjaciele, miejcie świętą ambicję być świętymi, tak jak On jest święty!

Zapytacie mnie: ale czy dziś można być świętym? Gdybyśmy mieli liczyć wyłącznie na ludzkie siły, cel ten rzeczywiście zdawałby się nieosiągalny. Znacie przecież dobrze swoje sukcesy i swoje porażki; wiecie, jak wielkie brzemiona ciążą na człowieku, jakie niebezpieczeństwa mu zagrażają i jakie są konsekwencje jego grzechów. Czasem można wręcz ulec zniechęceniu i dojść do wniosku, że nie da się niczego zmienić ani w świecie, ani w sobie samych.

Choć droga jest trudna, wszystko możemy w Tym, który jest naszym Odkupicielem. Nie zwracajcie się zatem do nikogo poza Jezusem. Nie szukajcie gdzie indziej tego, co tylko On może wam dać, bo *nie ma w żadnym innym zbawienia, gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia, w którym moglibyśmy być zbawieni* (Dz 4,12). Z Chrystusem świętość – czyli cel, jaki Bóg wyznacza każdemu ochrzczonemu – staje się osiągalna. Liczcie na Niego: wierzcie w niezwyciężoną moc Ewangelii i z wiary uczyńcie fundament swojej nadziei. Jezus idzie z wami, odnawia wasze serca i pomnaża wasze siły mocą Ducha Świętego.

Młodzi wszystkich kontynentów, nie lękajcie się być świętymi nowego tysiąclecia! Bądźcie miłośnikami kontemplacji i modlitwy; postępujcie zgodnie z wyznawaną wiarą i służcie ofiarnie braciom jako żywe członki Kościoła i budowniczowie pokoju. Aby zrealizować ten niełatwy program życiowy, wsłuchajcie się w słowo Boże i czerpcie siły z sakramentów, zwłaszcza z Eucharystii i z sakramentu pokuty. Chrystus chce, byście byli nieustraszonymi apostołami Jego Ewangelii i budowniczymi nowej ludzkości. Czy możecie bowiem twierdzić, że wierzycie w Boga, który stał się człowiekiem, jeżeli nie występujecie przeciwko temu, co poniża człowieka i rodzinę? Jeśli wierzycie, że Chrystus objawił miłość Ojca do każdego stworze-

nia, musicie nie szczędząc sił włączać się w budowę nowego świata, opartego na mocy miłości i przebaczenia, na walce przeciw niesprawiedliwości i wszelkiej nędzy fizycznej, moralnej i duchowej, na podporządkowaniu polityki, gospodarki, kultury i techniki człowiekowi oraz jego integralnemu rozwojowi".

Jan Paweł II. Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży. 29 VI 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 137–138.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że świętość jest darem i zadaniem zakorzenionym w chrzcie, bierzmowaniu, powierzonym wszystkim członkom Kościoła, w każdej epoce.
- Poznanie biografii znanych świętych i wartościowanie swojego dotychczasowego życia według kryterium IV postaw, zachowań, preferowanych wartości, działań moralnie wartościowych.
- Zaangażowanie w budowanie programu życia zdążającego do świętości.
- Animacja innych do wkroczenia na drogę wiodącą do świętości.

Nauczyciele

- Okazywanie uczniom miłości wychowawczej.
- Wspomaganie w opracowaniu wiedzy o życiu świętych.
- Wspierające towarzyszenie uczniów w realizacji programu zdążania do świętości.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt. „Święci – ludzie zwykli, niezwykli".
- Indywidualne programy zdążania do świętości.
- Festiwal artystyczny „Każdy świętym może być".
- Spotkanie szkolne – dzień świadectw: Święci są wśród nas".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji programu jest sesja popularnonaukowa, której celem jest poznanie życia wybranych świętych bądź kandydatów na świętych. Należy zwrócić uwagę na sylwetki znane, bliskie młodzieży, żyjące w nieodległej przeszłości. W biografiach należy podkreślić okres młodości, drogę dochodzenia do

świętości, działania moralnie wartościowe – czyny. Ważnym zadaniem jest stworzenie szansy dyskusji, która powinna koncentrować się na ukazywaniu możliwości wejścia na drogę do świętości. Pozwoli to na wartościowanie swojego dotychczasowego życia według kryteriów osiągania tej wartości.

Podstawowym filarem projektu jest opracowanie przez uczniów własnego programu zdążania do świętości i jego konsekwentna realizacja. Ważną rolę odgrywa w tym względzie katecheta, który czuwa nad formację religijną i działalnością uczniów – podejmowanymi zadaniami, stosunkiem do innych osób, urzeczywistnianiem dobra.

Dwa ostatnie punkty projektu mogą być zrealizowane w tym samym czasie i stanowić podsumowanie projektu. Podstawowym zadaniem jest ukazanie sylwetek uczniów – kandydatów na świętych, ich świadectw wejścia na drogę wiodącą do świętości. Oprawę muzyczną i artystyczną stanowić może prezentacja wytworów artystycznych na temat bycia świętym: wierszy, prac plastycznych, utworów muzycznych, przedstawień teatralnych.

5.
Wymagamy od siebie mimo, że inni od nas nie wymagają

Z nauczania Jana Pawła II:

„Człowiek jest sobą poprzez wewnętrzną prawdę. Jest to prawda sumienia, odbita w czynach. W tej prawdzie każdy człowiek jest zadany samemu sobie. Każde z tych przykazań, które wymienia z przekonaniem młody rozmówca Chrystusa, każda zasada moralności, jest szczególnym punktem, od którego rozchodzą się drogi ludzkiego postępowania, a przede wszystkim drogi sumień. Człowiek idzie za prawdą tutaj wyrażoną, którą równocześnie dyktuje mu sumienie, albo też postępuje wbrew tej prawdzie. W tym miejscu zaczyna się istotny dramat, tak dawny jak człowiek. W punkcie, który ukazuje Boże przykazanie, człowiek wybiera pomiędzy dobrem a złem. W pierwszym wypadku – rośnie jako człowiek, staje się bardziej tym, kim ma być. W drugim wypadku – człowiek się degraduje. Grzech pomniejsza człowieka. Czy tak nie jest? Rozejrzyjcie się wokoło! Popatrzcie po środowiskach bliższych i dalszych! Czy tak nie jest? (…).

Ta moc, która płynie z Chrystusa, która zawiera się w Ewangelii, jest potrzebna, aby od siebie wymagać, by postępowaniem waszym nie kierowała chęć zaspokojenia własnych pragnień za wszelką cenę, ale poczucie powinności: spełniam to, co jest słuszne, co jest moim powołaniem, co jest moim zadaniem. Powiedziałem przed czterema laty na Jasnej Górze: *Musicie od siebie wymagać, nawet gdyby inni od was nie wymagali* (18 VI 1983 r.). Wbrew wszystkim mirażom ułatwionego życia musicie od siebie wymagać. To znaczy właśnie *więcej być* (…).

Każdy z was, młodzi przyjaciele, znajduje też w życiu jakieś swoje *Westerplatte*. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić. Jakąś słuszną sprawę, o którą nie można nie walczyć. Jakiś obowiązek, powinność, od której nie można się uchylić. Nie można *zdezerterować*. Wreszcie – jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba *utrzymać* i *obronić*, tak jak to Westerplatte, w sobie i wokół siebie. Tak, obronić – dla siebie i dla innych".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005)…, s. 408–409, 412–413.

„Wzbijajcie się na wysokie szczyty, bądźcie pośród tych, którzy pragną osiągnąć cele godne synów Bożych. Uwielbiajcie Boga waszym życiem!"

Jan Paweł II. Orędzie na VI Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1990 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 83.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że stawianie sobie wymagań bez względu na okoliczności prowadzi do dojrzałości osobowościowej; prowadzi do prawdziwej wolności, ukazuje horyzont świętości.
- Określenie ideałów i wartości oraz konsekwentne ich realizowanie.
- Stawianie sobie wysokich wymagań.
- Nabywanie umiejętności pracy nad sobą i budowania ambitnych programów rozwojowych w perspektywie przyszłości.
- Animacja innych do stawiania sobie wysokich wymagań.

Nauczyciel

- Stwarzanie szans nabywania umiejętności pracy nad sobą i budowania programów rozwojowych.
- Ukazywanie ideałów i wartości, stałych, ponadczasowych oraz ich funkcji w życiu człowieka.
- Otaczanie troskliwą opieką uczniów o wysokich wymaganiach wobec siebie.
- Wspierające towarzyszenie w realizacji programów rozwojowych.

Działania w ramach projektów

- Warsztaty treningu umiejętności pracy nad sobą, wartościowanie swoich możliwości, stawiania sobie wysokich wymagań i mierzenia rezultatów.
- Spotkanie z wzorami osobowymi w kontekście wymagań od siebie.
- Sesja plakatowa połączona z wystawą fotograficzną sylwetek osób o wysokich wymaganiach wobec siebie.
- Indywidualne programy pracy nad sobą.
- Konkurs na pracę pisemną pt. „Wymagam mimo, że inni ode mnie nie wymagają".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest wyposażenie uczniów w umiejętności pracy nad sobą. Tytuł warsztatów może brzmieć „Trudna sztuka tworzenia samego siebie". Czynnikiem motywującym prace nad sobą będzie spotkanie z wzorami osobowymi i dane przez nich świadectwo. Należy zadbać by były to uznane autorytety, posiadające dar przekazywania swoich doświadczeń.

Spotkanie to może być ubogacone sesją plakatową i wystawę fotograficzną sylwetek osób, które dzięki pracy nad sobą osiągnęły wysokie wyniki w różnych dziedzinach życia.

„Rdzeniem" projektu są indywidualne programy pracy nad sobą. Należy w nich uwzględnić cele, zadania, metody pracy, przewidywane rezultaty oraz samoocenę rezultatów.

Ważnym działaniem w ramach projektu jest zorganizowanie konkursu na pracę pisemną. Należy dołożyć wszelkich starań by były one opublikowane w formie drukowanej lub elektronicznej. Stworzona zostanie w ten sposób szansa promowania wzorów osobowych oraz szansa powiększania zasobów bibliotecznych wykorzystywanych w pracy wychowawczo-dydaktycznej.

6.
Wyposażamy naszą młodość w mocne wartości i zasady

Z nauczania Jana Pawła II:

„Jakże gorąco wam życzę, każdemu z was i każdej, ażeby dotychczasowa droga waszego życia podobnie spotkała się z odpowiedzią Chrystusa. Więcej i ażeby młodość wyposażyła was w mocny zrąb zdrowych zasad, ażeby sumienie wasze już w tych młodzieńczych latach osiągnęła ową dojrzałą przejrzystość, która pozwoli wam zawsze w życiu pozostać *człowiekiem sumienia*, *człowiekiem zasad*, człowiekiem, który budzi zaufanie: który jest wiarygodny. Tak ukształtowana osobowość moralna stanowi zarazem najistotniejszy wkład, jaki może wnieść do życia wspólnotowego, do rodziny, do społeczeństwa, do działalności zawodowej, a także do działalności kulturalnej czy politycznej – wreszcie do samej wspólnoty Kościoła, z którą jesteście bądź będziecie kiedykolwiek związani.

Chodzi tu zarazem o pełną dogłębną autentyczność człowieczeństwa, o takąż autentyczność rozwoju ludzkiej osobowości kobiecej, czy męskiej, z wszystkimi właściwościami, jakie stanowią niepowtarzalny rys tej właśnie osobowości, a równocześnie wywołują wieloraki rezonans w życiu środowisk i wspólnot, poczynając od samej rodziny.

Każdy z was ma w jakiś sposób przyczynić się do bogactwa tych wspólnot przede wszystkim przez to, kim jest".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 22.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zdobycie wiedzy na temat wartości: pojęcia wartości, koncepcji wartości, rodzajów wartości, funkcji wartości w życiu człowieka, grup, wspólnot.
- Poznanie struktur wartości.
- Zrozumienie, że własna i właściwa hierarchia wartości oraz mocne zasady stanowią podstawę budowania człowieczeństwa w człowieku.
- Zaangażowanie w urzeczywistnianie własnej lecz właściwej hierarchii wartości.
- Animacja innych do tworzenia i wprowadzania w życie właściwych struktur aksjologicznych.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu kompendium wiedzy aksjologicznej.
- Inspirowanie uczniów do urzeczywistniania własnej lecz właściwej hierarchii wartości.
- Towarzyszenie uczniom w budowaniu własnej, aksjologicznej drogi.
- Inspirowanie uczniów do animacji aksjologicznej.

Działania w ramach projektu

- Badania sondażowe wśród młodzieży (dzieci) dotyczące preferowanych przez nich wartości.
- Godziny do dyspozycji wychowawcy i lekcje etyki (religii) na temat istoty wartości, ich koncepcji, kategorii, funkcji w życiu człowieka.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Urzeczywistniana właściwa hierarchia wartości człowieka warunkiem budowania lepszego świata".
- Konkurs na pracę pisemną: „Jestem człowiekiem sumienia, jestem człowiekiem zasad".
- Festiwal twórczości artystycznej: „Wyposażamy naszą młodość w mocne wartości i zasady".
- Powołanie klubu młodych aksjologów.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest przeprowadzenie przy udziale uczniów badań sondażowych na temat preferowanych hierarchii wartości. Wyniki

sumaryczne tych badań można opublikować podczas zajęć lekcyjnych (godziny do dyspozycji wychowawcy klasowego), etyki, religii oraz posługiwać się nimi podczas sesji popularnonaukowej.

Wskazane jest by tematyka aksjologiczna na wyszczególnionych lekcjach była realizowana przy ścisłej współpracy i konsultacji poszczególnych nauczycieli. Ważnym zagadnieniem jest ukazanie filozoficznej koncepcji człowieka, koncepcji osoby ludzkiej. Należy ukazać, że ta koncepcja rzutuje na sferę aksjologiczną człowieka. Zdobyta podstawowa wiedza z zakresu antropologii człowieka i aksjologii pozwoli zrealizować program sesji popularnonaukowej.

W programie sesji należy podnieść problem integralnego rozwoju człowieka. Warto w tym względzie sięgnąć do encykliki *Laudato Si*, papieża Franciszka. Należy skoncentrować uwagę na trzech strukturach aksjologicznych: przymiotach osoby: godności, rozumności (mądrości), wolności, odpowiedzialności, zdolności do miłości, twórczości, transcendencji; wartościach warunkujących rozwój poszczególnych warstw życia i funkcjonowania człowieka (warstwy biologicznej, psychicznej, społeczno-moralnej, kulturowej, religijnej (światopoglądowej); wartościach kultury lokalnej.

Wyniki konkursu na pracę pisemną powinny być podane do publicznej wiadomości, a uczniowie nagrodzeni. Prace warto opublikować, a sylwetki uczniów wykorzystać w sytuacjach wychowawczych, w których posługujemy się świadectwem. Warto też wprowadzić odznakę „wzór osobowy godny naśladowania". Uczniowie odznaczeni tą odznaką mogą stanowić grupę członków klubu Młodych Aksjologów, którego głównym celem jest pogłębianie wiedzy aksjologicznej, edukacja oraz animacja aksjologiczna młodzieży szkolnej.

Ważnym zadaniem jest interioryzacja wartości i mocnych zasad. W tym względzie na uwagę zasługuje droga nauczania – uczenia się przez przeżywanie, o której pisze W. Okoń. Festiwal twórczości artystycznej może stać się płaszczyzną nauczania – uczenia się wartości przez przeżywanie. Warto zadbać o prezentację twórczości w szerokich kręgach społecznych wykorzystując do tego sieć internetową.

7.
Bierzemy w ręce samowychowanie

Z nauczania Jana Pawła II:

„W przemówieniu, które kiedyś wygłosiłem w UNESCO, powiedziałem, iż pierwszym i zasadniczym zadaniem kultury jest wychowanie człowieka. A w wychowaniu chodzi głównie o to, ażeby *człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej »był«, a nie tylko więcej »miał« – ażeby poprzez wszystko, co »ma«, co »posiada«, umiał bardziej i pełniej być człowiekiem – to znaczy, żeby również umiał bardziej »być« nie tylko »z drugimi«, ale także i »dla drugich«*" (2 VI 1980 r.).

Prawda ta posiada podstawowe znaczenie dla samowychowania, autorealizacji, rozwijania w sobie człowieczeństwa, a zarazem życia Bożego, zaszczepionego na chrzcie świętym i umocnionego w sakramencie bierzmowania. Samowychowanie zmierza do tego właśnie, aby bardziej *być* człowiekiem, *być* chrześcijaninem, aby odkrywać i rozwijać w sobie talenty otrzymane od Stwórcy i realizować właściwe każdemu powołanie do świętości".

Jan Paweł II. Spotkanie z młodzieżą. Poznań – Plac Adama Mickiewicza, 3 VI 1997 r. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 421.

„*Duc in altum*! Dziś te Jezusowe słowa kieruję do każdego i każdej z was: Wypłyń na głębię! Zawierz Chrystusowi, pokonaj słabość i zniechęcenie, i na nowo wypłyń na głębię! Odkryj głębie własnego ducha. Wnikaj w głębie świata. Przyjmij słowo Chrystusa, zaufaj Mu i podejmij swą życiową misję. Ludzie nowe-

go wieku oczekują twojego świadectwa. Nie bój się! Wypłyń na głębię! Jest przy tobie Chrystus".

Jan Paweł II. Przesłanie na spotkanie młodzieży w Lednicy. Lednica, 2 VI 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 431.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie przez uczniów potrzeby i istoty samowychowania.
- Budzenie w sobie potrzeby samowychowania.
- Czynne zaangażowanie w stawianiu sobie zadań by zdążać do pełni człowieczeństwa, pogłębiania swego chrześcijaństwa, rozwijania otrzymanych darów, realizowania swojego powołania.
- Samoocena swojego „bardziej być".
- Animacja innych do samowychowania.

Nauczyciele

- Stwarzanie szans w pracy samowychowawczej.
- Inspirowanie uczniów do pracy nad sobą, stawiania sobie wysokich wymagań i rzetelne realizowanie osobistych celów.
- Towarzyszące wspieranie w budowaniu projektów samowychowawczych, ich realizacji.
- Oceniające wartościowanie pracy samowychowawczej.

Działania w ramach projektu

- Debaty uczniowskie: „Struktura zadań samowychowawczych".
- Warsztaty kompetencji samowychowawczych.
- Konkurs na pracę pisemną: „Bardziej być – moje priorytetowe zadanie".
- Sesja plakatowa: „Ci, którzy wzięli w swoje ręce samowychowanie".
- Sesja: „Samowychowanie drogą do lepszej przyszłości".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat samowychowania. Na uwagę w tym względzie zasługuje zrozumienie istoty wychowania i miejsca w nim samowychowania oraz struktury zadań warunkujących budowanie człowieczeń-

stwa, pogłębianie chrześcijaństwa, rozwijanie swoich zdolności, realizacja swojego powołania. Podjęcie i realizacja zadań w powyższych zakresach wymaga kompetencji: refleksji (poznania) nad słabymi i mocnymi stronami osobowości, odwagi w stawianiu sobie celów, motywowania samych siebie do ich realizacji, wytrwałości w pokonywaniu trudności, umiejętności rozmowy z samym sobą, wchodzenia w głąb swego serca i umysłu. W tym celu organizowane są warsztaty kompetencji samowychowawczych. Ważnym zadaniem jest zadbanie by warsztaty prowadzone były przez profesjonalistów, którzy ukażą integrację samowychowania z autoformacją.

Konkurs na pracę pisemną jest swego rodzaju weryfikacją podjętych zadań. Dane świadectwa powinny stanowić punkt programu sesji „Samowychowanie drogą do lepszej przyszłości". Oprócz świadectw uczniów warto zadbać o świadectwa znanych autorytetów. Sesja ta powinna mieć charakter edukacyjno-wychowawczy w kontekście tematu: „Uczę się ciebie człowieku". Program warto ubogacić sesją plakatową. Chodzi o to by dopełnić edukację przez wzory osobowe.

8.
Bądźmy miłośnikami kontemplacji i modlitwy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Nikt zatem nie może uchylić się od obowiązku codziennego poszukiwania drogi, na której Bóg sam wychodzi mu na spotkanie. Drodzy przyjaciele, zastanawiajcie się poważnie nad waszym powołaniem i bądźcie gotowi odpowiedzieć Bogu, który was wzywa, byście zajęli miejsce przygotowane od wieków dla was.

Doświadczenie uczy, że w tym procesie rozeznania bardzo pomocny może być kierownik duchowy: wybierzcie sobie osobę kompetentną i mającą aprobatę Kościoła, która będzie umiała was słuchać i towarzyszyć wam na drodze życia, dzielić z wami trudne decyzje i chwile radości. Kierownik duchowy pomoże wam rozeznawać natchnienia Ducha Świętego i postępować naprzód drogą wolności. Tę wolność trzeba zdobywać pośród duchowych zmagań (por. Ef 6,13–17) oraz konsekwentnie i wytrwale realizować (…).

«Życie duchowe», które tworzy więź między człowiekiem a miłością Bożą i kształtuje w chrześcijaninie wizerunek Jezusa, może stać się lekarstwem na chorobę naszej epoki, nadmiernie rozwiniętej pod względem racjonalno-technicznym, a nie dość wrażliwej na człowieka, na jego oczekiwania i na jego tajemnicę. Trzeba pilnie odbudować świat życia wewnętrznego, inspirowanego i podtrzymywanego przez Ducha Świętego, karmionego modlitwą i skierowanego ku działaniu. To życie wewnętrzne musi być wystarczająco silne, aby mogło przetrwać różnorakie sytuacje, w których trzeba dochować wierności określonej wizji, a nie ulec presji otoczenia".

Jan Paweł II. Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 123–124.

„Młodzi przyjaciele, stając w obliczu tych wielkich tajemnic, uczcie się przyjmować postawę kontemplacji. Z zachwytem podziwiajcie Nowo Narodzonego, którego Maryja wydała na świat, owiniętego w pieluszki i położonego w żłobie: to sam Bóg, który przyszedł do nas. Patrzcie na Jezusa z Nazaretu, przez jednych przyjętego, a przez innych wyszydzonego, wzgardzonego i odrzuconego: to Zbawiciel wszystkich. Adorujcie Chrystusa, naszego Odkupiciela, który nas wybawia i wyzwala od grzechu i śmierci: to żywy Bóg, źródło Życia.

Kontemplujcie i rozważajcie tę prawdę! Bóg stworzył nas, byśmy mieli udział w Jego własnym życiu; powołuje nas, byśmy byli Jego dziećmi, żywymi członkami mistycznego Ciała Chrystusa, świetlanymi świątyniami Ducha miłości. Wzywa nas, byśmy „należeli" do Niego: pragnie, aby wszyscy byli święci. Młodzi przyjaciele, miejcie świętą ambicję być świętymi, tak jak On jest święty!"

Jan Paweł II. Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży. 29 VI 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 136–137.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Wzbudzenie w sobie potrzeby kontemplacji i modlitwy.
- Zbudowanie indywidualnego programu kontemplacji (modlitwy).
- Zaangażowanie we własny rozwój duchowy oraz rozwój duchowy członków rodziny, przyjaciół, grupy koleżeńskiej.
- Odważne dawanie świadectwa własnego rozwoju duchowego.
- Animacja innych do budowania pogłębionego życia duchowego.

Nauczyciele

- Stworzenie szans rozwoju duchowego uczniów.
- Dawanie świadectwa własnej kontemplacji i życia modlitwy.
- Przyjmowanie roli kierownika duchowego uczniów.
- Towarzyszące wspieranie uczniów w działaniu animacyjnym do pogłębionego życia duchowego w środowisku szkolnym i szerszych kręgach społecznych.

Działania w ramach projektu

- Szkolny dzień kontemplacji i modlitwy połączony z konferencją.
- Indywidualne programy kontemplacji i modlitwy.

- Utworzenie grup (wspólnot) modlitewnych.
- Konkurs na utwór muzyczny, wiersz na temat modlitwy.
- Konkurs na pracę pisemną „Moje życie duchowe".
- Utworzenie bloga: „Kontemplacja: modlitwa nas młodych".
- Prezentacja wytworów artystycznych, świadectw młodzieży.

Uwagi i komentarze

Projekt powinien być realizowany pod kierunkiem katechety. Można też włączyć rodziców, osobę ze środowiska lokalnego, przedstawicieli różnych wspólnot parafialnych. Punktem wyjścia jest dzień kontemplacji modlitwy połączony z konferencją. Nie może zabraknąć w nim adoracji Najświętszego Sakramentu, rozważania Pisma Świętego, ważnych modlitw. Należy podkreślić funkcje życia duchowego dla rozwoju człowieka, ukazując konkretne wzory osobowe – ich biografię. W ten sposób stanie się to czynnikiem motywującym uczniów do podjęcia indywidualnych programów kontemplacji (modlitwy). Ważną kwestią w tym względzie jest kierownictwo duchowe osób o bogatym doświadczeniu kontemplacji (modlitwy).

Konkurs na utwór muzyczny lub wiersz. Uroczyste ogłoszenie wyników połączone z prezentacją będzie okazją do przeżyć artystycznych estetycznych głębszych refleksji, a także czynnikiem motywującym do realizacji tego zadania.

Wyniki konkursu mającego charakter świadectw młodzieży powinny być opublikowane w dowolnej wersji (elektronicznej lub drukowanej). Staną się wówczas źródłem wiedzy, swego rodzaju pedagogią budowania życia duchowego. Znaczącą funkcję informacyjno-edukacyjna może odegrać utworzenie bloga. W ten sposób zbudowane zostanie mikrośrodowisko młodzieży o bogatym życiu duchowym, pragnącym animować innych do kontemplacji (modlitwy).

9.
Młodość jest bogactwem – powiększajmy je

Z nauczania Jana Pawła II:

„Sama młodość (niezależnie od jakichkolwiek dóbr materialnych) jest szczególnym bogactwem człowieka, dziewczyny czy chłopca – najczęściej też jako swoiste bogactwo bywa przez młodych przeżywana. Najczęściej – choć nie zawsze, nie z reguły – gdyż nie brakuje na świecie ludzi, którzy z różnych powodów nie doświadczają młodości jako bogactwa (…). Są racje po temu – i to racje natury obiektywnej, aby o młodości myśleć jako o szczególnym bogactwie, którego człowiek doświadcza w tym bardziej okresie (…). Okres młodości jest bowiem czasem szczególnie intensywnego odkrywania ludzkiego „ja" – i związanych z nim właściwości i uzdolnień (…). Jest to bogactwo odkrywania a zarazem planowania, wybierania przewidywania i podejmowania pierwszych własnych decyzji, które mają znaczenie dla przyszłości w wymiarze ściśle osobowym ludzkiej egzystencji. Równocześnie są one społecznie ważne".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 14–15.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty bogactwa młodości: bogactwa wewnętrznego i zewnętrznego.
- Umiejętność rozpoznawania bogactwa młodości.

- Sprawność w dokonywaniu wyborów.
- Umiejętność wartościowania decyzji według kryterium dobra, aktualnie i w przyszłości, w osobowym wymiarze ludzkiej egzystencji.
- Rozważne podejmowanie decyzji.
- Animacja innych do ubogacania młodości realizacją obiektywnego dobra.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty młodości.
- Inspirowanie do budowania, pomnażania bogactwa wewnętrznego i zewnętrznego młodości według kryterium urzeczywistniania dobra.
- Stwarzanie szansy promieniowania bogactwem młodości.

Działania w ramach projektu

- Spotkanie-wykład: „Młodość jest szczególnym bogactwem".
- Konkurs plastyczny: „Bogactwo mojej młodości".
- Konkurs na pracę pisemną „Moją młodość buduje potęgą dobra".
- Inscenizacja – sztuka teatralna: „Planuję, wybieram, przewiduję i podejmuję decyzję – dobro mnie wzywa".
- Utworzenie klubu: Młodzi duchem.
- Spotkanie z grupą rodziców połączone z wystawą fotografii pt. „Tak przeżywaliśmy nasza młodość".
- Prezentacja efektów projektu.

Uwagi i komentarze

Pierwszym zadaniem jest zdobycie wiedzy na temat istoty bogactwa młodości. Można to zrobić w formie wykładu z osobą, która wprowadzi w zagadnienie. Osoba prowadząca powinna zainspirować do dyskusji. Warto ubogacić to spotkanie świadectwami grupy uczniów. Zachęcić uczniów by każdy w sobie odkrył bogactwo młodości.

Konkurs plastyczny jest inspiracją do głębszych refleksji nad bogactwem swojej młodości, a jednocześnie ukazuje częściowo to bogactwo wyrażone przez sztukę. Konkurs na pracę pisemną pozwala wyłonić z grupy młodzieży wzory osobowe godne naśladowania. Wskazane jest opublikowanie prac w formie drukowanej lub internetowej. Powiększoną one zbiory biblioteczne i staną się źródłami historycznymi.

Inscenizacja (sztuka teatralna) pozwoli zrozumieć i przeżyć wartość słusznych wyborów mających osobowo-egzystencjalne znaczenia.

Klub Młodzi Duchem stwarza szansę utworzenia mikrośrodowiska uczniów, które stanowi grupę wsparcia w poszukiwaniu dróg (sposobów) pomnażania bogactwa młodości.

Na uwagę ze względów wychowawczych zasługuje poszanowanie dziedzictwa rodziców, którzy przedstawiają „czas i bogactwo swojej młodości". Zorganizowanie wystawy „pożółkłych fotografii" pozwoli głębiej zrozumieć bogactwo młodości starszego pokolenia, dokonać wartościowania i porównania w aspekcie aksjologicznym.

Podsumowanie projektu powinno z jednej strony zgłębić wiedzę na temat projektu, z drugiej zaś strony ukazać jego efekty i zainspirować do dalszych działań. Można zorganizować kilka sesji i prezentacji: obejrzenie spektaklu; wystawa prac plastycznych w szkołach średnich, podsumowanie konkursu plastycznego, połączenie z wręczeniem nagród; czytanie nagrodzonych prac pisemnych połączone z wręczeniem nagród; świadectwa osób dorosłych (rodziców); wystawa „pożółkłych fotografii".

Podsumowanie projektu może mieć kilka etapów: etap klasowy, etap szkolny, etap międzyszkolny i lokalny.

10.
„Bardziej być" – podstawowym zadaniem naszej młodości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Ta moc ducha, moc sumień i serc, moc łaski i charakterów, jest szczególnie nieodzowna w tym waszym pokoleniu. Ta moc jest potrzebna, aby nie ulec pokusie rezygnacji, obojętności, zwątpienia czy wewnętrznej, jak to się mówi, emigracji; pokusie wielorakiej ucieczki od świata, od społeczeństwa, od życia, także ucieczki w znaczeniu dosłownym – opuszczania Ojczyzny; pokusie beznadziejności, która prowadzi do samozniszczenia własnej osobowości, własnego człowieczeństwa poprzez alkoholizm, narkomanię, nadużycia seksualne, szukanie doznań, wyżywanie się w sektach czy innych związkach, które są tak obce kulturze, tradycji i duchowi naszego narodu.

Ta moc jest potrzebna, ażeby umieć samemu docierać do źródeł poznania prawdziwej nauki Chrystusa i Kościoła, zwłaszcza wtedy, gdy na różne sposoby usiłuje się was przekonać, że to, co *naukowe* i *postępowe* zaprzecza Ewangelii, gdy ofiarowuje się wam wyzwolenie i zbawienie bez Boga, czy nawet wbrew Bogu.

Ta moc jest potrzebna, by żyć we wspólnocie Kościoła, współtworzyć środowiska oparte na akceptacji Chrystusa-Prawdy, by dzielić się ze wspólnotą swoim bogactwem, a także swoimi poszukiwaniami. Tyle jest serc, tyle jest serc, które czekają na Ewangelię.

Ta moc potrzebna jest, by żyć na co dzień odważnie, także w sytuacji obiektywnie trudnej, aby dochować wierności sumieniu w studiach, w pracy zawodowej, by nie ulec modnemu dziś konformizmowi, by nie milczeć, gdy drugiemu dzieje

się krzywda, ale mieć odwagę wyrażenia słusznego sprzeciwu i podjęcia obrony. *Więcej być*. Dzisiejsze *więcej być* młodego człowieka to odwaga trwania pełnego inicjatywy – nie możecie z tego zrezygnować, od tego zależy przyszłość każdego i wszystkich – trwania pulsującego świadectwa wiary i nadziei. *Więcej być* to na pewno nie ucieczka od trudnej sytuacji.

Ta moc napełni twoje serce tym życiodajnym napojem. Ta moc potrzebna jest, by żyć autentycznym życiem wiary, życiem sakramentalnym, które odnawia się zwłaszcza w sakramencie pokuty i wyraża się przez Eucharystię.

Ta moc potrzebna jest, by apostołować w swoim otoczeniu radością i nadzieją mimo wszystko, by dawać siebie innym w pracy, w rodzinie, w szkole czy na uczelni, we wspólnocie parafialnej, w środowisku i wszędzie – na miarę swoich możliwości.

Ta moc, która płynie z Chrystusa, która zawiera się w Ewangelii, jest potrzebna, aby od siebie wymagać, by postępowaniem waszym nie kierowała chęć zaspokojenia własnych pragnień za wszelką cenę, ale poczucie powinności: spełniam to, co jest słuszne, co jest moim powołaniem, co jest moim zadaniem. Powiedziałem przed czterema laty na Jasnej Górze: *Musicie od siebie wymagać, nawet gdyby inni od was nie wymagali* (18 VI 1983 r.). Wbrew wszystkim mirażom ułatwionego życia musicie od siebie wymagać. To znaczy właśnie *więcej być*.

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 411–412.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że „bardziej być" oznacza zdążać do pełni człowieczeństwa.
- Zrozumienie, że warunkiem „bardziej być" jest moc ducha, sumień i serc, łaski i charakteru.
- Poznanie dróg wiodących do „bardziej być":
  - Aktywne osobiste wejście na drogę prowadzącą do „bardziej być".
  - Animacja innych do „bardziej być".

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznaniu dróg prowadzących do pełni człowieczeństwa.

- Towarzyszące wspomaganie w budowaniu programów „bardziej być".
- Wspomaganie uczniów w działalności animacyjnej.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt. „Bardziej być – jako zadanie młodego człowieka".
- Sesja plakatowa pt. „Drogi prowadzące do bardziej być"
- Indywidualne programy daru z siebie.
- Spotkanie „Moc ducha, sumień, serc, łaski i charakterów – to nasze bardziej być".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zrozumienie istoty: „bardziej być", uwarunkowań dróg wiodących do tego celu. Służy temu sesja popularnonaukowa. Należy zadbać o bardzo dobre merytoryczne jej przygotowanie. Oprócz uczniów powinni wystąpić wysokiej klasy specjaliści zarówno duchowni jak i osoby świeckie. Pokłosiem zdobytej wiedzy powinna być sesja plakatowa ukazująca drogi prowadzące do „bardziej być". Podstawowym filarem projektu są indywidualne programy daru z siebie. Ich efekty stanowią czynne uczestnictwo w obszarach poszczególnych dróg.

Elementem kończącym projekt jest spotkanie „Moc ducha…", które z jednej strony ma charakter edukacyjny, z drugiej zaś wychowawczym Jego celem jest podkreślenie źródeł duchowej mocy „bardziej być". Prezentacja programów indywidualnych podczas spotkania będzie szczegółową egzemplifikacją „więcej być". Ważnym celem tego spotkania jest animacja innych do realizacji tego zadania. Efektem końcowym spotkania może być apel w sieci, skierowany do młodzieży w kontekście „więcej być", zilustrowany kompendium wiedzy, opracowanymi i realizowanymi programami.

11.
Projekt życia to powołanie, powołanie to projekt życia – uczyńmy projekt życia naszym powołaniem

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Proście zatem Pana żniwa, żeby wyprawił robotników na swoje żniwo* (Mt 9,37 nn) – mówi dalej Chrystus. A słowa te zwłaszcza za naszych czasów stają się programem modlitwy i działania na rzecz powołań kapłańskich i zakonnych. Z tym programem Kościół zwraca się do Was, do Młodych. Wy także: proście! A jeśli owoc tej prośby Kościoła narodzi się w głębi Waszego serca, słuchajcie Mistrza, który mówi: *Pójdź za Mną!*

Słowa te w Ewangelii na pewno dotyczą powołania kapłańskiego czy zakonnego – równocześnie jednak pozwalają nam gruntowniej zrozumieć sprawę powołania w szerszym i bardziej jeszcze podstawowym znaczeniu.

Można by tutaj mówić o powołaniu *życiowym*, które poniekąd utożsamia się z owym projektem życia, jaki każda i każdy z Was kształtuje w okresie swej młodości. Jednakże *powołanie* mówi coś więcej jeszcze niż *projekt*. W tym drugim wypadku ja sam występuję jako podmiot kształtujący – i to odpowiada jak najbardziej rzeczywistości osoby, którą jest każda i każdy z Was. Ten *projekt* jest *powołaniem*, o ile w nim dochodzą do głosu różne czynniki wzywające. Te czynniki układają się zwykle w określony porządek wartości (nazywany także: hierarchią wartości), z których wyłania się atrakcyjny dla młodego serca ideał do urzeczywistnienia. Na tej drodze *powołanie* staje się *projektem*– a projekt zaczyna oznaczać także powołanie.

Skoro jednak znajdujemy się wobec Chrystusa i nasze rozważania o młodości opieramy na Jego rozmowie z młodzieńcem, wówczas wypada nam ów stosunek *projektu życia* do *życiowego powołania* ująć jeszcze głębiej. Człowiek jest stworzeniem i zarazem jest przybranym w Chrystusie synem Bożym: dzieckiem Boga. Wobec tego pytanie: *co mam czynić?* stawia człowiek w młodości nie tylko sobie i innym ludziom, od których może spodziewać się odpowiedzi, zwłaszcza rodzicom i wychowawcom – ale stawia to pytanie również Bogu jako Stwórcy i Ojcu. Stawia je w tej szczególnej przestrzeni wewnętrznej, w której nauczył się obcować z Bogiem, przede wszystkim na modlitwie. Pyta więc Boga: *co mam czynić?* Jaki jest Twój plan w stosunku do mojego życia? Twój plan: stwórczy i ojcowski? Jaka jest Twoja wola? Pragnę ją wypełnić.

W takim odniesieniu *projekt życia* nabiera znaczenia *życiowego powołania* jako czegoś, co zostaje człowiekowi zadane przez Boga (…).

Jest to praca pasjonująca. Fascynujący trud wewnętrzny. W trudzie tym rozwija się i rośnie Wasze człowieczeństwo, Wasza młoda osobowość uzyskuje wewnętrzną dojrzałość. Zakorzeniacie się w tym, kim każda i każdy z Was jest, aby stawać się tym, kim ma się stać: dla siebie – dla ludzi – dla Boga.

W parze z takim procesem odkrywania swego powołania *życiowego* winno postępować uświadomienie, w jaki sposób to powołanie życiowe jest równocześnie powołaniem *chrześcijańskim* (…)

Kościół – jak uczy *Vaticanum II* – sam jest *niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego* (*Lumen gentium*, 1). Każde powołanie życiowe jako powołanie *chrześcijańskie* jest zakorzenione w sakramentalności Kościoła: kształtuje się więc poprzez Sakramenty naszej wiary. One to pozwalają nam od młodości otwierać nasze ludzkie *ja* na zbawcze działanie Boga: Trójcy Przenajświętszej. Pozwalają nam: uczestniczyć w Życiu Bożym, żyjąc jak najbardziej autentycznym życiem ludzkim. W ten sposób to ludzkie życie uzyskuje zarazem nowy wymiar, uzyskuje też swoją chrześcijańską oryginalność: świadomość wymagań, jakie stawia człowiekowi Ewangelia, dopełnia się świadomością Daru, który wszystko przewyższa. *O, gdybyś znała dar Boży*… (Mt 5,8) – powiedział Chrystus w rozmowie z Samarytanką".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 28–31.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktycznych:

Uczniowie

- Zrozumienie, kiedy projekt życia nabiera znaczenia „życiowego powołania".
- Zaangażowanie w rozeznanie swojego powołania.
- Podjęcie trudu budowania projektu życia w kontekście powołania chrześcijańskiego zakorzenionego w sakramentalności Kościoła.

Nauczyciele

- Stworzenie szansy uczniom przystąpienia do sakramentów Kościoła warunkujących chrześcijańskie powołanie
- Wspomaganie w rozeznawaniu swego powołania i zrozumienie, że powołanie jest projektem życia i zwrotnie – projekt życia jest powołaniem chrześcijańskim
- Wspierające towarzyszenie w budowaniu projektu życia w kontekście chrześcijańskiego powołania.

Działania w ramach projektu

- Msza św. w intencji odkrywania i realizowania swojego powołania życiowego.
- Sesja popularnonaukowa pt. „Czynimy projekt życia naszym powołaniem".
- Stworzenie grupy modlitewnej o rozeznanie i realizowanie powołania chrześcijańskiego.
- Konkurs na pracę pisemną „Mój projekt życia – powołaniem chrześcijańskim".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zainicjowany przez katechetów. Główne działania mogą koncentrować się podczas rekolekcji szkolnych, których głównym punktem jest Msza św. oraz sesja popularnonaukowa. Należy zadbać by podczas sesji uczniowie zdobyli wiedzę na temat uwarunkowań budowania projektu życia jako powołania chrześcijańskiego. W programie sesji powinno mieć miejsce świadectwo osób, które projekt życia uczynili powołaniem chrześcijańskim. Efektem tych dwóch punktów projektu powinno być utworzenie grupy modlitewnej o rozeznanie i realizowanie powołania chrześcijańskiego.

Konkurs na pracę pisemną „Mój projekt życia – powołaniem chrześcijańskim" stworzy szansę promowania sylwetek uczniów. Może też stanowić formę ewaluacji projektu.

12.
Pomnażamy w sobie dary

Z nauczania Jana Pawła II:

„I dlatego pozwólcie, że to moje z wami dziś spotkanie wobec otwartego szeroko wieczernika naszych dziejów: dziejów Kościoła i narodu, będzie nade wszystko modlitwą o dary Ducha Świętego.

Tak jak kiedyś mój rodzony ojciec włożył mi w rękę książkę i pokazał w niej modlitwę o dary Ducha Świętego – tak dzisiaj ja, którego również nazywacie „ojcem", pragnę modlić się z warszawską i polską młodzieżą akademicką: o dar mądrości, dar rozumu, dar umiejętności czyli wiedzy, dar rady, dar męstwa, o dar pobożności, czyli poczucia sakralnej wartości życia, godności ludzkiej, świętości ludzkiej duszy i ciała, wreszcie o dar bojaźni Bożej, o którym mówi Psalmista, że jest on początkiem mądrości (por. Ps 110).

Przyjmijcie ode mnie tę modlitwę, której nauczył mnie mój ojciec – i pozostańcie jej wierni. Będziecie wówczas trwać w wieczerniku Kościoła, związani z najgłębszym nurtem jego dziejów, i będziecie wówczas trwać w wieczerniku dziejów narodu (…).

Zrozumcie, że człowiek stworzony przez Boga na Jego obraz i podobieństwo, jest równocześnie wezwany w Chrystusie do tego, aby w nim objawiło się to, co jest z Boga. Aby w każdym z nas objawił się w jakiejś mierze Bóg".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży akademickiej. Warszawa – przed kościołem św. Anny, 3 VI 1979. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 383–384.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty darów Ducha Świętego.
- Przekonanie, że pomnażanie tych darów jest miarą człowieka, jego człowieczeństwa.
- Zaangażowanie w rozwijanie wiedzy, mądrości, umiejętności, męstwa, pobożności, bojaźni Bożej.
- Otwarcie na dary Ducha Świętego.
- Animacja innych do otwarcia na dary Ducha Świętego.

Nauczyciele

- Stwarzanie szans otwarcia na dary Ducha Świętego oraz ich rozwijanie w sobie i innych.
- Wspomaganie w realizacji indywidualnych programów i dawania świadectwa.
- Towarzyszenie w podejmowanych działaniach w wymiarze indywidualnym i społecznym.

Działania w ramach projektu

- Sesja (konferencja) pt. „Otwieramy się na dary ducha Świętego i je pomnażamy".
- Dzień modlitwy – „Otwarcie na Ducha Świętego".
- Indywidualne programy pomnażania darów.
- Konkurs na pracę pisemną „Otrzymałem dary, pomnażam je".
- Zorganizowanie grupy modlitewnej „Wieczernik Zielonych Świąt".
- Dzień świadectw: „Pomnożyliśmy nasze dary".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zrealizowany przy udziale nauczycieli, katechetów i wychowawców klas. Może stanowić przygotowanie do rekolekcji szkolnych. Jego podsumowanie może być elementem ich programu.

Celem wyjściowym jest zrozumienie istoty darów Ducha Świętego. Służy temu sesja popularnonaukowa (konferencja). W wyniku pogłębienia wiedzy na temat darów Ducha Świętego uczniowie powinni być zmotywowani do budowania indywidualnych programów pomnażania darów. Czynnikiem wzmacniającym po-

stanowienia budowania programów jest dzień modlitwy. Powinien być on dniem wyciszenia, otwarcia się na Ducha Świętego i Jego słuchanie. Jest to trudne zadanie wymagające dobrego przygotowania uczniów.

Filarem projektu są indywidualne programy pomnażania darów, konkurs na świadectwo pomnażania darów oraz zorganizowanie grupy modlitewnej, która w przyszłości może być inicjatorem kolejnych projektów o tej tematyce.

Wyniki projektu – prezentacja indywidualnych programów, prac pisemnych o charakterze świadectwa powinny być zaprezentowane w dniu, pt. „Pomnożyliśmy nasze dary". Warto zadbać o opracowanie dokumentacji i jej opublikowanie. W programie tego dnia powinna mieć miejsce część modlitewna, prowadzona przez powołaną grupę „Wieczernik Zielonych Świąt".

13.
Czystość serca – naszym zadaniem

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą (Mt 5,8)*. Słowa te wprowadzają nas w głębię ewangelicznej prawdy o człowieku. Znajdują Jezusa ci, którzy Go szukają, tak jak szukali Maryja i Józef. To wydarzenie rzuca światło na tę wielką sprawę w życiu każdego człowieka, jaką jest szukanie Boga. Tak, człowiek rzeczywiście szuka Boga; szuka Go swoim umysłem, swoim sercem i całą swoją istotą (…).

Pismo Święte jest wielkim zapisem na temat tego szukania i znajdowania Boga. Ukazuje też wiele wspaniałych postaci szukających Boga i znajdujących Go. Uczy zarazem, jak człowiek winien zbliżać się do Boga, jakie warunki winien spełnić, ażeby tego Boga spotkać, poznać Go, i z Nim się zjednoczyć.

Jednym z tych warunków jest czystość serca. Czym ona jest? Dotykamy w tym miejscu samej istoty człowieka, który dzięki łasce odkupienia przez Chrystusa odzyskał harmonię serca utraconą w raju przez grzech. Mieć serce czyste to być nowym człowiekiem, przywróconym przez odkupieńczą miłość Chrystusa do życia w komunii z Bogiem i z całym stworzeniem – tej komunii, która jest jego pierwotnym przeznaczeniem.

Czystość jest przede wszystkim darem Boga (…) Czystość serca bowiem przysposabia do widzenia Boga twarzą w twarz w wymiarach wiecznej szczęśliwości (…)

W konsekwencji człowiek cielesny i zmysłowy musi ustępować, musi robić miejsce w nas samych dla człowieka duchowego, uduchowionego. Jest to proces

głęboki. Łączy się z wewnętrznym wysiłkiem. Wysiłek ten jednak, wsparty łaską Bożą, przynosi wspaniałe owoce.

Czystość serca jest zatem człowiekowi zadana. Musi on stale podejmować trud opierania się siłom zła, tym działającym z zewnątrz i tym z wewnątrz – które chcą go od Boga oderwać. I tak w sercu ludzkim rozgrywa się nieustanna walka o prawdę i szczęście. Aby zwyciężyć w tej walce człowiek musi się zwrócić ku Chrystusowi (…).

Drodzy Bracia i Siostry, to orędzie o czystości serca dziś staje się bardzo aktualne. Cywilizacja śmierci chce zniszczyć czystość serca. Jedną z metod tego działania jest celowe podważanie wartości tej postawy człowieka, którą określamy cnotą czystości. Jest to zjawisko szczególnie groźne, gdy celem ataku stają się wrażliwe sumienia dzieci i młodzieży. Cywilizacja, która w ten sposób rani lub nawet zabija prawidłową relację człowieka do człowieka, jest cywilizacją śmierci, bo człowiek nie może żyć bez prawdziwej miłości".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy świętej. Sandomierz, 12 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1111–1112.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty czystości serca w ujęciu Jana Pawła II.
- Zrozumienie, że czystość serca jest zadana człowiekowi.
- Zrozumienie, że drogą do czystości serca jest między innymi troska o prawdę i szczęście.
- Podjęcie trudu opierania się złu w codziennym życiu.
- Przekonanie, że dzięki czystości serca człowiek dostrzega drogę do Boga.
- Zaangażowanie w budowanie czystości własnego serca.
- Poznanie zagrożeń czystości serca oraz poszukiwanie sposobów ich likwidowania (redukowania).
- Animacja innych do budowania czystości serc.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu czystości serca jako zadania człowieka.
- Towarzyszące wspomaganie w budowaniu czystości serca i likwidowaniu zagrożeń.

- Inspirowanie uczniów do działań animacyjnych budowania wspólnoty czystości serc.

Działania w ramach projektu

- Konferencja i debaty klasowe: „Czystość serca – naszym zadaniem".
- Mapa zagrożeń czystości serca.
- Programy przeciwdziałania zagrożeniom czystości serca.
- Indywidualne programy budowania czystości serca.
- Zorganizowanie uczniowskiej wspólnoty czystych serc.
- Apel w sieci o czystość serca i tworzenie wspólnot młodzieżowych.
- Spotkanie: „Tak budujemy czystość serc".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zrozumienie wskazania ewangelicznego „Błogosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądać będą" (Mt 5,8). Realizacji tego celu służy konferencja i debaty klasowe. Efektem realizacji tych dwóch form edukacyjnych jest motywacja uczniów do zbudowania mapy zagrożeń czystości serca, podjęcie decyzji i działań zmierzających do przeciwdziałania tym zagrożeniom oraz budowanie indywidualnych programów czystości serca. Ważnym zadaniem jest utworzenie wspólnoty czystych serc, która będzie miała charakter zarówno modlitewny, jak również wychowawczo-edukacyjny oraz animacyjny.

Osiągnięcia projektu powinny stać się podstawą do wystosowania apelu w sieci o czystość serca młodych ludzi i tworzenie wspólnot młodzieżowych wielostronnie praktykujących czystość serc.

Ostatnim elementem projektu powinno być spotkanie podsumowujące, w programie którego przeważać powinny świadectwa uczniów i wizja kontynuowania projektu. Cenne będzie ich upowszechnienie w formie elektronicznej lub drukowanej.

14.
Wchodzimy w głąb naszych serc

Z nauczania Jana Pawła II:

„Podczas tego pierwszego spotkania z wami pragnę was zachęcić do wejścia w głąb własnych serc, abyście przeżyli następne dni jako prawdziwe spotkanie z Jezusem Chrystusem.

Oczywiście, jesteśmy tu po to, by słuchać się nawzajem: ja was, a wy Papieża. Nade wszystko jednak jesteśmy w Denver po to, aby słuchać jedynego prawdziwego Słowa Życia – odwiecznego Słowa, które było na początku u Boga; przez które wszystko się stało, a bez którego nic się nie stało, co się stało (por. J 1, 2–3) (…).

Światowy Dzień Młodzieży jest dla was wyzwaniem, byście sobie w pełni uświadomili, kim jesteście jako umiłowane dzieci Boże (…).

Modląc się przed wystawionym Najświętszym Sakramentem, będziecie mogli otworzyć przed Nim swoje serca, powinniście jednak przede wszystkim słuchać tego, co On chce powiedzieć każdemu z was. Słowa, które Chrystus najczęściej kieruje do młodych, brzmią: *nie bójcie się* (Mt 10,31) *I przyjdź i chodź za Mną!* (Mt 19,21). Kto wie, czego zażąda Chrystus od was, młodzi Amerykanie, młodzieży Europy, Afryki, Azji i Oceanii? (…).

By dać wyraz naszej miłości do mniej uprzywilejowanych braci i sióstr, jesteśmy wszyscy proszeni o odmówienie sobie czegoś podczas jutrzejszego południowego posiłku (…) Nasz gest ma być małym znakiem miłości, wezwaniem skierowanym do społeczeństwa, by nie zaniedbywać cierpiących, zwłaszcza wówczas, gdy

ulgę w cierpieniu, które Jezus bierze na siebie (por. Mt 25,36), może przynieść tylko serdeczna, bliska i troskliwa obecność innych (…).

– podążajcie za «pielgrzymującym» krzyżem;
– idźcie na poszukiwanie Boga, gdyż możecie Go znaleźć także w sercu nowoczesnego miasta;
– odkrywajcie Go w młodych ludziach pełnych nadziei i szlachetnych ideałów;
– pozwólcie, by ogarnęło was tchnienie Ducha Świętego, obecnego w różnych rasach i kulturach;
– trwajcie zjednoczeni w wyznawaniu Chrystusa jako Drogi, Prawdy i Życia każdego człowieka (por. «Anioł Pański», 5 kwietnia 1993 r.)".

Jan Paweł II. Przemówienie powitalne. Denver – Mile High Stadium, 12 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 255–257.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Przejawianie postawy słuchania Chrystusa i uświadamianie sobie czego oczekuje od nas Chrystus.
- Świadomość dzieci Bożych.
- Przejawianie postawy przyjęcia krzyża życia i ofiarowanie Chrystusowi trudu niesienia go.
- Potrzeba adorowania Najświętszego Sakramentu.
- Wyrażanie gestów solidarności z potrzebującymi poprzez podejmowanie konkretnych zobowiązań i działań.

Nauczyciele

- Stwarzanie szans otwarcia serca na głos Chrystusa i odpowiadania czynem na jego głos wołania.
- Wspomaganie uczniów w rozwoju duchowym.
- Wspierające towarzyszenie w podjętych zadaniach.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty: Jak słuchać gdy inni do mnie mówią?; Jak mówić by mnie słuchano?
- Dzień skupienia „Słucham Chrystusa i odpowiadam na głos Jego wołania".

- Indywidualne programy rozwoju duchowego.
- Konkurs na pracę pisemną „Moje troski i cierpienia ofiaruję Chrystusowi".
- Dzień solidarności z potrzebującymi.

Uwagi i komentarze

Projekt powinien być realizowany pod opieką katechetów i wychowawców. Może stać się jednym z podstawowych ogniw realizacji rekolekcji szkolnych. Punktem wyjścia jest zorganizowanie warsztatów kształcących umiejętności słuchania oraz prowadzenia rozmowy. Filarem projektu jest dzień skupienia pt. Słucham Chrystusa i odpowiadam na głos Jego wołania. Dzień ten powinien być poprzedzony przyjęciem sakramentu pokuty i pojednania.

Efektem finalnym jest podjęcie przez uczniów zadania opracowania indywidualnych programów rozwoju duchowego. Ważną kwestią jest kierownictwo duchowe: katechety bądź innych członków kościoła. Drugim znaczącym filarem jest konkurs na pracę pisemną „Moje troski i cierpienia ofiaruję Chrystusowi". Zarówno programy indywidualnego rozwoju, jak również wyniki konkursu powinny być przedstawione podczas dnia solidarności z potrzebującymi. Należy wcześniej podjąć decyzję, które podmioty będą adresatami solidarności, w jaki sposób ta solidarność będzie okazana, jaki będzie jej zasięg terytorialny. Dzień ten może być ubogacony częścią artystyczną „Wchodzę w głąb mojego serca". Przebieg tego dnia warto umieścić w sieci. Będzie stanowił swego rodzaju czynnik edukacji społecznej, w zakresie rozwoju duchowego.

15.
Realizujemy swoje powołanie do miłości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Umywanie nóg, gest doskonałej miłości, jest znakiem rozpoznawczym uczniów: *abyście i wy tak czynili, jak Ja wam uczyniłem* (J 13,15). Jezus, Nauczyciel i Pan, opuszcza swoje miejsce przy stole, aby zająć miejsce sługi. Odwraca role, podkreślając radykalną nowość chrześcijańskiego życia. Przez swoje uniżenie ukazuje, że miłować słowem i czynem znaczy przede wszystkim służyć braciom. Kto nie chce się z tym pogodzić, nie może być uczniem. Ten natomiast, kto służy, otrzymuje obietnicę wiecznego zbawienia (…).

Ukazuje, że Jego droga do zwycięstwa i chwały prowadzi przez ofiarę i służbę: jest to także droga każdego chrześcijanina. Nie ma większej miłości, niż dobrowolnie oddać życie za nieprzyjaciół (por. J 15,13), ponieważ to miłość zbawia świat, buduje społeczeństwo i przygotowuje wieczność (…).

Kto kocha, nie liczy zysków i strat, nie szuka korzyści. Działa w ukryciu i bezinteresownie na rzecz braci, uznając, że każdy człowiek, kimkolwiek jest, ma nieskończoną wartość. W Chrystusie nie ma ludzi gorszych i lepszych. Są tylko członkowie jednego ciała, którzy pragną wzajemnie swojego szczęścia i chcą budować świat otwarty na wszystkich. Okazując troskę o innych i uczestnicząc aktywnie w życiu społecznym, dajemy świadectwo bliźniemu, że chcemy mu pomóc, aby mógł stać się sobą i ofiarować to, co ma najlepszego, z korzyścią dla niego samego i dla dobra całej ludzkiej wspólnoty. Braterstwo wypiera przemoc, a służba pokusę panowania (…).

Miłość i służba nadają sens naszemu życiu i czynią je pięknym, ponieważ wiemy, czemu i komu je poświęcamy. Czynimy to w imię Chrystusa, który jako pierwszy umiłował nas i nam służył. Czyż jest coś wspanialszego niż to, że człowiek umie kochać? Czyż można nie odpowiedzieć z radością na oczekiwanie Chrystusa? Miłość jest najdoskonalszym świadectwem, które otwiera człowieka na nadzieję. Służba braciom przemienia życie: ukazuje, że nadzieja i braterstwo są silniejsze od wszelkiej pokusy rozpaczy. Miłość potrafi zwyciężyć w każdych okolicznościach".

Jan Paweł II. Tekst przemówienia papieskiego przekazany młodzieży do refleksji. Paryż – Pola Marsowe, 21 VIII 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 311–314.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty powołania do miłości.
- Potrzeba otwarcia się na potrzeby innych.
- Przejawianie solidarności z innymi.
- Czynne zaangażowanie się na rzecz dobra innych.
- Inspirowanie innych do przejawiania miłości wobec drugiego człowieka.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty czynnej miłości wobec drugiego człowieka.
- Towarzyszące wspomaganie w realizacji podjętych przez uczniów zadań na rzecz osób będących w potrzebie.
- Wspomaganie w działaniach animacyjnych prowadzących do motywowania innych do solidarności z potrzebującymi i służby im.

Działania w ramach projektu

- Konferencja: „Każdy człowiek jest powołany do miłości".
- Sesja plakatowa: „Spełnili swoje powołanie do miłości".
- Mapa „Ludzie w potrzebie wokół nas i formy naszego daru siebie".
- Indywidualne, klasowe programy solidarności z potrzebującymi i akty daru z siebie.
- Spotkanie (konferencja) „Wypełniamy nasze powołanie do miłości".
- Konkurs artystyczny: „Miłość jest moim powołaniem".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zrozumienie istoty powołania do miłości. Służy temu konferencja. Centrum zagadnień stanowić powinno przykazania Dekalogu, hymn św. Pawła o miłości, oraz Miłość Boga do człowieka wyrażona w Jezusie Chrystusie.

Efektem konferencji powinno być wzbudzenie potrzeby okazywania miłości człowiekowi oraz postanowienie podjęcia działań przejawiających miłość dla drugiego, zwłaszcza ubogiego i potrzebującego pomocy w różnych zakresach.

Działaniem poprzedzającym akty miłości jest sesja plakatowa: „Ci spełnili swoje powołanie do miłości". Poznanie w tym zakresie wzorów osobowych stanie się czynnikiem motywującym do podjęcia aktów miłości. Ważnym zadaniem w tym względzie jest zbudowanie mapy, która ukaże struktury społeczne, na które uczniowie powinni się otworzyć, okazać solidarność i przyjść z pomocą.

Ważną kwestią jest niepodawanie do publicznej wiadomości danych osobowych. Należy zaprezentować: potrzeby ludzi w podeszłym wieku, osób niepełnosprawnych, uczniów z trudnościami w nauce, problemy osób w trudnej sytuacji materialnej, etc.

Dla pełniejszego przeżycia wartości miłości właściwe będzie zorganizowanie konkursu artystycznego.

Filarem projektu są indywidualne i klasowe programy czynnego spełniania powołania do miłości.

Końcowym etapem projektu jest spotkanie (konferencja). Celem tej formy jest zaprezentowanie zrealizowanych projektów – aktów miłości. Powinna być ona ubogacona wytworami twórczości uczniowskiej o tematyce miłości.

16.
Zwycięstwo przez miłość – naszym zwycięstwem

Z nauczania Jana Pawła II:

„W roku 1983 na szerokie tło naszego polskiego tysiąclecia, i zarazem jasnogórskiego 600-lecia, rzuca się jasnym refleksem historyczna data sprzed trzystu lat: odsiecz Wiednia, wiktoria wiedeńska! Jest to rocznica, która łączy nas, wszystkich Polaków, a także naszych sąsiadów z południa oraz z zachodu – bliższych i dalszych. Tak jak przed trzystu laty połączyło nas wspólne zagrożenie, tak samo po trzystu latach – rocznica walki i zwycięstwa. Ta walka, to zwycięstwo nie wykopało przepaści pomiędzy narodem polskim a tureckim. Wręcz przeciwnie, wzbudziło szacunek i uznanie (…).

O zwycięstwie król zawiadomił Stolicę Apostolską w znamiennych słowach: *Venimus, vidimus, Deus vicit* – przybyliśmy, zobaczyliśmy, Bóg zwyciężył. Te słowa chrześcijańskiego władcy wpisują się głęboko zarówno w tysiąclecie naszego chrztu, jak też w tegoroczny jubileusz jasnogórski. Jan III pielgrzymował podczas swojej wyprawy wiedeńskiej na Jasną Górę i do innych sanktuariów maryjnych (…).

Pragnienie zwycięstwa, szlachetnego zwycięstwa, zwycięstwa okupionego trudem i krzyżem, zwycięstwa odnoszonego nawet poprzez klęski – należy do chrześcijańskiego programu życia człowieka. Również i życia narodu (…).

Jednakże naród nade wszystko musi żyć o własnych siłach i rozwijać się o własnych siłach. Sam musi odnosić to zwycięstwo, które Opatrzność Boża zadaje mu na tym etapie dziejów. Wszyscy zdajemy sobie sprawę z tego, że nie chodzi o zwycięstwo militarne – jak przed trzystu laty – ale o zwycięstwo natury moralnej (…)".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia. Warszawa, 17 VI 1983. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 236, 239.

„*Któż nas może odłączyć od miłości Chrystusowej?* (Rz 8,35). Przed chwilą słyszeliśmy słowa świętego Pawła, z jakimi zwrócił się do chrześcijan w Rzymie. Jest to wielki hymn wdzięczności Bogu za Jego miłość i dobroć. Ta miłość znalazła swój szczyt i najdoskonalszy wyraz w Jezusie Chrystusie. Bóg bowiem, nawet własnego Syna nie oszczędził, ale wydał Go za nas, abyśmy mieli życie wieczne (por. Rz 8,32). Włączeni przez chrzest w Chrystusa, jesteśmy umiłowanymi i wybranymi dziećmi Boga. Pewność ta winna być dla nas zachętą do wiernego trwania przy Chrystusie. Tę wierność święty Paweł rozumie jako zjednoczenie z Chrystusem w miłości (…)

Diecezja siedlecka, w której się dziś znajdujemy – a zwłaszcza miejscowość Pratulin – pozostaje miejscem szczególnego świadectwa tego historycznego procesu. Tutaj bowiem ponieśli śmierć męczeńską wyznawcy Chrystusa należący do Kościoła greckokatolickiego, błogosławiony Wincenty Lewoniuk i jego dwunastu Towarzyszy. Przed trzema laty, podczas ich beatyfikacji na Placu Świętego Piotra w Rzymie powiedziałem, że *dali świadectwo niezłomnej wierności Panu winnicy. Nie sprawili Mu zawodu, ale zachowując jedność z Chrystusem, niczym latorośle z krzewem winnym, przynieśli oczekiwane owoce nawrócenia i świętości. Potrafili wytrwać nawet za cenę najwyższej ofiary* (…)

Dali świadectwo swej wierności Chrystusowi w Jego świętym Kościele. W świecie, w którym żyli, z odwagą starali się prawdą i dobrem zwyciężać szerzące się zło, a miłością chcieli pokonywać szalejącą nienawiść. Tak jak Chrystus, który za nich w ofierze poświęcił samego siebie, by byli uświęceni w prawdzie – tak też oni za wierność prawdzie Chrystusowej i w obronie jedności Kościoła złożyli swoje życie. Ci prości ludzie, ojcowie rodzin, w krytycznym momencie woleli ponieść śmierć, aniżeli ulec naciskom niezgodnym z ich sumieniem. *Jak słodko jest umierać za wiarę* – były to ostatnie ich słowa. Dziękujemy im za to świadectwo…"

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. Siedlce, 10 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1065–1067.

„Prawda o Bogu, który jest miłością, stanowi jakby syntezę i równocześnie szczyt wszystkiego, co Bóg nam objawił o sobie, co nam powiedział przez proroków i przez Chrystusa o tym, kim jest. Tę miłość objawiał na różne sposoby. Najpierw w tajemnicy stworzenia (…) Bóg umiłował świat, który stworzył, a w nim umiłował ponad wszystko człowieka. A nawet wtedy, gdy człowiek sprzeniewierzył się tej pierwotnej miłości, Bóg nie przestał go kochać i podźwignął z upadku, bo jest Ojcem, *bo jest miłością*. Bóg objawił swą miłość w sposób ostateczny i najdoskonalszy w Chrystusie – w Jego krzyżu i w Jego zmartwychwstaniu (…).

Świadomość, że Bóg nas miłuje, winna przynaglać do miłości ludzi, wszystkich ludzi bez wyjątku i bez żadnego podziału na przyjaciół czy wrogów. Miłość do człowieka to pragnienie prawdziwego dobra dla każdego. To troska także o to, by zabezpieczyć to dobro i odsunąć wszelkie formy zła i niesprawiedliwości. Trzeba ciągle i wytrwale szukać dróg sprawiedliwego rozwoju dla wszystkich, ażeby – jak mówi Sobór – *życie ludzkie uczynić bardziej ludzkim* (por. *Gaudium et spes*, 38). Niech miłość i sprawiedliwość obfitują w naszym kraju, przynosząc każdego dnia owoce w życiu społeczeństwa. Tylko dzięki niej ta ziemia może stać się szczęśliwym domem. Bez wielkiej i prawdziwej miłości nie ma domu dla człowieka. Choćby osiągnął wielkie sukcesy w dziedzinie rozwoju materialnego, bez niej byłby skazany na życie pozbawione prawdziwego sensu".

Jan Paweł II. Homilia w czasie nieszporów. Gliwice 15 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1165–1167.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że istota zwycięstwa wyraża się w życiu w prawdzie, miłości bliźniego, zdolności przebaczania, rozwoju duchowego.
- Pragnienie zwycięstwa przez miłość.
- Zrozumienie istoty zwycięstwa w Jezusie Chrystusie, w Jego krzyżu.
- Czynne okazywanie miłości bliźniego w sytuacjach trudnych, skierowanych przeciwko człowiekowi.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty zwycięstwa przez miłość.
- Stwarzanie szans odnoszenia zwycięstwa przez miłość w różnych wymiarach i przestrzeniach życia i funkcjonowania uczniów.
- Towarzyszące wspieranie w odnoszeniu zwycięstwa przez miłość.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Boża miłość przynagla nas do zwycięstwa.
- Konkurs na pracę pisemną: „Moje zwycięstwo przez miłość".
- Spotkanie: „Jesteśmy powołani do zwycięstwa nad sobą".
- Apel w sieci „Zwyciężajmy przez miłość".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zorganizowanie sesji popularnonaukowej, której celem jest zrozumienie przez uczniów, że źródłem zwycięstwa jest Boża miłość objawiona w Jezusie Chrystusie, Jego krzyżu, która zobowiązuje do życia w prawdzie, miłości bliźniego, rozwijania w sobie zdolności przebaczania, rozwoju duchowego. Efektem edukacyjnym sesji jest ugruntowanie w uczniach przekonania, że podstawową drogą do zwycięstwa nad sobą i zwycięstwa w różnych trudnych sytuacjach życiowych jest miłość.

Konkurs na pracę pisemną w formie świadectwa będzie swego rodzaju „szkołą" odnoszenia zwycięstwa młodych ludzi. Świadectwa te powinny stać się głównym punktem programu spotkania „Jesteśmy powołani do zwycięstwa". W programie tego spotkania należy uwzględnić zagadnienie zwycięstwa mimo klęsk.

Końcowym efektem projektu jest skierowanie apelu do młodzieży i umieszczenie w sieci. Postawienie w nim zadania zwyciężania przez miłość ma szansę na utworzenie środowiska młodzieży skupionej wokół tego zagadnienia.

17.
Nasze życie wypełniamy prawdą i miłością

Z nauczania Jana Pawła II:

„Prawda jest światłem ludzkiego umysłu. Jeżeli od młodości stara się on poznawać rzeczywistość w różnych jej wymiarach, to w tym celu, aby posiąść prawdę: aby żyć prawdą. Taka jest struktura ducha ludzkiego. Głód prawdy stanowi podstawowe jego dążenie i wyraz.

Chrystus zaś mówi: *poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli* (J 8,32).Wśród słów zapisanych w Ewangelii te należą z pewnością do najważniejszych".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 36.

„Wasze powołania i zawody są różne. Musicie dobrze rozważyć, w jakim stosunku – na każdej z tych dróg – pozostaje *bardziej być* do *więcej mieć*. Ale nigdy samo *więcej mieć* nie może zwyciężyć. Bo wtedy człowiek może przegrać rzecz najcenniejszą: swoje człowieczeństwo, swoje sumienie, swoją godność. To wszystko, co stanowi też perspektywę *życia wiecznego*.

Życie wieczne — to królestwo Boże. Przykazania Boże do niego stanowią drogę. Ale… czyż nie jest prawdą, że zależy od nich równocześnie to, co tu na ziemi można nazwać *królestwem człowieka*? Czyż może być życie na jakimkolwiek miejscu *ziemi królestwem człowieka*, jeśli się odrzuci te przykazania: nie zabijaj, nie cudzołóż, nie mów fałszywego świadectwa, czcij ojca i matkę swoją, będziesz miłował bliźniego twego? (…)

Gdyby został przy Chrystusie ów młody człowiek, byłby się przekonał o tym, że On – Nauczyciel i Mistrz – *umiłowawszy swoich… do końca ich umiłował* (J 13,1). I właśnie przez tę miłość *do końca dał im moc, aby się stali synami Bożymi* (por. J 1,12). Oni – ludzie. Zwyczajni, słabi ludzie.

Właśnie dlatego Kościół w Polsce w ciągu tych dni Eucharystycznego Kongresu skupia się na tej Chrystusowej miłości *do końca*, aby odkryć źródło tej samej duchowej mocy wobec wszystkich synów i córek tej doświadczonej polskiej ziemi. Aby odkryć tę moc w szczególności i dla was: młodych".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 410–411.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie prawdy o Bogu i Jego wielkiej Miłości do człowieka.
- Poznanie prawdy o człowieku jako dziecku Bożym.
- Zaangażowanie w urzeczywistnianie tych prawd poprzez okazywanie miłości Bogu i drugiemu człowiekowi.
- Animacja innych do urzeczywistniania prawdy i miłości.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w pogłębianiu wiedzy o Bogu i człowieku w kontekście urzeczywistniania wartości prawdy i miłości.
- Wspomaganie uczniów w opracowaniu i realizacji indywidualnych (klasowych) programów urzeczywistniania prawdy i miłości.
- Wspomaganie uczniów w działaniach animacyjnych.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Prawda o Bogu i człowieku podstawą wypełniania życia prawdą i miłością".
- Konkurs na pracę pisemną pt.: „Moje życie wypełniam prawdą i miłością".
- Program klasowy: „W naszej klasie panuje prawda i miłość".
- Apel w sieci: „Budujmy nasze życie na prawdzie i miłości".
- Spotkanie: „Prawda i miłość filarami życia człowieka we wspólnocie Kościoła".

Uwagi i komentarze

Podstawą realizacji programu jest ugruntowanie wiedzy o Bogu i Jego miłości do człowieka. Efektem realizacji tego celu jest nabycie przekonania, że te dwie prawdy zobowiązują każdego człowieka do odpowiedzi na nie swoim życiem i podjęcie decyzji budowania swojego życia na tych dwóch wartościach.

Szczegółową egzemplifikacją realizacji tych osiągnięć edukacyjnych jest danie świadectwa w pracach pisemnych. Filarem projektu jest program klasowy urzeczywistniania wartości prawdy i miłości. W programie tym mogą znaleźć się zobowiązania dotyczące prawd ewangelicznych i miłości: Bóg – człowiek; przyjęte reguły i zasady obowiązujące w klasie, struktura zadań urzeczywistniających te wartości.

Końcowym efektem powinien być apel w sieci. W apelu tym warto się posłużyć konkretnymi zadaniami i efektami realizowanego projektu.

Efektem końcowym, systematyzującym wiedzę na temat tych dwóch wartości oraz ukazującym efekty projektu powinno być spotkanie: Prawda i miłość filarami życia człowieka we wspólnocie. Ta synteza wiedzy i działań może stać się okazją do kontynuowania tego projektu, nadając mu nowy wymiar i zakres.

18.
Budujemy młodzieńczą miłość na fundamencie odpowiedzialności

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wołamy przecież kierując się tą wiarą, nadzieją i miłością, którą Chrystus zaszczepił w naszych sercach. Jest to równocześnie miłość do Boga, którego człowiek współczesny nieraz tak bardzo oddalił od siebie, uczynił sobie obcym, głosząc na różne sposoby, że jest mu n*iepotrzebny*. Jest to więc miłość do Boga, którego obrazę – odepchnięcie przez człowieka współczesnego czujemy głęboko, gotowi wołać wraz z Chrystusem na krzyżu: „Ojcze, przebacz im, bo nie wiedzą, co czynią" (Łk 23,34). I jest to równocześnie miłość do ludzi, do wszystkich ludzi bez wyjątku i bez żadnego podziału: bez różnicy ras, kultur, języków, światopoglądów. Bez podziału na przyjaciół i wrogów. Jest to miłość do ludzi – i pragnienie wszelkiego prawdziwego dobra dla każdego z nich i dla ludzkiej wspólnoty, dla każdej rodziny, narodu, dla każdej grupy społecznej, dla młodzieży, dorosłych i rodziców, dla starych i chorych – dla wszystkich bez wyjątku. Jest to miłość, czyli troska o to, ażeby zabezpieczyć wszelkie prawdziwe dobro każdego, a uchylić i odsunąć wszelkie zło.

I jeśli ktokolwiek ze współczesnych nie podziela tej wiary i nadziei, która każe mi jako słudze Chrystusa i szafarzowi tajemnic Bożych (por. 1 Kor 4,7) wołać w tej godzinie dziejów o miłosierdzie Boga samego dla ludzkości, to niech zrozumie bodaj motyw owej troski podyktowanej miłością człowieka i wszystkiego, co ludzkie, a co w odczuciu tak bardzo wieli współczesnych jest zagrożone wielkim niebezpieczeństwem. Ta sama tajemnica Chrystusa, która odsłaniając przed nami wielki powołanie człowieka kazała proklamować w encyklice *Redemptor hominis* jego

niezwykłą godność, każe równocześnie głosić miłosierdzie jako miłosierną miłość Boga, objawioną w tajemnicy Chrystusa. I każe też do tego miłosierdzi odwoływać się, wzywać go na naszym trudnym i przełomowym etapie dziejów Kościoła i świata, kiedy zbliżamy się do końca drugiego Tysiąclecia".

Jan Paweł II. Encyklika *Dives in misericordia.* 30 XI 1980, nr 15.

„Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa. I dlatego właśnie Chrystus-Odkupiciel, jak to już zostało powiedziane, *objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi*. To jest ów – jeśli tak wolno się wyrazić – ludzki wymiar Tajemnicy Odkupienia. Człowiek odnajduje w nim swoją właściwą wielkość, godność i wartość swego człowieczeństwa. Człowiek zostaje w Tajemnicy Odkupienia na nowo potwierdzony, niejako wypowiedziany na nowo. Stworzony na nowo*! Nie ma już Żyda ani poganina, nie ma już niewolnika ani człowieka wolnego, nie ma mężczyzny ani kobiety, wszyscy bowiem jesteście kimś jednym w Chrystusie Jezusie* (Ga 3,28). Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca – nie wedle jakichś tylko doraźnych, częściowych, czasem powierzchownych, a nawet pozornych kryteriów i miar swojej własnej istoty – musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa. Musi niejako w Niego wejść z sobą samym, musi sobie *przyswoić*, zasymilować całą rzeczywistość Wcielenia i Odkupienia, aby siebie odnaleźć. Jeśli dokona się w człowieku ów dogłębny proces, wówczas owocuje on nie tylko uwielbieniem Boga, ale także głębokim zdumieniem nad sobą samym. Jakąż wartość musi mieć w oczach Stwórcy człowiek, skoro zasłużył na takiego i tak potężnego Odkupiciela (por. hymn *Exsultet* z Wigilii Wielkanocnej), skoro Bóg *Syna swego Jednorodzonego dał*, ażeby on, człowiek *nie zginął, ale miał życie wieczne* (por. J 3,16).

(…) Pytanie jednak, które uporczywie powraca, dotyczy tego co najistotniejsze: czy człowiek jako człowiek w kontekście tego postępu staje się lepszy, duchowo dojrzalszy, bardziej świadomy godności swego człowieczeństwa, bardziej odpowiedzialny, bardziej otwarty na drugich, zwłaszcza dla potrzebujących, dla słabszych, bardziej gotowy świadczyć i nieść pomoc wszystkim?"

Jan Paweł II. Encyklika *Redemptor hominis.*4 III 1979, nr 10, 15.

„Człowiek urzeczywistnia siebie przez bezinteresowny dar z siebie. Miłość bowiem jest dawaniem i przyjmowaniem daru. Nie można jej kupować ani sprzedawać. Można się nią tylko wzajemnie obdarowywać (…).

Cały ten program utylitaryzmu, związany z indywidualistycznie zaprogramowaną wolnością – *wolnością bez odpowiedzialności* – jest antytezą miłości, również jako wyrazu ludzkiej cywilizacji, jej całościowego i spójnego kształtu.

Miłość jest prawdziwa wówczas, gdy tworzy dobro osób i wspólnot, gdy tym dobrem obdarowuje drugich. Tylko zaś człowiek, który umie wymagać od siebie samego w imię miłości, może także wymagać miłości od drugich. Bo miłość jest wymagająca przede wszystkim dla tych, którzy są otwarci na naukę Ewangelii. Tak właśnie głosi Chrystus w swym największym przykazaniu. Trzeba, ażeby ludzie współcześni taką wymagającą miłość odkrywali u podstaw rodziny. Ona bowiem musi być zdolna do tego, aby *wszystko przetrzymać*. Idąc dalej za Apostołem, trzeba powiedzieć, że miłość nie będzie zdolna *przetrzymać wszystkiego*, jeśli ulega *zazdrościom*, jeśli szuka łatwego *poklasku*, jeśli nie umie *opierać się pysze*, jeśli *dopuszcza się bezwstydu* (por. 1 Kor 13,4–5). Prawdziwa miłość – uczy św. Paweł – jest inna: *wszystko znosi, wszystkiemu wierzy, we wszystkim pokłada nadzieję* (1 Kor 13,7). Taka właśnie miłość *wszystko przetrzyma*. Jest obecna w niej potężna moc Boga samego, który *jest Miłością* (1 J 4,8.16). Jest obecna w niej potężna moc Chrystusa-Odkupiciela człowieka i Zbawiciela świata.

Otóż rozmyślając nad rozdziałem 13 Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian, wchodzimy równocześnie drogą najprostszą w to, co trzeba nazwać cywilizacją miłości. Nie ma innego tekstu biblijnego, który wyrażałby tę prawdę w sposób prostszy i pełniejszy zarazem: *Hymn o miłości*!".

Jan Paweł II. *List apostolski do rodzin.*4 III 1994, nr 11–14.

„Człowiekowi koniecznie potrzebne jest to miłujące spojrzenie. Jest mu potrzebna świadomość, że jest miłowany, że jest umiłowany odwiecznie i wybrany odwiecznie – a równocześnie ta odwieczna miłość Bożego wybrania towarzyszy mu w ciągu całego życia jako miłujące spojrzenie Chrystusa (…).

Być prawdziwie wolnym – to znaczy: używać swej wolności dla tego, co jest prawdziwym dobrem. W dalszym ciągu więc: być prawdziwie wolnym – to znaczy: być człowiekiem prawego sumienia, być odpowiedzialnym, być człowiekiem *dla drugich*".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 24, 39.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie że miłość jest wielka wartością, powinna być integralnie związana z odpowiedzialnością.
- Przekonanie o nierozerwalnym związku miłości z odpowiedzialnością.
- Budowanie swojej młodzieńczej miłości na wartości odpowiedzialności.
- Dawanie świadectwa odpowiedzialnej miłości.
- Inspirowanie innych do budowania swojej miłości młodzieńczej na odpowiedzialności.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w opanowaniu wiedzy na temat miłości i odpowiedzialności.
- Towarzyszące wspomaganie w realizacji zadań podjętych w ramach projektu.
- Dawanie świadectwa swojego życia.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat miłości i odpowiedzialności.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Miłość pierwszą wartością".
- Zbudowanie metaplanu: „Odpowiedzialna miłość".
- Projekcja filmów o bł. Karolinie Kózkównie i św. Marii Gorettii (Zerwany kłos, Maria Gorettii) połączona z dyskusją.
- Konkurs twórczości artystycznej pt. „Oblicza miłości".
- Dzień świadectwa miłości.
- Apel w sieci: „Budujemy odpowiedzialną miłość".

Uwagi i komentarze

W obliczu deprecjonowania wartości miłości przez młodych ludzi, szerzącego się relatywizmu etycznego bardzo ważnym i pierwszym zadaniem jest opracowanie kompendium wiedzy. Jej źródło stanowi książka Karola Wojtyły – *Miłość i odpowiedzialność.*

Zgromadzona wiedza, ujęta systematycznie powinna być upowszechniana w formie publikacji w wersji elektronicznej lub drukowanej. Zadaniem nauczyciela jest zrecenzowanie tego materiału i wyrażenie zgody na jego opublikowanie. Będzie

on podstawą do zorganizowania sesji popularnonaukowej. Jej celem jest ukazanie integralnej funkcji miłości w życiu człowieka. Sesji może towarzyszyć zbudowanie metaplanu: *Odpowiedzialna miłość.*

Jego strukturę treści, powinny stanowić odpowiedzi na kluczowe pytania: jak jest? jak być powinno? dlaczego nie jest tak jak być powinno? Co należy zrobić, żeby było tak jak być powinno? Sesji tej może towarzyszyć projekcja filmu, bądź może ona stanowić oddzielny punkt realizacji projektu.

Wśród osób dających świadectwo powinni wystąpić uczniowie szkoły , inne osoby – uznane autorytety. Złożone na piśmie świadectwa mogą stanowić cenny dokument. Całość spotkania może być uświetniona wytworami aktywności artystycznej: napisanymi wierszami, utworami muzycznymi, prezentacją prac plastycznych.

Efektem końcowym może być apel w sieci: „Budujmy odpowiedzialną miłość". W ten sposób możemy zbudować mikrośrodowisko społeczne i utworzyć forum dyskusyjne.

19.
Budujemy drogi do wolności

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Gdzie jest prawda*? *Cóż to jest prawda*? (J 18,38). Już kiedyś, przed wami, ktoś zadał to pytanie Jezusowi.

Widzieliśmy w przedstawieniu trzy odpowiedzi. Pierwsza – to pragnienie natychmiastowego zaspokojenia zmysłów, nieustanna pogoń za przyjemnościami życia. Na tę odpowiedź pielgrzymi odrzekli: *Zaznaliśmy przyjemności, ale (…) nadal wędrujemy w pustce*.

Także druga odpowiedź, którą dali zwolennicy przemocy, ogarnięci żądzą władzy i potrzebą panowania, nie zadowala pielgrzymów z drugiej sceny waszego przedstawienia. Ta odpowiedź wiedzie nie tylko do unicestwienia godności bliźniego – brata czy siostry – ale także do zniszczenia samego siebie. Doświadczenia naszego stulecia, a nawet naszych dni, pokazują jakże wyraźnie, co się dzieje, gdy człowiek stawia sobie za cel władzę i przewagę nad innymi.

Trzecia odpowiedź, udzielona przez narkomanów, to poszukiwanie wyzwolenia i realizacji własnej osoby poprzez ucieczkę od rzeczywistości, w świat ułudy i fantazji. To smutne doświadczenie, które dziś jest udziałem wielu ludzi, wśród nich także waszych rówieśników. Te drogi nie prowadzą do wolności, to szlak, który wiedzie do zniewolenia i autodestrukcji".

Jan Paweł II. Spotkanie z młodzieżą. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 19 VIII 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 209–210.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty wolności i jej funkcji w życiu człowieka, grup i wspólnot społecznych.
- Poznanie dróg prowadzących do wolności i zniewolenia.
- Zrozumienie co znaczy być człowiekiem wolnym.
- Zaangażowanie w budowanie wolności własnej, wolności do wyboru dobra i wolności od zła.
- Wspomaganie innych w urzeczywistnieniu tej wartości.
- Animacja społeczności do stawania się wolnym człowiekiem.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat wartości wolności.
- Towarzyszenie uczniom w stawaniu się człowiekiem wolnym we właściwym rozumieniu.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty pt. „Wolność od zła i wolność do wyboru dobra".
- Sesja popularnonaukowa połączona z wystawą plakatową pt. „Drogi do wolności".
- Indywidualne programy stawania się człowiekiem wolnym.
- Konkurs aktywności artystycznej: „Prawdziwa wolność".
- Szkolny dzień prawdziwej wolności.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zrozumienie istoty prawdziwej wolności, w której podstawą jest odwrót od zła, wybór dobra i jego urzeczywistnianie. Służą temu warsztaty, których celem jest wzmocnienie kompetencji budowania wolności – stawanie się wolnym człowiekiem. Drugim ważnym punktem projektu jest zorganizowanie sesji popularnonaukowej, której celem jest poznanie dróg prowadzących do wolności i dróg które prowadzą do iluzji wolności.

Podstawowym filarem projektu są uczniowskie programy stawania się człowiekiem wolnym. Ich realizacja wymaga wsparcia wychowawczo-formacyjnego, głównie ze strony katechetów, wychowawców klas, pedagoga szkolnego.

Zorganizowanie konkursu aktywności artystycznej: plastycznej, muzycznej, literackiej oraz prezentacja wytworów podczas szkolnego dnia prawdziwej wolności może (powinna) stanowić swego rodzaju „szkołę wrażliwości" na wartość wolności. W programie tego dnia należy uwzględnić świadectwa młodzieży realizujące indywidualne programy stawania się człowiekiem wolnym. Świadectwa te oraz wytwory aktywności artystycznej powinny zostać opublikowane w dowolnej formie.

20.
Naszą wolność budujemy w duchu i prawdzie

Z nauczania Jana Pawła II:

„Można powiedzieć, nawiązując do Ewangelii, że młodość to czas rozpoznawania talentów. Równocześnie zaś jest to czas wchodzenia na wielorakie szlaki, po których rozwijała się i nadal rozwija cała ludzka działalność, praca i twórczość (…).

Prawda jest światłem ludzkiego umysłu. Jeżeli od młodości stara się on poznawać rzeczywistość w różnych jej wymiarach, to w tym celu, aby posiąść prawdę: aby żyć prawdą. Taka jest struktura ducha ludzkiego. Głód prawdy stanowi podstawowe jego dążenie i wyraz.

Chrystus zaś mówi: *poznacie prawdę, a prawda was wyzwoli* (J 8,32). Wśród słów zapisanych w Ewangelii te należą z pewnością do najważniejszych. Mówią bowiem równocześnie o całym człowieku. Mówią o tym, na czym buduje się od wewnątrz, w wymiarach ducha ludzkiego, właściwa człowiekowi godność i wielkość. Godność ta nie zależy tylko od wykształcenia, choćby uniwersyteckiego – może być udziałem nawet analfabety – równocześnie jednak wykształcenie, systematyczna wiedza o rzeczywistości, powinna służyć tej godności. Powinna więc służyć – prawdzie (…).

Prawda zaś ma służyć wolności: młodzi mają także spontaniczne pragnienie wolności. A co to znaczy być wolnym? To znaczy: umieć używać swej wolności w prawdzie – być – *prawdziwie* wolnym. Być prawdziwie wolnym – to nie znaczy, stanowczo nie znaczy: czynić wszystko, co mi się podoba, na co mam ochotę. Wolność zawiera w sobie kryterium prawdy, dyscyplinę prawdy. Bez tego nie jest prawdziwą wolnością. Jest zakłamaniem wolności. Być prawdziwie wolnym – to

znaczy: używać swej wolności dla tego, co jest prawdziwym dobrem. W dalszym ciągu więc: być prawdziwie wolnym – to znaczy: być człowiekiem prawego sumienia, być odpowiedzialnym, być człowiekiem *dla drugich*.

To wszystko stanowi sam wewnętrzny rdzeń tego, co nazywamy wychowaniem; a przede wszystkim tego, co nazywamy samowychowaniem. Tak: samowychowanie! Takiej bowiem wewnętrznej struktury, gdzie *prawda czyni nas wolnymi*, nie można zbudować tylko *od zewnątrz*. Każdy musi ją budować *od wewnątrz* – budować w trudzie, z wytrwałością i cierpliwością, (o którą młodym nie zawsze tak łatwo). I ta właśnie budowa nazywa się samowychowaniem. Pan Jezus mówi o tym również, gdy podkreśla, że tylko *w cierpliwości* możemy *posiąść dusze nasze* (Łk 21,19). *Posiąść swoją duszę* – oto owoc samowychowania".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 36–39.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości prawdy, dróg jej odkrywania i sposobów urzeczywistniania.
- Zrozumienie istoty wolności jako warunku integralnego rozwoju i osiągania pełni człowieczeństwa.
- Zrozumienie wartości dobra obiektywnego, jego różnorodności i funkcji rozwojowej.
- Wartościowanie swojej wolności według kryterium obiektywnego dobra, dobra rozwojowego i prawdy.
- Gotowość do budowania swej wolności na prawdzie i dobru.
- Podejmowanie z zaangażowaniem działań urzeczywistniających właściwie rozumianą wolność.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w opracowaniu kompendium wiedzy na temat wartości, wolności, dobra i prawdy.
- Stworzenie uczniom szans zdobycia wiedzy na temat związków i zależności między wolnością a prawdą i dobrem.
- Inspirowanie uczniów do budowania prawdziwej wolności budowanej na prawdzie i dobru.
- Promowanie wzorów osobowych uczniów prawdziwie wolnych.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat wolności prawdy i dobra.
- Utworzenie zakładki na stronie internetowej szkoły pt. „Wolność, prawda, dobro".
- Sesja popularnonaukowa pt. „Budowanie prawdziwej wolności zadaniem młodego (każdego) człowieka".
- Konkursy szkolne i międzyszkolne: plastyczny – „Moja wolność"; literacki – „Wolność jest moim zadaniem"; literacki na pracę pisemną „Moją wolność buduję na prawdzie i dobru"; teatralny – „Jesteśmy prawdziwie wolni".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest opracowanie przez uczniów kompendium wiedzy na temat wolności, prawdy, dobra. Ważnym zadaniem nauczyciela jest pomoc uczniom w dotarciu do źródeł nauczania Jana Pawła II, sprawdzenie tej wiedzy, uzupełnienie i ewentualna korekta. Kompendium tej wiedzy, jak również efekty pozostałych punktów projektu mogą być (powinny być) zamieszczone na stronie internetowej szkoły w specjalnej zakładce.

Na bazie zgromadzanej i przyswojonej wiedzy, uczniowie pod kierunkiem nauczyciela podejmują zadanie zorganizowania sesji popularnonaukowej. Jej celem jest zrozumienie przez uczniów związków i zależności między wolnością, prawdą i dobrem. Program sesji może obejmować tematy: Wolność – drogi i bezdroża wolności; Wolność wewnętrzna i zewnętrzna; Prawda i drogi do niej wiodące; Dobro i jego obiektywna wartość; Prawda i dobro jako czynnik budowania prawdziwej wolności.

Są to zagadnienia trudne, wymagające dużego wysiłku, stąd rola nauczyciela sprowadzi się do przewodnika, konsultanta, doradcy.

Realizacją tego trudnego tematu może ułatwić zorganizowanie konkursów o różnej aktywności twórczej. Ich rezultaty w postaci wytworów staną się czynnikami pobudzającymi wyobraźnię, myślenie, wrażliwość, głęboką refleksję. W ten sposób wchodzimy na drogę łączącą aktywność poznawczą z aktywnością emocjonalną.

Ważnym zadaniem jest podsumowanie projektu połączone z prezentacją wytworów (zasobu wiedzy, wytworów artystycznych).

21.
Życie jest talentem – pomnażajmy go

Z nauczania Jana Pawła II:

„Trzeba przede wszystkim, abyście Wy, Młodzi, dawali wyraźne i zdecydowane świadectwo o miłości do życia, które jest darem Bożym; miłości, która powinna rozciągać się na całe życie każdej istoty ludzkiej; miłości, która ma walczyć z każdym roszczeniem dążącym do tego, aby człowiek stawał się sędzią życia brata: tego nie narodzonego i tego u schyłku życia, tego niepełnosprawnego i tego słabego.

Was, Młodych, którzy w sposób naturalny i instynktowny *wolę życia* czynicie horyzontem Waszych snów i tęczą Waszych nadziei, proszę, abyście się stali *prorokami życia*. Bądźcie nimi przez słowa i gesty, przeciwstawiając się cywilizacji egoizmu, która często uważa osobę ludzką za narzędzie, a nie za cel swojego rozwoju, i poświęca jej godność oraz uczucia na rzecz czystego zysku; czyńcie to pomagając w sposób konkretny tym, którzy Was potrzebują i którzy – być może bez Waszej pomocy – mogą być wystawieni na próbę utraty nadziei.

Życie jest talentem (por. Mt 25,14–30) powierzonym nam, aby go przekształcać, pomnażać i czynić darem dla innych. Żaden człowiek nie jest *górą lodową* dryfującą po oceanie historii; każdy z nas jest członkiem wielkiej rodziny, wewnątrz której ma określone miejsce i zadanie do spełnienia. Egoizm czyni człowieka głuchym i niemym, miłość natomiast rozszerza horyzont widzenia i otwiera serce, uzdalnia człowieka do tworzenia niepowtarzalnego i niezastąpionego dzieła, które – wraz z tysiącem gestów wielu braci, często dalekich i nieznanych – przyczynia się do budowania mozaiki miłości zdolnej zmieniać etapy historii.

Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego. Kiedy wielu uczniów opuściło Jezusa na skutek trudnej Jego mowy, zapytał On tych, którzy pozostali: *Czyż i wy chcecie odejść?* Odpowiedział Mu Szymon Piotr: *Panie, do kogóż pójdziemy? Ty masz słowa życia wiecznego* (J 6,67–68). Tak więc dokonali wyboru, pozostając przy Jezusie. Pozostali, gdyż Mistrz miał „słowa życia wiecznego", słowa, które oprócz obietnicy wieczności nadawały pełny sens ich życiu.

Są chwile i okoliczności, w których trzeba dokonywać zdecydowanych wyborów wiążących na całe życie. Żyjemy – wiecie o tym dobrze – w trudnych chwilach. Często z trudem udaje się rozróżniać dobro od zła, prawdziwych mistrzów od fałszywych. Jezus ostrzegł nas: „Strzeżcie się, żeby was nie zwiedziono. Wielu bowiem przyjdzie pod moim imieniem i będą mówić: *Ja jestem* oraz: *Nadszedł czas*. *Nie chodźcie za nimi*! (Łk 21,8). Módlcie się i słuchajcie Jego słów; otwórzcie się na głos prawdziwych pasterzy; nigdy nie ulegajcie łatwym i złudnym pochlebstwom świata, które potem, dość często, stają się źródłem tragicznych rozczarowań.

Wiadomo, że jakość dokonywanych wyborów sprawdza się w trudnych momentach i w chwilach próby. To właśnie w tym niełatwym okresie każdy z Was będzie wezwany do odważnego podjęcia decyzji. Droga do szczęścia i światła nie prowadzi na skróty. Potwierdzeniem tego są udręki wielu, którzy w ciągu historii ludzkości podjęli mozolne poszukiwanie sensu egzystencji, odpowiedzi na podstawowe zagadnienia, które są zapisane w sercu każdej istoty ludzkiej.

Wiecie o tym dobrze, że te pytania nie są niczym innym jak tylko wyrazem tęsknoty za nieskończonością zasiewaną przez samego Boga we wnętrzu każdego z nas. A zatem z poczuciem obowiązku i poświęcenia powinniście kroczyć na drogach nawrócenia, działania, poszukiwania, pracy, ochotnej służby, dialogu, szacunku dla innych, nie poddając się w obliczu niepowodzeń, ale mając świadomość, że Waszą mocą jest Pan, prowadzący Was z miłością i zawsze gotowy przyjąć Was jak syna marnotrawnego (por. Łk 15,11–24).

Drodzy Młodzi! Zaprosiłem Was, abyście byli *prorokami życia i miłości*. Proszę Was, abyście byli także *prorokami radości*: świat powinien nas rozpoznawać przez to, że będziemy w stanie przekazać ludziom naszych czasów znak wielkiej nadziei już spełnionej, nadziei Jezusa, który za nas umarł i zmartwychwstał.

Nie zapominajcie, że *przyszły los ludzkości leży w rękach tych, którzy potrafią podać następnym pokoleniom motywy życia i nadziei* (*Gaudium et spes*, 31)".

Jan Paweł II. Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 108–110.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że życie jest darem Boga i stąd wypływa jego wielka wartość.
- Zrozumienie, że życie jest talentem, co wiąże się z przemianą i pomnażaniem oraz czynieniem z niego daru dla innych.
- Przejawianie postawy poszanowania życia.
- Zaangażowaniem w podejmowanie zadań na rzecz ochrony życia, jego obrony, promocji jego wartości.
- Zaangażowanie na rzecz własnego rozwoju poprzez podejmowanie odważnych decyzji, dokonywanie wyborów, rozwijanie zdolności, służbę drugiemu człowiekowi, podejmowanie czynów w służbie Bogu i ludziom.
- Inspirowanie innych do zagospodarowania życia działaniami moralnie wartościowymi.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości życia i zadań wypływających z tej wartości.
- Wspomaganie uczniów w realizacji zadań w kontekście pomnażania wartości życia.
- Wspierające towarzyszenie w realizacji zadań na rzecz własnego rozwoju i służby na rzecz poprawy życia drugiego człowieka.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty kompetencji podejmowania trudnych decyzji wyborów i odwagi.
- Opracowanie kompendium wiedzy na temat wartości życia.
- Sesja popularnonaukowa pt. „Być prorokiem życia – zadanie młodych".
- Indywidualny (grupowy) program pt. „Moje życie jest talentem – przemieniam, czynię z niego dar dla innych".
- Konkurs na pracę plastyczną, literacką, muzyczną, teatralną pt. „Otrzymałem dar – przychodzę w darze".
- Szkolny dzień – „Mówimy tak dla życia".

Uwagi i komentarze

Wskazane jest by projekt był realizowany przy zaangażowaniu katechetów, nauczycieli biologii i wychowawców klasowych. Punktem wyjścia jest nabycie kompetencji podejmowania trudnych decyzji, wyborów i kształtowania w sobie odwagi. Służą temu warsztaty prowadzone przez psychologa i pedagoga szkolnego. Źródłem wiedzy o wartości życia od poczęcia aż po naturalną śmierć jest opracowanie przez uczniów kompendium wiedzy. Wskazane jest by zostało ono opublikowane w formie elektronicznej lub drukowanej. Ten zasób wiedzy stanie się podstawą do zorganizowania sesji popularnonaukowej, której celem jest zmotywowanie uczniów na rzecz urzeczywistniania wartości życia w wymiarze jednostkowym i społecznym. Efektem sesji powinny być indywidualne i grupowe programy własnego rozwoju oraz programy na rzecz poszanowania życia, ochrony życia, troski o życie innych osób. Służba drugiemu człowiekowi, by jego życie było radośniejsze, było blisko Boga i ludzi stanowi ważne zadanie mieszczące się w indywidualnym (grupowym) programie.

Swego rodzajem świętem szkoły jest dzień „Mówimy tak dla życia". Warto zaprosić osoby, które dadzą świadectwo podejmowania trudnych, odważnych decyzji w aspekcie poszanowania życia. W tym dniu warto przedstawić sprawozdanie z indywidualnych programów, z wizualną ich oprawą. Ważnym punktem tego dnia będzie przedstawienie wyników i efektów prowadzonych konkursów.

22.
Wzrastamy w latach, mądrości i łasce – nasza młodość ciągłym wzrastaniem

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wzrastanie *w latach* odnosi się do naturalnego związku człowieka z czasem: owo wzrastanie jest jakby etapem *wstępującym* w całokształcie ludzkiego przemijania. Odpowiada temu cały rozwój psychofizyczny: wzrastanie tych wszystkich energii, poprzez które konstytuuje się normalna ludzka indywidualność. Trzeba, ażeby procesowi temu odpowiadało *wzrastanie w mądrości i w łasce*.

Wszystkim Wam, drodzy młodzi Przyjaciele, życzę takiego właśnie *wzrastania*. Można powiedzieć, że przez nie młodość jest właśnie młodością. W ten sposób zyskuje ona swoją własną, niepowtarzalną charakterystykę. W ten sposób jest ona dana każdemu i każdej z Was w osobistym, a zarazem wspólnotowym doświadczeniu jako szczególna wartość. I w sposób podobny utrwala się ona również w doświadczeniu ludzi dorosłych, którzy młodość mają już poza sobą, którzy z etapu *wstępującego* przesuwają się w kierunku etapu *zstępującego* w całościowym obrachunku życia.

Trzeba, ażeby młodość była *wzrastaniem* aby niosła z sobą stopniową akumulację wszystkiego, co prawdziwe, co dobre i piękne – nawet gdy bywa ona *od zewnątrz* połączona z cierpieniami, utratą bliskich i drogich osób, oraz z całym doświadczeniem zła, jakie nieustannie daje o sobie znać w tym świecie, w którym żyjemy.

Trzeba, ażeby młodość była *wzrastaniem*. Ogromne znaczenie posiada dla tego obcowania ze światem widzialnym: z przyrodą. Obcowanie to wzbogaca nas w młodości w sposób inny jeszcze niż sama *książkowa* wiedza o świecie. Wzbogaca nas w sposób bezpośredni. Można by powiedzieć, iż obcując z przyrodą przejmuje-

my w siebie, w nasze ludzkie bytowanie, samą tajemnicę stworzenia, która odsłania się przed nami niesłychanym bogactwem i różnorodnością istnień widzialnych, a równocześnie wciąż zaprasza w stronę tego, co ukryte, co niewidzialne (…).

Życzę Wam również, aby to *wzrastanie* dokonywało się na drodze obcowania z dziełami człowieka, a bardziej jeszcze z samymi żywymi ludźmi. Ileż jest tych dzieł, jakie w ciągu dziejów stworzyli ludzie! Jak wielkie ich bogactwo i różnorodność! Młodość zdaje się być szczególnie wrażliwa na prawdę, dobro i piękno zawarte w dziełach człowieka. Obcując z nimi na obszarze tylu różnych kultur, tylu sztuk i nauk, uczymy się prawdy o człowieku (tak sugestywnie wypowiedzianej również w *Psalmie 8*) – prawdy, która zdolna jest ukształtować i pogłębić własne człowieczeństwo każdego z nas (…).

Szczególnie jednak uczymy się człowieka, obcując z ludźmi. Trzeba, ażeby młodość pozwalała Wam *wzrastać w mądrości* przez to obcowanie. Jest to przecież czas, w którym nawiązują się nowe kontakty, koleżeństwa i przyjaźnie, w kręgu szerszym niż sama rodzina. Otwiera się wielkie pole doświadczenia, które posiada nie tylko znaczenie poznawcze, ale równocześnie wychowawcze i etyczne. Pożyteczne będzie całe to doświadczenie młodości, gdy wyrobi w każdym i każdej z Was również zmysł krytyczny, a przede wszystkim umiejętności rozróżniania w zakresie tego wszystkiego, co ludzkie (…).

Tak więc, uczmy się ludzi, aby pełniej być człowiekiem poprzez *umiejętność dawania siebie*: być człowiekiem *dla drugich* (…).

Życzę Wam również tego „wzrastania" przez obcowanie z Bogiem. Może temu służyć – w znaczeniu pośrednim – również i obcowanie z przyrodą i obcowanie z ludźmi. W sposób bezpośredni służy temu zwłaszcza modlitwa. Módlcie się i uczcie się modlitwy. Otwierajcie Wasze serca i Wasze sumienia przed Tym, który Was zna lepiej, niż Wy sami siebie. Rozmawiajcie z Nim. Wnikajcie w Słowo Boga Żywego, czytając i rozważając Pismo Święte".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 41–44.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty całościowego wzrastania w latach, mądrości i łasce.
- Zrozumienie wartości mądrości, jej funkcji w życiu człowieka i wspólnot społecznych.

- Gotowość do pogłębiania w sobie mądrości i podejmowanie działań w tym kierunku.
- Poznawanie dróg i podejmowanie działań na rzecz urzeczywistniania własnej mądrości i animacja innych do rozważnych, mądrych decyzji i wyborów.
- Zrozumienie, że trwanie w łasce Bożej stanowi płaszczyznę, na której następuje wzrastanie w latach i mądrości.
- Trwanie w jedności z Bogiem, na modlitwie, rozważaniu Pisma Świętego, byciu z drugim i dla drugich.
- Zaangażowanie we własne młodzieńcze wzrastanie i animacja innych do tej postawy.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów we wzrastaniu w latach, mądrości i łasce poprzez dostarczanie wiedzy o integralnym rozwoju osoby, wartości jaką jest mądrość i drogach jej nabywania.
- Stworzenie sytuacji wychowawczo–dydaktycznych stwarzających szansę wzrastania w latach, mądrości i łasce.
- Promowanie osób, których wzrastanie może stanowić wzór osobowy godny naśladowania.

Działania w ramach projektu

- Godziny do dyspozycji wychowawcy – temat: „Młodość jest wzrastaniem".
- Lekcje religii – temat: „Wzrastanie w łasce".
- Sesja popularnonaukowa pt. „Mądrość i łaska podstawą wzrastania młodego człowieka w latach".
- Stworzenie grupy modlitewnej.
- Konkurs na pracę pisemną pt. „Wzrastam w latach, mądrości i łasce".
- Konkurs plastyczny „Drogi mojego wzrastania".

Uwagi i komentarze

Projekt może(powinien) być zrealizowany pod kierunkiem nauczyciela wychowawcy, nauczyciela religii, nauczyciela wychowania obywatelskiego.

Punktem wyjścia należy uczynić zdobycie wiedzy na temat istoty wzrastania, w której następuje integracja specyfiki rozwoju w okresie młodzieńczym, z urze-

czywistnianiem mądrości i trwanie w łączności z Bogiem. Można ubogacić te zajęcia spotkaniem z psychologiem – specjalistą psychologii rozwojowej i wychowawczej. Bardzo ważną kwestią jest wspieranie uczniów w utrzymywaniu łączności z Bogiem, jako warunkiem duchowego wzrastania. Ważnym zadaniem nauczyciela religii jest ukazanie dróg budowania tej łączności poprzez modlitwę, czytanie Pisma Świętego, relacje z drugim człowiekiem, „przychodzenie w darze", codzienne ofiarowanie siebie.

Zdobyta wiedza na godzinach do dyspozycji wychowawcy klasowego stać się powinna podstawą do zorganizowania sesji popularnonaukowej. Warto zadbać o przedstawienie zagadnienia przez przedstawicieli wszystkich podmiotów: nauczycieli, katechetów, rodziców oraz uczniów. W programie wskazane jest by uwzględnić następujące zagadnienia: fenomen wartości jaką jest mądrość; drogi budowania w sobie mądrości, ze szczególnym zwróceniem uwagi na kumulację: prawdy, dobra, piękna, obcowania z przyrodą, ludźmi i Bogiem; podstawy walki z tym wszystkim co niszczy wartość mądrości.

Ważnym zadaniem jest utworzenie grupy modlitewnej (koła biblijnego). To członkowie tych wspólnot powinni być „nauczycielami" dla swoich kolegów w zakresie budowania łączności z Bogiem. Zorganizowanie konkursu „Wzrastanie w latach mądrości i łasce" pozwoli wyłonić grupę uczniów – wzorów osobowych godnych naśladowania, którzy mogą stać się liderami młodzieży zaangażowanej we własne wielostronne wzrastanie. Ważna jest forma zakończenia konkursu. Wskazane jest by miała charakter uroczysty połączony z nagrodami, prezentacją prac, gronem zaproszonych gości. Podczas tej uroczystości warto przedstawić wystawę prac plastycznych „Drogi mojego wzrastania". Analiza wytworów artystycznych stanie się źródłem wiedzy, przeżyć i pogłębienia refleksji.

23.
Gotowi i mocni do walki ze złem

Z nauczania Jana Pawła II:

„W tym znaczeniu można powiedzieć, iż *młodość… jest rzeźbiarką, co wykuwa żywot cały* (Krasiński), a kształt, jaki nadaje ona konkretnemu człowieczeństwu każdego i każdej z Was, utrwala się w całym życiu.

Jeśli ma to doniosłe znaczenie pozytywne – to może mieć niestety również doniosłe znaczenie negatywne. Nie możecie zakrywać oczu przed zagrożeniami, jakie czyhają na Was w młodości. I one również mogą wycisnąć swoje piętno na całym życiu.

Pragnę tu wspomnieć na przykład o pokusie przesadnego krytycyzmu, który chciałby wszystko poddawać dyskusji i wszystko na nowo zobaczyć; czy o pokusie sceptycyzmu wobec tradycyjnych wartości, który łatwo przeradza się w pewien rodzaj nie oglądającego się na nic cynizmu wobec problemów pracy, kariery czy samego małżeństwa. A dalej, jakże przemilczeć pokusę wywołaną przez rozpowszechniający się, zwłaszcza w krajach bogatszych, handel rozrywką, który odciąga od poważnego zaangażowania się w życie, i sprzyja wyrobieniu postawy bierności, egoizmu i izolacji? Zagraża Wam, drodzy młodzi Przyjaciele, zły wpływ technik reklamy, które podsycają naturalną skłonność do unikania wysiłku, obiecując natychmiastowe zaspokojenie wszelkich pragnień, podczas gdy konsumizm z tym związany dyktuje, by człowiek szukał urzeczywistnienia samego siebie przede wszystkim w wykorzystaniu dóbr materialnych. Ilu młodych, podbitych urokiem kuszących miraży popada w moc niekontrolowanych instynktów i szuka szczęścia

na drogach dużo obiecujących, ale w rzeczywistości pozbawionych autentycznych ludzkich perspektyw! Odczuwam potrzebę powtórzenia tu słów, które napisałem w Orędziu, Wam poświęconym, na Światowy Dzień Pokoju: *niektórzy z Was mogą odczuwać pokusę ucieczki od odpowiedzialności: ucieczki w złudny świat alkoholizmu i narkotyków, przelotne związki nie prowadzące do małżeństwa i założenia rodziny, w obojętność, cynizm, a nawet w gwałt. Strzeżcie się zasadzek świata, który dąży do wyzyskania lub wypaczenia Waszych zdecydowanych i usilnych poszukiwań szczęścia i sensu życia*.

Piszę o tym do Was, aby dać wyraz troski. Jeżeli bowiem macie *zdać sprawę z nadziei, która jest w was* – w takim razie wszystko, co podkopuje tę nadzieję, musi budzić troskę. A pod adresem tych wszystkich, którzy różnorodnymi pokusami i ułudami usiłują zniszczyć Waszą młodość, muszą być przypomniane te słowa Chrystusa, w których mówi On o zgorszeniu i o gorszycielach: biada temu, przez którego przychodzą (zgorszenia). Byłoby lepiej dla niego, gdyby kamień młyński zawieszono mu u szyi i wrzucono go w morze, niż żeby miał być powodem grzechu jednego z tych małych.

Groźne słowa! Groźne zwłaszcza w ustach Tego, który przyszedł objawić miłość. Kto jednak czyta z uwagą te właśnie słowa Ewangelii, musi odczuć, jak głęboka jest antyteza dobra i zła, cnoty i grzechu. Musi także tym jaśniej dostrzec, jaką wagę w oczach Chrystusa ma młodość każdego i każdej z Was. To właśnie miłość do młodych podyktowała te groźne, surowe słowa. Zawiera się w nich również jakby dalekie echo ewangelicznej rozmowy Chrystusa z młodzieńcem, do której stale nawiązuje List (…).

Jesteście także mocni do walki: nie do walki przeciwko człowiekowi w imię jakiejkolwiek ideologii czy praktyki oderwanej od samych korzeni Ewangelii – ale mocni do walki ze złem, z prawdziwym złem: ze wszystkim, co obraża Boga, z wszelką niesprawiedliwością i wyzyskiem, z wszelkim fałszem i zakłamaniem, ze wszystkim, co krzywdzi, poniża, plugawi ludzkie współżycie i obcowanie, z każdą zbrodnią w stosunku do życia – z każdym grzechem (…).

Apostoł mówi: „młodzi, jesteście mocni" – trzeba tylko, ażeby *nauka Boża trwała w was*. Wtedy jesteście mocni: potraficie sięgnąć do ukrytych mechanizmów zła, do jego korzeni – zdołacie stopniowo przemienić świat, przeobrazić go, uczynić bardziej ludzkim, bardziej braterskim – i równocześnie: bardziej Bożym. Nie można bowiem odrywać świata od Boga i przeciwstawiać go Bogu w sercu człowieka. I nie można człowieka odrywać od Boga i przeciwstawiać go Bogu. Jest to bowiem

przeciwko naturze świata i przeciwko naturze człowieka – przeciwko wewnętrznej prawdzie, która konstytuuje całą rzeczywistość. Serce ludzkie naprawdę jest niespokojne, dopóki nie spocznie w Bogu – te słowa wielkiego Augustyna nie tracą nigdy na swojej aktualności".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 40–41, 48–49.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie struktur zła.
- Zrozumienie, że zło i związane z nim antywartości niszczą człowieczeństwo w człowieku.
- Gotowość odwrotu od zła.
- Mocne postanowienie budowania swojego życia na prawdziwych wartościach.
- Podjęcie działań samowychowawczych i formacyjnych.
- Troska o drugiego człowieka, o jego człowieczeństwo.

Nauczyciele

- Ukazanie struktur zła i jego skutków dla rozwoju człowieka, grup i wspólnot.
- Wspomaganie uczniów w odkrywaniu słabych stron osobowości i pracy nad sobą.
- Stworzenie szansy uczniom podjęcia trudu walki ze złem i troskliwe towarzyszenie w tej drodze.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty – „Odkryć i pokonać swoje słabe strony osobowości".
- Warsztaty – „ Buduję system wartości – on jest bronią ze złem".
- Indywidualny program pracy nad sobą.
- Debata klasowa (szkolna): „Struktury zła – ich zasięg i skutki".
- Indywidualny i klasowy program walki ze złem.
- Utworzenie zakładki na stronie szkoły – „Walczymy ze złem".

Uwagi i komentarze

Projekt może mieć zasięg klasowy, ale wskazane jest by jego efektem były działania w skali szkoły. Zasięg treści obejmuje dobro i zło, a głównym celem jest pokazanie struktur zła przez budowanie dobra.

Ważnym zadaniem jest zorganizowanie i przeprowadzenie warsztatów, których celem jest odkrycie przez uczniów słabych stron osobowości, które stanowią często „bazę" dla czynienia i zakorzenienia się zła. Drugi rodzaj warsztatów ma na celu odkrycie mocnych stron osobowości, wskazanie sposobów ich rozwijania w kontekście budowania dobra wyrastającego na płaszczyźnie urzeczywistniania własnej lecz właściwej hierarchii wartości, prowadzącej do pełni człowieczeństwa. Efektem prowadzonych warsztatów jest budowanie indywidualnego programu pracy nad sobą. Powinien być on przedmiotem przyjacielskich rozmów z wychowawcą klasy i nauczycielami religii.

Debata klasowa (szkolna) ma na celu ukazanie struktur zła w wymiarze jednostkowym, społecznym, kulturalnym, gospodarczym, politycznym; o zasięgu krajowym, międzynarodowym, globalnym. Ważne by tę debatę zainicjowali uczniowie przy wsparciu nauczycieli wychowania obywatelskiego, katechetów, wychowawców klas.

Zdobycie wiedzy na temat charakteru zła i jego rozmiarów powinno stać się źródłem indywidualnych i klasowych programów walki ze złem. Ich treść oraz efekty powinny znaleźć swe miejsce w specyficznej zakładce na stronie internetowej szkoły. W ten sposób projekt będzie miał szerszy, wychowawczo-dydaktyczny zasięg.

24.
Młodość to czas rozpoznawania i rozwijania talentów

Z nauczania Jana Pawła II:

„W ten to kontekst: rodziny i społeczeństwa, które jest naszą ojczyzną zostaje stopniowo wpisany temat, który również pozostaje w bliskiej łączności z przypowieścią o talentach. Stopniowo bowiem rozpoznaje ów *talent* czy też owe *talenty*, jakie są właściwe każdemu i każdej – i zaczynanie nim twórczo posługiwać, zaczynać je pomnażać – a dzieje się to przez pracę (…). Można powiedzieć (…), że młodość to czas rozpoznawania talentów. Równocześnie jest to czas wchodzenia na wielorakie szlaki, po których rozwijała się i nadal rozwija się cała ludzka działalność, praca i twórczość. (…) Myślę też o tych wszystkich ludziach dorosłych, moich Braciach i Siostrach, którzy są waszymi nauczycielami, wychowawcami, przewodnikami młodych umysłów i charakterów. Jakże wielkie jest ich zadanie! Jak szczególna odpowiedzialność! Ale także: jak wielka zasługa!"

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 36–37.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Rozpoznawanie swoich mocnych stron osobowości, zdolności i uzdolnień
- Podjęcie trudu pracy nad sobą i rozwijanie swojego potencjału
- Zaangażowanie w dzielenie się z innymi swoim potencjałem (intelektualnym, organizacyjnym, praktycznym, etc.); „przychodzenie w darze"

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznawaniu siebie
- Promowanie osiągnięć uczniów
- Wspomaganie uczniów w rozwijaniu swoich zdolności, uzdolnień, zainteresowań

Rodzaj projektu: klasowy (ogólnoszkolny)

Działania w ramach projektu

- Debata klasowa (szkolna) na temat talentów uczniów i zbudowanie indywidualnej charakterystyki każdego ucznia: „To jestem ja".
- Zbudowanie mapy klasowej w formie tabla: „To jesteśmy my", obrazującej struktury zdolności i uzdolnień uczniów.
- Organizacja sesji popularnonaukowej dla społeczności szkolnej pt. „Odkrywanie i rozwijanie talentów zadaniem młodego człowieka".
- Dzień promocji uczniowskich talentów (festiwal twórczości).
- Indywidualny program rozwijania zdolności i uzdolnień oraz „przychodzenia w darze" dla drugiego człowieka ze swym potencjałem.
- Utworzenie zakładki na stronie szkoły pt. „Pomnażanie swoich talentów".
- Dzień prezentacji efektów projektu.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest rozpoznanie przez nauczycieli uczniowskich, mocnych stron osobowości, zdolności, uzdolnień oraz postawienie tego zadania uczniom. Z pomocą powinni przyjść specjaliści z poradni pedagogiczno-psychologicznej. Wskazany jest również pogłębiony wywiad z rodzicami. Debata klasowa na temat różnorodnego potencjału uczniowskiego powinna być poprowadzona w przyjaznej atmosferze, umożliwiającej dokonanie każdemu uczniowi charakterystyki swoich mocnych stron osobowości, zdolności i różnorodnych uzdolnień. Efektem powinna być wykonana przez każdego ucznia charakterystyka: „To jestem ja". Prezentacja treści tej charakterystyki stworzy okazję do ubogacenia jej przez nauczyciela i uczniów – kolegów z klasy.

Końcowy efekt charakterystyki każdego ucznia powinien znaleźć swe miejsce na mapie klasy: „To jesteśmy my". Treść mapy może (powinna) być uzupełniona w trakcie realizacji projektu.

Ważne w tym względzie jest permanentne uzupełnianie treści dotyczących efektów własnego rozwoju, osiągnięć uczniów, ukazywanie trudu dochodzenia do nich, oraz służenia swoimi talentami innym.

Zaproponowana sesja popularnonaukowa ma na celu uświadomienie uczniom, że ich zadaniem jest odkrywanie, rozwijanie i pomnażanie talentów poprzez służbę innym. Rzecz w tym by sesja przygotowana była przez uczniów. Punktem wyjścia można uczynić poznanie fragmentów Ewangelii i nauczania Jana Pawła II. Ważnym punktem programu jest spotkanie z człowiekiem – wzorem osobowym godnym naśladowania, który w swoim życiu odkrył talent, rozwinął go i służył innym. Dane świadectwo stanie się czynnikiem motywującym uczniów do rozwoju swojego potencjału.

Kierując się zasadą indywidualizacji nauczyciel inspiruje i wspomaga każdego ucznia do zbudowania indywidualnego programu rozwijania swojego potencjału i „przychodzenia w darze" drugiemu człowiekowi. Warto, by to zadanie zostało przedyskutowane z rodzicami z nauczycielami poszczególnych przedmiotów. Przez indywidualny program rozumieć należy układ i dobór treści dla każdego ucznia, z ukazaniem źródeł oraz terminów realizacji.

Szkolny Klub Promocji Talentów ma na celu tworzenie mikrośrodowiska uczniów uzdolnionych z danej szkoły, którzy podejmą współpracę nad rozwijaniem uzdolnień zostaną otoczeni indywidualną opieką ze strony nauczycieli, podejmą służbę na rzecz uczniów potrzebujących pomocy, obejmując ich indywidualną opieką.

Utworzenie zakładki na stronie internetowej szkoły „Pomnażanie swoich talentów" ma na celu ukazanie sylwetek uczniów i ich drogi rozwijania swojego potencjału oraz „dzielenia się darem". W ten sposób ukazane zostaną uczniowskie wzory godne naśladowania.

Ważnym zadaniem w promocji uczniowskich talentów może odegrać organizacja „Dnia promocji uczniowskich talentów". Wskazane jest zastosowanie różnorodnych form prezentacji według kryterium rodzaju uzdolnień: wystawa prac plastycznych; koncert muzyczny; wieczór poetycki; sesja pracy naukowej (odkryć naukowych); wystawa medali, dyplomów itp. Ten dzień może przybrać formę festiwalu twórczości.

Każdy projekt powinien zostać podsumowany. W dniu podsumowania projektu działania powinny koncentrować się na sposobie rozwijania talentów, sylwetkach uczniów utalentowanych, wniesionym dobru w życie każdego ucznia, klasy, szkoły.

Podsumowanie projektu może mieć wymiar ogólnoszkolny, ale też szerszy w wymiarze społecznym: przy udziale przedstawicieli środowiska lokalnego, uczniów innych szkół, etc.

25.
Przez sumienie odkrywamy prawdę i czynimy dobro

Z nauczania Jana Pawła II:

„Sumienie, jako osąd czynu, nie jest wolne od niebezpieczeństwa błędu. *Często* (…) *zdarza się* – pisze Sobór – *że sumienie błądzi na skutek niepokonalnej niewiedzy, ale nie traci przez to swojej godności. Nie można jednak tego powiedzieć w przypadku, gdy człowiek niewiele dba o poszukiwanie prawdy i dobra, a sumienie z nawyku do grzechu powoli ulega niemal zaślepieniu* (*Gaudium et spes*, 16*)*. W tych zwięzłych słowach Sobór zawarł syntezę doktryny o błędnym sumieniu, wypracowanej przez Kościół w ciągu wieków.

Nie ulega wątpliwości, że aby mieć *dobre sumienie* (1 Tm 1,5), człowiek musi szukać prawdy i według niej sądzić. Jak powiada apostoł Paweł, sumienie powinno być oświecone przez Ducha Świętego (por. Rz 9,1) i *czyste* (por. 2 Tm 1,3), nie powinno podstępnie fałszować słowa Bożego, lecz ukazywać prawdę (por. 2 Kor 4,2). Z drugiej strony tenże Apostoł upomina chrześcijan słowami: *Nie bierzcie więc wzoru z tego świata, lecz przemieniajcie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli rozpoznać, jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonałe* (Rz 12,2).

Tym napomnieniem Paweł pobudza nas do czujności i przestrzega, że w osądach naszego sumienia kryje się zawsze niebezpieczeństwo błędu. Sumienie nie jest sędzią nieomylnym: może zbłądzić. Błąd sumienia bywa skutkiem niewiedzy niepokonalnej, to znaczy takiej, której sam podmiot nie jest świadom i od której nie może się o własnych siłach uwolnić.

W przypadku, gdy ta niepokonalna niewiedza nie jest zawiniona, sumienie – jak przypomina Sobór – nie traci swej godności, ponieważ nawet gdy kieruje naszym postępowaniem w sposób faktycznie niezgodny z obiektywnym porządkiem moralnym, nie przestaje przemawiać w imieniu owej prawdy o dobru, której człowiek ma szczerze poszukiwać.

Jednakże źródłem godności sumienia jest zawsze prawda: w przypadku sumienia prawego mamy do czynienia z przyjętą przez człowieka prawdą obiektywną, natomiast w przypadku sumienia błędnego – z tym, co człowiek subiektywnie uważa mylnie za prawdę. Nie wolno jednak nigdy mylić błędnego *subiektywnego* mniemania o dobru moralnym z prawdą *obiektywną*, ukazaną rozumowi człowieka jako droga do jego celu, ani też twierdzić, że czyn dokonany pod wpływem prawego sumienia ma taką samą wartość jak czyn, który człowiek popełnia, idąc za osądem sumienia błędnego. Zło dokonane z powodu niepokonalnej niewiedzy lub niezawinionego błędu sumienia może nie obciążać człowieka, który się go dopuścił, ale także w tym przypadku nie przestaje być złem, nieporządkiem w stosunku do prawdy o dobru. Co więcej, dobro nie rozpoznane nie przyczynia się do wzrostu moralnego osoby, która je czyni, gdyż jej nie doskonali i nie pomaga jej zwrócić się ku najwyższemu dobru. Tak więc, zanim znajdziemy łatwe usprawiedliwienie, zasłaniając się własnym sumieniem, powinniśmy rozważyć słowa Psalmu: *kto jednak dostrzega swoje błędy? Oczyść mnie od tych, które są skryte przede mną* (Ps 19,13). Istnieją winy, których nie dostrzegamy, ale które mimo to nie przestają nimi być, ponieważ to my nie chcieliśmy dotrzeć do światła (por. J 9,39–41).

Sumienie jako ostateczna instancja osądzająca konkretny czyn sprzeniewierza się swojej godności, gdy jest błędne z winy człowieka, to znaczy *gdy człowiek niewiele dba o poszukiwanie prawdy i dobra, a sumienie z nawyku do grzechu powoli ulega niemal zaślepieniu*" (*Gaudium et spes*, 16). Na to właśnie niebezpieczeństwo zniekształceń sumienia, zwraca uwagę Jezus, gdy napomina: *Światłem ciała jest oko. Jeśli więc twoje oko jest zdrowe, całe twoje ciało będzie w świetle. Lecz jeśli twoje oko jest chore, całe twoje ciało będzie w ciemności. Jeśli więc światło, które jest w tobie, jest ciemnością, jakże wielka to ciemność!* (Mt 6,22–23)" (nr 62–63).

Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis splendor.*6 VIII 1993.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że aby mieć dobre sumienie, człowiek musi szukać prawdy i według niej sądzić.
- Zrozumienie istoty prawdziwej wolności jej związku z prawdą i dobrem.
- Zrozumienie, że źródłem godności sumienia jest zawsze prawda.
- Przekonanie, że czyste, ukazujące prawdę sumienie powinno posiadać światło Ducha Świętego.
- Zaangażowanie w formację własnego sumienia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w formowaniu własnego sumienia
- Ukazywanie związku między prawym sumieniem a prawdą i dobrem
- Towarzyszące wspieranie w budowaniu prawdziwej wolności od zła

Działania w ramach projektu

- Sesja (konferencja) na temat: „Formacja sumienia warunkiem nawracania się ku prawdzie i dobru".
- Debata klasowa: „Prawda o Bogu i człowieku drogowskazem czynienia dobra".
- Konkurs na świadectwo, pracę pisemną – „Formacja sumienia moją drogą odkrywania prawdy i czynienia dobra".
- Dzień formacji sumienia.
- Spotkanie: „Prawdziwa wolność wyzwala ku prawdzie i dobru'.

Uwagi i komentarze

Projekt może być częścią składową rekolekcji szkolnych. Jego głównym celem jest podjęcie działań zmierzających do formacji sumienia i ukazanie wzajemnych związków między prawym sumieniem, a prawdą i dobrem.

Punktem wyjścia jest sesja (konferencja). Powinna być ona przygotowana przez teologa moralistę i przez niego wspierani uczniowie biorący udział w wystąpieniach.

Uszczegółowienie zagadnień powinno nastąpić w debatach klasowych, które ukierunkowywać się powinny na prawdę o Bogu i człowieku stworzonym na obraz

i podobieństwo Boże. Potwierdzeniem zdobytej wiedzy jest konkurs na świadectwo uczniów.

Ważnym punktem projektu jest dzień formacji sumienia. W dniu tym centralnym punktem jest Msza święta, sakrament pokuty i pojednania, rozważania, kontemplacja, rozmowa ze sobą.

Końcowym etapem projektu jest dzień pod hasłem „Prawdziwa wolność wyzwala ku prawdzie i dobru". Należy wyeksponować zagadnienie wolności od zła, grzechu jako podstawowego warunku orientacji na prawdę i dobro. W programie tego dnia należy przeznaczyć czas na świadectwo uczniów.

26.
Budujemy moralną jakość naszych czynów

Z nauczania Jana Pawła II:

„Relacja między ludzką wolnością a prawem Bożym, której żywą siedzibą, ukrytą we wnętrzu osoby, jest sumienie, ujawnia się i urzeczywistnia w ludzkich czynach. Właśnie poprzez swoje czyny człowiek doskonali się jako człowiek powołany do tego, żeby z własnej woli poszukiwał swego Stwórcy i by trwając przy Nim dochodził w sposób wolny i pełny do błogosławionej doskonałości. Czyny ludzkie są aktami moralnymi, bo to one wyrażają i stanowią, czy człowiek, który ich dokonuje, jest dobry, czy zły. Nie tylko prowadzą do zmiany stanu rzeczy zewnętrznych wobec człowieka, ale jako następstwo świadomych decyzji kwalifikują moralnie osobę, która je podjęła i określają jej wewnętrzne duchowe oblicze (…).

O *moralnej jakości czynów* stanowi relacja między wolnością człowieka a prawdziwym dobrem. Dobro to ustanowione jest, jako odwieczne prawo, przez Mądrość Bożą, która każe każdej istocie zmierzać do jej celu. To odwieczne prawo jest poznawane zarówno poprzez naturalny rozum człowieka (i dlatego stanowi *prawo naturalne*), jak i – w sposób integralny i doskonały – poprzez nadprzyrodzone Objawienie Boże (i stąd nazwa „prawo Boże"). Działanie jest moralnie dobre, kiedy wybory dokonywane przez wolność są *zgodne z prawdziwym dobrem człowieka* i tym samym wyrażają dobrowolne podporządkowanie osoby jej ostatecznemu celowi, to znaczy samemu Bogu: najwyższemu dobru, w którym człowiek znajduje pełne i doskonałe szczęście (…). Racjonalne skierowanie ludzkiego czynu ku

dobru w jego prawdzie oraz dobrowolne dążenie do tego dobra, poznanego przez rozum – oto na czym polega moralność (…).

Od czego jednak zależy jakość moralna wolnego działania człowieka? Co jest kryterium wolnego działania człowieka? Co jest kryterium owego *przyporządkowania ludzkich czynów Bogu?* Czy jest nim *intencja* działającego *podmiotu*, czy *okoliczności* – zwłaszcza konsekwencje – jego działania, czy też sam *przedmiot* działania? Oto problem zwany tradycyjnie problemem *źródeł moralności* (…).

Moralność ludzkiego czynu zależy przede wszystkim i zasadniczo od przedmiotu rozumnie wybranego przez świadomą wolę, czego dowodzi także wnikliwa i do dziś aktualna analiza św. Tomasza (…). Czyn jest zatem dobry, jeśli jego przedmiot odpowiada dobru osoby przez to, że uwzględnia dobra, które są dla niej istotne z punktu widzenia moralnego. Tak więc etyka chrześcijańska, choć zwraca szczególną uwagę na przedmiot moralny, nie lekceważy wewnętrznej *teleologii* działania, to znaczy jego ukierunkowania ku prawdziwemu dobru osoby, ale uznaje, że dążenie do dobra jest prawdziwe tylko pod warunkiem poszanowania istotnych elementów ludzkiej natury. Ludzki czyn, dobry ze względu na swój przedmiot, jest zarazem *przyporządkowany* ostatecznemu celowi. Ten sam czyn osiąga następnie swą ostateczną i istotną doskonałość, gdy wola *rzeczywiście zwraca* go ku Bogu poprzez miłość (…).

Pierwszym i decydującym elementem oceny moralnej jest przedmiot ludzkiego czynu, który decyduje o tym, *czy można go przyporządkować ostatecznemu dobru i celowi, którym jest Bóg*. To przyporządkowanie rozum dostrzega w samym bycie człowieka, rozpatrywanego w świetle całej prawdy o nim, czyli w jego naturalnych skłonnościach, jego dążeniach i celach, mających zawsze także wymiar duchowy: to właśnie one stanowią treść prawa naturalnego, a więc tego uporządkowanego zespołu *dóbr dla osoby*, które służą *dobru osoby* – dobru, jakim jest ona sama i jej doskonałość. Tych też dóbr strzegą przykazania, w których według św. Tomasza zawarte jest całe prawo naturalne (…).

Dzięki świadectwu rozumu wiemy jednak, że istnieją przedmioty ludzkich aktów, których nie można przyporządkować Bogu, ponieważ są one radykalnie sprzeczne z dobrem osoby, stworzonej na Jego obraz. Tradycyjna nauka moralna Kościoła mówi o czynach, które są *wewnętrznie złe* (*intrinsece malum*): są złe zawsze i same z siebie, to znaczy ze względu na swój przedmiot, a niezależnie od ewentualnych intencji osoby działającej i od okoliczności (…).

Tak więc okoliczności lub intencje nie zdołają nigdy przekształcić czynu ze swej istoty niegodziwego ze względu na przedmiot w czyn *subiektywnie* godziwy lub taki, którego wybór można usprawiedliwić. Intencja zresztą jest dobra, gdy ma na celu prawdziwe dobro człowieka, widziane w perspektywie jego ostatecznego celu (…).

Jak widać, w zagadnieniu moralnej jakości ludzkich czynów, a zwłaszcza w problemie istnienia czynów wewnętrznie złych koncentruje się w pewnym sensie *sam problem człowieka, prawdy o nim* oraz konsekwencji moralnych, jakie z niej wypływają. Uznając i głosząc istnienie wewnętrznego zła określonych czynów ludzkich, Kościół dochowuje wierności integralnej prawdzie o człowieku, a tym samym okazuje szacunek człowiekowi i pomaga mu wzrastać w jego godności i powołaniu (…).

Musimy przede wszystkim ukazywać urzekający blask tej prawdy, którą jest sam Jezus Chrystus. W Nim, który jest Prawdą (por. J 14,6), człowiek może w pełni zrozumieć i doskonale wypełniać, poprzez dobre czyny, swoje powołanie do wolności w posłuszeństwie prawu Bożemu, zawartemu w przykazaniu miłości Boga i bliźniego. To właśnie sprawia dar Ducha Świętego, Ducha prawdy, wolności i miłości: dzięki Niemu prawo zostaje zapisane w naszym wnętrzu, tak że możemy je postrzegać i przeżywać jako dynamikę prawdziwej osobowej wolności: *doskonałe Prawo, Prawo wolności* (Jk 1, 25)".

Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis splendor*, nr 71–83.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty czynów moralnie dobrych i moralnie złych.
- Zrozumienie istnienia wewnętrznego zła określonych czynów ludzkich.
- Przekonanie, że nie wolno czynić zła, aby uzyskać dobro.
- Gotowość wypełniania swojego powołania przez czyny moralnie dobre w wolności i posłuszeństwie prawu Bożemu.
- Zaangażowanie w podejmowanie działań moralnie wartościowych.
- Animacja innych do podejmowania czynów dobrych.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w argumentowaniu wiedzy na temat ludzkich czynów moralnie dobrych i złych.
- Inspirowanie uczniów do działań moralnie wartościowych.

- Towarzyszenie we wspieraniu podjętych działań.
- Dawanie świadectwa swoich czynów.
- Wspieranie uczniów w działaniach animacyjnych w kontekście podejmowania czynów dobrych.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat czynów moralnie dobrych i moralnie złych.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Czyny moralnie dobre trajektorią do doskonałości człowieka".
- Debaty klasowe: „Bóg i człowiek ze swoją godnością w centrum czynów człowieka".
- Indywidualne i klasowe programy czynów dobrych.
- Konkurs aktywności artystycznej: „Czyn człowieka drogą do pełni człowieczeństwa".
- Spotkanie: „Integralna prawda o człowieku i jego czyny".
- Apel w sieci: „Młodzi podejmujmy działania moralnie wartościowe – czyny".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy na temat czynów moralnie dobrych i moralnie złych. Należy szczególnie w akcentować kryteria oceny czynu jako moralnie dobrego i moralnie złego. Zdobyta wiedza stanie się podstawą do zorganizowania sesji popularnonaukowej, której celem jest ukazanie czynów jako warunki osiągania doskonałości człowieka. W programie sesji powinny być uwzględnione zagadnienia prawdy o Bogu i prawdy o człowieku, jego godność jako punktu wyjścia w podejmowaniu działań, które mają być moralnie wartościowe. Szczegółowa analiza zagadnienie i ich egzemplifikacja w praktyce stanowi przedmiot zadań klasowych. Ich efektem powinna być inspiracja, gotowość uczniów do podejmowania czynów moralnie wartościowych.

Filarem realizacji projektu w aspekcie praktycznym są indywidualne i klasowe programy działań moralnie wartościowych. Zadaniem nauczyciela jest troskliwe czuwanie nad ich celami, sposobem realizacji, osiąganymi rezultatami, by nie były to czyny pozornie moralne Wymaga to bieżącej konsultacji, monitorowania działalności uczniów.

Warto zorganizować konkurs aktywności artystycznej. Jego celem jest pobudzenie wrażliwości i wyobraźni, interioryzacji wartości prawdy.

Końcowym etapem jest spotkanie, którego centrum stanowią prezentacja programów i ich efektów według kryterium obiektywnego dobra. Warto spotkanie ubogacić prezentacją wytworów artystycznych. Ważnym elementem tego spotkania jest wystosowanie apelu do młodzieży, nawiązującego do czynów moralnie dobrych. Ze względu na wyjątkowość zagadnień będących przedmiotem projektu, powinien on być upowszechniony w szerszych kręgach społecznych.

27.
Pokój i my młodzi idziemy razem

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wy, Młodzi, jesteście nadzieją Kościoła, który tak właśnie widzi siebie i swe posłannictwo w świecie. Mówi Wam o tym posłannictwie. Wyrazem tego stało się niedawne Orędzie na 1 stycznia 1985, na Światowy Dzień Modlitw o Pokój. Orędzie to zaadresowane zostało właśnie do Was, w imię tego przeświadczenia, że *droga pokoju jest zarazem drogą młodych* (Pokój i młodzi idą razem). To przeświadczenie jest równocześnie wezwaniem i zobowiązaniem: jeszcze raz chodzi o to: a*byście umieli zdać sprawę z nadziei, która jest w was* – z tej nadziei, która się z Wami wiąże. Jak widzicie, nadzieja owa dotyczy spraw podstawowych i uniwersalnych zarazem".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 45.

„Do Was wszystkich i do wszystkich ludzi dobrej woli kieruję moje Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju, bowiem pokój jest sprawą najwyższej wagi, nieuniknionym wyzwaniem, wielką nadzieją (…)

Pokój i młodzi idą razem. Obecne trudności są w istocie próbą naszego człowieczeństwa. Mogą stać się przyczyną decydującego przełomu na drodze wiodącej do trwałego pokoju, gdyż rozbudzają najśmielsze marzenia i wyzwalają wszystkich; nadzieja jest powszechnym dobrem wyzwalającym najlepsze energie umysłu i serca.

Trudności są wyzwaniem dla wszystkich, nadzieja jest powszechnym nakazem. Dziś jednak pragnę zwrócić Waszą uwagę na rolę, jaka w staraniach na rzecz pokoju przypada ludziom młodym. Przygotowując się do wkroczenia w nowy wiek

i nowe tysiąclecie musimy być świadomi tego, że przyszłość pokoju, a zatem przyszłość ludzkości, zależy w sposób szczególny od podstawowych wyborów moralnych, których mają dokonać ludzie młodego pokolenia. Za kilka lat młodzi dnia dzisiejszego podejmą odpowiedzialność za życie rodziny i życie narodów, za wspólne dobro i za pokój. Już teraz młodzi na całym świecie zadają sobie pytania: co ja mogę zrobić? Co my możemy zrobić? Dokąd wiedzie nasza droga? Pragną oni wnieść swój wkład w uzdrowienie zmęczonego i chorego społeczeństwa. Chcą dostarczyć nowych rozwiązań dla starych problemów. Chcą zbudować nową cywilizację opartą na braterskiej solidarności. Czerpiąc inspirację od tych młodych ludzi, pragnę zaprosić każdego człowieka do refleksji nad tymi sprawami. Ale w sposób szczególny i bezpośrednio chcę zwrócić się do ludzi młodych dnia dzisiejszego i do młodych jutra (…).

Pytanie nieuniknione: jakie jest Wasze pojęcie człowieka? (…) Pytanie podstawowe: kim jest Wasz Bóg? (…) Wasza odpowiedź: wybór oparty na wartościach. Jakakolwiek będzie Wasza odpowiedź na te dwa, związane z sobą pytania, przez nią nadacie kierunek Waszemu dalszemu życiu. Każdy z nas, w latach młodości, musiał też w pewnym momencie dojść do jakiegoś wniosku, który zadecydował o jego dalszych wyborach, o przyszłej jego drodze i życiu. Odpowiedź, jaką Wy, młodzi, dacie na te pytania, zadecyduje także o tym, w jaki sposób odpowiecie na wielkie wyzwanie pokoju i sprawiedliwości. Jeśli zdecydujecie, że Waszym Bogiem jesteście Wy sami, bez oglądania się na innych, staniecie się narzędziami podziałów i wrogości, a nawet narzędziami wojny i przemocy. Mówiąc to pragnę podkreślić, jak ważne są wybory oparte na wartościach. Wartości są bowiem podstawą, która nie tylko decyduje o Waszym życiu, ale także określa linie postępowania i strategie, które budują życie w społeczeństwie. Pamiętajcie też, że nie można oddzielić od siebie wartości osobistych i wartości społecznych. Nie można żyć w niekonsekwencji: wymagać od innych i od społeczeństwa, a samemu prowadzić życie tak, jakby wszystko w nim było dozwolone (…).

Sprawa pokoju: nieustanne i nieuniknione wyzwanie naszych czasów, pomaga Wam w dokonaniu odkrycia siebie samych i Waszych wartości. Aktualna sytuacja jest ciężka i dramatyczna. Zbrojenia pochłaniają miliony, a złoża bogactw materialnych i umysłowych wykorzystuje się w dużym stopniu do produkcji broni. Niektóre nastawienia polityczne zamiast pojednać i łączyć narody, wznoszą pomiędzy nimi bariery i izolują jeden naród od drugiego. W takich warunkach słuszne uczucia patriotyczne mogą stać się ofiarą przesadnej stronniczości, a zaszczytna służba

w obronie własnego kraju może przybrać fałszywy czy nawet śmieszny kształt (por. *Gaudium et spes*, 79). Pośród wielu pociągających propozycji egoistycznych, człowiek pokoju musi wyrobić w sobie przede wszystkim żywą świadomość wartości życia, by potem z ufnością je realizować. Wtedy wezwanie do wprowadzania pokoju znajdzie mocne oparcie w apelu o nawrócenie serca, o czym mówiłem w zeszłorocznym Orędziu na Światowy Dzień Pokoju. To wezwanie umocni się przez zaangażowanie w uczciwy dialog i szczere rokowania oparte na wzajemnym szacunku i połączone z realistyczną oceną słusznych wymogów i uprawnionych interesów wszystkich uczestniczących stron. Będzie prowadzić do redukcji zbrojeń, których ogrom rodzi lęk w ludzkich sercach. Pobudzi do wznoszenia pomostów w dziedzinie kulturalnej, gospodarczej, społecznej i politycznej, które umożliwią zwiększenie wymiany między narodami. Posłuży sprawie pokoju, jako własnej sprawie każdego człowieka, nie przy pomocy propagandowych haseł, które dzielą, czy też poczynań, które niepotrzebnie rozpalają namiętności, lecz poprzez spokojną ufność, która jest owocem zaangażowania się w prawdziwe wartości na rzecz dobra całej ludzkości (…).

To poczucie odpowiedzialności i oddanie się na służbę wartości moralnych pragnę gorąco powierzyć także Wam, młodzieży katolicka, a wraz z Wami wszystkimi naszym braciom i siostrom, którzy wyznają Jezusa Chrystusa (por. 1 J 3,2; 2 P 1,4; Ef 3,19). Jako chrześcijanie macie świadomość, że jesteście dziećmi Bożymi, uczestnikami Bożej natury włączonymi w pełnię Boga w Chrystusie. Pierwszym darem, który otrzymujecie od Zmartwychwstałego Chrystusa, jest pokój i pojednanie. Bóg, który jest odwiecznym pokojem, zawarł pokój ze światem poprzez Chrystusa – Księcia Pokoju. Pokój ten został wlany w Wasze serca i zamieszkuje w nich głębiej aniżeli wszystkie niepokoje Waszych serc. Pokój Boży strzeże Waszych umysłów i Waszych serc. Bóg obdarza Was swoim pokojem, który nie jest czymś, co macie zgromadzić dla siebie, ale skarbem, który staje się Waszym tylko wtedy, kiedy go dzielicie z innymi.

W Chrystusie możecie wierzyć w przyszłość, nawet jeżeli nie widzicie jasno jej kształtu. Możecie powierzyć się Panu przyszłości i w ten sposób przezwyciężyć zniechęcenie ogarniające Was wobec ogromu zadania i ceny, którą trzeba zapłacić. Do zmieszanych uczniów na drodze do Emaus Pan powiedział: *Czyż Mesjasz nie miał tego cierpieć, aby wejść do swej chwały?* (Łk 24,26). Tymi samymi słowami przemawia do każdego z nas. Dlatego nie lękajcie się oddać Waszego życia na

służbę pokoju i sprawiedliwości, gdyż wiecie, że Pan jest z Wami na wszystkich Waszych drogach".

Jan Paweł II. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 51–60.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie:

- Zrozumienie wartości pokoju w wymiarze indywidualnym i społecznym.
- Zdobycie wiedzy na temat pokoju wewnętrznego i zewnętrznego oraz uwarunkowań, trudności i szans.
- Rozeznanie w problemach utrzymania pokoju na świecie.
- Rozpoznawanie zagrożeń dla pokoju i ich usuwanie na miarę swoich możliwości.
- Zaangażowanie w budowanie pokoju w sobie, ludziach i przestrzeni, w której uczeń funkcjonuje.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości pokoju.
- Towarzyszenie uczniom w budowaniu dróg prowadzących do pokoju wewnętrznego, pokoju w klasie, szkole, rodzinie.
- Inspirowanie uczniów do bycia człowiekiem pokoju i wspierające towarzyszenie.

Działania w ramach projektu)

- Lekcje historii – problem pokoju na świecie.
- Lekcje (godziny do dyspozycji wychowawcy): „Wartość pokoju warunkiem rozwoju człowieka".
- Konkursy klasowe pt. „Nasza klasa oazą pokoju".
- Dzień pokoju w szkole (szkolny dzień pokoju).
- Konkurs na świadectwo: „Jestem człowiekiem pokoju".

Uwagi i komentarze

Punktem w realizacji projektu jest analiza na lekcjach historii i godzin do dyspozycji wychowawcy klasowego, wartości pokoju Uczniowie powinni zdobyć ro-

zeznanie w zagrożeniach pokoju na świecie oraz funkcji wartości pokoju w aspekcie wewnętrznym i zewnętrznym. Ważne, aby zostali przekonani, że podstawową drogą pokoju jest poszanowanie życia i dialog z samym sobą, Bogiem, drugim człowiekiem, grupami i wspólnotami społecznymi.

Wiedza o wartości pokoju będzie czynnikiem motywującym do uczestnictwa w budowaniu pokoju w klasie i w szkole. Przestrzenią uczestnictwa jest zaangażowanie w tworzenie klasy (szkoły) jako oazy pokoju. Kluczowym zadaniem jest wspólne zbudowanie i przestrzeganie regulaminu klasy (szkoły) jako społecznej umowy co do zachowań, postaw, zasad, norm i wartości. Ważnym zadaniem jest uwzględnienie poszanowania godności i prowadzenie dialogu, przejawianie postawy solidarności, odpowiedzialności, miłości.

Warto wprowadzić „Dzień pokoju w szkole (Szkolny dzień pokoju)", którego celem będzie poszerzanie wiedzy o wartości pokoju. Warto zorganizować spotkania ze znanymi autorytetami działającymi na rzecz pokoju, umożliwić oglądanie filmów z zakresu tej tematyki, przedstawień teatralnych przygotowanych przez młodzież, prezentację świadectw młodzieży „Jestem człowiekiem pokoju".

28.
Żyjemy i potwierdzamy się w kulturze – budujemy kulturę w nas i wokół nas

Z nauczania Jana Pawła II:

„Czym jest kultura? Kultura jest wyrazem człowieka. Jest potwierdzeniem człowieczeństwa. Człowiek ją tworzy – i człowiek przez nią tworzy siebie. Tworzy siebie wewnętrznym wysiłkiem ducha: myśli, woli, serca. I równocześnie człowiek tworzy kulturę we wspólnocie z innymi. Kultura jest wyrazem międzyludzkiej komunikacji, współmyślenia i współdziałania ludzi. Powstaje ona na służbie wspólnego dobra – i staje się podstawowym dobrem ludzkich wspólnot.

Kultura jest przede wszystkim dobrem wspólnym narodu. Kultura polska jest dobrem, na którym opiera się życie duchowe Polaków. Ona wyodrębnia nas jako naród. Ona stanowi o nas przez cały ciąg dziejów. Stanowi bardziej niż siła materialna. Bardziej nawet niż granice polityczne. Wiadomo, że naród polski przeszedł przez ciężką próbę utraty niepodległości, która trwała z górą sto lat – a mimo to pośród tej próby pozostał sobą. Pozostał duchowo niepodległy, ponieważ miał swoją kulturę. Więcej jeszcze. Moi kochani: wiemy, że w okresie najtragiczniejszym, w okresie rozbiorów, naród polski tę swoją kulturę ogromnie jeszcze ubogacił i pogłębił, bo tylko tworząc kulturę, można ją zachować.

Kultura polska od początku nosi bardzo wyraźne znamiona chrześcijańskie. To nie przypadek, że pierwszym zabytkiem, świadczącym o tej kulturze, jest *Bogurodzica*.

Chrzest, który w ciągu całego milenium przyjmowały pokolenia naszych rodaków, nie tylko wprowadzał ich w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chry-

stusa, nie tylko czynił dziećmi Bożymi przez łaskę, ale znajdował stale bogaty rezonans w dziejach myśli, w twórczości artystycznej, w poezji, muzyce, dramacie, plastyce, malarstwie i rzeźbie.

I tak jest do dzisiaj. Inspiracja chrześcijańska nie przestaje być głównym źródłem twórczości polskich artystów. Kultura polska stale płynie szerokim nurtem natchnień mających swoje źródło w Ewangelii. To przyczynia się zarazem do gruntownie humanistycznego charakteru tej kultury – to czyni ją tak głęboko, tak autentycznie ludzką, …*albowiem* – jak pisze Mickiewicz w Księgach pielgrzymstwa polskiego – *cywilizacja, prawdziwie godna człowieka, musi być chrześcijańska*.

W dziejach kultury polskiej odzwierciedla się dusza narodu. Żyją w nich jego dzieje. Jest ona nieustającą szkołą rzetelnego i uczciwego patriotyzmu. Właśnie dlatego też umie stawiać wymagania, umie podtrzymywać ideały, bez których trudno człowiekowi uwierzyć w swoją godność i siebie samego wychować".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gniezno – Wzgórze Lecha, 3 VI 1979. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005)…, s. 386–387.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie aspektu podmiotowego i przedmiotowego kultury.
- Zrozumienie funkcji kultury w życiu człowieka, grup, wspólnot, narodu, kraju, Europy i świata.
- Zaangażowanie w uprawianie kultury w wymiarze podmiotowym.
- Czynne uczestnictwo w tworzeniu kultury w wymiarze przedmiotowym.
- Animacja innych do budowania kultury.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w tworzeniu kultury w wymiarze podmiotowym i przedmiotowym.
- Wspierające towarzyszenie w podejmowanych działaniach na rzecz budowania kultury.
- Inspirowanie do działań animacyjnych na rzecz uprawiania kultury.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Kultura jest wyrazem człowieka i potwierdzeniem człowieczeństwa".
- Debaty klasowe: „Kultura w naszej klasie".
- Konkurs na koncepcję funkcjonowania klasy pt. „Wysoka kultura naszej klasy".
- Konkurs twórczości artystycznej.
- Program grupowy: „Budujemy kulturę w naszym otoczeniu społecznym".
- Szkolny dzień kultury.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia realizacji projektu jest zdobycie przez uczniów wiedzy o kulturze, jej wymiarze podmiotowym i przedmiotowym oraz funkcji w życiu człowieka, grup i wspólnot społecznych. Realizacji tego celu służy sesja popularnonaukowa i debaty klasowe. Debaty klasowe pozwalają też dokonać oceniającego wartościowania kultury podmiotowej członków klasy oraz kultury przedmiotowej, której wyrazem jest estetyka sali lekcyjnej przypisanej do klasy. Efektem tych dwóch punktów projektów powinno być wzbudzenie potrzeby i motywacji budowania nowej koncepcji klasy szkolnej w ujęciu podmiotowym i przedmiotowym. Elementami konstytuującymi tę kulturę powinien być regulamin klasy – jako społeczna umowa uwzględniająca kulturę podmiotową, przejawiającą się między innymi w grzecznościowych gestach oraz projekt „urządzenia" klasy szkolnej i jego realizacja.

Konkurs twórczości artystycznej powinien stworzyć okazję do promowania osób z uzdolnieniami artystycznymi, gdyż to one w przyszłości mają szansę budować kulturę wysoką.

Ważnym punktem projektu jest program budowania kultury w otoczeniu społecznym. Może on obejmować zorganizowanie konkursu na najpiękniejszy balkon w kwiatach, ogródka, organizację gospodarstwa domowego, etc.

Podsumowaniu konkursu, promowaniu dzieł sztuki i projektów służy Dzień Kultury. Warto zadbać o spotkania z ludźmi kultury. Jego przebieg i efekty warto upowszechnić w sieci.

29.
Budujemy kulturę życia

Z nauczania Jana Pawła II:

„Poszukując najgłębszych korzeni walki między *kulturą życia* a *kulturą śmierci*, nie możemy uznać za jej jedyną przyczynę wspomnianej wyżej, wynaturzonej idei wolności. Trzeba dojść do sedna dramatu, jaki przeżywa współczesny człowiek: jest nim osłabienie wrażliwości na Boga i człowieka, zjawisko typowe w kontekście społecznym i kulturowym zdominowanym przez sekularyzm, którego wpływy przenikają nawet do wnętrza wspólnot chrześcijańskich i wystawiają je na próbę. Kto poddaje się oddziaływaniu tej atmosfery, łatwo może się znaleźć w zamkniętym kole, które wciąga go niczym straszliwy wir: tracąc wrażliwość na Boga, traci się także wrażliwość na człowieka, jego godność i życie; z drugiej strony, systematyczne łamanie prawa moralnego, zwłaszcza w poważnej materii poszanowania życia ludzkiego i jego godności, prowadzi stopniowo do swoistego osłabienia zdolności odczuwania ożywczej i zbawczej obecności Boga.

Raz jeszcze możemy się tu odwołać do historii zabójstwa Abla przez jego brata. Po przekleństwie nałożonym przez Boga na Kaina tak zwraca się on do Pana: *Zbyt wielka jest kara moja, abym mógł ją znieść. Skoro mnie teraz wypędzasz z tej roli i mam się ukrywać przed tobą, i być tułaczem i zbiegiem na ziemi, każdy, kto mnie spotka, będzie mógł mnie zabić!* (Rdz 4,13–14). Kain uważa, że nigdy nie uzyska Bożego przebaczenia za swój grzech i że jego nieuniknionym przeznaczeniem jest „ukrywanie się" przed Bogiem. Jeśli Kain potrafi wyznać, że jego wina jest *zbyt wielka*, to dlatego, że uświadamia sobie, że znajduje się przed obliczem Boga i przed

Jego sprawiedliwym sądem. W istocie bowiem tylko człowiek stojący przed Panem może uznać swój grzech i dostrzec cały jego ciężar. Doświadczył tego Dawid, który „uczyniwszy, co złe jest przed Bogiem" i wysłuchawszy nagany proroka Natana (por. 2 Sm 11–12), woła: *Uznaję (…) moją nieprawość, a grzech mój jest zawsze przede mną. Tylko przeciw Tobie zgrzeszyłem i uczyniłem, co złe jest przed Tobą* (Ps 51 [50], 5–6)" (nr 21).

„Gdy zatem zanika wrażliwość na Boga, zostaje też zagrożona i zniekształcona wrażliwość na człowieka, jak stwierdza lapidarnie Sobór Watykański II: *Stworzenie (…) bez Stworzyciela zanika. (…) Co więcej, samo stworzenie zapada w mroki przez zapomnienie o Bogu*. Człowiek nie potrafi już postrzegać samego siebie jako kogoś *przedziwnie odmiennego* od innych ziemskich stworzeń; uznaje, że jest tylko jedną z wielu istot żyjących, organizmem, który – w najlepszym razie – osiągnął bardzo wysoki stopień rozwoju. Zamknięty w ciasnym kręgu swojej fizycznej natury, staje się w pewien sposób *rzeczą* i przestaje rozumieć t*ranscendentny* charakter tego, że *istnieje jako człowiek*. Dlatego nie traktuje już życia jako wspaniałego daru Bożego, który został powierzony jego odpowiedzialności, aby on strzegł go z miłością i *czcił* jako rzeczywistość *świętą*. Życie staje się dla niego po prostu *rzeczą*, którą on uważa za swą wyłączną własność, poddającą się bez reszty jego panowaniu i wszelkim manipulacjom.

W rezultacie, stając w obliczu życia, które się rodzi, i życia, które umiera, człowiek nie potrafi już sobie zadać pytania o najbardziej autentyczny sens swego istnienia, przyjmując w sposób prawdziwie wolny te przełomowe momenty swego *bycia*. Interesuje go tylko *działanie* i dlatego stara się wykorzystywać wszelkie zdobycze techniki, aby programować i kontrolować narodziny i śmierć, rozciągając nad nimi swoje panowanie. Te pierwotne doświadczenia, które powinny być *przeżywane*, stają się wówczas rzeczami, człowiek zaś rości sobie prawo do ich *posiadania* lub *odrzucenia*.

Nie dziwi zresztą fakt, że gdy raz wykluczy się odniesienie do Boga, znaczenie wszystkich rzeczy ulega głębokiemu zniekształceniu, a sama natura, przestając być *mater*, czyli matką, zostaje sprowadzona do *materiału*, którym można swobodnie manipulować.

Do tego zdaje się prowadzić swoisty racjonalizm techniczno-naukowy, dominujący we współczesnej kulturze, odrzucający samą ideę prawdy o stworzeniu, którą należy uznać, czy też Bożego zamysłu wobec życia, który trzeba uszanować. Jest to również prawdziwe w przypadku, kiedy lęk przed rezultatami takiej *wolności*

bez prawa prowadzi niektórych do przeciwnego stanowiska *prawa bez wolności*, czego przykładem są ideologie kontestujące dopuszczalność jakichkolwiek interwencji w naturę w imię niemal jej *ubóstwienia*, które także tym razem nie dostrzega jej zależności od zamysłu Stwórcy.

W rzeczywistości żyjąc tak *jakby Bóg nie istniał*, człowiek zatraca nie tylko tajemnicę Boga, ale również tajemnicę świata i swojego istnienia" (nr 22).

„Ten obraz pełen świateł i cieni powinien nam w pełni uświadomić, że stoimy wobec nadludzkiego, dramatycznego zmagania między złem i dobrem, między śmiercią i życiem, między *kulturą śmierci* i *kulturą życia*. Jesteśmy nie tylko świadkami, ale nieuchronnie zostajemy wciągnięci w tę walkę: wszyscy w niej uczestniczymy i stąd nie możemy uchylić się od obowiązku bezwarunkowego opowiedzenia się po stronie życia.

Także do nas skierowane jest wyraźne i stanowcze wezwanie Mojżesza*: Patrz! Kładę dziś przed tobą życie i szczęście, śmierć i nieszczęście. (…) Kładę przed wami życie i śmierć, błogosławieństwo i przekleństwo. Wybierajcie więc życie, abyście żyli wy i wasze potomstwo* (Pwt 30,15.19). To wezwanie dobrze odpowiada także naszej sytuacji, bo i my musimy każdego dnia wybierać między *kulturą życia* a *kulturą śmierci*. Ale słowa Księgi Powtórzonego Prawa mają jeszcze głębszy sens, ponieważ każą nam dokonać wyboru ściśle religijnego i moralnego. Mamy nadać naszej egzystencji pewien podstawowy kierunek, a w życiu przestrzegać wiernie i konsekwentnie prawa Bożego: *Ja dziś nakazuję ci miłować Pana, Boga twego i chodzić Jego drogami, pełniąc Jego polecenia, prawa i nakazy. (…) Wybierajcie więc życie, abyście żyli wy i wasze potomstwo, miłując Pana, Boga swego, słuchając Jego głosu, lgnąc do Niego; bo tu jest twoje życie i długie trwanie twego pobytu na ziemi* (Pwt 30, 16. 19-20).

Bezwarunkowe opowiedzenie się po stronie życia zyskuje pełne znaczenie religijne i moralne, gdy wypływa z wiary w Chrystusa, jest przez nią ukształtowane i z niej czerpie moc. Nic bardziej nie pomaga w przyjęciu właściwej postawy wobec konfliktu między śmiercią i życiem, w którym jesteśmy pogrążeni, niż wiara w Syna Bożego, który stał się człowiekiem i przyszedł do ludzi, *aby [owce] miały życie i miały je w obfitości* (J 10,10): to wiara w Zmartwychwstałego zwyciężyła śmierć; wiara w krew Chrystusa*, która przemawia mocniej niż [krew] Abla* (Hbr 12,24).

Światło i moc tej wiary pozwala zatem Kościołowi stojącemu wobec wyzwań obecnej sytuacji głębiej uświadomić sobie, że otrzymał od swego Pana łaskę i zadanie głoszenia, wysławiania i służenia Ewangelii życia" (nr 28).

„Przez swoją śmierć Jezus rzuca światło na sens życia i śmierci każdej istoty ludzkiej. Przed śmiercią modli się do Ojca o przebaczenie dla swoich prześladowców (por. Łk 23,34), zaś łotrowi, który prosi Go, by pamiętał o nim w swoim królestwie, odpowiada: *Zaprawdę, powiadam ci: Dziś ze Mną będziesz w raju* (Łk 23,43). Po Jego śmierci *groby się otworzyły i wiele ciał Świętych, którzy umarli, powstało* (Mt 27,52). Zbawienie dokonane przez Jezusa jest darem życia i zmartwychwstania. Przez całe swoje życie Jezus obdarzał ludzi zbawieniem także przez to, że ich uzdrawiał i dobrze czynił wszystkim (por. Dz 10,38). Cuda zaś, uzdrowienia, a nawet wskrzeszenia były znakiem innego zbawienia, polegającego na przebaczeniu grzechów, czyli na uwolnieniu człowieka od najgłębszej choroby i wyniesieniu go do życia samego Boga.

Na Krzyżu odnawia się i dokonuje, zyskując pełną i ostateczną doskonałość, cud węża wywyższonego przez Mojżesza na pustyni (por. J 3,14–15; Lb 21,8–9). Także dzisiaj każdy człowiek zagrożony w swoim istnieniu może skierować wzrok ku Temu, który został przebity, aby odnaleźć niezawodną nadzieję wyzwolenia i odkupienia" (nr 50).

Fragmenty encykliki Jana Pawła II *Evangelium vitae.* 25 III 1995. Zob. także nr 78–105.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty i potrzeby kultury życia.
- Zaangażowanie w budowanie kultury życia.
- Dawanie świadectwa kultury życia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zgromadzeniu wiedzy na temat kultury życia.
- Towarzyszące wspomaganie w tworzenia kultury życia.
- Stworzenie szans dawania świadectwa w swoich przekonaniach i działaniach na rzecz budowania kultury życia.
- Dawanie świadectwa swojej kultury życia.

Działania w ramach projektu

- Projekcja filmu Nick Vujicic – „Nigdy się nie poddawaj".

- Dzień świadectw znanych osób doświadczonych cierpieniem: Nick Vujicic, Andrea Boccelli, Jan Mela i innych – spotkanie: „Uczę się ciebie człowieku".
- Konkurs na pracę plastyczną: „Kultura życia".
- Konkurs na pracę pisemna: „Rozwijam kulturę życia".
- Spotkanie: „Budujemy kulturę życia".

Uwagi i komentarze

Celem projektu jest ukazanie kultury życia człowieka w złożonej sytuacji, ale też w codzienności, którą można określić jako konwencjonalną. Przydatna staje się analiza indywidualnych przypadków. Służy temu projekcja filmu i dzień świadectw.

Filarem projektu w aspekcie praktycznym jest konkurs na pracę plastyczną i pracę pisemną – świadectwo. Obydwa rodzaje wytworów powinny stanowić ważny punkt końcowego spotkania.

Wytwory te powinny być opublikowane: np. prace plastyczne w sieci, a prace pisemne wydane drukiem. W programie spotkania należy też skoncentrować się na wskazaniach dotyczących kultury życia.

30.
Dbamy i szanujemy nasze zdrowie

Z nauczania Jana Pawła II:

„Z pewnością niełatwo jest ująć w logicznych i ścisłych kategoriach pojęcie tak złożone i bogate w treści antropologiczne, jak pojęcie zdrowia. Jest jednak pewne, że termin ten odnosi się do wszystkich wymiarów osoby, zespolonych w harmonijnej i wzajemnej jedności: do wymiaru cielesnego, psychicznego, duchowego i moralnego. Tego ostatniego wymiaru – moralnego – nie wolno lekceważyć. Każdy człowiek ponosi odpowiedzialność za własne zdrowie oraz za zdrowie tych, którzy nie osiągnęli jeszcze dojrzałości lub nie są już w stanie troszczyć się o siebie. Co więcej, powinnością człowieka jest też odpowiedzialne traktowanie środowiska, w taki sposób, aby i ono służyło zdrowiu.

Jakże często sami ludzie ponoszą odpowiedzialność za choroby własne i innych! Wystarczy pomyśleć o szerzeniu się alkoholizmu, narkomanii i AIDS. Ileż życiowych energii można by oszczędzić, ile młodych istnień ludzkich zachować przy życiu i w dobrym zdrowiu, gdyby każdy człowiek, kierujący się odpowiedzialnością moralną, zechciał bardziej dbać o zapobieganie chorobom i o ochronę tego cennego dobra, jakim jest zdrowie!

Rzecz jasna, zdrowie nie jest wartością absolutną. Nie jest nią zwłaszcza wówczas, gdy pojmowane jest jedynie jako dobre samopoczucie fizyczne, idealizowane aż do tego stopnia, że dobra wyższego rzędu zostają mu podporządkowane lub są lekceważone, wskutek czego uzasadnia się względami zdrowotnymi nawet odrzucenie życia nie narodzonego: przykładem tego jest tak zwane «zdrowie reprodukcyjne». Czyż można nie dostrzegać, że jest to zawężenie i wypaczenie pojęcia zdrowia?

Zdrowie właściwie rozumiane pozostaje jednak jednym z najważniejszych dóbr, za które ponosimy określoną odpowiedzialność, tak że można je poświęcić jedynie w celu osiągnięcia dóbr wyższych, jak wymaga tego czasem służba Bogu, rodzinie, bliźniemu lub społeczeństwu jako całości.

Należy zatem chronić zdrowie i troszczyć się o nie, pojmując je jako fizyczno-psychiczną i duchową równowagę człowieka. Niszczenie zdrowia przez uleganie różnym formom nieładu, związanego najczęściej z degradacją moralną człowieka, jest poważnym przewinieniem moralnym i społecznym.

Dobro, jakim jest zdrowie, ma tak wielką wartość etyczną, że uzasadnia zobowiązanie społeczeństwa do działań na rzecz jego ochrony i dbania o nie. Wynika to z obowiązku solidarności, która nie pomija nikogo – nawet tych, którzy utracili zdrowie z własnej przyczyny".

Jan Paweł II. Przesłanie do członków Papieskiej Akademii «Pro Vita». 19 II 2005 r., www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/provita_19022005.html (fragmenty) [dostęp: 18 VIII 2020].

„Misja Jezusa i liczne dokonane przezeń uzdrowienia pokazują, jak bardzo Bóg troszczy się także o cielesne życie człowieka. Jako *lekarz ciała i ducha* Jezus został posłany przez Ojca, aby głosił dobrą nowinę ubogim i opatrywał rany serc złamanych (por. Łk 4,18; Iz 61,1) (…)

Posługa miłości wobec życia powinna obejmować wszystko i wszystkich: nie może tolerować jednostronności ani dyskryminacji, ponieważ życie ludzkie jest święte i nienaruszalne w każdej swojej fazie i kondycji; jest ono dobrem niepodzielnym. Trzeba zatem *zatroszczyć się* o całe życie i o życie wszystkich. Więcej – trzeba dotrzeć jeszcze głębiej, do samych korzeni życia i miłości".

Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, nr 47, 87.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości zdrowia w życiu człowieka.
- Poznanie zagrożeń dla zdrowia.
- Poszanowanie i dbałość o zdrowie we wszystkich jego wymiarach.
- Zaangażowanie w podjęcie działań prozdrowotnych.
- Animacja innych do działań mających na celu poszanowanie i dbałość o zdrowie.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat zdrowia.
- Stworzenie szansy działań prozdrowotnych.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji działań.
- Dawanie świadectwa poszanowania i dbałości o zdrowie.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy o zdrowiu w formie małej encyklopedii.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Zdrowie wielką wartością – zadania dla człowieka".
- Debaty klasowe – „Jak dbać o zdrowie".
- Mapa zagrożeń dla zdrowia.
- Konkurs na pracę pisemną: „Mój prozdrowotny styl życia".
- Konkurs twórczości artystycznej: „Zdrowie jest w naszych rękach".
- Spotkanie: „Dbamy o swoje zdrowie".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy na temat zdrowia.

Należy w nim uwzględnić wartość zdrowia, czynniki zagrażające zdrowiu, niebezpieczne zachowania szczególnie ludzi młodych, zdrowy styl życia.

Ważnym zadaniem o charakterze poznawczym jest zorganizowanie sesji popularnonaukowej i debat klasowych. Ich celem jest przekonanie, że zdrowie jest wielką wartością, należy je szanować i prowadzić zdrowy styl życia.

Filarem projektu o charakterze praktycznym jest zorganizowanie konkursu na świadectwo uczniów prowadzących zdrowy styl życia. Opublikowanie świadectw w formie elektronicznej lub drukowanej ma szansę stać się swego rodzaju podręcznikiem edukacji zdrowotnej.

Etapem końcowym projektu jest zorganizowanie spotkania pt. Zdrowie jest w naszych rękach. Spotkaniu temu powinna towarzyszyć wystawa mapy zagrożeń dla zdrowia. prezentacja wytworów twórczości artystycznej .

31.
Doskonalimy się i rozwijamy poprzez pracę

Z nauczania Jana Pawła II:

„W dniu 15 maja br. upłynęło 90 lat od ogłoszenia przez wielkiego Papieża *kwestii społecznej*, Leona XIII, przełomowej encykliki zaczynającej się od słów *Rerum novarum*, pragnę przeto niniejszy dokument poświęcić właśnie pracy ludzkiej, a bardziej jeszcze pragnę go poświęcić człowiekowi w szerokim kontekście tej rzeczywistości, jaką jest praca. Jeśli bowiem, jak wyraziłem się w encyklice *Redemptor hominis*, wydanej na początku mego posługiwania na rzymskiej stolicy św. Piotra, człowiek „jest pierwszą i podstawową drogą Kościoła", i to właśnie w oparciu o niezgłębioną tajemnicę Odkupienia w Chrystusie, wypada przeto stale wracać na tę drogę i podążać nią wciąż na nowo wedle różnych aspektów, w których odsłania nam ona całe bogactwo i równocześnie cały trud ludzkiego bytowania na ziemi.

Praca jest jednym z tych aspektów, aspektem odwiecznym i pierwszoplanowym, zawsze aktualnym i wciąż na nowo domagającym się, by o niej myśleć i świadczyć. Coraz to nowe bowiem powstają pytania i problemy, coraz nowe rodzą się nadzieje, ale także obawy i zagrożenia, związane z tym podstawowym wymiarem ludzkiego bytowania, z którego życie człowieka jest zbudowane na co dzień, z którego czerpie właściwą sobie godność — ale w którym zawiera się zarazem nieustająca miara ludzkiego trudu, cierpienia, a także krzywdy i niesprawiedliwości, sięgających głęboko w życie społeczne w obrębie poszczególnych narodów i w zakresie międzynarodowym (…).

Aby kontynuować naszą analizę pracy, związaną ze słowem Biblii, mocą którego człowiek ma czynić sobie ziemię poddaną, trzeba, abyśmy skoncentrowali naszą uwagę na pracy w znaczeniu podmiotowym, i to daleko bardziej jeszcze, niż uczyniliśmy to w odniesieniu do znaczenia przedmiotowego pracy, dotykając zaledwie rozległej problematyki, która doskonale i szczegółowo znana jest specjalistom z wielu dziedzin, a także samym ludziom pracy wedle ich specjalizacji. Słowa Księgi Rodzaju, do których w tej naszej analizie nawiązujemy – skoro o pracy w znaczeniu przedmiotowym mówią w sposób pośredni – to w taki też sposób mówią o podmiocie pracy; niemniej to, co mówią, jest bardzo wymowne i obarczone wielkim ciężarem znaczeniowym.

Człowiek dlatego ma czynić sobie ziemię poddaną, ma nad nią panować, ponieważ jako „obraz Boga" jest osobą, czyli bytem podmiotowym uzdolnionym do planowego i celowego działania, zdolnym do stanowienia o sobie i zmierzającym do spełnienia siebie. Jako osoba jest tedy człowiek podmiotem pracy. Jako osoba pracuje, wykonuje różne czynności przynależące do procesu pracy, a wszystkie one, bez względu na ich charakter, mają służyć urzeczywistnianiu się jego człowieczeństwa, spełnianiu osobowego powołania, które jest mu właściwe z racji samegoż człowieczeństwa (…).

A przecież, z tym całym trudem – a może nawet poniekąd z jego powodu – praca jest dobrem człowieka. Jeśli dobro to nosi na sobie znamię *bonum arduum* wedle terminologii św. Tomasza, to niemniej jako takie jest ono dobrem człowieka. I to nie dobrem tylko *użytecznym* czy *użytkowym*, ale dobrem *godziwym*, czyli odpowiadającym godności człowieka, wyrażającym tę godność i pomnażającym ją. Chcąc bliżej określić znaczenie etyczne pracy, trzeba mieć przed oczyma tę przede wszystkim prawdę. Praca jest dobrem człowieka – dobrem jego człowieczeństwa – przez pracę bowiem człowiek nie tylko przekształca przyrodę, dostosowując ją do swoich potrzeb, ale także urzeczywistnia siebie jako człowiek, a także poniekąd bardziej „staje się człowiekiem" (…).

Potwierdzając w ten sposób osobowy wymiar pracy ludzkiej, trzeba z kolei sięgnąć do drugiego kręgu wartości, jaki z nią nieodzownie się łączy. Praca stanowi podstawę kształtowania życia rodzinnego, które jest naturalnym prawem i powołaniem człowieka.

Trzeci krąg wartości, który wyłania się w niniejszej perspektywie – w perspektywie podmiotu pracy – odnosi się do owego wielkiego społeczeństwa, do którego człowiek przynależy na podstawie szczególnych więzi kultury i historii. Społe-

czeństwo takie – chociażby nie osiągnęło jeszcze dojrzałej formy narodu – jest nie tylko wielkim, chociaż pośrednim *wychowawcą* każdego człowieka (każdy wszak wychowuje się w rodzinie na tych treściach i wartościach, jakie składają się na całość kultury danego narodu); jest ono także wielkim historycznym i społecznym wcieleniem pracy całych pokoleń.

Wobec współczesnej rzeczywistości, w której strukturę wpisało się głęboko tyle konfliktów spowodowanych przez człowieka, i w której środki techniczne – owoc ludzkiej pracy – grają rolę pierwszoplanową (wchodzi tu w grę także perspektywa kataklizmu o wymiarach światowych w wypadku wojny przy użyciu środków techniczno-nuklearnych o niewyobrażalnych wręcz możliwościach zniszczenia), należy przede wszystkim przypomnieć zasadę, której Kościół stale nauczał. Jest to zasada pierwszeństwa *pracy* przed *kapitałem* (…).

Jeśli praca – w wielorakim tego słowa znaczeniu – jest powinnością, czyli obowiązkiem, to jest ona równocześnie źródłem uprawnień po stronie człowieka pracującego. Uprawnienia te należy rozpatrywać w szerokim kontekście ogółu praw właściwych człowiekowi, z których wiele zostało już proklamowanych przez odnośne instancje międzynarodowe i gwarantowanych coraz bardziej przez poszczególne państwa w stosunku do własnych obywateli. Poszanowanie tego szerokiego ogółu praw człowieka stanowi podstawowy warunek pokoju w świecie współczesnym – zarówno pokoju wewnątrz poszczególnych państw i społeczeństw, jak też w obrębie stosunków międzynarodowych, jak już na to, zwłaszcza od czasu encykliki *Pacem in terris*, Magisterium Kościoła wielokrotnie zwracało uwagę. Prawa ludzkie wynikające z pracy mieszczą się w szerszym kontekście tych właśnie podstawowych praw osoby".

Jan Paweł II. Encyklika *Laborem exercens.* 14 IX 1981, nr 1, 6, 9–12,16 (fragmenty).

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie chrześcijańskiej nauki o pracy.
- Zrozumienie, że praca jest wielką wartością, którą trzeba rozwijać i szanować; praca posiada swą godność.
- Zrozumienie przedmiotowego i podmiotowego aspektu pracy.

- Zrozumienie, że człowiek jako osoba jest bytem przedmiotowym, uzdolnionym do racjonalnego działania i spełnienia siebie.
- Zrozumienie, że praca ma służyć urzeczywistnieniu człowieczeństwa, spełnianiu swego osobowego powołania.
- Zrozumienie wielowymiarowej funkcji pracy w życiu człowieka.
- Przekonanie, że celem pracy jest człowiek, podobnie uczeń w swojej pracy – nauce.
- Zaangażowanie we własny rozwój poprzez rzetelne wypełnianie obowiązków ucznia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w opracowaniu kompendium wiedzy na temat pracy, jej wartości, wymiaru personalistycznego.
- Wspomaganie uczniów w racjonalnym, odpowiedzialnym wypełnianiu obowiązków.
- Inspirowanie uczniów, by w wypełnianiu obowiązków nadawali im charakteru pracy jako wielkiej wartości .
- Wspieranie w realizacji pogłębionej pracy nad zagadnieniami będącymi przedmiotem ich zainteresowań.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat pracy ludzkiej.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Personalistyczny wymiar pracy".
- Debaty klasowe: „W pracy człowiek potwierdza swoje człowieczeństwo".
- Sesja plakatowa: „Ewangelia pracy".
- Konkurs na prace pisemną – świadectwo: „Moja praca źródłem mojego rozwoju".
- Spotykanie: „Praca a społeczeństwo: rodzina, naród".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest syntetyczne opracowanie kompendium wiedzy zawartej w encyklice *Laborem exercens* i upowszechnienie tej wiedzy wśród uczniów.

Może to stanowić wyciąg podstawowych zagadnień, rejestr problemów z systematyczną interpretacją. Ważnym zadaniem w aspekcie poznawczym jest pogłę-

bienie tej wiedzy poprzez zorganizowanie sesji popularnonaukowej, debat klasowych i sesji plakatowej.

Filarem projektu w aspekcie praktycznym jest konkurs na świadectwo uczniów w formie pisemnej na temat ich pracy w ramach wypełniania obowiązków szkolnych.

Świadectwa te warto opublikować w formie zwartej publikacji, która wzbogaci zasoby biblioteczne. Prezentacja świadectw, sesji plakatowej powinna stanowić jeden z ważnych punków programu końcowego spotkania. Spotkanie to powinno zawierać też część poznawczo-teoretyczną, w której przedstawione zostaną zagadnienia dotyczące pracy i jej wartości w budowaniu społeczeństwa, rodziny, narodu.

32.
Nasza aktywność w sieci zorientowana na prawdziwe wartości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Internet jest bez wątpienia nowym «forum» w sensie nadanym temu słowu przez starożytnych Rzymian – jako miejsce otwarte dla szerokiego ogółu obywateli, gdzie podejmowano decyzje dotyczące polityki i interesów oraz wypełniano obowiązki religijne; było to miejsce, w którym toczyło się życie społeczne miasta i gdzie na światło dzienne wychodziły najlepsze i najgorsze strony natury ludzkiej. Forum było zatłoczoną i tętniącą życiem przestrzenią w środku miasta, miejscem, które odzwierciedlało kulturę otaczającego środowiska, a jednocześnie tworzyło własną kulturę. W nie mniejszym stopniu dotyczy to również cyberprzestrzeni, która jest niejako nowym horyzontem otwierającym się przed nami u zarania trzeciego tysiąclecia. Podobnie jak wszystkie nowe horyzonty w minionych epokach, również i ten kryje niebezpieczeństwa i obietnice, a także zapowiedź przygody, tak charakterystycznej dla innych wielkich okresów przemian. Nowy świat cyberprzestrzeni pobudza Kościół do uczestnictwa w tej wspaniałej przygodzie, jaką jest wykorzystanie potencjału nowych technologii w dziele głoszenia Dobrej Nowiny. To w tym wyraża się na progu nowego tysiąclecia istota Chrystusowego polecenia: «Wypłyń na głębię – *Duc in altum*!» (Łk 5,4).

Kościół podchodzi do tego nowego środka międzyludzkiej komunikacji z realizmem i zaufaniem. Internet, podobnie jak inne narzędzia komunikacji, jest środkiem, a nie celem samym w sobie".

Jan Paweł II. Orędzie na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu.24 I 2002 r., nr 2–3; www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/internet_aut_12052002.html [dostęp: 18 VIII 2020].

„Młodzi mają – jeśli tak można się wyrazić – wrodzony *zmysł prawdy*. Prawda zaś ma służyć wolności: młodzi mają także spontaniczne pragnienie wolności. A co to znaczy być wolnym? To znaczy: umieć używać swej wolności w prawdzie – być – *prawdziwie* wolnym. Być prawdziwie wolnym – to nie znaczy, stanowczo nie znaczy: czynić wszystko, co mi się podoba, na co mam ochotę. Wolność zawiera w sobie kryterium prawdy, dyscyplinę prawdy. Bez tego nie jest prawdziwą wolnością. Jest zakłamaniem wolności. Być prawdziwie wolnym – to znaczy: używać swej wolności dla tego, co jest prawdziwym dobrem. W dalszym ciągu więc: być prawdziwie wolnym – to znaczy: być człowiekiem prawego sumienia, być odpowiedzialnym, być człowiekiem *dla drugich* (…).

Nie możecie zakrywać oczu przed zagrożeniami, jakie czyhają na Was w młodości. I one również mogą wycisnąć swoje piętno na całym życiu. Pragnę tu wspomnieć na przykład o pokusie przesadnego krytycyzmu, który chciałby wszystko poddawać dyskusji i wszystko na nowo zobaczyć; czy o pokusie sceptycyzmu wobec tradycyjnych wartości, który łatwo przeradza się w pewien rodzaj nie oglądającego się na nic cynizmu wobec problemów pracy, kariery czy samego małżeństwa. A dalej, jakże przemilczeć pokusę wywołaną przez rozpowszechniający się, zwłaszcza w krajach bogatszych, handel rozrywką, który odciąga od poważnego zaangażowania się w życie, i sprzyja wyrobieniu postawy bierności, egoizmu i izolacji? Zagraża Wam, drodzy młodzi Przyjaciele, zły wpływ technik reklamy, które podsycają naturalną skłonność do unikania wysiłku, obiecując natychmiastowe zaspokojenie wszelkich pragnień, podczas gdy konsumizm z tym związany dyktuje, by człowiek szukał urzeczywistnienia samego siebie przede wszystkim w wykorzystaniu dóbr materialnych. Ilu młodych, podbitych urokiem kuszących miraży popada w moc niekontrolowanych instynktów i szuka szczęścia na drogach dużo obiecujących, ale w rzeczywistości pozbawionych autentycznych ludzkich perspektyw!”.

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 39–40.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Odróżnianie prawdziwych wartości od antywartości (wartości fałszywych).
- Potrzeba aktywności w sieci o charakterze aksjologicznym.
- Twórcze zaangażowanie w aksjologiczną aktywność w sieci.
- Inspirowanie innych do promowania wartości poprzez aktywność w sieci.

Nauczyciele

- Stworzenie dla młodzieży szans aktywności w sieci o charakterze aksjologicznym
- Towarzyszące wspieranie aktywności młodzieży.
- Wartościujące ocenianie zawartych treści.
- Czynne włączenie się w aktywność na prawach członka projektu.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat wartości.
- Nominacje na Facebooku – wybranie jednej wartości z nauczania św. Jana Pawła II, opisanie sposobu jej urzeczywistnienia przez siebie, opublikowanie na swojej tablicy „Z Janem Pawłem II"

  Wartość
  Opis urzeczywistnienia
  Do wykonania nominuję:
  (imię i nazwisko 3 znajomych osób)
  Dodatkowo przy notatce oznaczenie hashtag: #Wyzwanie #Jan Paweł II #Pamiętamy.
  #ForJohnPaulIIchallenge – indywidualne nagranie filmików przedstawiających przez uczniów urzeczywistnienie przez nich dobra w swoim życiu, zmontowanie filmików w całość.
- Założenie grupowych kont na Instagramie pt. „Talent w służbie wartości".
- Utworzenie kanału na YouTube celem prezentacji utworów muzycznych inspirowanych wartościami.
- Blog – z cytatami św. Jana Pawła II inspirującymi do twórczości literackiej: poezji, prozy, dramatu. Publikowanie utworów na blogu.

Uwagi i komentarze

Realizacja projektu wymaga czynnego włączenia się nauczycieli, szczególnie wychowawców klas. Ich zadaniem jest stworzenie szansy dla młodzieży, podjęcia przez nią aktywności w sieci. Ich zadaniem jest założenie bloga, bądź jego udostępnienie oraz utworzenie kanału na YouTube. Ważnym zadaniem jest oceniające wartościowanie aktywności w sieci według kryterium prawdziwych wartości.

Cała działalność w ramach projektu powinna koncentrować się na wartościach podkreślanych przez św. Jana Pawła II, w ramach Jego nauczania. Stąd

bardzo ważnym zadaniem jest opracowanie kompendium wiedzy na temat prawdziwych wartości. Powinno ono zawierać określoną strukturę, którą mogą stanowić: przymioty osoby ludzkiej, wartości warunkujące rozwój warstw życia i funkcjonowania człowieka: warstwy biologicznej, psychicznej, społecznej, kulturowej, światopoglądowej, wartości kultury środowiskowej. Ze względu na szeroki obszar zagadnień opracowanie powinno mieć charakter słownikowy.

33.
Poszukujemy prawdy, głosimy prawdę, jesteśmy świadkami prawdy

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Szukamy prawdy*. Niechaj słowa ostatniej pieśni brzmią w naszych sercach: wyrażają bowiem najgłębszy sens drogi św. Jakuba: szukać prawdy i głosić ją. Gdzie jest prawda? „Cóż to jest prawda?" (J 18,38). Już kiedyś, przed wami, ktoś zadał to pytanie Jezusowi.

Widzieliśmy w przedstawieniu trzy odpowiedzi. Pierwsza – to pragnienie natychmiastowego zaspokojenia zmysłów, nieustanna pogoń za przyjemnościami życia. Na tę odpowiedź pielgrzymi odrzekli: *Zaznaliśmy przyjemności, ale (…) nadal wędrujemy w pustce*.

Także druga odpowiedź, którą dali zwolennicy przemocy, ogarnięci żądzą władzy i potrzebą panowania, nie zadowala pielgrzymów z drugiej sceny waszego przedstawienia. Ta odpowiedź wiedzie nie tylko do unicestwienia godności bliźniego – brata czy siostry – ale także do zniszczenia samego siebie. Doświadczenia naszego stulecia, a nawet naszych dni, pokazują jakże wyraźnie, co się dzieje, gdy człowiek stawia sobie za cel władzę i przewagę nad innymi.

Trzecia odpowiedź, udzielona przez narkomanów, to poszukiwanie wyzwolenia i realizacji własnej osoby poprzez ucieczkę od rzeczywistości, w świat ułudy i fantazji. To smutne doświadczenie, które dziś jest udziałem wielu ludzi, wśród nich także waszych rówieśników. Te drogi nie prowadzą do wolności, to szlak, który wiedzie do zniewolenia i autodestrukcji.

Jestem przekonany, że niepokoi was – tak samo jak prawie wszystkich młodych ludzi na całym świecie – niszczenie przez człowieka środowiska naturalnego, że leży wam na sercu kwestia ekologiczna. Oburza was rabunkowa gospodarka zasobami ziemi i postępujące zniszczenie naszego naturalnego otoczenia. I macie rację. Należy już dziś podjąć solidarne i odpowiedzialne przeciwdziałanie, zanim spustoszenie naszej planety stanie się nieodwracalne.

Możemy jednak, drodzy młodzi, mówić także o zatruciu idei i obyczajów, które może doprowadzić do unicestwienia człowieka. Tą trucizną jest grzech, z którego rodzi się kłamstwo.

Prawda i kłamstwo. Musimy wiedzieć, że nazbyt często kłamstwo jawi się jako prawda. Dlatego trzeba umieć odróżniać prawdę – Słowo, które przychodzi od Boga, od pokusy, która pochodzi od *ojca kłamstwa*. Chcę tu mówić o grzechu, jakim jest negacja Boga, odrzucenie światła. Jak mówi Ewangelia św. Jana: *światłość prawdziwa* była na świecie – Słowo, przez które stał się świat, *lecz świat Go nie poznał* (por. J 1,9–10).

U korzenia ludzkiego grzechu leży więc kłamstwo jako radykalne odrzucenie prawdy, zawartej w Słowie Ojca, poprzez które wyraża się miłująca wszechmoc Stwórcy. Jest to wszechmoc i zarazem miłość Boga Ojca, Stworzyciela nieba i ziemi (*Dominum et Vivificantem*, 33).

Prawda zawarta w Słowie Ojca. To właśnie mówimy, gdy uznajemy Jezusa Chrystusa za prawdę. *Cóż to jest prawda*? – pytał Piłat. Jego tragedią było to, że miał daną bezpośrednio prawdę w osobie Jezusa Chrystusa i nie chciał jej uznać.

Droga młodzieży, ta tragedia nie może się powtórzyć w naszym życiu. Chrystus jest ośrodkiem wiary chrześcijańskiej: wiary, którą Kościół dziś głosi – jak czynił to zawsze – wszystkim ludziom: Bóg stał się człowiekiem. „Słowo stało się ciałem i zamieszkało wśród nas" (J 1,14). Oczy wiary odnajdują w Jezusie Chrystusie to, czym może być człowiek i jakim chce widzieć go Bóg. Zarazem Jezus objawia nam miłość Ojca.

Jak napisałem w orędziu na dzisiejszy Międzynarodowy Dzień Młodzieży, prawda jest najgłębszą potrzebą ludzkiego ducha. Musicie pragnąć prawdy o Bogu, o człowieku, o życiu i o świecie.

Ale prawda to Jezus Chrystus. Miłujcie prawdę! Żyjcie w prawdzie! Nieście prawdę światu! Bądźcie świadkami prawdy! Jezus jest prawdą, która zbawia; jest pełnią prawdy, do której doprowadzi nas Duch Prawdy (por. J 16,13).

Droga młodzieży: nie ustawajmy w poszukiwaniu prawdy o Chrystusie, o jego Kościele. Ale zachowajmy konsekwencję: kochajmy prawdę, żyjmy w prawdzie, głośmy prawdę. Chryste, ukaż nam prawdę! Bądź dla nas jedyną Prawdą!".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 19 VIII 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 209–211.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty prawdy i jej źródeł.
- Zrozumienie, że kłamstwo może ukazywać się jako prawda.
- Zrozumienie, że źródłem prawdy jest słowo Ojca.
- Pragnienie prawdy o Bogu, człowieku, życiu i o świecie.
- Umiłowanie prawdy, dawanie świadectwa prawdy i przekazywanie prawdy innym.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy o prawdzie jako wielkiej wartości.
- Towarzyszące wspieranie w urzeczywistnieniu wartości prawdy.
- Promowanie uczniów – świadków prawdy.

Działania w ramach projektu

- Konferencja (debaty klasowe) – „Rozpoznajemy prawdę i odrzucamy pokusy pochodzące od „ojca kłamstwa".
- Dzień skupienia: „Prawda zawarta w Słowie Ojca".
- Indywidualne programy pragnienia prawdy o Bogu, człowieku i świecie.
- Konkurs aktywności twórczej pt. „Jezus jest pełnią prawdy".
- Konkurs na pracę pisemną (świadectwo): „Kocham prawdę i jestem jej świadkiem".
- Dzień świadectwa prawdy.

Uwagi i komentarze

Filarem projektu są indywidualne programy pragnienia prawdy o Bogu, człowieku i świecie. Mają one charakter poznawczy, a ich efektem są zdobycze kompendium wiedzy w tych trzech obszarach. Inspiracją do tej aktywności poznawczej jest

konferencja (debaty klasowe), których celem jest ukazanie istoty prawdy w kontekście półprawd i fałszywej prawdy. Ważnym czynnikiem realizacji indywidualnych programów jest dzień skupienia – „Prawda zawarta w Słowie Bożym". Zdobyte treści, wewnętrzne przeżycia, stan ducha staną się inspiracją do głoszenia prawdy w tych trzech obszarach. Dzień ten można ubogacić efektami konkursu aktywności twórczej i koncertem utworów muzycznych, wieczorem poezji, modlitw, wystawą prac plastycznych.

Podsumowanie projektu powinno mieć miejsce w dniu świadectw prawdy. Ważnym punktem programu powinny być świadectwa młodzieży „Kocham prawdę i jestem jej świadkiem". Należy zadbać o udokumentowanie efektów projektu i ich rozpowszechnianie.

34.
Budujemy nasze Westerplatte

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wiemy, że tu, na tym miejscu, na Westerplatte, we wrześniu 1939 roku, grupa młodych Polaków, żołnierzy, pod dowództwem majora Henryka Sucharskiego, trwała ze szlachetnym uporem, podejmując nierówną walkę z najeźdźcą. Walkę bohaterską. Pozostali w pamięci narodu jako wymowny symbol. Trzeba, ażeby ten symbol wciąż przemawiał, ażeby stanowił wyzwanie dla coraz nowych ludzi i pokoleń Polaków.

Każdy z was, młodzi przyjaciele, znajduje też w życiu jakieś swoje *Westerplatte*. Jakiś wymiar zadań, które musi podjąć i wypełnić. Jakąś słuszną sprawę, o którą nie można nie walczyć. Jakiś obowiązek, powinność, od której nie można się uchylić. Nie można *zdezerterować*.

Wreszcie – jakiś porządek prawd i wartości, które trzeba *utrzymać* i *obronić*, tak jak to Westerplatte, w sobie i wokół siebie. Tak, obronić – dla siebie i dla innych.

Biskup Kozal, męczennik z Dachau, powiedział: *Od przegranej orężnej bardziej przeraża upadek ducha u ludzi. Wątpiący staje się mimo woli sojusznikiem wroga*".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 413.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Określenie „swojego Westerplatte": prawdy, wartości, powinności, obowiązków.

- Gotowość obrony „swojego Westerplatte".
- Czynne zaangażowanie w budowanie swojego zasobu prawd, wartości, powinności, zadań i obowiązków.
- Inspirowanie (animacja) innych do budowania „własnego Westerplatte".

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w wartościowych wyborach w aspekcie aksjologicznym.
- Wspomaganie w urzeczywistniania prawdziwych wartości potwierdzonych w przyjmowaniu prawd w wykonywaniu zadań i obowiązków.
- Motywowanie do obrony prawdziwych wartości.
- Towarzyszące wspieranie w budowaniu i realizacji indywidualnych programów budowania „swojego Westerplatte".
- Wspomaganie w działalności animacyjnej.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Budowanie swojego Westerplatte i jego obrona – zadanie młodych".
- Debaty klasowe: „Westerplatte tworzą prawdy, wartości, powinności, obowiązki".
- Konkurs na „Indywidualne Westerplatte".
- Klasowe, szkolne programy pt. „Nasze Westerplatte".
- Dzień – „Tak zbudowaliśmy nasze Westerplatte".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zainicjowany przez nauczyciela historii, samorząd szkolny, nauczycieli wychowawców. Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat budowania „własnego Westerplatte" jako zadania dojrzałego człowieka. Sesja powinna mieć dwie części: historyczną i aksjologiczną. Jej efektem końcowym jest nabycie przekonania o potrzebie budowania „swojego Westerplatte" i gotowość podjęcia tego zadania uszczegółowienie aspektu aksjologicznego budowania „swojego Westerplatte" powinno mieć miejsce podczas debat klasowych.

Podstawowym filarem projektu są indywidualne, klasowe, szkolny program budowania „Westerplatte".

Podsumowanie projektu powinno nastąpić w dniu: „Tak zbudowaliśmy nasze Westerplatte". Należy zadbać by ten dzień był dniem świadectw – prezentowania programów. Opracowane programy staną się podstawą budowania tożsamości poszczególnych klas i szkoły; stanął się podstawą aksjologiczną budowania programów wychowawczych.

35.
Ojczyzna podstawowym naszym obowiązkiem

Z nauczania Jana Pawła II:

„(…) Sprawiedliwości i miłości potrzebuje naród, jeśli ma być wewnętrznie zjednoczony, jeśli ma stanowi spoistą jedność. A chociaż trudno jest upodabniać naród – to wielomilionowe społeczeństwo – do rodziny, najmniejszej, jak wiadomo, ludzkiej wspólnoty, społeczności, to i w nim także, narodzie, jedność zależy od sprawiedliwego zabezpieczenia potrzeb, praw i zadań każdego członka narodu. Tak, aby nie rodził się rozdźwięk i kontrast na tle różnic, które niesie z sobą uprzywilejowanie jednych, upośledzenie drugich. Z dziejów Ojczyzny naszej wiemy, jak zadanie to jest trudne – a jednak nigdy nie można zrezygnować z olbrzymiego wysiłku, którego celem jest budowanie sprawiedliwej jedności wśród synów i córek jednej Ojczyzny. Musi zaś temu towarzyszyć miłość tejże Ojczyzny: umiłowanie jej kultury i historii, umiłowanie specyficznych wartości, które stanowią o miejscu tej Ojczyzny w wielkiej rodzinie narodów, umiłowanie wreszcie rodaków – ludzi mówiących tym samym językiem i odpowiedzialnych za tę samą wspólną sprawę, której na imię *Ojczyzna*".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. dla pielgrzymów z Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego. Częstochowa, 5 VI 1979. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 106.

„Pierwszym słowem, wypowiedzianym w milczeniu i na klęczkach, był pocałunek tej ziemi: ojczystej ziemi. Idąc za wzorem Pawła VI, czynię tak na początku

każdej wizyty duszpasterskiej przez cześć dla samego Stwórcy oraz dla synów i córek ziemi, do której przybywam. Pocałunek złożony na ziemi polskiej ma jednak dla mnie sens szczególny. Jest to jakby pocałunek złożony na rękach matki – albowiem Ojczyzna jest naszą matką ziemską.

Polska jest matką szczególną. Niełatwe są jej dzieje, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich stuleci. Jest matką, która wiele przecierpiała i wciąż na nowo cierpi. Dlatego też ma prawo do miłości szczególnej".

Jan Paweł II. Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie. Warszawa, 16 VI 1983. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 213.

„W polskiej tradycji nie brakuje wzorców życia poświęconego całkowicie dobru wspólnemu naszego narodu. Te przykłady odwagi i pokory, wierności ideałom i poświęcenia wyzwalały najpiękniejsze uczucia i postawy u wielu Rodaków, którzy bezinteresownie i z poświęceniem ratowali Ojczyznę, gdy była ona poddawana najcięższym próbom.

Jest oczywiste, że troska o dobro wspólne winna być realizowana przez wszystkich obywateli i winna przejawiać się we wszystkich sektorach życia społecznego (…).

Wyzwania stojące przed demokratycznym państwem domagają się solidarnej współpracy wszystkich ludzi dobrej woli – niezależnie od opcji politycznej czy światopoglądu, którzy pragną razem tworzyć wspólne dobro Ojczyzny. Szanując właściwą życiu wspólnoty politycznej autonomię, trzeba pamiętać jednocześnie o tym, że nie może być ona rozumiana jako niezależność od zasad etycznych. Także państwa pluralistyczne nie mogą rezygnować z norm etycznych w życiu publicznym (…).

Jakże uboga pozostałaby kultura europejska, gdyby zabrakło w niej chrześcijańskiej inspiracji! Dlatego Kościół przestrzega przed redukowaniem wizji zjednoczonej Europy wyłącznie do jej aspektów ekonomicznych, politycznych i przed bezkrytycznym stosunkiem do konsumpcyjnego modelu życia. Nową jedność Europy, jeżeli chcemy, by była ona trwała, winniśmy budować na tych duchowych wartościach, które ją kiedyś kształtowały, z uwzględnieniem bogactwa i różnorodności kultur i tradycji poszczególnych narodów. Ma to być bowiem wielka Europejska Wspólnota Ducha. Również w tym miejscu ponawiam mój apel, skierowany do Starego Kontynentu: *Europo, otwórz drzwi Chrystusowi!* (…)

Polska ma pełne prawo, aby uczestniczyć w ogólnym procesie postępu i rozwoju świata, zwłaszcza Europy. Integracja Polski z Unią Europejską jest od samego początku wspierana przez Stolicę Apostolską. Doświadczenie dziejowe, jakie posiada Naród polski, jego bogactwo duchowe i kulturowe mogą skutecznie przyczynić się do ogólnego dobra całej rodziny ludzkiej, zwłaszcza do umocnienia pokoju i bezpieczeństwa w Europie".

Jan Paweł II. Przemówienie wygłoszone w Parlamencie. Warszawa, 11 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1083–1084, 1086.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości Ojczyzny w życiu każdego człowieka.
- Zrozumienie, że Ojczyzna jest źródłem wartości.
- Dostrzeżenia wymagań jakie stawia Ojczyzna.
- Określenie swoich zadań i obowiązków wobec Ojczyzny oraz zaangażowanie się w ich realizację.
- Przejawianie postawy patriotycznej, miłości Ojczyzny.
- Animacja innych do miłości Ojczyzny.

Nauczyciele

- Kształtowanie postaw patriotycznych młodzieży.
- Dawanie świadectwa postawy patriotycznej.
- Stwarzanie szans podejmowania zadań na rzecz Ojczyzny.
- Wspieranie działalności animacyjnej.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt.: „Ojczyzna to nasz zbiorowy obowiązek".
- Indywidualne (klasowe) programy zadań na rzecz Ojczyzny – „Mój (nasz) patriotyzm".
- Sesja plakatowa: „Ojczyzna źródłem wartości".
- Debaty kasowe pt. „Czynniki wewnętrznej integracji Ojczyzny".
- Konkurs twórczości artystycznej – plastycznej, muzycznej, literackiej, teatralnej – „Kocham cię Polsko".
- Spotkanie „Jesteśmy z tobą Ojczyzno".
- Apel w sieci „Podejmijmy obowiązki wobec naszej Ojczyzny".

Uwagi i komentarze

Projekt powinien obejmować całą szkołę, w którym będą integrować się programy indywidualne i klasowe. Jego realizacja jest możliwa przy czynnym zaangażowaniu i integracji nauczycieli historii, biologii, wychowania obywatelskiego, nauczycieli katechetów, wychowawców klasowych.

Należy zadbać by jego realizacja odbyła się na czterech obszarach nauczania – uczenia się: przyswajania wiedzy, odkrywania, przeżywania i działania praktycznego (W. Okoń). Te trzy ostatnie drogi powinny dominować w realizacji projektu.

Pierwszym celem jest zrozumienie, że Ojczyzna stanowi zbiorowy obowiązek, w którym znajdują się obowiązki młodych ludzi, każdego młodego człowieka. Osiągnięciu tego celu służy zorganizowanie sesji popularnonaukowej. W strukturze programu powinien znaleźć się aspekt historyczny i społeczny.

Jednym z ważnych filarów projektu są indywidualne/klasowe programy zadań na rzecz Ojczyzny. Koncentrować się one powinny na:

- rzetelnym wykonywaniu swoich obowiązków,
- umiłowaniu kultury i pomnożeniu wartości,
- poznawaniu historii, zgłębieniu wiedzy historycznej,
- umiłowaniu religii i urzeczywistnianie wartości religijnych,
- umiłowaniu i pomnażaniu tradycji,
- umiłowaniu przyrody,
- zaangażowaniu we własny integralny rozwój.

Funkcje wychowawczo-dydaktyczną spełnia sesja plakatowa. Należy zadbać o bogatą szatę graficzną. Taką też funkcję pełnią debaty klasowe. Należy w nich w eksponować źródła wewnętrzne integracji Ojczyzny: potrzebę miłości, sprawiedliwości, jedności, wytrwałości i sięgania do korzeni.

Źródłem wewnętrznych przeżyć będzie prezentacja wytworów twórczości artystycznej, której tematyka obejmuje miłość Ojczyzny.

Końcowym efektem projektu jest spotkanie „Jesteśmy z tobą Polsko". Spotkanie to powinno mieć charakter wielkiego świadectwa wyrażonego poprzez prezentację wytworów twórczości artystycznej realizacją programów indywidualnych i grupowych oraz wystosowaniu apelu w sieci, skierowanego do młodzieży i społeczności lokalnej.

36.
Przyroda źródłem poznawczej i duchowej inspiracji

Z nauczania Jana Pawła II:

„Młodzi są szczególnie wrażliwi na piękno przyrody, a jej kontemplacja jest dla nich źródłem duchowej inspiracji. Musi to jednak być kontemplacja autentyczna. Nie wystarcza kontemplacja, która nie objawia oblicza Ojca jako Osoby, rozumnej, wolnej i kochającej, ale zwraca się jedynie ku jakiemuś nieokreślonemu, bezosobowemu bóstwu lub sile kosmicznej. Nie można utożsamiać Stwórcy ze stworzeniem.

Stworzenie nie czerpie życia z siebie samego, ale z Boga. Odkrywając wielkość Boga, człowiek odkrywa zarazem, jak wyjątkowe miejsce sam zajmuje w widzialnym świecie: «Uczyniłeś go niewiele mniejszym od istot niebieskich, chwałą i czcią go uwieńczyłeś. Obdarzyłeś go władzą nad dziełami rąk Twoich; złożyłeś wszystko pod jego stopy» (Ps 8,6-7). Tak, kontemplacja przyrody objawia nie tylko Stwórcę, ale także rolę człowieka w świecie, który On stworzył. Przez wiarę Bóg ukazuje naszą wielką godność jako istot stworzonych na Jego obraz.

Aby mieć życie i mieć je w obfitości, aby przywrócić pierwotną harmonię stworzenia, musimy szanować Boży obraz w każdym stworzeniu, a w sposób szczególny w ludzkim życiu".

Jan Paweł II. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Denver – Cherry Creek State Park, 14 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 270–271.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Pomnażanie wartości przyrody w życiu i doświadczeniu człowieka.
- Uwrażliwienie na piękno przyrody.
- Rozwijania zainteresowań przyrodniczych.
- Kontemplacja przyrody w aspekcie objawienia Stwórcy i roli człowieka w świecie.
- Postrzeganie zadań własnych na rzecz pomnażania zasobów przyrodniczych.
- Zaangażowanie w działania na rzecz przyrody: jej ochrony, pomnażania zasobów i wykorzystywania ich dla własnego integralnego rozwoju.
- Animacja społeczna do poszanowania i pomnażania zasobów przyrodniczych.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznaniu wartości przyrody i jej wielostronnej funkcji w życiu człowieka.
- Stworzenie szans podejmowania działań na rzecz przyrody.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji zadań.
- Inspirowanie do działań animacyjnych na rzecz poszanowania i pomnażania wartości przyrody.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Piękno Boga – piękno przyrody – piękno człowieka".
- Konkurs plastyczny: „Piękno przyrody".
- Konkurs na pracę pisemną: „Kontempluję przyrodę, jej Stwórcę i stawiam sobie zadania".
- Klasowy (szkolny) program działań ekologicznych.
- Indywidualne programy badań nad przyrodą.
- Dzień – „Przyroda woła nas".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest pogłębienie wiedzy na temat piękna przyrody jako dzieła Bożego stworzenia i roli człowieka. Służy temu sesja popularnonaukowa. Jej

efektem oprócz zdobytej wiedzy powinna być potrzeba prawdziwej kontemplacji przyrody, w której centrum znajduje się Bóg. Ta kontemplacja powinna znaleźć swój wyraz w działalności plastycznej, ukazującej piękno przyrody oraz w pracach pisemnych, stanowiących świadectwo kontemplacji piękna przyrody.

W projekcie tym nie może zabraknąć działalności poznawczej i praktycznej. Podjęcie działań proekologicznych przez klasę szkolną (szkołę) oraz podjęcie badań przyrodniczych będzie świadectwem solidarności z przyrodą i jej Stwórcą.

Podsumowanie projektu powinno mieć doniosłe znaczenie w rozwijaniu wrażliwości na piękno, motywowaniu do działań na rzecz ochrony, zachowania i pomnażania zasobów przyrodniczych.

Służy temu dzień – „Przyroda woła nas". W dniu tym powinny być zaprezentowane programy działań ekologicznych i ich efekty, działalność naukowo-badawcza, wyniki konkursu na pracę pisemną oraz konkursu plastycznego. Końcowym efektem potwierdzającym głęboki sens i znaczenie projektu będzie powstanie zarysu kolejnego projektu o tym charakterze i problematyce zorientowanej na poszanowanie Bożego daru w każdym stworzeniu, a szczególnie w ludzkim życiu.

37.
Wzory osobowe godne naśladowania – idziemy w ich ślady

Z nauczania Jana Pawła II:

„Życzę Wam również, aby to *wzrastanie* dokonywało się na drodze obcowania z dziełami człowieka, a bardziej jeszcze z samymi żywymi ludźmi. Ileż jest tych dzieł, jakie w ciągu dziejów stworzyli ludzie! Jak wielkie ich bogactwo i różnorodność! Młodość zdaje się być szczególnie wrażliwa na prawdę, dobro i piękno zawarte w dziełach człowieka (…).

Szczególnie jednak uczymy się człowieka, obcując z ludźmi. Trzeba, ażeby młodość pozwalała Wam „wzrastać w mądrości" przez to obcowanie.

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 43.

„Przyglądając się bliżej współczesnemu społeczeństwu, możemy dostrzec, że głęboko odczuwa ono potrzebę świętych, to znaczy ludzi, którzy dzięki ściślejszej więzi z Bogiem mogą w pewien sposób czynić dostrzegalną Jego obecność i przekazywać Jego słowa (…).

Dla ludzi poszukujących bezpiecznym i łatwo dostępnym punktem odniesienia są święci. Mocą własnego przykładu potrafią oni wskazać drogę prowadzącą we właściwym kierunku".

Jan Paweł II, Homilia w czasie Mszy św. Maribor 19 V 1996. „L'Osservatore Romano", 1996, rok XVII, nr 7–8, s. 14–15.

„Ilu świętych, także wśród młodzieży, ukazuje historia Kościoła! W swojej miłości do Boga ukazali przed obliczem świata własne heroiczne cnoty, stając się wzorami życia, które Kościół podał wszystkim do naśladowania. Wśród wielu wystarczy wymienić: Agnieszkę Rzymską, Andrzeja z Phu Yen, Piotra Calungsod, Józefinę Bakhita, Teresę z Lisieux, Pier Giorgio Frassati, Marcela Callo, Franciszka Castello Aleu czy jeszcze Kateri Tekakwitha, młodą Indiankę zwaną *lilią plemienia Mohawków*. Proszę Boga po trzykroć świętego, przez wstawiennictwo tej niezliczonej rzeszy świadków, aby was, drodzy młodzi, uczynił świętymi, świętymi trzeciego tysiąclecia!".

Jan Paweł II. Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 148–149.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie biografii wybranych wzorów osobowych.
- Zrozumienie funkcji trwałych wartości w budowaniu projektu życia.
- Zaangażowanie się w budowanie i realizację projektu życia według kryterium wzoru osobowego godnego naśladowania.
- Promowanie wzorów osobowych godnych naśladowania.

Nauczyciele

- Inspirowanie uczniów do zbudowania kompendium wiedzy na temat życia i działalności osób – wzorów godnych naśladowania.
- Wspomaganie uczniów w uczeniu się od wzorów.
- Towarzyszenie uczniom w budowaniu projektu życia.

Działania w ramach projektu

- Utworzenie zasobów biograficznych dotyczących wybranych osób będących wzorami: Jana Pawła II, Matki Teresy z Kalkuty, i innych, oraz upowszechnienie ich na stronach internetowych szkoły.
- Sesja plakatowa – „Co możemy wziąć w swoje życie z wzorów osobowych".
- Indywidualne projekty życia według wzorów osobowych.
- Spotkanie z przedstawicielami środowiska i osobami publicznymi, którzy stanowią wzór osobowy godny naśladowania.

Uwagi i komentarze:

Punktem wyjścia jest stworzenie bazy danych biograficznych znanych i cenionych powszechnie osób, które uznajemy za wzory osobowe godne naśladowania. Warto by wśród nich znalazły się też biografie osób z najbliższego środowiska, a także uczniowie szkoły. Poznanie biografii tych osób powinno stać się dla uczniów czynnikiem oceniającego wartościowania samych siebie.

Zadaniem, które może wspomóc uczniów w budowaniu własnego projektu życia, według kryterium wzoru osobowego jest zorganizowanie sesji plakatowej: pt. Co możemy wziąć w swoje życie z wzorów osobowych? Zdobyta wiedza powinna stać się czynnikiem pobudzającym wyobraźnię, motywującym do budowania własnego życia na służbę Bogu i ludziom. Kluczowym zadaniem jest budowanie indywidualnych projektów życia według kryterium wzoru osobowego i ich realizacja.

Prezentacja wybranych projektów, świadectwa uczniów można włączyć w spotkanie z przedstawicielami środowiska i osobami publicznymi – wzorami osobowymi.

Świadectwo tych dwóch grup: uczniów i osób dorosłych stanowi źródło wiedzy i łączy się ze społecznym uczeniem się przez modelowanie.

III.
JA WOBEC DRUGIEGO CZŁOWIEKA

1.
Bądźmy stróżami poranka

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Wy jesteście światłem świata.* Dla tych, którzy słuchali Jezusa od początku, tak jak i dla nas, symbol światła przywołuje pragnienie prawdy i osiągnięcia pełni poznania wyrytych we wnętrzu każdego ludzkiego istnienia.

Kiedy światło blednie czy znika, przestajemy widzieć wyraźnie świat wokół nas. W sercu nocy można się bać i czuć się niepewnym, i wtedy niecierpliwie oczekiwać nadejścia światła zorzy.

Droga Młodzieży, wy macie być stróżami poranka (por. Iz 21,11–12) zwiastującymi nadejście słońca, którym jest Chrystus zmartwychwstały!

Światłem, o którym nam mówi Jezus w Ewangelii jest światło wiary, darmowy dar Boga, które przychodzi, aby oświecić serce i rozjaśnić umysł: *Bóg, ten który rozkazał ciemnościom, by zajaśniały światłem, zabłysnął w naszych sercach, by olśnić nas jasnością poznania chwały Bożej na obliczu Chrystusa* (Kor 4,6). Oto dlaczego słowa Jezusa nabierają wyjątkowego znaczenia podczas gdy wyjaśnia On swoją tożsamość i swoją misję: *Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia* (J 8,12).

Osobiste spotkanie z Chrystusem rozjaśnia życie nowym światłem, wprowadza nas na właściwą drogę i zobowiązuje nas, abyśmy byli Jego świadkami. Pochodzący od Niego nowy sposób patrzenia na świat i na ludzi przenika nas dogłębnie w tajemnicy wiary, która nie jest jedynie zbiorem tez wymagających przyjęcia i za-

twierdzenia przez rozum, lecz pewnym doświadczeniem do przyswojenia, prawdą, którą trzeba żyć, solą i światłem całej rzeczywistości (por. *Veritatis splendor*, 88).

We współczesnym, zlaicyzowanym świecie, w którym wielu myśli i żyje tak, jak gdyby Bóg nie istniał, albo skłania się ku irracjonalnym formom religijności, właśnie wy, młodzi, musicie na nowo ukazać, że wiara jest decyzją osobistą, która angażuje całą egzystencję. Niech Ewangelia będzie wielkim kryterium wyznaczającym wybory i kierunki waszego życia! W ten sposób staniecie się misjonarzami w słowach i czynach, gdziekolwiek żyjecie i pracujecie, będziecie znakami miłości Boga, wiarygodnymi świadkami miłującej obecności Chrystusa. Pamiętajcie: *Nie zapala się (…) światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu* (Mt 5,15)".

Jan Paweł II. Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 147–148.

Cele i zadania wychowawczodydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie: Co znaczy być „stróżem poranka".
- Przyjęcie na siebie zadania bycia „stróżem poranka".
- Zaangażowanie w głoszenie swojej wiary w Boga, Pana, Zbawiciela.

Nauczyciele

- Stworzenie uczniom szans pełnienia funkcji „stróżów poranka".
- Towarzyszące wspieranie w podjętych działaniach.
- Dodawanie odwagi, udzielanie rad i wzmacnianie.
- Dawanie świadectwa „stróża poranka".

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe: „Być stróżem poranka to zapowiadać świt nowej wiosny Ewangelii".
- Sztuka teatralna „Bądźmy stróżami poranka".
- Indywidualne programy bycia „stróżem poranka".
- Dzień – „Budzimy świt nowej wiosny Ewangelii".
- Konkurs twórczej aktywności plastycznej: „Świat nowej wiosny Ewangelii".
- Konkurs na pracę pisemną pt. „Jestem stróżem poranka".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zdobycie wiedzy: zrozumienie, co znaczy być „stróżem poranka". Służą temu debaty klasowe. Filarem projektu są indywidualne programy bycia „stróżem poranka" i dzień pt. „Budzimy świt nowej wiosny Ewangelizacji". Dzień ten powinien mieć charakter o szerszym zasięgu społecznym, adresowanym do podmiotów środowiska lokalnego – rodziców, uczniów innych szkół, itp. W jego programie powinny znaleźć miejsce świadectwa z realizacji indywidualnych programów, prezentacja konkursowych prac.

2.
Rozpoznajemy otrzymany dar i obdarzamy nim innych

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Mamy (…) według udzielonej nam łaski różne dary* (Rz 12,6). Tak. Trzeba rozeznać dobrze, czym zostałeś obdarzony przez Boga w Chrystusie. Trzeba dobrze rozeznać dar otrzymany, aby umieć nim obdarzać innych. Aby przyczyniać się do wspólnego dobra! Tak, trzeba rozeznać dobrze, czym zostałeś obdarzony przez Boga w Chrystusie. Trzeba dobrze rozeznać dar otrzymany w doświadczeniach życia rodzinnego i parafialnego, w uczestnictwie w stowarzyszeniach, w charyzmatycznym rozkwicie ruchów kościelnych, aby umieć nim obdarować innych. Aby ubogacić w ten sposób wspólnotę i dzieło Kościoła. Aby być świadkiem Chrystusa w swojej dzielnicy, szkole, w uniwersytecie i w fabryce, w miejscach pracy i rozrywki. Aby przyczyniać się do dobra wspólnego, służyć innym w rozwijaniu ich człowieczeństwa, służyć godności, solidarności i tym wszystkim doświadczeniom, przez które ludzie młodzi mogą być autentycznymi współtwórcami form życia bardziej godnych człowieka".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie IV Światowego Dnia Młodzieży. Santiago de Compostela, 20 VIII 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 221.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Rozeznanie we własnej osobowości w kontekście otrzymanego daru.
- Świadomość otrzymanych darów, których źródłem jest Bóg, rodzina, szkoła, grono rówieśników, parafia, wspólnota Kościoła, środowisko lokalne.
- Nabycie kompetencji interpersonalnych.
- Zaangażowanie w budowanie indywidualnego, grupowego, zespołowego programu obdarowywania drugich otrzymanymi darami.
- Wdzięczność za otrzymane dary.

Nauczyciele

- Stworzenie szansy w rozpoznawaniu mocnych stron osobowości uczniów oraz zasobów doświadczeń, otrzymanych wartości oraz ich źródeł.
- Inspirowanie do budowania indywidualnych, grupowych, zespołowych programów obdarowywania innych otrzymanymi darami.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji programów.
- Dawanie świadectwa otrzymanych darów i obdarowywania nimi innych osób.
- Oceniające wartościowanie realizacji zadań w ramach projektu.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty: „Moje mocne strony osobowości – zadania dla mnie".
- Moja mapa otrzymanych darów.
- Indywidualne, grupowe, klasowe programy obdarowywania otrzymanymi darami.
- Konkurs na pracę pisemną: „Mam dar – obdarowuję nim innych".
- Dzień obdarowywania innych swoimi darami.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest rozeznanie w mocnych stronach osobowości i postawienie zadań permanentnego ich wzmacniania. Służą temu warsztaty poprowadzone przez psychologa i pedagoga szkolnego. Kontynuacją tego wysiłku jest rozeznawanie każdego dnia otrzymanych darów i zbudowanie indywidualnej mapy darów. Należy zwrócić uwagę na różnorodność darów: zdolności, różnych kompetencji społecznych. Można na podstawie tych map zbudować mapę klasy. Będzie ona sta-

nowiła klasowe zasoby darów, stanowiące podstawę grupowych i klasowego programu pomocy – obdarowywania otrzymanymi darami.

Filarem projektu są indywidualne, grupowe, klasowe programy obdarowywania otrzymanymi darami. Ważne w tym względzie są działania o charakterze opiekuńczym, wychowawczym, formacyjnym, np. indywidualna opieka nad uczniami mającymi trudności w nauce, ale też działania, których jest tworzenie wspólnot o określonych celach i programie budowania dobra wspólnego.

Okazją do podsumowania projektu jest zorganizowanie dnia obdarowywania innych swoimi darami. Wskazane by w programie znalazło się miejsce prezentowania otrzymanych darów o charakterze artystycznym. Warto zorganizować wystawę ukazującą efekty realizacji projektu. Ważnym punktem tego dnia jest podsumowanie konkursu na pracę pisemną, świadectwo uczniów oraz przedstawienie indywidualnych i grupowych pomocy oraz ich efektów. Należy zadbać o szersze upowszechnienie wydarzeń tego dnia, np. w formie filmu zamieszczonego w sieci.

3.
Dzielimy się z innymi darem wiary

Z nauczania Jana Pawła II:

„Powołanie chrześcijańskie jest ukierunkowane na apostolat, na ewangelizację, na misję. Chrystus wzywa każdego ochrzczonego, aby stał się Jego apostołem we własnym środowisku i w świecie: *Jak Ojciec Mnie posłał, tak i Ja was posyłam* (J 20,21). Chrystus, za pośrednictwem swego Kościoła, powierza wam niezwykle ważną misję przekazania innym daru zbawienia i zaprasza was do włączenia się w budowanie Jego królestwa. Wybiera was, pomimo waszych wad i braków, dlatego że was miłuje i ufa wam. Ta bezgraniczna miłość Chrystusa winna ożywiać wasz apostolat, według słów św. Pawła: *miłość Chrystusa przynagla nas* (2 Kor 5,14). Być uczniem Chrystusa nie jest sprawą prywatną, bowiem trzeba się dzielić z innymi darem wiary. Dlatego właśnie Apostoł pisze: *Nie jest dla mnie powodem do chluby to, że głoszę Ewangelię. Świadom jestem ciążącego na mnie obowiązku. Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!* (1 Kor 9,16). Poza tym nie zapominajcie, że wiara umacnia się i wzrasta wtedy, gdy przekazuje się ją innym (por. *Redemptoris missio*, 2).

Jesteście powołani do pracy misyjnej na terenach, które niekoniecznie leżą w dalekich krajach, ale mogą się znajdować wszędzie, także i tam, gdzie żyjecie na co dzień. W krajach o bardzo starej tradycji chrześcijańskiej istnieje dzisiaj nagląca potrzeba nowej ewangelizacji, ponownego wyjaśniania Chrystusowego nauczania, gdyż ciągle jeszcze wielu ludzi Go nie zna albo zna bardzo mało. Wielu zaś oddaliło się od Niego, ulegając presji sekularyzmu i zobojętnienia religijnego (por. *Christifideles laici*, 4)".

Jan Paweł II. Orędzie na VII Światowy Dzień Młodzieży. 24 XI 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 88–89.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Pogłębianie wiary w Boga.
- Nabywanie kompetencji interpersonalnych.
- Odwaga w głoszeniu prawd wiary.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w umacnianiu wiary.
- Stworzenie szans w głoszeniu prawd wiary w różnych środowiskach.
- Towarzyszące wspieranie w podjętej misji.

Działania w ramach projektu

- Zorganizowanie młodzieżowego koła misyjnego.
- Utworzenie tabla – znani polscy misjonarze.
- Utworzenie mapy możliwych działań misyjnych.
- Dzień misyjny w szkole.

Uwagi i komentarze

Projekt ma charakter grupowy, oparty na budowaniu mikrośrodowiska, które podejmie działalność o charakterze misyjnym. Służy temu zorganizowanie młodzieżowego koła misyjnego. Jego działalność powinna mieć charakter koncentrycznie rozszerzającego się horyzontu poczynając od najbliższego środowiska po środowisko dalsze, przekraczające granicę kraju. Zobrazowanie szerokiej działalności misyjnej, jej sensu i szans rozwojowych dla tych, którzy nie znają wiary chrześcijańskiej jest utworzenie tabla znanych misjonarzy. Powinno być wzbogacane w formie skróconej opisem ich działalności.

W realizacji projektu ważnym zadaniem jest utworzenie mapy możliwych działań misyjnych. Powinna ona zawierać również informacje o podejmowanych działaniach misyjnych młodzieży oraz uzyskiwanych rezultatach. Mapa może przyjąć postać materialną (tradycyjną), ale może mieć formę elektroniczną. Swego rodzaju „szkołą edukacji misyjnej" może być dzień misyjny w szkole. Warto zadbać by w tym dniu odbyło się spotkanie z misjonarzem, nastąpiła prezentacja działalności i osiągnięć koła.

4.
Jesteśmy z drugimi i dla drugich

Z nauczania Jana Pawła II:

„Człowiek odczytuje siebie, swoje człowieczeństwo, równocześnie jako własny świat wewnętrzny – i jako swoisty obszar bytowania „z drugim" i dla „drugich".

Tutaj właśnie przykazania Dekalogu i Ewangelii posiadają znaczenie decydujące – w szczególności zaś przykazanie miłości, które otwiera człowieka w stronę Boga – i w stronę bliźnich. Miłość bowiem jest *więzią doskonałości* (Kol 3,14). Przez nią najpełniej dojrzewa człowiek oraz międzyludzkie braterstwo. Dlatego miłość jest *największa* (por. 1 Kor 13,13), jest pierwszym wśród wszystkich przykazań, jak uczy Chrystus (por. Mt 22,38), w nim też wszystkie inne zawierają się i jednoczą".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 22–23.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Nabycie wiedzy na temat budowania wspólnoty i służby drugiemu człowiekowi.
- Zrozumienie, że bycie z drugim i bycie dla drugiego stanowi o człowieczeństwie człowieka.
- Nabycie kompetencji społecznych (umiejętności) komunikacji interpersonalnej.
- Poszanowanie drugiego człowieka, okazywanie mu dobroci i miłości.

- Z zaangażowaniem podejmowanie działań na rzecz służby drugiemu człowiekowi i animacja innych do tej działalności.
- Zaangażowanie w przekształcenie klasy i szkoły w trwałą wspólnotę miłości i służby.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat miłości bliźniego, budowania wspólnoty, służby drugiemu człowiekowi.
- Inspirowanie do budowania dobrych relacji z drugim, budowania wspólnot koleżeńskich, wspólnoty klasowej, szkolnej.
- Towarzyszenie uczniom w tworzeniu i realizowaniu programu służby drugiemu człowiekowi oraz budowaniu wspólnot.

Działania w ramach projektu

- Trening (warsztaty) komunikacji interpersonalnej.
- Dzień Dekalogu – „Przykazania o miłości".
- Dzień otwartych oczu w szkole i społeczności lokalnej.
- Indywidualny program służby drugiemu człowiekowi.
- Konkurs na najlepszą wspólnotę klasową.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest nabycie (rozwój) przez uczniów umiejętności komunikacji interpersonalnej. Służą ku temu warsztaty (trening) umiejętności. Centralnym zagadnieniem aksjologicznym jest wartość miłości. Pogłębieniu rozumienia jej fenomenu służy zorganizowanie Dnia Dekalogu – przykazań miłości. Stanowi to zadanie dla katechety. Warto zadbać o bogactwo metod i form przekazania wiedzy na ten temat: prezentacja treści na stronie szkoły, specjalny apel szkolny, list do osób, w których wyrażają uczniowie miłość, inscenizacje, itp.

Priorytetowym zadaniem jest odnalezienie w klasie, szkole i środowisku lokalnym, tych osób, które potrzebują pomocy. Służy temu Dzień otwartych oczu, którego efektem powinno być utworzenie grupy osób („banku" osób), którym uczniowie przyjdą z pomocą w sposób indywidualny, grupowy i zespołowy. Ważną kwestią jest rozeznanie w potrzebach i wartościowanie swoich możliwości.

Na uwagę zasługuje wprowadzenie indywidualnych programów służby społecznej w różnych zakresach: pomocy w pracy samokształceniowej uczniom, któ-

rzy mają trudności w nauce, ludziom starszym, chorym, etc. Warto by uczniowie prowadzili dziennik takiej służby, wpisując datę pomocy, rodzaj działań, efekty, wnioski, uwagi, postanowienia, etc. Wymiana doświadczeń w klasie stanie się czynnikiem budowania wspólnoty klasowej, którą będzie można określić wspólnotą służby bliźniemu.

Ważnym zadaniem tworzenia przestrzeni bycia z drugimi i dla drugich jest zorganizowanie konkursu na najlepszą wspólnotę klasową. Trzeba opracować regulamin tego konkursu, a każda klasa może opracować regulamin klasy, jako społeczna umowa dotycząca urzeczywistniania wartości warunkujących budowanie wspólnoty.

Podsumowaniem konkursu może być sporządzenie w każdej klasie i prezentacja bilansu bycia z drugim i dla drugiego. Zsumowanie bilansów klasowych będzie stanowić bilans szkoły, który powinien być opublikowany na stronie szkoły.

5.
Stajemy się twórcami dialogu i współpracy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Uczniowie i przyjaciele Jezusa, stańcie się twórcami dialogu i współpracy z tymi, którzy wierzą w Boga rządzącego światem z nieskończoną miłością; stańcie się ambasadorami Mesjasza, którego znaleźliście i poznaliście w Jego *domu*, w Kościele, tak aby wielu innych waszych rówieśników mogło pójść Jego śladami, w świetle waszej braterskiej miłości i waszych radosnych spojrzeń, które kontemplowały Chrystusa.

Jezus mieszka pośród mężczyzn i kobiet *noszących zaszczytne imię chrześcijan* (por. *Lumen gentium*, 15). Wszyscy mogą Go spotkać czytając Pismo Święte, modląc się i służąc bliźniemu. W wigilię trzeciego tysiąclecia każdego dnia coraz pilniejszy staje się obowiązek naprawy zgorszenia, jakim jest podział między chrześcijanami, umocnienie jedności przez dialog, wspólną modlitwę i świadectwo. Nie chodzi o to, by zapominać o rozbieżnościach i problemach w duchu nie opowiadającego się po żadnej stronie relatywizmu, ponieważ byłoby to równoznaczne z przykryciem nie zaleczonej rany i mogłoby spowodować przerwanie drogi przed osiągnięciem celu, którym jest pełna komunia. Przeciwnie, pod kierunkiem Ducha Świętego należy działać tak, aby osiągnąć rzeczywiste pojednanie, ufając w skuteczność modlitwy wypowiedzianej przez Jezusa w przeddzień męki: *Ojcze, (…) aby stanowili jedno, tak jak My jedno stanowimy* (J 17,22). Im bardziej zbliżycie się do Jezusa, tym lepiej zdołacie zbliżyć się do siebie nawzajem. A im więcej uczynicie konkretnych gestów pojednania, tym głębiej poznacie Jego miłości.

Jezus mieszka zwłaszcza w waszych parafiach, we wspólnotach, w których żyjecie, w stowarzyszeniach i ruchach kościelnych, do których należycie, jak również we wszelkich współczesnych zrzeszeniach apostolskich, które są na służbie nowej ewangelizacji. Bogactwo tak wielkiej różnorodności charyzmatów przynosi korzyść całemu Kościołowi i zachęca każdego wierzącego, by oddał swoje zdolności na służbę jedynemu Panu, który jest źródłem zbawienia dla całej ludzkości".

Jan Paweł II. Orędzie na XII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1996. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 114.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Odkrycie wartości dialogu i współpracy.
- Potrzeba tworzenia grup wspólnotowych.
- Nabywanie umiejętności dialogu i współpracy.
- Twórcze uczestnictwo w realizacji programu działalności grup i wspólnot.
- Dawanie świadectwa wierności Chrystusowi w procesie dialogu i współpracy.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat wartości dialogu i współpracy oraz kształtowaniu umiejętności w tym zakresie.
- Inspirowanie do tworzenia grup i wspólnot realizujących wartości ewangeliczne.
- Wspieranie działalności uczniów w zakresie dialogu i współpracy.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt. „Dialog i współpraca zadaniem młodych".
- Warsztaty pt. „Dialog i współpraca jest w moich rękach".
- Zorganizowanie w klasach grup współpracy koleżeńskiej z określonymi programami działania.
- Zorganizowanie wspólnot „Uczniów i przyjaciół Jezusa".
- Sesja plakatowa „Dialog i współpraca" połączona podsumowaniem projektu: „Nasze efekty twórczego dialogu i współpracy".

Uwagi i komentarze

Pierwszym zadaniem w ramach realizacji projektu jest zdobycie wiedzy na temat wartości dialogu i współpracy. Służy temu sesja popularnonaukowa. Należy zwrócić uwagę na rodzaje dialogu oraz treści i zakresy współpracy, jej rozszerzający się horyzont: współpraca w klasie, w szkole, społeczności lokalnej, społeczeństwie; współpraca krajowa, międzynarodowa.

Wartość dialogu i współpracy powinna być ukazana na konkretnych, eksponujących efekty przykładach. Ale też należy ukazywać skutki braku dialogu i współpracy w różnych dziedzinach i społecznościach.

Ważnym zadaniem jest zdobycie kompetencji dialogu i nawiązywania oraz kontynuowania współpracy. Stąd pomocą w tym względzie mogą okazać się warsztaty, których celem jest nabycie powyższych kompetencji.

„Rdzeniem" projektu jest zorganizowanie funkcjonowania klas(y) w oparciu o dynamikę pracy grupowej. Należy przemyśleć dobór grup według kryterium zainteresowań, zdolności, zawartych przyjaźni, realizowanych celów i zadań. Zadaniem nauczyciela jest troskliwe czuwanie nad składem osobowym, realizowanym programem, efektami pracy.

Drugim ważnym filarem projektu jest utworzenie wspólnot „Uczniów i przyjaciół Jezusa". Ich zadaniem jest prowadzenie pogłębionego życia religijnego poprzez czytanie Pisma Świętego, modlitwę i służbę bliźniemu.

Bardzo ważnym zadaniem jest uroczyste podsumowanie projektu. Warto zadbać o ubogacenie w formie plakatowej, gdzie treścią plakatów będą efekty projektu. Centralnym punktem podsumowania powinny być świadectwa twórczego dialogu i współpracy.

6.
Budujemy wspólnotę klasy i szkoły

Z nauczania Jana Pawła II:

„Nie trwajcie w wyniosłym odosobnieniu! Porozumienie! Miłość! Wywierajcie zdrowy wpływ na społeczeństwo, pomagając mu obalać bariery, które wyrosły między pokoleniami. Żadnych barier! Żadnych barier! Wspólnota pokoleń, wspólnota rodziców i dzieci! Wspólnota".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie X Światowego Dnia Młodzieży. Manila – Rizal Park, 15 I 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 302.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie wartości wspólnoty i wartości, które ją konstytuują.
- Zrozumienie, że wspólnota jest nośnikiem wielu wartości, a przez to warunkuje rozwój człowieka w każdym wymiarze jego życia i funkcjonowania.
- Zaangażowanie w budowanie wspólnoty klasy i szkoły.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy o wartości wspólnoty i wiedzy o wartościach, które ją konstytuują.
- Ukazanie sposobów budowania wspólnoty.

- Wspomaganie w wartościowaniu klasy szkolnej w aspekcie wspólnoty i postawienie zadania jej budowania.
- Czynne uczestnictwo w budowaniu wspólnoty klasowej.

Działania w ramach projektu

- Debata szkolna na temat: „Wspólnota wielką wartością i trajektorią w świat wartości".
- Konkurs pt.: „Nasza klasa jest wspólnotą".
- Konkurs na projekt „Nasza szkoła wspólnotą".
- Dzień wspólnoty szkolnej.

Uwagi i komentarze

Projekt ma charakter ogólnoszkolny. Jego głównym celem jest budowanie klasy szkolnej jako wspólnoty oraz społeczności szkolnej jako wspólnoty szkolnej. Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat wartości wspólnoty i wartości, których urzeczywistnienie warunkuje budowanie wspólnoty. Należy w tym względzie zwrócić uwagę na funkcje wspólnoty w życiu człowieka. Chodzi głównie na ukazaniu jej złożonej roli w rozwoju. Drugim ważnym zadaniem jest ukazanie funkcji wartości w budowaniu wspólnoty: solidarności, odpowiedzialności, troski, miłości, pokoju, dialogu. Na podstawie zdobytej wiedzy można podjąć bardzo ważne zadanie w projekcie – budowanie wspólnoty klasowej i szkolnej. Sposobem realizacji tego zadania jest konkurs „Nasza klasa jest wspólnotą" i konkurs na projekt „Nasza szkoła wspólnotą". Opis wspólnoty klasowej powinien mieć charakter szczegółowego sprawozdania, w którym ukazane zostaną konkretne działania podejmowane na rzecz budowania wspólnoty klasowej, ich ewaluacja i uzyskane wyniki potwierdzone swobodnymi wypowiedziami uczniów. Dzień wspólnoty szkolnej powinien stanowić okazję do prezentacji wyników konkursu oraz do działań integracyjnych z podmiotami szkoły. Niech to będzie dzień radości obcowania z drugim i dla drugich.

7.
Budujemy społeczność naszej szkoły bardziej przyjazną, sprawiedliwą, solidarną

Z nauczania Jana Pawła II:

„Czyż nie tego właśnie potrzebuje dzisiejszy świat? Pośród wszystkich narodów dostrzega się zdecydowanie gorące pragnienie jedności, będącej w stanie zburzyć wszelkie bariery zobojętnienia i nienawiści; to wielkie zadanie odnosi się szczególnie do was, młodzi, abyście budowali społeczność bardziej sprawiedliwą i bardziej solidarną".

Jan Paweł II. Orędzie na VI Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1990. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 83.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zdobycie wiedzy na temat wartości przyjaźni, sprawiedliwości, solidarności.
- Zrozumienie, że podstawą urzeczywistnienia tych wartości jest miłość.
- Zaangażowanie w urzeczywistnianie wartości przyjaźni, sprawiedliwości solidarności w wymiarze jednostkowym i społecznym.
- Zaangażowanie w budowanie społeczności klasowej i szkolnej na powyższych wartościach.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat przyjaźni, sprawiedliwości, solidarności.

- Towarzyszące wspomaganie w urzeczywistnieniu tych wartości.
- Dawanie świadectwa przyjaźni, sprawiedliwości, solidarności.

Działania w ramach projektu

- Zbudowanie kompendium wiedzy na temat wartości przyjaźni, sprawiedliwości, solidarności.
- Konkurs na koncepcję klasy szkolnej: w której panuje przyjaźń, sprawiedliwość, solidarność.
- Utworzenie „Klubu przyjacielskiego wsparcia i solidarności".
- Święto szkoły pod hasłem „Przyjaźń, sprawiedliwość, solidarność".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat tych trzech wartości. Chodzi o wiedzę prawdziwą bez deformacji. Przyjaźń, sprawiedliwość, solidarność muszą być wartościami prawdziwymi, tzn. prawdziwa przyjaźń, sprawiedliwość, solidarność muszą generować obiektywne dobro. Należy zwrócić uwagę na związek sprawiedliwości i miłosierdzia, solidarności w dobru i prawdy w przyjaźni. Kompendium wiedzy powinno znaleźć swe miejsce w zakładce na stronie internetowej szkoły pt. „Przyjaźń, sprawiedliwość, solidarność". Może być też wydane drukiem zwartym.

By wartości te były w sposób systemowy urzeczywistniane, pożądane jest zorganizowanie konkursu na koncepcję klasy szkolnej, budowanej na tych trzech wartościach. Koncepcji tej należy nadać strukturę, w której umieszczone zostaną: stawiane cele, zadania, sposoby realizacji zadań, sposoby ewaluacji osiągnięć.

Okazją do rozstrzygnięcia konkursu jest święto szkoły pod hasłem tych trzech wartości. W programie mogą znaleźć się również wytwory aktywności artystycznej młodzieży dotyczące tych wartości: wiersze, piosenki, opowiadania. Warto zadbać o świadectwa młodzieży i promowanie wzorów osobowych godnych naśladowania.

W realizacji projektu doniosłe znaczenie odgrywa tworzenie mikrośrodowiska, które swą działalnością stanowi swego rodzaju szkołę aksjologiczną.

8.
Solidarność i gotowość dzielenia się dobrami z najuboższymi to zadanie nas młodych

Z nauczania Jan Pawła II:

„Aby wiedzieć, czy naprawdę kocha Boga, człowiek musi się przekonać, że rzeczywiście kocha bliźniego. A jeśli chce ocenić jakość swej miłości do bliźniego, winien się zastanowić, czy prawdziwie kocha Boga. Ten bowiem, *kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi* (1 J 4,20) i *po tym poznajemy, że miłujemy dzieci Boże, gdy miłujemy Boga i wypełniamy Jego przykazania* (1 J 5,2).

W liście apostolskim *Tertio millennio adveniente* wezwałem chrześcijan, aby *bardziej zdecydowanie potwierdzili opcję preferencyjną na rzecz ubogich i odepchniętych*» (por. nr 51). Ma to być opcja «preferencyjna», a nie wyłączająca. Jezus wzywa nas, byśmy kochali ubogich, którzy potrzebują szczególnej opieki ze względu na swoją bezbronność. Jak wiadomo, jest ich coraz więcej, nawet w tak zwanych krajach bogatych, choć przecież dobra tego świata są przeznaczone dla wszystkich! Każdy przejaw ubóstwa jest wyzwaniem dla chrześcijańskiego miłosierdzia każdego z nas. Jednakże miłosierdzie powinno wyrażać się także w działalności na płaszczyźnie społecznej i politycznej, ponieważ problem ubóstwa na świecie wynika z konkretnych uwarunkowań, które ludzie dobrej woli, budowniczowie cywilizacji miłości, winni przemieniać. Tych «struktur grzechu» nie można przezwyciężyć inaczej, jak tylko dzięki współpracy wszystkich i dzięki postawie, która każe «zatracić samego siebie» dla bliźniego, a nie wyzyskiwać go, *służyć mu*, a nie uciskać (por. *Sollicitudo rei socialis,* 38).

Zwłaszcza do was, droga młodzieży, kieruję wezwanie, byście okazując solidarność i gotowość dzielenia się dobrami, podejmowali konkretne inicjatywy na rzecz najuboższych i we współpracy z nimi. Włączajcie się aktywnie w programy, w których wasi rówieśnicy w różnych krajach realizują praktycznie zasadę braterstwa i solidarności: jest to jeden ze sposobów, aby *oddać* Bogu, obecnemu w ubogich, przynajmniej część z tego, czym On obdarzył was hojniej niż innych. Może to też być widzialny znak podjętej przez was fundamentalnej decyzji, aby całe swoje życie skierować zdecydowanie ku Bogu i braciom".

Jan Paweł II. Orędzie na XIV Światowy Dzień Młodzieży. 6 I 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 132–133.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości solidarności i potrzeby jej urzeczywistniania.
- Rozeznanie potrzeb osób wymagających pomocy.
- Przekonanie o potrzebie dzielenia się dobrami z najuboższym.
- Zaangażowanie w budowanie programów pomocowych i ich realizacja.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości solidarności i służby najuboższym
- Inspirowanie do budowania programów pomocowych i towarzyszenie uczniom w ich realizacji
- Ukazywanie wartości rozwojowej pomagania najuboższym

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe: „Solidarność i służba najuboższym – pilne zadania we współczesnym świecie.
- Zbudowanie mapy potrzeb i służby najuboższym
- Opracowanie i realizacja programów pomocowych: indywidualnych, grupowych, klasowych, szkolnych
- Dzień daru dla potrzebujących

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zrozumienie wartości i służby ubogim, ich funkcji rozwojowych dla osób pomagających i obdarowanych. Drugim ważnym zadaniem jest rozeznanie wśród osób i ich potrzeb. Chodzi o zbudowanie struktur podmiotów, które można określić jako najuboższe. Nie chodzi tu tylko o wymiar materialny, ale także intelektualny, społeczny, kulturowy, religijny. Rozeznanie należy zacząć od własnej klasy, szkoły, środowiska lokalnego, kraju, innych krajów. Podstawowym filarem realizacji projektu jest opracowanie programów pomocowych: indywidualnych, grupowych, klasowych, szkolnych. Mogą być one adresowane do pojedynczych osób lub grup społecznych.

Projektując programy i realizując je należy uwzględnić zasadę pomocniczości. W myśl, której pomoc powinna być czynnikiem wyzwalającym aktywność własną prowadzącą do rozwiązania zaistniałej sytuacji. Realizacja projektów powinna podlegać ewaluacji sposobów realizacji i uzyskiwanych efektów. Okazją do podsumowania projektu, swego rodzaju formą podsumowania działalności może okazać się „Dzień daru". Warto zadbać by spotkanie to miało charakter wspólnotowy, by w programie znalazła się prezentacja realizacji programów, świadectwa podmiotów daru oraz podjęcie nowych inicjatyw o szerszym zakresie. Wielkim sukcesem będzie włączenie w dalsze działania osób obdarowanych pomocą.

9.
Włączamy się w odnowę życia społecznego

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wobec szerzenia się groźnych form niesprawiedliwości społecznej i gospodarczej oraz korupcji politycznej, które dotykają całych krajów i narodów, narasta oburzenie wielkiej rzeszy ludzi, których podstawowe prawa zostały podeptane i znieważone; coraz powszechniejsza i pilniejsza jest też potrzeba radykalnej odnowy jednostek i społeczeństw, zdolnej zapewnić sprawiedliwość, solidarność, uczciwość i jawność.

Droga, którą trzeba przejść, jest z pewnością długa i uciążliwa. Liczne i wielkie są zadania, jakie należy podjąć, aby tego rodzaju odnowa stała się możliwa, także ze względu na wielorakość i powagę przyczyn, które rodzą różne formy niesprawiedliwości, istniejące w dzisiejszym świecie. Jak jednak uczy nas historia i doświadczenie, u podstaw tych sytuacji nietrudno jest odnaleźć przyczyny w swej istocie „kulturowe", to znaczy związane z określonymi wizjami człowieka, społeczeństwa i świata. W rzeczywistości istotę kwestii kulturowej stanowi zmysł moralny, którego podłożem i wypełnieniem jest zmysł religijny.

Tylko Bóg, najwyższe Dobro, stanowi niewzruszoną podstawę i niezastąpiony warunek moralności, to znaczy przykazań, zwłaszcza przykazań negatywnych, które zabraniają, zawsze i w każdym przypadku, postępowania i czynów sprzecznych z osobową godnością każdego człowieka. Tak więc najwyższe Dobro i dobro moralne spotykają się w prawdzie: w prawdzie Boga Stwórcy i Odkupiciela oraz w prawdzie człowieka przez Niego stworzonego i odkupionego. Tylko na funda-

mencie tej prawdy można budować odnowione społeczeństwo i rozwiązać najbardziej złożone i poważne problemy, które nim wstrząsają, a przede wszystkim przezwyciężyć różne formy totalitaryzmu, aby otworzyć drogę wiodącą ku autentycznej wolności osoby. «Totalitaryzm rodzi się z negacji obiektywnej prawdy: jeżeli nie istnieje prawda transcendentna, przez posłuszeństwo której człowiek zdobywa swą pełną tożsamość, to nie istnieje też żadna pewna zasada, gwarantująca sprawiedliwe stosunki pomiędzy ludźmi. Istotnie, ich klasowe, grupowe i narodowe korzyści nieuchronnie przeciwstawiają jednych drugim. Jeśli się nie uznaje prawdy transcendentnej, triumfuje siła władzy i każdy dąży do maksymalnego wykorzystania dostępnych mu środków, do narzucenia własnej korzyści czy własnych poglądów, nie bacząc na prawa innych. (…) Tak więc nowoczesny totalitaryzm wyrasta z negacji transcendentnej godności osoby ludzkiej, będącej widzialnym obrazem Boga niewidzialnego i właśnie dlatego z samej swej natury podmiotem praw, których nikt nie może naruszać: ani jednostka czy grupa, ani też klasa, naród lub państwo. Nie może tego czynić nawet większość danego społeczeństwa, zwracając się przeciw mniejszości, spychając ją na margines, uciskając, wyzyskując, czy usiłując unicestwić».

Dlatego nierozerwalny związek prawdy z wolnością – która wyraża istotną więź między mądrością a wolą Bożą – ma niezwykle doniosłe znaczenie dla życia ludzi na płaszczyźnie społeczno-ekonomicznej i społeczno-politycznej, jak to wynika z nauki społecznej Kościoła, która „należy (…) do dziedziny (…) teologii, zwłaszcza teologii moralnej" – oraz z jej prezentacji przykazań, które rządzą życiem społecznym, gospodarczym i politycznym nie tylko w kategoriach ogólnych postaw, ale także w odniesieniu do określonych sposobów postępowania i konkretnych czynów.

I tak, Katechizm Kościoła Katolickiego najpierw stwierdza, iż „w dziedzinie gospodarczej nakaz poszanowania ludzkiej godności oznacza, że należy praktykować cnotę umiarkowania, aby ograniczać przywiązanie do dóbr tego świata; cnotę sprawiedliwości, aby respektować prawa bliźniego i oddać mu to, co mu się należy; cnotę solidarności – w myśl złotej zasady i na wzór wielkoduszności Chrystusa, który «będąc bogaty», dla nas stał się ubogi, aby nas «ubóstwem swym ubogacić» (2 Kor 8,9)". Następnie Katechizm wymienia zachowania i czyny, które sprzeciwiają się ludzkiej godności: kradzież, umyślne przetrzymywanie rzeczy pożyczonych lub znalezionych, oszustwo w handlu (por. Pwt 25,13–16), niesprawiedliwe wynagradzanie za pracę (por. Pwt 24,14–15; Jk 5,4), podnoszenie cen, z wykorzystywaniem

niewiedzy lub pilnych potrzeb innych (por. Am 8,4–6), przywłaszczanie sobie i wykorzystywanie dla prywatnych celów dóbr należących do społeczeństwa lub przedsiębiorstwa, złe wykonywanie pracy, oszustwa podatkowe, fałszowanie czeków i rachunków, nadmierne wydatki, marnotrawstwo itp. Dalej zaś czytamy: „Siódme przykazanie zabrania czynów i przedsięwzięć, które kierując się jakąkolwiek motywacją – egoistyczną czy ideologiczną, handlową czy totalitarną – prowadzą do zniewolenia istot ludzkich, do przesłonięcia ich osobowej godności, do kupowania ich, sprzedawania i wymieniania, jak gdyby były towarem. Sprowadzanie człowieka przemocą do roli przedmiotu użytkowego lub źródła dochodu jest grzechem przeciwko jego godności i fundamentalnym prawom. Św. Paweł nakazywał chrześcijańskiemu panu, aby traktował niewolnika-chrześcijanina «już nie jako niewolnika, lecz (…) jako brata (…) w Panu» (Flm 1,6)".

W odniesieniu do dziedziny polityki należy podkreślić, że uczciwość w kontaktach między rządzącymi a rządzonymi, jawność w administracji publicznej, bezstronność w rozstrzyganiu spraw publicznych, poszanowanie praw przeciwników politycznych, ochrona praw ludzi oskarżonych w procesach i sądach doraźnych, sprawiedliwe i uczciwe wykorzystanie pieniędzy publicznych, odrzucenie niegodziwych metod zdobywania, utrzymywania i poszerzania władzy za wszelką cenę to zasady, które znajdują swe najgłębsze źródło, a jednocześnie uzasadnienie wartości osoby, w transcendentnej wartości osoby i w obiektywnych nakazach moralnych, dotyczących funkcjonowania państw. Gdy zasady te nie są przestrzegane, zanika sam fundament politycznego współistnienia, a całe życie społeczne wystawiane jest stopniowo na ryzyko, zagrożenie i rozkład (por. Ps 14 [13], 3–4; Ap 18,2–3. 9–24). Po upadku w wielu krajach ideologii, które wiązały politykę z totalitarną wizją świata – przede wszystkim marksizmu – pojawia się dzisiaj nie mniej poważna groźba zanegowania podstawowych praw osoby ludzkiej i ponownego wchłonięcia przez politykę nawet potrzeb religijnych, zakorzenionych w sercu każdej ludzkiej istoty: jest to groźba sprzymierzenia się demokracji z relatywizmem etycznym, który pozbawia życie społeczności cywilnej trwałego moralnego punktu odniesienia, odbierając mu, w sposób radykalny, zdolność rozpoznawania prawdy. Jeśli bowiem „nie istnieje żadna ostateczna prawda, będąca przewodnikiem dla działalności politycznej i nadająca jej kierunek, łatwo o instrumentalizację idei i przekonań dla celów, jakie stawia sobie władza. Historia uczy, że demokracja bez wartości łatwo się przemienia w jawny lub zakamuflowany totalitaryzm".

Tak więc w każdej dziedzinie życia osobistego, rodzinnego, społecznego i politycznego moralność – oparta na prawdzie i w niej otwierająca się na autentyczną wolność – odgrywa niepowtarzalną, niezastąpioną i niezwykle doniosłą rolę, służąc nie tylko pojedynczej osobie i jej wzrastaniu ku dobru, ale także społeczeństwu i jego prawdziwemu rozwojowi".

Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis splendor.*6 VIII 1993, nr 98–101.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie struktury groźnych form niesprawiedliwości społecznej i gospodarczej oraz korupcji politycznej, która dotyczy krajów i narodów.
- Poznanie przyczyn niesprawiedliwości .
- Zrozumienie że przyczyny mają charakter kulturowy, tzn. związane są z wizją człowieka, społeczeństwa i świata.
- Zrozumienie że u podstaw kwestii kulturowej znajduje się zmysł moralny, którego podstawą jest zmysł religijny.
- Przekonanie, że tylko na prawdzie o Bogu i człowieku można budować odnowione społeczeństwo, w centrum, którego znajduje się osoba ze swą osobową godnością.
- Zaangażowanie w odnowę życia społecznego.
- Animacja innych do budowania życia społecznego na fundamencie prawdy i zasad wypływających z Dekalogu.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy dotyczącej podstaw odnowy życia społecznego.
- Kształtowanie postaw społecznych i moralnych.
- Towarzyszące wspomaganie uczniów w realizacji podjętych zadań.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat podstaw odnowy życia społecznego.
- Zbudowanie mapy niesprawiedliwości społecznej.

- Sesja plakatowa: „Zasady i cnoty społeczne warunkujące odnowę życia społecznego".
- Debaty klasowe: „Godność osoby w centrum życia społecznego".
- Projekt odnowy życia społecznego.
- Spotkanie: „Młodzież wobec przykazań rządzących życiem społecznym".
- Apel w sieci: „My młodzi angażujemy się w odnowę życia społecznego".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia powinno być zdobycie wiedzy o aksjologicznych podstawach życia społecznego, zasadach i cnotach społecznych. Należy wyakcentować podstawę religijną, moralną, kulturową; zasady sprawiedliwości, dobra wspólnego, solidarności, pomocniczości oraz cnoty: umiarkowania, sprawiedliwości, solidarności.

Dopełnieniem tej wiedzy jest zbudowanie mapy niesprawiedliwości społecznej.

Należy zastosować kryterium rozszerzającego się horyzontu od środowiska lokalnego, regionalnego, kraju do Europy i Świata. Mapa może przyjąć różne formy: wystawa, prezentacja w sieci, forma drukowana.

Odpowiedzią na przedstawione dane jest sesja plakatowa: Zasady i cnoty warunkujące odnowę życia społecznego. Można ją przygotować w formie wystawy umieszczonej w przestrzeni szkoły.

Tematyka debat klasowych powinna koncentrować się na godności osoby, jako swego rodzaju czynnika regulującego i zabezpieczającego życie społeczne przed jego dekonstrukcją w aspekcie aksjologiczno-moralnym.

Filarem w aspekcie praktycznym jest konkurs na projekt odnowy życia moralnego.

Projekty te powinny być opublikowane i rozpowszechniane.

Etapem końcowym jest spotkanie, które powinno przyjąć postać sesji popularnonaukowej z prezentacją podjętych działań w ramach projektu oraz ich wyników.

Finalnym efektem jest apel w sieci, którego celem jest zebranie świadectw młodzieży na rzecz odnowy życia społecznego.

10.
Budujemy wspólnotę na wartości prawdy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Istnieje też nierozerwalna więź między prawdą i miłością a całą ludzką moralnością i kulturą. Można z pewnością stwierdzić, że tylko w tym powiązaniu wzajemnym człowiek może prawdziwie żyć jako człowiek i rozwijać się jako człowiek. Jest to ważne w każdym wymiarze. Jest to ważne w wymiarze rodziny, tej podstawowej ludzkiej wspólnoty. Ale jest to z kolei ważne w wymiarze całego wielkiego społeczeństwa, jakim jest naród. Jest to ważne w wymiarze poszczególnych środowisk, zwłaszcza tych, które z natury swojej posiadają zadanie wychowawcze, jak szkoła czy uniwersytet. Jest to ważne dla wszystkich, którzy tworzą kulturę narodu: dla środowisk artystycznych, dla literatury, muzyki, teatru, plastyki. Tworzyć w prawdzie i miłości! Można mniemać, że im szerszy krąg, tym mniejsza ostrość tej zasady. A jednak… nie należy lekceważyć żadnego kręgu, żadnego środowiska, żadnej instytucji, żadnych środków czy narzędzi przekazu i rozpowszechniania.

Cały naród polski musi żyć we wzajemnym zaufaniu, a to zaufanie opiera się na prawdzie".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. Wrocław, 21 VI 1983. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 324.

„Przypatrzmy się znaczeniu prawdy w naszym życiu publicznym. W odnowionej Polsce nie ma już urzędu cenzury, różne stanowiska i poglądy mogą być przedstawiane publicznie. Została przywrócona – jakby powiedział Cyprian Norwid – *wolność mowy* (Rzecz o wolności słowa).

Wolność publicznego wyrażenia swoich poglądów jest wielkim dobrem społecznym, ale nie zapewnia ona wolności słowa. Niewiele daje wolność mówienia, jeśli słowo wypowiadane nie jest wolne. Jeśli jest spętane egocentryzmem, kłamstwem, podstępem, może nawet nienawiścią lub pogardą dla innych – dla tych na przykład, którzy różnią się narodowością, religią albo poglądami. Niewielki będzie pożytek z mówienia i pisania, jeśli słowo będzie używane nie po to, aby szukać prawdy, wyrażać prawdę i dzielić się nią, ale tylko po to, by zwyciężać w dyskusji i obronić swoje – może właśnie błędne – stanowisko.

Słowa mogą czasem wyrażać prawdę w sposób dla niej samej poniżający. Może się zdarzyć, że człowiek mówi jakąś prawdę po to, żeby uzasadnić swoje kłamstwo. Wielki zamęt wprowadza człowiek w nasz ludzki świat, jeśli prawdę próbuje oddać na służbę kłamstwa. Wielu ludziom trudniej wtedy rozpoznać, że ten świat jest Boży.

Prawda zostaje poniżona także wówczas, gdy nie ma w niej miłości do niej samej i do człowieka".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. Olsztyn, 6 VI 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 667–668.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie prawdy jako wielowymiarowej wartości.
- Zrozumienie funkcji prawdy jako czynnika integracji społecznej.
- Zrozumienie, że prawda daje poczucie wolności, spełnienia się człowieka, jest drogą do szczęścia i realizacji człowieczeństwa.
- Uzasadnienie, że prawda stanowi drogę do Boga, drugiego człowieka i samego siebie.
- Dawanie świadectwa prawdy.
- Zaangażowanie na rzecz urzeczywistnienia prawdy w budowaniu wspólnoty.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat wartości prawdy.
- Dawanie świadectwa urzeczywistniania prawdy.
- Towarzyszące wspomaganie uczniów w budowaniu wspólnoty klasowej opartej na prawdzie.

Działania w ramach projektu

- Utworzenie kompendium wiedzy o wartości prawdy.
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Wartość prawdy w życiu człowieka i wspólnot społecznych".
- Debaty klasowe: „Prawda wyznacznikiem tożsamości naszej klasy".
- Regulamin klasy, jako społeczna umowa urzeczywistniania prawdy.
- Program wychowawczo-dydaktyczny klasy (szkoły) w aspekcie poznawania i realizacji wartości prawdy.
- Spotkanie: „Prawda gościła w naszej klasie".

Uwagi i komentarze

Pierwszym zadaniem jest opracowanie kompendium wiedzy na temat wartości prawdy. Należy w nim umieścić ujęcia filozoficzne, teologiczne i epistemologiczne prawdy; komponenty prawdy, a w tym: godność, rozumność, wolność, odpowiedzialność, miłość i wiara; wspólnotowy wymiar prawdy; jako droga do spotkania z człowiekiem, jako posługa społeczna, w drodze do spotkania z Bogiem; prawda jako wartość nadprzyrodzona. Kompendium wiedzy powinno zostać opublikowane w dowolnej formie. Zdobyta wiedza stanie się podstawą do zorganizowania sesji popularnonaukowej i prowadzenia debat klasowych. Podczas tych dwóch form wiedza o wartości prawdy powinna być skonstruowana i odniesiona do urzeczywistnienia tej wartości w funkcjonowaniu klasy szkolnej jako wspólnoty społecznej.

Filarami projektu jest utworzenie regulaminu klasy, w którym prawda jest centralną wartością. Należy uwzględnić, że regulamin musi być społeczną umową – utworzoną w trakcie dyskusji uczniów i przez nich zaakceptowaną i przyjętą.

Drugim filarem – można go określić jako centralny – jest koncepcja programu wychowawczo-dydaktycznego, w którym wiedza o wartości prawdy ubogaci programy nauczania, a realizacja wartości prawdy program wychowawczy klasy.

Efekty końcowe projektu powinny być przedstawione na spotkaniu: „Prawda gościła w naszej klasie". Można go ubogacić częścią artystyczną o tematyce tej wartości.

11.
Wielkość człowieka kryje się w postawie służby – podejmujemy służbę na wzór Jezusa

Z nauczania Jana Pawła II:

„W tajemnicy Odkupienia ten współistotny i równy Ojcu – Syn, przyjmuje postać sługi. Do istoty Odkupienia należy: Bóg w postaci sługi. Dzięki temu Odkupienie oznacza przezwyciężenie grzechu u samych jego korzeni.

Korzeniem grzechu jest: że ten, kto nie był *na równi z Bogiem* – naprzód stworzony anioł, z kolei stworzony człowiek – usiłuje postawić siebie *na równi z Bogiem*. Odkupienie przezwycięża grzech u samego korzenia, gdy Ten, który Jest „na równi z Bogiem" – jako Syn z Ojcem – *ogołaca siebie* z praw, które Mu daje ta Równość, *i przyjmuje postać sługi*. Przyjmuje tę postać jako człowiek, *stawszy się podobnym do ludzi* – i na tej zasadzie przezwycięża grzech człowieka. Przezwyciężenie grzechu człowieka i grzechu świata leży w centrum Odkupienia świata (…)

Wy, którym tak wiele mówi Chrystus–Człowiek, wyznajcie wraz z Kościołem, wyznajcie razem z Następcą Piotra – wiarę w Chrystusa – Syna Bożego. Wtedy odsłoni się wam istotny wymiar Odkupienia. Wtedy też odkryjecie, jaka wielkość człowieka kryje się w postawie służby. W życiu zaprogramowanym jako służba.

Oto – *stawszy się podobnym do ludzi* – Syn Boży: służy. Służy wszelkiemu dobru człowieka. A nade wszystko służy jego dobru ostatecznemu: dobru zbawienia.

Tak więc: *stawszy się podobnym do ludzi* – jest owym *człowiekiem dla drugich*. Ale ten *człowiek dla drugich* – człowiek, który służy – jest Bogiem. Jest Synem Bożym. Służba stanowi nie tylko o szlachetnym wymiarze człowieczeństwa. Służba ma w sobie wymiar Boży. Nosi na sobie znamię Syna Bożego.

To jest wpisane najgłębiej w rzeczywistość Odkupienia świata. Tak jak w dramat potępienia świata, w dramat odwrócenia od Boga jest wpisany program *nie będę służył* – tak w Ewangelię (czyli w Dobrą Nowinę) nawrócenia i pojednania z Bogiem, w Ewangelię zbawienia świata jest wpisany Chrystus, który *przyjął postać sługi*. I w tę samą Ewangelię, w tę samą dobrą nowinę, wpisuje się każdy człowiek, gdy od Chrystusa przejmuje postawę i gotowość służenia. Gdy staje się – na miarę swoich możliwości i zadań – również *człowiekiem dla drugich*: człowiekiem, który służy".

Jan Paweł II. Homilia na Niedzielę Palmową. Rzym – Plac św. Piotra, 15 IV 1984. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 171–172.

„Pochylajcie się nad wszystkimi ludzkimi cierpieniami z siłą waszej wielkoduszności i z miłością, którą Bóg napełnia wasze serca za sprawą Ducha Świętego: *Zaprawdę, powiadam wam: Wszystko, co uczyniliście jednemu z tych braci moich najmniejszych, Mnieście uczynili* (Mt 25,40). Świat pilnie potrzebuje wielkiego profetycznego znaku miłości braterskiej! Nie wystarczy bowiem «mówić» o Jezusie; trzeba także w pewnym sensie «ukazywać» Go poprzez wymowne świadectwo własnego życia (por. *Novo millennio ineunte,*16)".

Jan Paweł II. Orędzie na XIX Światowy Dzień Młodzieży. 22 II 2004. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 158–159.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie znaczenia prawdy: „Chrystus przyszedł na świat nie po to by mu służono, lecz by służyć".
- Zrozumienie, że poprzez przyjęcie przez Jezusa postawy służby przezwyciężony został grzech u samych korzeni.
- Kontemplacja Chrystusa – Sługi.
- Poznanie biografii osób, które w swoim życiu służyli drugiemu.
- Mocne postanowienie służby drugiemu i podjęcie zadań.
- Zaangażowanie w służbie człowiekowi.
- Zrozumienie, że wielkość człowieka przejawia się w postawie służby.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w podjęciu zadań służby drugiemu na wzór Chrystusa.
- Towarzyszące wspomaganie w podejmowanych w zadaniach.
- Promowanie wzorów osobowych służby drugiemu.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Bóg w postaci sługi istotą odkupienia".
- Zorganizowanie wystawy: „Wielcy słudzy człowieka – ich życie i wielkość".
- Indywidualne programy służby na wzór Jezusa Chrystusa.
- Dzień skupienia – „Kontemplacja życia Jezusa Chrystusa jako Sługi".
- Konferencja podsumowująca projekt: „Wielkość człowieka kryje się w postawie służby".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia realizacji projektu jest zdobycie pogłębionej wiedzy na temat wymiaru odkupienia człowieka przez Jezusa Chrystusa. W kontekście zdobytej wiedzy ważnym zadaniem jest poznanie biografii osób, które są wzorami służby człowiekowi na wzór Chrystusa i są świadkami Jego posługi. Zdobycie wiedzy na ten temat powinno stanowić czynnik motywujący do podjęcia indywidualnej służby drugiemu. Należy ogniskować cele i działania uczniów na służbie drugiemu w kontekście pomocy w zbliżaniu się do Boga, przezwyciężaniu słabości, grzechów; w kontekście rozwoju duchowego, religijnego.

Ważnym zadaniem mającym częściowo efekt finalny jest dzień skupienia, w którym udział powinni wziąć uczniowie realizujący projekt, jak również ich podopieczni.

Głównym punktem programu konferencji: „Wielkość człowieka kryje się w postawie służby" powinno być świadectwo uczniów realizujących projekt oraz ich podopiecznych. Pożądany jest również udział wzorów osobowych – autorytetów. Ich świadectwo stanie się czynnikiem usensowniającym i podnoszącym wartość uczniowskiej służby. Warto by treść konferencji znalazła swoje miejsce na stronie internetowej szkoły. Można też zadbać by miała formę wideokonferencji.

12.
Budujemy prawdziwą i trwałą jedność na fundamencie wspólnego dziedzictwa

Z nauczania Jana Pawła II:

„Jesteśmy świadkami „upadku imperiów" czyli klęski kolejnych w historii prób tworzenia jedności politycznej, którą jedni ludzie narzucali innym siłą. Rezultaty są powszechnie znane. Nie sposób zbudować prawdziwej i trwałej jedności przemocą i przymusem. Cel ten można osiągnąć tylko wtedy, gdy buduje się na fundamencie wspólnego dziedzictwa, opierając się na powszechnie przyjętych wartościach, takich jak: szacunek dla godności osoby ludzkiej, gotowość na przyjęcie życia, obrona praw człowieka, otwarcie na transcendentny i duchowy wymiar ludzkiej rzeczywistości".

Jan Paweł II. Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1992. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 94–95

Cele i zadania wychowawczo-dydaktycznych:

Uczniowie

- Poznanie wartości, które stanowią wspólne dziedzictwo: szacunek dla godności osoby ludzkiej, gotowość do przyjęcia życia, obrona praw człowieka, otwarcie na transcendentny i duchowy wymiar ludzi.
- Zrozumienie funkcji wartości w życiu człowieka, grup i wspólnot.
- Zaangażowanie w urzeczywistnianie tych wartości we własnym życiu w życiu rodziny, klasy szkoły, społeczności lokalnej.
- Zaangażowanie w opracowanie koncepcji budowania Polski i Europy na wartościach stanowiących wspólne dziedzictwo.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy o wartościach stanowiących wspólne dziedzictwo, zrozumienie ich funkcji rozwojowych w wymiarze indywidualnym i społecznym.
- Inspirowanie do działań twórczych na rzecz budowania Polski i Europy na tych wartościach.
- Promowanie aktywności twórczej młodzieży.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt. „Rozwojowa funkcja wartości wspólnego dziedzictwa".
- Konkurs międzyklasowy na projekt budowania Polski i Europy na wartościach stanowiących wspólne dziedzictwo.
- Debata szkolna: „Organizujemy naszą szkołę wokół wartości wspólnego dziedzictwa".
- Festiwal twórczości artystycznej – „Promujemy wartości wspólnego dziedzictwa".

Uwagi i komentarze

Wskazany jest by projekt był realizowany pod kierunkiem nauczycieli wychowania obywatelskiego, historii, edukacji plastycznej. Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat wartości wspólnego dziedzictwa. Służy temu sesja popularnonaukowa. Wskazane jest by jej efekty – treść referatów, wystąpień, głosów w dyskusji były opublikowane w wersji elektronicznej lub drukowanej. „Rdzeniem" projektu jest opracowanie koncepcji budowania Polski i Europy na fundamencie tych wartości. Projekt może uwzględniać propozycje aktów prawnych, ważnych wydarzeń, świąt i uroczystości struktur organizacyjnych i rządowych, rejestru zasad współżycia społecznego, współpracy między państwami, etc.

Ważnym punktem projektu jest debata szkolna. Jej efektem może być opracowanie wspólnego „dekalogu" w aspekcie powyższych wartości, wzbogacenie statutu szkoły, regulaminów szkolnych jako społecznych umów.

Formą dynamizującą interioryzację wartości jest festiwal twórczości artystycznej. Powinien stanowić pogłębioną edukację aksjologiczną wzbudzającą przeżycie wartości, głębokie refleksje, przekonanie o słuszności i konieczności urzeczywistniania powyższych wartości.

13.
Zachować od zapomnienia wartości i tradycje rodzinne

Z nauczania Jana Pawła II:

„Dlatego też Kościół otwarcie i z mocą broni praw rodziny przed niedopuszczalnymi uzurpacjami ze strony społeczeństwa i państwa. W szczególności Ojcowie Synodu przypomnieli następujące prawa rodziny:

- prawo do istnienia i rozwoju jako rodziny, czyli prawo każdego, zwłaszcza człowieka ubogiego, do założenia rodziny i posiadania odpowiednich środków do jej utrzymania;
- prawo do wypełniania własnej odpowiedzialności w zakresie przekazywania życia i wychowania dzieci;
- prawo do intymności życia małżeńskiego i rodzinnego;
- prawo do stałości więzi i instytucji małżeństwa;
- prawo do wyznawania własnej wiary i stawania w jej obronie;
- prawo do wychowania dzieci wedle własnych tradycji i wartości religijnych i kulturowych, przy pomocy koniecznych środków, narzędzi oraz instytucji;
- prawo do uzyskania zabezpieczenia fizycznego, społecznego, politycznego, ekonomicznego, zwłaszcza dla ubogich i chorych;
- prawo do mieszkania, pozwalającego na godziwe życie rodzinne;
- prawo do wypowiedzi i przedstawicielstwa wobec publicznych władz gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz władz niższego szczebla, bądź bezpośrednio, bądź za pośrednictwem stowarzyszeń;

- prawo do zrzeszania się z innymi rodzinami i instytucjami celem właściwego i gorliwego wypełnienia swych zadań;
- prawo do ochrony nieletnich poprzez odpowiednie instytucje i prawodawstwo przed szkodliwymi środkami farmakologicznymi, pornografią, alkoholizmem itp.;
- prawo do godziwej rozrywki, która służyłaby również wartościom rodziny;
- prawo osób starszych do godziwego życia i umierania w sposób godny człowieka;
- prawo do emigrowania całej rodziny w poszukiwaniu lepszych warunków życia".

Jan Paweł II. Adhortacja apostolska *Familiaris consortio.* 22 XI 1981, nr 46.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zdobycie wiedzy o wartości rodziny i jej funkcjach w życiu człowieka.
- Poszanowanie rodziny, rodziców i innych członków.
- Gotowość kultywowania tradycji rodzinnych.
- Budowanie miłości w rodzinie.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu wartości rodziny i przejawianiu szacunku do członków rodziny: rodziców, rodzeństwa, dziadków, krewnych.
- Stwarzanie szans kultywowania i promowania tradycji rodzinnych.
- Towarzyszące wspomaganie w opracowaniu dokumentacji tradycji w rodzinie.

Działania w ramach projektu

- Konferencja (debaty klasowe): „Wartość i funkcja rodziny w życiu człowieka i społeczeństwa".
- Badania społeczne: „Wartości i tradycje w rodzinie".
- Opracowanie publikacji: „Wartości i tradycje rodzinne w naszym regionie".
- Msza święta w intencji rodzin uczniów.
- Festiwal rodzin: „Nasza rodzina silna wartościami".

Uwagi i komentarze

Projekt łączy się z Edukacją do życia w rodzinie. Punktem wyjścia jest zdobycie przez uczniów wiedzy na temat wartości rodziny i jej funkcji. Służy temu zorganizowana konferencja i debaty klasowe. Zdobyta wiedza jest podstawą do przeprowadzenia przez uczniów badań społecznych przy pomocy kwestionariusza wywiadu lub ankiety. Głównym celem tych badań jest zdobycie wiedzy na temat urzeczywistniania wartości i tradycji w rodzinie. Zadaniem nauczyciela jest przyjście z pomocą uczniom w opracowaniu narzędzi badawczych. Wyniki badań będą stanowić pomoc w opracowaniu publikacji „Wartości i tradycje rodzinne w naszym regionie". Warto ubogacić tę publikację fotografiami, oryginalnymi wypowiedziami osób badanych. Promocja tej publikacji powinna nastąpić podczas „Festiwalu rodzin". Należy zadbać by w jego programie umieścić udział we Mszy świętej.

Bardzo ważnym zadaniem jest właściwy dobór rodzin dających świadectwo swojego życia. Muszą to być niekwestionowane autorytety środowiskowe. Udział w dawaniu świadectwa powinni mieć rodzice, uczniowie, dziadkowie, inni krewni. Warto przebieg festiwalu rodzin umieścić w sieci.

14.
Spłacamy dług wobec naszych rodziców

Z nauczania Jana Pawła II:

„Rodzice i starsi czują nieraz, że stracili z wami kontakt, i są tym zaniepokojeni, tak jak martwili się Maryja i Józef, kiedy spostrzegli, że Jezus zgubił się w Jerozolimie. Z naszej winy wielu starszych rodziców odczuwa osamotnienie. Jest tak czy nie? Nie powinno tak być! Powinno być inaczej! Ale czasem tak się dzieje. Nieraz jesteście bardzo krytyczni wobec świata dorosłych – ja sam byłem taki jak wy – a czasem oni są bardzo krytyczni wobec was – to też jest prawdą. Nie ma w tym nic nowego i czasem ta krytyka ma realne podstawy. Pamiętajcie jednak zawsze, że zawdzięczacie swoim rodzicom życie i wychowanie. Pamiętajcie o długu, jaki macie wobec swoich rodziców, i o czwartym przykazaniu, które bardzo zwięźle wyraża nakazy sprawiedliwości wobec nich (por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 2215). W większości przypadków to oni zadbali o wasze wykształcenie, nie szczędząc ofiar. Dzięki nim zostaliście wprowadzeni w dziedzictwo kulturowe i społeczne waszej wspólnoty, kraju, ziemi rodzinnej. Mówiąc ogólnie, to wasi rodzice byli dla was pierwszymi nauczycielami wiary. Rodzice mają zatem prawo oczekiwać od swoich synów i córek dojrzałych owoców swoich trudów, podobnie jak dzieci i młodzież mają prawo oczekiwać od rodziców miłości i opieki, które zapewnia im zdrowy rozwój. Wszystko to jest zawarte w czwartym przykazaniu. Czwarte przykazanie jest bardzo bogate. Zachęcam was do rozważenia czwartego przykazania Bożego z Dekalogu. Wzywam was, byście budowali mosty dialogu i porozumienia ze swoimi rodzicami. Nie trwajcie w wyniosłym odosobnieniu! Porozumienie! Mi-

łość! Wywierajcie zdrowy wpływ na społeczeństwo, pomagając mu obalać bariery, które wyrosły miedzy pokoleniami. Żadnych barier! Żadnych barier! Wspólnota pokoleń, wspólnota rodziców i dzieci! Wspólnota!

W takim klimacie Jezus może powiedzieć: *Ja was posyłam!* Wszystko zaczyna się w waszej rodzinie, kiedy Jezus mówi po raz pierwszy *Ja was posyłam*. Do rodziców zaś mówi: *Posyłam waszego syna, posyłam waszą córkę. Mówi im: Pójdźcie za Mną!*. Wszystko to wymaga odpowiedniej atmosfery, całościowej wizji życia społecznego na Filipinach i wszędzie indziej. To także składa się na duchowe środowisko, w którym spełniamy nasze posłannictwo. *Jak Ojciec Mnie posłał – mówi Chrystus – tak i Ja was posyłam*.

Jak wielu młodych sądzi, że są wolni, bo uwolnili się od wszelkiej kontroli i od wszelkich więzów odpowiedzialności? Jak wielu z nich uważa, że skoro pewne wzory postępowania są społecznie akceptowane, to tym samym są też moralnie dozwolone? Źle wykorzystują cudowny dar płciowości; nadużywają alkoholu i biorą narkotyki, uważając takie postępowanie za właściwe, ponieważ część społeczeństwa je toleruje. Łamią obiektywne normy moralne pod naciskiem rówieśników i pod przemożnym wpływem mód i tendencji nagłaśnianych przez środki przekazu. Miliony młodych ludzi na całym świecie padają ofiara ukrytych, ale realnych form zniewolenia. Rozumiecie zatem, co ma na myśli Jezus, kiedy mówi: *Posyłam was, byście przeciwstawili się tym sytuacjom wśród waszych braci i sióstr, wśród innych waszych rówieśników*.

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie X Światowego Dnia Młodzieży. Manila – Rizal Park, 15 I 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 302–303.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Pogłębienie zrozumienia czwartego przykazania Bożego z Dekalogu.
- Wyrażanie szacunku i miłości dla rodziców.
- Zaangażowanie w działania pomocowe, rzetelne wykonywanie powierzanych przez rodziców obowiązków.
- Wzbudzanie w sobie ambicji bycia dobrą córką (synem).
- Likwidowanie barier między rodzicami.
- Zaangażowanie w „spłacenie długu" wobec rodziców.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w urzeczywistnieniu w swoim życiu czwartego przykazania Dekalogu.
- Stworzenie szansy zdobycia kompetencji budowania z rodzicami dialogu i porozumienia
- Towarzyszące wspieranie bycia wzorem osobowym córki (syna).
- Promowanie wzorów osobowych godnych naśladowania.

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe: „Czwarte przykazanie Dekalogu i płynące z niego zobowiązania".
- Warsztaty kompetencji dobrych relacji z rodzicami.
- Dzień modlitwy w intencji rodziców.
- Opracowanie poradnika dla uczniów i rodziców pt. „Jestem dobrym rodzicem; Jestem dobrą córką (synem).
- Konkurs na pracę pisemną (świadectwo): „Spłacam i będę spłacać dług wobec moich rodziców".
- Dzień: „Wdzięczność i Miłość wobec rodziców".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zrozumienie istoty czwartego przykazania Dekalogu. Służą temu debaty klasowe. Ich efektem wychowawczym jest głębokie przekonanie uczniów o zobowiązaniach wobec rodziców. Ważnym warunkiem efektów projektu jest nabycie kompetencji budowania dobrych relacji z rodzicami. Należy zadbać o wysokiej klasy fachowców, którzy poprowadzą warsztaty, bowiem treści powinny mieć wymiar personalistyczny, w którego centrum znajdować się powinna godność osoby, godność osobowościowa, miłość, troska, dar.

Ważnym filarem projektu jest dzień modlitwy w intencji rodziców. Należy zadbać o powszechną ich obecność oraz oprawę liturgiczną przez uczniów realizujących projekt. Wskazane jest by każdy uczeń miał swój czynny udział w tej oprawie.

W budowania dobrych relacji z rodzicami i rodziców z uczniami ważnym czynnikiem może okazać się przygotowany poradnik. Treści poradnika powinny koncentrować się na wartościach, sposobach ich urzeczywistniania, stawiając jednocześnie w centrum osobę ludzką.

Formą promowania wzorów osobowych dobrego syna (córki) w aspekcie czynnego spłacania długu wobec rodziców jest konkurs na pracę pisemną o charakterze świadectwa.

Okazją do zaprezentowania wyników projektu jest dzień wdzięczności i miłości wobec rodziców. Wskazane jest ubogacić go Mszą świętą, częścią artystyczną, poczęstunkiem.

15.
Nasza odpowiedzialność za dziedzictwo, któremu na imię Polska

Z nauczania Jana Pawła II:

„Czym jest kultura? Kultura jest wyrazem człowieka. Jest potwierdzeniem człowieczeństwa. Człowiek ją tworzy – i człowiek przez nią tworzy siebie. Tworzy siebie wewnętrznym wysiłkiem ducha: myśli, woli, serca. I równocześnie człowiek tworzy kulturę we wspólnocie z innymi. Kultura jest wyrazem międzyludzkiej komunikacji, współmyślenia i współdziałania ludzi. Powstaje ona na służbie wspólnego dobra – i staje się podstawowym dobrem ludzkich wspólnot.

Kultura jest przede wszystkim dobrem wspólnym narodu. Kultura polska jest dobrem, na którym opiera się życie duchowe Polaków. Ona wyodrębnia nas jako naród. Ona stanowi o nas przez cały ciąg dziejów. Stanowi bardziej niż siła materialna. Bardziej nawet niż granice polityczne. Wiadomo, że naród polski przeszedł przez ciężką próbę utraty niepodległości, która trwała z górą sto lat – a mimo to pośród tej próby pozostał sobą. Pozostał duchowo niepodległy, ponieważ miał swoją kulturę. Więcej jeszcze. Moi kochani: wiemy, że w okresie najtragiczniejszym, w okresie rozbiorów, naród polski tę swoją kulturę ogromnie jeszcze ubogacił i pogłębił, bo tylko tworząc kulturę, można ją zachować.

Kultura polska od początku nosi bardzo wyraźne znamiona chrześcijańskie. To nie przypadek, że pierwszym zabytkiem, świadczącym o tej kulturze, jest *Bogurodzica*. Chrzest, który w ciągu całego millenium przyjmowały pokolenia naszych rodaków, nie tylko wprowadzał ich w tajemnicę śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, nie tylko czynił dziećmi Bożymi przez łaskę, ale znajdował stale bogaty

rezonans w dziejach myśli, w twórczości artystycznej, w poezji, muzyce, dramacie, plastyce, malarstwie i rzeźbie.

I tak jest do dzisiaj. Inspiracja chrześcijańska nie przestaje być głównym źródłem twórczości polskich artystów. Kultura polska stale płynie szerokim nurtem natchnień mających swoje źródło w Ewangelii. To przyczynia się zarazem do gruntownie humanistycznego charakteru tej kultury – to czyni ją tak głęboko, tak autentycznie ludzką, *…albowiem – jak pisze Mickiewicz w Księgach pielgrzymstwa polskiego – cywilizacja, prawdziwie godna człowieka, musi być chrześcijańska* (…).

Mówiąc do was, młodych, w ten sposób, pragnę przede wszystkim spłacić dług, jaki zaciągnąłem wobec tego wspaniałego dziedzictwa ducha, jakie zaczęło się od *Bogurodzicy.* Równocześnie zaś pragnę dziś stanąć przed wami z tym dziedzictwem, jako wspólnym dobrem wszystkich Polaków, a zarazem z wybitną cząstką europejskiej i ogólnoludzkiej kultury. I proszę was: Pozostańcie wierni temu dziedzictwu! Uczyńcie je podstawą swojego wychowania! Uczyńcie je przedmiotem szlachetnej dumy! Przechowajcie to dziedzictwo! Pomnóżcie to dziedzictwo! Przekażcie je następnym pokoleniom!

W dziejach kultury polskiej odzwierciedla się dusza narodu. Żyją w nich jego dzieje. Jest ona nieustającą szkołą rzetelnego i uczciwego patriotyzmu. Właśnie dlatego też umie stawiać wymagania, umie podtrzymywać ideały, bez których trudno człowiekowi uwierzyć w swoją godność i siebie samego wychować".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gniezno – Wzgórze Lecha, 3 VI 1979 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 386–387.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty patriotyzmu – miłości Ojczyzny.
- Zdobycie wiedzy na temat wartości dziedzictwa polskich wartości.
- Przekonanie, że Ojczyzna stanowi wielką wartość w życiu człowieka.
- Przyjmowanie postawy odpowiedzialności za dziedzictwo historyczne i kulturowe Polski.
- Czynne zaangażowanie na rzecz urzeczywistnienia wartości Ojczyzny.

Nauczyciele

- Wspomaganie w zdobyciu wiedzy na temat wartości Ojczyzny.

- Ukształtowanie postawy patriotycznej.
- Towarzyszące wspomaganie w realizacji powstałych zadań.

Działanie w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Dziedzictwo, któremu ma na imię Polska".
- Debaty klasowe: „Dziedzictwo naszego regionu jako strukturalny element dziedzictwa Polski".
- Konkurs wiedzy o historii Polski i jej dziedzictwie.
- Indywidualne (grupowe) programy odpowiedzialności za Polskę jako wyraz patriotyzmu.
- Konkurs artystyczny – plastyczny, muzyczny, teatralny etc. pod tytułem „Polsko Ojczyzno moja".
- Dzień miłości Ojczyzny.

Uwagi i komentarze

Projekt powinien być realizowany pod opieką nauczycieli historii, geografii, wychowawców klasowych. Punktem wyjścia jest zdobycie (pogłębienie) wiedzy na temat dziedzictwa Polski. Służy temu zorganizowana sesja popularnonaukowa. Ważnym zadaniem sesji jest ukazanie dziedzictwa Polski i jej historii, kultury, walorów krajobrazowych, zasobów naturalnych, rozwoju ekonomiczno-gospodarczego, społecznego.

Drugim ważnym zadaniem jest poszerzenie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego regionu, jako składowego elementu dziedzictwa Polski. Efekty tego działania powinny prowadzić do konkursu wiedzy o historii Polski i jej dziedzictwie.

Filarem projektu są indywidualne i grupowe programy odpowiedzialności za Polskę, jako wyraz patriotyzmu. Należy uwzględnić wiek uczniów, ich możliwości w wymiarze indywidualnym i społecznym. Programy te powinny zawierać odpowiedzialne wykonywanie obowiązków jako ucznia, członka rodziny, społeczności szkolnej. Nie może w nich zabraknąć zadań na rzecz środowiska przyrodniczego, perspektywicznych działań jako człowieka pracy i pełnienia różnych funkcji.

Finalnym punktem programu powinien być „Dzień miłości Ojczyzny", w którym ogłoszone zostaną wyniki konkursów oraz przedstawione wytwory pracy uczniów. Ważnym zadaniem jest opublikowanie w sieci lub w formie drukowanej wyników projektu, np. przebiegu „Dnia miłości Ojczyzny".

16.
Ubogacamy innych naszą godnością osobowościową

Z nauczania Jana Pawła II:

„Prawda o człowieku – tak trudna do zrozumienia dla współczesnego świata – jest taka, że zostaliśmy uczynieni na obraz i podobieństwo samego Boga (por. Rdz 1,27) i właśnie ten fakt, niezależnie od wszelkich innych względów, stanowi o niezbywalnej godności każdej bez wyjątku ludzkiej istoty od chwili poczęcia do naturalnej śmierci. Ale jeszcze większą trudność sprawia współczesnej kulturze zrozumienie tego, że ta godność człowieka, zawarta w samym dziele stworzenia, została niepomiernie wywyższona w tajemnicy wcielenia Syna Bożego. To orędzie macie głosić dzisiejszemu światu: zwłaszcza najbardziej upośledzonym, bezdomnym i wydziedziczonym, chorym, wyrzuconym na margines, skrzywdzonym przez innych. Tym ludziom macie mówić: Patrz na Jezusa Chrystusa! Patrz, ażeby się przekonać, kim jesteś w oczach Boga!".

Jan Paweł II. Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Manila – Luneta Park, 14 I 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…., s. 296.

„Oddajcie swoją inteligencję, swoje talenty, swój entuzjazm, zdolność współczucia i męstwo na służbę życiu! (…)

Każda i każdy z was pragnie życia, i to życia «w obfitości». Otwierajcie się więc coraz bardziej na ten Chrystusowy dar! Dzielcie się nim z innymi! Bądźcie autentycznymi apostołami życia, które przyniósł Chrystus! (…)

Kończy się Światowy Dzień Młodzieży, a dla was – jego uczestników – rozpoczyna się misja, którą powierza wam Chrystus. On na was liczy. Tym, co tu przeżyliście, dzielcie się ze swymi kolegami i koleżankami w środowiskach, w których żyjecie, uczycie się czy pracujecie".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VIII Światowego Dnia Młodzieży. Denver – Cherry Creek State Park, , 15 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 277, 280.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że rozwijanie godności osobowościowej jest ważnym zadaniem w życiu człowieka umożliwiającym osiąganie doskonałości, pełni człowieczeństwa.
- Potrzeba działań moralnie wartościowych.
- Zaangażowanie w podejmowanie i realizowanie czynów na rzecz drugiego człowieka.
- Inspirowanie innych na rzecz rozwijania godności osobowościowej.

Nauczyciele

- Stwarzanie szans podejmowania przez uczniów działań moralnie wartościowych.
- Wspomaganie uczniów w rozwijaniu godności osobowościowej.
- Wspomaganie uczniów w wartościowaniu swych działań w aspekcie osiągania własnej doskonałości i ubogacania innych swoją godnością.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularyzowania: „Człowiek i jego czyny warunkiem rozwoju godności osobowościowej".
- Konkurs na pracę pisemną: „Tak rozwijam swoją godność osobowościową".
- Indywidualne, grupowe, klasowe programy działań moralnie wartościowych.
- Spotkania: „Ubogacanie godnością osobowościową drugiego człowieka szansą rozwojową dla mnie i dla niego".
- Apel w sieci: „Nie niszczmy i nie traćmy własnej godności osobowościowej".

Uwagi i komentarze

Głównym zadaniem projektu jest zainspirowanie uczniów do działań moralnie wartościowych i ukazanie, że uczestnictwo w tych działaniach ma wielostronne oddziaływanie na rozwój osobisty oraz jest źródłem dobra moralnego w przestrzeni społecznej. Punktem wyjścia w realizacji tego celu jest zorganizowanie sesji popularnonaukowej, pogłębienie rozumienia istoty godności osobowościowej, która rodzi się w działaniach moralnie wartościowych.

Filarem projektu w aspekcie rozwijania godności osobowościowej jest konkurs na pracę pisemną oraz indywidualne, grupowe, klasowe programy rozwijania godności osobowościowej, poprzez działania moralnie wartościowe. Zadaniem nauczyciela jest konsultowanie propozycji działań uczniów, wspomaganie w pokonywaniu trudności w realizacji.

Etapem końcowym jest spotkanie, w którym zaprezentowane zostaną programy działań, sposób ich realizacji oraz efekty. Wynikiem tego spotkania powinien być apel w sieci wzywający młodzież do działań moralnie wartościowych, ubogacających siebie i drugiego człowieka.

17.
Pomnażamy nasze dziedzictwo kultury

Z nauczania Jana Pawła II:

„Czym jest kultura? Kultura jest wyrazem człowieka. Jest potwierdzeniem człowieczeństwa. Człowiek ją tworzy – i człowiek przez nią tworzy siebie. Tworzy siebie wewnętrznym wysiłkiem ducha: myśli, woli, serca. I równocześnie człowiek tworzy kulturę we wspólnocie z innymi. Kultura jest wyrazem międzyludzkiej komunikacji, współmyślenia i współdziałania ludzi. Powstaje ona na służbie wspólnego dobra – i staje się podstawowym dobrem ludzkich wspólnot.

Kultura jest przede wszystkim dobrem wspólnym narodu. Kultura polska jest dobrem, na którym opiera się życie duchowe Polaków. Ona wyodrębnia nas jako naród. Ona stanowi o nas przez cały ciąg dziejów. Stanowi bardziej niż siła materialna. Bardziej nawet niż granice polityczne. Wiadomo, że naród polski przeszedł przez ciężką próbę utraty niepodległości, która trwała z górą sto lat – a mimo to pośród tej próby pozostał sobą. Pozostał duchowo niepodległy, ponieważ miał swoją kulturę. Więcej jeszcze. Moi kochani: wiemy, że w okresie najtragiczniejszym, w okresie rozbiorów, naród polski tę swoją kulturę ogromnie jeszcze ubogacił i pogłębił, bo tylko tworząc kulturę, można ją zachować.

Kultura polska od początku nosi bardzo wyraźne znamiona chrześcijańskie (…).

Inspiracja chrześcijańska nie przestaje być głównym źródłem twórczości polskich artystów. Kultura polska stale płynie szerokim nurtem natchnień mających swoje źródło w Ewangelii. To przyczynia się zarazem do gruntownie humanistycz-

nego charakteru tej kultury – to czyni ją tak głęboko, tak autentycznie ludzką, …*albowiem* – jak pisze Mickiewicz w Księgach pielgrzymstwa polskiego – *cywilizacja, prawdziwie godna człowieka, musi być chrześcijańska*.

W dziejach kultury polskiej odzwierciedla się dusza narodu. Żyją w nich jego dzieje. Jest ona nieustającą szkołą rzetelnego i uczciwego patriotyzmu. Właśnie dlatego też umie stawiać wymagania, umie podtrzymywać ideały, bez których trudno człowiekowi uwierzyć w swoją godność i siebie samego wychować (…)

Pozostańcie wierni temu dziedzictwu! Uczyńcie je podstawą swojego wychowania! Uczyńcie je przedmiotem szlachetnej dumy! Przechowajcie to dziedzictwo! Pomnóżcie to dziedzictwo! Przekażcie je następnym pokoleniom!".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gniezno – Wzgórze Lecha, 3 VI 1979. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 41–42.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie wartości kultury i jej regionalnego dziedzictwa.
- Zrozumienie funkcji kultury w życiu człowieka.
- Zaangażowanie się w pomnażanie dziedzictwa kultury i nadawanie nowych jej znaczeń.
- Animacja innych do działań na rzecz pomnażania dziedzictwa kulturowego.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznaniu regionalnego dziedzictwa kultury.
- Inspirowanie do czynnego uczestnictwa w pomnażaniu dziedzictwa kultury.
- Towarzyszenie uczniom w podejmowaniu zadań na rzecz pomnażania dziedzictwa kultury i wartościowaniu efektów.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Człowiek żyje na wzór kultury, w niej się potwierdza i rozwija".
- Opracowanie publikacji: „Skarby kultury w naszym regionie".
- Konkurs na pracę pisemną: „Moja rodzina szkołą kultury".
- Zorganizowanie grup zainteresowań kultywujących i pomnażających kulturę
- Szkolne święto dziedzictwa kultury regionu.

Uwagi i komentarze

Pierwszym zadaniem jest zdobycie przez uczniów wiedzy na temat wartości kultury, jej funkcji w życiu człowieka, grup, wspólnot, społeczeństwa, narodu, państwa, Europy i świata. Rozpatrując wymiar społeczny należy podkreślić integracyjną funkcję kultury. Źródłem tej wiedzy jest sesja popularnonaukowa zorganizowana przez uczniów przy współpracy nauczycieli i innych osób ze środowiska społecznego szkoły. Podstawą prezentowanych zagadnień powinna być treść przemówienia Jana Pawła II w UNESCO.

Filarem projektu jest wykonanie dokumentacji regionalnego dziedzictwa kultury. Należy uwzględnić skarby kultury osobowe, religijne, architektoniczne, kulinarne, zwyczajowe podyktowane tradycją. Zadanie to powinno być wykonane w formie grupowej. Należy zadbać by efektem jego realizacji było opracowanie publikacji w formie albumu z bogatymi opisami. Album ten powiększy zbiory biblioteczne szkoły.

Ważnym punktem projektu, dopełniającym udokumentowanie skarbów kultury jest konkurs na pracę pisemną: „Moja rodzina szkołą kultury". Opublikowanie prac – świadectwo uczniów może zostać wykorzystane w pedagogizacji rodziców i skutkować włączeniem konkretnych rodzin w proces wychowawczy szkoły jako wzorów osobowych.

Czynnikiem warunkującym pomnażanie dziedzictwa kultury jest tworzenie grup (zespołów) młodych twórców kultury regionalnej. Ważnym zadaniem jest nawiązanie współpracy z innymi, sprawdzonymi podmiotami – zespołami, stowarzyszeniami, fundacjami. Współpraca powinna być dwustronna, a podmioty społeczne powinny udzielić merytorycznego i ewentualnie materialnego wsparcia grupom (zespołom) szkolnym, a te z kolei czynnie włączać się w działalność lokalną.

Głównym punktem programu jest „Święto dziedzictwa kultury". Powinna to być okazja do prezentacji efektów projektu i przeglądu działalności podmiotów społecznych z prezentacją efektów ich pracy.

18.
Godność osoby w centrum młodzieńczej miłości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Bóg stworzył człowieka mężczyzną i kobietą, wprowadzając przez to w całe dzieje ludzkości ową szczególną „dwoistość" przy całkowitej równości, gdy chodzi o godność osobową oraz zdumiewającej komplementarności, gdy chodzi o podział przymiotów, właściwości i zadań, związanych z męskością i kobiecością istoty ludzkiej.

Tak więc jest to temat wpisany po prostu w samo osobowe *ja* każdego i każdej z Was. Młodość jest tym okresem, w którym ten wielki temat w sposób doświadczalny i twórczy przechodzi poprzez duszę i ciało każdej dziewczyny i każdego chłopca, i pojawia się w polu młodej świadomości wraz z podstawowym odkryciem własnego *ja* w całej jego wielorakiej potencjalności. Wówczas też na horyzoncie młodego serca zarysowuje się nowe doświadczenie: jest to doświadczenie miłości, które od początku domaga się, aby zostało wpisane w ów projekt życia, jaki młodość tworzy i kształtuje w sposób spontaniczny.

To wszystko posiada swój za każdym razem niepowtarzalny wyraz podmiotowy, swoje uczuciowe bogactwo, swoje wręcz metafizyczne piękno. Zawiera się w tym równocześnie potężne wezwanie, ażeby tego wyrazu nie sfałszować, bogactwa nie zniszczyć, a piękna nie zeszpecić. Bądźcie przekonani, że to wezwanie idzie od Boga samego, który stworzył człowieka na „swój obraz i podobieństwo" – właśnie „jako mężczyznę i kobietę". Wezwanie to płynie z Ewangelii i odzywa się w głosie młodych sumień, jeżeli zachowały one swą prostotę i przejrzystość: *bło-*

gosławieni czystego serca, albowiem oni Boga oglądają (Mt 5,8). Tak. Boga, który jest Miłością, macie oglądać poprzez tę miłość, jaka rodzi się w Was – i chce być wpisana w projekt całego życia (…)

Wejść na drogę powołania małżeńskiego – to znaczy uczyć się miłości oblubieńczej z dnia na dzień, z roku na rok: miłości wedle duszy i ciała, miłości, która cierpliwa jest i łaskawa, która nie szuka swego i nie pamięta złego; miłości, która umie współweselić się z prawdą, miłości, która wszystko przetrzyma (por. 1 Kor 13,4–7).

Takiej właśnie miłości potrzeba Wam, Młodym, jeżeli Wasze przyszłe małżeństwo ma p*rzetrzymać* próbę całego życia. A taka właśnie próba należy do samej istoty powołania, jakie przez małżeństwo zamierzacie wpisać w projekt Waszego życia.

Myślę, że przyszłość człowieka waży się w znacznej mierze na szlakach tej zrazu młodzieńczej miłości, którą Ty i Ona… którą Ty i On odkrywacie na szlakach Waszej młodości. Jest to poniekąd wielka Przygoda, ale jest to też równocześnie wielkie Zadanie.

Dzisiaj zasady chrześcijańskiej moralności małżeńskiej bywają w wielu kręgach przedstawiane w krzywym zwierciadle. Usiłuje się narzucić środowiskom, a nawet całym społeczeństwom, model, który sam siebie ogłasza „postępowym" i „nowoczesnym". Nie zauważa się przy tym, że w tym modelu – człowiek, a chyba zwłaszcza kobieta, z podmiotu zamienia się w przedmiot (przedmiot swoistej manipulacji), a cała wielka treść miłości zostaje zredukowana do „użycia", które – choćby nawet było dwustronne – nie przestaje być w swej istocie egoistyczne. Wreszcie – dziecko: owoc i nowe wcielenie miłości dwojga, coraz bardziej staje się „uciążliwym dodatkiem". Cywilizacja materialistyczna i konsumpcyjna wdziera się w cały ten wspaniały całokształt miłości małżeńskiej i rodzicielskiej i ogołaca go z owej dogłębnie ludzkiej treści, która od początku została przeniknięta Boskim również znamieniem i refleksem.

Drodzy młodzi Przyjaciele! Nie pozwólcie sobie odebrać tego bogactwa! Nie wpisujcie w projekt Waszego życia treści zniekształconej, zubożałej i zafałszowanej: *miłość współweseli się z prawdą*. Szukajcie tej prawdy tam, gdzie ona rzeczywiście się znajduje! Jeśli trzeba, bądźcie zdecydowani iść pod prąd obiegowych poglądów i rozpropagowanych haseł! Nie lękajcie się Miłości, która stawia człowiekowi wymagania. Te wymagania – tak jak znajdujecie je w stałym nauczaniu Kościoła – właśnie są zdolne uczynić Waszą miłość – prawdziwą miłością.

I jeżeli gdzie, to tutaj w szczególności, pragnę powtórzyć życzenie sformułowane na początku: *abyście umieli zdać sprawę z nadziei, która jest w was*! Kościół i ludzkość zawierza Wam wielką sprawę tej miłości, na której opiera się małżeństwo – rodzina: przyszłość. Ufa, że potraficie ją odrodzić. Ufa, że potraficie ją uczynić piękną: po ludzku i po chrześcijańsku piękną. Po ludzku i po chrześcijańsku wielką, dojrzałą i odpowiedzialną".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 31–34.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zdobywanie wiedzy na temat godności osobowej oraz wynikających z niej podstaw, praw i zobowiązań.
- Zrozumienie, że miłość wyraża się w dawaniu siebie.
- Poszanowanie godności własnej osoby i osoby obdarowywanej miłością.
- Zrozumienie istoty miłości oblubieńczej – jej piękna, wartości, funkcji rozwojowej.
- Gotowość do budowania wspólnoty czystych serc.
- Zaangażowanie w stymulowaniu innych do budowania miłości według miary godności osobowej.

Nauczyciele

- Wyposażenie uczniów w wiedzę na temat godności osoby ludzkiej i wspomaganie w zrozumieniu, jej podstaw antropologicznych oraz wynikających z nich zobowiązań i praw.
- Inspirowanie do zdobycia wiedzy o prawdziwej miłości.
- Ukazywanie związku między miłością oblubieńczą a godnością osoby ludzkiej.
- Stworzenie szansy budowania wspólnoty czystych serc, promowanie wzorów osobowych godnych naśladowania.
- Otaczanie uczniów miłością wychowawczą.

Działania w ramach projektu

- Zgromadzenie przez uczniów, pod kierunkiem nauczycieli zasobów wiedzy na temat godności osoby ludzkiej oraz miłości oblubieńczej i umieszczenie na stronie internetowej szkoły w zakładce pt.: „Miłość na miarę osobowej godności".

- Debaty klasowe pt.: „Miłość oblubieńcza – miłość chrześcijańska".
- Debaty klasowe na temat: „Godność osoby w centrum miłości".
- Sesja popularnonaukowa na temat: „Czysta miłość młodzieńcza szansą na piękną drogę powołania małżeńskiego".
- Utworzenie wspólnoty czystych serc.
- Festiwal twórczości artystycznej pt. „Budujemy piękną miłość".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest utworzenie kompendium wiedzy na temat godności osobowej człowieka ze zwróceniem uwagi na podstawę antropologiczną, która stawia tę wartość na szczycie: Bóg stworzył człowieka na swój obraz i podobieństwo Boże. Noszony przez człowieka obraz Boga jest źródłem jego osobowej godności i miłości.

Drugim podstawowym zadaniem, które powinno stanowić ogniwo strukturalne treści zawartych w tym kompendium jest miłość oblubieńcza.

Zgromadzona wiedza staje się celem poznawczym uczniów. Poznanie tej wiedzy stanowi podstawę do debaty na godzinach do dyspozycji wychowawcy klasowego, lekcjach religii (etyki), edukacji do życia w rodzinie.

Efektem debat klasowych powinno być zrozumienie istoty miłości chrześcijańskiej, związku miłości z godnością osoby oraz związku miłości i odpowiedzialności, co z kolei pozwoli na zorganizowanie sesji popularnonaukowej „Czysta miłość młodzieńcza szansą na piękną drogę powołania małżeńskiego". Sesję może przygotować wybrana klasa bądź grupa międzyklasowa. Warto w program sesji włączyć rodziców, naukowców zajmujących się tą problematyką, przedstawicieli struktur Kościoła.

Ważnym punktem projektu jest utworzenie Wspólnoty czystych serc. Warto zadbać o to, by ta grupa miała szansę dawania świadectwa swojego życia.

Miłość stanowi wielką moc i siłę integralnego rozwoju. Festiwal twórczości artystycznej: literackiej, muzycznej, plastycznej, teatralnej pt. „Budujemy piękną miłość", może (powinien) stać się ważnym wydarzeniem nie tylko w życiu szkoły, ale szerszym wymiarze społecznym – w środowisku lokalnym i ponadlokalnym. Warto zadbać o dokumentowanie wydarzeń w ramach festiwalu i umieszczenie w sieci internetowej.

19.
Moja i twoja godność – zadania dla nas młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Równocześnie pragnę, drodzy bracia i siostry, razem z wami prosić Matkę Najświętszą o to, ażeby modlitwa "Anioł Pański" stale przypominała każdemu i wszystkim o tym, jak wielka jest godność człowieka. Istotnie bowiem taki jest również owoc tej modlitwy i taki jej cel. Przypominając, że *Słowo stało się Ciałem*, że Syn Boży stał się człowiekiem, musimy sobie zarazem uświadomić, jak wielkim przez tę tajemnicę – przez wcielenie Syna Bożego – stał się każdy człowiek. Bo przecież dla objawienia przedwiecznej miłości Stwórcy i Ojca, a zarazem dla ukazania godności każdego z nas, Chrystus począł się w łonie Maryi i stał się człowiekiem. O tym właśnie przypomina nam modlitwa «Anioł Pański». Dlatego tak systematycznie ją odmawiamy".

Jan Paweł II. Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański". Jasna Góra, 5 VI 1979. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 96.

„(…) gdy troska o ochronę godności człowieka jest zasadą wiodącą, z której czerpiemy inspirację, i gdy wspólne dobro stanowi najważniejszy cel dążeń, zostają położone mocne i trwałe fundamenty pod budowę pokoju. Kiedy natomiast prawa człowieka są lekceważone lub deptane i gdy wbrew zasadom sprawiedliwości interesy partykularne stawia się wyżej niż dobro wspólne, wówczas zasiane zostaje ziarno nieuchronnej destabilizacji, buntu i przemocy.

Godność ludzkiej osoby jest wartością transcendentną, zawsze uznawaną za taką przez wszystkich, którzy szczerze poszukiwali prawdy. W istocie rzeczy całą

historię ludzkości należy interpretować w świetle tego pewnika. Każdy człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1,26–28) i tym samym radykalnie zwrócony ku swemu Stwórcy, pozostaje w trwałej relacji z wszystkimi, którzy zostali obdarzeni tą samą godnością. Troska o dobro jednostki łączy się więc ze służbą dobru wspólnemu, zaś prawa i obowiązki uzupełniają się i wzajemnie umacniają.

Współczesna historia ukazała w sposób tragiczny niebezpieczeństwa, jakie się pojawiają, gdy prawda o ludzkiej osobie zostaje zapomniana. Mamy przed oczyma owoce ideologii, takich jak marksizm, nazizm, faszyzm, a także mity wyższości rasowej, nacjonalizmu czy egoizmu etnicznego. Nie mniej szkodliwe, choć nie zawsze tak wyraźnie widoczne, są konsekwencje materialistycznego konsumpcjonizmu, wedle którego ostatecznym celem życia jest wywyższenie jednostki i egocentryczne zaspokojenie jej osobistych pragnień. W tej perspektywie negatywne skutki ponoszone przez innych nie są w ogóle brane pod uwagę. Należy jednak przypomnieć, że nie wolno lekceważyć żadnej obrazy ludzkiej godności – niezależnie od tego, jaka jest jej przyczyna, jaką konkretną formę przyjmuje i gdzie się dokonuje".

Jan Paweł II. Orędzie na XXXII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1999 r. www.http://m.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_14121998_xxxii-world-day-for-peace.html [dostęp: 18 VIII 2020].

„Czyż święci są po to, ażeby zawstydzać? Tak. Mogą być i po to. Czasem konieczny jest taki zbawczy wstyd, ażeby zobaczyć człowieka w całej prawdzie. Potrzebny jest, ażeby odkryć lub odkryć na nowo właściwą hierarchię wartości. Potrzebny jest nam wszystkim, starym i młodym. Chociaż ta młodziutka córka Kościoła tarnowskiego, którą od dzisiaj będziemy zwać błogosławioną, swoim życiem i śmiercią mówi przede wszystkim do młodych. Do chłopców i dziewcząt. Do mężczyzn i kobiet.

Mówi o wielkiej godności kobiety: o godności ludzkiej osoby. O godności ciała, które wprawdzie na tym świecie podlega śmierci, jest zniszczalne, jak i jej młode ciało uległo śmierci ze strony zabójcy, ale nosi w sobie to ludzkie ciało zapis nieśmiertelności, jaką człowiek ma osiągnąć w Bogu wiecznym i żywym, osiągnąć przez Chrystusa.

Tak więc święci są po to, ażeby świadczyć o wielkiej godności człowieka. Świadczyć o Chrystusie ukrzyżowanym i zmartwychwstałym *dla nas i dla naszego*

zbawienia, to znaczy równocześnie świadczyć o tej godności, jaką człowiek ma wobec Boga. Świadczyć o tym powołaniu, jakie człowiek ma w Chrystusie".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny. Warszawa, 10 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 421.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty godności jako źródła wartości człowieka.
- Poznanie rodzajów godności i ich charakterystyka.
- Zrozumienie, że godność człowieka zobowiązuje do przestrzegania etycznych zasad oraz działań moralnie wartościowych.
- Zrozumienie, że godność osobowa stanowi źródło praw człowieka.
- Poszanowanie godności własnej i innych ludzi.
- Animacja innych do poszanowania godności człowieka i zachowań godnościowych.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat godności i zrozumienia jej wielkiej wartości.
- Dawanie świadectwa poszanowania godności.
- Wspomaganie uczniów w realizacji podjętych działań w ramach projektu.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat godności jako przymiotu osoby, jej źródeł antropologicznych, rodzajów (kategorii).
- Sesja popularnonaukowa: „Godność człowieka jako dar i zadanie".
- Debaty klasowe: „Godność osobowa a prawa człowieka".
- Programy indywidualne: „Rozwijam swoją godność osobowościową".
- Spotkanie: „Godność człowieka wzywa nas".
- Debata w sieci: „Moja i Twoja godność idą z nami w przyszłość".

Uwagi o realizacji

Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy na temat godności. Jej zakres powinien zawierać zdefiniowanie pojęcia godności, podstawy filozoficz-

ne i teologiczne; źródła godności, jej rodzaje i kategorie. Należy wyeksponować godność osobową i osobowościową, zawodową, godność wynikającą z pełnionej roli i funkcji. Kompendium wiedzy powinno być opublikowane w dowolnej formie (elektronicznej, drukowanej). Zdobycie tej wiedzy stanie się podstawą zrozumienia zagadnień mieszczących się w programie sesji popularnonaukowej.

Należy podkreślić istotę godności osobowej jako daru – jako godności nam danej, nieutracalnej oraz zadań, które z niej wynikają. Jednym z nich jest rozwijanie godności osobowościowej jako doskonałości, która rodzi się w czynach człowieka. Zdobyta wiedza powinna być źródłem motywu budowania indywidualnych programów rozwijania godności osobowościowej.

Elementem końcowym projektu jest spotkanie: „Godność człowieka wzywa nas". Podczas spotkania powinna nastąpić prezentacja programów, świadectwa uczniów i zainicjowana debata w sieci.

Indywidualne projekty należy opublikować. W ten sposób powiększą zasoby biblioteczne i mogą (powinny) być wykorzystane przez nauczycieli w pracy wychowawczej.

20.
Szanujemy godność rolnika i jego pracę

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wszystko to, co zostało wyżej powiedziane o godności pracy, o wymiarze przedmiotowym i podmiotowym pracy ludzkiej, znajduje bezpośrednie zastosowanie w odniesieniu do problemu pracy rolniczej i do sytuacji człowieka, który ciężko pracując uprawia ziemię. Chodzi bowiem o bardzo szeroką dziedzinę pracy na naszej planecie, o środowisko, które nie zacieśnia się do jednego czy drugiego kontynentu i nie ogranicza się do społeczeństw, które już osiągnęły pewien stopień rozwoju i postępu. Rolnictwo, które dostarcza społeczeństwu dóbr koniecznych dla codziennego utrzymania, posiada zasadnicze znaczenie. Warunki panujące na wsi i warunki pracy na roli nie są wszędzie jednakowe, różna też jest pozycja społeczna rolników w poszczególnych krajach. Nie zależy to tylko od stopnia rozwoju techniki w uprawie roli, lecz także, a może nawet przede wszystkim, od uznania słusznych praw rolników i od stopnia świadomości dotyczącej całej społecznej etyki pracy.

Praca na roli niesie ze sobą niemałe trudności, jak stały i często wyczerpujący wysiłek fizyczny, znikome uznanie ze strony społeczeństwa, co u ludzi pracujących na roli powoduje nawet poczucie społecznego upośledzenia i skłania ich do masowego opuszczania wsi i przenoszenia się do miasta, a więc, niestety, do warunków życia, które tym bardziej mogą przyczyniać się do wykorzenienia człowieka. Dochodzi do tego brak właściwej formacji zawodowej i odpowiednich urządzeń, pewien szerzący się indywidualizm oraz układy obiektywnie niesprawiedliwe. W wielu krajach rozwijających się miliony ludzi bywają zmuszane do uprawy cudzej ziemi i są przy tym wyzyskiwane przez posiadaczy latyfundiów, bez nadziei

uzyskania kiedykolwiek choćby małego skrawka ziemi na własność. Brakuje form opieki prawnej dla rolników i ich rodzin na starość, w przypadku choroby lub braku zatrudnienia. Długie dni ciężkiej pracy fizycznej są nędznie wynagradzane. Tereny uprawne bywają opuszczone przez właścicieli; prawny tytuł posiadania małego skrawka ziemi, uprawianej jako własna od lat, bywa lekceważony i pozostaje bez obrony wobec *głodu ziemi* ze strony potężniejszych jednostek czy grup. Ale także w krajach ekonomicznie rozwiniętych, gdzie badania naukowe, zdobycze technologiczne i polityka państwowa postawiły rolnictwo na wysokim poziomie, prawo do pracy może być naruszone, gdy mieszkańca wsi pozbawia się prawa do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących jego świadczeń z tytułu pracy lub gdy odbiera mu się prawo do wolnego zrzeszania się, służącego właściwemu rozwojowi społecznemu, kulturalnemu i ekonomicznemu.

W wielu wypadkach konieczne są więc radykalne i pilne zmiany w celu przywrócenia rolnictwu i rolnikom właściwego znaczenia jako podstawy zdrowej ekonomii w całokształcie rozwoju wspólnoty społecznej. Dlatego też należy głosić i popierać godność pracy, każdej pracy, a zwłaszcza pracy na roli, w której człowiek, w sposób tak bardzo wymowny, ziemię otrzymaną w darze od Boga *czyni sobie poddaną* i potwierdza swoje p*anowanie* w widzialnym świecie" (nr 21).

Jan Paweł II. Encyklika *Laborem exercens*. 14 IX 1981.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie przez uczniów, że rolnik wykonuje zawód, współpracując z Bogiem, Stwórcą i Ojcem, który uczynił go panem ziemi.
- Zrozumienie doniosłości godności zawodowej rolnika.
- Przekonanie o wartości pracy rolnika w kontekście służenia życiu innych ludzi.
- Przejawianie postawy szacunku wobec rolników i ich pracy.
- Gotowość obrony godności rolnika i wartości jego pracy.
- Zaangażowanie w działania na rzecz poszanowania, obrony godności rolnika i jego pracy.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat godności rolnika i jego pracy.

- Towarzyszące wspomaganie w działaniach na rzecz poszanowania, obrony godności rolnika i jego pracy.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat godności rolnika i jego pracy.
- Debaty klasowe: „Praca na roli wartością globalną".
- Konkurs twórczości artystycznej: „Praca na roli zabezpiecza nasze życie".
- Konferencja pt.: „Pokłońmy się rolnikom".
- Konkurs na projekt nowoczesnego gospodarstwa rolnego.
- Projekt aktu prawnego w kontekście poszanowania, obrony godności rolnika i jego pracy.
- Spotkanie: „Nasze uznanie dla rolników i ich pracy".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zrealizowany w ramach wychowania obywatelskiego i pod kierunkiem nauczyciela tego przedmiotu. Może mieć charakter klasowy lub ogólnoszkolny. Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy na temat godności rolnika i jego pracy.

Należy głównie uwzględnić źródła tych dwóch wartości – rolnik wykonuje swój zawód, współpracując z Bogiem, Stwórcą i Ojcem, który uczynił go panem ziemi. Kompendium wiedzy powinno być opublikowane w dowolnej formie i upowszechnione. Ta zdobyta wiedza powinna być przeanalizowana, pogłębiona podczas debat klasowych. Należy zwrócić uwagę na deprecjonowanie tych dwóch wartości: godność rolnika, godność pracy rolnika. Celem konferencji jest oddanie hołdu rolnikom, ich ciężkiej pracy. Wskazany jest ich udział w konferencji oraz udział przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za rozwój rolnictwa.

Projekt nowoczesnego gospodarstwa rolnego ma na celu rozwijanie wyobraźni i myślenia twórczego, inwencji w rozwiązywaniu problemów. W szkołach wiejskich może on dotyczyć zmodernizowania gospodarstwa rodziców.

Opracowanie aktu prawnego powinno być poprzedzone analizą podstawowych rozporządzeń i zarządzeń dotyczących rolnictwa, rozwiązywania podstawowych problemów.

Końcowy etapem jest zorganizowanie spotkania, na którym wyrażone zostanie uznanie dla rolników. Należy zadbać o ich udział, jak również udział podmiotów odpowiedzialnych za rolnictwo. W programie powinna nastąpić prezentacja wykonanych projektów oraz prezentacja wytworów aktywności artystycznej.

21.
Budujemy apostolat młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Jako odpowiedzialni za apostolat młodzieży, macie pomagać parafiom, diecezjom, stowarzyszeniom i ruchom w rzeczywistym otwarciu się na osobiste, społeczne i duchowe potrzeby młodych. Musicie szukać sposobów angażowania młodzieży w programy i działalności o charakterze formacyjnym, duchowym i służebnym, powierzając im odpowiedzialność za nich samych i za wykonywaną pracę oraz dbając o to, by ich apostolat nie był oderwany od reszty kościelnej wspólnoty. Ludzie młodzi pragną widzieć, że ich wysiłki przyczyniają się w konkretny sposób do zaspokojenia potrzeb innych, zwłaszcza ubogich i opuszczonych. Powinni także zachować poczucie, że ich apostolat w pełni przynależy do misji Kościoła w świecie".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. dla uczestników Międzynarodowego Forum Młodzieży. Denver 14 VIII 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 260.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty apostolatu młodych i jego funkcji w Kościele.
- Przekonanie o potrzebie podjęcia apostolatu.
- Twórcze zaangażowanie w działania apostolatu.
- Animacja innych do podjęcia działań w ramach apostolatu.

Nauczyciele

- Inspirowanie uczniów do działalności w ramach apostolatu.
- Pełnienie roli przewodnika i konsultanta.
- Towarzyszące wspieranie w działaniach.

Działania w ramach projektu

- Konferencja: „Funkcja apostolatu w budowaniu wspólnoty Kościoła".
- Indywidualne i grupowe programy działań na rzecz wspierania istniejących podmiotów wspólnoty Kościoła w otwarciu się na potrzeby młodych.
- Zorganizowanie (powołanie) grup wspólnotowych o różnym charakterze.
- Spotkanie: „Nasz apostolat młodzieżowy".

Uwagi i komentarze

Celem projektu jest wzbogacenie życia wspólnoty Kościoła twórczymi inicjatywami młodych ludzi. Zorganizowana konferencja powinna ukazać funkcję postulatów i możliwych do realizacji zadań. Należy zwrócić uwagę na dwa kierunki realizacji funkcji i wspierania w otwarciu się na młodych ludzi: aktualnie funkcjonujących wspólnot i ruchów w Kościele oraz tworzenie nowych form organizacyjnych podejmujących działania na rzecz młodych ludzi i z młodymi ludźmi.

Filarem realizacji projektu są programy wspierające istniejące podmioty we wspólnocie Kościoła, by bardziej były dla młodzieży i z młodzieżą oraz zorganizowanie (powołanie) nowych podmiotów w służbie ewangelizacji młodych ludzi. W ten sposób istnieje szansa aby młodzi ludzie byli „wiosną Kościoła".

Efektem końcowym jest spotkanie podsumowujące działalność w ramach projektu, na którym zaprezentowane zostaną efekty programów i sposób ich realizacji. Programy i ich efekty powinny znaleźć swe miejsce w zakładce na stronie internetowej szkoły.

22.
Dar dla świętego Jana Pawła II

Z nauczania papieża Franciszka o Janie Pawle II:

„Drodzy młodzi, w roku bieżącym obchodzimy stulecie urodzin św. Jana Pawła II. Jest to dla mnie wspaniała okazja, by zwrócić się do Was, młodych z Krakowa, myśląc o tym, jak bardzo miłował on ludzi młodych i wspominając mój pobyt wśród Was z okazji Światowego Dnia Młodzieży 2016.

Święty Jan Paweł II był niezwykłym darem Boga dla Kościoła i dla waszej ojczyzny, Polski. Jego ziemska pielgrzymka, która rozpoczęła się 18 maja 1920 r. w Wadowicach, a zakończyła 15 lat temu w Rzymie, naznaczona była umiłowaniem życia i zafascynowaniem tajemnicą Boga, świata i człowieka.

Wspominam go jako wielkiego apostoła miłosierdzia: myślę o encyklice *Dives in misericordia*, kanonizacji świętej Faustyny i ustanowieniu Niedzieli Miłosierdzia Bożego. W świetle miłosiernej miłości Boga uchwycił on specyfikę i piękno powołania kobiet i mężczyzn, rozumiał potrzeby dzieci, młodzieży i dorosłych, uwzględniając także uwarunkowania kulturowe i społeczne. Wszyscy mogli tego doświadczyć. Również i wy możecie dzisiaj tego doświadczyć, poznając jego życie i nauczanie, dostępne dla wszystkich także dzięki internetowi.

Każdy z was, drodzy chłopcy i dziewczęta, nosi rys swojej rodziny, z jej radościami i smutkami. Miłość i troska o rodzinę jest szczególną cechą Jana Pawła II. Jego nauczanie jest pewnym punktem odniesienia, by odnaleźć konkretne rozwiązania trudności i wyzwań stojących dziś przed rodzinami (por. *Messaggio al Convegno "Giovanni Paolo II, il Papa della famiglia",* Roma, 30 ottobre 2019).

Ale problemy osobiste i rodzinne nie są przeszkodą na drodze do świętości i szczęścia. Nie były nimi również dla młodego Karola Wojtyły, który jako chłopiec stracił matkę, brata i ojca. Jako student doświadczył okrucieństw nazizmu, który odebrał mu wielu przyjaciół. Po wojnie, jako kapłan i biskup musiał stawić czoła ateistycznemu komunizmowi.

Trudności, nawet poważne, są próbą dojrzałości i wiary; próbą, którą pokonuje się jedynie opierając się na mocy Chrystusa, który umarł i zmartwychwstał. Jan Paweł II przypomniał o tym całemu Kościołowi w swojej pierwszej encyklice *Redemptor hominis*, w której mówi: „Człowiek, który chce zrozumieć siebie do końca (…) musi ze swoim niepokojem, niepewnością, a także słabością i grzesznością, ze swoim życiem i śmiercią, przybliżyć się do Chrystusa. Musi niejako w Niego wejść z sobą samym" (nr 10).

Drodzy młodzi, oto czego życzę każdemu z was: wejścia w Chrystusa z całym swoim życiem. I życzę, aby obchody stulecia urodzin św. Jana Pawła II tchnęły w was pragnienie odważnego podążania z Jezusem, który jest „Panem ryzyka, jest Panem wychodzenia zawsze «poza». (…) Pan, jak w dniu Pięćdziesiątnicy, chce dokonać jednego z największych cudów, jakiego możemy doświadczyć: sprawić, aby twoje ręce, moje ręce, nasze ręce stały się znakami pojednania, jedności, tworzenia. Pragnie On twoich rąk młodzieńcze i dziewczyno: pragnie twoich rąk, by nadal budować dzisiejszy świat" (*Przemówienie podczas czuwania modlitewnego z młodzieżą na Campus Misericordiae w Brzegach*, 30 lipca 2016).

Zawierzam was wszystkich wstawiennictwu św. Jana Pawła II i z serca wam błogosławię".

Papież Franciszek. Orędzie do młodych Polaków z okazji 100-lecia urodzin Jana Pawła II. www.misyjne.pl/oredzie-franciszka-na-setna-rocznice-urodzin-jana-pawla-ii-wideo/ (dostęp 18 VIII 2020)

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie przez uczniów biografii Jana Pawła II.
- Poznanie jego działalności.
- Gotowość zgłębiania nauczania Jana Pawła II.
- Zaangażowanie w realizację wskazań zadań, które skierował do młodzieży.
- Wdzięczność za dar Jana Pawła II.
- Animacja innych do pogłębiania znajomości nauczania Jana Pawła II.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy o życiu, działalności i posłudze Jana Pawła II.
- Inspirowanie uczniów do wyrażenia wdzięczności Janowi Pawłowi II w formie konkretnych działań.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji podjętych zadań.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat życia, działalności, posługi Jana Pawła II.
- Sesja popularnonaukowa: „Św. Jan Paweł II i jego troska o młodzież".
- Indywidualne (grupowe), klasowe szkolne dary dla Jana Pawła II.
- Spotkanie: „Święty Janie Pawle II pamiętamy i zobowiązujemy się".

Uwagi i komentarze

Efekty realizacji projektu powinny być prezentowane w rocznicę urodzin św Jana Pawła II lub w rocznicę jego wyboru na Stolicę Apostolską.

Głównym celem projektu jest permanentne budowanie „żywego pomnika" tego Wielkiego Człowieka, Wielkiego Polaka, Papieża i Świętego. Ocalić od zapomnienia jego życie i nauczanie stanowi kluczowe zadanie uczniów i nauczycieli.

Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy, a w przyszłości jej permanentne uzupełnianie i wzbogacanie. Na szczególną uwagę zasługuje zgłębianie wiedzy przekazywanej dla młodzieży służy temu sesja popularnonaukowa. Jej program powinien koncentrować się na celach stawianych młodzieży, zadaniach i wskazaniach.

Podstawowym filarem są dary składane świętemu Janowi Pawłowi II. Zadaniem nauczyciela jest inspirowanie uczniów do podjęcia tego zadania. Warto zbudować katalog darów w formie księgi, która będzie w każdym roku opracowywana. Dary w formie zmaterializowanej na przykład dzieła plastyczne warto wyeksponować w szkole.

IV.
JA WOBEC ŚWIATA

1.
Człowieczeństwo darem dla wszystkich – darem dla nas młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Młodzieniec z Ewangelii miał bardzo jasny pogląd na zasady, wedle których winno się budować ludzkie życie. A jednak i on w pewnym momencie nie zdołał przekroczyć progu swoich uwarunkowań. Kiedy Chrystus, zwracając się do niego z miłością, powiedział: *pójdź za Mną* (por. Mk 10,21) – nie poszedł. Nie poszedł, ponieważ „miał majętności wiele" (por. Mk 10,22). Pragnienie, aby zachować to wszystko, co miał, przeszkodziło mu. Pragnienie, ażeby *mieć*, ażeby *więcej mieć*, przeszkodziło mu w tym, aby *bardziej być*.

Droga bowiem, jaką wskazywał Chrystus, do tego prowadziła: ażeby *bardziej być*! Zawsze do tego prowadzą wskazania Ewangelii. W każdym bez wyjątku zawodzie czy powołaniu – wezwanie Chrystusa do tego prowadzi.

Wasze powołania i zawody są różne. Musicie dobrze rozważyć, w jakim stosunku – na każdej z tych dróg – pozostaje *bardziej być* do *więcej mieć*. Ale nigdy samo *więcej mieć* nie może zwyciężyć. Bo wtedy człowiek może przegrać rzecz najcenniejszą: swoje człowieczeństwo, swoje sumienie, swoją godność. To wszystko, co stanowi też perspektywę *życia wiecznego*.

Życie wieczne – to królestwo Boże. Przykazania Boże do niego stanowią drogę. Ale… czyż nie jest prawdą, że zależy od nich równocześnie to, co tu na ziemi można nazwać *królestwem człowieka*? Czyż może być życie na jakimkolwiek miejscu ziemi *królestwem człowieka*, jeśli się odrzuci te przykazania: nie zabijaj, nie cudzo-

łóż, nie mów fałszywego świadectwa, czcij ojca i matkę swoją, będziesz miłował bliźniego twego?"

Jan Paweł II. Homilia do młodzieży. Gdańsk, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 478–479.

„Wśród mojego dzisiejszego audytorium wyraz *talent* natrafia zapewne na żywy oddźwięk. Chodzi wszakże o twórców kultury, nauki, o artystów, wiadomo zaś, że twórczość naukowa i artystyczna zawsze zaczyna się od tego, co nazywamy talentem w jego wielorakiej postaci.

Otóż pragnę podkreślić, że u podstaw każdego z tych wielu zróżnicowanych talentów każdy z nas, każdy bez wyjątku, również nie należący do świata kultury i nauki, dysponuje nade wszystko jednym: uniwersalnym talentem, którym jest nasze człowieczeństwo, nasze ludzkie *być* (esse). Ewangelia ze swym przykazaniem miłości uczy nas pomnażania tego przede wszystkim talentu: talentu naszego człowieczeństwa. Ostateczny osąd naszego życia będzie też tego talentu dotyczył nade wszystko. Ten zaś talent pomnaża się „przez bezinteresowny dar z siebie samego", czyli przez miłość Boga i bliźnich. Znaczy to równocześnie: miłość Boga poprzez miłość bliźnich-ludzi: „Kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi" (1 J 4,20).

Przypomnienie prymatu tego talentu posiada znaczenie zasadnicze w dzisiejszym momencie historycznym. System ideologiczny, który nadawał ton naszemu życiu przez okres ostatnich dziesięcioleci, zgodnie ze swymi założeniami materialistycznymi przesuwał ten prymat w kierunku *mieć* (…).

Ekonomia jest ostatecznie dla kultury. Realizuje się również przez kulturę. Realizuje się prawidłowo przez ten podstawowy wymiar kultury, którym jest moralność – wymiar etyczny. Zabezpieczając pierwszeństwo tego wymiaru, zabezpieczamy pierwszeństwo człowieka. Człowiek bowiem realizuje się jako człowiek zasadniczo przez swą wartość moralną.

Myślę, że w tej właśnie perspektywie – w perspektywie szukania ostatecznej prawdy o człowieku, w perspektywie pierwszeństwa ludzkiego *być* przed *mieć* – trzeba patrzeć na wzajemne relacje między Kościołem i światem kultury".

Jan Paweł II. Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w Teatrze Narodowym. Warszawa, 8 VI 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 736–737.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Określenie treści pojęcia „człowieczeństwo".
- Zrozumienie ewangelicznych podstaw człowieczeństwa.
- Zrozumienie sensu człowieczeństwa w kontekście paradoksu dotyczącego życia, które trzeba stracić, aby je zyskać.
- Zrozumienie, że człowieczeństwo wyraża się w dokonywaniu wyborów by „bardziej być".
- Przekonanie, że człowieczeństwo jest darem i skarbem człowieka.
- Zaangażowane uczestnictwo w budowaniu własnego człowieczeństwa i innych osób.

Nauczyciele

- Dawanie świadectwa budowania swojego człowieczeństwa.
- Towarzyszące wspomaganie w budowaniu człowieczeństwa, jako daru danego i zadanego.
- Inspirowanie do działań animacyjnych na rzecz budowania swojego człowieczeństwa.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Człowieczeństwo darem i zadaniem".
- Debaty klasowe: „Człowieczeństwo przez wybory: „bardziej być".
- Mapa zagrożeń dla człowieczeństwa.
- Konkurs na osobiste świadectwo: „Moje drogi budowania człowieczeństwa".
- Spotkanie i apel w sieci: „Nie zakopujemy daru (skarbu) człowieczeństwa.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zrozumienie ewangelicznych podstaw człowieczeństwa, w centrum których znajduje się godność osoby i plan Boży wobec człowieka. Temu celowi służy sesja popularnonaukowa. Powinna ona dostarczyć wiedzy na temat sensu człowieczeństwa, daru otrzymanego i zadanego. Pogłębieniu tej wiedzy służą debaty klasowe. Powinny koncentrować się na podstawowym zadaniu człowieka, które polega na dążeniu do stawania się bardziej człowiekiem, bardziej chrześcijaninem, który „bardziej istnieje" i doskonali siebie.

Ważnym zadaniem jest wykonanie mapy zagrożeń dla człowieczeństwa. Należy uwzględnić i wyeksponować: brak poszanowania godności człowieka, „zakopywanie" talentów, źle użytą wolność, brak poszanowania drugiego człowieka, odwrócenie się od niego, orientację „więcej mieć" i działania niszczące życie.

Podstawowym filarem projektu są pisemne świadectwa młodzieży budowania swojego człowieczeństwa. Ich prezentacja stanowić powinna centralny punkt końcowego spotkania. Należy zadbać by zostały one opublikowane w sieci lub w formie drukowanej. Końcowym działaniem jest skierowanie apelu w sieci do młodzieży by rozwijała swoje człowieczeństwo.

2.
Bądźmy solą ziemi

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Wy jesteście solą dla ziemi*… Jedną z zasadniczych funkcji soli, jak dobrze wiemy, jest przyprawianie, dodanie smaku pożywieniu. Ma to nam przypominać, że przez Chrzest cała nasza istota została głęboko przemieniona, ponieważ została *przyprawiona* nowym życiem pochodzącym od Chrystusa (por. Rz 6,4). Solą, dzięki której tożsamość chrześcijańska nie traci swojej natury, nawet w środowisku mocno zsekularyzowanym, jest łaska Chrztu, która nas odrodziła, czyniąc nas żyjącymi w Chrystusie i zdolnymi do odpowiedzi na Jego wezwanie, by *ofiarować [nasze] ciała na ofiarę żywą, świętą, Bogu przyjemną* (Rz 12,1). Święty Paweł pisząc do Rzymian zachęca ich, aby zdecydowanie zwracali uwagę na ich odmienny, w stosunku do im współczesnych, sposób życia i myślenia: *Nie bierzcie więc wzoru z tego świata, lecz przemieniajcie się przez odnawianie umysłu, abyście umieli rozpoznać, jaka jest wola Boża: co jest dobre, co Bogu przyjemne i co doskonałe* (Rz 12,2).

Przez długi czas używano soli także do konserwowania żywności. Jako sól ziemi jesteście wezwani, by zachować wiarę, którą otrzymaliście i by przekazać ją nienaruszoną innym. Wasze pokolenie jest postawione, ze szczególną mocą, wobec wyzwania, aby zachować nienaruszony depozyt wiary (por. 2 Ts 2,15; 1 Tm 6,20; 2 Tm 1,14). Odkryjcie wasze chrześcijańskie korzenie, uczcie się historii Kościoła, pogłębiajcie znajomość duchowego dziedzictwa, które wam zostało przekazane, naśladujcie świadków i mistrzów, którzy was poprzedzili! Jedynie pozostając wiernymi Bożym przykazaniom, Przymierzu, które Chrystus przypieczętował własną

krwią przelaną na Krzyżu, będziecie mogli być apostołami i świadkami nowego tysiąclecia.

Poszukiwanie Absolutu, sensu i pełni egzystencji jest właściwe człowiekowi, a w sposób szczególny młodzieży. Drodzy młodzi, niech was nie zadowala nic co jest poniżej najwyższych ideałów! Nie dajcie się zniechęcić tym, którzy rozczarowani życiem nie słyszą głębszych i bardziej autentycznych pragnień ich serca. Macie rację gdy nie godzicie się na nijakie rozrywki, przelotne mody i propozycje, które was umniejszają. Jeśli zachowacie wielkie pragnienie Boga, zdołacie uniknąć przeciętności i konformizmu, tak rozpowszechnionych w naszym społeczeństwie".

Jan Paweł II. Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 146–147.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, co znaczy „być solą ziemi".
- Zaangażowanie w odkrywanie chrześcijańskich korzeni, uczenie się historii Kościoła, pogłębianie znajomości duchowego dziedzictwa.
- Wierność Bożym przykazaniom.
- Praca nad sobą.
- Odwrót od pozornych wartości na rzecz wyboru ideałów prawdziwych, stałych wartości.
- Naśladowanie świadków i mistrzów.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu zadań, które należy podjąć by być „solą ziemi".
- Towarzyszące wspieranie w pracy nad sobą oraz urzeczywistnianie własnej, lecz właściwej hierarchii wartości.
- Towarzyszenie w naśladowaniu świadków i mistrzów – wzorów osobowych w kontekście bycia „solą ziemi".
- Dawanie świadectwa bycia „solą ziemi".

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa: „Być solą ziemi – zadaniem młodych".
- Indywidualny program stawania się „solą ziemi".

- Konkurs na pracę pisemną: „Jestem solą ziemi".
- Konkurs plastyczny, muzyczny, teatralny „My jesteśmy solą ziemi".
- Zorganizowanie koła Młodych ewangelizatorów.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest odpowiedź na pytanie: co znaczy być solą ziemi? Pomocą w udzieleniu odpowiedzi jest zorganizowanie sesji popularnonaukowej. Treść zagadnień powinny obejmować:

- odróżnienie dobra od zła;
- potrzebę odwrotu od marności tego świata (fikcji i pozorów aksjologicznych);
- zgłębianie wiary;
- zachowanie wiary i przekazywanie innym w nienaruszonej postaci;
- naśladowanie świadków i mistrzów wiary.

Sesja ta powinna rozbudzić motywację budowania indywidualnych programów „bycia solą ziemi". W programach tych należy uwzględnić warstwę poznawczą, związaną z pogłębieniem wiedzy religijnej i warstwę uczestnictwa, w której centrum będzie stanowić dawanie świadectwa i przekazywanie wiary innym.

Warto w problem bycia „solą ziemi" włączyć twórczy potencjał uczniów. Opublikowane wytwory mają szansę stać się „mikroszkołą" nauczania przez przeżywanie, umocnienia w słuszności obranej drogi, zmotywowania do podejmowania trudu pracy nad sobą i podejmowania działalności ewangelizacyjnej.

Przekaz wiary innym ma szansę mieć swój wyraz w formie pracy pisemnej jako świadectwo. Prace można opublikować w wersji internetowej lub drukowanej, które będą stanowić źródło wiedzy wykorzystywane w procesie wychowawczym i dydaktycznym.

Wskazane jest zorganizowanie mikrośrodowiska młodych ewangelizatorów, jako grupy wsparcia, integracji społecznej, forum wymiany doświadczeń.

3.
Bądźmy światłością świata

Z nauczania Jana Pawła II:

„*Wy jesteście światłem świata*…. Dla tych, którzy słuchali Jezusa od początku, tak jak i dla nas, symbol światła przywołuje pragnienie prawdy i osiągnięcia pełni poznania wyrytych we wnętrzu każdego ludzkiego istnienia.

Kiedy światło zmniejsza się czy znika nie jest się w stanie rozróżnić otaczającej rzeczywistości. W sercu nocy można się bać i czuć się niepewnym, i wtedy niecierpliwie oczekiwać nadejścia światła zorzy. Droga młodzieży, wy macie być stróżami poranka (por. Iz 21,11–12) zwiastującymi nadejście słońca, którym jest Chrystus zmartwychwstały!

Światłem, o którym nam mówi Jezus w Ewangelii jest światło wiary, darmowy dar Boga, które przychodzi, aby oświecić serce i rozjaśnić umysł: *Bóg, ten który rozkazał ciemnościom, by zajaśniały światłem, zabłysnął w naszych sercach, by olśnić nas jasnością poznania chwały Bożej na obliczu Chrystusa* (Kor 4,6). Oto dlaczego słowa Jezusa nabierają wyjątkowego znaczenia podczas gdy wyjaśnia On swoją tożsamość i swoją misję: *Ja jestem światłością świata. Kto idzie za Mną, nie będzie chodził w ciemności, lecz będzie miał światło życia* (J 8,12).

Osobiste spotkanie z Chrystusem rozjaśnia życie nowym światłem, wprowadza nas na właściwą drogę i zobowiązuje nas, abyśmy byli Jego świadkami. Pochodzący od Niego nowy sposób patrzenia na świat i na ludzi przenika nas dogłębnie w tajemnicy wiary, która nie jest jedynie zbiorem tez wymagających przyjęcia i zatwierdzenia przez rozum, lecz pewnym doświadczeniem do przyswojenia, prawdą, którą trzeba żyć, solą i światłem całej rzeczywistości (por. *Veritatis splendor*, 88).

W aktualnym kontekście sekularyzacji, w którym wielu nam współczesnych myśli i żyje jak gdyby Bóg nie istniał, bądź są zafascynowani irracjonalnymi formami religijności, trzeba abyście właśnie wy, droga młodzieży, potwierdzali na nowo, że wiara jest decyzją osobistą, która angażuje całą egzystencję. Niech Ewangelia będzie wielkim kryterium wyznaczającym wybory i kierunki waszego życia! W ten sposób staniecie się misjonarzami w słowach i czynach, gdziekolwiek żyjecie i pracujecie, będziecie znakami miłości Boga, wiarygodnymi świadkami miłującej obecności Chrystusa. Pamiętajcie: *Nie zapala się (…) światła i nie stawia pod korcem, ale na świeczniku, aby świeciło wszystkim, którzy są w domu* (Mt 5,15)".

Jan Paweł II. Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 147–148.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Wzbudzenie w sobie pragnienia prawdy i osiągnięcia pełni poznania.
- Zrozumienie, że światłem, o którym mówi Jezus w Ewangelii jest światło wiary, bezinteresowny dar Boga.
- Zrozumienie funkcji wiary w Boga w życiu człowieka, grup i wspólnot społecznych, narodu, państwa.
- Zrozumienie potrzeby pójścia za Jezusem.
- Podjęcie decyzji naśladowanie Jezusa.
- Dawanie świadectwa wiary w przestrzeni społecznej.
- Animacja innych do pogłębiania wiary i naśladowania Jezusa.

Nauczyciele

- Dawanie świadectwa wiary – animacja innych do pogłębiania wiary w Boga.
- Towarzyszące wspomaganie uczniów by stawali się światłością świata i dojrzewania wiary – niech ją niosą innym, dając świadectwo.
- Stwarzanie szans dzielenia się wiarą z innymi.

Działania w ramach projektu

- Konferencja, debata klasowa: „Światło wiary bezinteresowny dar oświetlający serce i umysł".
- Sztuka teatralna: „Bądźmy światłością świata".

- Dzień radości spotkania z Jezusem:„Ja jestem światłością świata”.
- Indywidualne programy bycia świadkiem wiary.
- Dzień – „Dzielmy się wiarą”.
- Konkurs aktywności twórczej – plastycznej, muzycznej, literackiej: „Jesteśmy światłością świata”.

Uwagi i komentarze

Pierwszym warunkiem realizacji projektu jest zrozumienie co znaczy być światłością świata. Służy temu konferencja bądź debaty klasowe. Zawarte w nich treści można również umieścić w specjalnej zakładce na stronie internetowej szkoły. Jej tytuł może brzmieć „Światło wiary – bezinteresowny dar Boga”.

Pogłębieniem zrozumienia problemu i przeżycia wartości daru wiary może być dzień „Radości spotkania z Jezusem”. Dzień ten może być punktem programu szkolnych rekolekcji. W jego programie powinna znaleźć się kontemplacja i adoracja Najświętszego Sakramentu, sakrament pokuty i pojednania, uwielbienie Boga słowem, pieśnią i muzyką.

Filarem projektu są indywidualne programy bycia świadkiem wiary – pogłębiania wiary i niesienia jej innym. Efekty tego programu powinny znaleźć swoje znaczące miejsce w programie dnia: „Dzielmy się wiarą”. Warto zadbać by wydarzenie to miało zasięg pozaszkolny, zostało udokumentowane w różnej formie (fotograficznej, filmowej, pisemnej) i stanowiło ważny dokument archiwalny szkoły. Program tego dnia może być ubogacony wytworami aktywności twórczej młodzieży i obejrzeniem sztuki teatralnej zawierającej temat projektu.

4.
Bądźmy prorokami radości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Drodzy Młodzi! Zaprosiłem Was, abyście byli „prorokami życia i miłości". Proszę Was, abyście byli także „prorokami radości": świat powinien nas rozpoznawać przez to, że będziemy w stanie przekazać ludziom naszych czasów znak wielkiej nadziei już spełnionej, nadziei Jezusa, który za nas umarł i zmartwychwstał.

Nie zapominajcie, że *przyszły los ludzkości leży w rękach tych, którzy potrafią podać następnym pokoleniom motywy życia i nadziei* (*Gaudium et spes,* 31). Oczyszczeni przez pojednanie, owoc Bożej miłości i naszej szczerej skruchy, działając na rzecz sprawiedliwości i żyjąc w dziękczynieniu Bogu, będziecie mogli być wiarygodnymi i skutecznymi prorokami radości w świecie, tak często ponurym i smutnym. Będziecie głosicielami „pełni czasów", której aktualność przywołuje Wielki Jubileusz Roku 2000".

Jan Paweł II. Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 110.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zaangażowane uczestnictwo w uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego.
- Przeżywanie radości ze Zmartwychwstania Chrystusa.
- Pojednanie z Bogiem i nawrócenie do Boga.

- Prawe postępowanie.
- Dziękczynienie Bogu.
- Budowanie w sobie wewnętrznej radości i dzielenie się nią z drugimi.
- Animacja innych do bycia „prorokiem radości".

Nauczyciele

- Stworzenie sytuacji wychowawczo-dydaktycznych umożliwiającym uczniom bycia „prorokami radości".
- Dawanie świadectwa „proroka radości".
- Wartościujące ocenianie podejmowanych działań.

Działania w ramach projektu

- Oprawa artystyczna uroczystości Zmartwychwstania Pańskiego.
- Dzień pojednania z Bogiem i nawrócenie do Boga.
- Dzień dziękczynienia i dzielenia się radością z drugim.
- Konkurs na pracę pisemną „Moje prawe postępowanie źródłem radości".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest dzień pojednania z Bogiem i nawrócenie do Boga. Należy zadbać by był to dzień skupienia, refleksji. Warto włączyć świadectwa ludzi młodych i osób dorosłych, które podzielą się doświadczeniem przeżywania radości, której źródłem jest pojednanie z Bogiem i nawrócenie do Boga. Wskazane jest by dzień ten był zorganizowany w Wielkim Tygodniu i stanowił przygotowanie do Zmartwychwstania Pańskiego. Ważnym zadaniem jest przygotowanie oprawy artystycznej tego dnia, jako elementu Mszy św. oraz oddzielnego wydarzenia artystycznego.

Te dwa wydarzenia staną się podstawą do zorganizowania dnia dziękczynienia i dzielenia się radością z drugim. Ten punkt projektu może stanowić formę jego podsumowania. Tego dnia powinny przeważać świadectwa uczniów, prezentacja prac konkursowych, formy artystyczne.

5.
Zachować i pomnożyć duchowe dziedzictwo

Z nauczania Jana Pawła II:

„Na wielkim obszarze, na którym kształtowany w młodości projekt życia spotyka się z *drugimi*, dotknęliśmy punktu najbardziej newralgicznego. Zważmy jeszcze, że ten centralny punkt, w którym nasze osobowe *ja* otwiera się w stronę życia *z drugimi* i *dla drugich* w przymierzu małżeńskim — znajduje w Piśmie Świętym bardzo znamienny wyraz: „mężczyzna opuszcza ojca swego i matkę swoją i łączy się ze swą żoną" (Rdz 2,24; por. Mt 19,5).

Owo *opuszcza* zasługuje na szczególną uwagę. Dzieje ludzkości przebiegają od początku – i przebiegać będą do końca – poprzez rodzinę. Człowiek wchodzi w nią przez narodzenie, które zawdzięcza rodzicom: ojcu i matce – ażeby w odpowiednim momencie *opuścić* to pierwsze środowisko życia i miłości i przejść ku nowemu. *Opuszczając ojca i matkę*, każdy i każda z Was równocześnie poniekąd zabiera ich w sobie, przejmuje wielorakie dziedzictwo, które w nich i w rodzinie ma swój bezpośredni początek i źródło. W ten sposób też, opuszczając, pozostaje: dziedzictwo, jakie przejmuje, łączy go trwale z tymi, którzy mu je przekazali i którym tyle zawdzięcza. On zaś sam – ona i on – będą dalej przekazywać to samo dziedzictwo. Stąd też tak wielkie znaczenie posiada owo czwarte przykazanie Dekalogu: *czcij ojca swego i matkę* (Wj 20,12; Pwt 5,16; Mt 15,4).

Chodzi tu przede wszystkim o dziedzictwo bycia człowiekiem – z kolei zaś: bycia człowiekiem w bliżej określonej sytuacji osobowej i społecznej. Nawet podobieństwo fizyczne w stosunku do rodziców posiada w tym swój udział. Ważniejsze

jeszcze od tego jest całe dziedzictwo kultury, w centrum którego, niejako na co dzień, znajduje się język. Rodzice nauczyli każdą i każdego z Was mówić tym językiem, który stanowi podstawowy wyraz społecznej więzi z innymi ludźmi. Więź ta określona jest granicami szerszymi niż sama rodzina, czy nawet pewne środowisko. Są to granice co najmniej plemienia, a najczęściej granice ludu czy narodu, w którym narodziliście się.

W ten sposób dziedzictwo rodzinne poszerza się. Poprzez wychowanie rodzinne uczestniczycie w określonej kulturze, uczestniczycie także w dziejach Waszego ludu lub narodu. Więź rodzinna oznacza zarazem przynależność do wspólnoty większej niż rodzina – oraz inną jeszcze podstawę osobowej tożsamości. Jeśli rodzina jest pierwszym wychowawcą każdego i każdej z Was, to równocześnie – poprzez rodzinę – wychowawcą tym jest plemię, lud czy naród, z którym jesteśmy związani jednością kultury, języka i historii.

To dziedzictwo stanowi zarazem wezwanie w znaczeniu etycznym. Otrzymując wiarę i dziedzicząc wartości i treści, jakie składają się na całokształt kultury własnego społeczeństwa, dziejów własnego narodu, każdy i każda z Was zostaje duchowo obdarowany w samym swoim indywidualnym człowieczeństwie. Przypomina się tutaj przypowieść o talentach, które otrzymujemy od Stwórcy za pośrednictwem naszych rodziców i rodziny, a także wspólnoty narodowej, do jakiej należymy. Nie możemy wobec tego dziedzictwa zachować postawy biernej czy wręcz marnotrawnej, tak jak ostatni z owych sług wymienionych w przypowieści o talentach (por. Mt 25,14–30; Łk 19,12–26). Musimy uczynić wszystko, na co nas stać, aby do duchowe dziedzictwo przejąć, potwierdzić, utrzymać i pomnożyć. Jest to zadanie doniosłe dla wszystkich społeczeństw, zwłaszcza może dla tych, które znajdują się u początku swojego samodzielnego bytu, albo też dla tych, które ten byt oraz istotną tożsamość swojego narodu muszą bronić przed niebezpieczeństwem zniszczenia od zewnątrz lub rozkładu od wewnątrz.

Pisząc do Was, Młodych, staram się mieć przed oczyma duszy złożoną i zróżnicowaną sytuację plemion, ludów i narodów na naszym ziemskim globie. Wasza młodość oraz ten projekt życia, jaki w ciągu młodości wypracowuje każdy i każda z Was, zostaje od początku włączony w dzieje tych różnych społeczeństw – a dokonuje się to nie *od zewnątrz*" ale jak najbardziej *od wewnątrz*. Staje się to dla Was sprawą świadomości rodzinnej, a z kolei narodowej: sprawą serca, sprawą sumienia. Pojęcie *ojczyzna* rozwija się w bezpośredniej bliskości pojęcia „rodzina" – poniekąd jedno w obrębie drugiego. Stopniowo też, odczuwając tę więź społeczną, która jest

szersza od więzi rodzinnej, zaczynacie także uczestniczyć w odpowiedzialności za wspólne dobro owej większej *rodziny*, która jest ziemską *ojczyzną* każdego i każdej spośród Was. Wybitne postaci z dziejów narodu, dawnych czy współczesnych, prowadzą również Waszą młodość – i pomagają rozwinąć się owej miłości społecznej, która najczęściej bywa nazywana: miłością ojczyzny".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 34–36.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Świadomość dziedzictwa duchowego wyniesionego z rodziny.
- Zrozumienie, że dziedzictwo wartości wyniesionych z rodziny warunkuje dziedzictwo własnego społeczeństwa, narodu.
- Zrozumienie, że zadaniem młodego człowieka jest duchowe dziedzictwo przejąć, urzeczywistniać i pomnażać.
- Zaangażowanie w budowanie miłości w rodzinie i miłości do ojczyzny; przejawianie postawy patriotycznej.
- Zaangażowanie w działania, których celem jest urzeczywistnianie dziedzictwa kulturowego Ojczyzny.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w rozwoju duchowym, budowanym na wartościach, których źródłem jest rodzina.
- Stwarzanie szans uczniom, by duchowe dziedzictwo przejmowali, potwierdzali, utrzymywali i pomnażali.
- Podjęcie działań wspomagających rodzinę w pełnieniu funkcji wychowawczej w aspekcie budowania dziedzictwa duchowego.
- Promowanie rodzin będących wzorem do naśladowania poprzez włączenie ich w proces wychowawczo-dydaktyczny szkoły.
- Kształtowanie postawy patriotycznej.

Działania w ramach projektu

- Dzień rodziny połączony z festiwalem rodzin.
- Konkurs na pracę pisemną: „Moje dziedzictwo rodzinne".
- Wystawa fotograficzna: „Moja rodzina na „pożółkłej" fotografii.

- Sesja popularnonaukowa: „Duchowe dziedzictwo rodziny źródłem dziedzictwa Ojczyzny".

Uwagi i komentarze

Dzień rodziny stanowi pierwszy punkt realizacji projektu. Celem tego zadania jest ukazanie wartości rodziny oraz rozszerzającego się ich horyzontu w wymiarze społecznym. Ważne jest by uczniowie zrozumieli, że rodzina jest trwałą wartością, ale też w rodzinie są trwałe wartości, które nie tracą znaczenia mimo upływu czasu, są wartościami ponadczasowymi. Dlaczego też w prezentacjach życia rodzinnego warto przedstawić historię rodzin, tradycje i zwyczaje, zasady i normy, wykonywane zawody, pełnione funkcje, osiągnięcia, wkład dobro wspólne. Podstawowym warunkiem realizacji tego punktu programu jest zaangażowanie rodziców (rodzin) uczniów. Można też zaprosić rodzinę ze środowiska szerszego, znaną w kraju, aby dała świadectwo dziedzictwa duchowego. Warto ubogacić tę uroczystość wystawą fotografii. Konkurs na pracę pisemną „Moje dziedzictwo rodzinne" pozwoli na głębsze uświadomienie i zrozumienie wartości rodziny. Jego wyniki można wydać drukiem bądź upowszechnić w wersji elektronicznej. Będą stanowić materiały dydaktyczne na lekcje z edukacji do życia w rodzinie. Źródłem pogłębionej wiedzy na temat dziedzictwa duchowego rodziny jako podstawy dziedzictwa Ojczyzny jest sesja popularnonaukowa.

Zagadnienia powinny obejmować takie tematy, jak:

- rodzina jako pierwsze środowisko życia i miłości;
- rodzina jako pierwsze środowisko wychowawcze;
- rodzina jako centrum kultury;
- w rodzinie i poprzez rodzinę budowana jest przyszłość Ojczyzny.

W sesji powinny mieć swój udział podmioty szkoły: uczniowie, rodzice, nauczyciele, przedstawiciele środowiska lokalnego. Upowszechniane materiały z sesji stanowić będą cenne źródło wiedzy dla uczniów, nauczycieli, rodziców.

6.
Uczestnictwo, postęp, pokój – dziełem nas młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Myśl przewodnia, jaką Organizacja Narodów Zjednoczonych wybrała dla tegorocznych obchodów, zawiera się w trzech jakże znaczących słowach: „Uczestnictwo – postęp – pokój". Trzy podstawowe wartości, trzy cele, ku którym mają zmierzać wysiłki wszystkich młodych ludzi świata. Dzisiaj pomówimy przede wszystkim o uczestnictwie. (…)

Drodzy przyjaciele, kiedy odezwałem się do was w różnych językach, odpowiedziały mi poszczególne grupy, które łączy właśnie język, okrzykami i oklaskami dając wyraz radości, że zwróciłem się bezpośrednio do nich. Język tworzy wspólnotę, sprawia, że czujemy się związani z narodem, ludem lub plemieniem. Poprzez język uczestniczymy w tej wspólnocie. Ale nie tylko przez język. Także i inne czynniki wpływają na to, że w każdym z nas rozwija się poczucie uczestnictwa we wspólnocie własnej ojczyzny. To historia, kultura, obyczaje i poniekąd nawet religia.

Zapytajmy teraz, co znaczy: uczestniczyć? – Być razem z innymi i równocześnie w tym „razem" pozostać sobą. Tym, co ludzi łączy, co pozwala jednym uczestniczyć w życiu drugich, jest współdzielenie dóbr, wspólnota wartości (…)

Wszyscy jesteśmy więc wezwani na świadków Chrystusa. To wezwanie jest zakorzenione w sakramencie chrztu, a swój wyraz formalny osiąga w sakramencie chrześcijańskiej dojrzałości: w bierzmowaniu. Bierzmowanie zapewnia chrześcijaninowi specyficzne uczestnictwo w zbawczym i profetycznym posłannictwie Odkupiciela i utwierdza go – Confirmatio! – w codziennych obowiązkach tego powołania.

Drodzy młodzi, przyjrzyjcie się teraz swoim wspólnotom, grupom, ruchom, których jesteście uczestnikami. Nie zapominajcie, że miarą autentyzmu tych zrzeszeń jest ściśle określone kryterium: wspólnota, grupa, ruch, do którego należycie, jest prawdziwy o tyle, o ile pomaga wam uczestniczyć w zbawczym posłannictwie Kościoła, to jest w realizowaniu waszego chrześcijańskiego powołania w różnych dziedzinach, w których z woli Opatrzności przyszło wam działać.

Jakże bogate znaczeniowo jest dla chrześcijanina słowo u*czestnictwo*! Wszystko to, co powiedzieliśmy dotąd, nie ukazuje jeszcze pełnego znaczenia uczestnictwa, do którego wzywa nas Ewangelia. Jesteśmy bowiem wezwani w Jezusie Chrystusie do uczestnictwa w życiu Boga samego, Trójcy Przenajświętszej: oto jakże dobrze wam znany punkt najważniejszy Chrystusowego orędzia, jaśniejąca światłością perspektywa, o jakiej umysł ludzki nie śmiałby nawet pomyśleć. Oto dar łaski. Łaska jest rzeczywistym uczestnictwem w naturze Bożej. To słowa z drugiego Listu św. Piotra (por. 1,4). A Jan Apostoł upomina: *Obecnie jesteśmy dziećmi Bożymi, ale jeszcze się nie ujawniło, czym będziemy. Wiemy, że gdy się objawi, będziemy do Niego podobni, bo ujrzymy Go takim, jakim jest* (1 J 3,2). Na tym polega sama istota zbawczego planu Boga. Toteż celem naszym jest upodobnienie się do Boga, w czym zdolność człowieka do uczestnictwa zostaje przekroczona i wysublimowana, i otwiera się na życie Boże.

Kościół, który wiedzie nas do tego najwyższego celu, jest właśnie sakramentem owego uczestnictwa. Jedynym zaś celem jego życia – modlitwy we wszystkich aspektach, sakramentów, liturgii – jest pomaganie chrześcijanom we wcielaniu we własne życie rzeczywistości udziału w Bożej miłości oraz wynikających z niej wymagań.

Miłość, to pierwsze i podstawowe wymaganie. Życie Boże jest bowiem komunią miłości. Jeśli miłość jest szczytem i pełnią uczestnictwa, do którego zostaliśmy wezwani, jest oczywiste, że pierwszym przykazaniem jest przykazanie miłości Boga i bliźnich. Mamy uczestniczyć w Bóstwie i dojrzewać w tym uczestnictwie do skali wieczności, uczestnicząc w człowieczeństwie naszych braci: bliskich i dalekich. To jest zarazem etyczny rdzeń naszego powołania chrześcijańskiego i ludzkiego. Przykazanie miłości jest nierozłączne z wezwaniem do uczestnictwa.

Tak zatem wy, młodzi, w szkole waszych rodzin, waszych wspólnot, waszych narodów – w szkole Kościoła – macie wychowywać się do całego bogactwa uczestnictwa w wymiarze międzyludzkim (społecznym), a zarazem religijnym i nadprzyrodzonym. Zostaliście wezwani do uczestniczenia w prawdziwym postępie, który

poprzez ustanowienie właściwych proporcji między *być* a „mieć" musi coraz bardziej stawać się postępem w sprawiedliwości w różnych zasięgach i wymiarach: postępem w cywilizacji miłości.

Zostaliście też wezwani do udziału w tym wielkim nieodzownym wysiłku całej ludzkości, którego celem jest odsunięcie widma wojny i budowanie pokoju. Macie być ludźmi *czyniącymi pokój* w wielorakim wymiarze tego słowa, które znaczy o wiele więcej niż po prostu brak wojny. Macie być ludźmi czyniącymi pokój, a zatem zaangażowanymi w tworzenie społeczeństwa braterskiego, wspólnoty braci i sióstr. Mówiłem o tym w noworocznym orędziu na Światowy Dzień Pokoju. Nie zaszkodzi teraz do niego powrócić i zastanowić się nad jego treścią. Stwierdzając, iż *pokój i młodzi idą razem*, powiedziałem tam między innymi: *Przyszłość pokoju, a zatem przyszłość ludzkości, zależy w sposób szczególny od podstawowych wyborów moralnych, których mają dokonać ludzie młodego pokolenia*".

Jan Paweł II. Przemówienie podczas spotkania z młodzieżą. Rzym – plac św. Jana na Lateranie, 30 III 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 175, 179.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że uczestnictwo, postęp, pokój są triadą wartości, celów do których mają zmierzać wysiłki młodych ludzi.
- Zrozumienie, że podstawą realizacji powyższych celów jest wspólnota wartości.
- Gotowość uczestnictwa, budowania postępu i pokoju.
- Poszukiwanie obszarów uczestnictwa, budowania postępu i pokoju.
- Zaangażowanie w realizację triady wartości: uczestnictwo, postęp, pokój.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy o triadzie wartości: uczestnictwo, postęp, pokój.
- Inspirowanie do tworzenia wspólnot wartości.
- Wspierające towarzyszenie w urzeczywistnieniu tych trzech celów: aktywnego uczestnictwa, budowania postępu i pokoju.

Działania w ramach projektu

- Sesja (konferencja) na temat: „Uczestnictwo w wymiarze międzyludzkim (społecznym), a zarazem religijnym i nadprzyrodzonym".
- Zbudowanie mapy obszarów możliwości uczestnictwa młodzieży.
- Zorganizowanie (powołanie) grup, wspólnot ruchów wspólnych wartości.
- Indywidualne i grupowe projekty uczestnictwa na rzecz postępu i pokoju.
- Dzień świadectw: „Jesteśmy młodymi ludźmi budującymi pokój, zaangażowanymi w tworzenie społeczeństwa braterskiego, wspólnoty braci i sióstr".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zdobycie wiedzy na temat triady wartości. Wskazane jest upowszechnienie tej wiedzy w wersji elektronicznej lub drukowanej. Ważnym zadaniem jest podjęcie rozeznania w możliwościach aktywnego uczestnictwa, budowania postępu i pokoju. Efektem poszukiwań jest zbudowanie mapy obszarów urzeczywistniania tych wartości. Należy przy tym zwrócić uwagę na obszar życia wewnętrznego oraz obszar funkcjonowania w wymiarze społecznym, uwzględniając wszystkie podmioty środowiskowe: rodzinę, Kościół, grupy, organizacje, wspólnoty, etc.

Filarami projektu są indywidualne i grupowe projekty urzeczywistniania tych wartości oraz powstanie grup, wspólnot, ruchów wspólnych wartości. Zadaniem nauczyciela jest wspieranie dobrą radą w budowaniu celów, programów działania, prowadzenia wewnętrznej ewaluacji własnej działalności.

Podsumowanie projektu powinno odbyć się w Dniu świadectw, a program i wyniki projektu warto opublikować w formie elektronicznej bądź drukowanej.

7.
Budujemy cywilizację miłości

Z nauczania Jana Pawła II:

„Prawdziwy wzrost człowieka w pokoju i sprawiedliwości, w prawdzie i wolności może dokonywać się tylko wtedy, gdy jest w nim obecny Chrystus ze swą zbawczą mocą.

Budowanie cywilizacji miłości wymaga wyraźnej i wytrwałej gotowości do poświęceń, pragnienia, by otworzyć nowe drogi społecznego współżycia, przezwyciężając podziały i przeciwstawne sobie formy materializmu. Na tym właśnie polega konkretna odpowiedzialność współczesnej młodzieży, z której wyrosną mężczyźni i kobiety jutra, u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa.

Oczekując z radością naszego spotkania, wzywam was wszystkich, abyście przygotowali się doń w sposób pogłębiony i na drodze medytacji, przyczyniając się tym samym do tego, że Dzień ten będzie się odznaczał kościelnym dynamizmem. Ruszajcie w drogę! Niech jej etapy wyznacza modlitwa, studium, dialog, pragnienie nawrócenia i poprawy. Idźcie razem, poczynając od waszych parafii i wspólnot chrześcijańskich, od waszych zrzeszeń i ruchów apostolskich. Niech wasza postawa będzie postawą otwartości i oczekiwania, zgodnie z okresem Adwentu, w który właśnie wkraczamy. Liturgia pierwszej niedzieli Adwentu przypomina nam, słowami świętego Pawła, *chwilę obecną* i wzywa nas, abyśmy *odrzucili uczynki ciemności* i *przyoblekli się w Pana Jezusa Chrystusa* (por. Rz 13, 11–14)".

Jan Paweł II. Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1986. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 60.

„W odpowiedzi na ustawy prawne dopuszczające przerwanie ciąży oraz na próby legalizacji eutanazji tu i ówdzie zakończone powodzeniem, powstały na całym świecie *ruchy i inicjatywy, których celem jest obrona życia poprzez budzenie wrażliwości społecznej* (…) Jakże nie wspomnieć również o *wszystkich gestach gościnności, poświęcenia i bezinteresownej troski*, spełnianych codziennie z miłością przez ogromną liczbę osób w rodzinach, w szpitalach, sierocińcach, domach spokojnej starości lub innych ośrodkach czy wspólnotach obrony życia? (…) Te gesty kładą głębokie fundamenty owej „cywilizacji miłości i życia", bez której egzystencja osób i społeczeństwa traci swój sens najbardziej ludzki. Nawet gdyby ich nikt nie zauważał i gdyby pozostawały one zakryte przed większością ludzi, wiara daje nam pewność, że Ojciec*, który widzi w ukryciu* (Mt 6,4), nie tylko je wynagrodzi w przyszłości, ale już teraz sprawia, że przynoszą trwały pożytek wszystkim.

Do znaków nadziei trzeba także zaliczyć fakt, że w wielu kręgach opinii publicznej *wzrasta nowa wrażliwość coraz bardziej przeciwna wojnie* jako metodzie rozwiązywania konfliktów między narodami i coraz aktywniej poszukująca skutecznych sposobów powstrzymywania – choć „bez użycia przemocy" – uzbrojonych agresorów. W tej samej perspektywie należy widzieć *coraz powszechniejszy sprzeciw opinii publicznej wobec kary śmierci*, choćby stosowanej jedynie jako narzędzie „uprawnionej obrony" społecznej: sprzeciw ten wynika z przekonania, że współczesne społeczeństwo jest w stanie skutecznie zwalczać przestępczość metodami, które czynią przestępcę nieszkodliwym, ale nie pozbawiają go ostatecznie możliwości odmiany życia.

Należy z zadowoleniem powitać także wzrost zainteresowania *jakością życia oraz ekologią*, jaki nastąpił zwłaszcza w społeczeństwach o wysokim stopniu rozwoju, w których ludzie dążą już nie tyle do zapewnienia sobie podstawowych środków do życia, ile do globalnego polepszenia warunków życia. Zjawiskiem szczególnie ważnym jest ożywienie refleksji etycznej wokół życia: powstanie i coraz szerszy rozwój *bioetyki* sprzyja refleksji i dialogowi – między wierzącymi i niewierzącymi, a także między wyznawcami różnych religii – o podstawowych problemach etycznych związanych z ludzkim życiem".

Jan Paweł II. Encyklika *Dominum et Vivificantem*, nr 27.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty cywilizacji miłości.
- Zrozumienie zadań, jakie stawia cywilizacja miłości.
- Gotowość podjęcia budowania cywilizacji miłości.
- Zaangażowanie w podjęcie zadań.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy na temat potrzeby budowania cywilizacji miłości.
- Wspomaganie w budowaniu struktury zadań w kontekście cywilizacji miłości.
- Towarzyszenie uczniom w realizacji programu.

Działania w ramach projektu

- Budowanie mapy obszarów kultury śmierci i życia.
- Debata klasowa: „Być nad mieć".
- Debata klasowa: „Miłość Boga i bliźniego drogą do prawdziwego rozwoju".
- Sesja popularnonaukowa pt. „Praca przestrzenią budowania cywilizacji miłości".
- Budujemy program ekologii jako nasz wkład w budowanie cywilizacji miłości.
- Zorganizowanie klubu wielostronnego, braterskiego wsparcia.
- Budowanie programu: „Nasza klasa przykładem cywilizacji miłości".
- Utworzenie zakładki: „My młodzi z całego świata budujmy cywilizację miłości".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zbudowanie obszarów w których budowana jest cywilizacja śmierci i miłości. Ważna rola przypada nauczycielom geografii, historii, wychowania obywatelskiego, katechetom. Chodzi głównie o wielostronne ukazanie problemu w aspekcie geograficznym, kulturowym, gospodarczym, społecznym oraz w wymiarze przestrzennym o charakterze mikro i makro. Ważnym zadaniem jest ustalenie przyczyn i skutków według kryterium rozwoju człowieka, osiągania pełni człowieczeństwa. Mapa ta może przybrać charakter graficzny, fotograficzny, mieć formę wystawy połączonej z opisem i charakterystyką problemu. Analiza treści mapy stanowi wprowadzenie do rozwiązania problemu „być nad mieć". Powyższy

problem powinien stać się przedmiotem debat klasowych i wyzwolić potrzebę powiększania daru otrzymanego od Stwórcy, by bardziej być z innymi i dla drugich. Ważną kwestią jest autorefleksja w tym zakresie i budowanie programu pracy nad sobą oraz służby drugiemu w aspekcie „własnego być". Zadaniem drugiego tematu debat klasowych jest zwiększanie motywacji do pracy nad sobą w aspekcie integralnego rozwoju i osiągania dojrzałości osobowościowej, pełni człowieczeństwa.

Sesja popularnonaukowa dotycząca pracy, jako przestrzeni cywilizacji miłości ma za zadanie ukazać uwarunkowania budowania cywilizacji miłości. Należy zwrócić uwagę na podmiotowość człowieka pracy, jego godność, prawa, ale też obowiązki, solidarność, sprawiedliwość, służbę.

Kolejne trzy punkty projektu mają charakter pragmatyczny i stanowią „mikroszkołę" uczestnictwa – budowania cywilizacji miłości. Pierwszy program obejmuje zagadnienia szeroko rozumianej ekologii odnoszącej się do własnego życia, przyrody, relacji społecznych.

Swego rodzaju poligonem praktycznego działania uczniów jest utworzenie Klubu wielostronnego braterskiego wsparcia. To wsparcie może dotyczyć pomocy koleżeńskiej w nauce, rozwiązywania problemów osobistych, wsparcia materialnego, itp. Kolejną płaszczyzną na której będzie budowana cywilizacja miłości tu i teraz jest klasa szkolna.

Program powinien obejmować wiele zagadnień i problemów. Przedmiotem uwagi powinno być: poszanowanie życia; poszanowanie każdego człowieka; praca nad integralnym rozwojem każdego ucznia; odpowiedź na pytanie: co z życia klasy wniesiemy w życie szkoły. Pożyteczne będzie podjęcie w tym względzie ambitnych zadań. Ważnym zadaniem jest stworzenie szansy aktywności w sieci której celem jest integracja społeczna młodych ludzi na rzecz budowania cywilizacji miłości w przestrzeni międzynarodowej. W tym celu warto utworzyć zakładkę na stronie szkoły a jej treść upowszechniać w szerokich kręgach społecznych.

Prezentacja programów i ich efektów (klubu i klasowych) powinno stanowić podsumowanie projektu.

8.
Zabezpieczamy w społeczeństwie ważne wartości, warunkujące godne bytowanie człowieka na ziemi

Z nauczania Jana Pawła II:

„Pracować wielkodusznie nad budową społeczeństwa odznaczającego się stałym poszukiwaniem sprawiedliwości, zgody, solidarności i pokoju – oto ideał, który odsłania każdemu bogactwa daru z samego siebie oraz służby. Ideał, jaki każdy w sobie nosi.

We współpracy nad budowaniem braterstwa między ludźmi pośród narodów, w wielkodusznym niesieniu pomocy najuboższym, człowiek może odkryć piękno życia.

Jesteście odpowiedzialni, drodzy przyjaciele, za to orędzie ewangeliczne, które prowadzi do życia wiecznego, a zarazem wskazuje bardziej godne człowieka bytowanie na Ziemi.

Wiele z tego, co będzie jutro, zależy od zaangażowania się dziś dzisiejszego pokolenia chrześcijan. Zależy nade wszystko od waszego zaangażowania, dziewczęta i chłopcy, na których wnet spocznie odpowiedzialność za decyzje, od których zależeć będą nie tylko wasze losy, ale także losy wielu innych ludzi".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VI Światowego Dnia Młodzieży. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 242.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumieniem, że sprawiedliwość, zgoda, solidarność, pokój stanowią podstawę aksjologiczną budowania społeczeństwa w służbie rozwoju człowieka i państwa
- Zaangażowanie w urzeczywistnienie powyższych wartości w rodzinie, w klasie, szkole, społeczności lokalnej
- Czynne uczestnictwo w animacji społecznej na rzecz budowania społeczeństwa urzeczywistniającego chrześcijańskie wartości.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat wartości społecznych, kulturowych, chrześcijańskich
- Towarzyszące wspomaganie w podejmowaniu zadań na rzecz budowania społeczeństwa zorientowanego na urzeczywistnienie tych wartości
- Oceniające wartościowanie podejmowanych zadań

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Sprawiedliwość, zgoda, solidarność, pokój podstawą budowania społeczeństwa na miarę godnego życia".
- Mapa problemów i sukcesów budowania społeczeństwa w którym panuje sprawiedliwość, zgoda, solidarność, pokój
- Projekt budowania społeczeństwa lokalnego na miarę godnego życia człowieka
- Konferencja na temat: „Zbudujmy nasze społeczeństwo lokalne na miarę godnego życia człowieka".

Uwagi i komentarze

Projekt może być realizowany w ramach edukacji społecznej i wychowania obywatelskiego, przy udziale wychowawców klas i katechetów. Pierwszym zadaniem jest zdobycie wiedzy na temat wartości warunkujących budowanie społeczeństwa gwarantującego godne życie człowieka. Ważnym zagadnieniem jest zrozumienie istoty godności człowieka i wynikających z niej praw. Służy temu sesja popularnonaukowa. Ważnym zadaniem jest odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu społeczeństwo lokalne można określić społeczeństwem stwarzającym warunki

godnego życia? Zbudowanie mapy problemów i szans budowania takiego społeczeństwa będzie stanowić kompendium wiedzy i wskazywać kierunki działań do zbudowania społeczeństwa na miarę godnego życia. Projekt może mieć charakter klasowy lub grupowy o zasięgu międzyklasowym.

Elementem podsumowującym projekt jest zorganizowanie konferencji z udziałem władz różnego szczebla, podmiotów społeczeństwa obywatelskiego, na której ukazane zostaną plany rozwojowe w kontekście tematu projektu. Ważnym punktem konferencji powinno być przedstawienie uczniowskich projektów budowania społeczeństwa na miarę godnego życia człowieka.

9.
Prawa człowieka prawdą moralnej mocy

Z nauczania Jana Pawła II:

„Mówi się słusznie o prawach człowieka. Podkreśla się, zwłaszcza w naszej epoce, znaczenie tych praw. Nie można jednakże zapomnieć, że prawa człowieka są po to, ażeby każdy miał przestrzeń potrzebną do spełniania swoich zadań i powinności. Ażeby w ten sposób mógł się rozwijać. Mógł stawać się bardziej człowiekiem.

Prawa człowieka muszą być podstawą tej moralnej mocy, którą człowiek osiąga przez wierność prawdzie i powinności. Przez wierność prawemu sumieniu. Owszem, przez wierność Bożym przykazaniom, tak jak o tym mowa w rozmowie Chrystusa z młodzieńcem. Chodzi bowiem o wartości trwałe i niezmienne".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 409.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zdobycie wiedzy na temat podstawowych praw człowieka.
- Zrozumienie istoty praw naturalnych i stanowionych.
- Zrozumienie związku praw człowieka z jego rozwojem, osiąganiem pełni człowieczeństwa.
- Oceniające wartościowanie przestrzegania praw człowieka w mikro i makro środowisku.
- Gotowość obrony podstawowych praw człowieka „tu i teraz" oraz w przyszłości.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy o prawach człowieka.
- Motywowanie uczniów do obrony podstawowych praw człowieka obecnie i w przyszłości.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Prawa człowieka – przestrzeń spełniania zadań i powinności oraz stawania się bardziej człowiekiem".
- Mapa nieprzestrzegania praw człowieka
- Apel w sieci: „Twórzmy i przestrzegajmy prawa człowieka służące osiąganiu pełni człowieczeństwa"

Uwagi i komentarze

Głównym celem projektu jest poznanie i zrozumienie praw człowieka w kontekście osiągania pełni człowieczeństwa. Służy temu zorganizowanie sesji popularnonaukowej na ten temat. Jej efektem powinno być utworzenie mapy negacji i odrzucania praw człowieka. Można tę mapę zrobić w formie wystawy plakatowej, dostępnej w pewnym okresie czasu oraz zamieścić na stronie internetowej szkoły. odrzucenie

Drugim efektem sesji powinno być wystosowanie apelu „Twórzmy i przestrzegajmy prawa człowieka służące osiąganiu pełni człowieczeństwa" i umieszczenie go w sieci. W ten sposób projekt ma szansę pełnić funkcję edukacyjną w szerszych społecznościach. Powinien być realizowany pod kierunkiem nauczycieli wychowania obywatelskiego i wychowawców klas.

10.
Zgodność prawa stanowionego z prawem naturalnym jako zadanie dla nas młodych

Z nauczania Jana Pawła II:

„Tak więc w trosce o przyszłość społeczeństwa i rozwój zdrowej demokracji trzeba pilnie odkryć na nowo istnienie wartości ludzkich i moralnych, należących do samej istoty i natury człowieka, które wynikają z prawdy o człowieku oraz wyrażają i chronią godność osoby: wartości zatem, których żadna jednostka, żadna większość ani żadne państwo nie mogą tworzyć, zmieniać ani niszczyć, ale które winny uznać, szanować i umacniać.

W tym celu trzeba przypomnieć podstawowe elementy relacji między prawem cywilnym a prawem moralnym, tak jak je przedstawia Kościół, a które należą też do dziedzictwa wielkich tradycji prawodawstwa ludzkości.

Nie ulega wątpliwości, że zadanie prawa cywilnego jest inne niż prawa moralnego, a zakres jego oddziaływania węższy. Jednak *w żadnej dziedzinie życia prawo cywilne nie może zastąpić sumienia ani narzucać norm, które przekraczają jego kompetencje*", do których należy ochrona wspólnego dobra osób poprzez uznanie i obronę ich podstawowych praw, umacnianie pokoju i moralności publicznej. Zadaniem prawa cywilnego jest bowiem ochrona ładu społecznego opartego na prawdziwej sprawiedliwości, tak abyśmy *mogli prowadzić życie ciche i spokojne z całą pobożnością i godnością* (1 Tm 2,2). Właśnie dlatego prawo cywilne musi zapewnić wszystkim członkom społeczeństwa poszanowanie pewnych podstawowych praw, które należą do natury osoby i które musi uznać i chronić każde prawo stanowione. Wśród nich pierwszym i podstawowym jest nienaruszalne prawo do życia każdej niewinnej ludzkiej istoty (…)

W ciągłości z całą Tradycją Kościoła pozostaje także nauczanie o koniecznej zgodności prawa cywilnego z prawem moralnym, jak to przedstawia cytowana Encyklika Jana XXIII: *Władzy rozkazywania domaga się porządek duchowy i wywodzi się ona od Boga. Jeśli więc sprawujący władzę w państwie wydają prawa względnie nakazują coś wbrew temu porządkowi, a tym samym wbrew woli Bożej, to ani ustanowione w ten sposób prawa, ani udzielone kompetencje nie zobowiązują obywateli (…). Wtedy w rzeczywistości kończy się władza, a zaczyna potworne bezprawie*. Takie też jest jednoznaczne nauczanie św. Tomasza z Akwinu, który pisze między innymi: *Prawo ludzkie jest prawem w takiej mierze, w jakiej jest zgodne z prawym rozumem, a tym samym wypływa z prawa wiecznego. Kiedy natomiast jakieś prawo jest sprzeczne z rozumem, nazywane jest prawem niegodziwym; w takim przypadku jednak przestaje być prawem i staje się raczej aktem przemocy*. A w innym miejscu: *Każde prawo ustanowione przez ludzi o tyle ma moc prawa, o ile wypływa z prawa naturalnego. Jeśli natomiast pod jakimś względem sprzeciwia się prawu naturalnemu, nie jest już prawem, ale wypaczeniem prawa*".

Otóż to nauczanie odnosi się przede wszystkim i bezpośrednio do ludzkiego ustawodawstwa, które nie uznaje podstawowego i pierwotnego prawa każdego człowieka do życia. Tak więc ustawy, które dopuszczają bezpośrednie zabójstwo niewinnych istot ludzkich, poprzez przerywanie ciąży i eutanazję, pozostają w całkowitej i nieusuwalnej sprzeczności z nienaruszalnym prawem do życia, właściwym wszystkim ludziom, i tym samym zaprzeczają równości wszystkich wobec prawa".

Jan Paweł II. Encyklika *Evangelium vitae*. 25 III 1995, nr 71–72.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie konieczności relacji między prawem cywilnym i moralnym.
- Przekonanie, że prawo cywilne musi zapewnić wszystkim członkom społeczeństwa poszanowanie podstawowych praw, które należą do natury osoby ludzkiej.
- Gotowość obrony podstawowych praw osoby ludzkiej.
- Zaangażowanie na rzecz przestrzegania praw osoby ludzkiej, zwłaszcza prawa do życia i godnych warunków życia.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w działaniach na rzecz przestrzegania praw osoby ludzkiej.
- Dawanie świadectwa swoich przekonań dotyczących zgodności prawa cywilnego i prawa stanowionego.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt. „Zgodność prawa stanowionego z prawem moralnym, szansą pełnego rozwoju osoby, jej człowieczeństwa".
- Debaty klasowe na temat: „ Prawa chroniące osobę i jej wielką godność".
- Mapa niebezpiecznych praw dla zachowania, poszanowania godności osoby ludzkiej.
- Apel w sieci „Podejmujemy działania na rzecz zgodności prawa cywilnego z prawem moralnym.

Uwagi i komentarze

Projekt powinien być realizowany w ramach wychowania obywatelskiego i pod kierunkiem nauczyciela tego przedmiotu. Wskazane jest by w realizację ze swoim głosem doradczym i konsultacyjnym włączyli się wychowawcy klasowi i katecheci. Sesja popularnonaukowa i debaty klasowe powinny dostarczyć kompendium wiedzy. Wskazane jest jego upowszechnienie. Ważnym punktem projektu jest zrobienie „mapy" praw zagrażających godności osoby. W ten sposób uczniowie nabiorą szerszego rozeznania w wymiarze praktycznym.

Efektem końcowym jest apel w sieci o podjęcie działań na rzecz zgodności tych praw. Tocząca się dyskusja może zaowocować nowymi rozwiązaniami prawnymi, pod warunkiem, że będzie mądrze, odpowiedzialnie kierowana.

11.
Budujemy odwagę czynienia dobra

Z nauczania Jana Pawła II:

„Nam, którzy dzisiaj śpiewaliśmy w psalmie responsoryjnym: *Wszyscy zobaczcie, jak nasz Pan jest dobry* (por. Ps 34[33],9), nam Chrystus mówi: pozwólcie Bogu być dobrym na Jego własną miarę. Dobro jest dobrem przez to, że się udziela, że sobą obdarowuje. Pozwólcie Bogu żywemu, który jest Ojcem, Synem i Duchem Świętym, być dobrym dla was ludzi na Jego własną miarę. Jest to miara ponadludzka. Jest to miara tajemnicy. A równocześnie ma swój ludzki wyraz. Jest to miara krzyżowej ofiary, jest to miara Eucharystii. *Chrystus was umiłował i samego siebie wydał za nas w ofierze* (Ef 5,2). A tę swoją odkupieńczą ofiarę zostawił nam w Eucharystii jako dar".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Anieli Salawy odprawionej na Rynku Głównym. Warszawa, 13 VIII 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 780–781.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości dobra.
- Odkrywanie dobra w sobie i wokół siebie.
- Zaangażowanie w urzeczywistnienie dobra w różnych jego postaciach.
- Animacja innych do urzeczywistniania dobra.

Nauczyciele

- Stworzenie szans urzeczywistniania dobra.
- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu i identyfikowaniu dobra.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji programów urzeczywistnienia dobra.
- Wartościujące ocenianie efektów projektu.

Działanie w ramach projektu

- Debaty klasowe (konferencja) pt. „Wartości dobra i jego poznanie zadaniem każdego człowieka".
- Mapa – „Nasze szanse budowania dobra".
- Konkurs na pracę pisemną pt. „Moją młodość buduję potęgą dobra".
- Indywidualne, grupowe, klasowe, szkolne programy budowania dobra.
- Dzień: „Zbudowane przez nas struktury dobra".
- Apel w sieci: „Budujemy obiektywnie dobro".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zdobycie wiedzy na temat dobra, jako obiektywnej wartości. Należy zwrócić uwagę, że dobro ma zawsze charakter rozwojowy. Należy odróżnić dobro subiektywne od dobra obiektywnego. Zdobyciu wiedzy na ten temat służy sesja (konferencja) oraz debaty klasowe.

Drugim ważnym zadaniem jest badawcze rozeznanie w strukturach budowanego dobra i znalezienie szans czynnego włączenia się w realizację dobra w wymiarze społecznym. Zdobyta wiedza stanie się motywatorem do podjęcia działań w kierunku budowania dobra i animacji innych do tego zadania. Wskazane zostaną również kierunki podejmowanych działań.

Filarem projektu są programy realizacji dobra oraz konkurs na pracę pisemną, który pozwoli na zgromadzenie uczniowskich świadectw. Podsumowanie konkursu może być w formie organizacji dnia, w którym zaprezentowane zostaną efekty projektu. Dokumentacja w postaci filmu, pisemnych świadectw, sprawozdań z realizowanych programów powinna zostać rozpowszechniona. Czynnikiem inspirującym szersze kręgi społeczne do budowania dobra jest apel w sieci.

12.
Budujemy w sobie i w innych nadzieję

Z nauczania Jana Pawła II:

„Przyszłość Polski zależy od was i musi od was zależeć. To jest nasza Ojczyzna – to jest nasze «być» i nasze «mieć». I nic nie może pozbawić nas prawa, ażeby przyszłość tego naszego „być" i «mieć» zależała od nas. Każde pokolenie Polaków, zwłaszcza na przestrzeni ostatnich dwustu lat, ale i wcześniej, przez całe tysiąclecie, stawało przed tym samym problemem, można go nazwać problemem pracy nad sobą, i – trzeba powiedzieć – jeżeli nie wszyscy, to w każdym razie bardzo wielu nie uciekało od odpowiedzi na wyzwanie swoich czasów. Dla chrześcijanina sytuacja nigdy nie jest beznadziejna. Chrześcijanin jest człowiekiem nadziei. To nas wyróżnia, począwszy od tego patriarchy, którego nazywa św. Paweł «ojcem naszej wiary»: uwierzył wbrew nadziei; to nas wyróżnia poprzez Bogarodzicę, o której Elżbieta przy nawiedzeniu powiedziała: «Błogosławiona jesteś, któraś uwierzyła», po ludzku, wbrew nadziei, uwierzyła, że się stanie, bo w dziejach człowieka działa Bóg. Powiedział Chrystus: «Ojciec mój dotąd działa i Ja działam». I to miejsce jest także świadkiem wielkiego działania Boga przez ludzi".

Jan Paweł II. Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte. Gdańsk, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 481.

„Prowadź nas, Ty, która jesteś pierwszą wśród wszystkich wierzących — prowadź Lud Boży na tej polskiej ziemi w pielgrzymce wiary i nadziei.

Tak! Nadziei! Człowiek współczesny tak bardzo potrzebuje nadziei. Człowiek na tej polskiej ziemi tak bardzo potrzebuje nadziei. Co to jest nadzieja? Co ona znaczy? Znaczy: «Nie daj się zwyciężyć złu, ale zło dobrem zwyciężaj!» (Rz 12,21). Zło można zwyciężać. To jest właśnie siła nadziei. Maryjo, Królowo Polski, w godzinie Jasnogórskiego Apelu, na szlaku Kongresu Eucharystycznego w Ojczyźnie, proszę Cię dla wszystkich moich rodaków o taką «zwycięską nadzieję».

Może w tej chwili, w tym dziejowym momencie, nadzieja jest najbardziej zagrożona. A równocześnie najbardziej nieodzowna. Nadzieja, która jest mocą człowieka, która go czyni mocnym również wśród cierpień i doświadczeń. Wśród przeciwieństw.

Pani Jasnogórska, spraw, aby człowiek na polskiej ziemi zwyciężał mocą tej nadziei, która rodzi się z Chrystusa, z Eucharystii. Przecież On «do końca nas umiłował» (por. J 13, 1)".

Jan Paweł II. Apel Jasnogórski. Częstochowa, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 504.

„Świat potrzebuje dzisiaj nadziei i szuka nadziei! Ale czy dramatyczna historia naszego stulecia: wojny, zbrodnicze ideologie totalitarne, obozy koncentracyjne, gułagi – czy to wszystko nie skłania raczej do ulegania pokusie zniechęcenia i rozpaczy? Pascal napisał kiedyś, że poznanie przez człowieka swej własnej nędzy rodzi rozpacz (por. *Myśli*, 75). Aby odkryć nadzieję, trzeba zwrócić wzrok ku górze. Dopiero poznanie Chrystusa – dodaje Pascal – wyzwala od rozpaczy, bo w Nim rozpoznajemy nie tylko naszą nędzę, ale i naszą wielkość (por. tamże, 690, 729, 730).

Chrystus ukazał ludzkości najgłębszą prawdę o Bogu i zarazem o człowieku, objawiając Ojca, który jest «bogaty w miłosierdzie» (Ef 2,4). *Bóg jest miłością* (1 J 4,8). Taki jest właśnie temat wiodący mojej obecnej wizyty w Ojczyźnie. W Encyklice o Duchu Świętym pisałem: «W swoim życiu wewnętrznym Bóg *jest Miłością*, miłością istotową, wspólną trzem Osobom Boskim: miłością osobową jest Duch Święty jako Duch Ojca i Syna, dlatego *przenika głębokości Boże* jako Miłość, Miłość-Dar nie stworzony. Można powiedzieć, iż w Duchu Świętym życie wewnętrzne Trójjedynego Boga staje się całkowitym darem, wymianą wzajemnej miłości pomiędzy Osobami Boskimi, i że przez Ducha Świętego Bóg bytuje *na sposób daru*» (*Dominum et vivificantem*, 10). Ta Miłość, która jest Darem, daje się człowiekowi poprzez akt stworzenia i odkupienia. Dlatego: «Człowiek nie może żyć bez miłości. Człowiek pozostaje dla siebie istotą niezrozumiałą, jego życie jest po-

zbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa» – to z kolei są słowa z *Redemptor hominis* (nr 10).

Ta właśnie prawda o «Bogu-Miłości» staje się źródłem nadziei świata i drogowskazem naszej odpowiedzialności. Człowiek może miłować, ponieważ został najpierw umiłowany przez Boga. Św. Jan nas poucza: *My miłujemy, ponieważ Bóg sam pierwszy nas umiłował* (1 J 4,19). Prawda o Bożej miłości rzuca światło również na nasze poszukiwanie prawdy, na pracę nad rozwojem nauki, nad całą naszą kulturą. Nasze poszukiwania i nasza praca potrzebują idei wiodącej, fundamentalnej wartości, która by nadała sens i połączyła w jeden nurt badania uczonych, refleksje historyków, twórczość artystów i rozwijające się w zawrotnym tempie odkrycia techników. Czy istnieje jakaś inna idea, inna wartość lub inne światło, które byłoby w stanie nadać sens wielorakim poszukiwaniom i działaniom ludzi nauki i kultury, nie ograniczając równocześnie ich twórczej wolności? Otóż miłość jest tą siłą, która nie narzuca się człowiekowi od zewnątrz, lecz rodzi się w jego wnętrzu, w jego sercu, jako jego najbardziej wewnętrzna własność. Chodzi tylko o to, by człowiek pozwolił jej narodzić się i by umiał nasycić nią swoją wrażliwość, swoje myślenie w laboratorium, w sali seminaryjnej i wykładowej, a także przy warsztacie wielorakiej sztuki".

Jan Paweł II. Przemówienie do rektorów wyższych uczelni. Toruń, 7 VI 1999 r. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1046–1047.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że nadzieja jest potrzebą człowieka.
- Identyfikowanie sytuacji zagrażających nadziei.
- Otwartość na Jezusa jako źródło nadziei.
- Zaangażowanie w rozwijanie nadziei w sobie i ludziach.

Nauczyciele

- Ukazywanie sposobów budowania nadziei w sobie i ludziach.
- Wspomaganie uczniów w budzeniu w sobie i innych nadziei.
- Wspieranie uczniów w zrozumieniu istoty nadziei zbawienia.

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe pt. „Nadzieja potrzebą człowieka – jak możemy ją zaspokajać?"
- Warsztaty: „Jak budować w sobie i drugich nadzieję".
- Mapa „Sytuacje zagrażające nadziei".
- Konkurs twórczej aktywności – „Przekroczyć próg nadziei".
- Indywidualne i klasowe programy niesienia nadziei osobom, które ją mogą utracić (tracą) nadzieję.
- Spotkanie: „Niesiemy nadzieję".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia są debaty klasowe na temat nadziei jako potrzeby człowieka i zbudowanie wstępnej wizji zaspokojenia tej potrzeby. Ważnym zadaniem w tym względzie jest zorganizowanie warsztatów mających na celu nabycie kompetencji budowania i niesienia nadziei. Należy przy tym zwrócić uwagę na umiejętność słuchania drugiego człowieka, kontekstowego ujmowania jego sytuacji, pomocy w otwieraniu się na Jezusa i bycia w łączności z nim, wyrażania uprzejmości i uśmiechu, itp.

Ważnym zadaniem, przygotowującym do budowania programów niesienia nadziei drugiemu człowiekowi jest wykonanie mapy „Sytuacje zagrażające nadziei". Identyfikacja problemu stanie się motorem podjęcia realizacji programów niesienia nadziei osobom w ich trudnej sytuacji.

Podjęcie twórczej aktywności: muzycznej, literackiej, plastycznej, teatralnej stanie się czynnikiem uwrażliwiającym niesienie nadziei drugiemu człowiekowi, „przychodzenia mu w darze" oraz budowania i umocnienia nadziei w sobie.

Etapem końcowym projektu jest spotkanie: Niesiemy nadzieję, na którym powinny zostać zaprezentowane programy nadziei i ich efekty, świadectwo osób, którym uczniowie dali nadzieję. Spotkanie to powinno być uświetnione prezentacją wytworów twórczej aktywności.

13.
Nauka w służbie człowiekowi – podejmujemy zadanie

Z nauczania Jana Pawła II:

„Ludziom nauki oraz ludziom kultury powierzona została szczególna odpowiedzialność za prawdę – dążenie do niej, jej obrona i życie według niej. Znamy dobrze trudności związane z ludzkim poszukiwaniem prawdy, z których dzisiaj na czoło wysuwają się: sceptycyzm, agnostycyzm, relatywizm i nihilizm. Dzisiaj nierzadko usiłuje się nam wmówić, że skończył się bezpowrotnie czas pewności poznania prawdy oraz że jesteśmy nieodwołalnie skazani na totalny brak sensu, na prowizoryczność poznania, ciągłą zmienność i względność. W tej sytuacji jawi się nagląca konieczność potwierdzenia podstawowego zaufania do ludzkiego rozumu i jego zdolności do poznania prawdy – także tej prawdy absolutnej i ostatecznej (…).

Stają dzisiaj przed nauką – a w tym także przed nauką polską – wielkie wyzwania. Niebywały rozwój nauk i postęp techniczny rodzi fundamentalne pytania o granice eksperymentu, o sens i kierunki rozwoju technicznego, o granice ingerencji człowieka w przyrodę i środowisko naturalne. Postęp ten jest zarazem źródłem fascynacji jak i lęku. Człowiek coraz częściej lęka się wytworów własnego rozumu i własnej wolności. Czuje się zagrożony. Dlatego też tak ważne jest dzisiaj przypomnienie sobie tej podstawowej prawdy, że świat jest darem Boga Stwórcy, który jest Miłością, a człowiek-stworzenie jest powołany do tego, ażeby był roztropnym i odpowiedzialnym gospodarzem w świecie natury, a nie jego bezmyślnym niszczycielem. Trzeba sobie ciągle na nowo przypominać, iż rozum jest darem Boga (św. Tomasz), znakiem Bożego podobieństwa, jakie każdy człowiek nosi w so-

bie. Dlatego też tak ważna jest ciągła pamięć o tym, iż autentyczna wolność badań naukowych nie może abstrahować od kryterium prawdy i dobra. Troska o sumienie moralne i o poczucie odpowiedzialności za człowieka ze strony ludzi nauki, urastają dziś do rangi podstawowych imperatywów. To właśnie na tym poziomie decydują się zarówno losy nauki współczesnej, jak i w pewnym sensie losy całej ludzkości. Trzeba pamiętać wreszcie o potrzebie nieustannej wdzięczności za ten dar, jakim dla człowieka jest drugi człowiek – ten, dzięki któremu, z którym i dla którego włącza się w wielką przygodę poszukiwania prawdy".

Jan Paweł II. Przemówienie do rektorów wyższych uczelni. Toruń, 7 VI 1999 r. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1048–1049.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczeń

- Zrozumienie przez uczniów istoty i zadań nauki.
- Zrozumienie, że integralna koncepcja osoby ludzkiej, musi stać w centrum nauki, gdyż tylko wówczas nauka pełni funkcję służebną wobec człowieka.
- Zrozumienie znaczenia wrażliwości moralnej w rozwoju nauki, w którym powinna wystąpić integracja prawdy z dobrem.
- Zrozumienie, że sumienie moralne i odpowiedzialność człowieka stanowią etyczną podstawę rozwoju nauki.
- Określenie wzoru osobowego człowieka nauki.
- Zaangażowanie we własny rozwój naukowy.
- Wartościowanie odkryć naukowych według kryterium godności osoby, jej integralnego rozwoju i powołania człowieka.
- Gotowość budowania nauki według tego kryterium.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu etyczno-moralnych podstaw nauki.
- Wspomaganie uczniów w rozwoju naukowym.
- Promowanie osiągnięć uczniów.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Nauka – odkrywanie prawdy – godność człowieka – służba człowiekowi – kryteria etyczno-moralne".

- Indywidualne programy naukowe.
- Sesja plakatowa: „Wzór osobowy człowieka nauki".
- Sesja na temat: „Relatywizm etyczny w nauce – skutki degradujące człowieka, społeczeństwo i przyrodę".
- Apel w sieci: Rozwijamy naukę służącą integralnemu rozwojowi osoby ludzkiej – twórzmy wspólnotę nowych uczonych.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest zrozumienie, że celem nauki jest odkrywanie prawdy i służba człowiekowi według kryterium etyczno-moralnego, w którego centrum znajduje się wartość osoby i jej godność osobowa. Służy temu pierwsza sesja popularnonaukowa. Należy zadbać by wzięli w niej udział ludzie nauki, stanowiący etyczny wzór osobowy godny naśladowania. Uczniowie powinni być przekonani, że osoba ludzka i jej integralny rozwój stanowią podstawowy drogowskaz w procesie badań naukowych.

Filarem projektu są indywidualne programy uczniów. Ich tematyka powinna opierać się na zainteresowaniach i zdolnościach uczniów oraz problemach do rozwiązania w najbliższym środowisku. Uczniowie mogą prowadzić badania przyrodnicze, społeczne, historyczne, biograficzne, etc.

Celem drugiej sesji – kończącej projekt – jest ukazanie negatywnych skutków relatywizmu etycznego w nauce. Sesji powinna towarzyszyć wystawa plakatowa: Wzór osobowy człowieka nauki oraz prezentacja realizowanych przez uczniów programów naukowych. Efektem końcowym jest skierowanie apelu w sieci, wzywającego do rozwijania nauki służącej integralne mu rozwojowi osoby ludzkiej i tworzenia środowiska młodych uczonych. Utworzenie tej grupy może stać się społecznym podmiotem realizacji kolejnych projektów.

14.
Włączamy się czynnie w budowanie pokoju, sprawiedliwości i braterstwa

Z nauczania Jana Pawła II:

„W obecnym czasie zagrożonym przemocą, nienawiścią i wojną świadczcie, że tylko On może dać prawdziwy pokój sercu człowieka, rodzinom i narodom ziemi. Zaangażujcie się w poszukiwanie i krzewienie pokoju, sprawiedliwości i braterstwa. I nie zapominajcie słów Ewangelii: *Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój, albowiem oni będą nazwani synami Bożymi* (Mt 5,9)".

Jan Paweł II. Orędzie na XVIII Światowy Dzień Młodzieży. 8 III 2003 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 155.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie istoty wartości: pokój, sprawiedliwość, braterstwo.
- Rozeznanie społecznych obszarów przemocy, nienawiści, wojen i czynne zaangażowanie w rozwiązywanie tych problemów.
- Zrozumienie, że tylko Chrystus obdarza prawdziwym pokojem serce człowieka, rodziny i narody.
- Czynne dążenie do pokoju, sprawiedliwości, pokoju.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu, że Chrystus jest źródłem pokoju, sprawiedliwości i braterstwa.

- Inspirowanie do opracowania koncepcji pracy klasy w kontekście tematu projektu.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji projektu zadań.

Działania w ramach projektu

- Mapa społecznych obszarów przemocy, nienawiści, wojen.
- Debaty klasowe (konferencja) pt. „Tylko Chrystus obdarza prawdziwym pokojem serce człowieka, rodziny i narody".
- Konkurs na program klasy szkolnej: „Nasza klasa oazą pokoju, sprawiedliwości i braterstwa".
- Cykliczna zbiórka darów dla osób wielorako zagrożonych.
- Odezwa (list otwarty) do struktur władzy o budowaniu pokoju, sprawiedliwości i braterstwie.
- Wystawa szkolna ukazująca efekty projektu: „Nasz czynny udział w budowaniu pokoju, sprawiedliwości i braterstwa".
- Dzień – „Nasz czynny udział w budowaniu pokoju, sprawiedliwości, braterstwa".

Uwagi i komentarze

Realizacja projektu wymaga integracji nauczycieli geografii, historii, wychowawców klas, nauczycieli wychowania obywatelskiego, katechetów.

Punktem wyjścia jest zbudowanie mapy społecznych obszarów przemocy, nienawiści, wojen. Do tego zadania należy podejść strukturalnie, ukazując problem w skali lokalnej, regionalnej, krajowej, europejskiej, światowej.

Drugim ważnym zadaniem jest organizacja debat klasowych (konferencji) ukazującej tkwiące w Chrystusie źródło rozwiązania problemu. Główna rola w tym względzie przypada nauczycielowi religii (etyki). Jego głównym zadaniem jest pomoc uczniom w przygotowaniu materiałów do wystąpień podczas realizacji tego punku programu.

Filarem projektu jest opracowanie i realizacja koncepcji programu klasy czyniącej z niej oazę urzeczywistniania tych wartości. W opracowaniu koncepcji należy zwrócić uwagę na regulamin klasy – społeczną umowę dotyczącą urzeczywistniania wartości: pokoju, sprawiedliwości, braterstwa, ważne wydarzenia w życiu klasy oraz na ofertę ubogacenia programem klasy całej szkoły. Ogłoszenie wyników

konkursu połączone ze sprawozdaniem w ciekawej, obrazowej formie (filmy, fotografie, świadectwa samorządów klasowych) powinno się odbyć w dniu pt. „Nasz czynny udział w budowaniu pokoju, sprawiedliwości, braterstwie".

W dniu tym warto zorganizować wystawę ukazującą efekty projektu. Na uwagę zasługuje również napisanie listu otwartego do struktur władzy, począwszy od struktur lokalnych, po krajowe i międzynarodowe. List ten powinien zawierać ukazanie istoty i funkcji tych wartości w życiu człowieka: w wymiarze indywidualnym i społecznym.

15.
Bierzemy odpowiedzialność za... i przed...

Z nauczania Jana Pawła II:

„Za tę teraźniejszość, za jej wieloraki kształt i profil, dorośli przede wszystkim są odpowiedzialni. Do Was należy odpowiedzialność za to, co kiedyś stanie się teraźniejszością wraz z Wami, a obecnie jest jeszcze przyszłością.

Kiedy mówimy: do Was należy przyszłość, myślimy w kategoriach ludzkiego przemijania, które jest zawsze przemijaniem ku przyszłości. Kiedy mówimy: od Was zależy przyszłość, myślimy w kategoriach etycznych, wedle wymogów odpowiedzialności moralnej, która każe nam przypisywać człowiekowi, jako osobie – oraz wspólnotom i społeczeństwom złożonym z osób – podstawową wartość ludzkich czynów, zamierzeń, inicjatyw i intencji (…).

Być prawdziwie wolnym – to znaczy: używać swej wolności dla tego, co jest prawdziwym dobrem. W dalszym ciągu więc: być prawdziwie wolnym – to znaczy: być człowiekiem prawego sumienia, być odpowiedzialnym, być człowiekiem *dla drugich*".

Jan Paweł II. List apostolski do młodych całego świata…, s. 12, 39.

„Jednakże nie tylko świat, ale i sam człowiek został powierzony własnej trosce i odpowiedzialności. Bóg pozostawił go *w ręku rady jego* (por. Syr 15,14), aby szukał swego Stwórcy i dobrowolnie dochodził do doskonałości.

Prawda o dobru moralnym, wyrażona w prawie rozumu, jest w praktyce i w konkretnej sytuacji rozpoznawana przez osąd sumienia, co prowadzi do przy-

jęcia odpowiedzialności za dokonane dobro lub popełnione zło: jeśli człowiek dopuszcza się zła, prawidłowy osąd sumienia trwa w nim jako świadek uniwersalnej prawdy o dobru, a zarazem uświadamia mu zło dokonanego przezeń wyboru (…).

Zaś miarą dojrzałości i odpowiedzialności tych sądów – a ostatecznie samego człowieka jako ich podmiotu – nie jest wyzwolenie sumienia od obiektywnej prawdy, prowadzące do rzekomej autonomii jego decyzji, ale przeciwnie – intensywne poszukiwanie prawdy oraz kierowanie się nią w działaniu.

Rzecz jasna, musi to być przyporządkowanie rozumne i wolne, świadome i rozmyślne, na mocy którego człowiek jest *odpowiedzialny* za swoje czyny i podlega sądowi Boga, sędziego sprawiedliwego i dobrego, który za dobro wynagradza, a za zło karze, jak nam przypomina apostoł Paweł: *Wszyscy bowiem musimy stanąć przed trybunałem Chrystusa, aby każdy otrzymał zapłatę za uczynki dokonane w ciele, złe lub dobre* (2 Kor 5,10)".

Jan Paweł II. Encyklika *Veritatis splendor*. 6 VIII 1993, nr 39, 69, 73.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości odpowiedzialności, jej funkcji w życiu człowieka grup i wspólnot.
- Poznanie istoty odpowiedzialności za… i przed… oraz ich zakresów.
- Przejawianie postawy odpowiedzialności.
- Zaangażowanie w działania na rzecz urzeczywistniania tej wartości.
- Animacja innych do przejawiania postawy odpowiedzialności.

Nauczyciele

- Kształtowanie postawy odpowiedzialności uczniów.
- Dawanie świadectwa swojej odpowiedzialności.
- Inspirowanie uczniów do działań urzeczywistniających wartość odpowiedzialności.
- Towarzyszące wspieranie w realizacji programów.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa na temat: „Odpowiedzialność warunkiem »świata z ludzką twarzą«".

- Debaty klasowe pt. „Zakres odpowiedzialności młodego człowieka".
- Indywidualne, grupowe, klasowo-szkolne programy odpowiedzialności za: siebie, drugiego człowieka, wiarę, wartości narodowe, odpowiedzialność w codzienności.
- Konkurs aktywności artystycznej: muzycznej, plastycznej, poetyckiej, pt „Odpowiedzialność to moja wartość".
- Konkurs na pracę pisemną: „Moja odpowiedzialność w dniu powszednim".
- Spotkanie: „Musimy być odpowiedzialnymi ludźmi".
- Apel w sieci: My młodzi musimy być: dziś, tu, teraz i w przyszłości ludźmi odpowiedzialnymi.

Uwagi i komentarze

Pierwszym zadaniem jest pogłębienie przez uczniów wiedzy na temat odpowiedzialności jako wartości i jej zakresów. Służy temu sesja popularnonaukowa i debaty uczniowskie w klasach. Wypracowane materiały powinny stanowić kompendium wiedzy dostępne każdemu uczniowi i upowszechnione wśród podmiotów szkoły.

Filarem projektu jest urzeczywistnianie tej wartości przez dzieci i młodzież. Płaszczyzną czynnego uczestnictwa jest bogactwo programów indywidualnych, grupowych, klasowych i szkolnych. Projekt powinien posiadać szeroką gamę działań w tym zakresie, mieć charakter „frontalnego" działania. Stąd ważnym zadaniem jest zaangażowanie wszystkich nauczycieli w pomoc uczniom realizującym projekt.

Ważnym zadaniem jest stworzenie możliwości dania świadectwa interioryzacji tej wartości i jej urzeczywistniania w codziennym życiu. Służą temu konkursy artystyczne i indywidualne świadectwa.

Ostatnim zadaniem kończącym projekt jest zorganizowanie spotkania: „My młodzi musimy dziś, tu, teraz i w przyszłości być ludźmi odpowiedzialnymi".

Centrum tego spotkania powinna stanowić prezentacja realizowanych programów, ich efekty oraz świadectwa. Spotkanie to ma szansę spełnić swoją funkcję w rozwijaniu wrażliwości na te wartości, jeśli będzie ubogacone częścią artystyczną, w której zostaną zaprezentowane wytwory pracy uczniów. Efektem końcowym jest apel w sieci, podjęcie w niej dyskusji na temat wartości odpowiedzialności.

16.
Budujemy wspólnotę ludzi wielkiego serca

Z nauczania Jana Pawła II:

„Bądźcie ludźmi wielkiego serca! Bądźcie wrażliwi na potrzeby wszystkich ludzi, zwłaszcza najbardziej potrzebujących; dostrzegajcie wszystkie, materialne i duchowe formy ubóstwa, na które cierpią wasze kraje i cała ludzkość; i starajcie się zaradzić całemu temu złu w sposób konkretny, solidarny i radykalny. Przede wszystkim starajcie się służyć ludziom tak, jak Bóg chce, aby im służono: nie oczekując za to żadnej nagrody i nie kierując się egoistycznymi interesami (…).

A przez miłość do Chrystusa stańcie się pełni miłości do wszystkich ludzi, gdyż *jeśliby ktoś mówił: Miłuje Boga, a brata swego nienawidził, jest kłamcą, albowiem kto nie miłuje brata swego, którego widzi, nie może miłować Boga, którego nie widzi* (1 J 4,20). Umiłowana Młodzieży, przyjmijcie z wdzięcznością miłość Boga i dawaj jej wyraz w prawdziwej, braterskiej komunii; bądź gotowa codziennie oddawać swe życie, aby zmieniać bieg dziejów. Świat potrzebuje dziś bardziej niż kiedykolwiek, waszej radości i waszej służby, waszej czystości i waszego oddania, po to, by budować nowe społeczeństwo, sprawiedliwe i bardziej braterskie, bardziej ludzkie i bardziej chrześcijańskie: nową cywilizację miłości, wyróżniającą się w służbie wszystkim ludziom. W ten sposób będziecie budować cywilizację życia i prawdy, wolności i sprawiedliwości, miłości, pojednania i pokoju".

Jan Paweł II. Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży. Buenos Aires, 11 IV 1987. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 190–192.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie wartości miłości.
- Zaangażowanie we własny rozwój duchowy.
- Budzenie w sobie wrażliwości na potrzeby drugiego człowieka.
- Podjęcie z zaangażowaniem działań na rzecz osób potrzebujących pomocy.
- Animacja innych do działań na rzecz służby ludziom będącym w potrzebie.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w „przychodzeniu w darze" drugiemu człowiekowi.
- Dawanie świadectwa służby potrzebującym.
- Promowanie wzorów osobowych – ludzi wielkiego serca.

Działania w ramach projektu

- Mapa biedy, trudnych sytuacji i ubóstwa według kryterium rozszerzającego się horyzontu: środowisko szkolne, lokalne, kraj, Europa, świat.
- Indywidualne programy pomocy osobom będącym w potrzebie.
- Stworzenie (zorganizowanie) „pogotowia wielkich serc".
- Dzień – „Ludzie wielkiego serca przeciwko strukturom ubóstwa".

Uwagi i komentarze

Zadaniem projektu jest wzmocnienie (powołanie) szkolnego wolontariatu oraz wprowadzenie młodzieży na drogę uczestnictwa w likwidowaniu (redukowaniu) różnych form ubóstwa; osobom, które potrzebują pomocy.

Drugim ważnym zadaniem jest zbudowanie społecznych struktur młodzieżowych, które z zaangażowaniem, „sercem na dłoni" przyjdą z pomocą. Podstawowym filarem realizacji projektu są indywidualne i grupowe formy pomocy osobom dotkniętym ubóstwem (materialnym, duchowym, społecznym) oraz zbudowanie społecznych struktur młodzieżowych na rzecz potrzebujących, które w sposób systematyczny podejmą pracę. Programy muszą być realistyczne, a nie fikcyjne. Ważnym zadaniem jest natychmiastowe reagowanie na sytuacje wyjątkowe, nieprzewidziane. Istotną rolę może odegrać „Pogotowie wielkich serc". Jego cele i zasady działania powinny być podane do publicznej wiadomości, na przykład znajdować się na stronie internetowej szkoły.

Działaniem o szerszym zasięgu społecznym i charakterze edukacyjno-animacyjnym jest „Dzień wielkiego serca". Jego celem jest uświadomienie problemu ubóstwa w szerszych kręgach społecznych i wespół z tymi kręgami podjęcie pomocy odnoszącej się do konkretnego przypadku.

17.
Budujemy podstawę aksjologiczną nowej epoki historycznej

Z nauczania Jana Pawła II:

„Sól zaprawia i nadaje smak jedzeniu. Idąc za Chrystusem winniście zmieniać i doskonalić „smak" historii ludzkiej. Swoją wiarą, nadzieją i miłością, swoją inteligencją, męstwem i wytrwałością winniście humanizować świat, w którym żyjemy, tak, jak wskazuje dzisiejsze czytanie z Proroka Izajasza: *Rozerwij kajdany zła…, podaj chleb zgłodniałemu… Jeśli u siebie usuniesz jarzmo, przestaniesz grozić palcem i mówić przewrotnie…, wówczas twe światło zabłyśnie w ciemnościach* (Iz 58,6–10).

Nawet lekki płomień, który tylko migoce, usuwa ciężką pokrywę nocy. Ileż więcej światła możecie zapewnić wy, wszyscy razem, jeżeli złączycie się w jedno w komunii Kościoła! Jeżeli kochacie Jezusa, kochajcie Kościół. Nie zniechęcajcie się grzechami i upadkami niektórych jego członków".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XVII Światowego Dnia Młodzieży. Toronto – Downsview Park, 28 VII 2002 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 374.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie wartości humanistycznych, które warunkują harmonizację świata i zrozumienie ich funkcji historycznej.
- Poznanie dróg urzeczywistnienia wartości w aspekcie podstawy aksjologicznej nowej epoki historycznej.

- Czynne zaangażowanie w likwidowaniu struktur zła, przychodzeniu z pomocą ludziom w potrzebie, głoszeniu prawdy i posługiwaniu się prawdą.
- Animacja innych do zmiany i poprawy aksjologicznego wymiary historii ludzkiej.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w zdobyciu wiedzy aksjologicznej.
- Towarzyszące wspomaganie w budowaniu programów aksjologicznych i ich oceniającym wartościowaniu.
- Wspomaganie w działalności animacyjnej.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat wartości warunkujących harmonizację życia człowieka i budowania przez niego nowej epoki historycznej.
- Identyfikacja struktur zła w najbliższym otoczeniu i opracowanie programu jego likwidacji.
- Program pomocy osobom w potrzebie.
- Dzień głoszenia prawdy.
- Kodeks posługiwania się prawdą.
- Spotkanie podsumowujące: „Nowa epoka historyczna w naszych rękach".

Uwagi i komentarze

Pierwszym i podstawowym zadaniem jest opracowanie kompendium wiedzy na temat wartości humanistycznych i ich funkcji w życiu człowieka w wymiarze indywidualnym, społecznym i historycznym. Przedmiotem opracowania powinny być w szczególności wartości: wartość człowieka, właściwie rozumiana, wolność, szczęście, twórczość, transcendencja i inne. Opracowanie to może mieć formę słownikową lub encyklopedyczną. Jego treść powinna być upowszechniona wśród uczniów, rodziców i innych podmiotów edukacji. Można to zrobić w formie elektronicznej lub drukowanej.

Kolejnym zadaniem jest identyfikacja struktur zła w najbliższym otoczeniu i opracowanie programu jego likwidacji. Realizacja tego zadania wymaga przeprowadzenia badań sondażowych, nawiązania kontaktu z innymi podmiotami, które podejmują działania w celu likwidacji struktur zła. Rozeznanie w tym zakresie

stworzy szansę na samodzielne opracowanie programów i podjęcie zadań w tym kierunku oraz czynne włączenie się w programy realizowane przez inne podmioty.

Ważnym filarem realizacji projektu jest dzień głoszenia prawdy. Przedmiotem uwagi powinna być prawda o Bogu, prawda o człowieku i jego aksjologicznej misji w świecie – w ujęciu historycznym. Należy w tym względzie wyakcentować, że w tej misji człowieka urzeczywistnianie wartości humanistycznych stanowi ważne ponadczasowe zadanie. W tym aspekcie, ważnym zadaniem stanowiącym egzemplifikację głoszenia prawdy do funkcji wartości humanistycznych jest opracowanie klasowego (klasowych) kodeksu głoszenia prawdy.

Spotkanie podsumowujące powinno wspomóc społeczność szkolną w kontynuacji projektu i wnieść do niego nowe zadania. W programie spotkania powinno mieć miejsce przedstawienie programów i efektów ich realizacji. Przebieg spotkania warto zamieścić w sieci, a całą dokumentację w formie drukowanej udostępnić w bibliotece szkolnej.

18.
Budujemy europejską wspólnotę ducha

Z nauczania Jana Pawła II:

„W perspektywie zjednoczenia z Unią Europejską sprawą bardzo ważną jest twórczy wkład ludzi wierzących we współczesną kulturę. Powtarzam raz jeszcze słowa wypowiedziane do biskupów polskich w czasie ostatniej wizyty *Ad limina* na początku 1998 r.: «Europa potrzebuje Polski głęboko wierzącej i po chrześcijańsku kulturowo twórczej, świadomej swojej roli wyznaczonej przez Opatrzność. To, czym Polska może i powinna usłużyć Europie, jest w zasadzie identyczne z zadaniem odbudowywania wspólnoty ducha, opartej na wierności Ewangelii, we własnym domu. Nasz naród (…) ma wiele do zaofiarowania Europie, przede wszystkim swoją chrześcijańską tradycję i bogate współczesne doświadczenie religijne» (14.02.1998).

U progu trzeciego tysiąclecia stają przed Kościołem w Polsce nowe historyczne wyzwania. W dwudziesty pierwszy wiek Polska wchodzi jako kraj wolny i suwerenny. Wolność ta, jeżeli nie ma zostać zmarnowana, wymaga ludzi świadomych nie tylko swoich praw, ale i obowiązków: ofiarnych, ożywionych miłością Ojczyzny i duchem służby, którzy solidarnie pragną budować dobro wspólne i zagospodarować wszystkie przestrzenie wolności w wymiarze osobistym, rodzinnym, i społecznym. Wolność wymaga też – jak to już nieraz podkreślałem – ustawicznego odniesienia do prawdy Ewangelii oraz do trwałych i wypróbowanych norm moralnych, które pozwalają odróżnić dobro od zła. Jest to szczególnie ważne właśnie dzisiaj, w dobie reform, jakie Polska przeżywa.

Cieszę się, że wierni świeccy coraz pełniej angażują się w życie Kościoła i społeczeństwa. Wyrazem tego są liczne stowarzyszenia i organizacje katolickie,

szczególnie Akcja Katolicka, a także udział ludzi wierzących w życiu publicznym, gospodarczym i politycznym. Niech pasterze Kościoła wspierają wiernych świeckich, «aby w duchu jedności, przez uczciwą i bezinteresowną służbę we współpracy ze wszystkimi umieli zachować i rozwijać na płaszczyźnie społeczno-politycznej chrześcijańską tradycję i kulturę» (*Ad limina*, 16.01.1998). Wielką pomocą w tym zakresie powinno być społeczne nauczanie Kościoła, które trzeba upowszechniać, aby «treścią i wartościami Ewangelii przepojone zostały kategorie myślenia, kryteria ocen i normy działania człowieka» (*Ad limina*, 14.02.1998)".

Jan Paweł II. Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski. 11 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1096–1097.

„Do prawdziwego zjednoczenia kontynentu europejskiego droga jeszcze jest daleka. Nie będzie jedności Europy, dopóki nie będzie ona wspólnotą ducha. Ten najgłębszy fundament jedności przyniosło Europie i przez wieki go umacniało chrześcijaństwo ze swoją Ewangelią, ze swoim rozumieniem człowieka i wkładem w rozwój dziejów ludów i narodów. Nie jest to zawłaszczanie historii. Jest bowiem historia Europy jakby wielką rzeką, do której wpadają rozliczne dopływy i strumienie, a różnorodność tworzących ją tradycji i kultur jest jej wielkim bogactwem. Zrąb tożsamości europejskiej jest zbudowany na chrześcijaństwie. A obecny brak jej duchowej jedności wynika głównie z kryzysu tej właśnie chrześcijańskiej samoświadomości.

Drodzy bracia, to właśnie Chrystus, Jezus Chrystus, «ten sam wczoraj, dziś i na wieki» (por. Hbr 13,8), objawił człowiekowi jego godność! To On jest gwarantem tej godności! To patroni Europy – św. Benedykt, święci Cyryl i Metody – oni wszczepili w europejską kulturę prawdę o Bogu i o człowieku".

Jan Paweł II. Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na placu przed katedrą. Gniezno, 3 VI 1997. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 911.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie idei jednoczącej się Europy.
- Zrozumienie znaczenia wspólnych wartości – które tworzą wspólnotę ducha dla rozwoju człowieka, poszczególnych krajów i narodów.
- Przekonanie, że „wspólnota ducha" jest gwarantem integralnego rozwoju człowieka i zrównoważonego rozwoju na globie ziemskim.
- Zaangażowanie w budowanie „Europejskiej wspólnoty ducha".

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów we wzbogacaniu wiedzy na temat historii powstania Europy i wartości, które stanęły u jej początków.
- Wspomaganie uczniów w zrozumieniu istoty i znaczenia europejskiej wspólnoty ducha.
- Towarzyszące wspomaganie w podjętych działaniach.
- Inspirowanie do działalności animacyjnej.

Działania w ramach projektu

- Opracowanie kompendium wiedzy na temat idei zjednoczonej Europy, jej autorów i patronów.
- Sesja popularno-naukowa na temat: „Wkład Polski i jej miejsce w zjednoczonej Europie".
- Programy budowania wspólnoty ducha.
- Spotkanie Polska i Europa – wspólna postawa aksjologiczna.
- Apel do młodzieży „Budujmy europejską wspólnotę ducha".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest opracowanie kompendium wiedzy, w którym należy wyartykułować aksjologiczną podstawę oraz pierwotne idee twórców zjednoczonej Europy. Pogłębianiu tej wiedzy służy też sesja popularnonaukowa. Jej centralnym zagadnieniem jest odpowiedź na pytanie: co Polska może (powinna) wnieść do Europy? Należy w tym względzie podkreślić wiarę chrześcijańską, tradycje narodowe, wartości kultury, badania i odkrycia naukowe, wierność tradycjom, talenty każdego człowieka oraz wartości społeczno-moralne: solidarność, odpowiedzialność, poszanowanie godności i życia człowieka, pobożność etc.

Ważnym filarem są programy budowania wspólnoty ducha. Mogą to być programy klasowe o różnym charakterze, np. programy edukacyjne poszerzające wiedzę o poszczególnych wartościach, spotkania międzynarodowe ze szkołami współpracującymi, których tematyka będzie dotyczyć wspólnoty ducha.

Etapem końcowym jest spotkanie na którym zaprezentowane zostaną programy budowania wspólnoty ducha i wystosowany apel do młodzieży z krajów Unii Europejskiej.

19.
Budujemy zaporę demoralizacji

Z nauczania Jana Pawła II:

„Ta moc ducha, moc sumień i serc, moc łaski i charakterów, jest szczególnie nieodzowna w tym waszym pokoleniu. Ta moc jest potrzebna, aby nie ulec pokusie rezygnacji, obojętności, zwątpienia czy wewnętrznej, jak to się mówi, emigracji; pokusie wielorakiej ucieczki od świata, od społeczeństwa, od życia, także ucieczki w znaczeniu dosłownym – opuszczania Ojczyzny; pokusie beznadziejności, która prowadzi do samozniszczenia własnej osobowości, własnego człowieczeństwa poprzez alkoholizm, narkomanię, nadużycia seksualne, szukanie doznań, wyżywanie się w sektach czy innych związkach, które są tak obce kulturze, tradycji i duchowi naszego narodu".

Jan Paweł II. Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987 r. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 411.

„Osoba ludzka, stworzona na obraz i podobieństwo Boga, nie może stać się niewolnikiem rzeczy, systemów ekonomicznych, cywilizacji technicznej, konsumizmu, łatwego sukcesu. Człowiek nie może stać się niewolnikiem swoich różnych skłonności i namiętności, niekiedy celowo podsycanych. Przed tym niebezpieczeństwem trzeba się bronić. Trzeba umieć używać swojej wolności, wybierając to, co jest prawdziwym dobrem. Nie dajcie się zniewolić! Nie dajcie się skusić pseudowartościami, półprawdami, urokiem miraży, od których później będziecie się odwracać z rozczarowaniem, poranieni, a może nawet ze złamanym życiem".

Jan Paweł II. Spotkanie z młodzieżą. Poznań – plac Adama Mickiewicza, 3 VI 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 420.

„Jak wielu młodych sądzi, że są wolni, bo uwolnili się od wszelkiej kontroli i od wszelkich więzów odpowiedzialności? Jak wielu z nich uważa, że skoro pewne wzory postępowania są społecznie akceptowane, to tym samym są też moralnie dozwolone? Źle wykorzystują cudowny dar płciowości; nadużywają alkoholu i biorą narkotyki, uważając takie postępowanie za właściwe, ponieważ część społeczeństwa je toleruje. Łamią obiektywne normy moralne pod naciskiem rówieśników i pod przemożnym wpływem mód i tendencji nagłaśnianych przez środki przekazu. Miliony młodych ludzi na całym świecie padają ofiara ukrytych, ale realnych form zniewolenia. Rozumiecie zatem, co ma na myśli Jezus, kiedy mówi: *Posyłam was, byście przeciwstawili się tym sytuacjom wśród waszych braci i sióstr, wśród innych waszych rówieśników*".

Jan Paweł II. Homilia na zakończenie X Światowych Dni Młodzieży. Manila – Rizal Park, 15 I 1995. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 303.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Określanie czynników demoralizujących człowieka oraz ich skutków dla jego życia.
- Zrozumienie, że podstawową zaporą dla demoralizacji są wskazania zawarte w Ewangelii.
- Zaangażowanie w urzeczywistnienie własnej lecz właściwej hierarchii wartości.
- Uczestnictwo w działaniach animacyjnych na rzecz budowania barier dla demoralizacji.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w poznaniu społecznych czynników demoralizujących i ich skutków.
- Stwarzanie szans zbudowania barier dla demoralizacji.
- Wspomaganie w wyborze właściwych dróg w życiu uczniów.

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe: „Zjawisko demoralizacji – źródła i skutki dla człowieka".
- Sesja popularnonaukowa pt. „Moc miłości Chrystusa zaporą dla demoralizacji".

- Program klasy pt. „Budujemy zaporę dla demoralizacji".
- Utworzenie koleżeńskiego pogotowia wsparcia opiekuńczego: „Pomocna dłoń dla tych którzy są zagrożeni bądź ulegli demoralizacji".
- Dzień – „Nie dajmy zniszczyć swojego człowieczeństwa".

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia w realizacji projektu jest analiza przez zespoły klasowe zjawiska demoralizacji w skali lokalnej, krajowej i światowej. Należy szczególnie zwrócić uwagę na alkoholizm, narkomanię, nadużycia seksualne, szukanie doznań, udział w sektach, przemoc w sieci i inne.

Debaty te powinny doprowadzić do postawienia podstawowego pytania: gdzie szukać siły i mocy by postawić bariery dla demoralizacji? Odpowiedzi na to pytanie powinna dostarczyć sesja popularnonaukowa. Jej głównym efektem powinno być zdobycie przez uczniów głębokiego przekonania, że rozwiązania trzeba szukać w mocy miłości Chrystusa, Ewangelii, Dekalogu.

Filarem realizacji projektu jest opracowanie programu klasy (klas), który zawiera konkretne zadania, mające na celu przeciwdziałanie demoralizacji. Wśród nich mogą znaleźć się działania o charakterze resocjalizacyjnym dla osób dotkniętych demoralizacją, edukacyjnym, opiekuńczym, wychowawczym itp. Na uwagę w tym względzie zasługuje działalność, której celem jest edukacja aksjologiczna, ukierunkowanie na prawdziwe wartości oraz działalność ewangelizacyjna. Warto też umieścić w sieci apel, pt. „Stop dla demoralizacji".

Drugim ważnym zadaniem o charakterze praktycznym, działań moralnie wartościowych jest utworzenie koleżeńskiego pogotowia „Pomocna dłoń". Jego działalność może stać się swego rodzaju filarem szkoły dla tego rodzaju działań w przyszłości.

Dzień „Nie dajmy zniszczyć swoje człowieczeństwo" jest okazją do podsumowania projektu i zaprezentowania jego wyników. W programie tego dnia należy zaakcentować zadanie: „więcej być" jako warunek budowania zapory demoralizacji.

20.
Jesteśmy przyszłością i nadzieją świata

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wiele z tego, co będzie jutro, zależy od zaangażowania się dziś dzisiejszego pokolenia chrześcijan. Zależy nade wszystko od waszego zaangażowania, dziewczęta i chłopcy, na których wnet spocznie odpowiedzialność za decyzje, od których zależeć będą nie tylko wasze losy, ale także losy wielu innych ludzi.

Waszym posłannictwem jest zabezpieczenie w jutrzejszym świecie obecności takich wartości, jak pełna wolność religijna, poszanowanie osobowego wymiaru rozwoju, ochrona prawa człowieka do życia począwszy od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci, troska o rozwój i umocnienie rodziny, dowartościowanie kulturowych odrębności dla wzajemnego ubogacania się wszystkich ludzi, ochrona równowagi naturalnego środowiska, które coraz bardziej bywa zagrożone".

Jan Paweł II. Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VI Światowego Dnia Młodzieży. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 242.

„Przychodzimy do Ciebie jako do naszej Matki i przez Twoje pośrednictwo prosimy Chrystusa o prawdziwą wolność, o żywą wiarę, o motywy życia i nadziei (…) Nosimy w sobie wielkie pragnienia. Chcemy żyć dla Chrystusa. Zwracamy się do Ciebie, najpewniejsza Przewodniczko na ludzkich drogach. Pomóż nam pokonać wszelką beznadziejność. Pozwól nam być silniejszymi niż wszystko, co zdaje się nas osaczać. Nasza codzienność jest różna, różne są też Twoje wizerunki w naszych

krajach. Pomóż nam być sobą (…). Naucz nas Twojego zawierzenia, Twojej nadziei i Twojej miłości. Naucz nas wychodzić ku Twojemu Synowi. Prowadź nas do Niego. Niech On będzie odpowiedzią na wszystkie nasze pytania. Naucz nas wychodzić ku innym ludziom, może bardziej biednym i samotnym niż każdy z nas (…). Pragniemy wziąć odpowiedzialność za naszą przyszłość, za przyszłość Kościoła i świata u progu trzeciego tysiąclecia, abyśmy naszym dzieciom potrafili przekazać wiarę w Boga i przekazać im sens życia. Naucz nas być obecnymi w Kościele i życiu społecznym. Naucz nas brać odpowiedzialność za losy świata i naszych ziemskich ojczyzn. Matko Mądrości, naucz nas tworzenia takiej kultury i cywilizacji, która opierając się na prawach Bożych, służyłaby człowiekowi. Naucz nas ducha pojednania i przebaczenia. Spraw, byśmy nie uciekali przed nowymi zadaniami. Cała współczesna rzeczywistość czeka na swoją pełną ewangelizację. Pragniemy żyć – każdy na swój sposób, będąc misjonarzami tego dzieła – wspólnie z Chrystusem uświęcać i przemieniać ten świat".

Jan Paweł II. Akt zawierzenia młodzieży Matce Bożej. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 244–246.

„Bądźcie wymagający wobec otaczającego was świata, ale przede wszystkim wymagajcie od siebie samych. Jesteście synami Bożymi: bądźcie z tego dumni!

Nie popadajcie w przeciętność, nie ulegajcie dyktatom zmieniającej się mody, która narzuca styl życia niezgodny z chrześcijańskimi ideałami, nie pozwólcie się mamić złudzeniom konsumizmu. Chrystus wzywa was do rzeczy wielkich. Nie sprawcie Mu zawodu, bo w ten sposób wy sami spotkalibyście się z zawodem.

Z mocą, którą obdarza was Chrystus, mówcie wszystkim ludziom, że Bóg pragnie uczynić każdego człowieka swoim synem. Wasze świadectwo niech będzie zaczynem nowego świata, którego pragnie każdy człowiek: świata prawdziwie sprawiedliwego, solidarnego i braterskiego".

Jan Paweł II. Przemówienie pożegnalne. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 247.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Budowanie w sobie prawdziwej wolności, żywej wiary, motywów życia i nadziei.
- Stawianie sobie wysokich wymagań.

- Pokonywanie beznadziejności.
- Zaangażowanie na rzecz integralnego własnego rozwoju.
- Otwarcie i trwanie w łączności z Bogiem.
- Otwarcie na człowieka i „przychodzenie mu w darze".
- Niesienie wiary innym.
- Poszanowanie życia od poczęcia aż do naturalnej śmierci.
- Przejawianie postawy odpowiedzialności za przyszłość własną, rodziny, kraju i świata.
- Kierowanie się w życiu ideałami chrześcijańskimi.
- Kształtowanie swojej tożsamości.

Nauczyciele

- Ukazywanie dróg czynnego uczestnictwa w budowaniu nowej i lepszej rzeczywistości tu, teraz i w przyszłości.
- Wspomaganie w budowaniu programu pracy nad sobą.
- Wspomaganie w budowaniu projektu życia w perspektywie przyszłości.
- Stwarzanie szans urzeczywistniania wartości ideałów chrześcijańskich i bycia w łączności z Bogiem.

Działania w ramach projektu

- Mapa priorytetowych globalnych problemów do rozwiązania tu, teraz i w przyszłości.
- Sesja popularnonaukowa (debaty klasowe) pt. „Moja tożsamość dziś i w przyszłości".
- Indywidualne programy własnego rozwoju.
- Konkurs na pracę pisemną: „Projekt mojego życia w przyszłości".
- Dzień modlitwy o przyszłość świata przyjazną człowiekowi.

Uwagi i komentarze

Punktem wyjścia jest zbudowanie mapy priorytetowych problemów do rozwiązania, które rzutują na życie człowieka w aktualnej i przyszłej rzeczywistości. Należy ukazać problemy w lokalnym środowisku, kraju, świata. Te problemy powinny stać się źródłem i motywem zadań dla każdego ucznia. Uczniowie powinni być przekonani, że przyszłość jest w ich rękach. Drugim ważnym zadaniem jest

zdobycie wiedzy na temat tożsamości człowieka, jako podstawy działania. Zadaniem nauczyciela jest wspomaganie uczniów w oceniającym wartościowaniu umiejętności (kompetencji) do rozwiązywania problemów i wspieranie na drodze rozwojowej.

W perspektywie uczestnictwa w budowaniu lepszej przyszłości, w wymiarze jednostkowym i społecznym, istotnym czynnikiem wspierającym są indywidualne programy własnego rozwoju. Rola nauczycieli sprowadza się do przewodnika, doradcy, konsultanta. Elementem budującym odpowiedzialność za przyszłość: własną, rodziny, pracy zawodowej, społeczności, w której będą żyli jest zorganizowanie konkursu na projekt życia w przyszłości.

Ogłoszenie wyników konkursu może stać się punktem programu dnia modlitwy o przyszłość świata przyjazną człowiekowi.

21.
W naszych rękach złożoną jest przyszłość

Z nauczania Jana Pawła II:

„Wy, drodzy młodzi, nosicie w sobie niezwykły potencjał daru, miłości i solidarności. Chrystus pragnie rozbudzić w was tę ogromną zdolność do poświęceń, która przepełnia wasze serca. Wzywam was, byście przyszli zaczerpnąć ze źródła życia, którym jest Chrystus, byście każdego dnia odkrywali nowe sposoby służenia braciom w społeczeństwie, w którym winniście podjąć swoje obowiązki jako ludzie i jako wierzący. Ludzkość potrzebuje was w życiu społecznym, w sferze nauki i techniki. Starajcie się doskonalić nieustannie swoje umiejętności zawodowe, byście mogli wykonywać kompetentnie swoją pracę, ale zarazem nie zaniedbując pogłębiania wiary, która będzie dla was światłem we wszystkich decyzjach, jakie przyjdzie wam podjąć, w życiu osobistym i w pracy. Skoro pragniecie zyskać uznanie dla waszych umiejętności zawodowych, to czyż nie powinniście też pragnąć, by rozwijało się wasze życie duchowe, źródło wszelkiego ludzkiego dynamizmu?"

Jan Paweł II. Tekst przemówienia papieskiego przekazany młodzieży do refleksji. Paryż – Pola Marsowe, 21 VIII 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 313.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że źródło budowania przyszłości znajduje się: w darze Boga, zaangażowaniu w czasie młodości we własny integralny rozwój, odwadze do czynienia dobra – budowania nowej lepszej rzeczywistości.

- Rozwijanie własnych predyspozycji, zdolności i uzdolnień.
- Gotowość do budowania nowej rzeczywistości tu, teraz i w przyszłości.
- Zaangażowanie w budowanie projektu budowania rzeczywistości: społecznej, gospodarczej, politycznej, kulturalnej, religijnej.

Nauczyciele

- Budzenie w uczniach przekonania, że przyszłość w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym, europejskim i światowym jest ich zadaniem i zależy ich zaangażowania.
- Wspomaganie uczniów w integralnym rozwoju.
- Stworzenie szans tworzenia projektu własnego uczestnictwa w budowaniu przyszłości.
- Wartościujące ocenianie projektów działań na rzecz budowania nowej i lepszej przyszłości.

Działania w ramach projektu

- Debaty klasowe: „Od nas zależy przyszłość – nasz udział w budowaniu przyszłości".
- Indywidualne programy rozwijania własnych predyspozycji, zdolności i uzdolnień.
- Mapa problemu w lokalnym środowisku do rozwiązania teraz i w przyszłości.
- Konkurs na projekt budowania przyszłości w wymiarze: religijnym, społecznym, kulturalnym, gospodarczym, politycznym i przyrodniczym.
- Dzień: „Młodzi – budujemy przyszłość".

Uwagi i komentarze

Pierwszym i podstawowym zadaniem jest uświadomienie uczniom, że przyszłość zaczyna się budować dziś, oraz dodanie odwagi do uczestnictwa w budowaniu przyszłości. Służą temu debaty uczniowskie w klasach. Powinny być one wspierane przez wychowawców klasowych, nauczycieli wychowania obywatelskiego, katechetów, nauczycieli geografii. Powinien być to zespół konsultacyjny uczniowskich projektów budowania nowej i lepszej rzeczywistości.

Ważnym zadaniem w kontekście budowania przyszłości są indywidualne programy rozwijania predyspozycji, zdolności, uzdolnień. Mogą one przybrać formę indywidualnego programu kształcenia i indywidualnego toku nauczania. Należy

zadbać by uczniowie mieli opiekunów realizacji tych programów. Mogą być nimi zarówno nauczyciele przedmiotu, rodzice, inne autorytety w określonej dziedzinie. Osiągnięcia poznawcze uczniów, techniczne i artystyczne stanowią szansę czynnego uczestnictwa w budowaniu przyszłości – przyszłej rzeczywistości w różnych zakresach i przestrzeniach.

Ważnym zadaniem, motywującym do podjęcia przyszłościowych zadań jest wykonanie mapy problemów do rozwiązania w przyszłości. Stwarzamy uczniów w ten sposób szansę odnalezienia swojego miejsca.

Filarem projektu jest konkurs adresowany do społeczności szkolnej na projekt budowania przyszłości w różnych wymiarach i przestrzeniach. Jego wyniki powinny być ogłoszone i zaprezentowane w dniu: „Młodzi – budujemy przyszłość". Wskazane jest, by w tym dniu uczestniczyły różne podmioty ze środowiska lokalnego i szerszego. Dzień ten można ubogacić wystawą projektów, wypowiedziami zaproszonych gości na temat szans realizacji projektów. Program tego dnia i efekty projektu powinny zostać opublikowane w dowolnej formie.

22.
Apostolstwo naszym zadaniem

Z nauczania Jana Pawła II:

„Cały Kościół otrzymał od Chrystusa nakaz misyjny: Idźcie na cały świat i głoście Ewangelię całemu stworzeniu" (Mk 16,15). Cały więc Kościół ma charakter misyjny i ewangelizacyjny, albowiem misyjność stanowi stały element jego istnienia (por. *Ad gentes*, 2). Być chrześcijaninem znaczy być misjonarzem – apostołem (por. *Apostolicam actuositatem*, 2). Nie wystarczy odkryć Chrystusa, trzeba Go nieść innym!

Dzisiejszy świat, w tym także kraje o dawnej tradycji chrześcijańskiej, jest wielką ziemią misyjną. Wszędzie neopogaństwo i sekularyzm są dziś wielkim wyzwaniem dla ewangelicznego orędzia. Ale równocześnie za naszych dni otwierają się nowe możliwości głoszenia Ewangelii. Obserwuje się na przykład rosnącą tęsknotę za sacrum, za autentycznymi wartościami, za modlitwą. Dlatego dzisiaj świat potrzebuje wielu apostołów, zwłaszcza młodych i odważnych. Wam właśnie, ludziom młodym, przypada na tym polu szczególne zadanie świadczenia o wierze i głoszenia Ewangelii Chrystusa – Drogi, Prawdy i Życia – w trzecim milenium chrześcijaństwa, w którym winniście budować nową cywilizację miłości, sprawiedliwości i pokoju.

Każdemu nowemu pokoleniu potrzebni są nowi apostołowie. Macie tu do spełnienia szczególną misję. Wy, młodzi, jesteście pierwszymi apostołami i ewangelizatorami młodzieży, która dziś stoi w obliczu tak wielu niepokojących wyzwań i zagrożeń (por. *Apostolicam actuositatem*, 12). Do was przede wszystkim należy

apostolstwo w miejscach nauki, pracy i rozrywki, i nikt nie może was w tym zastąpić. Wielu waszych rówieśników nie zna Chrystusa wcale, albo zna Go niedostatecznie. Nie wolno wam zatem zachować milczenia i obojętności! Musicie być odważni i mówić o Chrystusie, dawać świadectwo swojej wiary poprzez życie zgodne z duchem Ewangelii. Święty Paweł mówi: „Biada mi, gdybym nie głosił Ewangelii!" (1 Kor 9,16). Zaprawdę, ewangeliczne żniwo jest wielkie i potrzeba wielu robotników. Chrystus wam ufa i liczy na waszą współpracę. Z okazji Dnia Młodzieży proszę was, abyście odnowili swoje zaangażowanie apostolskie. Chrystus was potrzebuje! Odpowiedzcie na Jego wezwanie z odwagą i zapałem waszej młodości".

Jan Paweł II. Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży. 27 XI 1988. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 73.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Zrozumienie, że zadaniem każdego młodego człowieka jest odkryć Chrystusa i nieść Go innym.
- Podjęcie zadania apostolstwa w klasie, w szkole grupie przyjaciół, rodzinie, w środowisku lokalnym.
- Z zaangażowaniem dawanie świadectwa swojej wiary poprzez głoszenie Ewangelii.

Nauczyciele

- Inspirowanie uczniów do podjęcia apostolstwa.
- Otaczanie uczniów opieką merytoryczną, wychowawczą, duchową – wspieranie w budowaniu i realizacji programów głoszenia Ewangelii i dawania świadectwa.
- Otaczanie miłością wychowawczą.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty komunikacji interpersonalnej.
- Utworzenie zakładki na stronie internetowej szkoły lub parafii pt. „Apostolstwo młodzieży".
- Utworzenie Koła Młodych Ewangelizatorów (Apostołów).
- Cykliczny Dzień głoszenia Ewangelii Chrystusa – Drogi, Prawdy i Życia.

Uwagi i komentarze

Podjęcie zadania apostolstwa przez uczniów wymaga wiedzy i umiejętności komunikacji interpersonalnej. Dlatego też jako punkt wyjścia warto zorganizować warsztaty, których celem jest zdobycie umiejętności interpersonalnych. Na uwagę w tym względzie zasługuje otwarcie na drugiego człowieka, umiejętność słuchania, prowadzenia rozmowy, dialogu, argumentowania, przekonywania, inspirowania do zdobywania wiedzy religijnej/zawartej w Ewangelii i nauczaniu Kościoła, inspirowanie do życia według prawd zawartych w tych źródłach.

Ważnym zadaniem jest gromadzenie zasobów wiedzy przekazywanej innym oraz prezentacja podejmowanych zadań i zadań stawianych młodzieży. W tym celu warto zbudować zakładkę na stronie internetowej szkoły (parafii). Treść zakładki powinna mieć charakter programu apostolstwa, być dynamiczna co do zasobu treści i stawianych zadań.

Utworzenie koła młodych ewangelizatorów (apostołów) stanowi osobowy „rdzeń" projektu. Jego działalność ma szansę stanowić mikroszkołę apostolstwa szkolnego. Warto publikować na stronie internetowej szkoły program koła i osiągnięcia jego członków. Program ten można też wydać w formie ulotki rozdawanej w środowisku szkolnym i pozaszkolnym.

Dzień głoszenia Ewangelii Chrystusa może stać się punktem programu rekolekcji szkolnych. W tym dniu istnieje szansa na prezentację osiągnięć koła, czytanie Ewangelii, pogłębianie i rozważanie. Można też wzbogacić program aktywnością artystyczną, prezentacją wytworów twórczej aktywności.

23.
Stajemy się misjonarzami Nowej Ewangelizacji

Z nauczania Jana Pawła II:

„Droga młodzieży, w duchu bezinteresownej służby włączajcie się bezpośrednio w dzieło nowej ewangelizacji, która jest obowiązkiem wszystkich chrześcijan. Głoście Chrystusa, który *za wszystkich umarł po to, aby ci, co żyją, już nie żyli dla siebie, lecz dla Tego, który za nich umarł i zmartwychwstał* (2 Kor 5,15)".

Jan Paweł II. Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1992. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 98–99.

„*Bóg tak umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał* (por. J 3,16). Jezus posłany przez Ojca do ludzi obwieszcza każdemu wierzącemu pełnię życia (por. J 10,10): tę prawdę rozważaliśmy i głosiliśmy podczas ostatniego Dnia Młodzieży w Denver.

Jego Ewangelia musi stać się *przekazem* i misją. Powołanie misyjne obejmuje każdego chrześcijanina i staje się istotą każdego konkretnego świadectwa wiary. Misja ta ma swój początek w zamyśle Ojca, w planie miłości i zbawienia, urzeczywistnianym mocą Ducha, bez którego każde przedsięwzięcie apostolskie jest skazane na niepowodzenie. Właśnie po to, by uzdolnić swoich uczniów do wypełnienia tej misji, Jezus mówi im: *Weźmijcie Ducha Świętego*" (J 20,22). Przekazuje w ten sposób Kościołowi swoją zbawczą misję, aby paschalna tajemnica była nieustannie głoszona każdemu człowiekowi w każdym czasie i na całej planecie.

Zwłaszcza wy, młodzi, jesteście powołani, by stawać się misjonarzami tej nowej ewangelizacji poprzez codzienne świadectwo o Słowie, które zbawia. We własnym życiu doświadczacie niepokojów obecnej epoki, pełnej nadziei i niepewności, w której łatwo można zagubić drogę prowadzącą na spotkanie z Chrystusem. Nasza epoka przynosi bowiem tak wiele pokus i złudnych obietnic, które chciałyby zagłuszyć Boży głos, rozbrzmiewający w sercu każdego człowieka.

U boku człowieka naszego stulecia, u boku was wszystkich, drodzy młodzi przyjaciele, złaknieni i spragnieni prawdy, staje Kościół, by towarzyszyć wam w drodze. Przynosi wam odwieczne orędzie Ewangelii i powierza porywające zadanie apostolskie: macie być uczestnikami Nowej Ewangelizacji.

Jako wierny strażnik i przekaziciel dziedzictwa wiary, powierzonego mu przez Chrystusa, Kościół pragnie podejmować dialog z nowymi pokoleniami; chce się pochylać nad ich potrzebami i oczekiwaniami, by w szczerym i otwartym dialogu kształtować postawy najbardziej sprzyjające dążeniu do źródeł Bożego zbawienia.

Kościół powierza młodym misję głoszenia światu radości, której źródłem jest spotkanie z Chrystusem. Drodzy przyjaciele, pozwólcie się porwać Chrystusowi, przyjmijcie Jego wezwanie i idźcie za Nim. Idźcie i głoście Dobrą Nowinę odkupienia (por. Mt 28,19); czyńcie to z radością w sercu i stawajcie się głosicielami nadziei w świecie, wystawionym często na pokusę rozpaczy; głosicielami wiary w świecie, który wydaje się często ulegać niedowiarstwu; głosicielami miłości pośród wydarzeń każdego dnia, często zdeterminowanych przez logikę nieokiełznanego egoizmu.

Aby naśladować uczniów, przenikniętych tchnieniem Ducha Świętego i głoszących bez lęku swą wiarę w Odkupiciela, który wszystkich miłuje i chce zbawić (por. Dz 2,22–24.32–36), musimy stać się nowymi ludźmi, odrzucając starego człowieka, którego nosimy w sobie, i pozwolić, by do głębi odnowiła nas moc Ducha Pańskiego.

Każdy z nas jest posłany do świata, zwłaszcza do swoich rówieśników, aby świadectwem życia i czynów głosić ewangeliczne orędzie pojednania i pokoju: *W imię Chrystusa prosimy: pojednajcie się z Bogiem!* (2 Kor 5,20).

To pojednanie jest przede wszystkim osobistym przeznaczeniem każdego chrześcijanina, którego tożsamość, jako uczniów Syna Bożego, ma swoje źródło w modlitwie i w sakramentach, zwłaszcza w sakramencie pokuty i w Eucharystii, i w nich się nieustannie odnawia.

Ale to pojednanie jest także przeznaczeniem całej ludzkiej rodziny. Być dzisiaj misjonarzem w naszym społeczeństwie znaczy między innymi jak najlepiej wykorzystywać w tej pracy apostolskiej i duszpasterskiej środki społecznego przekazu.

Jeśli staniecie się żarliwymi głosicielami Słowa, które zbawia, i świadkami paschalnej radości, będziecie także budowniczymi pokoju w świecie, który do tego pokoju dąży jak do swoistej utopii, zapominając nieraz o jego głębokich korzeniach. Pokój – jak dobrze wiecie – zakorzeniony jest w sercu każdego człowieka, jeżeli potrafi on otworzyć się na słowa zmartwychwstałego Odkupiciela: *Pokój wam!* (J 20, 19).

W perspektywie bliskiego już trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa w szczególny sposób powierzona zostaje wam, młodym, misja głoszenia nadziei i budowania pokoju (por. Mt 5,6) w świecie, który coraz bardziej potrzebuje wiarygodnych świadków i rzetelnych głosicieli. Uczcie się docierać do serc swoich rówieśników spragnionych prawdy i szczęścia oraz nieustannie – choć często nieświadomie – poszukujących Boga".

Jan Paweł II. Orędzie na IX i X Światowy Dzień Młodzieży. 21 XI 1993. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 103–104.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Przekonanie uczniów o potrzebie Nowej Ewangelizacji.
- Zaangażowanie w autoformację.
- Gotowość podjęcia działań Nowej Ewangelizacji.
- Poszukiwanie form Nowej Ewangelizacji.
- Zaangażowanie w działania, których celem jest Nowa Ewangelizacja.

Nauczyciele

- Wspomaganie uczniów w autoformacji, jako warunku podjęcia Nowej Ewangelizacji.
- Inspirowanie uczniów do podjęcia zadań i towarzyszenie im w podjętych działaniach.
- Inspirowanie do twórczej działalności.
- Wspomaganie w wartościującym ocenianiu działalności i jej efektów.

Działania w ramach projektu

- Warsztaty – „Moje słabe strony – redukuję je".
- Dzień zrywania ze starym człowiekiem i spotkania z Jezusem.
- Dzień świadectwa o Słowie które zbawia.
- Program Nowej Ewangelizacji jako dzieło społeczności szkolnej.
- Utworzenie wspólnoty Nowej Ewangelizacji.
- Festiwal – „Nowa Ewangelizacja jest w naszych rękach".

Uwagi i komentarze

Projekt może być zrealizowany pod kierunkiem katechety przy udziale wychowawców klas i rodziców. Punktem wyjścia w realizacji jest zorganizowanie warsztatów mających na celu pomoc uczniom w odkryciu słabych stron osobowości i zbudowania programu pracy nad sobą. Pomoże to uczniom zerwać ze „starym człowiekiem". W celu wzmocnienia działań w tym kierunku organizowany jest dzień spotkania z Jezusem. Jest to dzień modlitwy, adoracji, skupienia, sakramentu pojednania, postanowienia podjęcia działań autoformacyjnych. Czynnikiem podtrzymania wysiłków autoformacyjnych jest dzień świadectwa o Słowie które zbawia. W myśl powiedzenia: słowa uczą, a przykłady pociągają, może stać się on mocnym instrumentem wzmocnienia działań prowadzących do budowania „nowego człowieka".

Ważnym zadaniem jest stworzenie przez społeczność szkolną programu Nowej Ewangelizacji. Można zastosować w tym przypadku metodę „burzy mózgów" i traktować program jako bank pomysłów, z którego będą czerpane działania (zadania) w celu budowania programów szczegółowych: klas, grup, pojedynczych osób.

Wskazane jest stworzenie wspólnoty Nowej Ewangelizacji, której celem będzie realizowanie podstawowego programu działań w tym zakresie, konsultowanie i koordynowanie programów szczegółowych, inspirowanie uczniów do podjęcia działań Nowej Ewangelizacji.

Rocznym podsumowaniem działalności misyjnej jest festiwal. Należy zadbać by był to dzień głoszenia wiary, nadziei, miłości i radości. Warto ubogacić program wystawami fotograficznymi, świadectwem osób, które były adresatami działań, wspomnieniami ewangelizatorów.

24.
Jesteśmy apostołami jedności chrześcijan

Z nauczania Jana Pawła II:

„Kościół ofiarowuje ludziom Ewangelię, dokument proroczy, odpowiadający na wymogi i dążenia ludzkiego serca, który jest zawsze „Dobrą Nowiną". Kościół nie może zaprzestać głosić, że Jezus przyszedł, by objawić oblicze Boga i wysłużyć, przez krzyż i zmartwychwstanie, zbawienie dla wszystkich ludzi" (nr 11).

„Działalność ekumeniczna i zgodne świadectwo dawane Chrystusowi przez chrześcijan należących do różnych Kościołów i wspólnot kościelnych przyniosły już obfite owoce. Pozostaje jednak sprawą coraz bardziej naglącą, by współpracowali oni i dawali wspólne świadectwo zwłaszcza teraz, gdy sekty chrześcijańskie i podobne do chrześcijańskich sieją zamieszanie swoim działaniem. Ekspansja tych sekt stanowi zagrożenie dla Kościoła katolickiego i wszystkich wspólnot kościelnych, z którymi prowadzi on dialog. Wszędzie tam, gdzie to jest możliwe i zgodne z warunkami miejscowymi, odpowiedź chrześcijan winna posiadać charakter ekumeniczny" (nr 50).

Jan Paweł II. Encyklika *Redemptoris missio*. 7 XII 1990.

„Chrystus wzywa wszystkich swoich uczniów do jedności (…) Nie uchodzi niczyjej uwagi, że wszystko to stanowi wyzwanie dla wierzących, którzy muszą je przyjąć. Czyż mogliby bowiem uchylić się od uczynienia z Bożą pomocą wszystkiego, co możliwe, aby obalić mury podziałów i nieufności, aby przezwyciężyć przeszkody i uprzedzenia, które utrudniają głoszenie Ewangelii Zbawienia przez

Krzyż Jezusa, jedynego Odkupiciela człowieka, każdego człowieka? Dziękuję Bogu za to, że nakłonił nas, byśmy szli naprzód drogą trudną, ale przynoszącą tak wiele radości – drogą jedności i komunii chrześcijan. Dialogi międzywyznaniowe na płaszczyźnie teologicznej przyniosły konkretne i widoczne owoce: zachęca to, by iść dalej" (nr 1–2).

„Wraz z wszystkimi uczniami Chrystusa Kościół katolicki opiera na zamyśle Bożym swoje ekumeniczne zaangażowanie zmierzające do zgromadzenia wszystkich w jedności. Kościół nie jest rzeczywistością zamkniętą w sobie, ale ciągle otwartą na rozwój misyjny i ekumeniczny, ponieważ jest posłany do świata, aby głosić misterium komunii, które go konstytuuje, świadczyć o nim, aktualizować je i szerzyć: by gromadzić wszystkich i wszystko w Chrystusie; by być dla wszystkich *nierozłącznym sakramentem jedności*" (nr 5).

„W obecnej sytuacji podziału chrześcijan i ufnego poszukiwania pełnej komunii, wierni katolicy są głęboko świadomi wezwania, jakie kieruje do nich Pan Kościoła. Sobór Watykański II umocnił ich wolę działania, tworząc przejrzystą wizję eklezjologiczną, otwartą na wszystkie wartości eklezjalne obecne wśród innych chrześcijan. Wierni katolicy podejmują problematykę ekumeniczną w duchu wiary" (nr 10).

„Jednakże wszyscy wierni, idąc za wezwaniem Ducha Bożego, mają czynić, co jest w ich mocy, aby więzy komunii między wszystkimi chrześcijanami umacniały się i aby wzrastała współpraca uczniów Chrystusa" (nr 101).

Jan Paweł II. Encyklika *Ut unum sint*. 25 V 1995.

Cele i zadania wychowawczo-dydaktyczne:

Uczniowie

- Poznanie specyfiki religijnej innych Kościołów w kontekście ogniw integracyjnych.
- Zrozumienie, że wolą Jezusa Chrystusa wyrażoną w wieczerniku było zjednoczenie chrześcijan.
- Zrozumienie, że Komunia wszystkich Kościołów partykularnych z Kościołem Rzymu jest nieodzownym warunkiem realizacji chrześcijaństwa.
- Zrozumienie, że siły misyjne pochodzące z innych Kościołów i krajów powinny działać w jedności z miejscowymi podmiotami na rzecz wspólnoty chrześcijańskiej.

- Przekonanie o potrzebie zjednoczenia chrześcijan we współczesnym świecie.
- Przejawianie otwartości ducha ku braciom i wzajemne zrozumienie.
- Gotowość współpracy z różnymi środowiskami religijnymi w celu wymiany dóbr kulturalnych i duchowych.
- Przejawianie gotowości do działań ekumenicznych.
- Przekonanie, że jedność chrześcijan jest wielkim zadaniem.
- Rzetelne zaangażowanie w działalność ekumeniczną u podstaw której jest świadectwo dawane Chrystusowi przez chrześcijan należących do różnych Kościołów.
- Animacja innych do działalności ekumenicznej.

Nauczyciele

- Przejawianie postawy ekumenicznej.
- Wspomaganie uczniów w zdobywaniu wiedzy na temat ekumenizmu, jego historii, istoty, uwarunkowań, szans, wartości o charakterze globalnym.
- Stwarzanie szans dla uczniowskiej działalności na rzecz rozwoju ekumenizmu.
- Towarzyszące wspieranie w działalności ekumenicznej.

Działania w ramach projektu

- Sesja popularnonaukowa pt.: „Proszę (…) aby wszyscy stanowili jedno (…) jak Ty Ojcze, we Mnie, a ja w Tobie".
- Sesja plakatowa: „Duch mówi do Kościołów".
- Wystawa: „Aksjologiczne ogniwa łączące chrześcijan".
- Dialogiczne spotkanie z przedstawicielami różnych religii.
- Dzień kultury religijnej chrześcijan.
- Dzień modlitwy o zjednoczenie chrześcijan.
- Powołanie Młodzieżowego Ruchu Ekumenicznego.
- Apel w sieci: „My młodzi będziemy zjednoczeni w Chrystusie".
- Dzień podsumowujący projekt: „Duch wzbudza tęsknotę i działanie by pod jednym Pasterzem wszyscy byli zjednoczeniu w pokoju".

Uwagi i komentarze

Celem działań w ramach projektu jest zrozumienie, że ruch ekumeniczny wyraża się działalności i przedsięwzięciach zmierzających do jedności chrześcijan, zależnie od różnych potrzeb Kościoła i warunków chwili. Ważnym zadaniem jest poznanie historii ekumenizmu, w tym działalności Cyryla i Metodego w kontekście łączenia Kościołów wschodnich i zachodnich oraz budowy Europy. Służy temu sesja popularnonaukowa, sesja plakatowa, wystawa oraz dzień kultury religijnej chrześcijan. Warto zadbać by te formy wzajemnie się uzupełniały treściowo. W ten sposób powstanie płaszczyzna, na której „rodzić" się będą motywy podejmowania działalności ekumenicznej. Ważnym czynnikiem motywującym może okazać się dialogiczne spotkania z przedstawicielami różnych religii, którzy dadzą świadectwo woli zjednoczenia i ukażą elementy integrujące poszczególne religie.

Filarem projektu jest Dzień modlitwy o zjednoczenie chrześcijan, powołanie Młodzieżowego ruchu ekumenicznego oraz wystosowanie apelu w sieci.

Dzień podsumowujący projekt powinien zawierać prezentację efektów. Wskazane jest ich udokumentowanie w dowolnej formie. Finalnym efektem tego dnia powinno być podjęcie decyzji co do dalszych działań na drodze ekumenizmu i zbudowanie wstępnej koncepcji ich realizacji.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione opracowanie, jest w pedagogice szkolnej pierwszą próbą wprowadzenia treści nauczania Jana Pawła II w proces wychowawczo-dydaktyczny szkoły.

Impulsem do jego powstania była 100. rocznica urodzin Papieża i wydarzenia, które z tej okazji miały miejsce w kraju i na świecie.

Należy podkreślić, że opracowanie to nie wyczerpuje podjętych zagadnień. Bogactwo treści papieskiego nauczania i jego głębia jest tak ogromna, że stanowi szeroką płaszczyznę do dalszych poszukiwań i penetracji. Pojawiają się kluczowe zadania odnoszące się do trzech obszarów: procesu lekcyjnego i pozalekcyjnego; kształcenia i doskonalenia nauczycieli; badań pedagogicznych.

Ważnym zadaniem integralnie związanym z edukacją przez projekty jest włączenie treści nauczania Jana Pawła II w proces lekcyjny. Podstawowe zadanie sprowadzać się będzie do integracji treści poszczególnych przedmiotów oraz godzin do dyspozycji wychowawcy klasowego z treściami nauczania papieskiego oraz ustalenia tematyki zajęć lekcyjnych.

Powyższe zadanie odnosi się również do różnych form procesu pozalekcyjnego: pracy kół zainteresowań, organizacji szkolnych aktualnie funkcjonujących i powstających.

Wprowadzenie treści nauczania Jana Pawła II w proces lekcyjny pozwoli na bardziej wielostronne i holistyczne ujęcie problematyki zawartej w programie nauczania poszczególnych przedmiotów i ukaże ich ponadczasową wartość.

Warunkiem ubogacenia procesu kształcenia szkolnego papieskim nauczaniem jest kształcenie i doskonalenie nauczycieli w świetle tego nauczania. Chodzi głównie o zdobycie przez nauczycieli wiedzy zawartej w nauczaniu Jana Pawła II, jak również nabycie kompetencji dydaktycznych warunkujących jego wdrażanie do procesu lekcyjnego i pozalekcyjnego. Powstaje więc zadanie organizowania przez uprawnione instytucje (Kuratoria Oświaty, Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli, Uczelnie, Stowarzyszenia i Fundacje) różnych form działalności edukacyjnej: konferencji, seminariów, warsztatów, studiów podyplomowych.

Włączanie w proces kształcenia treści nauczania Jana Pawła II wymaga też podjęcia wielostronnych badań, zarówno ilościowych, jak również jakościowych. Na szczególną uwagę zasługują badania projektowo-wdrożeniowe oraz badania w działaniu.

Przedmiot badań powinien być szeroki i obejmować między innymi: strukturę treści kształcenia; efektywność kształcenia; uwarunkowania kształtowania postaw i zachowań; rozwój zainteresowań; integralny rozwój uczniów; kształtowanie tożsamości szkoły; rozwój kultury szkoły; związki szkoły z otoczeniem społeczno-kulturowym; inne zagadnienia szczegółowe uwarunkowane kontekstem kulturowym.

Stoimy na stanowisku, że integracja celów treści, osiągnięć uczniów zawartych w treściach kształcenia szkolnego z celami, zadaniami, wyzwaniami, treściami zawartymi w papieskim nauczaniu stanie się płaszczyzną budowania tożsamości szkoły, której wskaźnikiem będzie permanentne poszukiwanie sposobów integralnego rozwoju i integralnego wychowania osoby ucznia, a więc twórcze budowanie nie tylko odpowiedniego programu kształcenia, lecz także związanego z nim adekwatnego programu wychowawczo-profilaktycznego[229]. Wzbogacony nauczaniem Jana Pawła II program wychowawczo-profilaktyczny może zdynamizować proces wychowawczy szkoły, zwłaszcza jego wymiar aksjologiczny.

Patronem poszukiwania i kreacji tak rozumianego programu edukacyjnego szkoły, kształcenia i wychowania, oraz jego wdrażania pozostaje Święty Jan Paweł II jako wzór osobowy głównych podmiotów szkoły – uczniów, nauczycieli i rodziców[230].

---

229 Zob. K. Chałas. Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki. Lublin–Kielce 2006, s. 59–80.

230 Zob. A. Maj. Święty Jan Paweł II wzorem osobowym w procesie wychowania. „Rocznik Naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli", nr 2/2018, s. 153–170.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Encykliki Jana Pawła II
Redemptor hominis – 4 III 1979
Dives in misericordia – 30 XI 1980
Laborem exercens – 14 IX 1981
Slavorum apostoli – 2 VI 1985
Dominum et Vivificantem – 18 V 1986
Redemptoris Mater – 25 III 1987
Sollicitudo rei socialis – 30 XII 1987
Redemptoris missio – 7 XII 1990
Centesimus annus – 1 V 1991
Veritatis splendor – 6 VIII 1993
Evangelium vitae – 25 III 1995
Ut unum sint – 25 V 1995
Fides et ratio – 14 IX 1998
Ecclesia de Eucharistia – 17 IV 2003

Adhortacje apostolskie Jana Pawła II
Catechesi tradendae – 16 X 1979
Familiaris consortio – 22 XI 1981
Redemptionis donum – 25 III 1984
Reconciliatio et paenitentia – 2 XII 1984

Christifideles laici – 30 XII 1988
Redemptoris custos – 15 VIII 1989
Pastores dabo vobis – 25 III 1992
Ecclesia in Africa – 14 IX 1995
Vita consecrata – 25 III 1996
Ecclesia in America – 22 I 1999
Ecclesia in Asia – 6 XI 1999
Ecclesia in Oceania – 22 XI 2001
Ecclesia in Europa – 28 VI 2003
Pastores Gregis – 16 X 2003

Konstytucje apostolskie Jana Pawła II[1]
Sapientia Christiana – 15 IV 1979
Magnum Matrimonii Sacramentum – 7 X 1982
Ut sit – 28 XI 1982
Sacrae disciplinae leges – 25 I 1983
Divinus perfectionis Magister – 25 I 1983
Spirituali militum curae – 21 IV 1986
Pastor bonus – 28 VI 1988
Ex corde Ecclesiae – 15 VIII 1990
Sacri canones – 18 X 1990
Fidei depositum – 11 X 1992
Universi Dominici Gregis – 22 II 1996
Ecclesia in Urbe – 1 I 1998

Listy apostolskie Jana Pawła II[2]
Salvifici doloris – 11 II 1984
Dilecti Amici – 31 III 1985
Mulieris dignitatem – 15 VIII 1988
Ordinatio Sacerdotalis – 22 V 1994
Tertio millennio adveniente – 10 XI 1994
Dies Domini – 31 V 1998
Novo millennio ineunte – 6 I 2001

Listy Jana Pawła II[3]
Listy do kapłanów na Wielki Czwartek – 1979-2005
Dominicae cenae – 24 II 1980
List do osób konsekrowanych z okazji Roku Maryjnego – 22 V 1988
List do rodzin z okazji Roku Rodziny 1994 – 2 II 1994
List do dzieci – 13 XII 1994

---

1 Nauczanie Jana Pawła II wykorzystane w pracy.
2 Nauczanie Jana Pawła II wykorzystane w pracy.
3 Nauczanie Jana Pawła II wykorzystane w pracy.

List do kobiet – 29 VI 1995
List do artystów – 4 IV 1999
List do osób w podeszłym wieku – 1 X 1999

Homilie, orędzia, przemówienia, rozważania i inne Jana Pawła II[4]

Homilia w czasie Mszy św. odprawionej pod Szczytem Jasnej Góry dla pielgrzymów z Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego. Częstochowa, 5 VI 1979. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 103–107.
Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia. Warszawa, 17 VI 1983. W: tamże, s. 234–243.
Homilia w czasie Mszy św. Wrocław, 21 VI 1983. W: tamże, s. 319–326.
Homilia w Niedzielę Palmową. Rzym – Plac św. Piotra, 15 IV 1984. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 169–174.
Homilia podczas Mszy św. w Niedzielę Palmową. Rzym – Plac św. Piotra, 31 III 1985. W: tamże, s. 180–184.
Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Karoliny Kózkówny. Warszawa, 10 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 420–428.
Homilia w czasie liturgii słowa skierowane do młodzieży zgromadzonej na Westerplatte. Gdańsk, 12 VI 1987. W: tamże, s. 476–484.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie IV Światowego Dnia Młodzieży. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 20 VIII 1989. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 217–223.
Homilia wygłoszona w czasie Mszy św. Olsztyn, 6 VI 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 665–673.
Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Anieli Salawy, odprawionej na Rynku Głównym. Warszawa, 13 VIII 1991. W: tamże, s. 779–785.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VI Światowego Dnia Młodzieży. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 236–243.
Homilia podczas Mszy św. dla uczestników Międzynarodowego Forum Młodzieży. Denver, 14 VIII 1993. W: tamże, s. 258–263.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie VIII Światowego Dnia Młodzieży. Denver – Cherry Creek State Park, 15 VIII 1993. W: tamże, s. 274–280.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie X Światowego Dnia Młodzieży. Manila – Rizal Park, 15 I 1995. W: tamże, s. 298–306.
Homilia w czasie Mszy św. Maribor, 19 V 1996. „L'Osservatore Romano", 1996, rok XVII, nr 7–8, s. 14–15.
Homilia w czasie Mszy świętej odprawionej na placu przed katedrą. Gniezno, 3 VI 1997. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 907–914.
Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do młodzieży zgromadzonej na placu Mickiewicza. Poznań, 3 VI 1997. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 917–924.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XII Światowego Dnia Młodzieży. Longchamp – hipodrom, 24 VIII 1997. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 332–337.

[4] Nauczanie Jana Pawła II wykorzystane w pracy.

Homilia w czasie Mszy św. Siedlce 10 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1065–1067.
Homilia w czasie Mszy świętej. Sandomierz, 12 VI 1999. W: tamże, s. 1109–1115.
Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej Edmunda Bojanowskiego, matki Reginy Protmann i 108 Męczenników. Warszawa, 13 VI 1999. W: tamże, s. 1123–1129.
Homilia w czasie nieszporów. Gliwice, 15 VI 1999. W: tamże, s. 1164–1168.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XV Światowego Dnia Młodzieży. Tor Vergata – błonia, 20 VIII 2000. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 355–360.
Homilia podczas Mszy św. na zakończenie XVII Światowego Dnia Młodzieży. Toronto – Downsview Park, 28 VII 2002. W: tamże, s. 373–376.
Homilia podczas Mszy świętej z okazji 400-lecia sanktuarium. Kalwaria Zebrzydowska 19 VIII 2002 r. www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/podroze/pl-2002-08-19-jp2-kalwaria.html [dostęp: 18 VIII 2020].
Orędzie na XVIII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 51–61.
Orędzie na II Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1986. W: tamże, s. 62–66.
Orędzie na III Światowy Dzień Młodzieży. 13 XII 1987. W: tamże, s. 67–70.
Orędzie na IV Światowy Dzień Młodzieży. 27 XI 1988. W: tamże, s. 71–75.
Orędzie na V Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1989. W: tamże, s. 76–80.
Orędzie na VI Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1990. W: tamże, s. 81–86.
Orędzie na VII Światowy Dzień Młodzieży. 24 XI 1991. W: tamże, s. 87–93.
Orędzie na VIII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1992. W: tamże, s. 94–99.
Orędzie na IX i X Światowy Dzień Młodzieży. 21 XI 1993. W: tamże, s. 100–105.
Orędzie na XI Światowy Dzień Młodzieży. 26 XI 1995. W: tamże, s. 106–110.
Orędzie na XII Światowy Dzień Młodzieży. 15 VIII 1996. W: tamże, s. 111–117.
Orędzie na XIII Światowy Dzień Młodzieży. 30 XI 1997. W: tamże, s. 118–125.
Orędzie na XXXII Światowy Dzień Pokoju. 1 I 1999 r. www.http://m.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/messages/peace/documents/hf_jp-ii_mes_14121998_xxxii-world--day-for-peace.html [dostęp: 18 VIII 2020].
Orędzie na XIV Światowy Dzień Młodzieży. 6 I 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 126–133.
Orędzie do Konferencji Episkopatu Polski. 11 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1093–1099.
Orędzie na XV Światowy Dzień Młodzieży. 29 VI 1999. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 134–140.
Orędzie na XVI Światowy Dzień Młodzieży. 14 II 2001. W: tamże, s. 141–145.
Orędzie na XVII Światowy Dzień Młodzieży. 25 VII 2001. W: tamże, s. 146–150.
Orędzie na XXXVI Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu. 24 I 2002 r. www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/internet_aut_12052002.html [dostęp: 18 VIII 2020].
Orędzie na XVIII Światowy Dzień Młodzieży. 8 III 2003. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 151–155.
Orędzie na XIX Światowy Dzień Młodzieży. 22 II 2004. W: tamże, s. 156–160.
Orędzie na XX Światowy Dzień Młodzieży. 6 VIII 2004. W: tamże, s. 161–165.

Przemówienie do młodzieży akademickiej. Warszawa – przed kościołem św. Anny, 3 VI 1979. W: tamże, s. 381–385.
Przemówienie do młodzieży. Gniezno – Wzgórze Lecha, 3 VI 1979. W: tamże, s. 385-388.
Przemówienie do młodzieży zgromadzonej na Wzgórzu Lecha. Gniezno, 3 VI 1979. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 40–42.
Przemówienie przygotowane na spotkanie z młodzieżą (nie wygłoszone). Kraków – Skałka, 8 VI 1979. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 392–396.
Głęboka harmonia prawd nauki z prawdami wiary (w stulecie urodzin Alberta Einsteina). Przemówienie do Papieskiej Akademii Nauk. Rzym, 10 XI 1979. W: Jan Paweł II. Wiara i kultura…, s. 28–35.
Żywotność szkoły katolickiej. Do środowiska wspólnot szkolnych Collegium Massimo i Santa Maria. Rzym, 9 II 1980. W: Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978–1999), s. 108–113.
W imię przyszłości kultury. Przemówienie w UNESCO. Paryż, 2 VI 1980 r. W: Jan Paweł II. Wiara i kultura…, s. 51–68.
Świadomość specyfiki szkoły katolickiej. Audiencja dla nauczycieli i uczniów instytutów prowadzonych przez zakonnice. Watykan, 27 XI 1982. W: Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978–1999), s. 216–219.
Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie. Warszawa, 16 VI 1983 r. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 213–214.
Przemówienie podczas spotkania z młodzieżą. Rzym – plac św. Jana na Lateranie, 30 III 1985. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 175–179.
Spotkanie rozpoczynające II Światowy Dzień Młodzieży. Buenos Aires, 11 IV 1987. W: tamże, s. 185–193.
Przemówienie do młodzieży. Gdańsk – Westerplatte, 12 VI 1987. W: tamże, s. 407-415.
Spotkanie z młodzieżą. Santiago de Compostela – Monte del Gozo, 19 VIII 1989. W: tamże, s. 206–217.
Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w Teatrze Narodowym. Warszawa, 8 VI 1991. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 734–740.
Przemówienie powitalne. Jasna Góra, 14 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 226–231.
Przemówienie pożegnalne. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: tamże, s. 246–249.
Przemówienie powitalne. Denver – Mile High Stadium, 12 VIII 1993. W: tamże, s. 252–258.
Tekst przemówienia papieskiego przekazany młodzieży do refleksji Paryż – Pola Marsowe, 21 VIII 1997. W: tamże, s. 310–315.
Przemówienie do rektorów wyższych uczelni. Toruń, 7 VI 1999. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 1045–1050.
Przemówienie wygłoszone w Parlamencie. Warszawa 11 VI 1999. W: tamże, s. 1080–1087.
Przemówienie podczas czuwania modlitewnego. Toronto – Downsview Park, 27 VII 2002. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978-2005)…, s. 369–372.
Przesłanie na spotkanie młodzieży w Lednicy. Lednica, 2 VI 2001. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 430–431.

Przesłanie do członków Papieskiej Akademii «Pro Vita». 19 II 2005 r., www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/provita_19022005.html [dostęp: 18 VIII 2020].
Rozważanie przed modlitwą „Anioł Pański". Jasna Góra, 5 VI 1979. W: Jan Paweł. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 96–97.
Rozważanie podczas czuwania maryjnego z młodzieżą. Jasna Góra, 14 VIII 1991. W: Jan Paweł II do młodzieży (1978–2005)…, s. 232–236.
Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Denver – Cherry Creek State Park, 14 VIII 1993. W: tamże, s. 263–274.
Rozważanie podczas czuwania modlitewnego. Manila – Luneta Park, 14 I 1995. W: tamże, s. 289–298.
Spotkanie z młodzieżą. Poznań – plac Adama Mickiewicza, 3 VI 1997. W: tamże, s. 416–423.
Akt zawierzenia młodzieży Matce Bożej. Jasna Góra, 15 VIII 1991. W: tamże, s. 244–246.
Apel Jasnogórski. Częstochowa, 12 VI 1987. W: Jan Paweł II. Pielgrzymki do Ojczyzny…, s. 499–504.
Apel Jasnogórski. Częstochowa 14 VIII 1991. W: tamże, s. 799–803.
Wychowanie człowieka do wartości moralnych. Audiencja dla uczestników XIV Światowego Kongresu Szkół Katolickich, Watykan 5 III 1994. W: Wychowanie w nauczaniu Jana Pawła II (1978–1999), s. 359–363.

Literatura

Adamski F. Wprowadzenie. Personalizm – filozoficzny nurt myślenia o człowieku i wychowaniu. W: Wychowanie personalistyczne. F. Adamski (red.). Kraków 2005, s. 9–19.
Bandura A. Teoria społecznego uczenia się. J. Kowalczewska, J. Radzicki (tłum.). M. Kofta (red.). Warszawa 2007.
Bartnik Cz.S. Dogmatyka katolicka. T. 1–2. Lublin 2000–2003.
Brzązalik K., Kowalski K. i in. Kształcenie obywatelskie. A. Pacewicz (red.). Warszawa 1995.
Brzezińska A. Społeczna psychologia rozwoju. Warszawa 2000.
Chałas K. Dydaktyka akademicka w uniwersytecie katolickim. T. 1. Dydaktyka zaangażowana – z doświadczeń Katedry Dydaktyki i Edukacji Szkolnej KUL. Lublin 2019.
Chałas K. Metoda projektów i jej egzemplifikacja w praktyce. Warszawa 2000.
Chałas K. Metoda projektów. W: Encyklopedia pedagogiczna XXI w. T. Pilch (red.). T. 3. Warszawa 2004, s. 191–193.
Chałas K. Optymalizacja szans edukacyjnych młodzieży gimnazjalnej – perspektywa aksjologiczna. Badania w działaniu. Warszawa 2012.
Chałas K. Pedagogia gimnazjum, Dzierżoniów 2001.
Chałas K. Wychowanie ku wartościom w nauczaniu Jana Pawła II – wymiar programowo-metodyczny. Na podstawie listów, orędzi, homilii, przemówień skierowanych do młodzieży w latach 1987–2005 (materiał złożony do druku w wydawnictwie Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie).

Chałas K. Wychowanie ku wartościom wiejskim jako szansa integralnego rozwoju wychowanka. Lublin 2007.
Chałas K. Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki. T 1. Lublin–Kielce 2006[2].
Człowiek – wychowanie – kultura. Wybór tekstów. F. Adamski (red.). Kraków 1993.
Dyduch J.M. Wiodące idee adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*. „Polonia Sacra", 2016, nr 1 (42), s. 127–140.
Dziekoński S. Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków. Warszawa 2004.
Eisler R. Kant – Lexikon. Berlin 1930.
Goźlinska E. Metoda projektów. W: Reforma kształcenia zawodowego. Kształcenie w zawodach wg klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego z 1993 r. E. Goźlińska (red.). Warszawa 1997, s. 112–119.
Grodzka-Borowska A. Rodzaje i ocena projektów. Warszawa 1996.
Guardini R. Bóg daleki, Bóg bliski. J. Koźbiał (tłum.). Poznań 1991.
Guardini R. Grundlegung der Bildungslehre. Versuh einer Bestimmung des Pädagogisch – Eigentlichen. Würzburg 1995.
Jędraszewski M. Jan Paweł II Wielki na drodze Chrystusa. Kraków 2020.
Konarzewski K. Podstawy teorii oddziaływań wychowawczych. Warszawa 1987[2].
Kotarba-Kańczugowska M. Praca metodą projektu. Warszawa 2015.
Kukołowicz T. Stefana Kunowskiego koncepcja wychowania integralnego. W: Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania. F. Adamski (red.). Kraków 1999, s. 219–222.
Kunowski S. Podstawy współczesnej pedagogiki. Warszawa 1996.
Lis F.J., Lis R. Integracja społeczna. W: Encyklopedia aksjologii pedagogicznej. K. Chałas, A. Maj (red.). Radom 2016, s. 435–440.
Łobocki M. Teoria wychowania w zarysie. Kraków 2008[5].
Maj A. Jan Paweł II wzorem osobowym wychowania ku wartościom. W: Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. K. Chałas (red.). T. 3. Lublin – Kielce 2006, s. 65–84.
Maj A. Szkoła katolicka w nauczaniu Jana Pawła II. W: Wybrane zagadnienia wychowania chrześcijańskiego. A. Maj (red.). Lublin 2009, s. 149–165.
Maj A. Święty Jan Paweł II wzorem osobowym w procesie wychowania. „Rocznik Naukowy Duszpasterstwa Nauczycieli" 2018, nr 2, s. 153-170.
Maritain J. Od filozofii człowieka do filozofii wychowania. W: Człowiek – wychowanie – kultura. Wybór tekstów. F. Adamski (red.). Kraków 1993, s. 61–79.
Maritain J. Pour une philosophie de l'éducation. Paris 1959.
Mazurek F.J. Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka. Lublin 2001.
Mrozek M. Teologia encykliki *Veritatis splendor* św. Jana Pawła II w świetle *Summy Teologii* św. Tomasza z Akwinu (I-II, q. 18, a. 6). „Studia Philosophiae Christianae", 2015, 51/3, s. 39–66.
Nowacki T.W. O metodzie projektów. Warszawa 1995.
Nowak M. Podstawy pedagogiki otwartej. Lublin 1999.
Nowak M. Teorie i koncepcje wychowania. Warszawa 2008.

Okoń W. Podstawy wykształcenia ogólnego. Warszawa 1976[3].
Papież Franciszek, Epicoco L.M. Święty Jan Paweł II Wielki. A. Gogolin (tłum.). Kraków 2020.
Papież Franciszek. Orędzie do młodych Polaków z okazji 100-lecia urodzin Jana Pawła II. www.misyjne.pl/oredzie-franciszka-na-setna-rocznice-urodzin-jana-pawla-ii-wideo/ [dostęp: 20.05.2020].
Pawlina K. Remanent pokolenia JP II. „Niedziela" 2020, nr 13, 29 III 2020.
Rusiecki M. Religijność a dojrzałość osobowa człowieka (wyzwania dla polskiego nauczyciela na III tysiąclecie). W: Kształcenie kandydatów na nauczycieli. Teoria – praktyka. T. Gumuła, T. Dyrda (red.). Kielce 2006, s. 61–83.
Rynio A. Integralne wychowanie w myśli Jana Pawła II. Lublin 2004.
Rynio A. Integralny rozwój człowieka. W: Encyklopedia aksjologii pedagogicznej. K. Chałas, A. Maj (red.). Radom 2016, s. 448–453.
Rynio A. Obiektywna wartość pedagogicznego przesłania Jana Pawła II. W: Wychowanie ku wartościom w świetle nauczania Jana Pawła II. K. Chałas (red.). T. 3. Lublin–Kielce 2006, s. 21–39.
Ryszka Cz. Jan Paweł II Wielki. A. Gogolin (tłum.). Częstochowa 2002.
Styczeń T. Być sobą to przekraczać siebie – O antropologii Karola Wojtyły. Posłowie. W: K Wojtyła. Osoba i czyn oraz inne źródła antropologiczne. T. Styczeń, W. Chudy, J.W. Gałkowski, A. Rodziński, A. Szostek (red.). Lublin 1994, s. 491–526.
Szymański M.S. O metodzie projektów. Warszawa 2000.
Ślipko T. Konstytucja apostolska *Ex corde Ecclesiae* a aktualny status uniwersytetu katolickiego. „Studia Philosophiae Christianae" 2000, 36/2, s. 283–298.
Troska J. ‚Człowiek', czyli ten kto ‚zna samego siebie'. Człowiek w nauczaniu Jana Pawła II. „Poznańskie Studia Teologiczne", 2006, t. 20, s. 117–132.
Uhman G. Metoda projektów w średniej szkole zawodowej. Warszawa 1996.
Wojnar J. Humanistyczne intencje edukacji. Warszawa 2000.
Wojtyła K. Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne. T. Styczeń, W. Chudy i in. (red.). Lublin 1994.
www.ekai.pl/jan-pawel-ii-glowne-watki-nauczania/ [dostęp: 27.07.2020].
www.janpawel2.pl/jan-pawe-ii/pielgrzymki1. K. Wilczek (oprac.) [dostęp: 03.08.2020].

INDEKS OSÓB

(nie obejmuje postaci biblijnych)

Acutis Carlo sł. Boży 173
Adamski Franciszek 90, 91, 93, 102
Agnieszka Rzymska św. 322
Aleksandrowski Andrzej 14
Andrzej z Phú Yen bł. 322
Augustyn św. 152, 172, 268

Badano Klara bł. 173
Bandura Albert 111–113
Bartnik Czesław S. 41, 42
Benedykt św. 449
Boccelli Andrea 294
Brząkalik Krystyna 18, 19, 22
Brzezińska Anna 97

Callo Marcel bł. 322
Calungsod Piotr św. 322
Chałas Krystyna 9, 17, 19, 24, 30, 35, 38, 55, 58, 86, 97, 98, 110, 113, 114, 474
Chrobak Stanisław 37
Chudy Wojciech 57
Cori Gerty 153
Cyryl św. 39, 122, 449, 471

Dewey John 19
Dyduch Jan M. 51
Dyrda Teresa 105
Dziekoński Stanisław 96
Dziwisz Stanisław kard. 57

Einstein Albert 53
Eisler Rudolf 91
Epicoco Luigi M. 38, 57

Faustyna Kowalska, s., św. 179, 390
Fleming Alexander 153
Franciszek Castello Aleu bł. 322
Franciszek, papież 38, 57, 391
Frassati Piotr Jerzy bł. 322
Frossard André 39

Galileusz 52, 53
Gilson Étienne 91
Gogolin Anna 38
Goretti Maria św. 250
Gorzkula Teresa 52
Goźlińska Elżbieta 18, 19, 26, 27
Grodzka-Borowska Aleksandra 21
Guardini Romano 90–92
Gumuła Tadeusz 105

Heidegger Martin 91

Ignacy Antiocheński św. 163

Jan III Sobieski, król 240

Jan XXIII, papież św. 425
Jaspers Karl 91
Jędraszewski Marek, abp 38
Józefina Bakhita św. 322

Karolina Kózkówna bł. 250, 383
Kilpatrick William H. 19
Kofta Mirosław 111
Konarzewski Krzysztof 114
Kotarba-Kańczugowska Marta 31
Kowalczewska Joanna 111
Kowalski K. 18, 19, 22
Kozal Michał bł. 311
Koźbiał Jan 91
Krasiński Zygmunt 160, 266
Królikowski Jacek 19
Kubiak Marcin 14
Kukołowicz Teresa 102
Kunowski Stefan 97, 98, 101, 102, 104, 105, 107–109
Kupczak Jarosław 37

Leon XIII, papież 50, 298
Lewoniuk Wincenty bł. 241
Lis Franciszek J. 116
Lis Renata 116

Łobocki Mieczysław 114
Łopuszański Tadeusz 19

Maj Adam 37, 38, 55, 88, 97, 474
Maritain Jacques 91
Mastalski Janusz 37
Matejko Jan 11
Matka Teresa z Kulkuty św. 322
Mazurek Franciszek J. 93
McMurray Charles A. 19
Mela Jan 294
Metody św. 449
Mickiewicz Adam 11, 288, 369, 375
Mrozek Michał 47

Nowacki Tadeusz 17, 18
Nowak Marian 57, 90, 91, 92, 119

Okoń Wincenty 83, 212, 317
Ożóg Tomasz 14

Pacewicz Alicja 18
Pasteur Louis 153
Paweł VI, papież św. 49
Pawlina Krzysztof 11
Pilch Tadeusz 19
Piłsudski Józef 11

Radwan Marian 52
Radzicki Józef 111
Robinson Stillman H. 19
Rohd Hubert 92
Rusiecki Mieczysław 105, 106, 108
Rynio Alina 37, 56, 86, 97–99
Ryszka Czesław 38

Stimson Rufus W. 19
Scheler Max 91
Siudak Michał 19
Stefanowicz Emil 14
Stevenson John A. 19
Styczeń Tadeusz 37, 57, 99, 100
Szczypiński Piotr 19
Szostek Andrzej 37
Szymański Mirosław S. 18, 19

Ślipko Tadeusz 55

Tekakwitha Kateri św. 322
Teresa z Lisieux św. 322
Tomasz z Akwinu św. 47, 52, 54, 425
Troska Jerzy 57

Uhman Grażyna 26, 29, 30

Vujicic Nick 293, 294

Wieczorek Adam 55
Wilczek Katarzyna 38
Wojnar Irena 117, 118
Wojtyła Karol 57, 99, 100
Wylężek Stefan 52

W przygotowaniu tom II: